CAMIL PETRESCU

TEATRU

JOCUL IELELOR • SUFLETE TARI • DANTON

gramar

PAGINI ALESE

LITERATURA ROMÂNĂ

CAMIL PETRESCU

TEATRU

JOCUL IELELOR • SUFLETE TARI • DANTON

Ediție îngrijită, postfață, tabel cronologic
de
FLORICA ICHIM

Coperta colecției: *Val Munteanu*

Editura GRAMAR
București, 2007

CUPRINS

JOCUL IELELOR

PERSOANELE

Gelu Ruscanu
Şerban Saru-Sineşti
Fr. Praida
Penciulescu D.
M. Vasiliu
Petre Boruga
Sache Dumitrescu
Daşcu Mitică
Un lucrător
Responsabilul (Kiriac)
Primul procuror
Medicul
Agentul secret
Gardianul
Primul gardian
Moş Dumitrache
Mihai
Toma
Nacianu

Maria Sineşti
Irena Romescu
Roxana
Elena Boruga
Nora
O servitoare

NOTĂ. Lucrarea care urmează nu vrea să fie decât acest lucru contradictoriu, o "dramă a absolutului" şi deci se înţelege că toate referinţele aparent istorice nu corespund datelor ştiute. Astfel, personajele principale şi partidele socialist, liberal şi conservator citate sunt aci personaje şi partide de ficţiune. Sunt însă, în anume sens, substanţial reale datele cadrului, menite să fixeze momentul Mai 1914.

ACTUL I

TABLOUL I

Redacţia ziarului Dreptatea Socială, *biroul directorului. E colţul spre Parcul Oteteleşeanu al unei vechi clădiri, la etajul întâi... Ferestre multe, ziduri groase, simplu văruite, o accentuată asimetrie.*

Un birou mare demodat, cu două fotolii de piele în faţă, multe dosare, cărţi, ziare, telefon. Canapeaua corespunzătoare celor două fotolii e la perete. Două-trei biblioteci. Pereţii sunt acoperiţi cu placarte colorate franţuzeşti, reprezentând afişe de lansare ale cotidianelor socialiste, franceze. Între ferestre înspre fund o panoplie de scrimă: măşti, florete, mănuşi. Deasupra ei o fotografie ca un portret, capul unui bărbat ca de 40 de ani, frumos, cu o mustaţă franţuzească mătăsoasă şi moale.

Un afiş în româneşte anunţă pentru 1 Mai petreceri şi mari serbări la Grădina Bordei. Afişe cu Dreptatea Socială, *câteva placarde cu lozinci:* Proletari din toate ţările, uniţi-vă!... *sau:* Fapte, nu vorbe.

Teancuri de ziare, colecţii de revise ilustrate sau satirice.

O cartonieră dublă. Două uşi în dreapta, una din vestibul, alta dă la secretariat. Încă o uşă în stânga.

SCENA I
Sache, Daşcu, *apoi* Toma

La început, Sache, singur în scenă, răscoleşte în toate părţile căutând manuscrise... Încearcă dulapuri şi sertare închise.

Îngenunche, căutând jos în sertarele biroului... E paginatorul Dreptăţii Sociale, *în vârstă ca de patruzeci, patruzeci şi cinci de ani, dar părând mult mai bătrân... E îmbrăcat într-o bluză albastră, foarte veche, de lucru. Poartă mustaţă mare şi ochelari legaţi cu un şnur. În mâini sfoară neagră de măsurat coloanele.*

Daşcu, bărbat voinic negricios, foarte dârz când e nevoie, este maşinistul şef. Intră şi el foarte îngrijorat, ca şi Sache, tocmai când acesta este în genunchi.

Daşcu: Ei, ai găsit ceva?

Sache *(arată cu dispreţ câteva foi de hârtie):* Un articol al profesorului ăla gras, pus pe masă ca să i-l dea înapoi, şi două desene...

Daşcu: Tovarăşe, dacă toată redacţia lipseşte de patru zile, cum să mai scoatem atunci gazeta?

Sache: Duminică a mai mers, că era în parte făcută de sâmbătă... Ieri, luni, am pus tot ce am găsit în tipografie: rămăşiţe, reclame, clişee. Azi, marţi, ai văzut că m-am descurcat iar. N-am avut decât articolul directorului dat înainte... Pentru mâine însă n-am decât atât *(arată sfoara de paginaţie, un capăt mic).*

Daşcu: Şi tovarăşul director unde e?

Sache: Trebuie să vie astă seară... A fost la Iaşi să pledeze în procesul ceferiştilor de la Paşcani. Vine cu trenul de nouă şi jumătate.

Daşcu *(iritat):* Dar ăilalţi?

Sache: Eu ştiu unde sunt? Cum dau căldurile se răspândesc toţi în toate părţile... Mai ales acum când au permise de tren... Nu mai dau cu zilele pe la redacţie... Se lasă unul în nădejdea celuilalt...

Daşcu *(amărât):* Şi ăştia sunt socialişti?... sunt tovarăşi, ai? Asta-i gazetă socialistă? Ascultă, nene Sache, când văd intelectualii *(a apăsat cu dispreţ)* ăştia din mişcare, mi-e silă... silă, înţelegi...?

Sache *(gospodar cumsecade):* Dacă nu sunt plătiţi cu lunile, ce vrei să facă?... Se învârtesc şi ei cum pot... Dumneata eşti maşinist... Dacă sâmbătă nu primeşti salariul, nu mai lucrezi... Eu sunt paginator, dacă sâmbătă nu-mi primesc cei treizeci de lei ai mei, nu lucrez...

Daşcu: Dar pe mine nu mă plăteşte gazeta, nici pe dumneata... ne plăteşte patronul tipografiei, care nici nu e măcar socialist.

Sache: Dar el ia tot de la gazetă, nu? Ei, atunci nu mai rămâne pentru redactori. Că, vezi, gazeta de abia o duce de azi pe mâine. E mulţumire aici când se scoate tiparul şi hârtia...

Toma *(un flăcăiaş ca de 17-18 ani, intră puţin speriat):* Iar e tipul ăla cu mustăţi la cârciuma de peste drum... Pândeşte mereu... *(Toţi trei se privesc neliniştiţi şi se duc la fereastră.)*

Daşcu *(privind cu oarecare fereală):* Care e...? Că văd şi alţii în fereastră...

Toma: Ăla care e cu pălăria în cap, cu burlane la mâini... *(stăruie)* în stânga acolo, unul negru, cu mustaţa tunsă. *(Se întorc de la fereastră, Toma iese, Sache mai caută mereu.)*

Daşcu: Ai mai găsit ceva?

Sache: Tot mai credeam că are directorul ceva pus deoparte...

Toma *(se întoarce oarecum speriat):* Tovarăşe Daşcu, e jos responsabilul Internaţionalei a doua...

Daşcu *(a încremenit):* Cine?... Unde e?

Sache *(caută sprijin):* Ce ne facem, că nu-i nimeni din redacţie să-l primească?

Toma *(agitat):* E pe coridorul de la tipografie... Nu se urcă niciodată sus, până nu se încuie toate uşile cu cheia şi nu se pun cheile pe masă. Eu trebuie să păzesc la intrare...

Daşcu: Ce facem?

Sache *(prietenos):* Nu te speria. Aşa e regula *(se frământă şi el totuşi).* Primeşte-l dumneata că eşti secretarul sindicatului şi nu admite martori.

Daşcu: Bine, îl primesc eu. Tovarăşe, închide uşile şi cheamă-l sus...

Toma închide cu cheile cele două uşi după ce Sache a intrat la secretariat, apoi iese şi el.

SCENA II

Daşcu, Toma, Responsabilul, *apoi* Agentul

Responsabilul *(e un bărbat ca de şaizeci de ani, îndesat, cu capul pătrat, ochii apropiaţi, maxilare puternice şi nasul încovoiat. Are totuşi o fineţe a liniilor neaşteptată şi ceva neliniştit şi tulbure în privirea ades prea fixă. Controlează cheile pe care Toma le arată pe birou.):* Unde este tovarăşul director?...

Daşcu: Este plecat la Iaşi... Pledează în procesul greviştilor de la Paşcani... Trebuie să vină chiar acum cu trenul de astă seară.

Responsabilul: Unde e tovarăşul administrator?

Daşcu: Tovarăşul Praida este la depozitul de hârtie... Vine numaidecât.

Responsabilul *(extrem de nervos, extrem de nemulţumit):* Unde este tovarăşul secretar de redacţie?...

Daşcu: Domnul Penciulescu, secretarul de zi nu poate fi găsit... Tovarăşul Lotar, secretar de noapte, este plecat din Bucureşti.

Responsabilul *(dur, neîncrezător):* Şi d-ta cine eşti?

Daşcu: Sunt maşinistul şef şi secretarul Sindicatului lucrătorilor tipografi.

Responsabilul *(se plimbă doi paşi prin cameră):* Tovarăşe, este de neînchipuit ceea ce se întâmplă... Întreaga redacţie a singurului cotidian socialist e absentă în momentul culminant al istoriei socialiste... *(faţa i se frânge dezolată)* Cum e cu putinţă atâta lipsă de înţelegere? Cum vreţi ca muncitorii să mai aibă încredere în intelectualii din mişcare?

Daşcu *(dezamăgit):* Tovarăşe, aveţi dreptate, şi eu am aceeaşi părere despre intelectualii din mişcare...

Responsabilul: Tocmai astă seară... *(frământându-se îngrijorat)* Tocmai astă seară...

Daşcu *(neliniştit):* Dar ce se întâmplă astă seară tovarăşe?

Responsabilul *(cu fervoare, îndurerat):* Cui comunic eu în astă noapte ordinele Internaţionalei?

Daşcu *(tulburat, plin de inimă):* Tovarăşe, v-am spus că sunt secretarul Sindicatului lucrătorilor tipografi...

Responsabilul *(cu oarecare îndoială, nervos):* Pot avea încredere în dumneata?

Daşcu *(speriat de încrederea pe care o solicită):* Cum credeţi, tovarăşe.

Responsabilul *(concentrat, luptând mult cu el însuşi, îl priveşte lung şi solemn):* Tovarăşe, la noapte izbucneşte războiul imperialist...

Daşcu *(încremenit, nu ştie ce să creadă):* La noapte, tovarăşe?

Responsabilul *(copleşit, concentrat, în şoaptă):* La noapte...

Daşcu *(nu se poate regăsi, caută să se convingă, parcă):* Dar... nu ştiu... N-am auzit nimic... Nu s-a vorbit nimic... Ziarele n-au scris nici un rând... În sfârşit...

Responsabilul *(cu aceeaşi emoţie liturgică):* Tovarăşe, astă seară e seara cea mare... La ora asta şaizeci de divizii germane s-au pus în mişcare în secret şi vor trece la miezul nopţii frontiera franceză... La noapte, 18 Mai 1914... În zorii zilei, la ora 4 şi 30 se va proclama Revoluţia socialistă mondială...

Daşcu *(nu mai poate respira):* Se proclamă Revoluţia socialistă mondială?

Responsabilul *(granitic):* La ora 4 şi 30 dimineaţa, drept răspuns provocării capitaliste... *(apoi destins, melancolic şi mulţumit)* Cine ar fi crezut asta acum câteva săptămâni...? Germania, Franţa, Austro-Ungaria, Anglia, Rusia în plină revoluţie proletară?

Daşcu *(agitat, instabil):* Şeful de atelier pretindea că nici într-o mie de ani nu va mai fi revoluţia socialistă... Da noi?... Noi ce facem?

Responsabilul *(solemn şi uimit):* Mai întrebi? De ce sunt eu aici? Mâine, la 4 şi 30, proletariatul românesc, în acelaşi timp cu muncitorimea din lumea întreagă, va declanşa revoluţia... Te rog să comunici direcţiei ziarului socialist următoarele dispoziţii. Vrei să iei un toc? *(dictează)* "Deschideţi, după ora 12, plicul galben din caseta de fier, cu numărul 14.367, şi vă conformaţi imediat dispoziţiunilor de acolo... La 8 dimineaţa deschideţi un alt plic galben numerotat 7.634. Cuprinde o proclamaţie către muncitorime pe care o afişaţi şi o tipăriţi şi în gazetă". Oameni de şoc aveţi între muncitorii d-voastră?...

Daşcu *(ascultând tumultul din el):* Suntem aici noi, doi dintre maşinişti şi mai sunt trei linotipişti...

Responsabilul: Aveţi instrucţiuni speciale secrete, comunicate individual, raportate la obiective precise: Poşta, Uzina de Gaz şi Electricitate, Arsenalul, principalele ministere...

Daşcu: Se va face întocmai... *(tot mai întreabă năucit)* Astă seară? *(se mişcă nervos)* Cine ar fi crezut?... *(foarte tulburat)*

Responsabilul: Da... de mâine începe să se învârtească iar scrânciobul ruginit al lumii... Milioane de oameni se vor ridica deasupra norilor şi vor fi striviţi apoi de pământ...

Daşcu *(adânc tulburat):* Va fi atât de greu, tovarăşe?

Responsabilul: Hei, tinere... la roata lumii vor învârti mulţi nebuni până se va opri maşinăria ei cum trebuie... Vor suna cât cerul tobele poftelor... Se vor încăleca mereu trăsnetele turbării...

Daşcu *(speriat):* Credeţi că nu va reuşi Revoluţia...

Responsabilul: Nici o grijă... Revoluţia va merge ca Isus pe ape...

Daşcu *(nedumerit):* Ca Isus pe ape? Tovarăşe, credeţi în minuni?

Responsabilul *(încurcat):* Puţin, nu mult... Nici chiar unei Revoluţii nu-i strică o leacă de minune...

Daşcu: Credeţi că am să am timp să-mi mai îmbrăţişez nevasta şi copilul?

Responsabilul *(înduioşat):* Copilul? *(pătruns de gândul acesta, obsedat, emoţionat)* Ceea ce mă tulbură pe mine este rolul jucat de data de 18 în viaţa mea. Sunt născut la 18 iulie, m-am însurat la 18 ianuarie, nevastă-mea era şi ea născută la 18 martie...

Daşcu *(ca în faţa unei porţi spre alt tărâm):* Revoluţia proletară...

Responsabilul: Nu uitaţi... ordine clare, energie în execuţie... Secret pentru surpriză... *(scoate un plic albastru şi i-l dă lui Daşcu)* Aveţi aici fondurile necesare pentru tipărirea proclamaţiei... La revedere... şi fiţi cu grijă... Mâine, 18 Mai 1914, e ziua cea mare...

Daşcu: La revedere, tovarăşe... aveţi încredere în noi... *(Responsabilul iese).*

Daşcu *(se duce la uşa secretariatului, deschide cu cheia. Apar intrigaţi Sache şi Toma. Mereu tulburat.):* Tovarăşe... *(dar de emoţie nu poate vorbi)*

Sache *(grăbit):* A lăsat plicul?

Toma *(răsuflând bucuros):* Uf... m-am speriat când l-am văzut... *(justificându-se)* Agentul era jos şi pândea.

Daşcu *(încruntat):* A fost foarte supărat că n-a găsit pe nimeni din redacţie.

Agentul *(intră, parcă pe furiş, vorbeşte puţin cam încurcat):* Nu vă supăraţi... nu era nimeni afară ca să mă anunţe şi am intrat aşa... *(Toţi rămân încremeniţi, se uită unii la alţii... Agentul îşi învârteşte mereu pălăria, făcându-se că nu se uită la ei.)*

Toma *(a trecut în spatele agentului şi arată speriat, în şoaptă, dar net):* Siguranţa...

Sache: Nu face nimic... dar ce vrei dumneata?

Agentul *(încurcat):* Aş vrea să vorbesc cu domnul director...

Sache *(neliniştit):* Domnul director nu e aici... Vino mai târziu.

Agentul *(vrea să iasă, dar se răzgândeşte):* Nu pot să-l aştept aici pe domnul director?

Praida *(care intrase, pricepe situaţia):* Dar cine eşti dumneata şi ce treabă ai cu domnul director? *(Praida e un bărbat voinic, frumos, ca de 35-40 de ani, cu o barbă pătrată blondă, îngrijită. Fire de un calm episcopal, cu gesturi foarte legate, are o autoritate sigură, fără să ridice niciodată tonul. Fumează sau cel puţin ţine necontenit în colţul gurii o pipă dreaptă franţuzească.)*

Agentul *(modest, mângâindu-şi parcă mâinile):* Sunt un mic ceasornicar de pe strada Sfinţilor... L-am rugat pe d-l Ruscanu să-mi pledeze într-un proces şi mi-a spus să-l caut la redacţie...

Praida *(care şi-a confirmat impresia că e vorba de un agent al Siguranţei, foarte blajin):* Foarte bine... atunci aşteaptă-l *(către Sache)* Ei, ce facem, l-aţi găsit pe Lotar?

Sache *(cu sfoara în mână):* Iată tot ce avem... Nici pomeneală nici de tovarăşul Lotar, nici de tovarăşul Vasiliu.

Agentul: Nu vă supăraţi, am întâlnit pe scară un domn... Nu era domnul Kiriac, fostul proprietar al Uzinelor Unite? *(Aşteaptă interesat răspunsul. Nimeni nu ştie ce să răspundă, schimbă între ei priviri care confirmă sentimentul tuturor că au în faţă un poliţist.)*

Agentul *(foarte încurcat):* L-am cunoscut mai demult, aveam ceasornicăria lângă magazinele lui.

Praida *(îl întrerupe fulgerător):* Ascultă domnule, spune limpede ce vrei să afli despre acest domn?...

Agentul *(mereu încurcat):* Nimic, întrebam şi eu aşa...

Praida *(surâde, apoi blând de tot, cum l-ar întreba ce ţigări fumează):* Ce nume ai d-ta la Siguranţă?...

Agentul *(o clipă zăpăcit):* Eu, de la Siguranţă? *(apoi înţelege că e de prisos să tăgăduiască)* Văd că sunteţi informaţi...

Praida: Noi te ştiam de mult, spune-ne ce vrei să afli despre d-l Kiriac?...

Agentul *(foarte firesc):* Nimic, am vrut numai să-mi verific părerea. Cazul lui ne e perfect cunoscut la Siguranţă... E un om foarte cumsecade... dar are o ţicneală... Vede numai războaie şi revoluţii!... Aici vine de vreo şapte ani, dar înainte de *Dreptatea Socială*, timp de vreo 10-11 ani se ducea la 18 ale fiecărei luni la *Torţa.* Lăsa şi acolo câte un plic... La Siguranţă avea un cazier până acum vreo doi ani, la zi... Acum râd toţi inspectorii de nebunia lui. *(sigur)* Nu va fi niciodată nici război, nici revoluţie, din cauza armamentului teribil de azi. Aşa spune domnul director general şi toţi inspectorii sunt de aceeaşi părere... Spunea domnul inspector Georgescu, ieri de pildă: "Daţi-mi trei mitraliere de

astea noi de trag 600 de focuri pe minut şi nu-mi mai e teamă nici de o adunare de zece mii de oameni de pe stradă... Ei, zicea dumnealui, altceva era pe vremea revoluţiei aceleia franceze... Atunci, până încărca un soldat o puşcă cu cremene şi îndesa cu vergeaua, îi spărgea leliţa capul cu sticla de lapte"... De aia, când aud de revoluţii şi războaie, azi râd toţi de se prăpădesc. Toţi îl ştiu pe Kiriac.

Praida: Ei, atunci râd ca nişte proşti... O să vedeţi şi războaie şi revoluţii să vă săturaţi, dacă nu peste zece ani, peste cincizeci, atunci când societatea de azi va fi coaptă pentru război şi revoluţie... Poţi să pleci dacă e vorba numai de asta.

Agentul *(hotărât):* Nu vă supăraţi, dar eu tot am să-l aştept pe domnul director. Am de vorbit cu el.

Praida *(priveşte încurcat):* Dar nu e aici. Vino cu mine.

Agentul *(şovăie, neliniştit):* Unde? Vreau să rămân aici.

Praida *(energic)*: Vino cu mine *(îl împinge).*

Toma *(speriat, dar nu nemulţumit):* Să ştii că tovarăşul Praida îl împuşcă. Ai văzut cum l-a înşfăcat?

Sache: Ei, şi dumneata, tovarăşe... Nu se ucid oamenii ca puii de găină... Am auzit şi eu că inginerul acesta e iute de revolver... Multe se spun că a mai făcut prin străinătate, pe acolo. Dar ce anume şi cine e, nu ştie nimeni.

Praida *(se întoarce):* L-am închis la expediţie până vine directorul... Prea vrea să-şi vâre nasul în toate.

Toma *(sfios, dar pasionat):* E adevărat, tovarăşe inginer, că aveţi muşchi de oţel? *(ar vrea parcă să pipăie)*

Praida *(surâde prietenos):* Chiar de oţel n-or fi ei, dar nu mă lasă la nevoie...

Toma: Floroiu pretinde că aţi sărit, în Austria, de pe un pod, pe acoperişul unui tren în plin mers... Se poate asta?

Praida *(surâzând mereu cu simpatie):* De, se cam poate, când eşti încolţit de poliţie... De aceea, tovarăşe, trebuie să faci gimnastică multă... să fii tare... *(îl bate pe obraz pe Toma, care iese apoi fericit)*

SCENA III
Aceiaşi, Praida, Penciulescu

Penciulescu *(bărbat de 50-55 de ani, faţă neagră de senator roman trăit în mizerie, nebărbierit de câteva zile, sprâncenele stufoase):* Ce-i, domnule, iar au dispărut derbedeii aceia de redactori?

Daşcu *(răsuflând în sfârşit):* Bine că aţi venit, domnule Penciulescu... De trei zile vă căutăm... Nu poate apărea gazeta... Nu e nici un redactor aici...

Sache: Nu e nici un redactor şi... şi... ne cam caută de la Siguranţă.

Penciulescu *(speriat, gata să plece):* De la Siguranţă? Ce mai e şi asta? *(spre uşă)* Am plecat...

Toma *(copilăreşte, pătimaş)*: L-a închis tovarăşul Praida la expediţie. Ne-am speriat... că tocmai venise şi Responsabilul de la Internaţionala doua...

Penciulescu *(bucuros, din prag):* A venit nebunul de Kiriac?... Unde e plicul? Repede...

Praida *(îl arată neglijent):* E pe masă...

Penciulescu *(desface plicul febril):* 2.800 lei... Avem asigurată chenzina salariilor. Eu îmi reţin 300 lei. E unul din farmecele vieţii să ai de a face cu nebunii. E adevărat că dintre toţi nebunii pe care i-am văzut în viaţa mea, nici unul nu mi s-a părut mai iremediabil decât ăsta. De câţi ani vine el aşa convins să anunţe noaptea revoluţiei?

Sache: De şapte ani, săracul... Şi-o să mai vină încă vreo şapte, de aici încolo, dac-o mai trăi. În ajun de 18 ale lunii, e ceasornic.

Penciulescu: Dar ce spuneaţi de agent?... Că de bucuria banilor şi uitasem... ce e cu Siguranţa?

Daşcu: ... E un agent care aşteaptă pe tovarăşul director... L-a închis tovarăşul Praida la expediţie...

Penciulescu *(stă câtva timp pe gânduri, apoi îşi bate fruntea cu vârful degetelor şi spune lui Praida):* Acum înţeleg... E o notă în oficiosul guvernului de azi... *(se caută în buzunare)*

Praida: Ce notă?

Penciulescu *(neliniştit):* E gravă... Drept să-ţi spun nu-mi prea place să fiu amestecat în chestiuni de felul acesta... Ascultă. "O gazetă dintre cele care trăiesc din fonduri suspecte *(surâzând)* – ăsta-i titlul nostru în paginile oficiosului – îşi atribuie în mod ridicol un merit, din faptul că conducerea – cacofonia e a lor – partidului a chemat într-alt post de mare importanţă pe distinsul nostru prieten, domnul Nicolae Hariton, fost ministru al justiţiei. Îngâmfată fără motiv, numita foaie, care trăieşte din fonduri suspecte, a dezlănţuit o nouă campanie împotriva actualului titular al Justiţiei, insinuând că va veni cu documente misterioase care există numai în fantezia acestor domni. Ceea ce aceşti pescuitori în apă tulbure trebuie să ştie neapărat e că guvernul este hotărât să intervină energic, ca să taie pe viitor cheful unor indivizi certaţi cu morala să agite imprudent opinia publică. Se vor lua măsuri drastice ca pe viitor să piară pofta şi altora de a mai recurge la asemenea procedee" *(către Praida).* Ai înţeles? Măsuri drastice? Cu ăştia nu e de glumit.

Praida: Nu... nu... Penciule... exagerezi... Nota nu vine de sus... e scrisă de vreun reporteraş...

Penciulescu *(cercetează atent):* Bloc 12, la ultimele informaţii? Astea sunt scrise totdeauna de membrii guvernului sau de alţii de la conducerea partidului. Au căpătat febră sus la cap, la conducere *(se aud pe fereastră măsuri din "Văduva Veselă")*

Sache: E ora 9, a început spectacolul la parc *(închide fereastra; sună telefonul).*

Praida: Dacă e Lotar, cheamă-l imediat la redacţie.

Penciulescu *(după ce ascultă, neagă cu capul, apoi vorbeşte la telefon):* Da... da... *Dreptatea Socială (ironic)* Sigur... continuă... Şi mâine, în fiecare zi. Da, domnule, continuă în chestia cu Sineşti... Bine... 900 de foi?... S-a făcut... *(lui Daşcu).* Craiova întreabă dacă mai continuă cu Sineşti şi cere 900 de foi, în loc de cinci sute.

Sache: Azi dimineaţă a telefonat şi Constanţa... Aseară Galaţii şi Brăila. Toţi cer foi mereu... Tovarăşe Praida... trebuie ridicat tirajul.

Praida: Nu-i decât o ameţeală de câteva zile...

Daşcu: Până să ridicăm tirajul, nici nu putem apărea... Nu e aci nici un redactor... Uite ce fac intelectualii din mişcare.

Praida: ... Vom apărea, tovarăşe Daşcu, vom apărea... De ce te agiţi atâta?... Nu ştii că aşa se întâmplă cu toate gazetele bucureştene, cum vine luna mai?

Penciulescu: Daşcu e un dobitoc rar care crede că gazetele sunt scrise de redactori... Daşcule, ziarele se scriu singure, dacă ai un secretar de redacţie ca mine şi un bun paginator cum e de pildă bestia capitalistă de Sache.

Praida: Dacă ar fi venit ziarele franţuzeşti am fi putut să mai reproducem articolele lui Galmetta împotriva lui Lecaillaux. Anunţa vineri alte scrisori ale doamnei Lecaillaux...

Penciulescu: A, nu, asta nu... Ceea ce face Galmetta e inadmisibil. Nu se publică scrisorile de dragoste primite de o femeie sau adresate ei, sub nici un motiv... Cum puteţi fi voi acum de partea unui reacţionar ca acest Galmetta?...

Praida: De ce nu?... Ceea ce ne interesează este că înregistrăm marea putreziciune a claselor burgheze... N-o să ne împiedicăm acum de asemenea prejudecăţi... Dar de când ai devenit apărătorul femeilor îndrăgostite?

Penciulescu: ... De ce să nu le apăr sărăcuţele?... Numai bine mi-au adus în viaţă... Nici un rău.

Praida: Oricum, dacă ar fi Lotar aici, ne-am descurca mai uşor.

Daşcu: De ce nu scrieţi dumneavoastră un articol, domnule Penciulescu?

Penciulescu *(indignat):* Eu să scriu? Niciodată... Am principiile mele, băiete. Scrisul perverteşte inteligenţa. Căutaţi-vă pe Lotar.

Sache: Nu l-am văzut de alaltăieri, ba nu, de sâmbătă la prânz... Vă căuta, tovarăşe administrator, ca să ia un acont că şi Costache era plecat în provincie după încasări... L-am împrumutat eu cu cinci lei şi de atunci nu l-am mai văzut...

Penciulescu *(ridică telefonul care suna):* Ei, Lotar, tu eşti... Vino repede la redacţie, că şi-a pierdut Daşcu, intelectualul. *(repară)* A, tu eşti Fănică?... Ei da... Eu, Penciu... spune *(inconsecvent ca de obicei, indignat).* Fugi de aici, nu vă mai luaţi după toţi proştii... Reproduceţi fără grijă articolele mai departe... Cum o să înceteze campania?... Gregoriade e un dobitoc *(sarcastic echivoc).* Până într-o săptămână avem şi capul lui Sineşti... retezat, îl punem în balconul redacţiei alături de al lui Hariton... Păi sigur... Aşa făceau turcii cu învinşii lor... Cum? Când vine directorul? Trebuie să sosească, vine cu acceleratul de Iaşi... Cine?... Cine? A, Nacianu... Îi spun... *(către Praida)* Dobitocul de Gregoriade a vrut să împiedice oficiosul conservator să mai reproducă articolele noastre despre Sineşti... Pretinde că documentul pe care îl tot anunţăm de opt zile este un... bluff...

Daşcu: Bluff?...

Penciulescu: Cacialma, puiule, cacialma pe turceşte. *(către Praida)* Auzi, că urmărim doar să ne ridicăm tirajul... Ascultă, vine aici mâine Nacianu, fostul ministru, să vorbească în chestia asta cu directorul...

Praida: Vine Nacianu într-o redacţie socialistă...?

Penciulescu: De când am devenit prezentabili... Ce vrei?...

Penciulescu *(ridică telefonul)*: Alo... da *(către ceilalţi)* Lotar... *(apoi)* Hai, domnule, vino imediat la redacţie... *(tresare)* Ce? Lasă glumele şi aleargă încoace... *(face un gest iritat, apoi, făcând semn că Lotar e nebun)* Zice că e la Paris... *(către Lotar)* Domnule, încă o dată, înţelege, te aşteptăm la redacţie *(face un gest de exasperare, apoi către cei din redacţie).* Căldurile astea... *(lui Lotar)* Nu mai umbla cu prostii... pune o compresă cu apă rece la cap şi într-un sfert de oră să fii aici *(nu mai ştie ce să facă, se întoarce spre redacţie)* O ţine una şi bună că e la Paris...

Praida *(trece el la aparat):* Da... da... aici Praida... Chiar la Paris? Adevărat? Vasiliu, nu ne-a spus nimic... De altminteri nici el n-a mai dat de sâmbătă pe aici... Bine... Bine... Stai să iau un creion... Dictează... Da *(Praida ascultă la telefon şi scrie).* Cum. *(nu-i vine să creadă).* Cum? l-a ucis? Sst... *(ceilalţi fac semne că nu pricep sau gesturi întrebătoare, el îi îndeamnă la linişte)* Uite că scriu *(şi scrie, repetând ce i se dictează).* "Azi, la ora unu, doamna Lecaillaux a ucis, în biroul lui de la *Le Siècle,* pe Albert Galmetta... A venit la redacţie la ora 10 dimineaţa şi a aşteptat

trei ore până când a fost primită. În clipa în care a intrat în birou a descărcat şase focuri în directorul ziarului, care a fost ucis pe loc. Doamna Lecaillaux a fost imediat arestată. Soţul ei, ministrul Justiţiei, şi-a dat demisia. E probabilă căderea întregului guvern. Aseară, *Le Siècle* publicase o nouă scrisoare a doamnei Lecaillaux din vremea când era amanta actualului său soţ". Da, da, am scris. Dictează mai departe... *(continuă să scrie cele ce urmează, dar toată redacţia e copleşită de prima telegramă)* Da... alta... Aviatorul Pégoud a executat ieri în faţa unei mulţimi imense la meetingul de la Vincennes, douăzeci şi trei de lupinguri la rând. Alta... S-a hotărât definitiv ca Poincaré şi Ţarul să se întâlnească în apele mării Baltice la 10 iulie *(acum ascultă altceva...)* Bine,... am să-i spun tovarăşului Ruscanu... Care ţi-e adresa? Rue Saint Beuve 33... Bine. La revedere... *(Se întoarce şi explică celorlalţi, care au urmărit scena stupefiaţi)* E la Paris. A sosit azi de dimineaţă... Astea sunt ştirile din gazetele de astă seară. Mâine *Dreptatea Socială* este gazeta cea mai informată din România...

Penciulescu *(obsedat de amănuntul acesta):* L-a aşteptat trei ore cu revolverul în manşon... Teribilă voinţă de a ucide...

Praida: Această burghezie abuzează de dramele pasionale...

Penciulescu *(cu un zâmbet greoi):* Dramele pasionale au început o dată cu mitologia... În orice caz, eu îţi spun un lucru... Nu se va găsi în Franţa curte cu juri care s-o condamne pe doamna Lecaillaux, pentru că a ucis pe cel care s-a folosit într-o campanie de presă de scrisorile ei de dragoste, publicându-le... Acolo nu se glumeşte cu asemenea lucruri.

Daşcu: Crezi că *Dimineaţa* nu o să aibă ştirile?

Praida: Nu, e sigur, fiindcă ei le primesc retransmise mai târziu de la Viena... la noapte... Vom fi singurii... Zicea că să cerem amănunte despre plecarea lui la Paris lui Vasiliu şi să-i trimitem cartea de corespondent.

Penciulescu: Ei, dar acum ce facem? *(către Daşcu)* Ce-i acolo, articolul lui Saint-Just?

Daşcu *(nu pricepe şi se uită la articolul pe care-l are în mână)*: Sejust?

Penciulescu *(iritat):* Saint-Just, Daşcule, "Sfântul Dreptate". Toată ziua te învârteşti prin redacţie şi nu ştii măcar cine e Saint-Just... A fost un revoluţionar teribil, Daşcule. *(cu un lirism afectat)* Abia trecuse de 20 de ani şi era frumos ca un înger, tăios ca un paloş, pur ca zăpada... Deoarece văzuse *Jocul Ielelor* a dirijat teroarea şi a trimis pe Danton la ghilotină... Instruieşte-te, Daşcu-

le... *(amănunt neglijabil)* I-au retezat şi lui capul, tocmai când împlinise douăzeci şi şase de ani.

Sache *(lui Daşcu):* Sejust l-a botezat domnul Penciulescu pe domnul director, tovarăşe.

Penciulescu *(indignat, îl corectează):* Of, Saint-Just... Saint-Just... M-am canonit degeaba cu tine, Sache... Zi-i, dacă nu poţi aşa, Arhanghelul *Dreptăţii Sociale.*

Daşcu: Şi de ce ziceţi că a văzut *Jocul lelelor?*

Penciulescu: Ajunge... Prea multă instrucţie strică. Lasă asta pe mâine, Daşcule.

Toma *(apare abia răsuflând):* A venit şi domnul corector...

Penciulescu *(grăbit)*: Cine mă?...

Toma: Domnul Vasiliu...

Vasiliu *(adolescent întârziat, ca de 25-27 de ani, destul de modest îmbrăcat, lavalieră, pretenţii intelectuale)*

Sache: Tovarăşe Vasiliu, hai să facem numărul mai repede... Te căutăm de trei zile...

Vasiliu: Am fost la ţară la un prieten... M-am refăcut şi eu puţin...

Penciulescu: Vrei să spui că ai fost la sanatoriu cu bietul Lotar.

Vasiliu: Ce sanatoriu? Lotar e la Paris...

Sache: Cum a plecat, domnule, la Paris că n-avea un ban?...

Vasiliu: Avea cinci lei, împrumutaţi de la dumneata. Eu n-aveam nici atât... Am plecat amândoi cu acceleratul de Sinaia.

Penciulescu: Nu cumva ai şi d-ta permis?

Vasiliu *(şiret):* Am... permis natural... A jucat la ruletă...

Penciulescu *(nedumerit):* Ce-a jucat?

Vasiliu: Ăia cinci lei, i-a jucat la ruletă şi până la 10 seara a făcut 60 de lei... La zece, ne-am dus la Nae vizavi de Palace şi i-am ars o masă straşnică. Doi pui fripţi, brânză nouă, căpşuni, o sticlă de Nicoreşti. A costat aproape patru lei... Bineînţeles, cafele turceşti, câte un pachet de intime. Mi-a dat şi mie cinci lei...

Penciulescu: Ei bine, şi cu 50 de lei a plecat la Paris?

Vasiliu: Stai să vezi. Pe la 11 şi jumătate ne-am întors la cazinou, că n-aveam unde dormi, aşteptam trenul de 5 dimineaţa. Lotar s-a aşezat la o masă de bacara şi a pierdut toţi banii...

Penciulescu: Păi, atunci?

Vasiliu: Am mai stat vreo două ceasuri şi pe urmă m-a întrebat dacă mai am cei cinci lei. Mi i-a luat şi a început să joace în picioare, când la o masă când la alta. Aşa a câştigat vreo 530 de lei până la 6 dimineaţa. Ne-am dus la gară, am luat câte o cafea cu lapte, el şi-a făcut socoteala pe hârtie şi-a plecat la Paris. Mi-a dat şi mie 10 lei *(lui Sache).* Uite şi datoria lui de 5 lei...

Penciulescu: Şi cum a plecat? Aşa fără paşaport, fără viză?

Vasiliu: Avea el un paşaport, vechi, perimat... A spus că n-are nevoie de nici o viză.

Penciulescu: Bagaj material, dacă nu bagaj intelectual?

Vasiliu: Ce bagaj? Parcă el avea bagaj? Când s-a mutat la mine şi-a adus tot bagajul în jurnal. Mi l-a lăsat mie. Spunea că tot stă trenul la Viena, două ore. Cu 30 de lei îşi cumpără un geamantan bun de piele, apoi îşi ia două costume de haine şi rufărie, ghete. Nu dă mai mult de 200 de lei cu totul. Ajunge la Paris cu minimum 180 de lei. Prima lună asigurată, pe urmă zice că se descurcă el. Vrea să ne devie corespondent la Paris... Spune să-i trimitem imediat o carte să se înscrie acolo în Asociaţia corespondenţilor străini de presă.

Penciulescu: Deocamdată trebuie să facem gazeta pentru mâine... Ce-a telefonat el nu e prea rău. Ascultă, ştii să scrii?...

Vasiliu *(nebun de fericire):* Sigur, am fost coleg cu Lotar la o revistă modernistă.

Penciulescu: Atunci o să te am şi pe d-ta pe conştiinţă. Te fac gazetar. Uite telegrama asta telefonată de la Paris. O asezonezi şi o dăm pe toată pagina a patra. Descrie pe larg scena de la redacţie, aşteptarea femeii.

Vasiliu: Într-un sfert de oră sunt gata...

Penciulescu: Dar faci şi corecturi la noapte, până găseşti pe cineva... Şi nu uita... titlu pe trei coloane... "L-a aşteptat în hol trei ore".

Vasiliu: Fără nici o grijă.

Gelu *(intră cu o mică valiză în mână):* Bună seara, tovarăşi, cum stăm cu numărul de mâine?... *(Gelu e un bărbat ca de 27-28 de ani, de o frumuseţe mai curând feminină, cu un soi de melancolie în privire, chiar când face acte de energie. Are nervozitatea instabilă a animalelor de rasă. Priveşte totdeauna drept în ochi pe cel cu care vorbeşte şi asta-i dă o autoritate neobişnuită. Destul de elegant îmbrăcat, deşi fără preocupări anume.)*

Penciulescu: E lată rău... campania împotriva lui Sineşti a alarmat guvernul. Ai văzut oficiosul de azi?... Anunţă măsuri drastice...

Sache *(cam speriat totuşi):* Vă aşteaptă un agent de la Siguranţă.

Gelu *(nedumerit):* Ce agent? Unde e?...

Daşcu: L-a închis tovarăşul Praida la expediţie.

Gelu *(mereu nedumerit, dar fără să fie îngrijorat totuşi)*: Să vie încoace *(Daşcu se duce să-l aducă pe agent).*

Penciulescu *(enervat):* V-am spus eu... Sineşti nu e un ministru de Justiţie ca Hariton, să se lase demis de o gazetă... Ăsta-i mână tare... O să ne înscenene procese peste procese... Toată ziua o să fim cu procurorul pe capul nostru... Nu-mi place să fiu cercetat la Siguranţă... Eu am fost totdeauna de părere că o gazetă socia-

listă nu trebuie să se încurce cu miniştrii de Interne sau de Justiţie... A... Ministrul Instrucţiei, ministrul Domeniilor, al Lucrărilor publice, cât vrei... nu e nici un pericol... Dar ministrul Justiţiei? Hm... Hm... *(intră Daşcu cu agentul)*

Gelu *(începând să surâdă, de cum îl vede):* A, domnul Ştefănescu... Scuză-mă, te rog să treci la mine să aranjăm chestia aceea *(îi arată uşa din stânga şi agentul intră acolo).* Tovarăşi, domnul Ştefănescu are însărcinarea să mă fileze, dar cum e în fond un om destul de cumsecade, am căzut amândoi la învoială. Decât să se ţie degeaba trei zile după mine în provincie, dumnealui îşi ia un mic concediu şi se duce pe şoseaua Colentina, unde are un fel de viişoară. Îşi vede omul de lucru, iar când mă întorc, îi dictez eu raportul despre deplasările mele şi despre întrevederile pe care le-am avut *(cei de faţă se privesc uimiţi).* Tovarăşe Vasiliu...

Penciulescu *(în zig-zag):* Mai dai şi azi vreo casetă?

Gelu: Nu pricep cum poţi întreba asta?

Penciulescu *(mestecând parcă gumă):* Să-ţi spun sincer... Mai fac eu pe convinsul şi grozavul, că aşa mă ia temperamentul... dar sunt sigur că această campanie nu va fi decât o furtună într-un lighean cu apă... Ca toate campaniile politice din ţara românească *(mestecă iar în gol).* Aici, nimic nu face impresie... nimic nu e luat în serios. Cazul Hariton e cu totul altceva... Acolo au fost lucrături de culise *(mestecă într-alt sens).* În schimb riscăm enorm: suspendarea gazetei şi implicarea noastră, a tuturor, în vreun proces de falsificare de monede, sau în cine ştie ce fraudă vamală. Cu liberalii în genere, dar mai ales cu Sineşti, nu e de glumit... *(cu buzele strânse).* Şi toate acestea pentru ce? Pentru o campanie sortită să rămâie o lovitură în apă...

Gelu *(pătruns de ceea ce spune, cu vorbele încet aşezate):* Ştiu că suntem aici în răspărul Balcanilor, pe la periferia Bizanţului, unde tot ceea ce se întâmplă este obiect de glumă... dacă se întâmplă vecinului. Dar ceea ce a săvârşit Sineşti e ceva atât de nelegiuit, încât se va cutremura chiar această societate în care escrocii sunt acostaţi cu familiaritate şi tandreţe.

Penciulescu *(se încruntă, căci nu pricepe):* Ei, ce putea să săvârşească? Nu ai putea să ne spui şi nouă?

Gelu *(încurcat)*: Deocamdată, nu...

Penciulescu *(nedumerit şi sceptic):* Nu prea văd ce ar putea fi chiar atât de grav...

Gelu: Pot să-ţi spun acum doar atât, că pentru fapta lui, în Franţa, Sineşti ar fi fost dus la ghilotină... în Anglia ar fi fost spânzurat.

Penciulescu *(vânturând mâna):* În Franţa... în Anglia.

Gelu: Ei bine, şi aici la noi va tresări orice conştiinţă. Vom cresta opinia publică, răsturnând ca fierul plugului.

Penciulescu *(cu un zâmbet acru):* Conştiinţele de aici? Să nu mai vorbim de ele... Sunt goale şi noduroase ca trunchiurile de sălcii pe baltă. Totul e aici mascaradă şi impostură...

Gelu *(care luase o floretă din panoplie şi se juca cu ea, arată o mască de scrimă):* Mascaradă? Iată singura mască pe care am pus-o în viaţa mea. Am putut greşi, dar mască n-am purtat niciodată.

Penciulescu: Şi pe urmă, îţi repet... Sineşti nu e Hariton... Are o reputaţie de mână de fier bine stabilită, din guvernarea trecută, când a fost secretar general la Interne.

Gelu: Nu uita că nici eu nu sunt singur... Am în jurul meu atâţia oameni...

Penciulescu *(mestecă în gol ironic, priveşte de jos în sus)*: "Tovarăşii" dumitale?

Gelu *(îndârjit)*: Da, "tovarăşii" mei. Sunt puţini, dar sunt cei mai buni... Sunt cei de la început.

Penciulescu *(cu un rânjet cinic):* Înţeleg, înţeleg... "tovarăşii" dumitale... *(mestecă în gol)* "Tovarăşi", în sfârşit.

Gelu: Ei bine, aş vrea să ştii un lucru... Abia de când am devenit eu însumi "tovarăş" simt că îmi pot spune privindu-mă în oglindă: "Domnule Gelu Ruscanu"... *(strigă spre secretariat)* Tovarăşe Vasiliu, *(iar când acesta apare)* ia te rog un toc şi scrie...

Vasiliu *(s-a aşezat la birou):* Da...

Gelu: Scrie, te rog... *(iar Vasiliu scrie apoi ceea ce dictează el)* "Cu o îngâmfare explicabilă numai prin faptul că nu are simţul realităţii *(într-o paranteză către Penciulescu)* Să folosim, nu-i aşa? propriul lor stil... *(reia)* oficiosul guvernului se preface că nu crede în existenţa unui document compromiţător pentru ministrul Justiţiei şi ne sfidează, ameninţându-ne cu măsuri poliţieneşti. Ca să facem plăcere oficiosului, precizăm că este vorba de un astfel de document, încât, la apariţia lui, ministrul Justiţiei va trece probabil de pe banca ministerială pe banca Justiţiei pur şi simplu, fireşte în cazul când nu-şi prezintă neîntârziat demisia. Aşteptăm deci încă o zi". Ai scris?... O dai bloc, casetă dublă, în pagina întâi, coloanele 6-7, în cap *(către Penciulescu).* Ca să vadă acum cât suntem de hotărâţi.

TABLOUL II

O încăpere cu totul întunecată. Sineşti, bărbat aprig bine legat, ca de patruzeci şi ceva de ani, stă gânditor într-un fotoliu, lângă care e o măsuţă cu o lampă cu abajur, verde întunecat, care nu lasă decât un con de lumină, puternic, dar îngust. Pe măsuţă un telefon, o cutie cu ţigări, un dosar. Nu se poate spune ce oră din noapte e. Omul fumează şi gândeşte aproape nemişcat, dând o impresie de concentrare dură ca o carapace. Are o privire puternică şi mâinile mari agitate. În conul de lumină cu reflexe verzui, trăsăturile feţei au o duritate de gravură. În cabinetul lui doar bănuit, omul e ca într-o celulă singuratică, luminată, pe o mare întunecoasă, plecat peste un hău în care ascultă, tăcut...

După câtva timp, soneria telefonului. Abstras, îl lasă un timp să sune fără să răspundă. Apoi ridică receptorul şi cu o voce gravă şi adâncă – Ministrul Justiţiei. *Ascultă îndelung ce i se spune, foarte atent, dar fără nici un fel de mimică, apoi spune liniştit şi plin* – Nu – *închide telefonul şi rămâne iar pe gânduri ca şi cum ar continua să asculte în el însuşi. Perdeaua se lasă încet.*

TABLOUL III

SCENA I
Gelu, Praida, Elena Boruga

Elena Boruga *(femeie tânără, frumoasă, voinică):* V-am spus de rândul trecut că este ultima dată... Nu mai pot lungi comedia asta fă-ră noimă... S-a sfârşit, s-a sfârşit *(cei de faţă o privesc uimiţi, consternaţi).* Ce vreţi? să-mi distrug viaţa, şi-a mea şi-a copilului? Nici o femeie nu poate să aştepte un bărbat cincisprezece ani... *(Praida o priveşte cu milă dispreţuitoare)* Am treizeci de ani... De şapte ani sunt singură, iar peste opt ani când Petre va ieşi din temniţă voi avea treizeci şi opt de ani... Viaţa mea va fi distrusă... Cu ce am greşit şi eu, să fiu atât de greu condamnată? Vă rog să-mi răspundeţi d-voastră care sunteţi atât de severi cu mine... *(Toţi tac apăsător, ea aşteaptă un răspuns care întârzie)*

Praida: Doamnă, nu vi se cere atât de mult... Vi se cere numai să mai întreţineţi câtva timp iluziile unui om înmormântat de viu... Un om care vă iubeşte deznădăjduit.

Elena Boruga: Şi eu l-am iubit... Mă uitam la el ca la un luceafăr.

Praida: Vi se cere numai să mergeţi încă o dată la temniţă şi să-i ascundeţi că sunteţi într-o nouă căsnicie...

Elena Boruga *(brusc potolită, dar încruntată):* Nu pot... Mircea are şi el mândria lui... Nu pot să-l umilesc... După ce are şi grija copilului.

Praida *(izbit de precizia cu care ea îşi numeşte amantul, bărbat):* Doamnă, vă repet că partidul va avea grija copilului... Vom îndoi dacă este nevoie ajutorul nostru. Omul acela, care s-a sacrificat şi mucezeşte într-o celulă pentru cei mulţi, nu merită să fie atât de crâncen lovit...

Elena Boruga: ... De altfel, totul e de prisos... Părinţii mă obligă şi va trebui să divorţez, ca să se termine toată povestea... Acasă mi-au mai dat termen până în toamnă... Tata spune că aşa a trebuit să păţesc dacă n-am ascultat de sfaturile lui şi m-am măritat din dragoste cu un student sărac şi socialist...

Praida: Nici nu ştiţi cât vă iubeşte Boruga. Dacă ar afla adevărul, s-ar desprinde carnea de pe el...

Elena Boruga: Şi eu l-am iubit... Din cauza lui mi-am părăsit şcoala şi m-am mutat cu el într-o cămăruţă. Toată tinereţea mea a fost pentru el şi pentru copilul nostru. Are dreptate şi mama când spune că dacă se gândea la nevastă şi copil, i s-ar fi oprit singură mâna şi nu-l lovea pe procuror... Erau destul cei cinci ani pentru grevă... Aşa, i-au mai dat încă zece...

Praida: Din pricina bestialităţii directorului ocnei, viaţa deţinuţilor devenise un iad... S-au închis toţi în salină şi au declarat că nu ies până când nu vine procurorul. Acesta a venit şi a cerut să i se prezinte o delegaţie care să arate motivele grevei. Cum s-au înfăţişat, cei trei au fost luaţi la bătaie, torturaţi. La ce se mai putea gândi Boruga în clipa când era pălmuit de procuror?... L-a pălmuit şi el. Omul i-a înscenat apoi o pretinsă revoltă în închisoare, l-a declarat capul rebeliunii şi l-a acuzat de încercare de asasinat.

Elena Boruga: Nu era mai bine să rabde o palmă? Acum era liber lângă copilul lui...

Praida: Sunt uneori pe lume bărbaţi care nu rabdă să fie pălmuiţi fără să plătească pe loc, chiar dacă i-ar costa viaţa. Un astfel de bărbat ai dumneata şi un asemenea bărbat nu se părăseşte.

Elena Boruga: Nu se mai poate... V-am spus încă de rândul trecut că e ultima dată când mai merg la temniţă ca nevasta lui.

Praida: Atunci avem o altă rugăminte... Lăsaţi copilul să meargă cu noi mâine... Trebuie să-şi vadă copilul... Daţi-ne voie să spunem că nu aţi putut veni fiindcă sunteţi bolnavă... Vom sfătui copilul cum să vorbească...

Elena Boruga *(se gândeşte o clipă):* Şi asta-i foarte greu. Copilul suferă foarte mult de câte ori se întoarce de acolo, dar, ca să nu

ziceţi că sunt rea, îl las să meargă... Ştiu că d-voastră nu mă înţelegeţi... Că partidul mă judecă rău...

Praida *(cu ceva pontifical în calmul său):* Partidul nu vă judecă doamnă, fiindcă nu sunteţi a partidului, iar partidul nu judecă decât pe cei care îi aparţin *(cu o linişte amară).* Dar dacă vreţi să ştiţi ce credem noi, omeneşte vorbind, atunci aflaţi că sunteţi demnă de lumea din care faceţi parte şi nu meritaţi iubirea din mormânt a lui Petre Boruga. *(Ea nu ştie ce să mai spună şi iese stânjenită)*

Praida: Mă gândesc cu groază la privirea năucită, la faţa pustiită a lui Petre Boruga, mâine, când după trei luni de aşteptare, ne va vedea venind fără nevastă-sa. Ar fi murit de mult, dacă gândul nevestei nu l-ar fi susţinut cum susţine morfina pe unii bolnavi...

Gelu *(tulburat):* Pot să merg şi eu mâine cu dumneata, tovarăşe Praida? Nu l-am văzut încă niciodată pe Petre Boruga deşi am scris atâtea articole despre el.

Praida: Cred că da. Voi schimba aprobarea la Ministerul Justiţiei. Mi-a dat-o secretarul general, foarte greu şi fără ştirea lui Sineşti, bineînţeles. Mă duc mâine dimineaţă să mi-o schimbe.

Toma *(intră şi anunţă):* Domnul cu care aţi vorbit la telefon, aşa mi-a spus să spun, e afară.

Gelu *(tresare, stă pe gânduri):* E Nacianu...

Praida *(uimit)*: Fostul ministru conservator?

Gelu: Nu ştiu ce vrea să-mi spună.

Praida: Atunci, te las...

Gelu: Nu, te rog, rămâi.

SCENA II
Gelu, Praida, Nacianu

Nacianu, arătos, barbă tunsă scurt, ascuţit, spre cincizeci de ani; după ce a dat mâna cu Gelu, se aşază în fotoliu, aşteptând ostentativ să plece Praida.

Gelu: Este o chestiune personală?

Nacianu *(face un gest echivoc):* Personală nu, dar...

Gelu: Atunci daţi-mi voie să vă prezint pe domnul Praida, administratorul ziarului, care poate lua parte la discuţie.

Nacianu *(cu o distincţie măsurată şi condescendentă):* Dacă aşa sunt obiceiurile pe aici... *(dă mâna cu Praida, ridică din umeri, se uită lung la panoplia de scrimă).* Iată încă un lucru pe care nu m-aşteptam să-l întâlnesc într-o redacţie socialistă, unde, în paranteză fie zis, viu întâia oară în viaţa mea. Cum se împacă ideea medievală a duelului cu principiile d-voastră progresiste? De altfel, o altă surpriză e, drept să-ţi spun, chiar portretul tatălui dumitale, întâlnit aici. Nu mă aşteptam la acest spirit de familie.

Gelu: Ne cunoaşteţi greşit... Socialismul nu e potrivnic sentimentelor familiale... Iar în ceea ce priveşte panoplia de scrimă, nu e decât continuarea unui exerciţiu fizic, cu care m-a deprins de mic mătuşa-mea.

Nacianu *(surâzând):* Nu a fost decât dorinţa tatălui dumitale... Când am venit odată, prin anii aceia, în vizită, l-am găsit învăţându-te să fandezi cu o sabie de păpuşi. Aveai numai vreo patru ani *(a rămas pe gânduri).* A fost în vremea lui cea mai bună spadă din Bucureşti *(arată o tăietură pe antebraţ).* E de la el. Era foarte orgolios şi foarte irascibil. În partid era şi foarte temut şi foarte "lucrat" *(se uită lung la portret şi compară).* Acum îmi dau seama, când te văd bărbat, cât de mult îi semeni.

Gelu *(melancolic):* Aveam numai şase ani când a murit în acel accident de vânătoare...

Nacianu *(revenind grav la obiectul vizitei):* S-a discutat ieri, într-una din secţiile de la Cameră, campania pe care o duceţi împotriva lui Sineşti... Mărturisesc că în toate cercurile, chiar cele guvernamentale, impresia este profundă... Tonul d-voastră este atât de grav şi de categoric, încât toată lumea este mai curând stupefiată... De opt zile publicaţi în fiecare număr câte un avertisment ameninţând cu publicarea unui document, dar fără să daţi cea mai mică indicaţie despre acel document. Pare să fie ceva de o importanţă excepţională dar, iartă-mă, pentru moment nu e nimic... Fireşte, toată lumea e de acord că această lungă introducere este ceea ce se numeşte o extraordinară punere în scenă...

Gelu: Nu, aceste avertismente nu sunt o punere în scenă, domnule Nacianu, sunt absolut sincere pentru că dorinţa noastră reală este ca să nu ne servim de acest document...

Nacianu *(surâzând cu privirea):* Dacă este aşa, mă întreb dacă aţi mai putea să renunţaţi la publicarea documentului, chiar dacă aţi dori d-voastră... Cu sistemul "urmarea senzaţională pe mâine" opinia publică este foarte aţâţată... Multă lume se îndoieşte de existenţa vreunui document real...

Gelu: Se va vedea...

Nacianu: Domnule Ruscanu, bagă de seamă... este vorba de un document care va aduce pe Sineşti de pe banca ministerială, pe banca acuzaţilor... Nu?

Gelu: Întocmai...

Nacianu: Te întreb încă o dată... Nu e aici *(surâde altoit)* o figură stilistică?

Gelu: Nu...

Nacianu *(ca orice politician oriental s-a exercitat din tinereţe să nu fie spontan, ca să nu treacă drept naiv):* Atunci pot să-ţi spun

precis scopul vizitei mele... Părerea opoziţiei, şi îndeosebi a şefului, este că ar putea fi cazul să plece nu numai Sineşti, ci tot guvernul... Pentru asta este necesară însă nu o campanie într-un ziar, ci o interpelare serioasă la Cameră. Au căzut toţi de acord ca să fac eu această interpelare... *(Aşteaptă cu sentimentul oblic al rolului său. Gelu rămâne rece, se uită la Praida.)*
Pentru asta este nevoie să-mi pui la dispoziţie tot materialul pe care îl ai. Altceva este un articol de gazetă şi altceva o interpelare. Guvernul nu poate schimba doi miniştri ai Justiţiei fără să fie el însuşi schimbat... Pentru asta încă o dată... trebuie să-mi pui materialul tot la dispoziţie...

Gelu *(se uită liniştit la Praida):* Nu... *(reconfirmând)* Nu, domnule Nacianu...

Nacianu: Nu înţeleg, nu ţineţi ca să aveţi succes în campania d-voastră?

Praida: Dacă îmi permiteţi să intervin cu un cuvânt, cred că tovarăşul Ruscanu spunând nu, vrea să înţeleagă faptul că el nu convine să se facă din această împrejurare o afacere internă a regimului, să slujească drept instrument al unui partid împotriva celuilalt. Preferă să se lipsească de acest amestec şi să fie stăpân, ca socialist, pe propriile sale mişcări.

Gelu *(îi surâde ca unui reuşit la examenul de psihologie)*

Nacianu *(obsecvios):* Este singurul motiv? *(cu o privire de îndoială)* Sunteţi siguri că acel document există?

Gelu: Da, există...

Nacianu *(cu măsură şi gravitate):* Atunci să nu mai lungim discuţia... să considerăm demersul meu eşuat... *(se scoală, se scoală şi ceilalţi)* şi să-mi daţi voie să consider această vizită ca neavenită... Văd că nu e chip să ne înţelegem.

Gelu: Suntem două lumi diferite. Nu e de conceput o înţelegere între noi şi această Europă capitalistă. Ar fi să devenim complicii ei. Acum nu se poate deosebi între buni şi răi. Mai întâi să piară această Europă.

Nacianu *(cu o indulgenţă astrală):* Nu ştiu dacă această Europă din mai 1914 este atât de rea... Nu ştiu dacă această societate este într-adevăr bună... Poate că mă înşel... Tare mi-e teamă însă, că dacă printr-o întâmplare nenorocită această Europă din mai 1914 s-ar prăbuşi... lumea de mâine ar regreta-o ca pe un paradis pierdut... Ar avea, zi şi noapte, nostalgia ei.

Gelu *(lucid ca dungile unui fotospectru analitic):* Nu ar fi cu neputinţă... Sunt chiar de acord cu d-ta în ceea ce priveşte lumea capitalistă de azi... Europa din 1914 va fi pentru ea într-adevăr un paradis pierdut. Dar numai ea va regreta... Când transatlanticul, după ce a traversat oceanul, intră în port, cei din saloanele de

lux, care au dansat şi au petrecut, regretă că voiajul a durat prea puţin... Ani de zile au nostalgia nopţilor de pe punte... le povestesc copiilor şi nepoţilor... Dar miile de oameni de la căldări şi din echipaj sunt fericiţi că s-a sfârşit... Pentru ei traversarea oceanului e azi un blestem. În orice caz nu vor regreta această Europă – căci nu a fost paradisul lor – milioanele de muncitori exploataţi, poeţii care mor în ospicii, savanţii adevăraţi fără laboratoare şi artiştii care nu s-au comercializat.

Nacianu *(ridică din umeri, salută rece. I se răspunde la fel. Iese.)*

SCENA III
Gelu, Praida

Gelu: Tovarăşe Praida, rămâi te rog puţin...

Praida: La dispoziţia d-tale...

Gelu *(scoate portofelul, din el o scrisoare):* Iată "documentul".

Praida *(cu liniştea lui de totdeauna, îl priveşte lung, apoi fără nici un gest, fără să ia deci documentul de pe masă, întreabă încet):* Despre ce e vorba?

Gelu: Este o scrisoare care dovedeşte că Sineşti a distrus un testament şi a asasinat apoi pe bătrâna, care se încăpăţâna să mai trăiască... Vrei s-o citeşti?

Praida: Nu e nevoie... Dacă vrei, poţi să-mi spui despre ce e vorba. Dar încă o dată, nu este nevoie nici de asta... Cred că publicarea acestei scrisori nu e un lucru care să pună probleme...

Gelu: Evident că voi lua hotărârea, după propria mea judecată. Ca prieten aş vroi totuşi sfatul d-tale... Sau nu sfatul propriu-zis... E poate altceva... Simt nevoia ca un om ca d-ta să cunoască această împrejurare intimă a mea...

Praida *(intim şi totuşi cu o uşoară rezervă, ca de statuie):* Cine semnează scrisoarea?

Gelu *(după o lungă pauză, deşi tulburat, într-un act de voinţă):* Doamna Maria *(o imperceptibilă şovăire)* Sineşti...

Praida *(pe a cărui figură şi din a cărui atitudine nu se poate citi nici o impresie, cu aceeaşi voce egală):* Cui îi este adresată?

Gelu *(concentrat cu toate liniile lui interioare voit înnodate):* Mie... *(A căzut o cariatidă în hău. E un răstimp de tăcere densă)*

Praida *(egal ca o spadă):* O scrisoare de dragoste?

Gelu *(se joacă stânjenit cu un prespapier):* Da...

Praida *(consimte cu delicateţe la această nevoie de confidenţă):* Spune...

Gelu *(cu tremurul uşor al unei plase de păianjen):* Acum vreo şapte, opt ani, doamna Sineşti, căsătorită abia de doi ani, a adăpostit în casa ei, o casă mare "boierească" în care stă şi acum, pe o bătrâ-

nă prietenă a bunicii, de altminteri şi a mamei ei apoi, o doamnă oarecare Manitti, care îmbolnăvindu-se, n-a mai putut şi nici n-a mai vrut să trăiască la o moşie unde-şi petrecuse toată viaţa, pentru că se simţea şi singură, şi avea nevoie de oarecare supraveghere medicală... O iubea foarte mult pe Maria Sineşti şi a primit fericită invitaţia ei de a veni la Bucureşti... Locuia în două camere de la parter cu fereastra spre grădină... Familia Sineşti locuia la etaj, jos fiind numai biroul, biroul secretarilor şi sufrageria... în afară de vestibul, holul, coridoarele. Recunoscătoare, această doamnă Manitti a făcut un testament, prin care, după ce arată că îşi lasă toată averea făcută lichidă în aur, căci sperase la început să plece din ţară, şi era aproape un milion de lei în napoleoni de aur – pentru ca să se facă un nou pavilion cu treizeci de paturi la spitalul din Turnu Măgurele, fiindcă nu avea moştenitori, lăsa în acelaşi timp şi toate bijuteriile ei doamnei Maria Sineşti, căreia i-a şi citit testamentul. Toate acestea erau într-o casetă de oţel... adică aur, bijuterii şi testamentul... iar caseta era închisă şi ea într-un scrin de stejar. Cu vreo câteva săptămâni înainte de moarte, bănuind că are un cancer la rinichi, îşi scosese paşaportul să plece din ţară. A murit datorită unui atac de angină pectorală, singur Sineşti fiind de faţă, căci sora de caritate plecase în noaptea aceea în oraş. E mai probabil că a fost înăbuşită cu perna... Câteva clipe după asta, Sineşti a cerut soţiei lui cheia de la casetă... i-o încredinţase ei, bolnava... şi cum aceasta a refuzat, vrând să predea cheia autorităţilor, a devenit bestial, a brutalizat-o, de altfel de prisos. Atunci, în grabă, a luat caseta cu totul şi-a adus alta de a lui în locul ei, punând înăuntru alte bijuterii, puţine, unele acţiuni şi câteva zeci de mii de lei. Testamentul l-a rupt. Din toate acestea el s-a ales cu aproape un milion de lei aur...

Praida *(pe linia lui neclintit):* Povesteşte ea asta, tot în scrisoare?

Gelu: Da.

Praida *(liniştit):* De ce n-ai denunţat cazul din primul ceas?

Gelu *(cu un gest evaziv):* Nu era atunci decât un simplu fapt divers... O chestiune mai mult personală... Atunci m-am gândit mai mult cum să salvez această femeie. Vream s-o despart şi s-o iau de soţie...

Praida *(mereu liniştit):* De ce n-ai făcut-o...?

Gelu *(încurcat, cu privirea întoarsă înăuntru):* N-aş putea să-ţi spun acum *(reia)*. Ceea ce este esenţial este că Sineşti este acum ministrul Justiţiei. De asemeni, eu sunt, după cum ştii, altul.

Praida: Pot să-ntreb dacă te-a iubit?

Gelu: Cred că mai curând l-a urât pe el... Nici n-a vrut să mai primească bijuteriile care i se cuveneau...

Praida: De ce nu l-a părăsit?...

Gelu: Bănuiesc că din cauza copiilor... Dar nici n-a mai existat pentru ea *(citeşte din scrisoare).* "Când te-am întâlnit... după acest demon... am întâlnit un stâlp de lumină... O faţă de arhanghel... El era în viaţa mea o noapte grea, tu erai un răsărit nou de soare... Înţelegi de ce te-am iubit? Înţelegi de ce m-am dăruit întreagă, fără să mai privesc înapoi? Dacă îţi scriu acum totul, e ca să simt că n-a mai rămas nimic în mine din acest trecut, să ştiu că toată fiinţa mea îşi începe o viaţă nouă... cum îşi începe viaţa iarăşi o fântână sfinţită din nou..."

TABLOUL IV

Un gang sub o temniţă... Ziduri vechi groase, umede, scorojite, cu tencuială căzută de umezeală, ciment plesnit pe jos.

Gratii groase despart pe deţinuţi de vizitatori. O bară de lemn, de o parte şi de alta, împiedică să se apropie la mai mult de un metru cei care îşi vorbesc.

SCENA I
Gelu, Praida, Mihai, Gardianul

Gardianul: Să nu vă speriaţi... O să vie cu lanţuri la picioare... Nu e pentru multă vreme... E acum procuror general cel pe care l-a lovit el, acum şapte ani. A telefonat la închisoare că are informaţii că se pregăteşte evadarea lui Boruga... Directorul n-a crezut, dar de! Nu poate să-şi ia răspunderea... Vreo câtăva vreme. Încă vreo câteva luni măcar îl mai ţine în celulă, izolat...

Gelu: Cum e celula?

Gardianul *(ţăran, blajin şi sfătos):* De... la celulă e mai greu, fireşte... E cam umed şi cam strâmt... dar patul are loc...

Praida: Are pat...

Gardianul: Are, e cam îngust dar are. N-are aşternut... doarme pe scânduri şi fără pernă. Acum vara mai merge, dar iarna e greu de tot. Pătură are... E cam veche ea, dar poate că o să i-o schimbe directorul... Ştiţi directorului îi e milă şi lui, însă nu poate face nimic. Îi e frică şi lui... Acum, cu procurorul ăsta general...

Praida: Cum îl scoate de acolo?...

Gardianul: Păi din celulă nu-l scoate decât o oră pe zi, că aşa e regulamentul... Mâncarea i-o dă pe ferestruică...

Praida *(cu înţeles):* Şi pentru alte nevoi.

Gardianul: Are un hârdău în celulă acolo. Îl schimbă o dată pe săptămână *(stânjenit şi el).* Deh! ocna e ocnă, ce să-i faci... Parcă viaţa noastră e mult mai bună...? Nici ziua, nici noaptea nu avem odihnă, se poartă cu noi mai rău decât cu vitele. Vai de pâinea pe care o mâncăm aici, să n-o aibă nici duşmanii noştri. Domnule, văd eu că d-voastră aveţi multă trecere, de ce nu faceţi ceva să-l scoateţi de aici? Celula l-a cam slăbit... Să-l ducă înapoi la ocnă. Mi-e teamă că n-o mai duce până la Crăciun. Omul e om, nu e fier.

Mihai *(fraged îşi muşcă buzele să nu plângă)*

Praida: De unde ştii d-ta că noi avem trecere?

Gardianul: Ei, ce-aţi obţinut d-voastră e mare lucru... Vizită de trei persoane, cărţi de citit... toc şi hârtie... mare lucru...

Praida: Dar acum de ce întârzie atât?

Gardianul: S-a dus primul gardian să-l aducă... aveţi răbdare... durează puţin... Până deschide trei lacăte de la uşă...

Gelu *(care tot timpul asculta zguduit de fiecare vorbă a gardianului, tăcut, abătut):* Trei lacăte?

Gardianul: Trei lacăte şi o bară de fier... Ce vreţi? regim celular... Pe urmă, adineaori directorul a dat ordin să-l aducă la vorbitor în lanţuri... Ştiţi, nu prea se admit la vizită trei persoane odată... Directorul are şi el mare răspundere... Cum vă spun...! Ocna e ocnă... Bine ar fi să faceţi ceva să-l scoateţi de aici... Cel puţin să-l ducă înapoi la Ocnele Mari... Celula e un fel de mormânt muced.

Mihai *(a izbucnit în plâns)*

Praida *(îl bate uşor pe obraz):* Mihai, aşa ne-a fost vorba? Ne-ai promis că n-ai să plângi... Vrei să te vadă tăticul cu obrajii plânşi? Acum eşti mare, ai împlinit unsprezece ani... Tatăl tău nu e la ocnă fiindcă a făcut cuiva vreun rău... Trebuie să fii mândru că e un luptător... E cel mai bun dintre noi toţi... Nu a luptat pentru el însuşi. El avea tot ce-i trebuia ca să fie fericit. Dar s-a sacrificat pentru ca alţii să fie fericiţi.

Mihai *(îşi muşcă buzele, face sforţări să nu plângă)*

Praida: Ai înţeles? Nu trebuie să plângi.

Mihai: Dar nu se poate să-i dea drumul măcar trei zile de Crăciun acasă? E aşa de greu la Crăciun fără tăticu...

Praida: Sperăm că o să-l scoatem de aici curând. Dar acum nu uita ce am vorbit... Tăticu nu trebuie să ştie că mama s-a măritat din nou. Ai să-i spui că ar fi vrut să vie, dar că e bolnavă, în pat... Că a plâns mult că n-a putut să vie... ai înţeles?

Mihai *(de abia îşi ţine plânsul):* Da... e bolnavă...

SCENA II
Petre, Gelu, Praida, Gardianul, Primul gardian

Intră, de partea cealaltă, Petre, însoţit de primul gardian, care duce în afară de chei şi pachetul, format cutie de zahăr, adus de cei trei şi care e desfăcut, căci a fost percheziţionat la direcţie.

Petre Boruga e de o paloare cadaverică, ras în cap şi peste tot are faciesul acela teribil care stigmatizează pe ocnaşi. E puţin încovoiat.

Petre *(vorbind greu cu o voce obosită, palidă, inactuală):* Dar Elena, de ce nu a venit Elena...? Mihai, de ce n-a venit mamă-ta?

Mihai *(cu greutate):* E bolnavă...

Petre *(agitat, speriat şi totuşi nepământesc):* E bolnavă? *(e în el o clipă cuţitul amintirii)* Dragostea mea dragoste, e bolnavă.

Praida: Nu e nimic grav... O criză de ficat... va trebui să stea în pat vreo săptămână...

Petre *(abătut mereu, însă iar depărtat, căci toate resorturile sunt de mult sfărâmate în el):* Şi i-am spus să fie cu grijă... Cât e de mare şi de voinică e foarte slabă de ficat... Şi nu se îngrijeşte deloc... *(către copil)* Aţi adus doctorul...?

Praida: A fost un tovarăş doctor şi a văzut-o... A spus că nu-i nimic grav... *(ca să schimbe vorba)* Ştii că Mihai a terminat şcoala? A luat premiul al treilea... Are medalie de bronz... Arată-i medalia, Mihai... *(Mihai i-arată automat medalia pe piept)* A avut medie mare... Cât ai avut, Mihai?

Mihai *(abia îşi ţine plânsul):* Am avut media 9,06...

Praida: Uite, 9,06... Ar fi trebuit să ia premiul întâi, dar au fost înaintea lui doi cu protecţie...

Mihai *(muşcându-şi buzele):* Tată, vrei tu medalia? *(o scoate şi vrea să i-o dea)*

Primul gardian: Băiete, nu se poate, nu a fost văzută la direcţie... Nu se poate...

Petre *(îl priveşte lung, înduioşat, coborând parcă din altă lume, lung):* Băiatul tatii, băiat... *(Ar vrea parcă să-l mângâie, dar e prea departe, iar mâna greu întinsă care de ani de zile nu a avut voie să mângâie parcă nu îndrăzneşte.)* Păstreaz-o tu...

Praida: Cerem noi voie la direcţie şi ţi-o trimitem. Am venit, tovarăşe, şi ca să te întrebăm... ce facem acum cu băiatul...?

Mihai: Mama zice ca să intru la nenea Pavel, la croitorie.

Praida: Tovarăşe, noi ne-am gândit că, dacă ne dai aprobarea, ar fi bine să-l înscriem pe Mihai la liceu...

Petre *(din ceaţa amintirii):* Dar de unde bani pentru cărţi, căci biata femeie trebuie s-o ducă foarte greu?...

Praida: N-avea nici o teamă... Vom îngriji noi...

Petre: Care noi?

Praida *(încurcat, căci noi înseamnă de fapt el):* Noi... partidul...

Petre *(de faţă şi parcă într-alt timp):* Vă mulţumesc, tovarăşi *(caută în pachetul pe care-l întinde primul gardian).* Cărţi... toc şi hârtie... *(cu o fericire sleită)* I-au dat voie *(caută).* Uite asta parcă-i şocolată, zahăr, salam *(clatină din cap)* mi-au rupt toţi dinţii... tutun? uite cât tutun mi-a trimis... biata femeie. A uitat că eu nu fumez.

Praida *(încurcat):* Sigur, ştie că nu fumezi... dar mai tratezi şi d-ta pe gardieni cu câte o ţigară... mai faci câte un schimb...

Petre *(caută şi nu găseşte):* Dar uite... uite, mi-a trimis cărţi şi nu mi-a trimis ochelari... i-am spus mereu că mi-a slăbit vederea de tot... Îmi promisese că mi-aduce ochelari... *(Priveşte consternat cărţile. Cei doi sunt şi ei consternaţi de această întâmplare.)*

Praida *(încurcat):* Poate că nu i-ai spus ce ochelari să-ţi ia? Tovarăşe, ochelarii se iau pe încercate... Viu eu poimâine aici din nou, cu mai multe perechi de ochelari, să-ţi alegi... Chiar dacă nu mă lasă să viu să te văd, uite, îl rog pe dumnealui să ţi-i aducă, pare un om foarte cumsecade...

Petre *(îl priveşte lung pe gardian):* E foarte cumsecade... E milos şi are trei copii... dar când zbiară directorul prin curtea închisorii devine şi el fiară... Loveşte cu ce are la îndemână. Spaima de răspundere îi înnebuneşte pe toţi... *(ca o negură care întârzie în el, aproape jos)* Ascultă Mihai, să aduceţi doctorul şi să spui mamătii să nu mai bea apa nefiartă... că avem pe acolo o apă tare proastă...

Praida *(iar ca să schimbe vorba):* Dumnealui, e tovarăşul Gelu Ruscanu.

Petre: Nu l-am văzut niciodată...

Praida: E în mişcare numai de cinci ani... E om de nădejde... A vrut să te cunoască... E directorul *Dreptăţii Sociale.*

Petre *(cu o privire liniştită peste timp):* Mulţumesc...

Praida: Spune-mi, ce necazuri ai pe aici...? Ce-ţi mai trebuie?

Petre *(rămâne pe gânduri, trăsăturile feţei i-au devenit o clipă de tuci, apoi sfârşit, cu vocea închisă întoarsă în el însuşi...)* Nu-mi trebuie nimic...

Praida: Tovarăşe Boruga, nu se poate să fii atât de abătut... Ştii că facem tot ce e omeneşte cu putinţă să te scoatem de aici. Până atunci, spune-ne ce-ţi lipseşte...

Petre *(îngândurat, istovit, ca de pe targa amintirii):* Când m-au adus aici în celulă îmi lipseau toate... Înnebuneam ziua, iar noaptea nu puteam dormi, în celula goală şi umedă ca un mormânt de ciment. Scândurile erau prea tari, fără perină îmi înţepenea gâtul,

răcnetele, urletele, loviturile de ciocane în uşi, noaptea, mă făceau să sar speriat... Mi-era scârbă de şoareci, de ploşniţe, de lingura de lemn tocită... Mi-era silă de zdrenţele astea murdare care nici măcar nu ţin de frig iarna... Săream la uşă când îmi vâra mâncarea pe ferestruică numai ca să văd o faţă de om, fie şi de gardian... *(a devenit iar nepământesc)* Dar de când au început să-mi putrezească oasele de viu, de când mi s-au chircit plămânii, nu mai doresc nimic... Nu-mi mai lipseşte nimic. Vă mulţumesc, tovarăşi... dar e de prisos orice...

Primul gardian: S-a terminat... Au trecut cele zece minute... Haide, Boruga...

Praida: La revedere, tovarăşe... Ai încredere în noi... Nu te uităm...

Gelu: La revedere, tovarăşe...

Petre *(dus de primul gardian):* Mulţumesc... la revedere... *(totuşi desfăcut de lume)* Mihai, ai grijă de mamă-ta... Vezi că eşti mare acum...

Mihai *(strigă după el):* Tată, tată... *(După ieşirea lui Boruga e o lungă şi grea tăcere, Mihai plânge încet.)*

Gardianul *(cu oarecare complicitate):* Cereţi să-l ducă înapoi la sare la Ocnele Mari... Acolo s-ar mai putea întrema...

Gelu *(după o nouă tăcere):* Tovarăşe Praida, ai avut totdeauna dreptate spunând că oamenii sunt răi din ignoranţă... Că n-au imaginaţie... Nu ştiam cât mi se potrivea mie însumi acest lucru... E ora prânzului, tovarăşe... Oamenii sunt încă la masă pretutindeni... Pot să mănânce liniştiţi... pot să râdă şi să se felicite pentru înaintări, pot să-şi mângâie duios copiii şi femeile, pentru că nu văd suferinţa din lume... raza orizontului lor e cât ajung cu mâna... Oamenii pot fi fericiţi fiindcă n-au imaginaţie. *(rânjind amar)* E ora prânzului, tovarăşe.

Praida *(surâde pentru el, căci ştie de ce l-a adus aici, apoi încet):* Aş mai adăuga un lucru, tovarăşe Gelu... Mulţi nici nu vor să vadă... Închid ochii anume din prudenţă ca să nu fie obligaţi să vadă... Nu vor să fie propuşi ca martori... la ceea ce se întâmplă... nu le convine nici să afle... De altfel, se vând pe piaţă tot felul de alifii bune pentru lubrifiat conştiinţele.

Gelu *(gândindu-se mereu la el):* Suntem complici din lipsă de imaginaţie. Ah! viaţa nu merită... să fie trăită cu astfel de preţ.

TABLOUL V

Ca în tabloul II încăperea este scufundată în întuneric. În biroul bănuit, din care nu se vede nimic, e acelaşi fotoliu luminat restrâns de o lampă cu abajur puternic şi îngust, pe măsuţă tot un telefon, cutia cu ţigări şi o scrumieră. În conul de lumină cu reflexe verzui, Şerban Saru-Sineşti fumează şi acum gânditor, nervos şi preocupat. Are acelaşi profil dur, de gravură, deşi pare foarte obosit, dând chiar aşa o impresie de forţă concentrată. Pare să fie mult după miezul nopţii, căci restul celor vii se simte prăbuşit în somn. După un timp intră o servitoare tânără.

Sineşti *(nervos, dar mai reţinut decât ar fi părut după oboseala lui):* Ce face?

Servitoarea *(parcă şi ea obosită de ora târzie, de această împrejurare):* De aseară citeşte sau se preumblă prin cameră...

Sineşti: A mâncat?

Servitoarea: Nu s-a atins nici de masa de seară, dar mi-a spus să-i las tava pe masa rotundă. A cerut *cointreau.*

Sineşti: I-ai spus că vreau să-i vorbesc?

Servitoarea: Vă roagă să nu veniţi...

Sineşti: Cât e ceasul?

Servitoarea: E trei şi jumătate...

Sineşti: Mulţumesc... Poţi să pleci.

A rămas singur, îşi strânge ca obsedat, cu mâna dreaptă, pumnul stâng, într-o acţiune aprig urmărită şi întreruptă în gând. Parcă ar asculta în galeriile săpate în el însuşi. Aprinde o altă ţigară nouă. Perdeaua se lasă încet.

ACTUL II

TABLOUL VI

Un budoar, nu lipsit de stil. În stânga o canapea mare de tot cu spătar trilobat, ca şi cum ar fi făcută din fotolii imense, acoperită cu o mătase brodată cu flori gris perle, alt fotoliu în faţa ei. Oglindă mare, de asemeni trilobată, deasupra unei măsuţe lungi înguste, cu obiecte de toaletă, cutii de porţelan, cupe de cristal... Masă mare joasă, rotundă, în mijloc... Uşă în dreapta spre dormitor, uşă în fund, ferestre în dreapta. Tablouri numeroase, cărţi multe, neaşteptat de multe, flori de asemeni. Pe masă un dejun abia început, un serviciu de cafea, altul de lichior. Maria într-un dezabie, în pantofi de casă, fără ciorapi, citeşte o gazetă, pe jos un teanc de ziare... Intră Roxana prin surprindere oarecum...

Maria abia are timp să ascundă gazetele...

SCENA I
Maria, Roxana

Roxana *(extrem de mondenă, extrem de aferată jucând un rol, a stăruit în mod evident să intre):* Ce e cu tine? Eşti bolnavă? Toată lumea e foarte îngrijorată...

Maria *(încercând să zâmbească):* N-am nimic, sunt puţin obosită *(E o frumuseţe tulbure, şi tocmai prin asta tulburătoare, pe bază de nostalgie, profil suav şi nervozitate. Neliniştitoare de asemeni, nu numai din pricina reacţiilor ei brusce şi excesive, dar şi prin sensurile fulgurante ale acestor reacţii. Şi asta e un chin pentru cei din jurul ei. Când priveşte, adeseori fix, are un freamăt abia perceptibil al buzelor, care-i dă o tensiune patetică obrajilor. Hiperemotivă, cu imaginaţie dezordonată, are spaimele şi bucuriile deopotrivă de copilăroase. Văzută în treacăt, pare o frumuseţe mistuită de secrete grele, pradă tuturor obsesiilor, cu dorinţe neîmpăcate, deviate. În intimitate, o senzualitate de copil şi de sălbăticiune, fiindcă are un corp proporţionat şi molatec de felină. E fără măsură însă în tot ce face. Acum e în ea o teroare de vietate încolţită şi istovirea câtorva nopţi de insomnie).*

Roxana *(arătând masa):* N-ai mâncat nimic nici aseară...

Maria *(râzând în silă):* N-am absolut nimic, dragă... Mă odihnesc puţin...

Roxana *(trece în dormitor, revine):* E adevărat că n-ai dormit toată noaptea?

Maria *(tace cu încăpăţânare)*

Roxana: Ascultă, ce e cu tine?... Toţi sunt îngrijoraţi... De ce nu vrei să vezi pe nimeni?

Maria *(întărâtată, dar stăpânindu-se):* Roxana, te rog, du-te, lasă-mă singură... Nu pot vorbi... Nu pot să ascult pe nimeni... Te rog, du-te. E şi o zi imposibilă azi. Uite, cerul ăsta ca plumbul mă apasă... E mai bine să fiu singură...

Roxana: După ce ai citit toate cărţile din lume, ai început acum cu gazetele? *Dreptatea Socială?* Ce poţi găsi într-o gazetă ca asta?

Maria *(ascunde gazeta, cu privirea sperioasă, copleşită):* Nimic, nimic altceva decât moartea...

Roxana *(fără să se gândească mai departe):* Eu n-am citit de doi ani o gazetă... Hai, îmbracă-te să mergem în oraş... Vino cu mine să probez o rochie. Sâmbătă după masă e o mare bătaie de flori la Şosea... Transformăm maşina în lebădă. O îmbrăcăm în crini şi trandafiri albi. Îmi fac şi o rochie albă... Ce zici? Vrei să mergi şi tu cu noi...?

Maria *(obosită, dezarticulată, surprinsă):* Eu? Mă vezi pe mine într-o maşină transformată în lebădă?

Roxana *(se aşază pe scaun, îşi toarnă un păhăruţ de lichior):* Ai să ajungi de poveste cu nervii ăştia ai tăi... Toată lumea te crede nevropată... *(gustă de pe masă fursecuri)* Bine e dragă să fie cineva egoistă ca tine... Toţi nu mai ştiu ce să facă, numai să-ţi intre în voie. Vai de bărbatu-tău *(surâde cu tâlc).* Sunt ani de când nu-i mai permiţi să intre în camera ta. Dar aşa-i trebuie dacă s-a însurat cu o bibliotecă şi cu un pian.

Maria *(exasperată, când vede că Roxana s-a aşezat):* Roxana, te rog, te implor, pleacă, lasă-mă singură...

Roxana *(se ridică, şi în fine se explică):* Dragă, bărbatul tău mi-a telefonat să viu să văd ce e cu tine. Ce vrei? Obligaţii de verişoară. E bolnav bietul om de îngrijorare... Ai speriat toată casa... A vrut să vie la tine şi n-ai vrut să deschizi uşa. Nimeni nu înţelege nimic...

Maria *(cu un freamăt nervos):* Bine, atunci spune-i bărbatului meu să vie... dar tu, du-te, lasă-mă... du-te, te rog...

Roxana: Ei dragă, numai o clipă să-mi iau *cointreau*-ul.

Maria: Ia tot ce vrei, Roxana, dar pleacă imediat.

Roxana: Of, sucită eşti, dragă *(se uită la ea cu intensă curiozitate)* Stau şi mă întreb ce naiba găsesc la tine bărbaţii ăştia de-şi pierd capul din cauza ta? Că mai sunt şi altele frumoase.

Maria *(tace cu încăpăţânare)*

Roxana: Păcat că nu mergi la probă... Acum, imediat după masă, e lume puţină şi se ocupă Clarisse de noi mai mult...

Maria *(întărâtată):* Păcat că n-ai o soră geamănă, Roxana. Ar fi fost mai în siguranţă originalul.

Roxana *(o sărută):* Nu mai fi aşa nervoasă... Uite, îţi trimit pe bărbatul tău... *(iese)...*

Maria *(ia repede gazetele, le ascunde mai bine...)*

Servitoarea *(în taină, grăbită):* A telefonat mătuşa d-lui Gelu Ruscanu.

Maria *(cu un soi de licărire în deznădejde):* Ei, i-a vorbit?

Servitoarea: Nu l-a putut prinde la telefon. Se fereşte de dânsa... L-a căutat şi acasă. De trei zile îl caută mereu.

Maria *(abătută):* Bine, Dora. *(Servitoarea iese.)*

SCENA II
Maria, Sineşti

Maria *(mereu obosită, nervoasă):* Pentru ce mi-ai trimis-o pe gaiţa aceea imposibilă aici pe cap...

Sineşti *(oţărât):* Pentru că ai speriat toată casa. Te-ai închis aici la tine de alaltăieri de dimineaţă şi nu vrei să vezi pe nimeni. Când mi-a spus Dora că ai plâns toată noaptea, ce era să fac?

Maria *(gândeşte un timp, e ispitită de cele abia întrevăzute):* Ai fost atât de îngrijorat? Într-adevăr?

Sineşti *(mocnit):* De ce te surprinde asta? Crezi că e liniştitor lucru să ai pe cineva în casă care-ţi ascunde totul?... Care nu are încredere în nimeni?...

Maria: De ce eşti supărat, Şerbane?

Sineşti *(cu o mânie înăbuşită):* Pentru că am şi aşa destule griji ca să mai am şi grija altora care se mai şi ascund pe deasupra, ca să te puie în situaţii fără ieşire. Când e cineva bolnav are datoria de a ţine seama şi de sensibilitatea celorlalţi...

Maria *(mereu pe gânduri, insistând în ceea ce întrevede):* Dacă aş muri, Şerbane?...

Sineşti: Obsesii de nevropată...

Maria *(arzând cu un zâmbet intens):* Dacă totuşi aş muri, Şerbane?

Sineşti: Ai trăit numai după norii minţii tale... Ţi-ai dus până la capăt toate capriciile, toate... Împlineşti 27 de ani... Nu mai eşti o fată

de şcoală, care vrea să trăiască toate fumurile cărţilor... Nu mai poţi fi mereu o "neînţeleasă"... E timpul să te dezmeticeşti.

Maria *(descurajată, cu ochii rătăciţi):* Aşa gândeşti tu despre mine? Asta e tot ceea ce ai să-mi spui când eu te întreb... ceea ce te întreb? *(surâde abătută)* Capricii... Nervi...

Sineşti *(fierbând, dar stăpânindu-se):* Ce vrei să gândesc...? De multă vreme am renunţat să mai gândesc în legătură cu tine... Ţi-ai ascuns viaţa de mine, de noi toţi... Nu te-ai simţit niciodată îndatorată să te explici... Nu te crezi obligată să dai socoteală de motivele tale intime nimănui... Tu crezi că te poţi închide în camera ta, zi şi noapte, că poţi refuza masa şi poţi plânge până în zori, când ai doi copii?... Când ai un soţ?... Când e o lume în jurul tău, atât de legată de tine?... Nu-ţi dai seama ce greu o jigneşti?...

Maria *(cu o întârziere nervoasă):* Poate că într-adevăr am fost... bolnavă...

Sineşti *(cu o mânie seacă):* Cu atât mai mult, un bolnav nu poate avea grosolănia să ignore cu dispreţ pe cei care îi pândesc noaptea alarmaţi somnul şi respiraţia... Ai trăit prea mult pentru tine... Te complaci prea mult în toanele astea egoiste.

Maria *(tremurând de indignare):* Cum poţi să-mi spui asta când ştii cât îmi iubesc copiii, când ştii ce am sacrificat pentru ei, când ştii că ei sunt toată viaţa mea?...

Sineşti *(cu asprime):* Chiar copiii ţi i-ai iubit cu egoism şi orbire... I-ai acaparat cu un soi de dragoste deşucheată... Fără lumină şi fără să vezi mai departe... Altfel cum ai putea să pui întrebarea pe care ai pus-o adineaori? Crezi că o mamă poate să moară când vrea ea?...

Maria *(o clipă derutată, nu ştie ce să creadă. Ar vrea să ştie totuşi cât de angajat este el, în această indignare. Rămâne îndelung pe gânduri... Se ridică după un timp, căutând parcă, fără să ştie ce):* Şerbane... *(şi nu ştie ce să mai spuie).*

Sineşti *(tace cu un fel de iritare amară şi concentrată ca o drojdie):* A fost o vreme...

Maria: A fost o vreme?...

Sineşti *(cu toate că ocolise chiar să-l privească, hotărât să reziste, e dintr-o dată acut preocupat de interiorul lânced al buduarului acesta care l-a obsedat, tocmai din pricina interdicţiei, ani de zile. Simte prezenţa dospită a femeii, în dezordinea închisă de două zile.):* De ce nu laşi femeia să strângă prin casă? *(i-arată toropit, ciorapii, unul pe jos, altul pe scaun)* Uite ciorapii unde au ajuns *(ocoleşte cu privirea, rochia mătăsoasă, puţină şi molatecă, de pe fotoliu, care-l ameţeşte ca un vin).* Ai încercat să te îmbraci? *(îşi aruncă privirea din prag în dormitor şi simte în el,*

la vederea acestui culcuş cald al voluptăţii, arsura unui gând) Uite, nici patul nu e făcut.

Maria *(l-a urmărit tăcută şi pândind mustirea dorinţei în el):* Am să fac singură ordine...

Sineşti *(nu răspunde imediat, se vede că îi e greu să plece, luptă):* Trebuie să mă duc, e azi şedinţă grea la Cameră...

Maria *(ca şi când nu ar fi auzit s-a jucat cu sticla de lichior)*

Sineşti *(privind ocolit):* Mai bei şi acum?

Maria *(cu privirea rătăcită):* Foarte rar...

Sineşti: Ai băut aproape jumătate sticla... *(îşi abate iar privirea)* Ce te frământă atâta?...

Maria *(cu o căutătură grea):* Am vrut să adorm... am vrut să mă ameţesc...

Sineşti *(se înroşeşte brusc, are un spasm convulsiv):* Să te ameţeşti? *(o viziune de voluptate îi joacă în privire şi lovit se frânge)*

Maria *(îl simte în lupta lui):* Vrei să bei şi tu un pahar de *cointreau? (toarnă încet cu intenţie cum ar distila o mângâiere)*

Sineşti *(moale, dospeşte în el dorinţa):* Nu... *(priveşte crâncen ispitit)*

Maria *(nu-l ascultă şi toarnă):* Ba da.

Sineşti *(brusc, strident, răstoarnă paharul pe tavă):* Ce vrei?

Maria *(fără să pară prea surprinsă, ridică o privire angelică spre el):* De ce nu vrei să bei?...

Sineşti *(fierbând tot):* Ce urmăreşti? Ce mai vrei?... *(iasmele amintirii se-ncheagă-n el şi-l răscolesc)* Erai încă o fată în uniformă de pension, cu o coadă pe spate înnodată cu panglică, atunci când mi-ai ieşit în cale, şi erai încă o fată de pension când mi-ai devenit nevastă, când mi-ai dat copii, dar atunci am înţeles ce iad poate fi în sufletul unei fete de pension... Nu mai vreau... privirea asta a ta, blestemată.

Maria *(îl priveşte uşor):* Nu vrei să iei un pahar de *cointreau* cu mine...

Sineşti *(disperat, simte cum creşte-n el iureşul patimei, se zbate încleştat):* Nu... *(face doi paşi spre oglindă ars de amintire, apoi se întoarce amar spre ea)* Ce-ai făcut din viaţa mea?

Maria *(cu o privire dezolată):* Cine a fost de vină? Cum ai putut să devii dintr-o dată alt om decât cel cu care fusesem măritată? Altul decât cel pe care îl ştiam?

Sineşti *(zbuciumat):* Tu ai făcut din căsnicia asta o luptă întoarsă, crâncenă. Am îndurat ani de zile îngenuncherea mândriei mele de bărbat... Te-am iubit cu o voinţă smintită şi iubirea mea a fost arma cu care m-ai lovit. A trebuit să învăţ că nimic nu întrece în cruzime hotărârea unei femei, care se ştie aprig dorită, de a se refuza... cu dinţii strânşi de silă. Ascultă, cum să uit că ani de

zile, ca să fii a mea, eram nevoit să te ameţesc mai întâi cu alcool? *(cu o furie sufocată)* Că îmbrăţişarea mea, ca pe-o doctorie, nu o puteai suporta decât narcotizată?...

Maria *(întunecată cu totul, plutind):* N-am fost eu de vină... Eram disperată. Totul sta răsturnat în mintea mea.

Sineşti *(într-o legănare amară):* Ceea ce nu ştiu cei iubiţi însă este ce atroce voluptate poate fi să ţii în braţe, abandonat ca morţii înşăşi, trupul unei femei iubite... *(cu un rânjet, îndurerat)* Şi otrava asta am încercat-o... Era şi ea tot un fel de alcool...

Maria *(îşi frânge mâinile albe, apoi cu o dezolare care trece de clipă):* Nimic nu se întâmplă în lumea asta cum vrem noi... Nimic nu are culorile pe care credem noi că le are *(se gândeşte la Gelu).*

Sineşti *(adânc tulburat de umbra de regret care a trecut peste faţa ei):* La ce te gândeşti?...

Maria *(chinuită de tumultul amintirii, al îndoielilor):* Nu e frumuseţe pe lume... Nu e nici un sprijin... Simţi că ai rămas deasupra unui gol... Nu e nici un sprijin...

Sineşti *(a luat un fel de hotărâre, mereu cu ochii aţintiţi asupra ei. Îndreaptă paharul şi îşi toarnă cointreau. Maria îl urmăreşte ca hipnotizată):* Nu e nimic ireparabil, Maria...

Maria *(zguduită, copleşită, ca din vis)*: Crezi?

Sineşti *(cu umeri puternici):* Ai încredere în mine...

Maria *(cu un fel de deznădejde):* Şerbane, pot avea încredere în tine? Ah, dacă aş putea avea încredere în cineva pe lume?

Sineşti *(aprins puţin, dar concentrat, o îndeamnă să bea dându-i paharul):* Maria.

Maria *(refuză brusc să bea):* Nu... nu... nu asta...

Sineşti *(contrazis, zăpăcit):* Maria, bea...

Maria *(cu vocea înlăcrimată, cu inima topită):* Dacă tot ceea ce este ar putea să nu mai fie... Să bei şi să te deştepţi alta, într-altă lume, fără legătură, ca după somnul cloroformului...

Sineşti: De ce te mistui atât...?

Maria *(revenind, copilăroasă):* Şerbane, pot avea încredere în tine...? Mai însemn eu pentru tine ceva?...

Sineşti *(se desface în el vederea interioară a unui paradis pierdut):* Am căzut cândva prost... M-am încurcat în propria mea nebunie... Ah! fata de pension cu părul pieptănat pe spate, la fereastra unei case mari, cu lachei mulţi, care ieşea cu bunica ei într-un landou deschis, la plimbare. Pe fata asta am dorit-o dement până a fost soţia mea, dar niciodată n-am avut-o cu adevărat. Cum nu poţi să bei cu adevărat când ţi-e sete în vis. Totdeauna se întâmplă ceva care-ţi ia cupa de la gură.

Maria *(dorind deznădăjduită):* Şerbane... să lăsăm totul aici şi să plecăm...

Sineşti *(nedumerit):* Unde să plecăm?... De ce să plecăm?...

Maria *(cu ochii măriţi, cu sete):* Oriunde mâine nu e mâine cel de aici... M-au năvălit toate râmele urâciunii.

Sineşti *(îndurerat):* Femeie, dezmeticeşte-te odată... Ieşi din ceaţa asta fierbinte care-ţi întunecă judecata... Unde vrei să plecăm?

Maria: Trebuie să plecăm... Oriunde vrei...

Sineşti: Oricum, nu putem pleca mâine... Sunt membru al guvernului, am obligaţii...

Maria: Nu mă înţelegi... Nu poţi să mă înţelegi... Nu mai vreau să ai nici un fel de obligaţii... Nu mă mai interesează să fii, cum spui tu atât de mândru, membru al guvernului...

Sineşti: Maria, ce vrei să spui?... Iar nu mai trăieşti pe pământ...

Maria: Şi e atât de bine să trăieşti "pe pământ"?... Ţii atât de mult să fii, să rămâi ministru?...

Sineşti *(a căzut pe gânduri, bănuitor, nu ştie cum să interpreteze dorinţa ei):* Nu pot să renunţ la minister... E absurd ceea ce îmi ceri...

Maria: De ce este absurd? Am oroare de politica asta care dezlănţuie toate poftele *(gândindu-se la Gelu),* care calcă în picioare totul, duce la toate trădările... Nu mai recunoşti oamenii. Ah! ce poate face politica asta dintr-un suflet curat. Până la ce josnicie se poate coborî un om din patimă politică... Fără milă, fără o privire omenească, fără amintire... Am oroare de această politică... Nu mai vreau nici un fel de politică... Nu mai vreau...

Sineşti *(vânjos, cu gât de lup):* Aşa judecă femeile... Fireşte, are şi politica mizeriile şi greutăţile ei... dar nu mă sperii de ele... Mi-a şi dat satisfacţii destul de mari... Nu e puţin lucru să vezi că ai ajuns, prin propriile tale mijloace, să te faci ascultat de oamenii de frunte ai ţării, să fie cuvântul tău hotărâtor în orânduirea statului... Maria, nu e o vorbă goală... Uite, cu mâna asta, pot semna un act care răsuceşte destinul oamenilor. Pot crea situaţii care să facă fericite sute de familii, pot numi funcţionari, pot dărui sume mari. Pot propune scoaterea din fundul ocnei a unor oameni uitaţi de semenii lor şi de Dumnezeu acolo şi pot deschide acţiuni care să trimită în fundul ocnei alţii, nimicind astfel familii întregi, distrugând fericirea soţiilor şi a copiilor...

Maria *(cu un cheag în inimă, strigă înnebunită):* Taci... Taci... Nu vreau asta... Nu vreau să semnezi nimic.

Sineşti *(surâzând înţelegător ca unui bolnav):* Tot adolescentă ai rămas. Mereu imaginaţia ta bolnăvicioasă. De la cuvânt la faptă nu e la tine nici o deosebire, nici o trecere. Cuvântul la tine e stri-

goiul realităţii. Ai şi văzut familiile, cu adevărat distruse... soţiile nefericite, copiii dezonoraţi...

Maria *(într-un soi de paroxism):* Nu vreau să mai semnezi nimic... Oamenii nu trebuie să aibă astfel de puteri de viaţă şi de moarte... *(se frânge disperată).*

Sineşti *(o mângâie pe obraji, pe braţe, ea se lasă mângâiată):* Ai rămas cu o minte de copil... Ai fel de fel de spaime. Te înnebunesc cuvintele... Din toate fleacurile îţi pierzi judecata.

Maria *(aproape agăţându-se de braţele lui cu privirea sperioasă):* Nu mai vreau să semnezi nimic... Nu mai vreau să fii ministru... Vreau să plecăm... Nici la capătul lumii nu vom fi destul de departe de răutatea omenească. *(ghemuită ca o pasăre speriată)* Ah... şi cerul ăsta cu plumbul lui... Auzi cum ţipă pe stradă aceia cu jurnalele. *(uitând)* Aici femeia n-a strâns măcar masa... *(tresare sub arsura unui gând)* Să fim undeva în tren... când aş deschide ochii să văd munţi şi ape pe geam... Să văd cum fuge totul în urmă...

Sineşti: Ai rămas tot şcolăriţa de atunci... Îţi mai aduci aminte cum ţineai să pleci?... Lungită pe divan, zi şi noapte, visai numai gări mari şi vapoare *(dorind sincer să fie aşa).* Te regăsesc... nu mai speram să te revăd ca atunci... *(îi mângâie lacom şi timid braţele)*

Maria *(fără judecată, cu spaimă):* Ascultă, Şerbane, nici nu ştii tu cât de mult pot fi ca atunci. Dar trebuie să plecăm...

Sineşti *(musteşte în el mereu dorinţa):* Vom pleca... Facem o croazieră spre Capul Nord. Peste două-trei săptămâni suntem pe un transatlantic. Vom lua un apartament de lux *(ameţit de făgăduială),* vom începe viaţa de la început... Eşti singura femeie din viaţa mea. Ars de o sete smintintă ţi-am căutat sosii în toate casele viţiului. Am cercetat crispat albumele lor cu fotografii... Am încercat în neştire. Nu te-am putut regăsi în nici o altă femeie... *(a prins-o puternic în braţe)*

Maria *(se smulge, cu o încăpăţânare copilăroasă):* Nu, nu aşa... nu m-ai înţeles. Nu vreau peste două săptămâni, nu vreau nici o amânare... Vreau mâine... Nu mai vreau să faci politică... pentru că nu mai vreau să fii atacat...

Sineşti: Ah!... ce copil eşti... Ai citit ziarele?... Am văzut eu că Dora îţi cară aici teancuri de gazete... *(o mângâie recunoscător)* Copiii nu au voie să citească gazete. De ce citeşti gazete?...

Maria *(cu respiraţia tăiată şi parcă inadecvat exasperată):* Te atacă, te atacă în fiecare zi... Nu mai vreau...

Sineşti *(surâzând):* Asta e? *(mirat)* De aceea nu mai dormi nopţile?... Eşti o fetiţă caraghioasă... Iei atacurile din ziare în serios. Te martirizează furia lor verbală.

Maria: În fiecare zi... Nu pot îndura atacurile din gazete.

Sineşti *(bărbăteşte, grav):* Ascultă, Maria, ştiu eu o vorbă de la tata: Câţi câini m-au lătrat, toţi au turbat. Nu mă sperie atacurile... Ştiu să primesc lovituri, dar mai ales ştiu să dau... Şi cel lovit de mine nu se mai ridică... *(o ia puternic în braţe)*

Maria *(se desprinde iar, dezarticulată):* Nu, nu-mi pasă... Nu mai vreau eu să faci politică... Dacă mai faci politică, nu-ţi mai dau voie să-mi atingi nici măcar mâna. Alege, ori ministru ori împreună... Pe vremuri nici nu aşteptai să exprim o dorinţă, o ghiceai şi mi-o îndeplineai...

Sineşti *(toropit de dogoarea amintirii):* Pe atunci erai o fetiţă de optsprezece ani, nici nu ieşeai încă în lume... Erau cincisprezece ani diferenţă de vârstă între noi *(i se crispează umerii).* Când te ţineam în braţe şi te vânzoleai îndârjită, suia flacăra unei băuturi tari în mine... Nu puteam rezista nici unui capriciu al tău...

Maria *(răsfăţându-se, ca un aparat detracat):* Vreau ca nici azi să nu poţi spune nu, când îţi cer ceva. Crezi că nu mai pot avea 18 ani?... E pierdut tot ce a fost...?

Sineşti *(a luat-o în braţe lacom):* Tu niciodată n-ai să fii alta, Maria... Ca şi mintea, ţi-e sângele veşnic fierbinte *(îşi muşcă buza).* Cred că tot mintea îţi înfierbântă şi sângele... Ah, prin tăria sângelui tău vreau să ajung la mintea asta, care mă exasperează, fiindcă îmi scapă mereu... *(Maria râde cu ochii strălucitori)* Intru aici în interiorul ăsta dospit de făptura ta şi ameţesc. Mereu am simţit în tine o femeie nouă... mereu te-am descoperit alta...

Maria *(îşi pierde capul, îl priveşte râzând mereu):* Nu mă cunoşti?... Nu-i aşa?... Nu mă cunoşti încă... *(se desface puţin din îmbrăţişarea lui)* A nu... nu... Trebuie să-mi promiţi... că nu vei mai fi ministru...

Sineşti *(dus de mărul dorinţei):* Şi dacă îţi promit?... Dacă îţi promit că nu voi mai fi ministru?

Maria *(cu o credinţă copilărească naiv înduioşată):* M-ai face fericită *(grăbit).* Promite-mi acum asta... *(Se lasă mângâiată pe braţe, crezând că a obţinut ceea ce vrea.)*

Sineşti *(cu ochii tulburi):* Îţi promit...

Maria *(parcă trezită dintr-un vis, delirând aproape):* E adevărat? Nu e părere? Ah!...

Sineşti *(a prins-o cu furie în braţe, a muşcat-o cu răutate rece şi silă, o cuprinde apoi sălbatic cu amândouă mâinile de gât, aproape s-o sugrume)*

Maria *(dezmeticită, simte că s-a schimbat ceva, se smulge, îşi acoperă cu oroare umărul însângerat şi gâtul, întreabă buimăcită):* Dar?... ce?...

Sineşti *(încleştat, batjocoritor):* Am vrut să te sărut, şi m-am trezit cu dinţii în carnea ta...

Maria *(îl priveşte frântă, năucită):* Dar...

Sineşti *(surâzând crâncen):* Cine ţi-a cerut să joci comedia asta? *(cu o aprigă brutalitate)* Şi cum te plăteşte?...

Maria *(a rămas ca o iederă fără sprijin...):* Ce vrei să spui?

Sineşti *(silnic, dârz):* Repede... pentru cine joci comedia asta, şi cum te plăteşte?...

Maria *(buimăcită):* Dar...

Sineşti *(cu privirea de fier):* Amantul tău?...

Maria *(încremenită):* Ce vrei să spui?... *(îşi frânge mâinile)*

Sineşti *(cu o grabă de oţel):* Răspunde, amantul tău?... E de prisos să tăgăduieşti... Ai să te convingi numaidecât...

Maria *(e mereu năucită, nu ştie ce să spună):* Ştiai?...

Sineşti *(fără prea multe ocoluri precizează):* V-aţi întâlnit întâia dată la Zürich, la Dolder Grand-Hôtel. Ţi-a ieşit înainte în gară.

Maria *(înnebunită că a fost văzută, fără să ştie că e văzută, când nu bănuia că e privită, reacţionează cu pângărită pudoare sentimentală; vocea îi e îngheţată):* Ce vrei să spui? Că de trei ani ştiai?

Sineşti *(crâncen):* Da...

Maria *(nu se poate regăsi, respiră greu, apoi cu o nemărginită uimire):* Şi ai tăcut?... De ce ai tăcut?...

Sineşti *(şi-a cuprins pieptul, direct pe vestă cu amândouă mâinile, gest familiar oratorilor dar cu privirea apăsată în podea):* A... asta-i socoteala mea...

Maria *(îngrozită):* De ce ai tăcut?...

Sineşti: M-a ispitit un gust amar să fac puţină filosofie... Vream să văd până unde merge perversitatea unei fete de 18 ani care abia renunţase la părul pieptănat pe spate... Ah! ce teatru ştiu să joace fetiţele astea...? Dar se poate trăi şi lângă o panteră, dacă ştii şi nu uiţi niciodată că e o panteră...

Maria *(arsă mereu de gândul că era calm observată fără să ştie, ca o vietate de laborator, destinată experienţelor):* Nu... nu... Dacă ai fi ştiut ai fi izbucnit... ai fi strigat...

Sineşti *(încleştat):* Dacă strigam, riscam să te pierd cu totul şi nu puteam îndura gândul ăsta... Şi pe urmă am descoperit acea voluptate mai amară decât toate... Acea noimă care fără loc, te duce, neajunsă niciodată. Am descoperit ce haină bucurie, ca o drojdie, poate să-ţi dea corpul unei femei care ţi se refuză... Care e a ta numai după ce se narcotizează...

Maria *(neputând totuşi să creadă):* Nu, nu-i adevărat... Dacă ai fi ştiut ai fi dat drumul fiarei din tine... N-ai ştiut *(cu respiraţia tăiată, vine lângă el, cere şoptit).* Dă-mi o dovadă...

Sineşti *(acum, parcă răcorit prin furie, descărcat de năpasta dorinţei, liniştit ca şi când ar vorbi de altul, îşi aprinde o ţigară):* E de prisos să mai facem acum anchete asupra trecutului... Am să-ţi spun doar o mică întâmplare care te va potoli... Când stam pe Rue de Rivoli la Paris, într-o noapte, când mă credeai plecat la Londra, m-am întors pe neaşteptate acasă. Eraţi amândoi în camera ta... Disperată l-ai vârât în camera de baie şi tremurând m-ai ajutat să mă schimb pentru club... Mi-am dat seama că în camera de baie amicul tremura şi el *(cu ochii strălucitori).* Sau poate că era altfel?... Nu doream totuşi să împing lucrurile prea departe. Îmbrăcându-mă, m-am prefăcut că vreau să intru în camera de baie... Ai sărit ca arsă... Ţi-ai pierdut capul şi atunci, ca şi acum..., ai recurs la farmecele tale ca să mă reţii. Ce teatru jucai, dar mai ales ce teatru jucam eu, care mai şi râdeam pe deasupra. N-a mai fost nevoie atunci de nici un fel de narcotic... Bineînţeles că n-am avut nici un motiv să fiu discret, când îl ştiam pe amicul Gelu Ruscanu alături... N-am împins răutatea prea departe... Am trecut mai târziu două minute la mine ca să-i dau timp să iasă şi să dispară cum o putea... Ei!... acum crezi că am ştiut?

Maria *(fără reazăm, clătinându-se):* Eşti hidos... mereu te descopăr tot mai hidos...

Sineşti: Are şi situaţia de soţ înşelat tristele, dar realele ei satisfacţii, dacă ştii să-ţi stăpâneşti nervii şi să-ţi transformi picătură cu picătură furia în voluptate, cum se schimbă otrava în doctorie...

Maria *(caută mereu şi nu găseşte nici un sprijin gândului):* Aşa cum te ştiu, nu pricep cum de n-ai încercat să ucizi.

Sineşti *(mereu liniştit şi sigur, discutând parcă un caz străin):* Vezi că mă cunoşti prost?... De ce să ucid?... Să lipsesc ţara de un viitor moralist? Să pierd un subiect şi cu tine, două, de filosofie? Nu, nu mă cunoşti... Nu ştii ce puternic este sentimentul superiorităţii când ştii lucruri pe care cei interesaţi cred că nu le ştii... Fireşte şi această satisfacţie se plăteşte... Vezi că moralistul n-a uitat seara de atunci... Dovadă, campania de azi... Are memorie bună...

Maria *(ca marea frământată de hulă):* Dacă ai făcut tot ceea ce spui... şi aşa cum spui... şi acum înţeleg că ai fost în stare să faci aşa... nu ai fost decât ceea ce te-am ştiut, ceea ce te-am descoperit îngrozită într-o bună zi: un monstru... Asta eşti, un monstru... Tu eşti de vină pentru toate rătăcirile mele... că mă zbat fără să găsesc liman... că tot ceea ce încerc mă duce la ruşine şi la durere... Totul e fiindcă am întâlnit în calea mea un monstru...

Sineşti *(crescând amar):* Vorbeşti cu aproximaţie şi te depăşesc propriile tale vorbe... Monstru? Ce este atunci o femeie care luptă alături de amant împotriva propriilor ei copii? Care nu ţine socoteală că, din nebunia sa, ei sunt cel mai rău loviţi, că asupra lor se răsfrânge totul?... Uită-te la mine cu ochii care-ţi străluceau adineaori când mă îmbiai cu propriul tău trup, urmărind ceea ce urmăreai, şi spune-mi dacă nu am dreptul să te consider o nevropată? O sclavă dementă a simţurilor şi o zvăpăiată a poftelor?

Maria *(tremurând de indignare, căci vorbele lui au atins un punct nevralgic):* Să nu vorbeşti de copii... Să nu pomeneşti în clipa asta de copii... Nu ai dreptul în clipa asta să loveşti în mine prin ei... Dacă am încercat nebunia să te conving... ah!, mi-e silă mie însămi de această rătăcire... a fost numai cu gândul la copii. Pe ei am vrut să-i ţin deasupra cu orice preţ, chiar cu preţul dezgustător de adineaori... Pentru ei şi numai pentru ei, m-am zbătut nopţi întregi, ca o fiară înnebunită în cuşcă.

Sineşti *(acum izbit în plin, nu mai ştie ce să creadă... se clatină):* Să-i salvezi...? Aşa credeai tu că-i poţi salva?... De la ce să-i salvezi...? *(caută nedumerit...)*

Maria: Pentru că dacă atacurile te vor nărui pe tine... pe bieţii de ei îi vor sfărâma...

Sineşti *(cercetând lung în gând, întreabă):* Gazetele? Lasă-le să mă atace cât vor.

Maria *(fulgerată de un spasm, la gândul unei prăbuşiri):* Nu... nu, niciodată, ar fi o nenorocire... Tu nu ştii totul... *(cade în fotoliu)*

Sineşti *(nemaiştiind ce să creadă, clătinat în presupunerile lui, gândindu-se şi el la copii, se plimbă concentrat câţiva paşi prin casă. Vine apoi la ea, îi pune mâna pe frunte, o priveşte lung în ochi):* Ce se petrece în capul acesta?... Ce fantasme îi tulbură mintea?... Cum poţi să fii în aşa hal de sperioasă?... Eşti bolnavă de nervi... *(brusc, violent)* Uită-te la mine... Uită-te la umerii mei... Eşti o neroadă dacă-ţi închipui că e în stare să mă doboare cineva... Vai de prostănacul acela care îşi închipuie că poate lupta cu mine... e un om pierdut... *(iese, cu un masiv dispreţ...)*

TABLOUL VII

În acelaşi cadru fix cu redacţia, jos la subsol, un birou mic de corectură, separat prin pereţi de scânduri şi sticlă, de una din încăperile tipografiei... O masă mai mare de lemn, acoperită cu hârtie albă de tipar... şpalturi-corectură teanc... O lampă atârnată din tavan, cu abajur de postav verde, o canapea de muşama veche, trei-patru scaune... Un ceas de perete... o sobă de tuci... hârtie de tipar aruncată pe jos... o ceaşcă de cafea turcească... un pahar cu apă... o farfurie cu mucuri pe ea.

SCENA I
Vasiliu, Sache, *apoi* Daşcu

Sache *(frământându-se):* Domnule, ce facem, că uite e ora trei şi jumătate şi nu putem încheia gazeta?... Pierdem vânzarea de mâine...

Vasiliu: Directorul a telefonat din nou adineaori din oraş să nu încheiem pagina fără el... Trebuie să dea caseta cu Sineşti.

Sache: N-are a face... Mai amânăm o zi... Azi nu se mai poate... Ţinem oamenii de două ceasuri, au obosit şi ei... I-aşteaptă acasă nevestele şi copiii...

Vasiliu: Nene Sache, nu se poate... Uite ce scrie în *Dreptatea* noastră de ieri cu litere de-o palmă: "Oficiosul Guvernului şi-a pierdut cu totul capul... În loc să anunţe pur şi simplu demisia domnului (încă) Saru-Sineşti ne sfidează pe noi să publicăm documentul «misterios» menit să treacă pe ministrul «Justiţiei» de pe banca ministerială, pe banca acuzaţilor... Foarte bine. O vom face chiar în numărul de mâine".

Sache *(adunând şpalturi):* Azi?... Unde să fie, domnule, de n-a venit încă până acum? Îl aşteaptă sus mătuşa lui de aseară şi acum e două noaptea.

Vasiliu: Trebuie să vie să ne dea scrisoarea aceea sau ce naiba e... Şi ce face sus acolo singură?

Sache: Moţăie într-un fotoliu... Să ştii că dacă nu vine într-o jumătate de oră, nu-şi mai poate ţine Daşcu oamenii.

Moş Dumitrache: Daţi revizia? că ne cere jos pagina, la stereotipie... Nu mai are timp să toarne pagina...

Vasiliu: Uite-o, gata.

SCENA II
Vasiliu, Sache, Daşcu, Moş Dumitrache

Daşcu *(intrând, ia el revizia):* Hai domnilor, daţi odată şi pagina aceea întâi? O să-mi plece oamenii.

Vasiliu: Încă un sfert de oră... aşteptăm pe director. *(Face cu ochiul celorlalţi, arătând că vrea să necăjească pe bătrân, vorbeşte râzând.)* Moş Dumitrache, ştii ce a spus patronul? Că de la 1 iulie să nu mai vii... că aduce alt rotar tânăr în locul dumitale...

Dumitrache *(speriat):* Când a spus asta...? Nu se poate... Moare fata acasă...

Sache *(îl priveşte lung):* Bietul Moş Dumitrache, ce zeţar straşnic a fost... Numai el putea să descifreze scrisul lui Mille...

Vasiliu: A fost şi la *Adevărul?*

Sache: A fost la *Adevărul* – straşnic lucrător... acum nici nu mai vede ca lumea şi abia mai aude...

Vasiliu: E bătrân rău? Câţi ani are?...

Sache: Păi e destul de bătrân... Cred că are cincizeci de ani... Vreo zece mai mult decât mine... L-au omorât literele astea de plumb...

Vasiliu: Dar bine, ce fac lucrătorii tipografi când îmbătrânesc...?

Daşcu: În meseria noastră nu prea îmbătrânesc oamenii... Unul de 45 de ani e o raritate... Îi omoară pe toţi plumbul şi cerneala asta... Pe strada noastră sunt în zece case douăzeci de ofticoşi... Mai toţi tipografi...

Vasiliu: Ar trebui să fie asiguraţi toţi lucrătorii să se poată odihni la bătrâneţe...

Daşcu: Ce să asiguri? Nu ţi-am spus? lucrător bătrân azi e o raritate...

Vasiliu: Dar nenea Sache...? *(surâde cu înţeles)* Mi se pare mie că nenea Sache e un infam burghez.

Daşcu: Asta-i cam adevărat... Ştiţi ce zgârcit este? De câte ori ai luat tramvaiul, nene Sache, de la înfiinţarea lui? Niciodată... Stă tocmai pe lângă lacul Fundeni... şi când noi plecăm de la lucru dimineaţa, obosiţi prăpădiţi, el o porneşte pe jos, hai, hai, un ceas şi ceva face până acasă... E teribil de zgârcit! Are bani la Casa de depuneri...

Sache *(furios):* Nu e adevărat, nu sunt zgârcit... dar nu vreau să ajung la bătrâneţe ca moş Dumitrache, nu vreau să mi se prăpădească la boală copiii. Un ban pe zi... economisit la tramvai face trei lei pe lună... D-ta ştii să socoteşti? Trei lei pe lună, fac treizeci de lei pe an... În zece ani...

Vasiliu *(râzând, uimit):* Ai mers pe jos zece ani?

Sache *(convins):* Am mers pe jos zece ani, dar fiu-meu are azi în iunie 1914, la Casa de depuneri, trei sute de lei... Şi-am să continui... În 1924 va avea şase sute de lei...

Vasiliu *(vesel mereu):* Dacă mai mergi încă zece ani pe jos, bineînţeles.

Sache *(grav, mânios că nu e înţeles):* Da, am făcut toate socotelile. În 1934 dacă şi el va continua va avea 900 lei, în 1944... 1200 lei... iar când va avea cincizeci de ani, vârsta lui moş Dumitrache, nu va veni să muncească toată noaptea pentru doi lei, bolnav... Va avea în buzunar, în 1954... 1500 de lei... Şi multe va putea să facă în 1954 cu o mie cinci sute de lei...

Daşcu: Proastă socoteală... Dacă îţi rupi mâna înainte de 1954? Nu-i mai bine să vii în Sindicat... să obţinem asigurare de boală şi de bătrâneţe prin organizaţie...? Pentru toată lumea? Îţi asiguri copiii, nu punând zece bani pe zi economisiţi de la tramvai... ci luptând pentru viitorul lor alături de noi... Luptând pentru minimum de salariu, pentru fixarea orelor de muncă... Nu zece ore pe zi ca acum, fără drept la concediu, fără salarii plătite... Să luptăm pentru interzicerea lucrului pentru copii mai ales noaptea... Pentru asigurarea de boală şi de bătrâneţe... Pentru toate astea... Că ducem o viaţă de câini... Suntem mai jos decât sclavii din antichitate...

Vasiliu *(corectând mereu):* Tovarăşe Daşcu, asta-i prea de la secţia de propagandă...

Daşcu: Asigurarea trebuie să fie asigurare adevărată... Nu trebuie să vie de la puşculiţa de pământ, ci din însăşi munca ta... Să-ţi spui drept... Mi-e ruşine de camarazii ăştia ai mei... Nici culegătorii de la o gazetă socialistă nu sunt toţi în Sindicat. Nu avem decât ceea ce merităm.

SCENA III

Aceiaşi, Gelu, *apoi* **Irena**

Gelu *(intră foarte îngândurat, după ce a intrat rămâne un timp pe gânduri în picioare. Toţi s-au ridicat şi îl privesc, dar nimeni nu întreabă nimic, pare stânjenit...):* E gata gazeta...?

Vasiliu: E şi turnată, afară de pagina întâia...

Gelu *(scoate din buzunar două file):* Dă şi astea la cules *(dar a rămas cu filele în mână, căci a intrat Irena)*

Irena *(femeie ca de cincizeci de ani, îmbrăcată sobru ca o guvernantă, dar "cucoană", merge sprijinită într-un baston, acum şchiopătând parcă mai mult de emoţie şi enervare, s-a oprit şi-l priveşte lung):* Te ascunzi de mine...? Te ascunzi de mătuşa ta?

Gelu: Mamă... este foarte greu să ne înţelegem... Şi aş fi vrut sincer să te cruţ...
Irena: Nu, lasă-mă să rămân azi doar mătuşa dumitale... Când am văzut că te ascunzi de mine la telefon şi acasă, am venit aici... Te aştept de aseară sus în redacţie şi te-aş fi aşteptat trei zile şi trei nopţi...
Gelu: E de prisos...
Irena: Dacă ai bănui ce am să-ţi spun, ai înţelege că nu e de prisos... Ai să-mi fii recunoscător... Haide sus, să vorbim...
Gelu: Am fost aşteptat aici... Oamenii aceştia au treabă cu mine...
Irena: Vreau atunci să rămânem singuri pentru câteva minute...
Gelu *(şovăie, privind lung pe cei din birou, care ies)*

SCENA IV
Gelu, Irena

Irena *(încet, hotărât):* Ce ai de gând?
Gelu *(la fel):* Să duc până la capăt ceea ce am început...
Irena: Ai putea să-mi spui şi mie ce ţi-a făcut ţie personal omul acesta, de te îndârjeşti atâta împotriva lui? *(nu poate respira)* Dar pentru numele lui Dumnezeu, deschideţi ferestrele, nu vedeţi că vă sufocaţi...? Cum puteţi trăi în duhoarea asta?
Gelu: Nu sunt ferestre doamnă... aici suntem la subsol...
Irena: Dar bine, aici nu se aeriseşte niciodată...? E un miros pestilenţial...
Gelu *(explicându-i cu o ironie amară):* Clei de lipit, cerneală, hârtie putredă, plumb, benzină, sudoare stătută, de oameni care nu prea au timp să se spele, dar greul vine dinspre capătul din stânga, de la nişte mici dependinţe cu alt miros şi mai neplăcut, extrem de neplăcut. Dar fii fără grijă, un sfert de oră se poate respira, greu, dar fără pericol... Nici eu nu stau de obicei aici mai mult de un sfert de oră...
Irena: Şi de ce este tipografia asta în subsol...? De ce nu o pune la aer...?
Gelu: O tipografie este rentabilă, doamnă, numai dacă este situată în centru, în plin centru, unde sunt şi ziarele etc... Iar patronul acestei tipografii vrea să câştige cât mai mult, ca toţi patronii tipografi...
Irena: Atunci şi d-voastră socialiştii exploataţi pe muncitori?
Gelu: Tipografia nu este a noastră, a socialiştilor... Tipărim doar ziarul nostru aici... Şi plătim scump... cuiva care nu vrea să audă de socialism...

Irena *(se aşază):* Nici nu m-ai poftit să stau jos... Şi de ce faci toate astea?

Gelu *(îi oferă loc):* Pentru ca să fie puţină dreptate pe lumea asta...

Irena: Te-ai găsit tocmai tu care să îndrepţi lumea...? Eşti tu mai cu moţ decât toţi ceilalţi...? Cât sunt de fericită că Paul e un artist... Că declară că vrea să rămâie singur cu pictura lui... Că vrea să rămâie deasupra...

Gelu *(o priveşte cu o brutală precizie):* Se simte deasupra?... Este atât de mândru de izolarea lui? Dar în lumea asta, aşa cum e alcătuită ea, nu te poţi izola decât cu îngăduinţa celor răi... Lumea asta din care îţi tragi hrana este atât de abjectă, încât nu te acceptă şi nu te tolerează decât cu preţul complicităţii... A te izola este întotdeauna a fi sperjur prin tăcere... Aştepţi, cu ochii într-altă parte, să ţi se trimită, în plic închis, la domiciliu, cota cuvenită.

Ce puţin ne înţelegem, mătuşă... Cum e cu putinţă ca ideea unei nedreptăţi să nu găsească un pic de îndemn la bine nici măcar într-un suflet de femeie...? Cât de jos trebuie să stea neamul acesta românesc...

Irena *(iritată):* Fleacuri... fraze de prin cărţile cu care ţi-ai umplut capul...

Gelu *(izbucnind indignat):* Cum fleacuri...? Cum fraze? De unde asta că un gând scris frumos şi curat e de dispreţuit? Fraze? Dar cărţile s-au scris pentru proşti şi nebuni? De ce înţelepciunea celorlalţi practică, şi cinică, e singura atotştiutoare? Da... eu am crezut şi cred în cărţi, mai mult decât în practica d-voastră.

Irena: Atunci se vede că în cărţile d-tale ai învăţat să nu mai respecţi nici perii albi *(Gelu vrea să protesteze).* Lasă că de la tine nici la asta nu mai ţin măcar... Nu... Din cărţile acelea ai învăţat să batjocoreşti şi să calomniezi lumea?

Gelu: Eu calomniez? Aş vrea să ştiu pe cine calomniez?

Irena *(îndurerată):* Dar atunci cum poţi să scrii ceea ce scrii despre Sineşti...?

Gelu *(încremenit):* Dar Sineşti este un asasin, mamă... Un asasin, înţelegi d-ta asta?

Irena *(fără să creadă):* Un asasin? Hm... asta nu o crezi nici tu.

Gelu *(uimit):* Dar atunci de ce socoţi dumneata că fac ceea ce fac?

Irena: Mă întreb şi eu. Din dorinţa de a provoca scandal *(întoarsă în ea însăşi).* Face asta copilul căruia i-am ţinut loc de mamă... Mă pune pe drumuri cu spaimă zile şi nopţi...

Gelu *(dezolat):* Ascultă, mătuşă, agitaţia asta nu are nici un sens... Dacă Sineşti e vinovat, nu are rost să-i iei apărarea. Dacă nu e vinovat, e de prisos.

Irena: Ţi se pare că e puţin să-l târăşti aşa în discuţia lumii? Odată la teatru o cucoană căreia i se furase poşeta, lângă mine, m-a acuzat că i-am luat-o eu... Îmi venea să înnebunesc de ruşine, acolo. deşi nu eram vinovată. Că şi-a găsit-o apoi pe sub bănci... Şantajezi bizuindu-te pe spaima de scandal a oamenilor.

Gelu *(uimit):* M-ai crescut de mic, mi-ai ţinut loc de mamă şi poţi să crezi asta despre mine?

Irena: Nu mai ştiu nici eu ce să cred *(foarte stânjenită).* Tu ştii de ce te-am căutat toată ziua? De ce te-am aşteptat până la două noaptea pe scaun sus în redacţie...? Ca să te împiedic să faci o mare prostie...

Gelu *(priveşte întrebător):* Nu înţeleg unde vrei să ajungi...

Irena: Ca să afli şi tu cine este Sineşti... *(începe să plângă)*

Gelu *(foarte încurcat):* Mamă...

Irena: Uite... *(dar nu poate, plânge cu scâncete puternice, amintindu-şi întâmplarea, stânjenită că e silită să vorbească)* Ah, ştiam că n-am să pot... Te-am crescut altfel... N-aş fi vrut să ştii tot ce s-a întâmplat. Nu m-am gândit niciodată că va trebui să vorbim despre anumite întâmplări noi doi... Ţi-am scris o scrisoare... mi s-a părut mai uşor... *(scoate din poşetă o scrisoare, i-o întinde cu sfială)*

Gelu *(citeşte, nedumerit la început, scrisoarea)*

Irena *(în timp ce el citeşte, ea plânge sec şi convulsiv)*

Gelu *(a terminat de citit, e copleşit, rămâne pe gânduri, se pare că nici vorbă nu mai poate fi să mai continue campania):* De ce nu mi-ai spus asta niciodată până acum?

Irena *(nemângâiată):* Ce sens ar fi avut...? Afară de mine şi de Sineşti nu a ştiut nimeni niciodată... Nici Paul nu ştie... I-am înapoiat eu banii lui Sineşti, după vreo doi ani...

Gelu *(simplu, scăzut):* La cât se ridică suma delapidată?

Irena *(gata să izbucnească iar):* Cum poţi vorbi astfel de tatăl tău...?

Gelu: În definitiv a fost o delapidare, nu?

Irena *(plânge)*

Gelu *(pustiit sufleteşte):* Tata... avea mâinile atât de albe şi fruntea atât de palidă...

Irena *(îndurerată de suferinţa lui):* Uite, de aceea n-am putut să vorbesc niciodată cu tine despre...

Gelu: Cum a putut să puie mâna pe bani străini...?

Irena *(cu o veche amărăciune):* Jocul de cărţi... era bolnav... Nopţi întregi rămânea la club... Din cauza asta, el, fiul ministrului, n-a ajuns decât simplu deputat... Câteodată copiii se nimeresc tocmai pe dos... El avea o fire şi chiar o înfăţişare de femeie... iar eu sunt nefericită că n-am fost bărbat... Aş fi dus numele nostru departe... N-avea pic de voinţă, deşi în parlament trecea drept un

strălucit orator... Ca avocat era foarte reputat, dar pleda rar. Era un om superior... Înţelegi?... dar...

Gelu: Înţeleg... *(se scoală, se plimbă doi paşi)* Ştii ce-a mai rămas în mine, mătuşă? Atât cât rămâne dintr-un măr pe care l-a bătut grindina... În lumea asta care mă dezgustă, amintirea lui era totuşi un punct de sprijin. Din ce-mi spuneai, din fotografii, aveam altă imagine despre el... Acum ştiu de ce purta mustaţa ca a prinţului de Sagan. Nu trebuie să crezi în fotografii *(după un timp)*. Sineşti şi-a primit toţi banii?

Irena: Toţi... cam greu, dar i-a primit. De la frate-meu rămăseseră, căci astea au fost în preajma morţii lui, numai nişte case pe Şerban-Vodă, pe care le-am vândut. Dar Sineşti a fost şi destul de răbdător... M-a aşteptat.... Ce am luat de pe recoltă... chiria de la casele din Brăila... Chestiunea era destul de gravă... căci suma era dată în depozit ca să se depună la licitaţie pentru societate... societatea la care era el avocat... Am avut noroc că Sineşti – care îi era secretar – şi care e foarte strângător, a avut bani la îndemână... Altfel... ar fi fost dezonorat bietul tatăl tău şi-l nenorocea şi pe el...

Gelu *(abătut):* Cum a putut tata să ia banii străini...? Cum a putut să-i ceară unui secretar al lui să facă un asemenea gest?

Irena: Nu vă mai socotiţi judecători... Nu mai cere socoteală nimănui, căci fiecare are motivele lui neştiute. Numai Dumnezeu poate judeca, fiindcă numai el cunoaşte urzeala principiilor şi ştie cum a fost cu de-amănuntul, totdeauna... Noi oamenii dibuim... nu ştim nimic...

SCENA V

Gelu, Irena, Daşcu, Moş Dumitrache, Sache, Vasiliu

Se produce rumoare în atelier.

Gelu *(aleargă şi el, ... revine apoi destul de tulburat):* Faceţi loc *(către Irena)* Un accident... mi se pare că un lucrător şi-a zdrobit piciorul... *(către Daşcu şi lucrătorul care-l aduc pe rănit)* Încet, nu-i atingeţi piciorul... *(rănitul, Moş Dumitrache, este aşezat pe canapeaua de muşama neagră)*

Irena *(săritoare şi impresionată):* Încet... încet... *(către lucrători)* Dar cum s-a întâmplat?

Daşcu *(descurajat):* I-a scăpat forma de plumb pe picior...

Irena *(care s-a uitat şi a văzut ce e, cu durere):* I-a rupt piciorul... pentru numele lui Dumnezeu, de ce e pus un om atât de bătrân să ridice greutăţi...? Un bătrân trebuie să stea acasă...

Daşcu *(amar):* Acasă? Acasă are o noră bolnavă de oftică... Nu mai are nici aia mult de trăit... Mai are doi nepoţi la şcoala primară, atacaţi şi ei... El, aşa de bătrân, îi ţine pe toţi...

Irena *(soră de caritate):* N-aveţi nişte cârpe curate... două şipci mici... Trebuie dus la spital undeva...

Un lucrător: Vai de ei... din ce or să trăiască de-acum?

Irena: Nu vă supăraţi d-voastră... dar uite acum se vede cât de bine e să puie omul un ban deoparte. E bine, cât eşti în putere, să faci puţină economie pentru zile grele... Să nu fii nevoit să munceşti la vârsta asta...

Daşcu *(cu o uşoară amărăciune):* Economie? De unde economie...? Ce brumă o fi avut şi el, a cheltuit cu boala feciorului şi cu înmormântările... Că i-a murit nu de mult şi un nepot.

Gelu *(exasperat):* Mătuşă... nu mai vorbi... nu mai întreba nimic... Nu ştii cât de greu loveşti... Ce economii vrei să facă oamenii aceştia? Salariul le e socotit atât cât să nu moară de foame. Muncesc cel puţin 10 ore pe zi... adeseori 12, în duhoarea asta de aici... N-au sărbătoare cu adevărat decât două zile la Paşte şi două la Crăciun... N-au în toată viaţa lor o săptămână de vacanţă... Odihna nu o cunosc decât lungiţi, între patru scânduri... Dacă sunt bolnavi şi lipsesc nu sunt plătiţi... Deci, nu au voie să fie bolnavi... Umblă cu răni pe ei, cu bube în cap... N-au timp să se spele, n-au voie să gândească la nimic altceva decât la lucrul acesta îndobitocitor, şi, ca nişte animale, la hrana celor de acasă... Dorm câte cinci-şase într-o odaie igrasioasă, părinţi şi băieţi, fete mari la un loc. Şi sunt încă bucuroşi să poată munci aşa... Bătrânul acesta era ţinut, vezi d-ta, de milă, nu mai muncea ca lucrător, a implorat dreptul de a-şi sfărâma piciorul aici în atelier, era un "rotar", robotea şi el toată noaptea pe aici... *(Între timp s-a adus o cârpă şi două scândurele, Irena face un bandaj.)*

Irena *(potrivind şipcile tulburată):* N-am ştiut cât e de greu lucrul în tipografii...

Gelu *(uimit, cu un rânjet greu):* N-ai ştiut cât e de grea munca în tipografii...? Ei, Praida are dreptate... Oamenii sunt, cei mai mulţi, răi numai fiindcă n-au imaginaţie... Îi cutremură doar cazul la care sunt de faţă... Nu văd decât ceea ce pipăie cu ochii lor de melc... E grea munca în tipografii? Dar crezi că munca prăfuroasă din fabricile de dărăcit lâna e mai uşoară? Ştii dumneata în ce duhoare se lucrează în tăbăcării? Te-ai întrebat vreodată cum conduc mecanicii şi fochiştii trenurile pe arşiţă şi pe vifor? În fundul vreunei mine ai coborât vreodată să vezi oamenii în picioarele goale în apă lovind zece ore pe zi din greu cu târnăcoapele...? Pretutindeni aceeaşi trudă de robi, osândiţi la muncă sil-

nică pe viaţă, până se rupe ceva în ei şi cad în genunchi ca vitele... ca bătrânul acesta... Sunt hrăniţi numai cât să nu moară... ca să nu-şi întrerupă lucrul... Vezi dumneata pe Moş Dumitrache ăsta?... În treizeci de ani nu s-a odihnit niciodată trei zile la rând. Treizeci de ani a citit litera, literă cât un purice, neagră, murdară, nu numai pe hârtie, ci de-a dreptul pe plumb, până şi-a pierdut vederea... în duhoarea asta de aici...

Irena: N-am ştiut... n-am bănuit... *(a terminat pansamentul)* Am să mă ocup eu de acest bătrân şi de familia lui... Sunt la o societate de binefacere...

Daşcu: Doamnă..., nu vă supăraţi, n-avem nevoie de nici o societate de binefacere... O să punem noi mână de la mână şi o să-l ajutăm din ce putem şi noi, cum am mai făcut şi cu alţii...

Irena: Dar bine, oameni buni, de ce să nu primiţi ajutorul unei societăţi, dat creştineşte din toată inima...? Acesta este rostul acestor societăţi de binefacere...

Gelu *(stânjenit, dezolat):* Mătuşă, iar nu înţelegi... Nu le face plăcere muncitorilor să le vorbeşti despre aceste societăţi de binefacere... Ei le privesc, nu te supăra, cu oarecare duşmănie... Nu vor binefacere... Nu le plac duioşii şi filantropii... Ce-ai zice dumneata dacă ţi s-ar lua casa şi apoi, de milă, să fii lăsată să locuieşti la mansardă sau în subsol...? Ei cred că pentru munca lor au dreptul, dreptul, înţelegi? la o viaţă omenească şi chiar la puţină fericire... Nu mai vor să fie exploataţi... Nu vor mila nimănui...

Irena *(respirând greu, devenind nervoasă):* Dar pentru Dumnezeu, deschideţi măcar uşile, toate, nu se poate trăi aici... *(se aşază)*

Gelu: De toate acestea, de exploatarea nemiloasă, ei cred că vor fi mântuiţi numai dacă vor fi organizaţi... Ei nu aşteaptă îndreptare decât prin luptă, prin Sindicatul lor. Muncitorii apuseni, mai înaintaţi decât ai noştri, au dobândit mari îmbunătăţiri, ore mai puţine şi condiţii de lucru igienice numai pentru că sunt organizaţi... În douăzeci de ani de organizaţie au dobândit mai mult decât în două mii de ani de milostenie...

Un lucrător: ... Hai până la o trăsură, să-l duc la spital *(rănitul e scos sprijinit de doi inşi).*

Gelu *(după o scurtă şi evidentă luptă interioară):* Sache, fă tot posibilul şi mai aşteaptă scrisoarea pe care ţi-o voi da *(cu înţeles).* Sineşti nu va rămâne ministru...

Irena *(deprimată):* Sineşti nu va rămâne ministru? Cum, te bate gândul să continui? După cele ce ţi-am arătat? De ce atâta înverşunare împotriva lui? Ce va câştiga muncitorimea dacă Sineşti nu va mai rămâne ministru? Gelule, de ce toată nebunia asta?

Gelu *(cu o convingere de neclintit):* Luptând ca Sineşti să nu mai rămână ministru, muncitorimea luptă pentru ideea de justiţie absolută... Numai ideea de justiţie absolută poate susţine şi închega conştiinţele într-o luptă atât de grea ca a noastră...

Irena *(exasperată):* Ascultă, ai putea să-mi spui şi mie ce anume a făcut Sineşti? Ai putea să-mi spui şi mie ce document este acela?

Gelu: Mâine dimineaţă îl vei vedea. Este vorba de o scrisoare a doamnei Maria Sineşti...

Irena: O scrisoare a Mariei Sineşti? Ce scrisoare poate fi asta şi cum a ajuns în mâna ta?

Gelu: O scrisoare pe care mi-a trimis-o mie...

Irena *(îngrozită):* Ca s-o publici?

Gelu *(încurcat):* Nu ca s-o public... Este o scrisoare personală *(tot mai încurcat),* o scrisoare intimă...

Irena *(bolnavă):* Şi dumneata publici o asemenea scrisoare? Un Ruscanu face asta? Să ştii că dacă nu se găseşte nici un bărbat să te pălmuiască în stradă... o voi face eu, în cazul când făptuieşti asemenea ticăloşie...

Gelu *(primeşte drept în obraz insulta, şovăie şi pe urmă hotărât):* Mătuşă, facem parte azi din două lumi deosebite şi orice lămurire între noi este de prisos... Se va întâmpla... ceea ce va fi să se întâmple... Vei face ce vei crede de cuviinţă... iar eu voi răspunde faptei dumitale cum voi putea.

Irena *(jignită, crispată, merge spre ieşire):* Noapte bună... *(dar din prag se întoarce brusc, ca şi cum ceva s-ar fi frânt în ea, disperată)* Nu e cu putinţă să plec... Trebuie să-ţi explic, trebuie totuşi să pricepi... E vorba de tatăl tău, e vorba de numele... Aş fi o criminală, o denaturată, dacă nu aş încerca totul... Ascultă, Gelule, iartă-mi modul nesocotit în care ţi-am vorbit adineaori, îmi pierdusem capul... Dar înţelege că nu mai poţi ataca pe Sineşti, acum când ştii ceea ce ştii...

Gelu: De ce nu?

Irena *(exasperată oarecum):* Nu înţelegi că omul acesta are să facă şi el scandal? Are să dezgroape cele ce ţi-am povestit? Are în buzunar scrisoarea tatălui tău prin care îi cere să ia bani din depozit. Are să vânture totul la gazetă... Numele părinţilor noştri, numele tău vor fi nume de scandal...

Gelu *(amar):* Adică să acoperim fărădelegile trecute cu una nouă...? *(frânt în el după un timp)* Lasă mătuşă, acolo în groapă să-şi primească tata pedeapsa şi să îndure memoria lui dacă e nevoie ca un pic de adevăr să iasă deasupra... *(surâzând îndurerat)* Nu e nimic dacă suferă puţin fotografia lui.

Irena *(copleşită de spaimă):* Te-ai gândit bine la ruşinea de care ne acoperi, de care te acoperi? N-ai să îndrepţi tu lumea.

Gelu: M-am gândit... Nu ştiu dacă am să îndrept lumea, dar dacă n-aş abate omenirea din calea răului, decât atât cât abate un bob de nisip albia unui fluviu, şi totuşi datoria mea e limpede... precisă... M-am gândit... nici nu ştii cât mă gândesc şi cât mă doare. Mătuşă, l-am iubit pe tata chiar aşa fără să-l cunosc. Şi am regretat totdeauna că fiind atât de sportiv a trebuit să piară într-un accident de vânătoare... dar scrisoarea trebuie să apară mâine.

Irena *(învinsă, ridică spre el o privire întunecată):* Atunci, dacă nu se poate, mai am o singură rugăminte, şi-ţi cer să mi-o îndeplineşti pentru tot ceea ce am făcut pentru tine *(cu faţa albă, pierită).* Lasă încă o singură zi. Poate că te răzgândeşti totuşi, poate Sineşti are un gând. Poate că se întâmplă o minune. Lasă o zi norocului.

Gelu *(prins sub zodia umbrelor şi a contrazicerilor, pe gânduri):* Da.

Irena: Mulţumesc *(iese fără să mai adauge nici un cuvânt).*

TABLOUL VIII

Biroul lui Gelu la redacţie. Ora 9 fără un sfert

SCENA I

Gelu, Praida, Penciulescu, Vasiliu, Sache, *apoi* Primul procuror

Penciulescu *(cu un teanc de manuscrise în mână):* Atunci rămâne stabilit aşa. Ne-am înţeles... Pentru poimâine, dai dumneata *(lui Gelu)* editorialul şi cursivul din pag. 1, punem în 5-6 articolul profesorului ăla *(către Vasiliu),* dumneata dai foiletonul şi cursivul de pagina a doua... Reportajul din Galaţi merge în pagina 1 cu continuare într-a treia...

Sache: Dar până atunci, îmi trebuie pagina întâi de mâine. Uite, e 9 seara şi nu am până acum caseta aceea bloc, cu chestia Sineşti...

Gelu *(vinovat):* Într-o oră, ai jos caseta.

Sache *(teroarea redacţiei):* Aşa ziceţi, domnule director, şi pe urmă iar vine o vizită la redacţie... şi iar o vizită... şi încă zece, până se face miezul nopţii... Că aici vine lumea ca la spital...

Penciulescu *(preparându-şi şvarţul):* Păi spital e aici Sache, procopsitule, spital pentru sufletele rănite...

Sache *(arătând un capăt de sfoară neagră):* Nu ştiu, dar îmi trebuie o coloană.

Toma *(anunţând lui Gelu):* Domnul Prim procuror Vlădi... Vlă... Vlădicescu... *(toţi se privesc miraţi, destul de neliniştiţi... trece un timp)*

Penciulescu *(exasperat):* Asta-i acum...

Vasiliu *(încolţit):* Ce facem?

Praida *(liniştit, dar după o tresărire ageră):* Tovarăşe, ai înţeles bine, chiar Primul procuror?...

Toma *(nedumerit):* Da... da, aşa a spus...

Gelu *(se frământă nedumerit):* Dar...

Praida *(repede):* Numai câteva clipe *(scoate febril o hârtie dintr-un sertar, o pune în afara ferestrei dedesubt într-un loc pregătit).*

Penciulescu *(speriat, dezarticulat):* V-am spus eu, vine în chestia Sineşti *(amintind).* "Mâna forte" a guvernului *(se ridică)* Am plecat... Redactor la o gazetă socialistă nu e un post indicat pentru cine suferă de inimă; aici vizitele astea mă omoară *(lui Gelu).* Pot să trec prin apartamentul dumitale? *(dar speriat se întoarce şi caută şi el într-un sertar, pripit, ca să-şi ia nişte hârtii pe care el le crede periculoase)*

Gelu *(băiatului):* Spune-i să poftească *(către ceilalţi, mereu nedumerit)* Dacă ar fi fost ceva, ar fi venit "În numele legii" etc...

Intră Primul procuror, bărbat înalt, ca de treizeci şi cinci de ani, elegant, cu monoclu... Chiar după intrarea lui, stânjenirea continuă..., iar Penciulescu nici n-a putut ieşi.

Primul procuror *(după un minut de incertitudine, dă mâna cu Gelu):* Vlădicescu, cred că ne-am cunoscut...

Gelu: Da, domnule Prim-procuror... ne-am cunoscut... fără voia noastră, ca să zic aşa...

Primul procuror: Ei, ce să-i faci, datoria... Aş dori să vă vorbesc...

Gelu *(îi arată un fotoliu):* Da... luaţi loc...

Primul procuror *(se uită întâi la toată lumea aceea, care priveşte tulbure şi pe urmă începe):* D-voastră duceţi de vreo săptămână o campanie foarte violentă împotriva Regiei Monopolurilor Statului şi îndeosebi împotriva unui şef de serviciu Constantinescu, pe care-l acuzaţi de fraude...?

Gelu *(altfel nedumerit, confirmă):* Da...

Toţi *(se privesc buimăciţi, neştiind ce să creadă)*

Primul procuror: Şi cereţi să se facă imediat o anchetă severă...?

Gelu *(tot mai nedumerit, nu găseşte capătul firului):* Da...

Primul procuror *(cu mult accent):* D-voastră ştiţi cine este acest Vasile Constantinescu?...

Gelu: Dar!?...

Primul procuror: Este marele poet, Ion Zaprea...

Gelu *(uimit):* Vasile Constantinescu de la Regie este poetul Ion Zaprea...?

Primul procuror *(cu un gest care spune: n-aţi fi crezut? joacă pe surpriza lor):* Da, Ion Zaprea...

Penciulescu *(după ce s-a privit lung cu ceilalţi şi-a recăpătat curajul):* Bine, o fi el Ion Zaprea... dar de unde până unde mare poet...?

Primul procuror *(indulgent):* Eu ştiu că d-voastră, oamenii condeiului, vă cam mâncaţi între d-voastră... dar daţi-ne voie nouă, cititorilor, să ştim care este poet şi care nu. Cine a scris poezia "Inimi lângă pământ" sau "Femei de alabastru" e un mare poet.

Penciulescu: Şi, de unde până unde Ion Zaprea la Regie?...

Primul procuror: Este şef de serviciu la economat... L-a numit acolo Maiorescu mi se pare... în orice caz, conservatorii. Mergea cred şi pe la Junimea...

Penciulescu: Mă rog, aşa în paranteză, fraude a făcut?...

Primul procuror *(cu vocea scăzută):* A cam făcut... Vi se pare grav?

Penciulescu: Dimpotrivă. Mai ales că în cazul acesta s-ar putea spune, corespunzător, că e "cam cinstit...". De altfel, cum vrei să fie când se amestecă cifrele cu rimele...?

Primul procuror: Situaţia este asta... Directorul Regiei m-a rugat să viu la el şi mi-a arătat dosarul... Dacă veţi continua să cereţi să se facă anchetă, el va fi nevoit să ceară anchetă oficială şi, fireşte, să înainteze apoi dosarul Parchetului... Iar eu, când voi fi sesizat oficial, va trebui să dau curs afacerii... Fără trei ani, nu scapă... *(urmează o linişte apăsătoare)* Soarta lui e în mâna d-voastră...

Gelu *(cu linii interioare drepte):* Daţi-mi voie să vă întreb încă o dată: E vinovat?

Primul procuror: Da... dar va fi socotit mâine un mare poet... Este Ion Zaprea. Adaug că nu-l cunosc personal şi nu l-am văzut niciodată. Cu toate că trece drept modernist, eu îl apreciez foarte mult.

Gelu *(liniştit, de neînduplecat):* În faţa legii nu stă Ion Zaprea, stă Vasile Constantinescu.

Primul procuror *(uimit):* D-voastră vorbiţi în numele legii? Mie îmi vorbiţi aşa? Iată o situaţie paradoxală...

Gelu: Nu e deloc paradoxală... Nu e vorba de legea d-voastră, pentru care nu avem prea multă stimă, cum nu e vorba despre dreptatea d-voastră, pe care o cunoaştem... Este vorba cu totul de altceva, mai de deasupra. Situaţia vi se pare paradoxală fiindcă nu ne cunoaşteţi şi, deci, nu ne înţelegeţi... Legile pe care le ştiţi şi dreptatea aceea sunt după chipul şi asemănarea d-voastră... sunt omeneşti... Noi urmărim legea pură şi ideea de dreptate însăşi... Legea asta este în noi... Dreptatea asta nu are privilegiaţi...

Primul procuror: Poate că tot ar trebui să aibă... Vă luaţi o grea răspundere trimiţând un poet la temniţă...

Gelu: Nu depinde de noi. Dreptatea este deasupra noastră şi e una pentru toată lumea şi toate timpurile. De altfel, daţi-mi voie să vă atrag luarea aminte asupra faptului că termenul "dreptatea" nici nu are plural. Nu se poate spune dreptăţi... Curios este că nedreptatea are plural: nedreptăţile pe care le suferă muncitorimea, de pildă... Toată puterea noastră de a spune ceea ce spunem vine din conştiinţa acestei dreptăţi absolute... Un singur caz de excepţie ar anula-o, precum dacă o singură dată doi şi cu unu ar face patru, toată matematica ar fi nulă...

Primul procuror *(se scoală dezamăgit, cu gesturi largi):* Atunci... *(aşteaptă încă)* Atunci, îmi pare rău că nu am găsit la d-voastră înţelegerea la care mă aşteptam. Credeam că sunteţi mai umani *(s-a întrerupt şi dă bună ziua oarecum la toată lumea)* Bună seara...

Gelu *(îl opreşte în prag):* N-am spus niciodată că suntem umani. Dreptatea este inumană *(ridică din umeri)* Bună seara.

Primul procuror a ascultat, se înclină şi iese...

SCENA II

Gelu, Praida, Penciulescu, Vasiliu, Sache

Penciulescu: Saint-Just, maică... Nu-mi închipuiam sabia dreptăţii atât de rece şi de tăioasă. Zăpezile ei alpine m-au îngheţat... Ce mai încolo şi încoace, m-ai aiurit.

Praida *(dezaxat, gânditor):* Îmi dai voie, tovarăşe Ruscanu, să-ţi exprim un sentiment al meu...? Cred că eşti prea sever, aproape nedrept cu poetul Ion Zaprea. Nu merită morala burgheză să-i sacrifici un poet.

Gelu *(încremenit):* Dumneata spui asta, tovarăşe?

Praida: Nu mă împac în totul cu felul dumitale de a concepe dreptatea. Vorbeşti despre această dreptate într-un mod foarte neaşteptat, nu ştiu cum să-ţi spun... În sfârşit... O nedreptate inumană...? Dreptatea d-tale este cel puţin prea abstractă...

Gelu *(are un gest moale de nedumerire, ridicând uşor ambele mâini):* Cum ar putea să fie altfel?...

Praida *(surprins):* O dreptate absolută?

Gelu *(cu o privire liniară):* Cum ar putea să fie dreptatea, dacă nu e absolută? *(se închide cu un soi de îndârjire în el însuşi, nu mai ascultă nimic, parcă ar trece pe alt tărâm)*

Praida: D-ta pari obsedat de ideea de lege, de ideea de dreptate, aşa pură... O dreptate absolut pură, ca o geometrie...?

Penciulescu: Praida, tot nu înţelegi ceea ce ţi-am spus de atâtea ori? Sunt oameni care au nevoie de absolut, cum ai dumneata nevoie de aer, ori eu de şvarţ.

Praida: Vorbe... Crezi că această necesitate e cu adevărat reală? Corespunde vreunui sentiment?

Penciulescu: Sunt convins că există sentimente pe care nu le încearcă toată lumea... Şi senzaţii... Eu sau dumneata, dacă găsim o muscă în varza cu carne o scoatem, o aruncăm şi mâncăm mai departe. Dar am văzut oameni care atunci când descoperă musca moartă în sosul acela gras... devin cadaverici la faţă şi nu se mai ating de varză cu carne o jumătate de an.

Praida: Hm... cazuri rare... nevoi artificial create...

Penciulescu: Toată civilizaţia este artificial creată, dar cred că nu mai putem fără ea... Şi pe urmă să-ţi spun un lucru... Poate că în istoria omenirii tocmai asemenea cazuri rare contează... Când supravieţuiesc... Căci, în genere, dispar de timpuriu ucise de climatul vitreg. Florile rezistă mai puţin decât buruienile care se... adaptează...

Praida: Suferinţe imaginare...

Penciulescu: Spune-mi din ce cauze suferi şi-ţi voi spune cine eşti. E cazul prietenului nostru Saint-Just care nu e obsedat decât de idei... Ce vrei? dacă a descoperit într-o noapte cu lună *Jocul Ielelor.*

Gelu *(care a stat mereu pe gânduri căutând):* Mărturisesc totuşi că nu văd ce ar fi o altfel de dreptate care s-ar da după toate vânturile ca o giruetă... Care mai e atunci criteriul?...

Praida: Criteriul este totdeauna o cauză... Este drept numai, şi tot ceea ce slujeşte cauza pentru care luptăm... cauza muncitorească... Numai cauza e mare...

Gelu *(întâi nu ştie ce să creadă. Parcă s-ar fi răsturnat în el dimensiunea unui orizont. Se scoală şi face câţiva paşi ameţit. Mâinile parcă nu ştiu ce să mai facă, se mângâie, se frământă una pe alta. Se ridică, ia o floretă din panoplie, o îndoaie gânditor, loveşte cu ea, concentrat. Pe urmă vine iar la locul lui, palid, înmărmurit, extenuat):* Tovarăşe Praida, am descoperit pe neaşteptate un continent nou cu alte fluvii, şi alţi munţi nebănuiţi, cu populaţii necunoscute *(neted, dur).* D-ta aşezi partidul deasupra dreptăţii... *(a rămas încremenit)*

Praida: Altfel de unde o să ştiu ce e dreptatea...?

Gelu *(ca un ecou, într-o complicată arhitectură ulterioară):* Aşezi partidul deasupra dreptăţii?

Praida: Îţi repet: Altfel de unde o să ştiu ce e dreptatea?

Gelu: Cu alte cuvinte, pentru d-ta, dreptatea e în funcţie de interesele muncitorilor?...

Praida: Dacă nu e aşa, atunci ce poate fi dreptatea? o simplă abstracţie...?

Gelu: Nu... nu... tovarăşe ... Eu lupt pentru cauza muncitorească şi îi sunt devotat atât de mult... numai şi numai fiindcă socot că drep-tatea este cu ea. Mi-aş da viaţa pentru muncitorime, numai şi numai fiindcă ea este sub steagul dreptăţii şi nu dimpotrivă... Am socotit totdeauna că dreptatea e absolută. Dacă lupt pentru o cauză, aceasta este dreptatea însăşi.

Praida: Periculos mod de a vedea... şi de altfel fals... cu totul fals... plin de riscuri... Dă-mi voie, tovarăşe, să-ţi spun un lucru. Înainte de a studia ingineria, am vrut să studiez, în Germania, matematicile pure. Dar am căzut peste noile teorii matematice, ale antinomiilor, şi m-am îngrozit. Logica asta pură sfârşeşte iremediabil în marasmul incertitudinilor. Dreptatea asta formală, abstractă, are să te lase odată suspendat în gol... tocmai când îi vei căuta mai disperat conţinutul... Şi atunci n-aş vrea să fiu în locul d-tale... Ideile? Hm... hm... E ceva mai sigur materialismul istoric...

Gelu *(cu o ardere interioară):* Sunt surprins că nu mă înţelegi.

Praida *(îşi scutură pipa):* Periculos mod de a vedea lucrurile...

Penciulescu: Dar nu înţelegi, Franzisek, çă Gelu nu "vede lucruri", că vede numai idei?

Gelu: La urma urmelor e adevărat... Eu văd ideile...

Penciulescu *(îl priveşte lung):* Ideile...? Ideile... Hm! Saint-Just, maică... uite... câtă vreme le vezi... totul e în ordine... Când au dispărut... după ce le-ai văzut, abia atunci e grav... Începe drama... Aici are dreptate Franzisek.

Praida *(examinându-şi pipa, răspunde lui Gelu):* Nu te supăra, tovarăşe. E pentru întâia dată când parcă s-a întors pe dos în mine ceva, ca o umbrelă răsucită de vânt... Caut şi nu găsesc ce ar putea fi o dreptate "inumană?"

Penciulescu: Dar tocmai asta e... Cine a văzut ideile devine neom, ce vrei?... Trece flăcăul prin pădure, aude o muzică nepământească şi vede în luminiş, în lumina lunii, ielele goale şi despletite, jucând hora. Rămâne înmărmurit, pironit pământului, cu ochii la ele. Ele dispar şi el rămâne neom. Ori cu faţa strâmbă, ori cu piciorul paralizat, ori cu mintea aiurea. Sau, mai rar, cu nostalgia absolutului. Nu mai poate coborî pe pământ. Aşa sunt ielele... pedepsesc... Nu le place să fie văzute goale de muritori. A mai fost odată un grec, unul Platon, care pretindea că a văzut ideile pure şi de la grecul acesta au venit toate nenorocirile din lume. A fost şi un franţuz, Robespierre.

Gelu *(cu o ardere interioară):* Atunci e foarte simplu... Ideile n-au să dispară niciodată.

Penciulescu: Amin!...

Vasiliu *(care fierbea tot timpul):* Domnule director, daţi-mi voie vă rog să vă spun şi eu un cuvânt... Un poet nu trebuie să meargă la închisoare...

Gelu: Dar şi d-ta îmi dai voie să spun că un poet nu trebuie să fure...

Vasiliu: Şi François Villon?...

Gelu: Ştii d-ta după patru sute de ani cum a fost? O legendă literară...

Penciulescu *(îl caută pe Vasiliu în buzunar, găseşte versurile):* M-am lămurit *(cu alt ton către Gelu).* Nu-i mai puţin adevărat că situaţia e paradoxală... Primul procuror solicită şi nu obţine de la un particular ca un vinovat să fie iertat *(ridică din umeri încurcat şi amuzat).* Asta-i societatea românească... N-are ordine socială... n-are început şi sfârşit... O frază din prefaţă se rupe şi se leagă tocmai la pagina cincizeci, pe verso, jos, iar pasajul din primele rânduri se continuă, trunchiat, în partea a doua... E o încâlcitură de nu se poate descurca nimeni... Toţi sunt, rând pe rând, victime şi călăi... Toţi sunt legaţi între ei, toţi sunt dacă nu fraţi, veri, ori au stat pe aceeaşi stradă, sau au învăţat la aceeaşi şcoală... sau şi mai obişnuit... au făcut afaceri împreună... Partidele politice româneşti nu au aderenţi, ci aderenţe.

Gelu *(cu dezgust):* Nu prea eşti departe de adevăr...

Penciulescu: Aderenţe, numai aderenţe... Organismele greşite, bolnave au astfel de aderenţe, pe care dacă nu izbutesc să le rupă, mor cu totul. De aceea sunt necesare revoluţiile... ele *(taie cu mâna)* tranşează...

Vasiliu *(luându-şi inima în dinţi):* Dar nu vă e teamă că s-ar putea ca revoluţia să vă tranşeze şi pe d-voastră...? *(speriat de îndrăzneala lui)* aşa din greşeală...

Penciulescu: Ba... bine că nu... Am zis necesară, nu de dorit... E singura soluţie... ca să se îndrepte răul... Dar ce nevoie am eu *(apasă)* să se îndrepte lucrurile? Unde aş mai găsi eu alţi proşti de pe urma cărora să trăiesc? Şi în definitiv aş vrea să ştiu cine dintre noi, cei care avem azi cuvânt, are vreun interes să se îndrepte lucrurile? Ce ne-am face toţi în cazul acesta? Ascultă-mă pe mine. Nimeni nu are interes să se îndrepte lucrurile în Ţara Românească... *(se apleacă şi îi spune la ureche dar destul de tare)* În afară de ţară, însăşi...

Băiatul de redacţie *(dă o carte de vizită lui Gelu):* Doamna aceasta vrea să vă vorbească...

Gelu *(ia cartea de vizită şi tresare):* Unde e?...

Băiatul: Aşteaptă pe culoarul de jos.

Penciulescu *(surprins):* Iar vizite... Cine mai e?...
Gelu *(prins cu totul, tulburat, încurcat):* Doamna Maria Sineşti.
Praida *(tresare şi el, toţi se gândesc la acelaşi lucru):* Doamna Sineşti?
Penciulescu: De când cu doamna Lecaillaux şi Galmetta, nu-mi prea plac nevestele astea de miniştri care vin în vizită la directorii de gazetă... *(ca un secret grav)* Aceea l-a aşteptat trei ore *(mestecă în gol, apoi şi mai explicit)*. A tras şase focuri...
Praida: Drept să-ţi spun nici mie nu prea-mi place vizita asta... Poate că ar fi mai bine să n-o primeşti...
Gelu *(profund îngândurat, luptând cu el însuşi, resemnându-se):* Toma, pofteşte pe doamna înăuntru, când voi suna eu...
Praida *(alarmat, opreşte pe Toma):* Stai... stai câteva clipe *(pentru întâia dată profund neliniştit)*. N-are nici un sens să primeşti pe această doamnă...
Gelu: Nu se poate să n-o primesc.
Praida *(nervos, neştiind ce să mai facă):* Îmi dai voie să rămân şi eu?...
Gelu *(încuviinţează, obosit, din cap)*

SCENA III
Gelu, Maria, Praida

Maria *(după ce a intrat, îl fixează cu ochii arzători, cu un freamăt nervos al buzelor; devine şi mai stânjenită şi mai palidă când vede că Gelu nu o primeşte singur):* Aş vrea să-ţi vorbesc numai dumitale...
Gelu *(cu o linişte de sală de spital):* Doamnă, nu aveţi ce să-mi spuneţi numai mie... Nu am nici un secret faţă de camarazii mei şi faţă de nimeni...
Maria *(înfrigurată):* E o chestiune care nu priveşte pe camarazii dumitale... e ceva cu totul personal... priveşte viaţa dumitale intimă...
Gelu *(îngheţat):* Vă repet, doamnă, că eu nu mai am o viaţă intimă...
Maria *(arzând):* Ce vrei să spui cu asta?...
Gelu *(fără nici un gest, cu privirea absentă):* Că m-am dăruit cu totul unei cauze... unei cauze care depăşeşte orice preocupări domestice...
Maria *(închide o clipă ochii de durere, apoi căutând parcă să se dezmeticească):* Uită-te la mine, fă un pas, du mâna la frunte, fă un gest, ca să mai cred că eşti un om şi nu o cauză.
Gelu *(tace un timp, încăpăţânat):* Doamnă, spuneţi-mi ce aveţi de spus...
Maria *(priveşte spre Praida, nu poate vorbi, caută totuşi. Tot ceea ce era să-i spună era întemeiat pe gândul că va vorbi numai cu el; exasperată):* Nu pot să-ţi spun "Gelule" faţă de altcineva.

Gelu *(dur)*: Nu-mi spuneţi...

Maria *(întoarsă asupra ei însăşi, cu o crispare de milă şi dezgust):* Din ce petice sunt peticită, ca să sper în mod stupid, aşa cum am sperat, că se va putea vorbi cu un om care de două săptămâni nu mai are numele cu care l-a mângâiat mama lui şi... şi femeia care... *(se frânge...)*

Gelu *(egal ca două linii paralele):* Aşa cum sunt împrejurările, ar fi poate mai indicat să vorbiţi cu soţul d-voastră.

Maria *(cu oroare):* Soţul meu? Cu el într-adevăr nu se poate vorbi *(cu o bruscă lumină de nădejde).* Ascultă *(vrea să-i spună numele... şovăie...)* nu se poate să te fi schimbat într-atâta... Trebuie să mai ajungă un cuvânt până la inima aceea de altă dată. E vorba aici şi de fericirea mea...

Gelu: Fericirea nimănui, individual, nu interesează aici...

Maria *(izbucnind cu o furie de sălbăticiune, încolţită, exasperată):* Dar crezi că am să pot răbda multă vreme să-mi vorbeşti ca unei condamnate? Socotiţi că n-am şi eu un cuvânt de spus în toată împrejurarea asta?... Ei bine, n-am murit încă... Nu pot fi atât de rău lovită, fără să lovesc şi eu...

Gelu *(calm ca un anesteziat):* Aşa e mai limpede, doamnă... Loviţi... Scoateţi revolverul şi trageţi.

Maria *(cu o strâmbătură de dispreţ, a dus mâna la poşetă):* Te crezi la adăpost fiindcă e altcineva de faţă...

Gelu *(cu aceeaşi linişte de moarte):* Chiar dacă în altă împrejurare este cert că voi putea fi găsit singur... în stradă, de pildă... este preferabil pentru d-voastră să trageţi acum... Nu vă va împiedica nimeni...

Maria *(înmărmurită):* Aş putea să trag... *(în timp ce Praida pândea în lături cu o încordare de vânător, după o clipă de şovăire ea scoate brusc revolverul şi-l trânteşte pe masă ca pe-o unealtă netrebuincioasă)* Ah, nu se poate lupta cu voi, *(gândindu-se limpede la Sineşti, căci pe Praida pare că nici nu l-a mai observat)* sunteţi prea puternici, prea răi, prea crânceni amândoi... Trebuie să fiu sfărâmată între voinţele voastre... Nu se poate lupta cu voi... O inimă e prea puţin lucru între două blocuri de răutate...

Gelu şi Praida schimbă priviri obosite, cu înţeles, revolverul, cu plăsele albe, a rămas zvârlit departe pe masă, Maria s-a lăsat istovită în fotoliu, ca o pasăre rănită, cu ochii în gol.

Gelu *(se apropie tulburat, nedumerit totuşi, o mângâie cu privirea şi îi spune cu o nesfârşită duioşie):* Ai vrut să mă ucizi, Maria?

Maria *(fără să-l privească):* Nu m-am gândit să te ucid niciodată...

Gelu: Dar revolverul?... *(I-l arată cu un surâs întrebător. Praida iese neobservat.)*

Maria: Nu-l purtam la mine ca să te omor...

Gelu: M-ai ameninţat totuşi...

Maria *(cu faţa întinsă, palidă):* În clipa aceea poate te-aş fi şi ucis... Nu mi-am închipuit niciodată că ai putea să-mi ceri să-ţi vorbesc cu martori...

Gelu *(se gândeşte că ea s-ar fi putut sinucide, se uită la revolver gânditor):* Ai vrut să te sinucizi?... *(îl zvârle într-un sertar al biroului)*

Maria *(aproape scâncit, ca o fetiţă, cu o elementară durere):* Mi-a luat amândoi copiii... i-a dus la mătuşă-mea, care mă urăşte... mai rău ca o străină.

Gelu: El nu va putea păstra în nici un caz copiii... Justiţia ţi-i va înapoia...

Maria *(îndoindu-se):* Sunt şi copiii lui...

Gelu *(ca un ecou interior, întârziat):* Ai vrut să te sinucizi?...

Maria: Nu ştiu... Nu mai cred nici asta... Nu pricep nimic...

Gelu: De ce ai venit?

Maria *(cu reflexe sleite):* Nu ştiu... Am plecat de acasă fără să mă gândesc... Am privit gândul morţii atât de fix că nu mai văd nimic. La pension o fată dintr-a opta pretindea că sunt un mediu bun şi într-o seară m-a hipnotizat în dormitor. M-a pus să privesc fix un nasture de metal lucios. Mi s-a spus că pe urmă am adormit, m-am ridicat din pat, şi am umblat prin dormitor la porunca ei. De două săptămâni mă gândesc numai la moarte. Am privit-o prea mult fix şi tot ce e real a dispărut pentru mine. De azi dimineaţă merg ca o somnambulă pe stradă.

Gelu: Cred că totuşi tu singură ai putea să mă înţelegi. E o lege deasupra noastră, inumană.

Maria *(adânc descurajată, istovită):* Eu nu înţeleg prea mult, dar dacă tu crezi că e nevoie să fiu zdrobită, nu şovăi... loveşte, înfige pumnalul într-o inimă, care şi aşa nu era decât a ta.

Gelu *(nervos, bănuitor):* Ai venit anume ca să-mi spui asta?

Maria: Nu... Ştiam că acum totul e de prisos şi că nimic nu te abate de la nebunia ta. Dar cred că paşii m-au purtat aproape singuri încoace... Nu ştiu de ce... poate fiindcă totuşi aş fi vrut să aflu ceva.

Gelu *(o priveşte neliniştit)*

Maria: Prezentul e pierdut... ştiu asta. Dar spune-mi dacă *(apasă cuvântul, se frânge deznădăjduit)* atunci m-ai iubit... Un singur ceas măcar.

Gelu: De ce te îndoieşti?

Maria: Felul în care m-ai părăsit m-a aruncat în vâltoarea tuturor îndoielilor. Poţi face orice din prezent, dar e dreptul meu să ştiu dacă m-ai iubit...

Gelu: De ce vrei să ştii asta acum?

Maria: E o nevoie de viaţă şi de moarte pentru mine să ştiu dacă trecutul însuşi a existat... dacă am fost cu adevărat iubită. Poate să se întâmple orice acum, dar ceea ce a fost nu poate să fie cumva anulat ca o socoteală greşită.

Gelu: Ce ar putea să mai însemne acum trecutul?...

Maria: Ce vrei? Voi credeţi în ideile voastre, prietenele mele, unele, se duc la biserică. Au copii care sunt ai lor, care nu pot fi luaţi... Mie nimic nu mi-a izbutit cu adevărat. Viaţa mea a fost toată zadarnică... Pe nimic nu m-am putut sprijini sigur. Nu mi-a rămas decât amintirea iubirii...

Gelu *(tot mai îngândurat, chinuit de nedumeriri şi întrebări, tace îndelung; se duce la fereastră, ia o carte din raft, ca un alibi al îndoielii, pe urmă vine din nou la ea şi-i spune cu o stranie indulgenţă, cu un zâmbet melancolic):* Şi totuşi, Maria, tu m-ai înşelat...

Maria *(se frânge tăcută):* Nu, nu-i adevărat... De altfel ce sens mai are să mai vorbim despre asta...? Nu orice... orice... dar nu vreau să mai vorbim despre asta acum... A fost o vreme când un cuvânt de al tău ar fi refăcut lumea din nou... O explicaţie atunci...

Gelu *(cu o duritate de diamant):* Nu ţi-am cerut nici acum nici o explicaţie. Am spus numai "şi totuşi"... Exprimam doar o nedumerire.

Maria *(după o lungă tăcere, zdrobită de voinţa lui, într-un ton de ultimă renunţare ca într-o agonie lucidă):* Nu este ce ai spus tu, dar nu e mai puţin adevărat că uneori nu mă mai înţeleg nici eu. Alaltăieri... Sineşti *(se întrerupe cu silă...).* Sunt clipe în viaţa mea pe care când mi le amintesc mă îngheaţă un fior din cap până în picioare *(cu oroare crescândă)* rătăcirile astea din viaţa mea... câtă josnicie inutilă... Mi-e silă de mine... Gândesc uneori că sunt în mine două fiinţe: una josnică, mărginită şi laşă, care a primit să i se dea de bărbat un om pe care nu-l iubea, care a putut să creadă că Gaian... *(se întrerupe cu silă, apoi, aducându-şi aminte, mai aproape, brusc, povesteşte scăzut de parcă ar avea gura coclită)* Adineaori, cu minţile duse, lovindu-mă de toţi pereţii disperării, am mers până acolo că am făcut încercarea meschină, dezgustătoare ca să-l seduc pe Sineşti... Oh! mi-e scârbă de tot... de tot... *(după un timp)* Şi totuşi e în mine o fiinţă care suferă, care plânge... care sângerează pentru toate josniciile celeilalte *(surâde trist, apoi explică firesc).* Ştii că Vădulenii au, în afară de Marta, încă o fată, Rida, idioată şi gângavă, pe care o ţin mai mult ascunsă, de durere şi de ruşine... Dar care, din când în când, tot scapă în salonul plin de lume... Dacă ai vedea atunci cât de penibilă le e suferinţa... cum ghicesc în ochii tuturor o întrebare la care ei, umiliţi şi dezolaţi, nu pot răspunde *(cu un*

nesfârşit dezgust şi părere de rău). Ei bine, este în mine o Rida care, de câte ori mi-a scăpat, m-a abătut din calea norocului... m-a făcut să-mi muşc buzele de silă şi de durere...

Gelu *(neliniştit, a rămas pe gânduri, ridică privirea nervos):* Nu văd lămurit ce vrei tu acum.

Maria: Aş dori, fireşte, să nu publici scrisoarea.

Gelu *(egal cu el însuşi):* Scrisoarea nu mai are nici o importanţă în ea însăşi... Crima lui Sineşti e în conştiinţa mea, ca un astru negru rătăcit pe cer în plină zi... Alte legi îl pot scoate de acolo decât propria noastră voinţă.

Maria *(resemnată):* Da... ştiu şi că totul e de prisos... Tot ceea ce ţi-am spus n-avea nici un rost, nici eu nu-mi dau seama de ce am venit. Poate că aş fi vrut să ştiu, nu ce ai de gând să faci, dar ce simţi acum, cum ţi-e fruntea în ceasul când iei o asemenea hotărâre... Mi-era teamă să nu fie ură... Şi dacă mai caut în pustiul din mine de acum, poate că aş găsi dorinţa ca şi tu să ştii ceea ce simt eu acum, când am renunţat la tot... Când eram mică şi eram bolnavă, tremuram de frica doctorului şi îmi făcea bine să ţin mâna mamei sau a tatei.

Gelu *(iritat, bănuitor):* Ce vrei? Nu te mai bizui pe mine... Stăm astăzi fiecare sub altă stea... decât atunci când s-a întâmplat ceea ce tu vrei să rămâie neschimbat... Am văzut după aceea şi am înţeles alte lucruri decât le vedem împreună... Am văzut un joc, jucat numai pentru mine însumi şi de atunci am alţi ochi, mintea mi-e alta...

Maria: Am să-ţi arăt că nu vreau nimic. Vezi cutia aceasta...? *(se miră)* Nu mai recunoşti mâţişorii de ulm?

Gelu *(clatină din cap neprecis):* Spune.

Maria: Vreau să-i iei înapoi *(i se înnegurează privirea).* Plecaserăm amândoi, într-o duminică în care eram liberă, pe lângă pădurea de la Fontainebleau unde am rămas şi la prânz... Fusese o primăvară tare târzie, înverzirea dumbrăvilor întârziase foarte mult şi pe urmă parcă intrasem de-a dreptul în vară. Era de o săptămână vremea foarte călduroasă şi toţi copacii plesneau de sevă, grăbiţi să înmugurească şi să înverzească. Ai fost tot timpul neastâmpărat, ai glumit cu localnicii, ai vâslit. Pe urmă a venit un grup de studenţi, care au crezut că şi eu sunt studentă ca voi, ne-au luat cu ei, şi eu muşcam din bucuria asta ca dintr-un măr, eu care mă măritasem din clasa a şaptea de liceu, smulsă de pe băncile şcolii... Au fost fel de fel de jocuri şi de farse... *(privirea ei întoarsă în trecut actualizează totul)* Mi-ai făcut semn. Ne-am despărţit apoi de toţi... Mergeam alături prin crâng şi era un verde sfios şi fraged. Mereu neastâmpărat, mă necăjeai... Mi-ai umplut bu-

zunarele cu mâţişori de ulm *(zâmbind).* Aceştia sunt mâţişorii de atunci. Uite-i. Lucrurile astea crezi că le-ai uitat, pentru că te preocupă altceva dar, închise în fundul sufletului, ele îşi păstrează frumuseţea, cum păstrează pământul strălucirea sculelor de aur *(îi cad braţele moi).* Pe urmă ai devenit tăcut, serios... comic de serios... Am început să te necăjesc eu... Mi-ai prins deodată mâinile şi cu o voce care parcă venea de dincolo de tine... de unde lucrurile sunt fără cauză... "Maria, în clipa asta te iubesc atât de mult... că mă doare iubirea asta îngrămădită în sufletul meu, care nu se poate exterioriza aşa cum irumpe seva copacilor în desfacerea mugurilor"... Te necăjeam încă, spuneam că nu te cred... M-ai privit, liniştit mereu, m-ai oprit lângă trunchiul negru al unui ulm şi m-ai apropiat mult de tine... "Maria, iubirea mea este sub altă constelaţie decât celelalte iubiri..." *(lasă capul în jos)* Vorbele tale sunau în mine ca într-o vioară... *(reia)* "Aş vrea să fac pentru tine un sacrificiu nemărginit... un sacrificiu absolut, prin care viaţa mea să fie alta, sau să nu mai fie... Ca să gândeşti cândva altfel, ceea ce acum nu sunt decât vorbe, ruşinate că nu sunt decât vorbe... să-ţi spui odată «cât de mult m-ai iubit»". *(Maria s-a sculat, face un pas, vrea să plece, sau numai fiindcă e foarte tulburată)* Aşa mi-ai spus.

Gelu *(cu spaimă, ca pe o plută luată de şuvoi):* Maria, ce vrei de la mine...?

Maria *(liniştită, obosită):* Nimic... sacrificiul acesta, ţi-am spus că nu ţi-l cer... *(gândeşte adânc, liniştit, toată fiinţa ei se pierde întinsă)* Poate, totuşi, aş vrea să ştiu ce crezi azi, ca o mărturie de foc despre clipa de atunci...

Gelu *(are o răsucire în el însuşi, convulsivă):* Maria...

Maria *(cu aceeaşi voce gravă, obosită, inactual îndurerată):* Altădată, Gelule, eram în odaia ta de student... Erai ca de obicei neastâmpărat, vorbeai cu fervoare, ca dintr-un preaplin sufletesc... Erai pe covor şi te jucai cu buclele pantofilor mei... Aveai parcă ochii în lacrimi: "Ce nefirească este prezenţa unei femei ca tine, Maria, în această odaie săracă şi plină de cărţi... Când mă gândesc la femeile din viaţa colegilor mei... Te privesc şi ştiu că tinereţea mea săracă nu s-a irosit zadarnică şi fără frumuseţe... Ar fi fost o moarte neştiută..." Spuneai în lacrimi... "N-ai să regreţi niciodată cât de mult dăruieşti?" Îmi strângeai fierbinte mâinile... "Maria, spune-mi că orice s-ar întâmpla, orice s-ar întâmpla înţelegi? niciodată n-ai să regreţi că te-ai dăruit atât de mult, că m-ai iubit atât..." *(s-a oprit îndelung, murmură pentru ea însăşi "niciodată")*

Gelu *(la capătul puterilor lui):* Ce vrei?

Maria *(îl priveşte sigur, puternic şi îi spune apoi liniştită):* Vreau să ştii că azi de dimineaţă simţind revolverul pe care-l plimbam, rece, lipit de piept... n-am regretat... Şi acum, fiindcă am putut să te văd în ceasul acesta, şi mai puţin *(pleacă brusc).*

SCENA IV

Gelu, *după un timp* **Praida,** *apoi* **Vasiliu**

Gelu *(s-a trântit în fotoliu foarte nervos, îngândurat, abătut. Aşa îl găseşte Praida. El pare că nici n-a observat intrarea acestuia. Începe apoi să se plimbe agitat prin încăpere. Praida îl observă foarte concentrat.)*

Praida: Ţi-a cerut să nu publici scrisoarea?

Gelu *(chinuit):* Nu...

Praida: Prin urmare scrisoarea apare... Dar, în definitiv, ce-a vrut atunci?...

Gelu: Nimic... Sau dacă vrei, cam acelaşi lucru: o mărturisire...

Praida *(zâmbind):* Atâta tot?

Gelu *(abătut):* Atâta tot *(cu o duioşie şovăitoare).* Ar fi vrut să ştie dacă a fost iubită cu adevărat măcar în zilele acelea trecute... Nu vrea nimic de la prezent. Renunţă la tot... Dar ca să sufere mai puţin, ar vrea să ştie măcar atâta lucru: dacă a fost iubită cu adevărat...

Praida: "Cu adevărat"? Dacă ar fi Penciu aici, ar spune că e şi ea însetată după absolut... A văzut şi ea *Jocul Ielelor...*

Vasiliu *(intră agitat):* Tovarăşe director, s-a întâmplat o mare nenorocire...

Gelu *(speriat):* În tipografie?

Vasiliu: Nu... Sus la mansardă, pianistul Lipovici s-a sinucis azi-noapte cu toată familia... Acum i-a descoperit o vecină.

TABLOUL IX

E către orele 9 ¼ seara. Un soi de terasă leproasă, pe care dă uşa unui culoar îngust şi ferestrele unei camere, altfel mari ca un pod, de la ultimul etaj al unei clădiri vechi, dărăpănate, dintre cele care înconjurau pe vremuri Parcul Oteteleşeanu, pe atunci consacrat spectacolelor estivale de operetă. Intrările sunt fireşte pe străzile înconjurătoare, spre parc dând numai curţile interioare. De pe această terasă rudimentară nu se vede decât departe, o singură altă clădire, cea mai înaltă, cu firme luminoase, oraşul fiind jos, sub orizont, trădat numai de imensa reverberaţie serală cu jocurile ei ca o respiraţie a cetăţii. Ferestrele joase, luminate, ale odăii în care zac cei şase morţi, sunt larg deschise spre terasă... Balustrada înconjurătoare e când de zid lepros, când de fier strâmb. Se ghicesc în interiorul clădirii vechi, la etajul ultim mai ales, scări înguste, deşelate, culoare murdare şi prost luminate ca în casele vechi de raport de prin porturi... Cerul apare înalt în seara plină de mai, şi pe el, printre stele mici palide, se proiectează fulgurant reclama operetei «Văduva Veselă».

La VIENA, PARIS, LONDRA, BERLIN, ROMA
în toată EUROPA se joacă
VĂDUVA VESELĂ
O mie de spectacole în trei ani

Siluete negre de dansatori şi dansatoare de cabaret sunt proiectate transparent peste text, în ritmul măsurilor din operetă, care răzbat de jos din parc. În timpul primelor replici şi proiecţia şi muzica sunt mai atenuate.

Gelu, Vasiliu, Primul procuror, Medicul, Un gardian

Gelu *(foarte tulburat, copleşit de nenorocire, se plimbă pe terasă şi când apare Vasiliu îl întreabă nervos):* Ei...?

Vasiliu *(abătut, agitat):* Am vorbit cu vecina. E o sinucidere în masă. Au aprins două ligheane cu mangal... Au murit probabil azi de dimineaţă. Locuiau toţi în camera asta mare, de mansardă.

Gelu *(arată ferestrele joase larg deschise, luminate):* Se văd pe fereastră şapte cadavre pe jos.

Vasiliu: Au sosit chiar acum medicul şi Primul-procuror. Vecina de la ultimul etaj a descoperit nenorocirea.

Medicul *(vine purtând pe braţe o fetiţă ca de cinci, şase ani, caută unde s-o aşeze pe terasă, după el vecina şi Primul procuror, urmat de gardian):* Fetiţa nu e încă moartă... S-ar putea să scape.

Primul procuror *(dă ordin gardianului):* Nu intră nimeni în casa asta. Faceţi cordon jos în stradă *(către cei doi).* Dumneavoastră?

Gelu *(scăzut):* Noi suntem locatari în aceeaşi clădire.

Primul procuror *(îl recunoaşte pe Gelu):* A, dumneavoastră... *(se salută uşor)*

Gelu *(obosit):* Au lăsat vreo scrisoare?

Primul procuror *(explicând):* Din pricina mizeriei. De luni de zile nu mai aveau ce mânca. De trei zile n-aveau nici pâine. Bunica era bolnavă de cancer.

Gelu: Mi se pare că el era profesor de pian...

Primul procuror: A dat lecţii, iar în ultima vreme cânta la un cinematograf. Era şi tuberculos în ultimul grad.

Medicul *(se apropie de grup):* Fetiţa va scăpa *(nu se poate regăsi).* Trei generaţii împreună moarte: Bunicul, tatăl şi mama, trei copii, în afară de fetiţă. Cel mai mare avea treisprezece ani... Cea dintâi a murit bunica.

(Se accentuează intens, câteva clipe, muzica şi mişcarea reclamei, cu siluete de dansatori de cabaret)

Primul procuror *(când pulsaţia muzicii a scăzut amar):* Fericită această Europă, din 1914, care poate petrece când sunt cu putinţă asemenea drame.

Medicul *(cu o silă nesfârşită, din toată fiinţa lui)*: Nu, lumea asta nu e cea mai bună cu putinţă.

Din jocul luminilor între litere rupte, neciteţe, pe ecranul cerului, asemeni unui fulgurant «Mane, techel, pharès» au rămas întregi doar aceste cuvinte:

EUROPA
VĂDUVA VESELĂ

Parcă din neant, sus în partea stângă a cerului a apărut o uriaşă crizantemă de lumină, un luceafăr arzând puternic, în cea mai apropiată fază de pământ, ca stelele fatidice din legendele popoarelor.

Gelu *(cu o tristeţe fără margini, grea de compătimire):* Lăsaţi-i să se îmbete, devoraţi de propria lor frenezie... Lăsaţi-i să petreacă... să se ameţească. Nu vedeţi că deasupra lor s-a şi ridicat Steaua morţii?

Reclama ciuntită, deformată, fulgeră mereu: ... EUROPA VĂDUVA VESELĂ... pe cerul înalt de mai, sub floarea albă a luceafărului care priveşte fatidic.

ACTUL III

TABLOUL X

Biroul lui Gelu la redacție... La ridicarea cortinei Penciulescu citește, scoțând mereu ochelarii de oboseală, manuscrise, acum pe al lui Vasiliu, și soarbe din ceașca de șvarț.

SCENA I
Penciulescu, Vasiliu, Kiriac

Penciulescu *(citește):* "Crima doamnei Lecaillaux, în redacția ziarului *Le Siècle* e semnificativă. Simplul fapt că publicarea unor scrisori de dragoste poate să provoace asemenea drame și stârni asemenea furtuni, îți dă măsura frivolității și sensibleriei acestei burghezii, coapte pentru lichidare" *(zvârle foaia cu dispreț)* Eah! Fleacuri...

Vasiliu: Acesta-i adevărul... De altfel, scriitorii burghezi abuzează de dramele din amor. Tragedii din amor din astea superficiale fac numai cei care trăiesc parazitar.

Penciulescu: Mare lucru n-ai rezolvat... La asta, ei ți-ar putea răspunde că nici dramele și furtunile iscate din nevoile stomacului nu trebuie exagerate... Că nici ele nu sunt de un nivel mai ridicat... Ai să afli într-o zi în ce constă esența dramei. Fugi de-aici. *(Aruncă plictisit manuscrisul între cele acceptate. Vasiliu iese.)*

Penciulescu *(înmărmurit, lui Kiriac, care intră):* Ce, e război și revoluție la noapte?... *(i-arată calendarul pe perete)* Kiriac, azi nu suntem decât în 28 mai 1914... Până la 18 iunie mai e aproape o lună... Ce te-a găsit?

Kiriac *(cu maxilarele accentuate, grav și convins):* S-a sfârșit... Nu va mai fi niciodată război și deci nici revoluție...

Penciulescu *(cu o teatrală emoție):* Kiriac, ce vrei să spui?

Kiriac *(cu profilul de vultur scăzut):* Nu va mai fi război. Nici acum și niciodată. Nu va fi nici revoluție.

Penciulescu *(cu fața lui negricioasă, rasă, de senator roman, tot mai teatral și uluit):* Vino încoace. Întoarce-te... la dreapta... la stânga *(îl întoarce ca pe o păpușă).* Ascultă, glasurile tale secrete nu-ți

mai spun nimic...? Negrii pun urechea la pământ şi aud un cal în galop la şapte kilometri... Urechea ta nu mai aude nici o furtună viitoare...?

Kiriac *(de neclintit):* Am citit un articol în *Dreptatea Socială* care demonstrează că nu va mai fi niciodată război...

Penciulescu *(fierbând):* La noi în gazetă? Kiriac, fiindcă trebuie să-ţi spun totuşi pe nume, optsprezece ani ai ascultat glasurile tale şi acum te iei după *Dreptatea Socială?*

Kiriac *(pătruns):* Era un articol foarte bine lămurit şi vreau să-l cunosc pe redactorul care l-a scris. Era semnat Gh. Vasiliu...

Penciulescu *(izbucneşte scandalizat):* Vasiliu...? Dar ăsta nici n-a avut timp să devie un gazetar... *(strigă)* Vasiliu... Vasiliu... *(acesta vine de la secretariat)* Ai scris d-ta un articol prin care demonstrezi că nu vor mai fi războaie? Când a apărut? Fără ştirea mea?

Vasiliu *(intimidat):* Acum trei zile, nu aţi venit în ajun la redacţie... Am comentat articolul unui savant francez, care demonstrează că războiul e o formă depăşită.

Penciulescu *(nu pricepe):* O formă depăşită?

Vasiliu: El arată că sensibilitatea prea dezvoltată a omului civilizat îl face impropriu pentru război...

Kiriac *(aprobă şi va aproba, mereu convins, fiecare argument)*

Vasiliu: Nervii omului de azi nu sunt nervii bestiei antice ori medievale, nu mai e nici chiar omul de acum 100 de ani. Am progresat în cincizeci de ani mai mult decât în veacuri întregi. Un occidental cultivat nu va putea ucide şi nu va putea suporta ororile şi atrocităţile unui război... Se opune psihologia modernă *(Penciulescu se strâmbă).* Mai ales cu ravagiile armamentului modern...

Kiriac *(aprobă tot mai convins)*

Penciulescu *(cu o falsă admiraţie):* Măi... măi...

Vasiliu *(devotat ideii):* Toţi economiştii de altfel sunt de acord că nici o economie naţională nu va putea suporta un nou război... Un *dreadnought* englez de 26.000 de tone, care poate fi scufundat de o torpilă, costă aproape un sfert din bugetul unei ţări mici... Francezii au tunuri de câmp cu tragere rapidă care bat la cinci kilometri şi jumătate, iar o mitralieră germană trage 600 de focuri pe minut... Un stat nici nu poate fabrica şi nici nu poate plăti atâtea muniţii... Savantul englez afirmă de altfel că chiar dacă ar izbucni un război, l-ar opri bancherii, epuizaţi după trei săptămâni... Economiştii sunt în această privinţă de acord...

Penciulescu *(furios):* Ei bine, economiştii tăi sunt nişte dobitoci, celebrul savant e un bou, iar tu eşti un idiot... Să nu mai pui articole fără să mi le arăţi... *(se întoarce îndurerat spre Kiriac)* Iar tu, Kiriac, pentru că nu pot să-ţi spun acum decât pe nume, m-ai

dezamăgit... M-ai dezamăgit, Kiriac. Nu eşti un filosof... M-ai făcut chiar să înţeleg deosebirea dintre un nebun şi un filosof... Filosoful este un nebun consecvent... *(solemn)* Nu mai avem nevoie de serviciile d-tale *(îi întoarce spatele).*

Kiriac *(iese jignit):* Bună ziua...

Vasiliu *(cu ochii în lacrimi):* Domnule Penciulescu, este uşor să faci toată lumea tâmpită... Dar mai e nevoie să şi argumentezi.

Penciulescu: Nu plânge băiete că mi se rupe inima şi mă sileşti să-ţi spun, acum într-un ton duios, că eşti idiot... Cum o să argumentez că *(apasă)* va fi război...?

Vasiliu *(îndurerat):* Aşa cum ei argumentează că nu va fi, d-ta trebuie să le răspunzi arătând cu argumente că va fi. După regulile logicii... Nu cu invective.

Penciulescu: Măi băieţaş dragă, mă, cazi din prostie în prostie... Dacă ei sunt atât de imbecili ca să pretindă că demonstrează că nu va fi război, eu nu pot fi tot atât de idiot, ca să aduc şi eu argumente, fie şi contra... Aici este prostia, să aduci argumente, pricepi? Aşa, băieţaş, să nu te mai prind cu logică prin toate buzunarele. *(soarbe)* Strici chiar gustul şvarţului *(Intră Gelu întovărăşit de Praida, venind de la maşini, de jos, în capul gol.)*

Gelu: Stai să-ţi arăt că am procesul-verbal aici *(caută în sertar – între timp către Penciulescu).* La ce oră a telefonat secretarul că vine Sineşti?

Penciulescu: Trece pe la Interne întâi şi pe urmă vine aici *(către Vasiliu)* Aşa... să ştii că trebuie să-mi dai toate articolele să le văd mai întâi... Ia arată-mi, ce-ai acolo... Aaa... s-a terminat *(i-a luat articolul din mână).* Ăsta-i 5-6 de mâine...? Nu-ţi mai dau drumul aşa uşor... *(citeşte şi e indignat)* Ei nu... asta-i... bună *(către Gelu).* Băiatul ăsta scrie cu şira spinării, nu cu capul. Îşi bate joc de cititori...

Vasiliu: Domnule Penciulescu, vă rog... *(Gelu nu mai caută în sertar şi ascultă.)*

Penciulescu *(fierbând):* Ce mă rogi? Cum poţi d-ta să scrii că ţara românească este condusă de escroci, de şarlatani şi de hoţi? Cum? D-ta crezi sincer că Take Ionescu, Marghiloman, or fraţii Brătieni sunt nişte escroci? Ei, nu zău... Te pomeneşti că ţi-ar fi frică să călătoreşti cu Take Ionescu în compartiment? Vrei să-ţi spun cinstit?... Dacă ar fi să călătoriţi împreună, mai curând m-aş aştepta ca d-ta să-i bagi lui mâna în buzunar... să-i subtilizezi portmoneul... când ar privi visător pe fereastră... Domnule, oamenii politici nu sunt escroci... Escrocii suntem noi care suntem siliţi să trăim de azi pe mâine. Escroc eşti d-ta, care iei leafă pentru o meserie pe care nu o cunoşti... Escroc sunt eu, care în fiecare an

iau bani de la minister ca să scriu o carte pe care toată lumea ştie că n-am s-o scriu niciodată *(se întoarce către Gelu şi Praida).* Auzi cine vorbeşte... şi cum vorbeşte despre oamenii politici români...? *(către Vasiliu)* Ai cunoscut d-ta vreun om politic român...? Află că adevăraţii oameni politici la noi sunt nişte delicaţi şi nişte visători... Cu gândurile în sfere suave iscălesc aprobând o dată, la cinci şase ani, o dată nu mai mult, un contract de furnituri pentru stat, fără să bage de seamă că s-a strecurat acolo un cuvânt mai mult sau mai puţin. Am cunoscut unul, care la un contract de bocanci pentru armată, visător, n-a observat într-o frază acolo, termenul *"la vârtej"*. Asta i-a adus, tot fără să se trezească, nici când a primit-o, o vie de patruzeci de pogoane... Fără să calce legea... Poţi azi să călătoreşti cu el liniştit în tren... Îţi va plăti amabil şi masa, în vagonul restaurant... E de o cinste rară, de o distincţie totală, în raporturile lui cu lumea... Nici nu are nevoie azi să fie altfel... Acum cinstea îi rentează ea însăşi. Află, tinere nesăbuit, că politicianul român dansează cu legea elegant, fără să o calce pe picioare...

Praida *(surâde amuzat):* Şi că, în genere, chiar la cinci ani odată, obosit de cinste, el nu dansează decât pe contul Statului.

Toma: Domnul pe care-l aşteptaţi...

Gelu: El e... Praida, d-ta rămâi *(ceilalţi se duc)*

SCENA II

Gelu, Praida, *intră* **Sineşti**

Sineşti *(cu o abilitate voită, are înadins mâinile ocupate, cu pălăria şi bastonul, ca să pară firesc că nu poate da mâna, în realitate fiindcă îi e teamă că s-ar putea să rămână cu mâna întinsă):* Eşti desigur surprins că şeful meu de cabinet a insistat atât de mult, arătând că vreau să te văd astă seară *(s-a aşezat jos, se aşează şi cei doi care îl primiseră înadins în picioare).* Mi s-a spus la club, azi după amiază, că sunt atacat de o foaie oarecare, la început n-am dat nici o importanţă numelui gazetei... Înţelegi? un ministru nu o să stea să citească toate gazetele care îl înjură... unde am ajunge?... Şi personal, din principiu, nu citesc foile care mă atacă. Aşa că habar nu aveam de acest atac din... *(caută titlul gazetei)*

Gelu *(concentrat): Dreptatea Socială.*

Sineşti *(precis):* Întocmai... *(reluând)* zic, nu aveam habar, când mi-au căzut ochii sub titlu... A... dar aici e director bunul meu prieten Gelu Ruscanu... Probabil că nici nu ştie omul despre ce e vorba. Se vede că vreun redactor zelos, în criză de subiecte, acum pe căldurile acestea, a vrut să mai animeze foaia şi... *(rupând fraza*

ca să descopere pe Praida) Domnul e desigur vreun prieten de al dumitale?

Gelu *(calm):* Da... *(reia şi el ideea)* Cred că v-aţi înşelat. Pot să vă spun chiar că toate aceste articole, şi cele pe care le-aţi citit şi cele pe care din principiu nu le-aţi citit, sunt scrise chiar de mine...

Sineşti *(cu un soi de cordialitate ciudată):* Nu se poate... Atunci tot eu am dreptate... Într-adevăr nu ştii despre ce e vorba...

Gelu *(brusc, grav):* Socoteam... că aţi reflectat adânc şi că tocmai pentru ca să evitaţi un pas ireparabil şi pentru noi şi pentru d-voastră... aţi venit aici... Cel puţin în modul acesta am interpretat noi telefonul care ne anunţa vizita d-voastră...

Sineşti: Noi?... Care noi?...

Gelu *(puţin încurcat):* Noi... să zicem eu şi prietenii mei... Să zicem, eu şi domnul Praida *(îl arată).*

Sineşti: Sunt foarte încântat să cunosc pe domnul Praida, însă eu nu înţeleg să am de a face cu nici unul din prietenii d-tale. Nu mă interesează nici măcar directorul *Dreptăţii Sociale.* Eu am venit aici să stau câteva minute de vorbă cu vechiul meu prieten, domnul Gelu Ruscanu.

Gelu *(cu un ton mai precis):* Domnule Sineşti, d-voastră ştiţi că la ora aceasta *(se uită la ceas)* scrisoarea e gata să intre în pagină? Şi dacă ştiţi aceasta, de ce atâta vorbărie fără folos?...

Sineşti *(candid):* Scrisoarea? Ce scrisoare?...

Gelu *(stupefiat):* Credeam că sunteţi în curent?... Credeam...

Sineşti *(surprins):* Ce tot spui d-ta?... Cum, cine să mă pună în curent? Am citit şi eu ca oricine ameninţarea din ziar...

Gelu: Din ziar?...

Sineşti: Altminteri de unde?...

Gelu: Domnule Sineşti, de ce ţineţi atât de mult să rămâneţi în acest minister?... Ar fi mai bine şi pentru d-voastră şi pentru noi.

Sineşti *(tăios):* N-am nevoie de sfaturile d-tale. Ce scrisoare e asta?

Gelu *(e în prada unui chin vizibil. Sineşti observă şi capătă mai multă siguranţă)*

Sineşti: Ai pus cumva vreun detectiv de mi-a umblat prin sertare?...

Gelu *(cu voce slabă):* O scrisoare... *(stânjenit totuşi)* o scrisoare a doamnei Sineşti...

Sineşti *(mirat):* O scrisoare a nevesti-mii. Dar nu văd legătura cu politica... cu Ministerul Justiţiei. Ori e şi ea o infamă de burgheză? *(dintr-o dată dur)* Iartă-mă, dar trebuie să-ţi spun, ar fi o ticăloşie.

Gelu *(se stăpâneşte greu):* Dumneavoastră nu aveţi dreptul să întrebuinţaţi acest cuvânt.

Sineşti *(ca o lamă de stilet):* Nu e rău spus... chiar în clipa când anunţi că vei publica scrisoarea unei femei. În fine, pentru că e vorba de

o scrisoare, dă-mi-o s-o văd şi eu... Ce scrisoare? După câte ştiu nevastă-mea n-a făcut niciodată politică, nici ocultă chiar... Atunci?...

Gelu *(încurcat):* Da...!

Sineşti *(ca un cleşte):* Ei da... ce fel de scrisoare?...

Gelu *(obosit, enervat):* O scrisoare... în sfârşit... o scrisoare de dragoste...

Sineşti *(se ridică, face un pas, cu o detentă dură, se frânge, se răsuceşte în el însuşi şi întreabă apoi cu voce scăzută):* Către cine este adresată?...

Gelu *(mereu încurcat):* Domnule Sineşti, de câte neplăceri am fi scutiţi amândoi, dacă aţi renunţa la Ministerul Justiţiei.

Sineşti *(îndârjit):* Înainte de minister şi de toate, mă interesează acum ce scrisoare e asta? Către cine e adresată?

Gelu *(şovăitor):* Veţi vedea mâine când o veţi citi... Nu asta interesează acum.

Sineşti *(îl priveşte sălbatic):* Ba da *(se stăpâneşte cu un gest sec, îşi revine).* Dar nu e adevărat?... Maria?... *(apoi parcă neputând să treacă peste un obstacol, resemnându-se, surâzând)* E o născocire... o plăsmuire... ascultă, dragul meu... mă obişnuisem să te cred un tânăr cam naiv, dacă vrei, şi iartă-mă că ţi-o spun... dar de bună credinţă. Ei bine, e probabil c-ai fost indus în eroare...

Gelu *(s-a trântit crispat în fotoliu):* Am motive să cred că nu am fost indus în eroare...

Sineşti *(fără să apese):* L-ai privit drept în ochi pe cel care ţi-a adus-o? Ai învârtit în mână peticul acela de hârtie...? Te-ai îndoit o clipă de autenticitatea lui?... O cunoşti pe Maria, tot atât de bine ca şi mine. Ei bine, atunci cum ai putut crede una ca asta?...

Gelu *(nesigur):* Domnule Sineşti...

Sineşti: Ce caraghioslâcuri... *(râzând insinuant)* Şi pe urmă, cu cine ar fi putut să mă înşele?... Dar în sfârşit... dă-mi scrisoarea... S-o cercetăm împreună. Să-ţi dovedesc dacă e nevoie ce infamie s-a încercat.

Gelu *(cu oarecare hotărâre):* Dacă mai aveţi un petic uitat de conştiinţă veţi înţelege că nu puteţi rămâne ministru al Justiţiei... *(crispat)* al Justiţiei...

Sineşti *(dur, totuşi având aerul că nu crede):* Deocamdată, dă-mi să văd scrisoarea... *(rânjind)* Vreau şi eu să aflu cu cine m-a înşelat *(stă pe gânduri, caută, apoi parcă uimit).* Dacă n-oi fi cumva chiar dumneata. Mai ştii drăcie!... *(amuzat parcă)* Te pomeneşti că-i făceai curte cu piciorul pe sub masă? Şi de aceea găseai mâncărurile delicioase *(din ce în ce tonul de bonom se transformă în zeflemea ageră).* Maria te invita cam des când erai student.

Restaurantele sunt aşa de proaste şi murdare... bietul băiat... Poate că de aceea îmi găseai discursurile frumoase... admirabile... când le comentam seara la colţul căminului... pe când Maria ne turna ceaiul?... *(Gelu devine din ce în ce mai palid)* Şi pe urmă seara, când ieşeam împreună fumând, îţi aduci aminte ce ţigări minunate aveam?... eu la club, d-ta acasă... Să-ţi prepari examenele... Ori te pomeneşti că după ce ne despărţeam o luai pe bulevard la dreapta la mine acasă?... Şi eu te credeam cu ochii pe carte! E drept că servitorii, oameni de încredere, nu mi-au spus nimic... Dar mai ştii, poate că d-ta, luptătorul pentru adevăr, pentru dreptatea absolută, înflăcăratul reformator... campionul luptei împotriva corupţiei... "fie ea de sus, fie de jos" cum scrie *Dreptatea Socială,* ai debutat prin a corupe pe Lina şi Vasile?... Poate că atunci când eu intram pe uşă, d-ta escaladai.... cum puteai fereastra? *(râde gros)* Fleacuri... fleacuri... *(cu o şerpuitoare ironie)* D-ta mă iubeşti, domnule. Da, da, mai mult decât ai crede poate... cu toată graba inexplicabilă de a publica scrisoarea asta *(dus pe gânduri).* Mi-aduc aminte şi n-am să uit niciodată, când eram bolnav de pneumonie cu 40 de grade temperatură, cât devotament mi-ai arătat... Înfrigurarea cu care alergai după doctor... Ceasurile pe care le vegheai cu Maria la căpătâiul meu... De câte ori nu te apuca dimineaţa la mine acasă...

Gelu *(e cu desăvârşire abătut, nu scoate o vorbă, în timp ce Sineşti îl priveşte apăsător ironic. După un timp):* V-am spus că veţi vedea mâine cui îi e adresată scrisoarea şi cum înţelege cel care a primit-o şi a publicat-o să tragă consecinţele acestui act.

Sineşti *(îl ţine cu o privire de oţel):* Sunt convins că o vei opri dumneata, chiar dacă va fi cumva pusă în maşină.

Gelu *(obosit):* Nu cred că se va întâmpla acest lucru...

Sineşti *(rămâne mult timp pe gânduri, îşi frământă pumnii strânşi, îşi muşcă buzele, apoi cu gestul de a trece mai departe):* Dar să admitem că va apărea această scrisoare... Ce vreţi să dovediţi cu ea?...

Gelu *(face o sforţare grea, şi apoi cu destulă energie):* Scrisoarea aceasta aduce dovada că aţi jefuit şi aţi asasinat pe... bătrâna Manitti.

Sineşti *(a rămas încremenit, apoi, după o lungă pauză, nespus de calm):* Eu am jefuit, am asasinat? Afirmă aceasta nevastă-mea în scrisoarea ei? *(ţine umerii ridicaţi într-o lungă întrebare)*

Gelu *(hotărât):* Da, dând şi amănuntele împrejurării...

Sineşti *(priveşte nedumerit, apoi foarte neliniştit):* În cazul acesta desigur că această scrisoare dovedeşte ceva...

Gelu *(scăzut, subliniind cu mâna sensul):* A, prin urmare...

Sineşti *(continuându-şi ideea):* Dovedeşte fără putinţă de tăgadă că nevastă-mea este o mitomană... *(completând, mai sever)* o mitomană erotică...

Gelu *(cu totul surprins rămâne aşa năucit):* Cum, o mitomană erotică?

Sineşti *(voit obiectiv):* Foarte simplu... O femeie care, ca să devie interesantă şi să-şi aţâţe amanţii, brodează cele mai abracadabrante năzbâtii... Cazuri foarte des studiate de medicină şi de psihologia patologică...

Gelu *(scos din sărite, trânteşte cu pumnul în masă):* Ce vreţi să spuneţi?...

Sineşti *(privind ceasul):* Că în delirul lor erotic unele femei detracate născocesc cu frenezie tot ceea ce poate face plăcere amantului lor, tot ceea ce le arată pe ele ca pe nişte fiinţe excepţionale, ca pe nişte victime. Mai ales leturghii negre împotriva bărbatului, ca să-şi justifice adulterul. În genere amantul este prost şi crede orice... crede nu numai că este singurul care se împărtăşeşte din farmecele doamnei, dar că este şi cel dintâi... şi desigur cel din urmă. Aşa e orice amant, credul... Dar dacă amantul este în genere credul, Justiţia e mult mai puţin credulă... Ea pretinde probe... şi mai ales pretinde probe tocmai unei femei fără scrupule şi fără demnitate, care-şi trădează soţul şi-şi necinsteşte căminul.

Gelu *(uluit de această întorsătură, nu găseşte alt argument):* Eu sunt absolut convins că nu acesta este cazul aici şi că această scrisoare conţine purul adevăr.

Sineşti *(s-a ridicat masiv, îl priveşte aspru, apăsat):* Crezi că e adevărat că eu am ucis şi am jefuit?...

Gelu *(scăzut):* Da...

Sineşti *(se stăpâneşte cu un gest convulsiv, răsuceşte apăsat o carte, apoi, după un timp, respirând puternic):* Te priveşte... să admitem, dacă vrei pentru uşurinţa discuţiei şi această *(apasă)* absurdă afirmaţie. Dar sunt avocat. Discutăm strict juridic... Ce valoare probantă poate să aibă această scrisoare pe care vrei s-o publici şi în care autorul ei face afirmaţii, care îl privesc ca valoare de adevăr, despre un terţ?...

Gelu *(cu privirea vagă, dar neclintit):* Depinde de împrejurări... Dacă aduce verosimilitate...

Sineşti *(cu o voită obiectivitate):* De acord... Dar atunci sunt judecate împrejurările... Se vor judeca deci împrejurările. De altfel, dacă scrisoarea există totuşi, e probabil că în faţa instanţei, dezmeticită, o va retracta femeia însăşi.

Gelu: Rămâne gravitatea condiţiilor obiective, a prezumţiilor.

Sineşti *(continuând ostentaţia juridică):* Pentru aceasta nici nu e nevoie de scrisoare... Atunci?

Gelu: Pentru ca justiţia să se pună în mişcare, are nevoie de un început de dovadă.

Sineşti *(cu o strâmbătură de dispreţ, cu umerii drepţi, privindu-l iscoditor):* Înţeleg, e nevoie de scandal.

Gelu *(chinuit, fără sprijin, iritat de argumentarea lui Sineşti):* Repet încă o dată şi voi repeta la nesfârşit convingerea mea profundă, că aici nu e vorba de o născocire, că nu e vorba mai ales de o mitomană.

Sineşti *(liniştit, ca de piatră):* Nu mă interesează convingerea d-tale personală şi sunt sigur că nu interesează pe nimeni... Dar din punctul d-tale de vedere, dacă eşti într-adevăr convins că această femeie merită să fie crezută, şi aşa e, de vreme ce afirmaţia ei ţi se pare de nediscutat... atunci ceea ce faci este nu numai inutil, dar şi abominabil... Nu vei putea să atingi pe nimeni, căci nu e aici nici o probă... decât pe ea însăşi *(se consultă, o clipă, cu el însuşi).* Spune-mi un lucru... Crezi că ea e vinovată? Nu faţă de mine, căci aici nu încape îndoială... Dar asta mă priveşte numai pe mine. Faţă de dumneata, faţă de justiţie?

Gelu *(precis):* Nu...

Sineşti *(în continuare):* Care ar putea în definitiv să-i fie vina?

Gelu *(mereu precis):* Nu e vinovată.

Sineşti *(pironindu-l lung cu privirea):* Atunci începi cu un asasinat *(a încleştat pumnul).* Nu vei lovi decât tot în această nenorocită, căci vei da pradă opiniei publice, nu numai purtarea ei de soţie nedemnă şi de mamă denaturată care nu-şi va mai putea păstra copiii, dar vei etala şi tarele ei intime de femeie bolnavă... Vorbiţi în numele dreptăţii la această *Dreptate Socială,* dar începeţi, dacă acesta e începutul, printr-o bestială, criminală nedreptate, căci asasinaţi în mod deliberat o femeie, care din punctul d-voastră de vedere nu are nici o vină, distrugându-i căsnicia şi terfelind-o, nimicind-o în stima semenilor ei.

Gelu *(de neclintit):* Dreptatea individuală nu poate trece înaintea Dreptăţii tuturor. E o nenorocire, o mare nenorocire, că această biată femeie trebuie să fie sacrificată, dar nu poate să fie altfel. Am văzut sacrificii şi mai grele.

Sineşti: Te întreb precis... Ea consimte la acest sacrificiu?

Gelu *(după o lungă şovăire concentrată):* Mai curând, nu.

Sineşti *(stăruind mult):* Te întreb din nou... E vinovată?

Gelu *(cu un calm impersonal):* Nu.

Sineşti: Aşadar sacrifici, liniştit ca o maşină, o femeie şi copiii ei, pentru o cauză care e a oricui, dar nu e a ei... *(scurt)* Nici o lege nu-ţi dă acest drept.

Gelu *(cu privirea absentă):* Nu se poate altfel.

Sineşti *(cu privirea dură, încleştat):* Mentalitate bestială... Îmi pare rău că trebuie să-ţi amintesc încă o dată lucruri pe care credeam că le ştii... Văd că n-ai priceput nimic din tot caracterul civilizaţiei occidentale. Baza, esenţa acestei civilizaţii nu e ştiinţa, căci ştiinţa poate fi asimilată şi de alte continente... Este moştenirea romană a dreptului... Este supremaţia absolută a legii juridice. Pereat mundus, fiat justitia... *(parcă el ar fi însăşi vocea justiţiei milenare, s-a ridicat în picioare)* Să piară lumea dar să se facă dreptatea legală celui care o are chiar dacă e singur şi neînsemnat. Aceasta-i puterea şi gloria civilizaţiei europene... De aceea mentalitatea occidentală cucereşte celelalte continente şi nu dimpotrivă...

Gelu *(într-o fierbere amară, cu ironie grea):* Bine ai nimerit vorbindu-ne nouă socialiştilor de dreptatea şi omenia societăţii moderne... Ah, legile de asuprire şi secătuire ale exploatatorilor... Când vezi ce ticăloşii tolerează această societate capitalistă şi cum îşi trage luxul şi desfrâul tocmai din nedreptate, asemeni ciupercilor care îşi trag culorile frumoase tocmai din putregai, e savuros să vorbeşti de spiritul de dreptate al societăţii occidentale.

Sineşti *(ştie ce spune):* Nu tăgăduiesc că e adevărat ceea ce spui. Desigur că legile sunt în mare parte nedrepte... Dar sunt legi... Se pot face altele mai bune fără îndoială... Justiţia însăşi poate greşi în aplicare... Dar ceea ce nu poate admite conştiinţa apuseană este nedreptatea legală... executată lucid, deliberat, indiferent scopul. Şi, pentru că vorbeşte de absolut, e aici singurul absolut posibil, cel juridic, pentru că vine din voinţă, acel principiu de foc: "Pereat mundus, fiat justitia".

Gelu *(cu un dispreţ de metal pur):* Legile juridice sunt făcute de oameni, deci nu sunt legi adevărate. Noi le dispreţuim. Legile adevărate sunt în conştiinţă... *(sarcastic)* Dar continuaţi... continuaţi...

Sineşti: Nu există dreptate pentru cei mulţi, acolo unde nu există pentru unul singur. Pentru un asemenea caz, cazul Dreyfus, Franţa a fost frământată aproape un deceniu şi a ajuns până în pragul războiului civil. De altfel, această Franţă regretă şi acum ororile morale ale Revoluţiei... Ilegalităţile tribunalului revoluţionar. Teroarea.

Gelu *(liniştit):* Au fost totuşi necesare.

Sineşti: Greu de dovedit. Pot să-ţi spun altceva... Dacă azi un corp de savanţi, în căutarea unui leac, ar inocula deliberat cancerul, unui individ, fără ştirea şi fără voinţa lui, mulţimea, în apus, ar da foc institutului lor. Şi dumneata vrei să sacrifici reputaţia unei mame, şi poate viaţa ei şi a copiilor ei chiar, pentru o experienţă socială? Presupunând că eşti de bună credinţă.

Gelu *(îl priveşte uluit, se frământă enervat, parcă nu ştie ce să mai facă, apoi împinge furios scrumiera de bronz care se rostogoleşte pe jos):* Este atât de nemaipomenit ce se întâmplă în clipa asta, încât ar trebui ca evenimentul să fie întovărăşit de "semne cosmice", aşa cum a fost la naşterea marilor personaje legendare *(cu tot corpul crispat).* Un criminal pledează şi afirmă sublimul legii. Ar trebui ca în această clipă să se frângă instantaneu toate liniile drepte din abecedare, ar fi de aşteptat ca oamenii să înceapă toţi deodată să pronunţe cuvintele de-a-ndăratelea, de la coadă spre început *(violent cu ochii de foc).* Dar bătrâna Manitti, în clipa în care era sufocată cu perna, ce vină avea? Pe ea n-o apăra legea al cărei elogiu sublim îl faci?... Ei bine, răspund eu. O va răzbuna, deşi prea tâziu, conştiinţa dreptăţii absolute.

Sineşti *(se răsuceşte într-un salt întors de tigru gata să sară, respiră greu, apoi, aproape livid, stăpânindu-se):* Când eu, ministrul Justiţiei am venit aici, mi-am dat seama cât risc şi cât de imposibilă este orice reacţie pe loc, aşa cum ai merita din partea mea. Mi-am spus că trebuie să fiu calm, orice s-ar întâmpla. Mi-am spus că trebuie să viu pentru că o nenorocire ameninţă pe fiul singurului om superior pe care l-am întâlnit în viaţa mea şi, doar în anume sens, ameninţă şi familia mea. Dar cum? Pentru că dumneata crezi asta, dumneata, în definitiv un oarecare, mă şi socoţi condamnat... şi mă execuţi pe temeiul mărturiilor unei mitomane erotice? Nu găseşti că treci dincolo de limitele discuţiei convenite? Căci am convenit faptul în discuţie, numai cu nădejdea că voi împiedica o nenorocire iscată din demenţă. Dacă n-ar fi fost amintirea fierbinte a lui Grigore Ruscanu şi dorinţa unei lămuriri...

Gelu *(îl întrerupe surâzând ironic):* Invoci amintirea tatălui meu ca introducere la şantajul pe care-l pregăteşti? *(cu un gest moale)* Nu se va prinde. Ştiu că ai în portvizit scrisoarea imprudentă a tatălui meu... Ai păstrat-o şi...

Sineşti *(duce mâna la portvizit):* Da, o am la mine, o port totdeauna la mine. Uite-o *(a scos-o, vrea să i-o arate, Gelu face un gest de refuz şi atunci o citeşte el însuşi).* "Dragă Sineşti, te rog, dă neapărat aducătorului douăzeci de mii de lei din depozitul «Societăţii forestiere»... N-avea nici o grijă, mâine dimineaţă, luni, la ora opt, pun toată suma la loc". E pe hârtie cu antetul clubului.

Gelu *(îngrozit, pune fără să vrea mâna la gât):* Cum a putut să scrie în asemenea termeni? *(nu pricepe)* O scrisoare de sinucigaş *(a rămas câteva clipe îngheţat).* Ce chilipir în mâna unui om fără scrupule... Înţeleg de ce ai păstrat-o cu atâta grijă, de ce o ai acum la dumneata.

Sineşti *(cu scăzută brutalitate):* "Înţelegi", fiindcă judeci toată lumea după mentalitatea dumitale şi a complicilor dumitale.

Gelu *(surprins cu totul):* Ce vreţi să spuneţi?

Sineşti: Un lucru foarte simplu... Dar mai întâi o lămurire... De ce nu l-ai întrebat tocmai pe acel ticălos care a primit scrisoarea, de ce a păstrat-o ani de zile şi abia acum ţi-a adus-o ca s-o publici? *(aşteaptă, aspru)* De curiozitate, pe el l-ai întrebat oare de ce a păstrat-o?

Gelu *(înroşindu-se, sufocat, cu un act de încleştată voinţă, apoi ridică privirea cu hotărâre, calm):* Eu am primit scrisoarea *(după un lung răstimp, cu privirea absentă, cu o neomenească linişte).* Şi voi trage toate consecinţele.

Sineşti *(ascultă încremenit, respiră greu, ca şi când ar aprecia ceva în adânc, pe urmă foarte simplu ca o linie pe tablă):* Ştiam...

Gelu *(parcă lunecând, fără sprijin):* Ştiai?

Sineşti *(masiv):* Ştiam... Am ştiut totul de atunci.

Urmează un lung răstimp stânjenitor în care fiecare caută parcă în el însuşi, apoi Sineşti vine sfidător, sunt acum amândoi faţă-n faţă.

Pot să te întreb eu acum, de-a dreptul, cu ce gânduri ai păstrat atât de grijuliu această scrisoare, ani de zile?

Gelu *(limpede ca platina):* Cu gândul că trebuie publicată *(de-a dreptul).* Din clipa în care o primisem, ea făcuse din mine, automat, un complice *(cu un fior scăzut).* Până la denunţare nu mai eram decât complicele asasinului. Nu mai puteam distruge o mărturie, care nu-mi mai aparţinea mie, ci justiţiei. În conştiinţa mea era din prima clipă ceva care se desprinsese de mine şi nu mai putea fi schimbat de mine. Dumneata n-ai cum să mă înţelegi.

Sineşti *(stă un lung răstimp cu privirea în pământ. Se plimbă puţin prin cameră, apoi schimbat cu totul, de nerecunoscut, fără nimic din dârzenia de până acum, parcă obosit, parcă descurajat, cu un fel de tristeţe neaşteptată):* Te înţeleg... din nefericire te înţeleg. Poate că dacă nu aş fi cunoscut atât de aproape pe tatăl dumitale, mi s-ar fi părut totul de necrezut. Dar acum recunosc aceeaşi sete cu neputinţă de astâmpărat, aceeaşi nebunie a absolutului. E ceea ce m-a îngrozit, dar şi ceea ce am iubit mai mult la acest om. Prin asta am fost nedespărţit de el până în ceasul morţii *(s-a aşezat iar, întârzie în gând, apoi continuă cu voce moale).* A fost nu numai maestrul în profesia pe care mi-am ales-o, dar am avut prin el şi norocul de a trăi lângă un om neasemănat... Un om lângă care viaţa e frumoasă şi adâncă *(priveşte focul cu care se joacă).* Era de o înspăimântătoare inteligenţă. O inteligenţă sterilă pretindeau duşmanii lui... Dar eu ştiu de ce era aşa... Vedea parcă prin lucruri... Din cauza asta era incapabil de

acţiune. Dorea totul cu sete şi patimă, dar când judeca mai de aproape, orice îi apărea mărunt şi ridicol... Prea marea lui inteligenţă îl paraliza. Avea un fel de boierie a minţii şi un fel de silă de cei din jurul lui, care l-a făcut să renunţe la rolul care i se cuvenea în avocatură şi în politică.

Gelu *(nedumerit, oarecum neliniştit, aproape sacadat):* Mi se pare nespus de nefiresc să te aud pe dumneata vorbind aşa cum vorbeşti.

Sineşti *(cu copleşitoare omenie):* Ştiu. Ai socotit că am păstrat scrisoarea cu aceleaşi intenţii ca dumneata. Pe dumneata te-a uimit chiar că el a putut să scrie o scrisoare atât de "imprudentă". Eu am găsit asta firesc şi sunt mândru că un astfel de om mi-a scris o asemenea scrisoare, tocmai fiindcă ea constituie o dovadă de încredere absolută *(cucerit în amintire).* Totul era la el absolut... Fă ce vrei cu această scrisoare *(o aruncă pe masă).*

Gelu *(rămâne încremenit):* Totuşi mi se pare ciudat.

Sineşti: Am păstrat douăzeci de ani această scrisoare pentru că ea constituia o mărturie, o clipă sfâşietoare din drama ultimelor lui ceasuri, înainte de sinucidere.

Gelu *(abia poate vorbi, i se răstoarnă toată vederea despre lume, ca un decor întors de teatru):* Sinucidere? Cum, înainte de sinucidere?

Sineşti *(rămâne perplex, cu privirea fără sprijin):* Dar parcă... Adineaori ai vorbit de o scrisoare de sinucigaş?

Gelu *(sufocat aproape, s-a ridicat):* Ce vrei să spui? Cum, tata n-a murit într-un accident de vânătoare?

Sineşti *(nedumerit, într-o revenire oarecum):* Am fost de altfel foarte mirat că ştii... Erai numai un copil de cinci ani şi luaseră măsuri să nu se răspândească adevărul despre întâmplare... Chiar procurorul a convenit la versiunea unui accident cu o puşcă pe care o cerceta în birou... Numai mătuşa dumitale, eu, medicul legist şi procurorul am ştiut întâmplarea... Tatăl d-tale s-a sinucis cu revolverul pe care i l-a trimis iubita lui anume.

Gelu *(pierit cu totul, abia poate întreba, după un timp):* Cine era acea femeie?

Sineşti *(ca o paranteză dezolată):* O actriţă. Nora Ionescu... Joacă şi acum la o grădină cred.

Gelu *(încremenit):* Tata s-a sinucis pentru actriţa aceea vulgară şi fără talent? *(se frânge, cade iar în fotoliu)*

Sineşti *(cu o voce moale, inactuală):* Asta s-a întâmplat cam acum douăzeci de ani... Pe vremea aceea ea avea vreo douăzeci şi cinci de ani şi era frumoasă... Nu se prea observa nici că e vulgară, nici că n-are talent. A avut epoca ei. Toată săptămâna încercase s-o vadă fără să izbutească. Îi lipsea ca morfina unui bolnav...

Pretindea că e supărată că o făcuse să-şi comande nişte toalete şi nu avea acum bani să le scoată... Biletul mi l-a scris duminică în zorii zilei. Până pe la zece dimineaţa pierduse şi aceşti douăzeci de mii de lei. A vrut s-o vadă neapărat şi ea nu l-a primit. I-a scris după masă o scrisoare că se sinucide dacă nu-l primeşte câteva clipe. A aşteptat până seara răspunsul ei. Pe la opt ea i-a trimis un bileţel batjocoritor şi revolverul, spunând că i-l face cadou de despărţire *(cu un tâlc amar).* Atunci am înţeles pentru toată viaţa că de la o femeie te poţi aştepta la orice. Am stat cu el până pe la unu noaptea, neîndrăznind să-i iau revolverul. Nu vorbea nimic, şedea lungit pe divan... Dimineaţa am fost chemat în grabă, era încă în agonie.

Gelu *(nu-şi mai poate reveni, totul e răsturnat în el):* Aşadar tata s-a sinucis. A stat lucid în faţa morţii... a ales într-un act de conştiinţă.

Sineşti *(cu o admiraţie îndurerată):* Era prea pătimaş, dar patima asta, setea asta de "tot" deviase la el într-o legătură stupidă şi în jocul de cărţi. Nopţi întregi vrea să biruie, cu logica lui exasperată, absurditatea hazardului. Aşa s-a ruinat. Cum vezi, te înţeleg când te privesc copleşit de această împrejurare dureroasă din viaţa dumitale...

Gelu *(se reface ca adunat din sfărâmături):* Durerea mea pentru soarta crâncenă a tatălui meu nu are nici o legătură cu judecata mea. Şi nimic nu se schimbă din ceea ce credeam *(se ridică, drept, palid).* Dumneata ai putea suporta ideea unui cerc pătrat?... Sau gândul că doi şi cu trei fac şase? Ei bine, aşa nu pot eu suporta faptul că dumneata *(crescând amar)* dumneata *(exasperat)* eşti ministrul Justiţiei *(îi cad braţele moi).* Al Justiţiei înseşi.

Sineşti *(cu un calm întins):* Să ne înţelegem... Nu poţi suporta ideea că eu sunt ministrul Justiţiei *(surâde).* Cine e de vină că iei fumurile dumitale drept realitate? A, dacă printr-o inexplicabilă eroare eu aş fi găsit vinovat legal, atunci desigur că ar fi cazul unui cerc pătrat. Dar, numai fiindcă dumneata singur m-ai condamnat, să iei în serios această condamnare, e absurd, e ridicol... Pentru astfel de fumuri vrei să sacrifici o femeie?

Gelu *(din toate rădăcinile fiinţei lui):* Nu va fi niciodată dreptate reală în lume până când ideea de dreptate nu va rămâne intangibilă, absolută.

Sineşti *(îl priveşte lung, nedumerit, ridică din umeri):* Pot să iau scrisoarea? *(în prag îşi aduce aminte, se opreşte)* A, tocmai că eram să uit *(încet)* acum vreo două zile secretarul general mi-a supus spre aprobare cererea câtorva membri ai partidului d-voastră de a li se îngădui să viziteze pe deţinutul Petre Boruga şi să-i ducă vreo câteva cărţi... Am telefonat eu însumi la temniţă, cerând lă-

muriri, şi am aprobat această cerere... Ieri, deoarece deţinutul se pare că e bolnav, am telegrafiat să fie imediat transportat la spitalul închisorii Văcăreşti... Nu va mai purta uniforma, va putea fi vizitat de oricine şi va putea fi alimentat din oraş... Voi cere dosarul lui şi dacă va fi cazul îl voi propune pentru graţiere... *(foarte rigid)* Bună seara *(se îndreaptă spre uşă încet).*

Praida *(care a urmărit cu o mare încordare toată discuţia, intervine brusc):* Daţi-mi voie să spun şi eu un cuvânt... Nu ştiu ce hotărâre va lua tovarăşul Ruscanu, în orice caz sunt convins că o va lua pe cea mai bună... Dar aţi vorbit despre dreptate, despre puterea legii şi aţi citat un dicton roman. Pot să vă spun însă că deasupra legii şi dreptăţii chiar, şi romanii puneau politicul... Căci tot ei spuneau: Salus rei publicae, suprema lex: sau tradus, cum vă place d-voastră... Mântuirea cauzei obşteşti este suprema lege *(net).* Asta este tot ceea ce aveam de spus...

Sineşti *(îl priveşte lung):* Atunci, bună seara...

Praida: Bună seara... *(Sineşti iese).*

SCENA III
Gelu, Praida

Praida *(tulburat):* Nu mai ştiu ce s-a întâmplat atunci, dar acest Sineşti este sigur una dintre cele mai infernale canalii din câte am întâlnit.

Gelu *(absent, istovit, a ridicat receptorul):* Nouă pe doisprezece. Da... Dumneata eşti, mamă? Vreau să-mi lămureşti un lucru... Este adevărat că tata *(îi tremură vocea, îi vine greu)* ... s-a sinucis? *(nervos)* Da... atât am vrut să ştiu *(se frânge)* ai vrut să mă cruţi, înţeleg... Nu... Altceva... De ce m-ai lăsat să-mi fac despre el o imagine atât de falsă? Cum ai putut să-mi ascunzi atâta vreme faptul acesta, care dă acum alte rădăcini gândirii mele şi care-mi răstoarnă tot cerul vieţii...?

Praida *(mereu cu gândul la Sineşti, surâzând):* Crâncen jucător.

Gelu *(a rămas mult timp nemişcat, apoi, ca halucinat, se duce la portretul tatălui lui):* Tovarăşe Praida, până astă seară, tatăl meu, pe care abia l-am cunoscut... era o abstracţie... Nu l-am văzut bine decât în fotografii, căci eram prea mic şi el lipsea mult de acasă.

Praida *(obsedat mereu):* Crezi că doamna Sineşti ar fi putut născoci totul?

Gelu *(net ca platina):* E peste putinţă *(cade iar pe gânduri).*

Praida: Nu am date suficiente ca să judec, dar fireşte doi amanţi au avantajul, şi dezavantajul, privirii directe. Văd ce nu pot vedea alţii. Oricum, indiferent dacă a înfăptuit sau nu acea crimă, el e o infernală canalie.

Gelu *(obsedat de portret, îl priveşte lung, târât pe alte căi de viaţă şi de moarte):* Ascultă, mă vezi pe mine cu mustaţă galică... pălărie înaltă şi monoclu cu şnur? *(înfiorat, într-un soi de răsturnare detracată)* Aşa era atunci... Acum el creşte în mine dinăuntru... Ştiu cum a aşteptat şi toate gesturile lui din seara în care s-a sinucis, fiindcă erau nerăbdarea şi gesturile mele. Tot ce s-a întâmplat în noaptea aceea când a rămas singur, întocmai cum s-a întâmplat, numai eu pot să ştiu *(se apropie tot mai mult de portret, ars de propriile amintiri).*

Praida: Drăcească abilitate.

Gelu *(vine de la portret, se aşază la birou, scoate scrisoarea din portofel – un scris mare, aplecat spre dreapta, pe o hârtie albă, frumoasă ca înfăţişare – o priveşte lung şi apoi se decide s-o transcrie)*

Praida *(nedumerit):* Ce vrei să faci?

Gelu: Nu pot da acest text într-o mână străină... Îl transcriu pentru tipar...

Praida *(hotărât):* Nu găseşti că nu mai poţi face acest lucru?

Gelu *(uimit):* Să nu mai apară scrisoarea?

Praida: ... Nu ştiu... vom vedea... Oricum hotărârea nu o mai poate lua decât Comitetul.

Gelu *(simplu, moale, uimit):* De ce să nu apară scrisoarea? Şi ce amestec poate avea aici Comitetul?

Praida *(cu privire sigură):* Fiindcă deocamdată Sineşti ne-a pus într-o situaţie nouă, care ne depăşeşte pe noi doi...

Gelu: Nu înţeleg ce vrei să spui.

Praida *(cu gândul pe o lamă de fier):* A pus în discuţie eliberarea lui Petre Boruga şi aici nu mai putem hotărî noi doi... Mă duc să iau părerea membrilor din Comitet. Te regăsesc într-o oră.

Gelu *(năucit):* Da *(se duce iar la portret).*

TABLOUL XI

Gelu, Nora

O încăpere cât o celulă de scânduri, cabina Norei la Parcul Oteteleşeanu. Un lighean, două scaune de cârciumă, o măsuţă cu o oglindă pentru grimă. Rochii atârnate într-un cuier, prosoape mizere, lumină săracă.

Nora *(pe scaunul de la măsuţa de toaletă, îmbrăcată în costum de servitoare de operetă):* Ce să-ţi spun, a fost un chef să nu-l mai uiţi... Era aproape de închiderea stagiunii şi după spectacol ne-am dus întâi în Covaci... că eram mai mulţi. Era şi Aurica Vulpoiu cu noi, că jucam amândouă în *Aventuriera.* Pe urmă ne-am dus la Herăstrău *(râde şmecheră).* Avea Fronescu nişte pavilioane cu camere separate, chiar în malul lacului. De-acolo se pleca numai către zece, unsprezece dimineaţa.

Gelu *(pândind spre culise):* Dar ascultă, te rog, să nu pierzi intrarea...

Nora *(cu o mutră de dezgust):* Nu, că nici în actul ăsta n-am decât o replică în final, când aduc o scrisoare. De altminteri, mai că-mi vine să-l dau dracului de teatru. Ce, astea sunt roluri de mine, eu care am jucat la Naţional numai roluri de cochetă? S-ajung să joc servitoare şi să mă uit la nespălatele astea care vin cu toalete ca să sperie lumea, şi n-au talent... Lasă, că dacă izbuteşte Titi să ia concesia bufetului la Modern, să mă picuri cu ceară dacă mă mai prinzi pe scenă, că la bufet se câştigă mai bine decât în turneu. Dar ce-ai zice dacă am comanda încă două coniacuri?

Gelu *(după un timp, cu un surâs):* Dacă vrei şi încă două cafele.

Nora: Ţigări ai?

Gelu *(accenturând surâsul):* Nu fumez, dar spune să vie şi un pachet de ţigări...

Nora *(iese o secundă, apoi se întoarce):* Şi cum îţi spuneam, frumoase timpuri, acum douăzeci de ani. Ei, ce se compară bărbaţii de atunci cu fleacurile de azi?... Prin '94 un bărbat nu trimitea flori de ziua unei femei ca azi... Îi trimitea o bijuterie, sau o trăsură cu doi cai focoşi, cadou... Ăia ştiau să iubească.

Gelu *(cu tâlc amar):* Şi dumneata făceai uneori cadouri frumoase.

Nora *(cu vervă):* Ei, dacă ai şti ce frumos ceas de aur, cu breloc, i-am făcut cadou odată, de ziua lui, lui Titi... Hei, alte vremuri... Mi-aduc aminte de Ruscanu, ruda asta a dumitale de care vorbim... Foarte distins... aşa înalt, umbla numai în haină neagră, vesta de pichet alb, purta o bărbuţă blondă şi baston cu mâner de aur, când venea să mă ia de la teatru crăpau târfele de invidie. Ba

într-o zi am avut un scandal şi cu nevastă-sa care l-a întâlnit odată cu mine pe stradă.

Gelu *(uimit):* Dacă nu mă înşel prin anii aceia nevastă-sa nu mai trăia... *(cu un surâs crispat)* Şi nu cred că era blond...

Nora: Bată-te să te bată, că bine zici... Acuma ştiu, îl confundasem cu Dodo Arghiropol... Şi ăla era bine... Erau prieteni, de altfel *(îşi lipeşte palma de obraz, emfatic).* Şi geloşi, domnule, geloşi... Dar eu nu-l iubeam pe nici unul dintre ei, îl iubeam pe Titi...

Gelu *(deprimat, parcă ar pluti dus de şuvoi):* Aşadar, l-ai confundat *(îi pipăie gândurile).* Eu ştiam că el te-a iubit foarte mult.

Nora *(firesc, sigură de ea):* M-o fi iubit, dragă, de ce să nu mă iubească...? Parcă numai el m-a iubit?

Gelu *(contemplând-o cu o curiozitate amară, în clipa când ea, în picioare, pune o rochie în cuier, spune ca într-un aparte îndurerat):* Ce mormânt au căutat toţi în şoldurile acestea făloase...?

Nora *(n-a înţeles prea bine şi mai ales îi convine):* Pe vremea aceea o femeie era o femeie...

Gelu *(ca un ecou, pentru el):* "Femeie" *(privindu-i intens braţele goale).* Or mai fi în braţele astea esenţele tari şi amare care-i ameţeau pe ei...?

Nora *(simte şi joacă ocolit comedia ancestrală, făcându-şi de lucru cu rochia în cuier):* Într-o zi, Ruscanu ăsta mi-a spus că am o piele mătăsoasă ca un sân de mamă tânără... *(zâmbeşte şireată şi vulgară pe nuanţă)* Auzi? ca un sân de mamă tânără...

Gelu *(retractil):* Şi crezi că nu-l confuzi iar...?

Nora: Ei, asta-i... Ce crezi acum despre mine...? Goriţă Ruscanu, frate, avocatul? Nu? A fost şi deputat, cred.

Gelu *(dezarticulat, cu privirea obosită):* Zădărnicie a zădărniciilor... *(bea tot paharul)* Şi Titi cine era?

Nora *(cu mândrie conjugală):* Actualul meu bărbat... De abia terminase conservatorul... Era stagiar la Naţional... Ar fi făcut mare carieră de prim amorez. Dar n-a avut nici el noroc... S-a certat cu directorul, tot o chestie de femei, şi l-a dat afară. Atunci am plecat şi eu de la Naţional. Am făcut o trupă şi am început să jucăm în turnee... Dar am pierdut tot, că Titi s-a încăpăţânat să joace roluri care nu i se potriveau *(face gestul cu palmele ca două talgere).* Am tocat casa, bijuteriile, via... Dar acum sper că dacă luăm bufetul de la Modern ne refacem, că mi l-a promis Alecu.

Gelu *(cu o bruscă furie interioară, cu o grimasă):* Ascultă, eşti fericită?

Nora: Sigur că da... *(legănat, cântat)* E el cam crai... că la patruzeci şi ceva de ani se ţine bine... Eh... mai calcă el şi pe de lături... *(arată strângând pumnul)* Da-l ţin *(e în picioare ca o combatantă).*

Gelu *(descompus, cu gândirea în zig-zag, bea din nou din paharele aduse, reţine şi sticla):* Cât a putut să dorească... şi cât a putut să fie de nefericit *(îi mângâie grumazul alb pe gânduri)*

Nora: Cine?

Gelu *(nostalgic ca unui refren):* Un om pe care nu l-am cunoscut nici eu... şi pe care nu l-a cunoscut bine decât un asasin *(o mângâie şi ea se lasă mângâiată).* Ascultă, eşti atât de fericită? *(e un vin tulbure în privirea lui)*

Nora: Dacă-ţi spun că iubesc?

Gelu *(un freamăt mocnit, un gând fulgerat răscoleşte drojdii din el, îi înfierbântă sângele ca o otravă. Se apropie mai mult de ea si-i spune aprig):* Vrei să vii mâine seară să iei masa şi să dormi la mine?

Nora *(îi joacă ochii):* Să dorm la tine?...

Gelu *(cu furie):* Toată noaptea... Te vreau goală din cap până-n picioare...

Nora *(clatină din cap):* Scârboşi mai sunteţi voi bărbaţii... Pentru că ţi-am spus că-l iubesc pe Titi?... *(e totuşi foarte ispitită)*

Gelu *(cu o anumită duritate amară de stăpân):* Vii?

Nora *(concesivă):* Trebuie să-mi anunţ o prietenă să ştie că dorm la ea, că aşa am eu o vorbă *(când el e în prag).* Am să văd... Trec eu pe sus la gazetă.

TABLOUL XII

SCENA I

Gelu, Praida, *apoi* Sache, Vasiliu

La redacţie, către miezul nopţii. Intră Gelu şi Praida, care întoarce comutatorul.

Praida: Dacă nu mi-ar fi spus Colaru că ai intrat la Capşa, n-aş fi crezut. Ştiu că nu mergeai acolo niciodată. Vroiam să te caut la grădină.

Gelu *(răsucit în el):* Avea un loc al lui favorit, pe canapea în colţ, unde-şi lua totdeauna şvarţul cu rom şi paharul de coniac seara, înainte de a se duce s-o ia de la teatru. Mi-a povestit multe un chelner bătrân care l-a servit ani de zile.

Praida *(îl apasă pe umăr ca să stea în fotoliu, căci Gelu rămăsese dezorientat în picioare):* Tovarăşe Ruscanu, afară de dumneata tot comitetul e de părere că trebuie să obţinem eliberarea lui Boruga, renunţând să publicăm scrisoarea.

Gelu *(cu un soi de indiferenţă din oboseală):* De ce afară de mine? Sunt şi eu de aceeaşi părere...

Praida *(îl priveşte încurcat):* Atunci?

Gelu *(ridică din umeri):* Atunci... *(cu mâna moale scoate portvizitul, scoate din el scrisoarea, aprinde un chibrit de pe masă, o flutură şi îi dă foc)* Ia seama, tovarăşe Praida *(cu un fel e solemnitate).* În clipa asta suntem *(irevocabil)* definitiv complicii lui Sineşti. Eu, dumneata, cei care au luat cunoştinţă de această scrisoare. Prin urmare, să fim bine înţeleşi: Am devenit complicii lui Sineşti *(arată un cap de bronz al lui Voltaire, îl priveşte cu o nervoasă fixitate).* Uite, cum surâde bătrâna Manitti, parcă e un ţap ironic *(sună telefonul).* Da... da... Eu... Da, mătuşă, acest domn a fost pe aici... Acum a plecat... Ştiai şi d-ta că vine aici? Nu... Nu cred, nu apare... Nu... Nu ştiu... Nu, nu încetează campania... Mătuşă ce sunt de vină dacă d-tale îţi plac lucrurile clare... Vorbele limpezi? Nu ştiu... Uite am descoperit şi eu acum că în viaţă nu există nimic limpede, cum o să fim deci noi limpezi şi categorici? *(enervat)* Nu, scrisoarea nu se mai publică... Iartă-mă *(închide telefonul).* Ei nu înţeleg că nu e nicăieri început şi sfârşit clar... Lucrurile se nasc şi mor unele în miezul celorlalte.

Praida *(îl priveşte lung, îşi scutură pipa):* Tovarăşe Ruscanu, te supără că partidul ţi-a impus eliberarea lui Petre Boruga? Crezi că a pus un om deasupra cauzei comune? Atunci, dă-mi voie să-ţi spun că nu ai înţeles despre ce e vorba... Ei bine, stă în interesul cauzei noastre, *(repetă)* în interesul cauzei noastre, ca Boruga să fie liber... trebuie să vadă toţi şovăielnicii din partid că suntem nu numai solidari... ci şi tari... Să fie un avertisment.

Gelu *(zâmbind istovit):* Tovarăşe Praida, d-ta greşeşti... E într-adevăr ceva prăbuşit în mine, dar nu e din pricina acestei hotărâri... Atât cât mai pot să mai fiu eu fericit acum, sunt fericit că Boruga e liber... Ai spus, când l-am văzut la temniţă, o frază care atunci m-a zguduit şi n-o pot uita. Îi vorbeai copilului. "El avea tot ce-i trebuia ca să fie fericit, dar s-a jertfit pentru ca şi alţii să fie fericiţi...". Ei bine, nimic din ceea ce e în orizontul omenesc nu poate sta în cumpănă cu asemenea om. Dreptatea însăşi cere să-l scoatem de acolo *(are buzele uscate, gesturile crispate).* Cred că apăsarea asta inexplicabilă s-a produs ceva mai devreme, din timpul convorbirii cu Sineşti, dar i-am simţit efectul abia acum, cum sunt unele otrăvuri cu întârziere *(frânt iarăşi).* Dacă o fi într-adevăr aşa, căci s-ar putea să fie şi altfel.

Praida: Te-au zdruncinat atât de rău revelaţiile lui Sineşti despre nenorocirea întâmplată tatălui d-tale?... E posibil să dai atâta importanţă acestui fapt întâmplat acum 20 de ani?

Gelu: Nu descoperirea faptului însuşi, că tatăl meu s-a sinucis fiindcă n-a putut să pună la loc banii pe care i-a pierdut la cărţi... Acesta-i un fapt trecut şi faptele trecute sunt trecute... Am descoperit însă dintr-o dată altceva *(cu ochii mari, cu gâtul moale).* Că sunt fiul tatălui meu. Şi ăsta nu e un fapt trecut... Nu e trecut încă...

Praida *(cu totul nedumerit):* Te-a tulburat, anume, descoperirea că tatăl dumitale s-a sinucis? Că n-a fost un simplu accident, aşa cum credeai? Iartă-mă, dar nu văd nici o deosebire.

Gelu: E deosebirea de la trăire la conştiinţă... Adică, totul... drama... Câtă luciditate, atâta existenţă şi deci atâta dramă. Viaţa lui a fost o dramă. De unde ştiu asta? Fiindcă o trăiesc eu din nou acum.

Vine de alături, de la secretarul de redacţie, Sache, urmat de Vasiliu, care e vădit nemulţumit...

Sache *(insistent, grăbit):* Domnule director, nu vă supăraţi, doar două cuvinte, ştiu că sunteţi ocupat...

Gelu *(îl încuviinţează absent):* Da...

Sache *(nemulţumit):* Uite, s-a dat un articol şi e la cules, împotriva intendentului de la Cimitirul nou...

Vasiliu *(revoltat):* Domnule director, Râpoi ăla este un pezevenghi, o bestie... Adună florile depuse pe morminte şi le vinde; fură untdelemnul din candele şi lumânările de pe morminte...

Gelu *(ascultă cu o bunăvoinţă absentă):* Da... da...

Sache *(iritat către Vasiliu):* Domnule director, Râpoi mi-e cumnat. Are cinci copii toţi în şcoală... Vai de capul lui... Dacă apare articolul îl dă afară... Are copii în şcoală... Nu se poate să apară...

Gelu *(mereu absent, obosit, ridică evaziv din umeri):* Ăsta cel puţin îi fură pe morţi...

Sache: Domnule director, nu se face gaură în cer dacă nu-l daţi la gazetă pe bietul Râpoi...

Gelu: Dacă ideile lui Platon sunt într-adevăr în cer, atunci gaura s-a şi făcut, Sache *(concesiv).* Hai, pe unde a trecut guzganul, poate trece acum şi şoricelul... Devii şi dumneata complice beneficiar cu noi... *(cu aluzie ironică)* Căpătăm aderenţe.

Vasiliu *(uimit):* Opresc reportajul, tovarăşe director? *(revoltat)* Atunci ce facem cu poetul Ion Zaprea?

Gelu: Foarte bine, să profite şi el de breşa făcută în sfera pură a conştiinţei noastre şi să intre cu toţii... la grămadă *(Vasiliu şi Sache ies nedumeriţi).*

Praida *(îl priveşte pe Gelu lung, liniar, ar vrea să-l întrebe ceva, pe urmă renunţă şi preferă să treacă la fapte):* Tovarăşe Ruscanu, va fi cred necesar să găsim o formulă de transformare a campaniei, care ar putea continua de altfel, dar ocolind problema acelei scrisori... Pentru mâine s-ar putea relua caseta de azi, puţin atenuată.

Gelu *(aprobă cu un soi de indiferenţă de bolnav, aproape îngânat):* Da nu e rău... da... puţin atenuată.

Praida: Vrei s-o scrii acum, că şi aşa e târziu...

Gelu *(ca un ecou):* Da... da... e târziu *(în timp ce Praida îşi aprinde luleaua şi se duce la fereastră, el încearcă să scrie... După ce a aşternut pe hârtie două rânduri, o mototoleşte şi o aruncă la coş... Încearcă o alta, tot fără succes... pe urmă, după ce caută un timp, renunţă)* Nu merge.

Praida: Ce?

Gelu *(topit):* Nu pot să mai scriu.

Praida: Ce vrei să spui?... Eşti atât de obosit?

Gelu *(îşi frământă mâna şi o priveşte ca pe un obiect străin):* Mi-e teamă că în viaţa mea nu voi mai putea să pun mâna pe toc...

Praida *(după un timp, puţin nedumerit, se aşază la masă):* Vrei să-mi dictezi mie, că uite e târziu şi trebuie să se toarne pagina?

Gelu *(zâmbeşte):* Tovarăşe Praida... nu e vorba de asta... Resortul mâinii e la mine în creier... Acolo s-a rupt ceva... Eu nu sunt un gazetar propriu-zis... eu nu pot să scriu decât ceea ce gândesc. Eu valorez cu condeiul atât cât valorează convingerile mele.

Praida: Au fost zile când ai scris singur gazeta întreagă...

Gelu: Da... Mergea mâna singură... *(se uită ca la un obiect străin la propria lui mână)* Nu mai merge. S-a rupt resortul.

Praida: Are să treacă şi asta.

Gelu: Mi-e teamă că trebuie găsit alt director la *Dreptatea Socială... (îşi priveşte mâinile cu interes medical)* Începând chiar de astă seară *(s-a ridicat de la masă).*

Praida: Nu, vorbeşti serios?

Gelu *(măcinat în adânc surâzând):* Crezi că n-am ştiut până adineaori, că tatăl meu s-a sinucis?... Ştiam de accidentul de vânătoare, aşa cum s-a anunţat chiar şi în gazetele timpului. Aflasem acum câteva seri de la mătuşa mea şi despre întâmplarea cu jocul de cărţi, dar abia acum văd toată jucăria destinului montată şi în funcţiune...

Praida *(foarte calm încă):* Tovarăşe Ruscanu dă-mi voie să nu mai pricep această ciudată dislocare psihologică... Ce a intervenit anume de te-a schimbat în modul acesta?... Ce ai aflat nou ca să-ţi schimbi hotărârea?... Ai ştiut de la început că publicarea acestei scrisori va provoca scandal... şi ai decis totuşi s-o publici. Ai ştiut că vei distruge viaţa Mariei Sineşti şi ţi-ai menţinut hotărârea... Mi-ai arătat că mătuşa d-tale ţi-a explicat greşeala tatălui d-tale, de asemeni sprijinul lui Sineşti, şi ai rămas neclintit... Am impresia că alte fapte nu ai aflat de la Sineşti, căci am fost de faţă, nu? Mi s-a părut chiar în cea dintâi clipă că reacţiunea d-tale e tocmai din pricină că partidul te-a obligat să renunţi la publi-

carea scrisorii. Aceleaşi fapte... Atunci?... De ce această inexplicabilă şi adâncă dislocare psihologică...?

Gelu: Ştiu şi eu, tovarăşe Praida?... Uite, cinci litere scrise una lângă alta, uneori nu spun nimic, alteori scriu un cuvânt. Aceleaşi litere... *(ia telefonul care sună)* Da, eu... Un serviciu? Îmi pare rău dar nu mai sunt directorul *Dreptăţii Sociale*. Nu, nu... e adevărat... Începând de când?... Ştiu şi eu?... Începând chiar de acum... de astă seară... *(închide telefonul)*

Praida *(îngândurat):* Chestiunea e mai gravă decât o bănuisem... *(după un timp)* Demisia d-tale, tovarăşe, este o complicaţie, care trebuie adusă la cunoştinţa Comitetului... E o răspundere pe care nu pot să mi-o iau singur. S-ar putea reveni eventual asupra hotărârii Sineşti şi deci ai reveni şi d-ta asupra demisiei... *(pune mâna pe telefon.)*

Gelu *(oprindu-i mâna):* Dar n-am demisionat, ca să pot reveni... Nu mai sunt director, pur şi simplu... Nici n-am măcar cum să revin... Nu numai atât, dar dacă acum s-ar pune din nou hotărârea la vot, aş vota mereu "pentru". Mă îngrozesc că Petre Boruga ar mai putea sta la ocnă... Nu se poate lua altă hotărâre... Acum, acum, mă îngrozesc sincer că Ion Zaprea ar putea fi arestat.

Penciulescu *(intrând, anunţă tulburat):* Transportă cadavrele celor şase... E din nou scara blocată... *(se duce la fereastră şi după un timp îşi scoate pălăria. Vine de dincolo Vasiliu, ca să vadă mai bine; Praida s-a dus şi el la fereastră, urmărind ce se întâmplă jos.)*

Vasiliu: Sunt înţepeniţi toţi şi nu mai pot fi aşezaţi pe tărgi.

Gelu *(priveşte lung biblioteca, parcurge cu privirea rafturile):* Aici dormitează tot adevărul... tot binele pe care vrem să-l turnăm în arterele vieţii... Ieri am cumpărat pentru băiatul lui Petre tot cărţi... Fumuri... mătuşă... *(ia o carte din pachetul de pe masă, citeşte coperta) Cuore – Inimă de copil...* Dragul meu Enrico, şi eu ca şi tine... am dăruit un tren lui Precosi... Toată drama este că morala pe care o proclamăm nu e pe măsura noastră... Specia încape în ea ca un braţ de crăci într-un sac... Acum ştiu ce ne-ar trebui... Să născocim o nouă morală mai omenească... Să urcăm un nou Moise... pe alt Sinai... Să ne aducă alte table de legi... Mai largi... mai înţelegătoare... mai aproape de viaţa noastră... Ceva cu codiciluri şi excepţii... Legile fără excepţii sunt îngrozitoare... Nu ne trebuie... Ne sufocă... Să căutăm un nou Moise mai psiholog... că, dacă nu, Europa noastră dă faliment.

Penciulescu *(absorbit la fereastră):* De ce i-o mai fi purtând degeaba pe la morgă? *(mai atent)* Ăla pe care-l coboară acum e băieţaşul?

Vasiliu: Nu, e o fetiţă acoperită cu pânză... *(zâmbind dezolat)* Se pare că băieţaşul avea mare talent la pian... Unii vorbeau ca de un copil minune.

Penciulescu: Era să fie şi n-a mai fost. Uite-l acum şi pe el pe targă.

Gelu *(se aşază cu faţa măştii lui Voltaire şi discută cu ea):* Dar dacă s-ar întâmpla... şi acum mi se pare că nimic nu e imposibil, să mă întâlnesc... la capătul pământului sau dincolo, cu mine însumi, sau mai exact cu cel care a plecat o dată cu mine şi pe care-l credeam pierdut pe drum... Ei, dacă s-ar întâmpla să mă întâlnesc cu acest uitat *alter ego* pornit spre toate răfuielile, mă întreb ce i-aş putea spune... Sau i-aş explica prea multe... Da, în atotputernicia lui Dumnezeu nu am crezut... Cutezanţa mea a fost fără margini... Memoria părinţilor nu mi-am cinstit-o. Am dorit femeia aproapelui şi am minţit... am minţit mult... am silit şi pe alţii la minciună... cuvântul dat mi l-am călcat... am mâhnit adânc pe cei care m-au iubit... purtarea mea a stârnit mânia celor din jurul meu... Iertarea nu am ştiut ce este... am lovit crâncen... fără îndurare. Dar cine îmi poate pretinde umilinţa de a cere iertare, tu ştii cât de limpede a fost conştiinţa mea. Totul era atât de limpede, de cristal, în trecut.

Praida *(a plecat de la fereastră o dată cu ceilalţi):* Ce importanţă are trecutul d-tale?

Gelu: Pentru că mecanismul acţiunii e la mine în conştiinţă. De acolo îi venea autoritatea.

Praida *(nemulţumit):* Vanitate individuală... Autoritatea noastră de luptători nu vine din conştiinţa noastră... Vine din măreţia cauzei. Cauza singură ne arată care fapte sunt bune şi care sunt rele.

Gelu: Pare-se că într-adevăr înainte vedeam fapte bune şi vedeam fapte rele... Azi le-aş putea desluşi numai dacă mi s-ar vopsi în alb cele bune şi în negru cele rele. Ceasul minţii mele s-a detracat, merge anapoda. Şi pe urmă, *(privindu-l în ochi)* oricine poate pune mâna pe sabia dreptăţii?... Oricine are dreptul să facă să triumfe adevărul şi dreptatea?... Oricine?

Praida: Oricine vrea sincer binele omenirii...

Gelu: Uite, asta mi se părea limpede până acum o jumătate de oră. Acum *(surâde cu o ironie moale)* ţi-am spus... s-au schimbat literele între ele. Sar vorbele în toate părţile.

Praida *(foarte grav, dar foarte liniştit):* Tovarăşe Ruscanu, ia seama... dezmeticeşte-te... nu te lăsa dus de şuvoiul întrebărilor şi răspunsurilor fără sens... E aici o mentalitate individualistă... Delirul acesta ideologic este foarte periculos... Nu părăsi terenul solid al camaraderiei... Nu te aventura pe apele tulburi ale întrebărilor fără răspuns... Ai vanitatea de a pricepe şi de a hotărî... E grav,

tovarăşe... Nu e scăpare decât în gândirea laolaltă... Te pierzi dacă te depărtezi de organizaţie... În mocirla asta a îndoielii, cu cât te zbaţi mai mult, cu atât te duci mai afund... Simte umărul, tovarăşe, şi vei vedea cum se limpezesc toate. Adevărul şi dreptatea sunt acolo unde sunt în bloc cei asemeni d-tale...

Gelu *(mustesc în el toate cele menite răbufnirii):* Dar pot să nu mai pun întrebări, tovarăşe Praida? Că e în mine acum o foială de îndoieli... Iar întrebările ţâşnesc din toate părţile, ca focurile de armă, într-un sat, în care se dau prin surprindere lupte de noapte... S-a dat alarma şi din toate părţile piuie întrebări.

Praida *(pentru întâia dată tulburat, se ridică în picioare, şovăie, parcă nu mai ştie ce e de făcut, pe urmă ridică din umeri cu sentimentul că şi-a făcut datoria):* Tovarăşe, prietene, dezmeticeşte-te... Altfel eşti pierdut... *(trece spre fereastră şi se uită spre cer o bucată de vreme.)*

Penciulescu *(care a privit tăcut şi mirat tot timpul):* Nu mai e nimic de făcut cu el. S-a destrămat hora ielelor *(misterios)*. E omul care a văzut idei.

Gelu: Jocul Ielelor?... Un joc... un joc... şi eu sunt victima acestui joc... Victima acestui negoţ cu idei *(a privit cărţile, azvârle una, luată în mână, pe masă).*

Praida *(întristat):* Înţelegi acum de ce nu au încredere muncitorii în intelectuali? Pentru că de două mii de ani intelectualii sunt incapabili să se descurce din iţele ideilor... Nu aş vrea să mă înţelegeţi greşit... Şi noi preţuim ideile... Dar le cunoaştem înţelesul... Ideile sunt aşa ca Steaua Polară... Să meargă oamenii spre ele când au un cârmaci bun... Dar nimeni nu s-a gândit vreodată să ancoreze în Steaua Polară...

Vasiliu *(care totuşi trecuse la secretariat, intră şi anunţă impresionat):* Doamna Maria Sineşti *(Urcă scara. Toţi se privesc... Praida şi Penciulescu se scoală să plece.)*

Praida *(îl priveşte nervos):* E ora unsprezece şi jumătate...

Penciulescu: S-a destrămat de mult hora ielelor *(bătăi în uşă, toţi sunt nedumeriţi – intră fără să aştepte răspunsul Maria; ceilalţi ies).*

SCENA II
Gelu, Maria

Maria *(cu un soi de elan înăbuşit):* Ah, nu m-am îndoit niciodată de tine *(îi ia mâinile).*

Gelu *(uimit de contradicţia ei aparentă):* Nu te-ai îndoit niciodată *(zâmbeşte nemulţumit).*

Maria *(indiferentă la logică):* Nu ştiu, poate că m-am îndoit, dar când mă gândeam mai mult... când scotoceam în mine, atunci te găseam, acolo, mai în adânc, şi îmi ziceam că tu nu poţi publica acea scrisoare.

Gelu *(obosit, după o pauză):* Dar cum de ai venit la ora asta aici?

Maria: Mătuşa ta i-a telefonat lui Sineşti... M-am ridicat parcă fără să vreau, toată, cum se ridică iar cel căzut în neştire... şi căruia i se dau câteva picături de apă... Nu aveam decât un singur gând... Să te văd... să te văd numaidecât...

Gelu: Şi bărbatul tău...

Maria *(ca şi când nu ar pricepe, ca şi când a uitat cu totul):* Bărbatul meu? Nici o lege omenească nu mă poate sili să stau alături de el... *(cu un nou val de fericire)* Ah, ştiam că nu ai să publici scrisoarea...

Gelu *(o priveşte bănuitor):* Pari sinceră... *(cu o bănuială amară)* Nu ai venit alaltăieri aici să-mi spui că pot publica scrisoarea...? Erai şi atunci sinceră?

Maria: Dacă tu erai în stare s-o publici fără ca să tresară nimic în tine ca să te împiedice... restul motivelor mi-era indiferent. Aş fi suferit mai mult să ştiu că altceva... milă, consideraţii sociale... te pot opri... acolo unde iubirea nu te-a putut opri...

Gelu *(liniştit, obosit, dezorientat):* Şi acum?

Maria *(ca o apă adâncă luminată scăzut):* Acum sunt fericită că te-am regăsit...

Gelu *(brusc, violent, îi ia mâna):* Şi totuşi tu m-ai înşelat...?

Maria *(strigând):* Nu, nu-i adevărat, nu te-am înşelat...

Gelu *(năucit oarecum):* Cum, nu m-ai înşelat?

Maria: Nu mai ştiu ce sens are acest cuvânt "înşelat"... Dacă tu poţi spune că te-am înşelat... De tot ceea ce s-a întâmplat, tu singur porţi întreaga vină.

Gelu *(cu capul în piept):* Dacă nu aş fi atât de obosit, aş râde, Maria.

Maria *(fierbinte):* Ei bine, da... Încăpăţânarea ta, refuzul acela îngheţat de a asculta orice explicaţie... Dacă încercam să-ţi vorbesc, îmi zâmbeai rece şi calm, ca unui bolnav incurabil... Aş fi preferat orice, *(crescând)* să te mânii, să strigi, să-mi arunci în faţă

cuvinte grele, să mă loveşti... Hotărârea asta a ta rece m-a făcut să-mi pierd capul... Ai venit a doua zi degajat şi familiar, ca un vecin amabil în vizită... şi iarăşi nici o explicaţie... Eram disperată... ţi-am luat mâinile... am plâns... te-am implorat *(într-o întoarcere).* Te desprindeai din braţele mele neînduplecat: "Ştii tot atât de bine ca şi mine" şi eu nu ştiam nimic... *(cu un fior)* Nici azi nu ştiu nimic...

Gelu *(zâmbind amar):* În ziua aceea sosisem de la Paris înnebunit de depărtarea dintre noi.

Maria *(zguduită):* Acum îmi spui acest lucru... N-ai avut un surâs pentru mine nici măcar în clipa în care m-ai văzut.

Gelu *(cu o frângere în trecut):* Niciodată nu te-am iubit mai mult ca în timpul acelor zile când am fost departe de tine... La început mi se părea firesc să fii nevasta lui Sineşti, căci trecutul şi chiar viitorul nu mă interesau, cât mă preocupa prezentul. Cu vremea începuse însă să mă obsedeze fiinţa ta peste loc şi timp. Sufeream din pricină că fusese o vreme când nu te cunoscusem, fiindcă nici în trecut nu te mai puteai gândi de la o vreme fără mine... Veneam de la Paris hotărât să te iau înapoi, numai a mea, pentru eternitate.

Maria *(uluită se ridică în picioare):* Ai vrut tu asta? *(Priveşte năucită, nu ştie ce să mai creadă, îşi frânge mâinile.)* Ai venit tu atunci, cu acest gând?

Gelu: Îmi scriseseşi scrisoare după scrisoare în care te arătai nemângâiată de singurătatea ta, de absenţă, fără înclinare pentru nimic din jurul tău, sortită unei pieiri încete... Asta era imaginea către care alergam năuc, ca o jumătate către cealaltă jumătate, fără de care nu mai e decât moartea. Lăsasem totul ca să viu... să te smulg de acolo de unde îmi cereai să te văd ca într-o agonie...

Maria *(care nu se mai poate regăsi):* Dar atunci... dar atunci... ce s-a întâmplat, de n-a mai fost nimic din ceea ce trebuia să fie?

Gelu *(nemişcat, cu o nedumerire îndepărtată, o priveşte lung, apoi cu o uşoară afectare narativă...):* Ne-am înţeles la telefon ca să ne vedem la unchiul tău, unde spuneai că trebuie să te duci neapărat. Când am trecut din salon în bibliotecă unde credeam că nu e nimeni... erai totuşi tu, la fereastră în picioare, iar lângă tine, apropiat, acel Gaian, care-ţi săruta mâinile şi tu râdeai...

Maria *(grăbit):* Ei, da, asta a fost totul *(cu o arzătoare părere de rău, exasperată).* Ah, dacă ai fi vrut să mă asculţi, cine ştie... căci ţi-o jur, nu te înşelasem...

Gelu: Nu mă înşelaseşi? *(surâzând)* Vrei să spui că încă nu fuseseşi amanta lui...?

Maria *(stânjenită, îndurerată):* Nu se întâmplase încă nimic...

Gelu *(clatină din cap cu un soi de dezolare):* Nu se întâmplase nimic!

Maria: A fost apoi o răzbunare stupidă... A sângerat toată mândria mea atunci când am văzut că nu sunt crezută pe cuvânt... Mă umilisem în toate modurile... Nu-mi acordai nici măcar dreptul de a şti de ce mă învinuieşti, dreptul de a mă apăra. Iată. Azi abia, după trei ani, ştiu de ce mă învinuiai... Ah, dacă ai fi vrut să mă asculţi... nimic ireparabil nu se întâmplase *(s-a ridicat în prada unui chin crâncen).*

Gelu *(cu tristeţe):* Dar ce mai vreai să se întâmple? *(de neînduplecat...)* Se întâmplase totul. Că ai fost apoi metresa lui, nu mai avea nici o importanţă.

Maria *(istovită ca după o catastrofă):* Că mi-a sărutat mâinile...? Că am râs?...

Gelu: Râsul tău alături de un bărbat străin nu exista pe lume, iar de atunci încoace există... L-ai creat tu acest râs, străin de mine, în biblioteca lui Mârza...

Maria *(cu un fel de recapitulare înfiorată retrospectivă):* Pentru asta a trebuit să sufăr atât? Pentru asta, acele rătăciri? Pentru asta, am stat ani de zile singură, uitată între munţi...? Îmi sunt pumnii prea sleiţi, dar ar trebui să sfărâm totul. Dacă anii şi faptele au putut să se aşeze ca nişte ziduri peste o asemenea întâmplare atunci totul e orbire, numai orbire *(arsă în amintire)* ... Ah, dacă mi-ai fi spus, dacă mi-ai fi cerut explicaţii...

Gelu: Da?... Voiai explicaţii?... Voiai şi tocmeli probabil?... Voiai să fixăm zilele din săptămână când era permis delirul?... Când era în cumpănă eternitatea: totul sau nimic.

Maria: Ei bine, nu pot gândi că totul e pentru totdeauna pierdut *(înnebunită de un val de deznădejde).* Va fi iar cum a fost...

Gelu: Cum ar putea să mai fie iar...? Cum aş putea crede acum că nu pot trăi fără tine... când am văzut că totuşi se poate trăi fără tine... timp de trei ani?... Tu, imprudentă, m-ai învăţat să exist fără tine... O iubire adevărată înseamnă să nu poţi gândi contrariul ei... Când te iubeam nu-mi puteam închipui viaţa mea fără tine nici măcar pe lumea cealaltă... Nu pot gândi ca trei şi cu patru să nu facă şapte nici măcar într-un mod ipotetic. Nu numai că nu concepeam că ar putea veni o zi în care să nu te mai iubesc, dar nu concepeam măcar că s-ar putea să nu fii iubită de toţi bărbaţii din lume... Eu nu eram decât un privilegiat al norocului... singurul iubit de tine. În faţa lui Dumnezeu însuşi, te vedeam tot cu atributele unei fiinţe iubite. *(cu ochii întorşi spre altă lume)* O iubire care nu este eternă, nu este nimic... Eu însă am văzut că pot fi zile, săptămâni, pot fi ani, în care tu să nu fii iubită.

Maria *(îndârjită):* Ce vrei să mă convingi?... Ce vrei să te convingi?... Că iubirea noastră nu există?... Dar nu simţi că peste toate încercările ea durează?... Peste spaţiu şi timp, ea este şi acum... Au trecut trei ani de încercări şi ocoluri şi totuşi noi suntem azi faţă-n faţă căci între noi este tot iubirea de atunci. Zic "noi" şi "noi" acesta este adevărat cum nu este altul pe lume... Ce pot să însemne câteva clipe de rătăcire?... O neînţelegere trecătoare... Când viaţa întreagă este înaintea noastră?...

Gelu *(tulburat de această dăruire exalată a ei, o priveşte totuşi cu un zâmbet neînduplecat):* A fost un vas scump dintr-un cristal "fără pată", fără pereche şi vasul acesta stă înaintea noastră în cioburi. Ştiu că adeseori şi cioburile pot fi reunite la un loc, dar nu mai e vasul dintâi...

Maria: Suntem oameni... putem greşi... Ne iubim, dar suntem oameni.

Gelu: Doi inşi care se iubesc cu adevărat nu mai sunt oameni...

Maria: Ba da... ba da... sunt bieţi oameni care-şi caută un pic de fericire... atât cât e cu putinţă aici pe pământ... Cu zile bune şi cu zile rele, înălţaţi de speranţă ca de o vijelie, sau prăbuşiţi de deznădejde ca de un crivăţ... Fii om, pentru numele lui Dumnezeu, că nu suntem decât oameni, chiar când iubim...

Gelu: Ceea ce oamenii numesc iubire nu mă mulţumeşte... Cum?... O contabilitate de zile când iubeşti, şi zile când nu iubeşti, ca pe urmă să închei bilanţul şi să vezi dacă în total ai iubit sau nu?...

Maria: Ei bine, am greşit, am greşit... iartă-mă... Nu poţi să uiţi o clipă de rătăcire?...

Gelu: Maria, sunt nemângâiat eu însumi, dar aici nu poate fi greşeală... Aici nu se poate "repara" nimic... Faptul însuşi că nu înţelegi că iubirea nu poate admite greşeala îmi explică şi ceea ce ne-a adus unde suntem... Ţi-am spus că iubirea e un tot sau nu e nimic... O greşeală nu are sens aici... Dacă într-o pagină întreagă de calcul, un inginer a zis o singură dată trei şi cu patru fac opt, tot calculul este nul şi podul se prăbuşeşte...

Maria: Ah, mintea asta drăcească mi-a fost necontenit duşmană... Ce-ţi pasă de ce a fost, dacă eu te iubesc acum? Dacă îţi jur că te iubesc?... *(ingenuă şi nefericită)* Îţi jur cât vrei...

Gelu *(acceptând gluma):* Cât vreau?... Şi rândul trecut mi-ai jurat mai puţin?...

Maria: Nu ştiu ce a fost... dar îţi jur acum... îţi jură toată fiinţa mea...

Gelu: Şi ce mă poate face pe mine să cred că jurămintele ai să le ţii?...

Maria *(jignită):* De ce aş spune-o acum?... Ce fel de interes aş avea în clipa aceasta?... Te îndoieşti de sinceritatea mea?...

Gelu: Atunci n-ai fost sinceră?... Niciodată nu m-am îndoit de sinceritatea ta... Cum eşti acum sinceră, aşa ai fost şi atunci... Şi con-

statarea asta anulează totul în mine... Ce înseamnă sinceritatea unei femei? Sinceritatea ta, Mario?...

Maria *(îl imploră palidă):* Taci... taci...

Gelu: Să revenim?... *(surâde şi ridică dezolat din umeri)* Într-o zi are să se întâmple iar ceea ce s-a mai întâmplat... E un lucru împotriva căruia nici eu, nici tu nu putem face nimic... Şi ce ne-ar împiedica s-o luăm de la început?... Ce ne-ar împiedica să jucăm comedia asta de zeci de ori... toată viaţa?... Am ajunge o zi când ne-am urî, dându-ne seama cât de strâns legaţi suntem unul de altul doar prin simţuri, şi tocmai prin ura noastră însăşi, fără să mai ştim cine e vinovat şi cine nu... În Abisinia îmi pare, debitorul este legat cu un lanţ de piciorul creditorului zi şi noapte şi aşa se târăsc unul pe altul în tot locul până la plata datoriei... Cam aşa ceva este ceea ce oamenii de care vorbeai adineori înţeleg prin iubire. Asta-i ceea ce îmi oferi?...

Maria *(exasperată):* Iar socoteli? Iar probabilităţi?... Ah, între inima ta şi inima mea simt mereu, mereu, lama rece a minţii tale...

Gelu: Şi pe urmă azi e altceva... Mi-a murit credinţa în mine însumi... Când m-ai înşelat rândul trecut a fost o lovitură în plin... M-a clătinat până la pământ, dar am suportat-o. Aveam rădăcini adânci... Eram altul... În după-amiaza aceea şi pe urmă toată seara şi încă toată noaptea apoi, era în mine gerul unui foc mistuitor. Alergam pe străzi, cu groaza că dacă stau o clipă în loc, să gândesc, aş putea înnebuni... Am venit acasă târziu de tot... mi-am luat fruntea în mâini până am căzut într-un soi de ameţeală şi nesimţire. Dar când, în zorii zilei, după noaptea aceea plină de iasme, în care fusesem până la capătul lumii, am deschis larg ferestrele şi răcoarea dimineţii mi-a năvălit în odaie... mi-am umezit buzele... mi-am înviorat tâmplele... Am respirat adânc sufletul tânăr al zorilor şi am înţeles atunci că totul e trecător în iubire... că mă cheamă o viaţă nouă... altă viaţă... un ideal care nu te înşeală ca o simplă pereche de buze... Şi în dimineaţa aceea n-am venit să-ţi cerşesc iubirea... căci mă simţeam un pisc rece de piatră... Azi, unde aş mai putea găsi sprijin şi refugiu dacă iubirea ta mi-ar da o nouă lovitură?... Evident, fără voia ta... Azi nu sunt decât o biată epavă... toate resorturile sunt rupte în mine...

Maria: Trebuie să iei viaţa aşa cum e... Dacă priveşti în jos nu mai poţi trece peste prăpastie... Ce e în jurul nostru ne depăşeşte în toate modurile...

Gelu: Răul e în noi... totul în lume este coruptibil... Nimic nu e întreg şi frumos... şi nici nu poate deveni... Toate se îndeplinesc numai până la o palmă de pământ. Totul e altfel de cum era aşteptat...

Cel mai frumos măr are viermele în el... Mai merită viaţa asta să fie trăită, dacă totul ţi se dă atât de cârpit şi de îndoielnic?

Maria: Totuşi trebuie să trăieşti...

Gelu: De ce?

Maria: Fiindcă te-ai născut!

Gelu *(surâzând amar):* E un argument?

Maria *(ştie ce spune):* Teribil argument. Gândurile acestea le-am vânturat toate.

Gelu: Trebuie să poţi să te ridici de la masa vieţii... *(copleşit)* Aşa cum a făcut tata...

Maria: El a mai încercat totuşi...

Gelu: Dar nu în iubire, unde probabil că având aceeaşi minte şi aceiaşi nervi ca mine, văzuse aceeaşi urâciune. Ci acolo unde iluzia mai putea fi mediocru îngăduită. La jocul de cărţi şi în posesiunea fizică a femeii. Şi tot acolo a ajuns... Ceea ce vrea el, ceea ce vreau eu, înţeleg acum, nu e cu putinţă... Totul e ca un calcul matematic, fără de prisos... Nici o martingală nu poate ajuta în jocul meschin vieţii... A pierdut... A plătit... Astă seară am aflat asta, de la Sineşti. *(Se întunecă încet, încet, până când scena e cu totul în întuneric. Apoi se luminează un singur colţ din biroul tatălui în 1894... O canapea pe care el e culcat, o etajeră scurtă, scundă, pătrată ca o măsuţă cu câteva cărţi şi o cutie cu ţigări jos, iar deasupra o fotografie, serviciul de cafea, un revolver. Un fotoliu alături. Grigore Ruscanu e îmbrăcat într-o haină de casă, figura este aceea arătată de portretul din redacţie. E adâncit pe gânduri, nervos. În tot timpul când dialogul dintre cei doi continuă în întuneric, Grigore Ruscanu va trăi din nou în mintea lui Gelu ultimele sale clipe. Sunt aproape aceeaşi fiinţă ca trăsături şi ca gesturi, cu deosebirea uşoară a vârstei şi a mustăţii, moale şi mătăsoasă. După câtva timp se scoală de pe acea canapea joasă, îşi toarnă cafea din cana filtrului, se aşază în fotoliu şi încearcă să citească o bucată de vreme, dar se vede că mai mult aşteaptă, pândind cu urechea adâncul nopţii. E nervos, are strâmbături de sarcasm şi de gust. Nu poate să citească şi azvârle cartea. Priveşte cu oarecare duioşie fotografia... Rămâne iar pe gânduri... Toată viziunea este paralelă în structura ei cu dialogul de aici până la indicaţia ulterioară).*

Maria *(atunci când Grigore Ruscanu e încă pe canapea):* Ah, a fost o crimă a lui Sineşti că ţi-a vorbit de tatăl tău... Dar tu nu înţelegi că nu trebuie să te mai gândeşti la asta?... A avut probabil o clipă de slăbiciune atunci când a privit revolverul şi asta l-a costat viaţa...

Gelu *(cu un fior prelung):* Slăbiciune?... *(râde sarcastic)* Abia prin asta a dovedit cât era încă de puternic... Nu se sinucid decât cei

care sunt încă foarte puternici... Sinuciderea este o demonstraţie de forţă...

Maria: Ah, nu, sinuciderea este o laşitate... Trebuie să ai curajul să duci totul până la capăt...

Gelu: Nu-i adevărat... Se sinucid tocmai cei curajoşi, care văd limpede şi nu vor să meargă până la descompunerea totală şi inevitabilă. Cei bolnavi incurabil se sinucid în prima fază, când sunt încă tari, sau nu se mai sinucid deloc... Toată lumea spune: Mai bine moartea decât să-mi pierd o mână sau un picior... Sau când află că într-un accident un cunoscut a fost grav mutilat adaugă: Mai bine pentru el că a murit decât să fi scăpat cine ştie cum... Şi totuşi cazurile de sinucidere la infirmi sunt cu totul rare...

Maria *(mereu frenetică, îşi acoperă ochii cu oroare):* Taci... taci...

Gelu: Dacă îţi place un exemplu mai puţin tragic, adu-ţi aminte că toate actriţele, când sunt tinere încă şi în plină strălucire, privesc cu groază pe cele bătrâne şi ridicole, care se cramponează să joace mereu, şi făgăduiesc că ele vor şti să se retragă la timp. Şi ai văzut că nu se pot retrage niciodată...

Maria: Ce sunt bietele de ele de vină?

Gelu: Când am terminat liceul, un grup de camarazi, văzând la ce se pretează înaintaşii noştri, contemplând spectacolul în care ei îşi trădează zi de zi idealurile tinereţii, ne sufocam de dezgust... Urmăream cum, cu fiecare amurg, ucideau în ei câte ceva din ceea ce ar fi vrut să fie în viaţă. Ne umpluse de silă spectacolul degradării lor, an cu an, mai ales când ne închipuiam cât de frumoşi şi cât de mândri trebuie să fi fost la pornire... Într-o zi ne-am spus că noi niciodată nu vom semăna cu ei... că noi nu ne vom descompune de vii... Ne-am jurat că vom avea tăria să ne sinucidem la cel dintâi semn al capitulării viitoare... *(cu admiraţie)* Doar tata a găsit în el puterea ca într-o dimineaţă să ducă revolverul la piept...

Maria: A fost o nebunie... totul se putea aranja... cum s-a şi aranjat... Datoria a şi fost plătită...

Gelu *(cu un nemăsurat orgoliu):* Era prea inteligent ca să nu-şi dea seama că o asemenea datorie se poate plăti, de altfel a lăsat şi din ce să fie plătită... ultima lui avere. Ştia deci că "totul s-ar putea aranja"... Dar tocmai pentru că era atât de inteligent, a înţeles şi cu ce jalnic preţ... Şi mai ales a avut viziunea viitorului care-l aştepta... Să fie salvat de la închisoare de Sineşti?... Să fie pus sub tutelă de familie?... Să accepte compromisuri cu femeia pe care o iubea?... *(Grigore Ruscanu, în timpul ultimelor fraze, a ascultat în inima nopţii, pândind, are o nouă strâmbătură de dezgust şi dispreţ, renunţă definitiv, respiră greu, apoi lipeşte parcă visă-*

tor şi anesteziat revolverul de pieptul desfăcut. O convulsie uşoară. A tras şi s-a prăbuşit între canapea şi fotoliu.)

Maria: Era ceva mai simplu: să renunţe la jocul de cărţi... Ar fi putut să-şi refacă viaţa... *(s-a făcut lumină, dar Grigore Ruscanu va rămâne până la sfârşit aşa, prăbuşit.)*

Gelu *(se aud aplauze, el se duce spre fereastră):* S-a terminat spectacolul la Parc, se poate deschide acum fereastra *(deschide fereastra dinspre parc, priveşte cerul, respiră şi pe urmă, cu privirea fixată, cu o intensă emoţie, asupra cerului)*

Maria *(vine lângă el, îi urmăreşte privirea intensă):* Ce priveşti atât de tulburat?

Gelu: Vino să vezi... Luceafărul...

Maria *(cu teamă):* Nu... mi-e frică... E prea mare şi prea ameninţător... Pe bulevard, lumea-l privea încă dinainte de apusul soarelui, comentând speriată... Vesteşte nenorociri.

Gelu *(ca o melodie lăuntrică):* "Domnul care a trecut adineaori, întrebând prin vecini, chiar pe dumneavoastră vă căuta... S-a întors şi e la poartă"...

Maria *(neliniştită):* Ce vrei să spui?

Gelu *(preocupat):* Nimic, refrenul unui cântec vechi... *(surâde moale)* Avea un cheag de moarte în inimă.

SCENA III
Gelu, Maria, Nora

Bătăi în uşă pe care cei doi nu le aud... Intră Nora, foarte fardată, cu pălărie excesivă, cu o rochie prea colorată de femeie tânără, care o face grotescă... E un moment stânjenitor. Gelu se scuză cu privirea, Maria răspunde cu o privire înţelegătoare şi se întoarce cu spatele, privind pe fereastră; în timpul acesta el vine către Nora care e foarte încurcată şi ea că nu l-a găsit singur.

Nora *(intimidată, cu un zâmbet ridicol, oarecum în şoaptă):* Am vrut să-ţi fac o surpriză chiar... chiar astă seară...

Gelu *(amar):* Da... da *(o prezintă numai pe ea, eschivându-se să pronunţe limpede numele Mariei)* Doamna... *(mormăie, apoi)* Doamna Nora Ionescu, cunoscuta actriţă, joacă jos la Parc...

Nora *(vrea să pară femeie de lume, dă mâna cu alură şi îl sileşte pe Gelu să repete numele Mariei):* Doamna...?

Maria *(cu multă rezervă, cu o amabilitate de ocazie, îşi dă numele de fată):* Maria Boiu...

Gelu *(tresare când aude numele ei de fată):* Maria Boiu *(uitase parcă asta).*

Maria *(fără să dea importanţă noii venite, voind să fie amabilă, dar fără nici o dorinţă de a lega conversaţie):* Cred că am avut

prilejul să vă văd jucând, doamnă, dar nu mi-aduc aminte unde, fiindcă la Parc n-am fost niciodată. Mi se pare că...

Nora *(porneşte pe explicaţii):* Să vedeţi... Eu...

Gelu *(în stânga, în faţă, mângâie pe Grigore, cu o nesfârşită tristeţe):* A venit, cu douăzeci de ani şi un minut întârziere... *(repede)* şi neaşteptată *(sarcastic)* dacă mai poţi, priveşte acest spectacol... *(Le contemplă, pe Nora vorbind volubil şi pe Maria, ascultând silită, dar binevoitoare.)* Nu trebuia să te grăbeşti, căci soluţia venea de la sine... Dar ce să-ţi fac...? Cel mai frumos măr poartă în miezul lui viermele care îl va roade şi-l va închirci...

Maria *(care totuşi nu prea ascultase are un gest de nerăbdare):* Da, doamnă...

Gelu *(vine vătre Nora):* Voi trece eu pe la Parc mâine seară, doamnă *(aproape că o conduce spre uşă).*

Nora *(cu alură din nou):* Oh... da, da... Bonsoir, doamnă... foarte încântată de cunoştinţă...

Maria *(de foarte departe):* Bună seara, doamnă...

Nora *(către Gelu, încurcată):* Atunci... bună seara.

Gelu *(o conduce cu o veselie iritată):* Bună seara... Şi dacă întâlniţi în cale, în noaptea asta, vreun popă, e de prisos să faceţi nod la batistă... *(au rămas iar singuri, el s-a aşezat abătut în fotoliu)*

SCENA IV
Gelu, Maria

Maria *(revenind obsedată):* Cum îţi explici că tatăl tău nu s-a putut dezbăra de patima jocului de cărţi, deşi socoţi că era destul de tare...

Gelu: Chiar atât de tare nu era, desigur... Jocul de cărţi e o formă foarte perfidă a descompunerii... Toţi cei care pierd, mereu se jură că nu vor mai juca, dar nu sunt decât foarte rare cazurile de rezistenţă, şi numai la cei care-şi descoperă altă pasiune... Desigur că tata s-a gândit la asta, dar şi-a dat seama ce puţin sigură este această perspectivă... Ca să ia calea aceasta plină de riscuri, îi trebuia o certitudine, altfel pierdea orice şansă de a se putea sinucide, mai târziu...

Maria: Şi ce nevoie avea de certitudine?...

Gelu: Fără certitudine nu există adevăr şi nu există frumuseţe pe lume... Fericirea care nu durează, nu e fericire, e un mizerabil stupefiant... Era în gazetă alaltăieri cazul unui nenorocit care a falsificat o semnătură, numai ca să trăiască o săptămână, cu o femeie de lux, într-un hotel de la Sinaia... ştiind bine că peste câteva zile trebuia să i se pună cătuşele de mâini. Mulţi îl aprobau: Cel puţin

ştia că trăieşte bine şi frumos o săptămână... Dar eu nu m-aş fi simţit bine nici un ceas măcar, din acea săptămână. Orice plăcere mi-ar fi fost, nu otrăvită, ci nulă. O fericire, pe care nu o poţi gândi durabil, nu e fericire şi încă o dată fără certitudine nu poate fi în lume nici adevăr, nici frumuseţe... *(cu un surâs strâmb)* Şi nu e...

Maria *(revoltată, cu o frenezie care vine din toată fiinţa ei de femeie):* Nu vorbi de fericire... Tu nu poţi să fii fericit între cărţile astea care te-au intoxicat... Nu mai merge aşa... *(Începe să închidă, la întâmplare, cărţile şi dosarele de pe masă, împingându-le în lături.)*

Gelu: M-au intoxicat? Mi-au arătat poate numai perspective pe care nu le mai pot anula.

Maria *(cu o graţie băieţească):* Destul cu atâta logică şi paralogică, patologică şi cantologică...

Gelu *(o priveşte zâmbind amuzat de savantlâcul ei):* Cantologică?

Maria *(încălzită):* Şi mai ştiu şi altele... dar ţi le spun mâine... Acum s-a terminat cu vorbele *(îl sărută, el se lasă obosit, ea îi arată placarda de pe perete: "Fapte, nu vorbe", îl sărută şi citeşte cu înţeles).* Fapte, nu vorbe *(Gelu protestează).* Ştiu ce vrei să spui. Vrei certitudini? *(Îl sărută apăsat.)* Uite, o certitudine...

Gelu: Maria...

Maria: Nu, tu ai explicat destul... Acum eu vorbesc... *(Îl sărută şi arată placarda.)* Aşa cum ştiu eu. "Fapte, nu vorbe". Mâine seară plecăm... Am să las partea de avere cuvenită copiilor şi plecăm... Să fim mâine seară în tren şi totul să rămână repede în urmă... Să fim noi doi, douăzeci şi patru de ceasuri împreună, cum n-am fost niciodată... Mi s-a părut totdeauna un vis irealizabil... Vreau să mergem într-o ţară străină, a cărei limbă nici măcar să n-o vorbim... Să fim necunoscuţi noi doi, toată ziua, între oameni cu care abia putem schimba câteva vorbe. În vreun orăşel, din Olanda sau din Suedia... Stai, că ai să vezi la câte m-am mai gândit încă... Pentru ca să vezi cât am dorit clipa aceasta... *(Un val cald îi umezeşte ochii.)* Ah, să fie săruturile care n-au fost, toate...

Gelu: Cu ce preţ? Cu preţul cu care se plătesc toate stupefiantele... toate beţiile... Ascultă, Maria...

Maria: Nu mai ascult nimic... pentru că tu nu înţelegi nimic decât nălucirile tale reci... Te sperie cu anticipaţie compromisurile şi păcatele vieţii?... Dar dacă n-ar fi aşa, viaţa nici n-ar merita să fie trăită... Urâciunea nu e decât umbra frumuseţii... Numai moartea este perfectă. Tot ce e viu creşte din pământul negru al păcatului... Vrei să strângi totul în cămaşa de forţă a ideilor tale?...

Gelu *(ca o flacără răsucită...):* Maria, când ştiu dinainte...

Maria *(îl întrerupe, certându-l drăgăstos):* Ştii? Ce ştii tu? Eu ştiu mai multe decât tine. Iubirea noastră se va hrăni din greşeli şi din

dureri, aşa cum focul se hrăneşte din tot ceea ce îi stă în cale... Dar iubirea noastră nu va fi păcat, cum focul însuşi nu este lemnul putred pe care-l mistuie... Vom trăi departe câţiva ani, până când vom deveni asemeni. Nu trebuie să te mai gândeşti la tatăl tău... Când ne vom întoarce vei deveni puternic şi ascultat...

Gelu: Cine să mă asculte şi de ce să mă asculte? Ce să le spun?

Maria *(râzând lacom):* Taci... Sunt goluri care trebuie împlinite în iubirea noastră... Sunt restanţe de voluptate la care nu renunţ... *(îl cuprinde cu braţele)* Tot ce-a fost ispită doar în închipuire, şi fără speranţă, trebuie să devie...

Gelu *(profund tulburat, simţind că pasiunea ei îl copleşeşte, că îşi pierde reflexele de apărare voită, cu un soi de disperare):* Maria, trebuie să mă înţelegi.

Maria: Nu e nimic de înţeles... Ai să afli că fericirea nu e o vorbă goală...

Gelu *(văzut numai din partea ceastălaltă, cât timp a vorbit ea şi neobservat de ea, a scos revolverul, e cel încrustat cu sidef pe care i l-a adus cu două zile înainte tot ea, şi l-a lipit întâi cu latul de piept ca să-i simtă parcă răcoarea)*: Du-te Maria, aşază-te din nou la masa vieţii... Eu sunt prins în gura unui cleşte de oţel care mă smulge... Nu doresc să mai revin şi nici nu pot reveni... E cea din urmă... cea mai mare rugăminte... nu face să-mi şovăie mâna... Dacă mă iubeşti într-adevăr, du-te... *(Are o răsucitură convulsivă, apoi apasă hotărât, încet pe trăgător. Se prăbuşeşte cu aceleaşi gesturi ca şi tatăl lui, care a existat aici numai pentru el, la picioarele fotoliului. Din spate par la fel, ca şi când unul a murit de două ori.)*

SCENA V
Penciulescu, Maria, Praida

Penciulescu *(cercetează arma, surâde):* Revolverul, pe care i l-ai adus dumneata...

Maria *(năucită, pierdută):* Nu înţeleg nimic... De ce s-a omorât?

Penciulescu: Nici o sinucidere nu are înţeles şi nu poate fi justificată... Cu toate acestea, există sinucideri.

Praida *(îl priveşte lung, îndurerat, cu o dragoste frăţească):* A avut trufia să judece totul... S-a depărtat de cei asemeni lui care erau singurul lui sprijin... Era prea inteligent ca să accepte lumea asta aşa cum este, dar nu destul de inteligent pentru ceea ce voia el. Pentru ceea ce năzuia el să înţeleagă, nici o minte omenească nu a fost suficientă până azi... L-a pierdut orgoliul lui nemăsurat...

SUFLETE TARI

PERSOANELE

Andrei Pietraru
Matei Boiu-Dorcani
Culai Darie
Şerban Saru-Sineşti
Prinţul Bazil Şerban
Deciu
Ioana
Maria Saru-Sineşti
Elena
Un servitor
O servitoare

Persoanele Tabloului I din Actul III

Kneazul
M.
R.

ACTUL I

Către sfârşitul după-amiezei, prin toamna lui 1913, în casa lui Matei Boiu-Dorcani... Clădire veche, cu ziduri groase ca de cetate, în stilul Universităţii vechi. Biblioteca este o încăpere mare, dreptunghiulară, cu uşi înalte, cu fronton triunghiular pe care e aplicat blazonul lucrat în lemn. În stânga, două ferestre cu baza lată joasă, înalte, înguste ca de biserică, arcuite sus... Pe zidul gros, de la baza ferestrelor, ca pe o masă, stau cărţi şi dosare. Afară de cel din stânga, toţi pereţii sunt îmbrăcaţi, până la înălţimea frontonului uşilor, cu dulapuri negre de cărţi. O încăpere pătrată, ca o fostă odaie, cât jumătatea peretelui din fund, e despărţită de rest, doar prin două coloane simple, şi întregeşte biblioteca, în stânga. Sunt patru uşi. Una în adaos, în rând cu ferestrele după coloană, duce în camera lui Andrei Pietraru, alta în faţă în dreapta, între dulapuri de cărţi, duce în vestibulul de la intrare. Tot în adaos este cea de a treia uşă, mascată, care, prin fund, duce în interiorul casei... Altă uşă, mare, prin colţul din dreapta duce în interior. E o atmosferă de bătrânesc, dar în acelaşi timp de linii simple, armonioase, de împăcare cuminte. În dreapta, în faţa uşilor, o masă mare de tot, ca de consiliu, simplă, cu trei scaune înalte, aşezate la întâmplare în jurul ei. Deşi are cele necesare scrisului şi deşi aici vor şedea personajele întâmplării, nu trebuie să pară birou, căci e de fapt numai un soi de birou improvizat, din pricina reparaţiilor care se fac la catul de sus. În stânga, spre ferestre, e însă un mic birou adevărat, vechi, cu un fotoliu sculptat înalt, cu alt scaun alături, la care lucrează de obicei Andrei Pietraru şi unde se găseşte el, la ridicarea cortinei. Un alt scaun între uşa dinspre vestibul şi dulapul din faţă, o scară de bibliotecă între cele două uşi. Lumina are ceva obosit, scăzut, e neprielnică vieţii parcă. Multe cărţi şi pretutindeni risipite ca într-o arhivă. Andrei, eroul celor ce se vor întâmpla, e un tânăr ca de treizeci de ani, înalt şi delicat fără să fie slab. Păr castaniu, faţa palidă şi ochii verzi-albaştri, foarte puternici, pătrunzători. Are figura obosită de om mistuit de o frământată viaţă interioară. Fire bolnăvicios de impresionabilă, când prea timidă, când excesiv de violentă. O nelinişte şi o nestabilitate în gesturi de aparat de mare precizie, sensibil la mai multe influenţe deodată. Când e surprins, şi orice gest neprevăzut îl surprinde, e cu totul dezorganizat, bâlbâie fără să se poată regăsi, dar, de îndată ce îşi revine, instantaneu, ca după o lege a totului sau nimic, e plin de viaţă, uneori cu izbucniri năprasnice. Mâinile şi gura îi sunt cu adevărat aristocratice. Acum are în ţinută ceva din neglijenţa orgolioşilor învinşi, care nu mai iau seama la amănunte.

PROLOG

La ridicarea cortinei, Andrei este la biroul mic şi cercetează cu emoţie şi luare aminte un revolver model mai vechi. Se vede că e prins puternic de acest examen. Lipeşte ţeava revolverului de inimă, zâmbeşte îngândurat şi absent. Pare că se gândeşte la sinucidere. Se aşază pe fotoliul biroului şi cade mai adânc pe gânduri. Scena se înnegurează treptat şi personajele prologului apar pe rând şi fantomatic prin uşa mascată. Vorbesc repede, au o vibraţie artificială în sinceritatea lor teatrală, traducând astfel jocul unei imaginaţii evident absurde, nevoia unui personaj fără simţul realităţii.

Matei, Bazil, *apoi* **Ioana. Andrei,** *la biroul lui*

Bazil: Domnule Boiu, mi s-a întâmplat azi un lucru de neînchipuit... Am fost provocat la duel de bibliotecarul d-voastră Andrei Pietraru. Mâine dimineaţă vom ieşi pe teren, cu spada.

Matei: Nu înţeleg de ce acest fapt vi se pare de neînchipuit... De altfel, d-l Andrei Pietraru nu este bibliotecarul meu, ci colaboratorul meu pentru cercetările istorice pe care le fac. Vă rog să luaţi notă de această nuanţă. Şi de ce v-a provocat, se poate şti?

Bazil: N-are nici o importanţă... Un mic incident la teatru... Ceea ce mă uimeşte este curajul lui. Toată lumea ştie că am omorât un adversar cu pistolul şi am rănit vreo patru, cinci la spadă.

Matei: Ei bine, eu nu sunt deloc uimit. D-l Andrei Pietraru are un sentiment al onoarei cum puţini au, chiar în lumea noastră. Un asemenea om nu poate fi jignit fără riscuri... E o lume pe care nu o cunoşti, prinţule *(a intrat ca o fantomă Ioana).* Ioana, d-l Andrei Pietraru a provocat la duel pe prinţul Bazil. Se vor bate mâine dimineaţă cu spada...

Ioana *(gata să se prăbuşească)*: Nu, nu e cu putinţă...

Bazil *(înşelându-se)*: Să fie adevărat că mă iubeşti, Ioana? Atât de îngrijorată... Dar nu mă ameninţă nici un pericol...

Ioana: Tată, Andrei nu se poate bate cu prinţul Bazil... El e un om de carte, un gânditor, nu, nu... acest duel nu poate avea loc. *(Se întoarce spre Bazil.)* Prinţule, ar fi un asasinat... Nu, nu, acest duel nu poate avea loc.

Matei: Ioana, am bănuit de mult acest lucru... L-am bănuit şi l-am dorit. Îl iubeşti pe Andrei... Nici nu se putea să fie altfel... Eraţi născuţi unul pentru altul... De ce nu mi-ai spus asta până acum?

Ioana: Nu puteam să-ţi vorbesc... Nu avea sens... el este îndrăgostit de nepoata lui Sineşti. Au fost logodiţi... Nici nu ştii cât am suferit... Am fost prea mândră ca să-i pot arăta cât de mult îl iubesc... Dacă el ar fi făcut un singur gest...

Bazil: Dar copilăria noastră, Ioana, dar făgăduielile de altădată?

Ioana *(albă şi caldă)*: Prinţule, nu fi supărat pe mine... N-am răspuns iubirii dumitale, fiindcă mă simţeam sortită lui Andrei...

Bazil: Va plăti... va plăti cu precizia cu care o bună spadă ştie să taie...

Ioana: Nu... nu... Este un geniu... Vei asasina un geniu...

Bazil: E un ratat... Un om care şi-a întrerupt studiile... care de ani de zile îşi amână examenele...

Matei: Uită-te la această fată, ea a înţeles totul. Dacă ai avea valoarea lui, ai înţelege că e ridicol să te gândeşti la diplome... că e grotesc să ai ca ambiţie o catedră de profesor... Totul e să te dăruieşti.

Bazil: Şi vă veţi da fata unui fiu de ţăran? *(Vine doi paşi spre Matei.)* Gândiţi-vă la strămoşii d-voastră... la cei trei logofeţi, la cei patru spătari...

Matei: Aci, în această casă, valoarea personală... devotamentul... curajul moral sunt mai presus de naştere... Andrei Pietraru este născut pentru a conduce şi dacă ar fi trăit acum trei secole ar fi poruncit logofeţilor şi spătarilor...

Bazil: Este un ratat... şi va plăti scump, şi provocarea la duel... şi îndrăzneala de a-mi fi stat în cale, în inima Ioanei... Mâine în zori... mâine dimineaţă...

Matei: Nu fi atât de sigur... Nu fi atât de sigur că vei izbuti.

SCENA I
Andrei, Sineşti

Se aude de afară, apoi în prag vocea feciorului care conduce pe Sineşti: Domnul Boiu vă roagă să aşteptaţi câteva minute aci, în bibliotecă, fiindcă biroul de sus se repară. *În aceeaşi clipă Andrei parcă se dezmeticeşte, ascunde revolverul repede în sertar. Fantomele dispar prin uşa mascată. Se risipeşte negura. Şerban Saru-Sineşti, avocat şi vicepreşedinte al Camerei, este un bărbat voinic, ca de patruzeci şi ceva de ani, cu înfăţişare energică, cu oarecare pretenţii de om spiritual. În clipa când se găsesc faţă-n faţă, Andrei are o tresărire, pare foarte stânjenit. Sineşti se aşază pe scaun, Andrei rămâne încă în picioare, neştiind parcă dacă să se aşeze sau nu...*

Sineşti *(cu o uşoară ironie)*: Te rog, stai jos... *(Andrei tot şovăie.)* Scuză-mă că am uitat să-ţi spun că eu n-am în familia mea nici spătari, nici logofeţi.

Andrei *(încurcat, parcă în echilibru instabil)*: Domnule Sineşti, mi-ar părea rău să fiţi supărat pe mine!

Sineşti: Nu înţeleg ce vrei să spui...

Andrei: Mi-e teamă că sunteţi supărat pe mine?

Sineşti: Tot nu pricep... Dumneata ai fost logodit cu domnişoara Mărculescu, fata cumnatului meu, şi ai stricat logodna... De ce să fiu eu supărat?

Andrei: A fost un act de onestitate morală să renunţ la domnişoara Mărculescu...

Sineşti: În treacăt pot să-ţi spun că era mai simplu să nu te logodeşti.

Andrei: Am crezut că o iubesc, speram să o pot iubi...

Sineşti: Dacă vrei pot să-ţi spun că eu am fost de la început împotriva acestei logodne... Din păcate, Mărculescu are slăbiciunea universitarilor... Vrea un ginere pe care să-l lase la catedră. Se pare că e o tradiţie în universităţile româneşti ca să se lase catedrele moştenire fiilor sau zestre fetelor... Mărculescu avea de gând, cred, să vă trimită imediat după nuntă la Iena ca să-ţi iei dumneata doctoratul... Până şi aci era ideea de moştenire pentru că acolo şi-a luat şi el, tot însurat de tânăr, doctoratul pentru catedra care-l aştepta în ţară...

Andrei: Mi-am dat seama că nu pot pleca din ţară... I-am explicat domnului Mărculescu.

Sineşti: De altfel după câte ştiu eu nu era singura zestre pe care o avea fata... Mai erau puşi deoparte vreo două sute de mii de lei... zece mii de napoleoni aur curat... Aşa sunt mamele, cred că aurul poartă noroc...

Andrei: Credeţi-mă, domnule Sineşti, nu zestrea mă interesa... *(nervos)* În nici un caz nu puteam pleca... asta e...

Sineşti: Nu vreai să pierzi postul de bibliotecar *(a spus asta cu o ironie apăsată)* de la domnul Matei Boiu-Dorcani?...

Andrei: Sunt aci în calitate de istoric... pentru cercetat arhivele Boiu-Dorcani... După cum ştiţi, familiile Cantacuzino, Calimachi, Creţulescu au însărcinat şi ele pe unii dintre istoricii noştri cu asemenea cercetări în arhivele lor...

Sineşti *(mai ironic)*: Pentru asta ai venit într-adevăr acum vreo patru, cinci ani, dar ai rămas... Şi de atunci faci mereu genealogie... *(Apropiindu-se confidenţial, se aşază.)* Am cunoscut într-un "castel" prin Moldova un bătrân caraghios, prăpădit, aciuat acolo... Era fiul unui fost ministru scăpătat, care venise ca musafir să stea o săptămână şi a rămas musafir acolo 40 de ani... Mi se pare

că a murit de curând. Nu s-a mai îndurat nimeni să-l alunge. Nu plătea chirie, nu plătea masă... Până la urmă, ajunsese cam camarad cu servitorii... *(acru)* E periculos să nu plăteşti undeva casa şi masa. *(Sună telefonul, Andrei ridică receptorul.)* Da, doamnă, casa domnului Matei Boiu-Dorcani... Articolul din *Lumea ilustrată?* De ce credeţi că e vorba de domnişoara Boiu? Dar poate că mai există şi altă domnişoară căreia intimii să-i spună "Jupâniţa"... Da, îl avem, articolul... Ne-a fost trimis din două, trei locuri anonim... Nu cred că domnişoara Boiu l-a cetit... Bună ziua, doamnă *(trânteşte telefonul iritat. Peste câtva timp, şovăind nervos).* Domnule Sineşti, vă cer îngăduinţa să vă vorbesc cu cea mai adâncă sinceritate şi sunt convins că mă veţi înţelege: Am crezut întâi că o iubesc pe domnişoara Mărculescu pentru că e într-adevăr şi frumoasă şi foarte gingaşă... Mi-am dat însă seama – deşi cam târziu – că n-o iubesc atât de mult... că ar fi fost nefericită dacă aş fi luat-o de soţie.

Sineşti: Dacă înţeleg bine, visezi "dragoste în stare pură"... E destul de frumos... Dar la sinceritatea d-tale vreau să-ţi răspund şi eu sincer *(cu ceva aprig în linia umerilor, cu pumnul strâns, neaşteptat de sincer, aproape impulsiv).* Ascultă, e în viaţa fiecărui om o clipă, uneori o singură clipă când firul vieţii trebuie răsucit cu duşmănie *(rămâne îngândurat).*

Andrei *e foarte surprins de sinceritatea omului din faţa lui.*

SCENA II
Aceiaşi, Deciu

Deciu *(condus de servitorul în livrea, puţin nedumerit parcă de locul unde se află, se îndreaptă spre Andrei):* Sunt Deciu de la ziarele *Seara* şi *Lumea ilustrată,* vreau să vorbesc cu domnişoara Boiu... Dumneavoastră sunteţi secretarul domnului Boiu, mi se pare?...

Andrei *(încurcat):* Da...

Deciu *(nedumerit şi el):* Am crezut că sunteţi secretarul... scuzaţi-mă...

Andrei *(iritat):* Ce doriţi d-voastră de la domnişoara Boiu?

Deciu *(mirat de iritarea lui):* Să vorbesc cu domnişoara Boiu *(către Sineşti)* Am onoarea să vă salut, domnule Preşedinte...

Andrei *(după un timp, nervos):* Nu cred să vă primească... nu obişnuieşte să primească ziarişti...

Deciu: Vreau să-i arăt portretul pe care i l-am publicat în ediţia noastră ilustrată...

Andrei *(aproape supărat):* D-voastră sunteţi autorul acelui portret?... Cred că n-o să-i facă prea mare plăcere...

Deciu: Asta rămâne de văzut...

Sineşti: Dar ce portret e ăsta?...

Deciu *(îl şi scoate din buzunar)*: Domnule Preşedinte, trebuie să vi-l citesc neapărat...

Andrei: Domnule, vă previn că domnul Boiu trebuie să se coboare în câteva clipe de sus...

Deciu *(sigur)*: Nu e încă îmbrăcat... Ştiu precis când se va coborî şi trec în hol... *(se aşază la masa mare lângă Sineşti şi începe să citească).* "Jupâniţa" *(către Sineşti)* aşa o poreclesc prietenele ei... "O puteţi vedea în fiecare zi la ora şase la şosea. Dacă n-o cunoaşteţi, nu cereţi nimănui să vi-o arate. O veţi recunoaşte spontan. Trece în goana trăsurii largi şi elegante. Are ovalul chipului prea fin, ochii prea mari, gura prea expresivă, degetele prea subţiri. În priviri îi ghiceşti o reverie cu viziuni medievale. Echipajul ei se intercalează într-un lung şir de echipaje de cocote. Dar nimeni nu se înşeală. E descendenta a trei logofeţi şi patru spătari. Are treizeci de ani, zece milioane şi nu s-a măritat încă. Are capriciul să-şi primească pretendenţii într-un iatac – Jupâniţa nu poate avea decât iatac fireşte – care aduce cu un muzeu criptologic. Pe pereţi, tablouri bizantine, portrete mânăstireşti, prin colţuri jilţuri de biserică alături de goblenuri. Lângă o biblie din veacul al XVII-lea, ultimele cărţi ale lui Barrès şi comediile lui Wilde în original. Dar îl admiră mai cu seamă pe Stendhal şi ar vrea să semene neapărat cu domnişoara de la Môle... De asemeni, e de câtva timp în căutarea unui strămoş care să fi fost decapitat. Şi nu e de mirare... că nici unul dintre candidaţi nu mai are curajul să-i ceară mâna".
Ce ziceţi? E bun, nu?

Sineşti: Nu e prea rău, dar de unde gluma asta că vrea să semene cu domnişoara de la Môle?

Deciu: Dar cum? Toate prietenele sale ştiu că domnişoara de la Môle este idealul ei în trecut, ca să zic aşa...

Andrei *(iritat)*: Baliverne... Şi cine este această domnişoară de la Môle, în definitiv?

Sineşti *(uimit)*: Cum, n-ai cetit *Le rouge et le noir* al lui Stendhal?

Andrei *(încurcat)*: Vă mărturisesc că nu... De altfel, mă cuprinde o mare tristeţe când intru într-o librărie, sau într-o bibliotecă mai mare, la gândul că sunt atâtea cărţi, desigur importante, pe care nu le voi citi niciodată...

Deciu *(brusc, demascându-se)*: Domnule Preşedinte, veniţi cu propunerea Delegaţiei permanente la domnul Boiu?...

Sineşti *(cu totul surprins, apoi întreabă iritat, bănuitor)*: De unde ştii dumneata asta? S-a hotărât să nu se comunice nimic presei...

Deciu: Domnule Preşedinte, conducerea Partidului Liberal ştiind că aveţi legături de rudenie cu domnul Matei Boiu prin soţia d-voastră, care este şi cea mai bună prietenă a domnişoarei Boiu, v-a dat această însărcinare de a propune domnului Boiu-Dorcani intrarea în viitorul guvern. De aceea sunteţi aci...

Sineşti *(nu ştie ce să mai creadă)*: Domnule, sunt stupefiat de această indiscreţie...

Deciu: Domnule Preşedinte, scuzaţi-mă, nu avem timp mult de vorbit... Iată despre ce e vorba... Ediţia noastră de prânz aşteaptă cu paginile încheiate, cu loc liber la "Ultima oră" pentru rezultatul demersului d-voastră... Portretul domnişoarei Boiu a fost dinadins publicat ca să am un pretext să intru aci, unde e mai greu de intrat decât la palat. Vă fac următoarea propunere: D-voastră îmi veţi comunica imediat rezultatul demersului d-voastră ca să-l pot telefona, iar eu vă voi comunica la rândul meu, din sursă sigură, ce însărcinare veţi primi în noul guvern...

Sineşti *(e uluit şi indignat)*: Găsesc că exageraţi...

Deciu: Gazeta noastră nu poate apărea fără această "Ultimă oră" *(aude zgomot de paşi)* V-aştept la plecare, în vestibul *(iese grăbit)*.

SCENA III

Matei, Sineşti, Andrei

Matei *(înfăţişare aleasă de bătrân cu monoclu, paloare de om bolnav, gesturi reţinute şi delicate)*: Mă iertaţi, d-le Sineşti, că v-am făcut să aşteptaţi. Sus se repară toată casa... Aici putem vorbi în linişte.

Sineşti *(excesiv de politicos fără să mai aibă obişnuita lui siguranţă de sine)*: Dar nu face nimic, d-le Boiu, e un semn mai mult de prietenie...

Matei: Luaţi loc... A, da... Vream să întreb şi... ce este cu acel potop de crizanteme?...

Sineşti: Sunt omagiul unei premiate. Doamna Sineşti a luat premiul întâi la expoziţie.

Matei *(nu pricepe)*: Dar ce expoziţie?

Sineşti: Expoziţia de flori din parcul Carol... Soţia mea cheltuieşte o mulţime de bani cu grădina... şi le lasă să putrezească... Că, bineînţeles, nu avem ce face cu ele.

Matei *(mirat)*: Ce vrei să faci cu florile?

Sineşti: Creşte specii rare, stă toată ziua cu foarfecele în mână. Când am aflat de expoziţie, i-am spus... "Cel puţin du-le acolo să vadă şi lumea ce flori avem"... A reuşit unele, albe, aproape cât varza... Dar nici nu vrea să audă... Atunci am umplut două camioa-

ne şi le-am expediat Comitetului... Am luat premiul în unanimitate. Dacă vă spun că sunt unele crizanteme albe, cât varza!...

Matei: Le-am văzut... dar nu sunt numai astea... ne-a sosit acum un car întreg. Şi nu ştiu ce e cu ele.

Sineşti *(mirat)*: Drept să spun, nici eu nu pricep nimic... O s-o întrebăm pe Maria, căci a venit şi ea o dată cu mine. Cred că s-a suit la Ioana...

Matei: Mi se pare însă că Ioana nu e acasă, s-a dus să vadă... *(E întrerupt).*

Sineşti: ...Eu am coborât singur la d-voastră fiindcă trebuie să vă aduc câteva lămuriri...

Matei *(priveşte preocupat pe Andrei)*: D-le Pietraru... Am nişte însemnări pe masă, la mine sus... Vrei să le controlezi datele... ca să le putem folosi după masă...?

Andrei: Da *(se înclină puţin şi iese.)*

Matei: Despre ce e vorba... domnule Sineşti?

Sineşti: Uitaţi... *(E încurcat puţin şi solemn)* Colegii mei din delegaţia permanentă, ştiind relaţiile, în sfârşit... onoarea pe care o am de a mă număra oarecum printre prietenii d-voastră...

Matei *s-a încruntat puţin.*

Sineşti: Vreau să spun că ştiind ce legături de *(şovăie)* rudenie şi de strânsă prietenie sunt între familia nevestei mele şi familia d-voastră...

Matei *(aprobă cu o mişcare din cap şi nedumerit puţin)*: Dar i-am trimis alaltăieri şefului partidului d-voastră un plic cu răspunsul meu, la scrisoarea pe care mi-a trimis-o.

Sineşti *(şovăie)*: Tocmai... Da... da... şeful vrea să ştie dacă acesta este ultimul d-voastră cuvânt.

Matei *(uşor iritat)*: Dar câte cuvinte vrea şeful d-tale să am? Eu nu am niciodată decât un singur răspuns.

Sineşti: Scuzaţi-mă... M-am exprimat eu greşit. În scrisoarea lui, şeful v-a rugat să primiţi să faceţi parte dintr-un guvern care ar duce la convocarea unei Adunări Constituante, în vederea exproprierii şi a votului universal.

Matei: I-am răspuns că nu văd posibilă o asemenea colaborare... Şi-ţi spun d-tale astăzi că mă surprinde o asemenea propunere...

Sineşti: Îmi daţi voie, cu titlu confidenţial, să vă spun de unde a pornit ideea?

Matei *face un gest plictisit, probabil din pricina propunerii de confidenţă.*

Sineşti *(fără să observe)*: E o idee a lui conu Alecu... Şeful se teme că rezistenţa conservatorilor – a lui Carp îndeosebi – împotriva reformelor va fi prea dârză şi atunci a acceptat ideea lui conu Alecu

să atragă de partea noastră o parte din ramura veche în frunte cu d-voastră. Faptul că nu faceţi parte din actualul guvern, că n-aţi fost nici în cel din cealaltă guvernare conservatoare, denotă oricum că sunteţi nemulţumit. Cel puţin asta e părerea lui conu Alecu... Şi atunci...

Matei *(enervat)*: Nemulţumit? Domnule Sineşti... că sunt nemulţumit e puţin... Mi-e silă. Dar mi-e silă nu numai de fostul meu partid... Mi-e silă de politică în genere, de toată politica de azi. Am fost de două ori ministru şi demnitatea mea nu-mi îngăduie să mai fiu a treia oară... Dar dacă i-am refuzat pe ai mei, de ce crede conu Alecu al d-tale că aş putea să fiu coleg cu el în minister? Fireşte că nu puteam să dau prea multe explicaţii în scrisoarea mea, dar cred că şeful d-tale a înţeles.

Sineşti: Daţi-mi voie să precizez... Propunerea de a intra în minister nu a fost a conului Alecu... El le-a spus de la început că o să refuzaţi... Alta a fost ideea lui... Şi, de aceea, am venit acum...

Matei *(aşteaptă nedumerit, întrerupându-l)*: Ce idee?

Sineşti: Uite, de acord cu el, de astă dată, şeful ar vrea să ştie dacă aţi accepta eventual prezidenţia Senatului şi deci a Constituantei? Conu Alecu crede că Exproprierea şi Reforma electorală prezidate de o personalitate ca d-voastră ar anula orice opoziţie conservatoare...

Matei: Aş vrea să ştiu dacă e vorba acum de o propunere formală ori numai de o părere oarecare?...

Sineşti *(puţin surprins, zăpăcit)*: Da... nu... de ce?

Matei: Pentru că dacă nu e o propunere propriu-zis, ar fi comic să refuz ceea ce nu mi se oferă.

Sineşti *(tresare)*: Dar...

Matei: Iar dacă e o propunere formală, atunci răspunsul meu e limpede, hotărât, unul singur, este: Nu. *(Sună).*

Sineşti: Dar d-le Boiu...

Matei: D-le Sineşti, nu sunt timpurile acestea ale noastre... iartă-mă, sunt numai timpurile d-voastră... ale *(surâzând)* democraţilor. *(Către servitorul care a intrat.)* Pofteşte pe d-l Pietraru.

Servitorul: Doamna Sineşti întreabă dacă poate veni în bibliotecă.

Matei: Desigur că da...

Sineşti *(sceptic)*: Credeţi că vor reveni vreodată vremurile d-voastră?

Matei *(convins)*: Fără îndoială că da.

Sineşti: Toţi autorii sunt însă de acord că e în lume acum o deplasare categorică "spre stânga".

Matei: Nu e nimic... Aşteptăm...

Sineşti: Mi-e teamă să nu aşteptaţi prea mult.

Matei: S-ar putea să nu mai apucăm noi înşine această întoarcere... Dar trebuie să aşteptăm.

Sineşti: Ţara însă nu poate aştepta.

Matei: Credeţi d-voastră că orice activitate e folositoare ţării?... Credeţi d-voastră că aceste două "reforme", pe care le vreţi cu orice preţ, sunt folositoare neamului românesc?

Sineşti: Fără îndoială că da.

Matei: Dar expropriind pe marii proprietari, veţi ruina o clasă conducătoare pe care nu o veţi mai putea reconstitui... Şi fără nici un folos, căci nu veţi putea satisface toată ţărănimea, iar cei satisfăcuţi nu vor avea de ajuns, vor vinde ce vor căpăta, tocmai spre folosul acelor străini, pe care-i veţi încetăţeni prin reforma electorală. Veţi înstrăina totul.

Sineşti: Nu cred că va fi aşa cum spuneţi... Ceea ce ştiu e că şi aşa boierimea, care posedă munţi întregi împăduriţi, i-a concesionat unor societăţi străine, care i-au pleşuvit cu totul, au distrus până şi rădăcinile. Regiuni întregi sunt prăpădite.

Matei: Au făcut-o poate unii, şi au greşit, desigur. Eu n-am făcut asta, nici la Dorcani, nici la Colţoasa. Acolo, munţii sunt întregi.

Sineşti: Nici aşa nu-i bine. Aveţi şapte munţi împăduriţi. E şi o bogăţie a ţării. Avem nevoie de şcoli, de spitale, de armament. Nu e păcat de codrii aceştia, care putrezesc în părăsire?

Matei *(precis, după o pauză nervoasă)*: Codrii nu putrezesc *(îl priveşte lung)*, domnule Sineşti... Codrii aşteaptă... *(Către Andrei care a intrat.)* Caută-mi, te rog, colecţia Meteş.

Sineşti *(cu alt ton)*: Poate vă interesează numai fiindcă sunt plini de vânat.

Matei: De la moartea băiatului nu mai vânez, domnule Sineşti... N-am mai călcat pe la Dorcani de lungă vreme...

Sineşti: Dar nici în Bucureşti parcă nu staţi prea mult.

Matei: Nu s-ar spune, domnule Sineşti, că avem moşii vecine. Căci dacă ai veni mai des pe Valea Nereului, ai şti că mai bine de jumătate de an mi-o petrec la ţară... Că-mi gospodăresc singur moşia, şi cu câte necazuri, Doamne. Acest lucru îl ştie însă d-na Sineşti, care e cea mai harnică şi mai plăcută vecină, ba mi se pare că stă acolo întreg anul, mai mult chiar decât mine, *(Maria tocmai intră)* şi spun asta, nu pentru că tocmai intră pe uşă, ci fiindcă e cu desăvârşire adevărat.

SCENA IV
Andrei, Sineşti, Matei, Maria

Maria *(nu pare să fi auzit că e vorba de ea, dă cu ochii de Sineşti, are o încordare retractilă, de vietate speriată şi întărâtată, în acelaşi timp... Îl priveşte palidă, cu mânie, câteva clipe, şi-i spune nervos)*: Dumneata aci? Am stabilit amândoi că ţi-e îngăduit numai să mă conduci până la poartă... Ţi-am spus că niciodată, şi pentru nimic în lume, nu trebuie să ne mai aflăm împreună, în această casă, amândoi, faţă în faţă.

Matei *o priveşte neliniştit.*

Sineşti *(vorbindu-i Mariei ca unui bolnav)*: Dar, desigur, Maria, aşa am stabilit... ai dreptate. Întâmplător am avut de vorbit cu domnul Boiu.

Matei *(încercând s-o liniştească şi el)*: Maria...

Maria *(are ochii-n lacrimi, vrea să plece, pe urmă face o sforţare, se stăpâneşte şi chiar caută un ton de convorbire, vorbind totuşi cu oarecare nervozitate)*: Am văzut că florile mele sosiseră încă de azi dimineaţă şi vroiam să le duc în biroul d-tale, fiindcă ştiu cât de mult îţi plac.

Matei: Cum, nu sunt pentru Ioana?

Maria: A, nu, Ioanei nu-i plac deloc crizantemele, fie ele şi excepţional de mari.

Matei: Nu ştiam.

Maria: Le găseşte prea "plângătoare"... Preferă florile cu lujer sprinten. Am vrut să-i aduc nişte crini van Hutten dar se pare că i-a oprit juriul expoziţiei, dacă nu cumva e vreo glumă...

Sineşti *(sec)*: I-a oprit vreo cucoană de pe acolo. Crinii roşii nu se găsesc aşa uşor.

Maria *(îşi reaminteşte nervoasă, de neînduplecat)*: Niciodată...

Matei: Tocmai că îi spuneam d-lui Sineşti. Am văzut azi în curte un car cu crizanteme, mi-a spus omul că sunt de la expoziţie şi n-am priceput nimic.

Maria: Ca la orice expoziţie, am fost invitaţi să "ne ridicăm operele"... Am spus omului să ducă jumătate la Maternitate, pentru bietele mame de acolo, şi jumătate să le aducă aici...

Matei *(ca să încheie discuţia)*: Nu v-am prezentat pe d-l Pietraru, doamnă, tânărul meu colaborator.

Maria *(cu o graţie şi o bunăvoinţă desăvârşită. E de altfel o femeie tânără, foarte frumoasă, cu umbra unei melancolii nervoase pe faţa palidă, puţin ascunsă sub pălăria resfrântă într-o parte, ca*

a vânătorilor): Dar cred că ne-am cunoscut... Domnul Pietraru mi-a fost prezentat tot de d-voastră cu prilejul unei...

Andrei *(surprins, intimidat, zăpăcit)*: Vai, doamnă, scuzaţi-mă, da... da... am o memorie... scuzaţi-mă...

Maria *(mereu prietenoasă)*: Dar nu-i nimic... absolut nimic, d-le Pietraru. Lipsesc aproape tot timpul din Bucureşti.

Andrei *rămâne încă în picioare turburat de apropierea asta plină de melancolie şi eleganţă.*

Matei *(ca să încheie discuţia)*: Ce fac copiii, doamnă?

Maria: Nebunii... domnule Boiu.

Matei: Băieţelul?

Maria: A căzut ieri de pe cal la manej, dar n-a păţit nimic *(fericită, mirată).* Absolut nimic *(priveşte biblioteca cu un fel de emoţie).* Vă aduceţi aminte când eu cu Ioana ne-am închis în această bibliotecă o duminică întreagă, de dimineaţă până seara târziu, fără să spunem la nimeni, nimic?... Ne-aţi căutat cu toţii, speriaţi, în tot oraşul. Aţi anunţat poliţia...

Boiu *(cu indulgenţă)*: Ce spaimă am tras... şi noi şi mătuşa ta...

Maria: Fusese o idee a Ioanei. Ea făcuse rost şi de cheie. În biblioteca de jos, aci, nu intra mai nimeni, nu era aranjată ca acum, cărţile şi documentele erau aruncate ca într-un pod.

Matei: Sunt vreo cincisprezece ani de atunci, domnul Pietraru nu venise încă la noi să aranjeze biblioteca *(surâzând).* Din păcate nu era nici întâia, nici ultima "idee" a Ioanei.

Sineşti *(încercând)*: Nu mi-ai povestit niciodată asta Maria...

Maria *(cu un soi de rugăminte intensă)*: Te rog, niciodată, în nici un mod aci, noi doi faţă în faţă.

Matei *(ca să curme situaţia)*: Ioana ştie că veniţi astăzi s-o vedeţi?

Maria: Nu... dar cred că o să-i spuie servitorul că sunt aici jos.

Matei: Cu siguranţă că da... de altminteri e probabil că a şi venit... Îi aud trăsura... a fost să-şi ia un tablou al Suzanei Boiu.

Maria: Suzana Boiu?

Matei: Copilării de-ale ei. Capricii de fată răsfăţată. A comandat pictorului Dimiu o copie după portretul Suzanei Boiu de la mănăstirea Stioava...

Maria: Jupâniţa nu se dezminte... Ioana cunoaşte istoria mai bine ca un dascăl.

SCENA V
Matei, Sineşti, Andrei, Maria, Ioana

Ioana, *singura dintre personajele prologului care mai păstrează parcă un aer imaterial. Intră urmată de un servitor care duce tabloul. E înaltă, cu părul şi ochii negri, albă şi stranie. O eleganţă fără maiestate şi o nervozitate integrală de animal de rasă. Are mişcări feminine, dar precise, gesticulează fără să depărteze niciodată braţele de corp. Mâinile, îndeosebi, cu degetele lungi, fine şi palide, îi sunt atât de expresive şi de vii de parcă ar vorbi cu ele, de parcă toată fiinţa i-ar fi în ele. Vorbeşte foarte repede fără să "scandeze", ci nuanţând şi făcând pauze între propoziţii, nu între cuvinte. Dă replica direct, de obicei rămânând în profil, numai când vrea să accentueze ceva întoarce spontan capul şi fixează cu privirea. Nu râde niciodată, dar surâde adesea, un surâs nervos şi ironic. Dă o impresie de sensibilitate şi pasiune "din cap", care are ceva din rigiditatea şi artificialul tulpinei de crin, poate chiar din fragilitatea trestiei.*

E acum într-o rochie cu talia sus, albastră, cu jachetă lungă, iar dedesubt bluza albă încheiată până sub bărbie, de parcă ar avea gâtul înmănuşat ca un braţ, pieptănată cu cozile încolăcite strâns pe urechi.

Ioana *(către Maria)*: Bine că ai venit... Să vă constituiţi în comitet... Vreau să vă ştiu părerea. *(Servitorul reazemă tabloul, ea îşi scoate jacheta şi pălăria).*

Maria: Asta ca să sporeşti vestita ta colecţie din iatac?

Sineşti *(căutându-se prin buzunare)*: Dar mai întâi, scuzaţi-mă, nu ştiu cine a fost această Suzana Boiu?

Ioana *(afectat, către Matei)*: D-l Sineşti nu ştie cine a fost Suzana Boiu. *(Către Sineşti.)* Dar mi se pare că ai învăţat la istorie lucrul acesta, în liceu?...

Sineşti: Ca viitor om politic, în orele de istorie citeam gazetele, pe sub bancă...

Ioana: Ei bine, ai să vezi numaidecât... D-le Pietraru.

Andrei *(tresare, bâlbâie)*: Da.

Ioana: Dă-mi, te rog, volumul al doilea din Istoria Mănăstirilor şi Pravilelor...

Andrei *(grăbit, nervos)*: S-aduc scara... numaidecât. *(Pleacă).*

Ioana *(enervată puţin)*: Dar nu e nevoie de scară. Cartea e jos...

Andrei: A, da, jos. *(Se duce iar spre dreapta şi scoate o carte din raft, pe care i-o dă Ioanei.)* Uitaţi-o.

Ioana *(cu superioritate)*: Dar nu ţi-am cerut asta. *(Se duce singură să-şi ia cartea.)*

Andrei *(tot sângele i-a năvălit în obraz)*: Scuzaţi-mă, domnişoară, înţelesesem... *(Ioana nu-l ascultă.)*

Ioana: Ascultă, domnule Sineşti.

Sineşti *(uimit, cercetează cartea)*: Aşadar nu e o calomnie că domnişoara Boiu citeşte literile popeşti *(cu intenţie)*. Credeam că numai domnul genealog se pricepe la asta.

Ioana *(plictisită, nu-i răspunde, ci începe să citească subliniind cu patimă toată savoarea arhaică a fragmentului)*:

"Ce în spre toamnă văleat 7233 iară de la Hristosu 1765, năpristanu potera stăpânirii stându, pus-au mâna pre vestitulu haiducu şi la moarte pren streang osânditulau dupre direptate. Atunce s-a tâmplatu unu faptu de care foarte minunatu-s'au tot norodul de s'au dusu vestea până la Craiova şi mai departe la Cerneţu. Ştiutu fiindu că dupre obiceiul pământului verice jupâniţă au den milă au den dragoste dacă se da soţie legiuită osânditului ertatu era, ce urmându a se spânzura aceal haiducu, carele de prostime prea iubitu fiindu pentru faptele ceale de vitejâe, căci cu moartea el osândea pre diriguitorii şi veneaticii pripăşiţi pe lângă scaunulu capului cârmei, pentru toate răutăţile săvurşuite asupra norodului cealui prostu şi necăjitu pe carele care cine vrea acela îl şi mulgea. *(Cu vocea tot mai pătimaşă, tot mai mult scoţând în relief savoarea textului.)* Şi cutezătoru foarte nemerindu-se a fire, iară nemearnicile togmeli şi âmblările lumei ceale pieritoare de atunci văzându, plăcut-au hirea şi cutezanţa lui fiicei Bev-vel Vornicului Iordake Boiu anume Suzana. Lucru e tare de mirare fiindu acest neam de Boiu prea cinstitu, dat-au ţării logofeţi, vornici, spătari toţi boeri veliţi. Şi cu hierbinte lacrimă de plângere căzându Suzana la chicioarele Domnului rugatu-l-au de iertare, iară obiceiulu pământului mai tare de cât voia Domnului şi pravila fiind, iertatu-sau acel haiducu spre marea mulţămită a prostimei... iară ea, Suzana adică, luatul-au de bărbatu".

(Repetă pe dinafară.) Plăcutu-au hirea şi cutezanţa lui fiicei Bev-vel Vornicului Iordache Boiu. *(Exaltată.)* Ai văzut cine era Suzana Boiu? Ai văzut ce era în stare să facă ea într-o epocă de decădere ca aceea a fanarioţilor? Ea este patroana mea... Este idealul meu în trecut... o simt în sângele meu mai mult ca pe oricare dintre strămoşi.

Matei *(care privea tabloul)*: Dar, Ioană, fii rezonabilă.

Maria: A! N-o convinge nimeni. Ioana are ideile ei.

Matei: E un copil răsfăţat... Dar vârsta le orânduieşte toate. *(Către Sineşti.)* Mai rămâi? *(E gata să plece.)*

Sineşti: Merg şi eu *(către Maria)*. Mergi?

Maria: Eu mai rămân. Avem de vorbit amândouă. *(Matei se-nclină, Sineşti sărută mâna Ioanei, ies amândoi).*

SCENA VI
Ioana, Maria, Andrei

Maria *(după ce a privit îndelung tabloul)*: Aceasta-i Suzana Boiu?... Ştii că seamănă mult cu tine?

Ioana: Cum o să semene cu mine, Maria?

Maria: Aceiaşi ochi, aceeaşi expresie.

Ioana: "Expresie?" cum o să aibă "expresie", Maria? E o copie după un portret de mănăstire.

Maria *(fără să înţeleagă)*: Poate să fie o copie bună totuşi...

Ioana: Este o copie desăvârşită, dar nu poate să aibă "expresie"... Arta bizantină dispreţuieşte "mimica". Redă numai desprinderea şi fuga de lume. Suzana Boiu figurează drept ctitoră a mănăstirii Stioava. Portretul ei e la intrarea bisericii pe peretele din *(caută în gând)* dreapta, deasupra pietrei de mormânt... Uite, ochii mari, ficşi, arzători, ocolesc parcă tot ce e urâciune pământească; fruntea înălţată şi limpede dispreţuieşte bucuriile de preţ mărunt, ale celor din jurul ei... De ce te uiţi atât de mirată la mine?...

Maria: Jupâniţo, acum înţeleg că nu seamănă Suzana cu tine, ci tu semeni cu portretul ei.

(Andrei care era foarte stânjenit, după o evidentă ezitare, tot fără să ştie dacă e bine, iese)

Maria *(se uită după el)*: Tu eşti cam bruscă cu bietul băiat, Jupâniţo.

Ioana: Eu?

Maria: Adineaori l-ai pus într-o situaţie foarte delicată... De altminteri, acesta e felul tău de a fi cu toată lumea...

Ioana: Bine, dar e neobişnuit ca un bibliotecar să nu cunoască locul cărţilor... N-ai văzut cum se zăpăcise?...

Maria: Adevărul e că tu intimidezi în mod inexplicabil pe toţi bărbaţii, nu numai pe tânărul acesta... care mai e şi timid pe deasupra...

Ioana: Ei bine! Timiditatea aceasta e cu desăvârşire ridicolă.

Maria: E poate prea delicat şi de aceea e timid.

Ioana: Şi pe urmă e atât de nehotărât, niciodată parcă nu ştie ce vrea.

Maria: Nici asta nu-i prea rău. Cei inteligenţi şi sensibili au totdeauna momente de îndoială.

Ioana: Şi de laşitate.

Maria: A, asta nu totdeauna... Eu am convingerea că numai oamenii timizi sunt cu adevărat curajoşi... atunci când e nevoie.

Ioana: Oh, îţi plac prea mult crizantemele, Maria... *(Trage din ţigară.)* Ai cunoscut atâţi timizi?

Maria: Am cunoscut oameni uimitor de curajoşi care erau neaşteptat de timizi câteodată... *(Ironică.)* De altminteri, nu ai şi tu impresia că bărbatul meu nu e deloc timid, de pildă? Trebuie să ştii că

timiditatea este, de cele mai multe ori, dovadă de mândrie exagerată şi prost ascunsă. Iată, despre acest tânăr, ştii ce lucruri interesante se vorbesc?

Ioana: Drept să-ţi spun, e de şase ani la noi, dar nu ştiu dacă am vorbit cu el vreodată, în adevăratul înţeles al cuvântului. Mai mult fraze tipice. La masă, arareori, şi în bibliotecă.

Maria *(familiară, bună)*: Ei bine, jupâniţo, am să-ţi povestesc despre el ceva foarte...

Ioana *(surâde)*: Crizantemele, Maria. Crezi că e atât de interesant ca să ne pierdem timpul vorbind despre el? E un biet ratat. Mai bine, haide sus, să atârnăm portretul ăsta la mine. *(Intră Andrei.)*

Andrei: Domnul Boiu are să vie jos, aci, doamnă.

Maria: Voi merge câteva clipe sus la Ioana şi pe urmă cobor. Eşti bun să-i spui d-ta? Da?

Andrei: Da, da.

Maria: Mulţumesc, domnule Pietraru.

SCENA VII

Andrei, Culai, *pe urmă* Ioana

(Rămas singur, Andrei priveşte lung după Ioana Boiu, ia în urmă cartea în care a citit ea, şi parcă ar vrea s-o rupă, abătut, şi apoi, înciudat): Sunt un dobitoc. *(Intră cu zgomot Culai urmat de servitor).*

Culai *(cam în costum de silvicultor, voinic şi sănătos, se certa vioi cu servitorul care nu-l lăsa să intre)*: Ce e, domnule? Uite-l aici... Iată că e singur... Acum ce mai vrei? Că eu nu mai vreau nimic... Adică da, mai vreau ceva... S-o ştergi. *(Servitorul se uită întrebător la Andrei, care îi face semn să iasă.)*

Andrei *(cu ochii plini de bucurie)*: Mă, ce e cu tine?

Culai: Nimic. Am vrut să intru şi pe semne că nu i-a plăcut domnului acela în livrea costumul meu... că sta la tocmeală cu mine... Că “e boierul în bibliotecă“. Nu mai ştiu ce spunea... Marafeturi...

Andrei: Culai!

Culai: Fă-te-ncoa să te pup! Ce? Crezi că mă sperie pe mine primirea asta rece? Nu degeaba scrie la gazetă că e vorba ca să deveniţi miniştri...

Andrei: Măi, tot trăznit ai rămas. *(Intră Ioana cu un servitor după ea.)*

Ioana: Ia-l cu grijă... Bagă de seamă să nu-l strici... Nu aşa... ţine-l mai aproape. *(Servitorul iese, cu tabloul, urmat de Ioana).*

Culai *(la intrarea ei tresărise respectuos şi îşi încheiase nasturii desfăcuţi la haină, dar după ce ea pleacă, înciudat, se descheie iar)*: Cine-i cucoana asta?

Andrei: Domnişoara Ioana Boiu.

Culai: Şi ce? Casa lui tată-său e hotel, de nici nu se uită la oamenii pe care îi găseşte înăuntru?

Andrei *(cu faţa înflorită de bucuria de sat de munte, pe care i-o aduce prietenul lui)*: Ascultă, mă! Ce-i cu tine? De ce ai venit?

Culai *(simplu)*: Am venit să te iau.

Andrei *(care se uita surâzând la ghetele lui pline de praf, surprins)*: Ce?

Culai *(drept explicaţie)*: Am venit să te iau. *(Stă jos.)*

Andrei: Unde?

Culai *(cu jambierele prăfuite, cu amândouă mâinile în buzunarele largi ale hainei de catifea, trântit pe scaun ca la el acasă)*: La ţară... *(Îi oferă loc, el lui Andrei.)* Stai şi tu jos.

Andrei *(mirat)*: Şi cum ţi-a venit gândul ăsta trăznit?

Culai *(explică în mod firesc, dar jumătate serios, jumătate trăznit, vorbind repede, subliniind numai ici, colo, neglijând dinadins detaliile poetice, ca pe nişte paranteze)*: O dată cu răsăritul lunii, alaltăieri seară! *(Andrei îl priveşte ca pe un nebun.)* Alaltăseară, îmi luam, după masă, cafeaua în cerdac şi fumam. Atunci a răsărit luna, mare, albă, peste culmea Mocăniţei, peste prundişul alb al Teleajenului, peste căsuţele de pe coastă. Cât vedeai cu ochii, se lumina ca ziua şi, cum cădea luna pe toate pădurile, mi-am zis: Pădurile astea sunt ale satului, că eu nu am decât 150 de pogoane. Acum nu aduc nimic. Dar, dacă le-am exploata, ne-am îmbogăţi cu toţii. Să facem o obşte. Luna se ridica din ce în ce mai mult deasupra pădurilor... deasupra satului... Atunci mi-am adus aminte că ăl mai *(îl priveşte)*, hai să zicem, ăl mai bun prieten al meu se ofileşte cu diploma în buzunar, într-o casă boierească, după ce şi-a tocit coatele 16 ani pe băncile şcoalelor. Sunt trei ani de când ţi-ai dat capacitatea, nu?

Andrei *(dă stânjenit la o parte o carte)*: Nu mi-am dat-o.

Culai: Şi de ce?

Andrei *(tot stânjenit)*: N-am putut... Acum 6 ani nu-mi luasem licenţa, iar acum doi ani nu eram pregătit.

Culai *(îl priveşte cu milă)*: Ai dreptate, trebuie să fi muncit ca un rob în casa asta. *(cald)* Andrei, nu-i nimic, hai cu mine. Te aşez pe-un trai, cu pui fripţi şi lapte proaspăt, în cerdacul casei...

Andrei *(cu un surâs de amintire, faţa i se luminează melancolic, iar Culai observă bucuros ce albaştri au devenit ochii prietenului lui)*: Cerdacul casei.

Culai: Da, în cerdacul casei... Dedesubt văile una-ntr-alta, iar în faţă munţii drepţi ca haiducii. *(Îmbătat.)* E un miros de brad, mă dragă, de te ameţeşte. *(Repede, cu una din aceste treceri de grai, care-i sunt caracteristice.)* Ieri am vorbit cu oamenii, le-am spus că am un băiat fain şi priceput... care o să ne facă ispravă bună. *(Scurt.)* Tu te-ai mai ocupat cu asta când erai prin liceu, la voi în sat! Nu?... Şi într-un suflet am alergat la tine.

Andrei *(înduioşat)*: Să mă iei? *(Se scoală.)*

Culai *(privindu-l cu dragoste)*: Oi fi tu ticălos, măi Andrei! Dar uite... uite...

(Andrei înduioşat se trezeşte cu amândouă mâinile lui nervoase, palide, strânse de mâinile tari ale lui Culai.)

Culai: Andrei! Uite, tare mi-ar părea bine să fim iar împreună... Ştii, ca în liceu... Ce viaţă am duce... Aşa cum plănuiam noi în odaie la conu Iancu Surugiul... O căsuţă albă sub coasta de munte...

Andrei: Cu cerdac...

Culai: Cu cerdac... cu mămăligă caldă şi ţuică de prune, iar în colţ lăutarii şi damigeana de vin... *(Răpit.)* Măi Andrei!

Andrei: Ce?

Culai: Adună-ţi repede boarfele şi hai degrabă. Ce mai stai? *(Iar cu o trecere în grai, una din acele treceri care îi sunt foarte familiare.)* Unde mai pui că facem avere, mă? Mergem apoi în Rusia, tocmai pe Don şi ne cumpărăm câte o pereche de telegari. Uliu!

Andrei *(prietenos, doar ochii surâd trist în faţa lui devenită de o palidă frumuseţe)*: Mă, nu ţipa.

Culai *(speriat)*: Aşa e, bine zici. *(Se uită în jurul lui la dulapurile imense cu cărţi vechi, la mobila severă prăfuită parcă.)* Aici te sperii singur când ţipi, ca în bisericile părăsite... *(Cu amândouă mâinile în buzunar.)* Ei, ce mai stai pe gânduri? *(Glumeţ.)* Şi pe urmă facem şi noi ca toată lumea. Ne însurăm. E un popă acolo cu două fete, ca de comandă. *(Mai în şoaptă.)* Eu am şi vorbit cu una.

Andrei *(stins, dar hotărât)*: Darie dragă, eu nu pot merge.

Culai *(uimit, parcă nu a înţeles bine)*: Nu poţi merge cu mine?

Andrei: Nu.

Culai *(nedumerit)*: Eu nu te pot înţelege defel. De ce nu poţi merge? *(Dezamăgit.)* Ascultă, trebuie să-mi spui de ce nu poţi merge.

Andrei *(obosit, îi cade privirea pe fereastra luminată de apus, care măreşte singurătatea bibliotecii şi îi accentuează aerul închis de casă veche. Culai e tot mai mult un intrus, al vieţii sănătoase, aici.)*: Nu pot, nu pot.

Culai *(contrazis, împinge scaunul, sincer uimit)*: Ce te ţine aici? Nu pricep. Te plăteşte boierul acesta atât de bine? Dar poţi câştiga o avere, mă, *(scăzut)* şi, pe urmă, să-ţi spun ceva: Mi-ai spus adineauri

că nu ţi-ai putut lua diploma de profesor. Ei bine, Andrei, mi-a venit greu... Şi nu ţi-am spus-o. Dar asta m-a mirat şi m-a durut. Tu ştii... în sfârşit... Cum să-ţi spun?... Tu ştii că la şcoală noi te vedeam altfel... Am crezut în tine... Nu semănai cu ceilalţi... Eram convinşi *(cu adevărat mişcat),* Andrei, că ai să devii într-o zi un nume mare. *(Îşi răsuceşte nasturele de la haină, tace o clipă şi pe urmă)...* Şi când colo, ai rămas aici şase ani. Mă, uite, pe fata aia, care te-a recomandat, aş strânge-o de gât... dacă aş mai întâlni-o.

Andrei: S-ar putea s-o întâlneşti, că şi ea a rămas aici... Ea măcar nici nu şi-a terminat Universitatea.

Culai: Cum? A rămas de acum 8 ani? Dar ce are casa asta, mă, de nu prieşte ălor tineri şi omoară omul din ei? *(Rămâne aşa uimit.)*

Andrei: A pierdut legătura cu Universitatea, într-o vreme a fost cu domnişoara Boiu în străinătate... nu a mai prins ritmul examenelor.

Culai: Fugi de aici, că e altceva... I s-o fi părut că diploma nu e mare lucru pe lângă boierii care vin aici... *(Amar.)* Aţi rămas "oameni de casă". *(Amărât, fără să-l privească.)* După cât mi-aduc aminte veniseşi aici numai pentru o lună, două.

Andrei *(îndurerat, a luat în mână cuţitul de tăiat foile)*: Taci, taci, Darie.

Culai: Ei bine! Cine ştie dacă ai fi trăit în aer, în libertate... aici te-ai ofilit, te-ai stins.

Andrei *(mustrător, răscolit de amintiri)*: Ei, dar taci odată.

Culai: A! nu-ţi convine s-auzi? Dar pe mine mă doare că eşti ca un câine din aceia căruia, şi după ce i se dă drumul din cuşcă, nu-i vine să iasă.

Andrei *(învins, îndurerat)*: Ei bine, nu pot să ies, nu pot să plec. *(Rămâne fără pic de sânge în figură, aruncă pe masă cuţitul.)*

Culai *(uimit)*: Eşti legat de casa asta?

Andrei *(sugrumat, cu ochii în pământ)*: Legat...

Culai: Ei da, eşti legat? *(Stă mult pe gânduri, îi vine deodată în minte adevărul, reconstituie în gând scena intrării Ioanei şi rămâne uimit, împietrit.)* Domnişoara Boiu? *(Andrei dă din cap.)* Nenorocitule!

Andrei *(îl urmează, terminând)*: Nenorocit...

Culai *(furios)*: Eşti nebun? *(Se apropie de el.)* E amanta ta?

Andrei: Amanta mea? Dar nici nu-mi vorbeşte măcar...

Culai *(repede, fără să mai aleagă vorbele de indignat ce e)*: Dar e fără noimă, e stupid, e odios, e ridicol... Ridicol da! O iubeşti pe d-ra Boiu. De ce o iubeşti?

Andrei *(calm)*: Asta e întrebare?

Culai: De ce tu, băiat de ţăran, iubeşti fata unui boier, cu averi nemăsurate?

Andrei *(simplu)*: Ştiu eu?

Culai *(mânios)*: Să-ţi spun eu. Nu pentru că e frumoasă... Sunt altele mai frumoase decât ea, pentru inteligenţa ei, iarăşi nu. O poţi găsi această inteligenţă şi la o biată studentă care n-are decât o singură rochie. Nu! o iubeşti pentru că e descendenta unei familii străvechi, o iubeşti pentru bogăţia ei. Da, asta-i. E ceva în tine, nemăsuratul tău orgoliu, care ar fi iubit-o şi fără s-o fi văzut vreodată... Cum iubesc fetele din provincie pe principele moştenitor... Robul din tine visează! De ce râzi? De ce?

Andrei *(admiţând ca un condamnat, căruia totul îi e indiferent)*: Pentru că, în definitiv, ai dreptate.

Culai *(îndârjit)*: Pentru că eşti zănatec, eşti stupid.

Andrei: Ridicol, odios. Da, ai dreptate. Numai că tu nu faci decât să explici un lucru pe care eu îl constat de multă vreme. *(Se apropie de Culai şi îi vorbeşte repede, din ce în ce mai cald.)* Dar dacă în afară de inteligenţa şi frumuseţea ei, numele moştenit, palatul, luxul care o înconjoară, toate acestea o înalţă de n-o mai ajunge nimeni, *(pătimaş)* ei bine, Darie, o iubesc şi pentru numele, şi pentru palatul, pentru echipajul, pentru toaletele şi cărţile ei, pentru călătoriile pe care le-a făcut, pentru toate lucrurile acestea care fac din ea o fiinţă depărtată de lume, de forfota de toate zilele, *(exaltat)* un exemplar unic. *(Rămâne nemişcat, adâncit în el însuşi.)*

Culai *(calm şi convins)*: Atunci eşti nebun! Ai să sfârşeşti la balamuc.

Andrei *(la fel de convins)*: Poate că da.

Culai: Nu "poate". Sigur. Absolut sigur. *(Îl priveşte în ochi.)* Ascultă! Tu speri ceva?

Andrei *(stăpân pe el)*: Nimic.

Culai *(cald, cu dragoste de frate)*: Atunci, hai cu mine!

Andrei *(fireşte şi hotărât; convins de imposibilitatea de a pleca)*: Nu pot.

Culai *(căutând să-i aţâţe voinţa)*: Ba poţi. Tu nici nu ştii cât poţi. Vino cu mine, fugi. Tu poţi mai mult decât crezi, când vrei, când te necăjeşti. Nu, serios, Andrei, tu ştii, la şcoală erai cel mai slab, dar tuturor le era frică atunci când te necăjeai. Ţi se urca sângele în cap... ţi se crispau pumnii. Odată ai dat cu lunganul ăla de Milovici de pământ, de a răsunat duşumeaua. *(Rugător, pătimaş.)* Mai necăjeşte-te şi acum! *(Sie însuşi furios.)* Eu să iubesc pe d-ra... cum o cheamă... eu? De ce? Nu vreau. Nu mai vreau s-o iubesc. *(Strigă el.)* Urlă, smulge-ţi imaginea ei din minte şi dă cu ea de pământ. *(Repede.)* Pe urmă, hai cu mine. *(Respiră, apoi rugându-l.)* Dar necăjeşte-te odată, Andrei...

Andrei *(cu acelaşi ton melancolic)*: M-am necăjit şi am plecat! Am făcut cum zici tu. *(Stă jos.)*

Culai *(surprins şi potolit)*: Te-ai necăjit? Ai plecat? *(Se aşază şi el.)*

Andrei: Da, anul trecut, într-un sat de munte. De prisos. Aş fi vrut să lucrez şi nu puteam *(surâde trist)*. Să gândeşti filozofie la 200 km de ochii ei! Citeam zece jurnale pe zi, doar oi afla ceva despre ea, un rând, să-i văd numele pomenit, măcar vreun compte-rendu. *(Povesteşte, jucându-se cu cuţitul de tăiat foile.)* Când venea seara, parcă se zăvoreau porţile unei închisori în jurul meu. Dar ce atâtea vorbe, Darie?... Am venit de acolo, şi, zile întregi de-a rândul, săptămâni, pândeam la orele ştiute, s-o văd, în treacăt, în trăsură *(nervos)*. Am făcut în primăvară o încurcătură îngrozitoare. Dorind s-o uit cu orice preţ, m-am logodit cu o domnişoară, Mărculescu, nepoata lui Sineşti... Am înţeles însă că viaţa nu mi-e cu putinţă într-altă parte şi am desfăcut logodna. Ai dreptate. M-am întors ca un câine bătut. Aici am o linişte relativă, *(cu un accent de seacă fericire)* o văd în fiecare zi, Darie... În fiecare zi. *(Recunoscător.)* I-a dat Dumnezeu mania cărţilor.

Culai *(practic)*: Şi unde ai să ajungi?

Andrei *(palid, cu o durere conţinută)*: Nu ştiu. Unde vrei s-ajung? La balamuc, cum ai spus. Ce vrei? e şi asta o boală ca celelalte. Unii mor de cancer, alţii de tuberculoză. *(Surâzând cu un calm groaznic.)* Eu voi muri pentru că am avut nenorocirea s-o cunosc pe d-ra Ioana Boiu. O boală incurabilă. Totul e să te resemnezi, şi eu m-am resemnat.

Culai *(cu o ţărănească părere de rău)*: Când am pornit acum zece ani, ne gândeam la cu totul altceva.

Andrei: Ce pot să mai fac?

Culai *(nedumerit, cu o durere caldă)*: Omule, toate drumurile pe care puteai să le apuci în viaţă duc până la capătul lumii. Cum naiba, de l-ai ales tocmai pe ăsta, de te-ai înfundat aici?

Andrei *(pierdut în depărtarea lui)*: Ei, Culai... Şi într-o iubire poţi să ajungi până la capătul lumii.

Culai *(a rămas pe gânduri, nedumerit, pe urmă, cu privirea absentă)*: E greu să ne mai înţelegem, măi băiete. Nu mai măsurăm cu aceeaşi măsură... Ştiu eu ce ai fi putut să ajungi? Noi credeam că poate vei fi un profesor mare, un savant, unii credeau că vei deveni scriitor chiar. *(Cu gura coclită.)* Dar nimeni nu bănuia că vei deveni om de casă boierească.

Andrei: Şi ce vrei să fac? Să câştig bani? N-o pot avea prin bani! Situaţia socială? Îi cer mâna miniştri... Nimeni n-o poate atrage. Ce să fac? Sunt bolnav. E de fapt o boală a trupului. Dacă printr-un aparat oarecare mi s-ar domoli zvâcnetul arterelor şi potoli bătăile inimii, totul s-ar limpezi.

SCENA VIII
Andrei, Culai, Elena

Elena *(fată de statură mijlocie, fără nimic deosebit ca fizic, fără vârstă oarecum, ofilită puţin. Rochia lungă, talia sus, bluză albă cu guler mic întors. Părul adunat într-un coc moale la ceafă. A intrat agitată. Se vede că vrea să spună ceva, dar e stânjenită. În cele din urmă, se decide, după ce, ca să câştige timp, s-a prefăcut că alege o carte de pe masă.)*: E adevărat, d-le Andrei, că vrei să te baţi în duel?

Andrei *(surprins, fără să nege)*: Eu, domnişoară?

Elena: Da... da... cineva a telefonat d-rei Ioana chiar acum...

Andrei: Şi cine a telefonat?

Elena: Domnule Andrei, ce sens are pentru d-ta asemenea faptă?

Culai *(cu totul nedumerit)*: Dar pentru Dumnezeu, despre ce duel e vorba?

Andrei: Cine a telefonat? Cum?

Elena: Bănuiesc că la telefon era principesa Doja...

Culai *(căzut din cer)*: Dar ce duel e ăsta, mă omule?

Andrei: O mică neînţelegere... am să-ţi explic numaidecât... Şi de ce a telefonat?

Elena: Nu ştiu... Dar vreau să-nţelegi... *(Nu găseşte cuvintele, pe urmă vine lângă el şi-i spune uşor.)* D-le Andrei, ştii d-ta în ce împrejurare am venit eu în casa asta? Grigore Boiu se chinuia de o lună de zile cu o hemoragie internă, pe care după două operaţii doctorii n-au putut-o lămuri... Nu se putea hrăni, nu mai dormea, era cu nervii uscaţi şi trebuia să fie cineva, alături de sora de caritate, ca să stea lângă el, să caute să-i ţie de urât noaptea, să-i citească ziarele ori câte un roman uşor. A murit după două luni de chinuri, fiindcă nu se putea hrăni şi nu putea să doarmă. Fusese străpuns cu spada în duel... *(Crispată, cu vocea arsă.)* Eu am văzut cu ce litere de sânge se poate scrie cuvântul ăsta, duel, domnule Andrei, ascultă-mă.

Andrei: Domnişoară, nu mai depinde nimic de mine acum.

Elena: Se pare că d-ta ai provocat şi trebuie să-ţi retragi provocarea.

Andrei: Cred totuşi că n-o să ne batem... Dar dacă...

Elena: Trebuie să înţelegi...

Andrei: Dar dacă martorii vor hotărî duelul, nu se poate schimba.

Elena: Ei bine, trebuie să se schimbe. *(Se agită, parcă nu are curajul să vorbească.)* Ascultă, uite. *(Ca şi când ar stingheri-o prezenţa lui Culai, pe urmă intens, în şoaptă, îi spune ceva la ureche.)*

Andrei *(uluit, zăpăcit, rar)*: Domnişoara Boiu a spus asta?

Elena *(evitând)*: N-are sens să te baţi în duel, domnule Andrei!

Andrei *(exaltat)*: A spus domnişoara Ioana, asta?
Elena *(şovăind)*: Da, da... Dar înţelege că nu-i poţi vorbi...
Andrei *(judecând totuşi)*: Nu se poate... nu se poate *(uimit)* ... Să vrea ea asta? *(Nervos, se uită la Culai, pe urmă hotărât.)* Ei bine, spune ce ţi-a spus anume... Cu vorbele ei. *(Intră servitorul.)*
Servitorul: Domnule Andrei, poftiţi puţin la d-l Boiu.
Andrei: Eu? De ce? *(Iese zăpăcit.)*

SCENA IX
Elena, Culai, *apoi* Andrei

Elena *(destul de speriată)*: Doamne, ce încurcătură are să mai iasă de aici... *(Către Culai care o privea uimit.)* Domnule Darie, am minţit, am minţit...
Culai: Cum ai minţit? Ce?
Elena: D-ra Ioana n-a spus nimic... nimic... Dar mi se pare o nenorocire să se bată... şi atunci...
Culai: Şi atunci, de ce ai amestecat-o pe domnişoara Boiu în toate astea?
Elena *(şovăie)*: Pentru că...
Culai: Cum ai putut să faci una ca asta?
Elena *(cu greutate, umilită)*: Pentru că o iubeşte... Pentru că nimic altceva nu l-ar putea opri.
Culai: Şi ea ştie că el o iubeşte? Ce zice despre asta?
Elena: Cum o să ştie? Dar mie mi-era milă de el. Când era bolnav, şi când am văzut că îi făcea bine asta, îi spuneam de la mine că a întrebat d-ra Boiu cum îi merge, că se interesează de ce mănâncă... Într-o zi i-am adus în cameră câteva crizanteme, spunând că i le-a trimis ea, şi în ziua aceea i-a scăzut febra.
Culai: E nebun; dacă era bolnav în casa ei, chiar dacă i-a trimis flori, ce înseamnă asta?
Elena: Fireşte, nu înseamnă nimic... dar el toate le înţelege altfel, parcă n-ar fi pe pământ. Domnule Darie, nu trebuie să-l laşi să se bată în duel.
Culai: Fireşte, după ce l-ai adus aci, după ce l-ai nenorocit, ţi se rupe inima de el.
Elena: D-ta îmi spui asta?... Dumneata nu ştii de ce l-am adus aici? Dar nu l-am luat de lângă dumneata?
Culai: Ei şi? Te-ai înduioşat că nu mâncam decât o masă pe zi şi locuiam într-o cocioabă la mahala, că nu o puteam plăti nici pe aia? Ei, mare ispravă ai făcut cu înduioşarea d-tale... Să te ferească Dumnezeu, să-ţi vrea o femeie binele.
Elena: Dacă ai şti cât aş vrea să plece de aici, din casa asta...

Culai: Ai vrea, ai vrea... De ce nu-l sfătuieşti să plece, de ce nu-i deschizi ochii?

Elena *(încurcată, puţin emoţionată)*: Eu?... Crezi că aş izbuti?... Nu vede şi nu înţelege nimic, decât ceea ce e înaintea ochilor lui, ca un lunatec.

Culai: De ce nu pleci d-ta întâi, de ce nu rupi cercul acesta de nenorocire?

Elena *(surprinsă, turburată, deoarece evident îl iubeşte pe Andrei)*: Eu? Eu nu pot...

Culai: Înţeleg, ce-a fost mai bun în amândoi a luat-o razna pe dedesubt.

Elena: Cine ştie, dacă aş fi avut mai de mult tăria... *(Sfârşită.)* Acum e prea târziu, nu mai pot... Ce am risipit, am risipit, iar ceea ce am adunat într-un loc, nu poate fi mutat într-altă parte... *(Cald.)* Domnule Darie, te rog împiedecă-l să se bată în duel.

Culai *(o priveşte uluit, dar vorbeşte precis, scăzut, căci e furios)*: Domnişoară, îţi făgăduiesc...

Elena *(bucuroasă)*: A, da.

Culai: ... că nu numai că am să-l las să se bată, dar am să-l îmboldesc şi eu la asta...

Elena: Ah, nu vrei să înţelegi. *(Rămâne stânjenită de întoarcerea lui Andrei.)*

Andrei *(căutând să se stăpânească)*: Domnişoară Elena, domnul Boiu te roagă să-i spui doamnei Sineşti că o aşteaptă peste câteva clipe aici în bibliotecă. *(Irumpe, de fericire, aiurit ca o spetează de moară.)* Culai, ai priceput?...

Elena *(bâlbâie speriată)*: Da. *(Iese cu privirea la Darie).*

Culai *(uluit)*: Ascultă, mă, asta e casă de lunecaţi, de asfixiaţi?

Andrei: !? *(Abia îşi poate stăpâni bucuria.)* Asfixiaţi?

Culai: Da, ca pivniţele alea cu aer greu... Care cum intră, rămâne acolo şi vede alte alea... Păcat de voi... Nu vedeţi că ferestrele astea... *(Acum bagă de seamă că sunt înguste şi înalte ca de mănăstire.)* Şi alea sunt ferestre?

Andrei *(beat parcă, ţine să-i spuie ceva, se duce la sertarul biroului şi scoate cu un soi de exaltare revolverul)*: Lasă ferestrele. Vino în gheţăria părăsită din fundul grădinii, să tragi şase focuri în mine...

Culai *(se uită la el ca la un nebun)*: Să trag în tine?

Andrei *(de pe altă lume mângâie revolverul)*: De bătut mă bat cu spada... Căci mâine vom saluta moartea, domnule Culai Darie... Trebuie să fim noi înşine... *(lipeşte revolverul cu latul lui de piept).* Vreau numai să mă obişnuiesc cu atingerea morţii... De aseară îl tot mângâi... Haide...

Culai *(furios)*: Ascultă, mă, eu nu mă joc... eu trag în plin...
Andrei: Mi-am făcut testamentul, n-avea nici o grijă... Dar mai bine trage la o jumătate metru... Te lăudai că eşti vânător ager.
Culai *(învins parcă de nebunia omului)*: Ascultă, mă, ce duel e ăsta?
Andrei *(plutind)*: Foarte simplu... Aseară la teatru am intrat câteva clipe după ce se ridicase cortina să-mi ocup locul... Un tip, mi-am dat seama numai pe urmă cine era, a rămas înadins nemişcat şi nu puteam să trec mai departe... De întors, era destul de greu. Am insistat, m-a măsurat din cap până în picioare şi mi-a şoptit: Nu! I-am spus: Ne vom lămuri, domnule, şi a trebuit să mă întorc. Am aflat cine e, de altfel bănuisem, şi i-am trimis astăzi martori.
Culai: Ce martori?
Andrei: Pe doctorul Miercianu.
Culai *(mirat)*: Dinu?
Andrei: E acum conferenţiar universitar la medicină. Şi încă un fost coleg al nostru, pe căpitanul Gicu Stoianovici, din aviaţie...
Culai *(înveselit)*: De când e Gicu la aviaţie?... Ăsta nu făcea doi bani!
Andrei: De anul trecut... Alaltăieri a bătut recordul românesc la înălţime. S-a urcat la 1.750 de metri.
Culai: Ai bătut şi tu un record... Ăl mai deştept dintre voi trei, şi ai rămas student bătrân.
Andrei *(fericit)*: Ah, binecuvântată fie clipa când am trimis martorii aceştia. *(silabisind)* Nu vrea să mă bat... Ce inimă de floare ascunde sub înfăţişarea asta mândră.
Culai: Sunt şi flori de sticlă, mă băiete...
Andrei: !?
Culai: ... de diamant, adică... Ia seama... şi nu mai tot umbla cu jucăria aia.
Andrei: *(pune revolverul, cu un fel de regret, la loc)*: Ascultă... bătrânul are ceva de vorbit cu d-na, hai la mine... vorbim mai liniştit. Auzi paşi... trebuie să fie el.
Culai: Unde la tine?
Andrei: Chiar în camera asta de alături. *(Dar n-apucă să iasă.)*

SCENA X
Matei, Andrei, Culai

Matei: Ştie doamna Sineşti că sunt jos, domnule Pietraru?
Andrei: Da, şi vine numaidecât, cred.
Matei: Dar pentru că mi-adusei aminte, vreau să te întreb un lucru, d-le Pietraru. *(Dă însă cu ochii de Culai şi întreabă.)* Domnul? E vreun prieten al d-tale?

Andrei: Un conjudeţean şi bun coleg de şcoală, d-le Boiu. *(După o scurtă pauză.)* Nicolae Darie.

Matei *(schiţează cu privirea un salut prietenos)*: Vine de la ţară?

Culai *(respectuos timid şi bucuros de atenţia care i se dă, s-a încheiat la haină)*: Da... stau tot timpul la ţară... Îngrijesc o bucată de moşioară rămasă de la tata...

Matei *(încântat îi dă mâna)*: A, foarte bine, tinere... Foarte bine. *(Către Andrei.)* Uite ce vreau să-mi spui: ce examen îţi lipseşte d-tale, fiindcă licenţa o ai?

Andrei: Mai am de dat doctoratul... dar am fost prea obosit...

Matei: Nu, nu doctoratul... Îl rugasem pe Costică Arion să te numească la o catedră de liceu în Bucureşti, şi ieri mi-a trimis răspuns că nu se poate face numirea fiindcă îţi lipseşte...

Andrei: Examenul de capacitate... N-am dat capacitatea.

Matei: Da!... întocmai... Mi-a spus însă că are referinţe foarte bune despre d-ta şi că ţi-ar putea da în schimb o bursă ca să-ţi iei doctoratul la Dresda. Aceasta mi se pare mai potrivit pentru d-ta... Nu? Du-te la el, la minister.

Andrei *(palid)*: Nu, vă mulţumesc... Nu... nu aş putea, n-aş vrea să plec în străinătate...

Matei *(mirat)*: Drept să-ţi spun însă nu mi se pare chibzuit lucru să refuzi o asemenea propunere.

Andrei: Aş prefera dacă s-ar putea să fiu numit tot în Bucureşti, fie şi suplinitor. Mi-ar conveni mult mai bine şi aş putea lucra mai departe cu d-voastră.

(Culai face o mutră uimită.)

Matei *(nedumerit)*: Să vedem atunci dacă se poate şi aşa. *(Aşteaptă ca ei să iasă, ceea ce şi fac.)*

SCENA XI
Matei Boiu, Maria

Matei: Ce e, Maria, ce vrei să-mi spui atât de stăruitor?

Maria *(încurcată, stânjenită)*: Domnule Boiu, aş vrea să te rog să fii bun şi să scuzi întâmplarea de adineaori... mi-a fost greu să mă stăpânesc. Aci... şi lumea aceasta este paradisul meu pierdut... Toate aci sunt din vremea când viaţa era simplă ca o inimă care poate să dea bună ziua la toată lumea.

Matei *(încurcat)*: Ioana, atunci eu sunt de vină... Îmi ceruse de ieri această întrevedere...

Maria *(neliniştită)*: Atunci ar fi trebuit să-mi spună... Ce a urmărit?

Matei *(obosit, îngândurat, caută parcă să evite o lămurire)*: Da... nu cred...

Maria: Necontenit mă ameninţă că îmi ia copiii...

Matei *(îngândurat)*: Problema copiilor e insolubilă...
Maria: Pentru asta am făcut toate concesiile... Stau cu lunile la ţară...
Matei *(vrea să ocolească, fiindcă îi vine greu)*: Maria, să nu mai vorbim despre asta. De altfel, părerea mea despre el o ştiai mai de mult, a ştiut-o şi mătuşa ta când te-a măritat.
Maria: Ai fost totdeauna atât de bun, un prieten adevărat.
Matei *(iluminat, surâzător)*: Atunci ascultă-mi sfatul... Fii curajoasă şi...
Maria: Vreau să fiu... Ah, dacă ai şti...
Matei *(glumind)*: Atunci?... Atunci?... Nu ţi-e ruşine, Maria, să te sfieşti de mine ca de un om străin, în loc să vii să ceri un sfat şi sprijin?...
Maria: Nu ştiu, cred că n-ar fi trebuit să se întâmple asta chiar azi...
Matei: Ei, şi de ce nu chiar astăzi?
Maria: Pentru că nu era tot ce aveam de spus. Pentru că azi venisem anume... cu o intenţie precisă... Şi întâmplarea cu livada a căzut destul de prost.
Matei *(înduioşat, o ceartă)*: Ei, ia să-mi fii d-ta serioasă şi să-mi spui despre ce e vorba...
Maria *(înviorată)*: Atunci de ce crezi d-ta că ţi-am trimis astăzi un car cu flori? Povestea cu expoziţia era doar un pretext.
Matei: !?! Aşadar, tot mie mi-ai trimis un car de crizanteme?
Maria: Da, d-tale, nu Ioanei, pentru că d-tale vreau să-ţi pun o întrebare.
Matei *(nerăbdător, aşteaptă)*: Maria...
Maria *(îl priveşte o clipă)*: Bazil m-a rugat să te întreb dacă vrei să-i dai pe Ioana. *(Aşteaptă).*
Matei *(uimit, nu şopteşte decât)*: Prinţul Şerban?... *(Nu poate termina.)*
Maria *(aşteaptă sfioasă)*: !?

Matei a rămas pe gânduri, ca şi când ar reflecta.

Maria *(surprinsă)*: Nu?
Matei *(prelungeşte şi după acest "nu" tăcerea lui grea, apoi)*: Maria, – cum să-ţi spun? – uite, la moartea băiatului s-a deschis o paranteză, pe care o încheie întrebarea ta de acum.
Maria *(abia după o clipă... îi ia mişcată mâinile)*: Cât aş vrea să te văd fericit.
Matei: Fericit?... *(Descurajat.)* Fericit?... Asta nu se mai poate niciodată, Maria. E prea mult... Poate numai dacă lumea şi-ar începe curgerea încă o dată... Moartea băiatului...
Maria *(speriată)*: Dar nu...
Matei: Ar trebui să uit că sunt ultimul din neamul meu...
Maria: Dar o ai pe Ioana...

Matei: Ioana nu e decât o fată.

Maria: E fiica dumitale.

Matei: Dar ce înseamnă asta pentru neamul meu? Fetele nu fac decât să poarte şi să crească urmaşii altor neamuri. *(O priveşte crispat.)* Maria, de cele mai adeseori o lespede acoperă un mort, dar la noi o singură lespede acoperă mii şi zeci de mii de morţi într-un singur mormânt. Neamul nostru tot.

Maria: E îngrozitor ce gândeşti d-ta...

Matei *(scăzut, dezorganizat)*: Sunt ultimul... Cel din capătul unui şir fără început... Cum să-ţi explic, Maria?... Toţi cei de până la mine şi-au văzut chipul urmaşului lor, aşa ca şi cum s-ar fi ţinut de mână, de la facerea lumii... După mine locul e gol pentru toată existenţa... Înţelegi de ce nu mai poate fi fericire pentru mine?

Maria *(mişcată)*: Te înţeleg.

Matei: Mai rămâne singura mângâiere că Ioana are să fie soţia unuia din neamul celor care au stăpânit cândva ţara asta.

Maria: O, şi eu, cât aş vrea... să nu fie ca mine. *(Se crispează ca o frunză bolnavă.)*

Matei: Fetiţa mea...

Maria *(copleşită parcă de o taină prea grea)*: Ah, nu ştii... nimeni nu bănuie... Nu trebuie să ştie nimeni... Am ascuns faţă de toată lumea... dar d-ta trebuie să ştii cât sufăr... Pentru că ai fost singurul care te-ai opus la această căsătorie.

Matei: A fost o greşeală, o mare greşeală.

Maria: Omul acesta pe care mi l-au dat îşi face o bucurie în a umili în mine tot ce e delicateţe şi mândrie... A trebuit să fug la ţară, căci nu mai puteam...

Matei: Erai un copil... Eu am condamnat totdeauna căsătoriile acestea monstruoase... Voi fetele sunteţi ale noastre toate... şi către voi se întind mâinile lor, ale celor crescuţi în stradă... Vanitatea lor brutală vă doreşte ca şi altădată drept preţ al victoriei lor.

Maria: N-ar trebui să fie aşa.

Matei *(după un timp)*: Îţi mulţumesc atunci anume pentru florile de azi, pentru buna ta veste, Maria.

SCENA XII
Boiu, Ioana, Maria

Ioana: Tată, a telefonat Bazil că va veni acum... Vrea să vorbească puţin cu d-ta...

Matei: Da... da... răspunde prinţului că îl aştept.

Ioana: A şi pornit cu automobilul. *(Fără să surâdă decât cu ochii.)* Eu cred că vine să-ţi ceară lămuriri în chestia duelului.

Matei: Ce duel?

Ioana *(fără nici un gest)*: Domnul Andrei Pietraru a provocat la duel pe Prinţul Şerban.

Matei: Cum asta... din ce cauză?

Ioana: Nu ştiu.

Matei *(uluit, speriat)*: Domnul Pietraru a provocat la duel pe Bazil. Dar asta nu se poate, nu se poate Ioana. Bazil a omorât pe Iorgu Domăneşti. Se poate întâmpla iar o nenorocire.

Ioana: Desigur. Şi ar fi destul de neplăcut ca prinţul să ucidă în duel un bibliotecar.

Maria: Ioana eşti nedreaptă. Ar trebui să înţelegi din proba asta de curaj...

Ioana: Poate că nici nu cunoaşte valoarea de luptă a prinţului.

Maria: Cu siguranţă că da... În definitiv, nu ai să mă convingi că Prinţul Şerban, care a învăţat cu atâta stăruinţă mânuirea pistolului şi a spadei – ca să aibă avantajul nu-i aşa? – e mai curajos decât tânărul acesta care se bate fără să aibă idee de duel.

Matei *(care uluit nu mai ascultase replicile lor)*: Nu se poate, nu se poate. Toţi am fi de vină.

Maria *(priveşte ceasul)*: Dar trebuie să plec...

Matei: Dă-mi voie să te conduc prin parc acasă. *(Către Ioana.)* Mă întorc numaidecât... Am să-l aştept pe Bazil sus în salonaşul mic.

Ioana *(sărută pe Maria)*: Eu mai rămân în bibliotecă, vreau să copiez ceva. *(Matei şi Maria ies. Rămasă singură, Ioana ia cartea "Istoria Mănăstirilor" şi începe să copieze.)*

SCENA XIII

Prinţul Şerban, Ioana, *apoi* Andrei

Bazil *(om de lume elegant, paloare de om blazat, intră precedat de servitor, care aşteaptă. Vede că Ioana e adâncită în lucru şi face semn servitorului să plece. Ca şi Matei, ca şi Maria, vorbeşte mai curând rar şi cu vocea scăzută.)*: Sărut mâinile, domnişoară, mi s-a spus că sunteţi în bibliotecă şi mi-am luat îndrăzneala să viu să vă văd aici înainte de a vorbi cu d-l Boiu. Nu sunt indiscret?

Ioana: Desigur că nu, Bazil. *(Glumind.)* ...Socot însă ca înfăţişarea prea severă a bibliotecii noastre să nu te îngheţe.

Bazil *(cu un fond de emoţie discretă, foarte discretă, pe care se brodează toate replicile lui)*: Sunteţi maliţioasă... *(Glumind.)* Cel mult prea mi se pare academie. *(Îşi aruncă ochii pe dulapurile severe.)* E drept, un cadru minunat pentru preferinţele d-voastră.

Ioana: Îmi întorci inofensiva glumă. Sunt eu un tip pedant, Bazil? *(Îi spune "Bazil", fără familiaritate, cum ar spune "prinţe".)*

Bazil *(glumind)*: Nu mă întrebaţi cum sunteţi... Am vrut să ştiu numai dacă v-a plăcut stampa trimisă?

Ioana: Foarte interesantă... numai că nu e ungurească...

Bazil: Dar a fost găsită la Presburg?

Ioana: Costumele sunt româneşti. Din veacul al XVI-lea. Cuşma lui Mihai Viteazul... N-o cunoşti, Bazil?

Bazil *(cu obosită ironie)*: Alors c'est vrai que vous connaissez tous les princes roumains et les casquettes respectives?

Ioana *(jignită, închide cartea roşie cu care se juca)*: Ce faci astă seară?

Bazil: Mergem la bal.

Ioana: La ce bal?

Bazil: La Mioreanu. Nu veniţi?

Ioana: Nu, n-am să viu.

Bazil: Sigur. Să veniţi d-voastră la balul unor parveniţi?

Ioana: A, nu acesta e motivul. Detest aşa zisele baluri. *(Buzele ei au un mod nervos de a sublinia.)* Trebuie să recunoşti şi d-ta că nimic nu e mai grotesc decât să vezi într-un salon de ştuc aurit domni şi doamne, mai mult sau mai puţin graşi, mai mult sau mai puţin asudaţi, descriind circumferinţe unul în jurul altuia. Şi mai visând şi pe deasupra *(cu oroare)* Walzertraum; drept să-ţi spun, prefer jocul sălbatic al flăcăilor de la munte. Aceia nu maimuţăresc pe nimeni. Joacă, nu visează.

Bazil: De fapt, nici nu mă duc pentru dans. Astă seară însă am o întrevedere cu nişte prieteni. Trebuie să mă duc pe acolo.

Ioana: Întrevederea cu martorii, vrei să zici? Ai primit martori, nu?

Bazil *(fără afectare)*: Închipuiţi-vă că da.

Ioana: Ştii de la cine?

Bazil *(simplu şi detaşat)*: Am aflat că de la bibliotecarul d-voastră... ori aşa ceva...

Ioana: Şi ai să te baţi cu el?

Bazil: Martorii au găsit de cuviinţă că da.

Ioana *(nervoasă)*: Dar e absurd. Cu un salariat al tatălui meu?

Bazil: Mi s-a spus că e un om cult. Nu văd de ce nu m-aş bate cu el!... M-am bătut eu cu alţii mai...

Ioana: E absurd Bazil... D-ta nu te poţi bate cu el.

Bazil: De ce, domnişoară? Mulţi oameni mari au început prin a da lecţii în casele altora.

Ioana: Au început. Domnul acesta va sfârşi prin aceasta. Nu mai face nici un fel de studii. E un ratat. Nu te poţi bate cu el... ar fi ridicol. Va trebui să-l concediem atunci.

Bazil: Şi ce să fac?

Ioana: Cere-i scuze.
Bazil: Să-i cer scuze... eu?
Ioana: E mai convenabil... Şi sfătuieşte-l să fie mai bine crescut, că i se pot întâmpla lucruri neplăcute.
Bazil: Bine, dar îmi cereţi...
Ioana *(sună)*: Nu există altă soluţie... On ne se bat pas avec la domesticité... *(Intră servitorul.)* Pofteşte pe domnul bibliotecar. *(Servitorul deschide uşa la Andrei şi îl cheamă. Andrei vine.)* Domnule, Prinţul Bazil nu te-a recunoscut aseară şi te roagă să-l scuzi.
Andrei *(mai mult ca oricând are în gesturi acea nestabilitate şi nelinişte a aparatelor de mare precizie cărora nici un moment nu le stau fix indicatoarele. Totuşi cu multă politeţă.)* Da! nici eu, regret şi eu, nici eu n-am ştiut în prima clipă.
Bazil: Am să comunic eu, martorilor, atunci, cele necesare. Bună ziua.
Andrei: Bună ziua... *(iese)*.
Bazil: Mulţumesc domnişoară, pentru graţioasa d-voastră intervenţie. Nici n-aş fi vroit să-mi iau tocmai acum la plecare pe suflet regretul de a fi mustrat cu sabia un domn atât de inofensiv.
Ioana *(surprinsă)*: Ce plecare?
Bazil: Nu v-a spus Doja? Plec la Paris!
Ioana: Da? Pentru câtă vreme?
Bazil *(glumeţ, replica lui Cyrano)*: O, ce sera pour toujours...
Ioana: Cum, nu te mai întorci?
Bazil: Într-adevăr, de data asta sper că e pentru totdeauna, numai dacă nu cumva...
Ioana: Când pleci?
Bazil: Poate chiar săptămâna viitoare. Depinde... În sfârşit, mă gândeam...
Ioana *(firesc)*: Şi de ce pleci?
Bazil: De ce? Să rămân în lumea de aici?... Eu nu pot trăi, domnişoară, în ţara asta de şarlatani şi de prostie cinică.
Ioana: Şi, totuşi, e ţara noastră...
Bazil: Mă simt atât de străin aci... *(arată crizantemele)* Minunate flori!
Ioana *(o clipă mirată, apoi)*: Poate că ar trebui să rămâi... s-o faci mai bună... mai frumoasă. Eşti bărbat... Cu averea d-tale... cu influenţa numelui... Poate că participarea d-tale ar folosi mult *(încruntând sprâncenele emoţionată)*. Nu te leagă nimic de locurile acestea?
Bazil *(o melancolie naturală)*: Nimic *(tace; de altfel de aici încolo alternează replicile lui rare, blazate, cu ale ei, care, deşi au un fond de emoţie, sunt nervoase şi directe)*.
Ioana: Şi ce ai să faci la Paris?
Bazil: Nimic... Am să trăiesc.

Ioana: Nu ţi se pare grozav să nu faci nimic într-un oraş străin?

Bazil: Drept să vă spun, în Paris nu mă simt străin.

Ioana: Eşti convins de asta?

Bazil: E o altă lume... pe care o înţeleg... E un oraş de artă, de eleganţă, de viaţă socială...

Ioana: Da, dar nu eşti acasă *(schimbând tonul şi privindu-l cu un aer de superioritate firească).* Dites donc, ça ne vous gêne pas, de vous appeler des... métèques?

Bazil: Dacă nu mă înşel şi d-voastră aţi fost acolo, logodită chiar... cu prinţul...

Ioana *(întoarce capul spre el)*: Şi ştii de ce am plecat *(începe să explice firesc, repede, conţinut).* Eram într-o seară la teatru, în lojă cu mama, sora şi mătuşa logodnicului meu... Se reprezenta un fel de melodramă modernă cu muzică de harpă, cu flori multe, cu dansuri ameţite şi cu tot ce putea născoci imaginaţia bolnăvicioasă a unei eroine orientale, pasionată şi cu visuri de artă. Era de fapt o agonie pe care sala, plină de burghezi cuminţi, o urmărea cu ochii umezi. Într-un loc, după ce se dăduse tuturor – piesa era de un francez – spunea iubitului ei, un prinţ tot francez: "du-te, dar nu mă vei uita, ai cules de pe buzele mele otrava iubirilor care nu se uită". Îngheţată, fără să vreau, am întors capul *(întoarce puţin capul şi repetând scena priveşte înapoi cu coada ochiului).* Mama, sora şi mătuşa logodnicului meu mă priveau din întunericul lojei. Peste o săptămână eram în ţară *(aruncă pe masă cartea cu care se juca nervoasă; cu o profundă părere de rău).* Rămâi aici prinţe... rămâi... ce ai să fii acolo? Ce suntem noi toţi pentru ei acolo? Eroi de operete şi de romane proaste... la belle moldave, le prince valaque... rămâi, nu simţi că noi am crescut din pământul acesta? *(îşi priveşte mâinile ca să-şi ascundă privirea)* Numai aici suntem mari, noi înşine *(tace nervoasă, îşi muşcă buzele, pe gânduri).* Uite rămăşiţele acestea... *(arată cărţile mari, negre, citeşte parcă într-una veche)* Uite ce stângăcie! *(Ridică privirea spre el surâzând)* Nu prea ştiau să scrie strămoşii noştri, Bazil, dar erau drepţi ca patriarhii *(e palidă şi are ochii vii).* Nu e artă poate... Nu e eleganţă, aproape nimic *(stânjenită pentru că nu ar vrea să se vadă că e mişcată).* Dar e al nostru, ca şi sângele, ca şi muşchii noştri. Şi încă o dată, ce poţi fi acolo? Prinţi sau negustori, studenţi sau eroi de tripou, în fond acelaşi lucru... des métèques. Cel din urmă impiegat de birou, acolo, are conştiinţa că preţuieşte ceva mai mult decât tine, că e "altceva" prin rasa lui. Iartă-mă! *(S-a ridicat şi din cap până în picioare palidă, tristă şi nervoasă îi dă mâna şi vrea să plece.)*

Bazil *(omul acesta elegant care iubeşte ca un şcolar, priveşte lung după ea. Crede că e din iubire pentru el această emoţie)*: Ciudată fiinţă "Jupâniţa". Va trebui! *(a luat hotărârea să-i vorbească)*
Ioana: Nu uita că te aşteaptă tata sus *(ies amândoi).*

SCENA XIV
Culai, Andrei

S-a deschis uşa, apare întâi Culai, trage după el pe Andrei.
Culai *(cu nemărginită satisfacţie, înciudat, poruncitor)*: Vino, vino să-i vezi bine!
Andrei *(zdrobit)*: Lasă-mă...
Culai *(violent)*: Măi omule, hai puţin după ei... e păcat, pentru Dumnezeu... e o privelişte rară. Ei se ceartă ca nişte porumbei, şi tu suspini în camera de alături. Dar nu vezi cât eşti de caraghios?... *(cald, prietenos)* Hai cu mine, Andrei... Femeia asta nu merită să te sinucizi pentru ea... căci ceea ce faci tu e curată sinucidere... Tu te stingi pe picioare şi ea nici nu te vede măcar...
Andrei *(profund convins)*: Pentru că nu a pătruns niciodată în sufletul meu. S-ar înfiora dacă şi-ar arunca privirea numai *(treptat după un timp)*. Culai, dacă femeia asta ar şti *(crescând)* dacă ar şti...
Culai: De şase ani eşti aci în casă, şi ea n-a căutat să te cunoască... Nici atâta interes nu ţi-a arătat... *(îndârjit)* Nu merită...
Andrei: Pentru că eu n-am vrut să ştie niciodată... pentru că n-am îndrăznit... pentru că n-am vrut să îndrăznesc.
Culai: Asta-i acum! N-ai îndrăznit? Ei, şi tu crezi că dacă ai îndrăzni? N-ar avea decât să apese pe un buton de sonerie, să deschidă gura şi te-ai trezi dincolo de poarta mare... Îndrăzneşte numai.
Andrei *(îl priveşte cu tristeţe)*: Nu m-ai înţeles... Orice s-ar întâmpla, n-aş putea jigni niciodată pe femeia asta. Nu, nu asta... E prea sus în mintea mea... Dar nici măcar adorarea asta mută, n-am vrut s-o bănuiască... Am închis totul în mine... Adânc... Mi-am comprimat simţirea şi gesturile... N-am ridicat ochii spre ea, decât atunci când nu mă privea...
Culai: Nici nu-i era atât de greu, pentru că femeia asta nu te-a privit niciodată.
Andrei: Pentru că nu ştie ce rană port în suflet. Crezi tu că poţi iubi, aşa cum iubesc eu, fără...
Culai: Te dispreţuieşte.
Andrei: Pentru că nu ştie. Dar dacă i-aş spune?
Culai: Ei, dacă i-ai spune?
Andrei: Crezi tu că dacă ar şti? Nu, nu! Nu se poate atâta suferinţă... da... da... Ar avea o vorbă bună, o privire tristă şi prietenoasă

care ar face cât... E posibil să dispreţuieşti atât sacrificiu mut, atât sacrificiu care nu cere nimic? *(cu o convingere, grea ca o drojdie adunată)* Nu, ea nu e în stare... nu...

Culai *(apăsat, ştie el ce spune)*: Ei bine, te dispreţuieşte, da; nu e în stare să simtă...

Andrei *(jignit)*: Culai, vorbeşti prostii... Am impresia că nu-i poţi ierta că nu ţi-a dat bună ziua când ai venit.

Culai *(uimit)*: Aşa crezi? *(profund jignit, după o scurtă ezitare se îndreaptă tăcut spre uşă)*

Andrei: Culai, nu pleca. *(Culai s-a oprit în prag şi priveşte mut.)* Iartă-mă!

Culai *(îndârjit, căci îl scoate din sărite neştiinţa lui Andrei)*: Nu, nu te iert, pentru că aşa e, te dispreţuieşte... Ascultă, ascultă, să-ţi spun ce caraghios ai fost... Că nu ţi-am spus tot... Am ascultat la uşă... Aşa sunt eu, nu fur, nu ucid, dar ascult la uşă. Ca să nu fiu caraghios. Ai fi aflat cât de ridicol ai fost adineaori când ai primit scuzele prinţului *(strigă)*. Ei bine, fata i-a spus... uite-te la mine, pricepe-mă... I-a spus că nu trebuie să se bată cu un servitor al tatălui ei *(cu o strâmbătură de milă)*. Şi tu care credeai că-i e frică de viaţa ta.

Andrei *(năucit, pierit)*: Servitor? Servitor? *(l-a prins sălbatec de haină)* Minţi!... minţi...

Culai: Mint? Ha! Ha! Ha!... aşa... aşa a spus: "servitor"! *(râde cu toată faţa, sănătos)* Şi tu care credeai că e pentru viaţa ta...

Andrei *(ca şi când ar fi primit o lovitură de topor în cap)*: Servitor...

Culai *(hohotind)*: Ha, ha, ha!

Andrei *(groaznic)*: Taci... taci odată... – *(striveşte între buze îndurerat cuvântul)*: Servitor!

Culai *(cu un rânjet răscolitor)*: Şi e grozav, mă, să fii servitor în casa asta... La noi, oamenii, după muncă, beau în cârciumă cu argaţii lor. Dar n-ai vrut să asculţi. Ai fi văzut pentru cine ai ucis omul din tine...

Andrei *(deznădăjduit, strigând)*: Culai!

Culai *(nădăjduind)*: Ah! aşa! necăjeşte-te...

Andrei *(nebun, cu ochii halucinaţi)*: Culai! are să mă iubească. Are să înţeleagă că sunt mai mult decât toate paiaţele acestea la un loc... are să vadă că am un suflet ca o stâncă *(crescând, dar răsfrânt înăuntru...)*, are să descopere că în umbra ei a fost un prinţ adevărat al sacrificiului şi devotamentului *(cade pe scaun)*.

Culai: Bine... bine... dar după ce ai să pleci de aci...

Andrei *(cu o sălbatecă şi irezistibilă hotărâre. E în pornirea lui ceva elementar de fatalitate şi ceva dintr-un strigăt de luptă.)*: Dacă astă seară... mă înţelegi, tu, Culai... Ascultă... Dacă astă seară

până la ora 12, nu îi voi fi sărutat mâna, la ea în iatac... înţelegi tu? astăseară la ora 12... îmi sfărâm tâmpla cu revolverul... L-am purtat prea mult la mine ca să nu mă folosesc cel puţin o dată de el *(cade cu capul pe masă)*.

Culai: Ai rămas tot obuzul găsit al lui moş Dumitru. Un an de zile l-au tot dat copiii de-a dura. Într-o zi nu ştiu cum s-a lovit acul înăuntru şi a luat foc pulberea... A fost nenorocire mare... Mă băiete, nu trebuie să te necăjeşti strâmb.

Andrei *(într-o nouă crispare, crâncen)*: Astă seară.

Culai *(încremenit)*: Eşti nebun sau caraghios...

Andrei *(înăbuşit, mânios, cu glas răguşit)*: Astă seară la douăsprezece!

ACTUL II

Iatacul Jupâniţii, la catul de sus, chiar deasupra bibliotecii (va fi avut la început, întocmai, aceeaşi formă cu ea). Mai târziu, Ioana l-a refăcut după felul ei de a vedea. Încăperea din fund nu mai e despărţită prin coloane, ci doar printr-o dublă draperie grea de brocat albastru închis şi are podeaua mai ridicată cu o treaptă. Prin întredeschidere, se vede patul mare alb, cu polog alb rotund la căpătâi, iar în perete o candelă arcuită, lucrată greu din argint. Fereastra, mare, nu se vede, dar lumina lunii trece toată, văroasă. Încăperea din faţă are pereţii de un roşu pompeian, sus cu un chenar lat de aur. Motive bizantine. Ferestrele din stânga s-au contopit într-una singură mare, dar tot în strânsoare de zid gros, deşi, bineînţeles, mai subţire decât cel de jos din bibliotecă. Uşile, în acelaşi loc, dar mai mici, sunt de stejar masiv, cu lucrătură în lemn, cu mic fronton rotund. Cele două colţuri din fund, rotunjite, au devenit două firide înalte, sus arcuite, tăiate la înălţimea ferestrelor, adânci ca bănuita grosime a zidurilor. Sub ele, etajere în ocol. În firida din stânga un vas mare, ca o amforă orientală, cu crini roşii înalţi, în cealaltă firidă, din dreapta, o icoană mare şi o candelă de argint, atârnă cu un arc. Un pian mare în dreapta, pe el colecţii de note legate şi o fotografie... Dincolo de pian, o bibliotecă cilindrică, înţesată cu cărţi. Un divan acoperit cu o draperie roşie, în stânga, la picioarele lui o pernă rotundă, ea însăşi mare cât un divan, de catifea albastră. La căpătâiul divanului, o măsuţă cu cărţi. Între acesta şi fereastră o amforă imensă persană. Pe divan cade lumina unei lămpi cu picior, mare cât o umbrelă roşcată. Lângă ea, masa de ceai. În fund, între uşă şi odaia de dormit, e atârnat acum portretul Suzanei Boiu, mare aproape cât o uşă. Alte tablouri pe pereţi. O femeie blondă de Dante Gabriel Rosetti, "Flori" de Luchian, un peisaj veneţian. Cărţi scumpe, obiecte de artă risipite în toate părţile, draperii şi covoare, ca şi forma "de criptă" a iatacului, prea încărcat... sunt de un fel opus severităţii şi armoniei de linii a bibliotecii de jos. Prea multă culoare, prea multă risipă de dorinţe, prea multă intenţie de artă, în gustul estetizant al epocii.

SCENA I
Elena, Andrei

Elena *(deschide uşa încet, întoarce butonul de lumină, se aprinde, însă holul, prin care a venit ea, rămâne în întuneric... Se întoarce şi anunţă.)*: Jean, la domnişoara Ioana e lumină, deşi holul e în întuneric. *(Se aude răspunsul lui Jean.)*: "Domnişoară, holul e

pe acelaşi distribuitor". Ea îi răspunde: Atunci se vede că parchetarii au rupt undeva firul, dacă nu e decât în hol... Dar, în sfârşit, luminează destul, prin ferestre, luna... *(din prag intră, iar se pregăteşte să stingă, dar în clipa aceea dă de Andrei, care aşteaptă în fotoliu. Uimită.)*: Dumneata aici, domnule Andrei? dar...

Andrei *(înfrigurat)*: Da, domnişoară.

Elena: Dar nu pricep nimic... Nu pricep... Dacă se întoarce de la concert şi te găseşte aici? Uite, e zece şi jumătate... Aici nu intră de obicei nici chiar ai casei. Are să se supere.

Andrei *(nervos, în fierbere)*: Am să-i vorbesc, chiar dacă s-ar supăra.

Elena: Ce vrei să-i vorbeşti?... Domnule Andrei, ce e cu d-ta? Eşti palid ca un mort.

Andrei *(hotărât):* Vreau să vorbesc cu domnişoara Ioana... E ceva care trebuie lămurit.

Elena *(speriată):* Acum? Astă seară? Aici la ea? *(aşteaptă şi deodată pricepe, nu mai poate respira, vine spre el)* Nu cumva vrei să-i vorbeşti despre duel?

Andrei *(tace intens, apoi nervos):* De ce întrebi?

Elena: Domnule Andrei trebuie să ştii un lucru... Ascultă, n-are sens să-i vorbeşti... *(e aproape disperată de această încurcătură)*

Andrei: Vreau să-i vorbesc...

Elena: Trebuie să-ţi explic... Am făcut o greşeală... Ea nu ştie nimic despre duel... Absolut nimic... Eu am minţit...

Andrei *(nervos, dar înduioşat):* Nu mai încerca zadarnic să mă opreşti. Acum spui un neadevăr...

Elena *(uluită):* Ce vrei să spui?

Andrei: Ea ţi-a vorbit... dar ai înţeles d-ta greşit motivul, pentru că ţi-ar fi fost greu să-ţi închipui pe cel real... Eşti prea bună ca să fi înţeles sensul aidoma... Domnişoara Ioana ştie despre duel, dar nu chiar despre asta vreau să-i vorbesc... Sunt alte lucruri pe care ar fi trebuit să le ştie mai demult... Va afla ceea ce mi se pare că n-a bănuit niciodată... Trebuie să-i vorbesc, înţelegi?

Elena *(resemnată):* Da.

Andrei: Dumneata... mai ales, trebuie să mă înţelegi.

Elena *(încet):* De ce mai ales eu? *(pe gânduri)* În sfârşit... Da... va afla ceea ce n-a bănuit? Dar crezi că e o vină că n-a bănuit?

Andrei: Poate că sunt şi eu vinovat... Am judecat greşit. Înţelegi... Am tăcut prea mult.

Elena *(după alt timp):* Şi vrei să-i vorbeşti... astă seară? chiar aici?

Andrei: Nu-mi pasă de ce se mai întâmplă cu mine apoi, dar astă seară trebuie să-i vorbesc.

Elena: Cum ţi-ai închipuit d-ta că ai să poţi s-o aştepţi aici...? Şi, Doamne, încă în întuneric? Ce copilărie!

Andrei: Dar mai târziu cred că n-aş fi putut intra... ar fi posibil să închidă uşa.

Elena: Nu închide niciodată... Şi în orice caz nu poţi s-o aştepţi aici, fiindcă se poate să vie cu domnul Boiu, ori cu doamna Sineşti.

Andrei: Bine dar... domnişoară... domnişoară Elena, dacă n-ar fi prea mult... Eşti o prietenă, în sfârşit o adevărată soră... Nimeni în lume n-a însemnat acest lucru pentru mine... Te rog, ajută-mă să pot vorbi astă seară cu d-ra Boiu...

Elena *(desfăcută sufleteşte, absentă):* Eu? Să te chem eu? Dar...

Andrei: Să-mi spui doar când o să pot intra.

Elena *(zâmbeşte amar):* Am să te chem... În sfârşit... cum zici d-ta... am să-ţi spun când va fi singură *(îl ia de mână, ducându-l spre uşă).* Cum îţi ard mâinile...

Andrei: Ale d-tale sunt prea moi, prea reci... Eşti aşa de obosită?

Elena: Nu ştiu... *(El iese, ea nu ştie ce să mai facă pe urmă.)* O "prietenă"... "o adevărată soră". Ce o mai fi însemnând şi asta?... *(Se duce la fereastra inundată de lumina lunei, caută să-şi răcorească fruntea.)* Cine e acolo?

Vocea de jos: Eu, Stanca, domnişoară, am terminat vasele... şi mai stăm şi noi pe bancă, aşteptăm să vie domnişoara pentru ceai...

Elena: Cine mai e sub castan?

Vocea de jos: Jean şi cu Maria... Ne mai uităm şi noi la lună...

Elena: Şi ei?

Vocea de jos: Luna e astă seară pentru toată lumea, domnişoară.

Elena *(cu o nesfârşită tristeţe):* Ce ştii dumneata, lele Stanco!... Luna nu e pentru toată lumea... *(apoi)* Dacă ai terminat cu bucătăria, vrei să vii sus la mine să-mi dai în cărţi?

Vocea de jos: Astă seară?

Elena: Acum... Vii?

Vocea de jos *(mucalită):* E tot luna, domnişoară.

(Elena ia o carte şi iese.)

SCENA II
Ioana, Matei

(Amândoi în ţinută de seară, ea decoltată, purtând o rochie de culoarea vinului roş-negru.)

Ioana *(către Matei care se aşază într-un fotoliu mai îndepărtat):* Nu acolo... Stai aici.

Matei *(zâmbeşte):* Bine, dar eu vreau să stau aici.

Ioana *(glumind):* A nu, să avem iertare... aici eu poruncesc, e la mine... aici n-a poruncit nimeni... tată, niciodată afară de mine. *(sună)*

Matei *(continuând):* Bine, dar eşti o gazdă cu desăvârşire nepoliticoasă.

Ioana: Da, cu oaspeţii pe care îi iubesc.

Matei: Ah! Jupâniţă şireată!

Ioana *(către cameristă):* Adu ceaiul... *(Se întoarce spre Matei.)* Nu-ţi închipui ce plăcere mi-a făcut Kreisler că a primit invitaţia mea... O să cântăm mâine Sonata pentru pian şi vioară...

Matei: Dar cu câtă bucurie te-a recunoscut şi el...

Ioana: Am cântat de câteva ori împreună la Marchiza de Sourogne, la Lyon.

Matei: Soacra ta, fostă în perspectivă?

Ioana: Să trecem peste asta.

Matei: Bine, dar dacă o fi ceaiul bine aromat, să ştii că am să-ţi aduc o veste bună.

Ioana: A, numai pentru asta ai venit la mine?... Ce-mi spuneai pe drum, tată bun şi iubitor de neadevăruri?

Matei: Ingrato, tu ştii bine că e purul adevăr... Că nu e mai mare bucurie a bătrâneţelor mele decât să te privesc... Îmi place, cu adevărat, să te privesc când prepari ceaiul, Ioană.

Ioana *(certându-l frumos, glumeţ):* Curtenitor incorigibil, taci... *(I s-a adus ceaiul, ea îl dozează.)*

Matei: Ştii bine că de ani de zile beau ceaiul după teatru, aici la tine...

Ioana: Şi ţigara?

Matei: Nu, asta nu... nu mai fumez aici, e o greşeală.

Ioana: Ba da... fumăm amândoi... fumez şi eu... rămân ferestrele deschise. *(Îi întinde ceaşca.)*

Matei *(privind ceaşca):* Ăsta-i serviciul cel nou pe care ţi l-a dăruit Maria de ziua ta?

Ioana: Da, e o adevărată operă de artă veche rusească. Ştie că sunt amatoare de lucruri rare... Uite şi ţigări trimise de Aliné, fosta mea colegă de la Paris. *(Îi întinde o cutie elegantă, încrustată în email şi lac negru.)*

Matei: Adevăru-i că toată lumea te răsfaţă... Mereu primeşti daruri.

Ioana: Acum fă-mi loc lângă tine. Dar, mai întâi, vrei rom?

Matei: Cu stomacul meu? "Fără rom, fără zahăr".

Ioana: Mereu bolnav?

Matei: Bolnav? Nu... bătrân vrei să zici... stomacul, ficatul, arterele, *(zâmbind)* 70 de ani, Ioană.

Ioana: Ah, tată nesuferit.

Matei: Bătrân, fetiţa mea... se apropie... e de neînlăturat. De câtăva vreme simt că moartea dă târcoale... în jurul casei... Vine... se

uită... pleacă... dar mi se pare că a făcut de curând un semn ca să se întoarcă.

Ioana: Ah... ah... De ce vorbeşti aşa? Să ştii că nu te mai chem la ceai...

Matei *(o mângâie cu privirea):* Fată răsfăţată... Ştii tu, care e durerea mea?

Ioana: Da?

Matei: Gândul că te las singură...

Ioana: Oh!

Matei: Şi, de aceea, nu-ţi închipui bucuria pe care mi-a făcut-o Bazil azi.

Ioana: Ce bucurie?

Matei: Mi-a cerut mâna ta. *(Aşteaptă, tot mai surprins că fata nu se bucură.)* Nu te bucură asta?

Ioana *(rece):* Nu... nici nu văd ce m-ar bucura...

Matei: Pentru că e Prinţul Bazil Şerban.

Ioana: Dar care în clipa asta nu are alt merit decât că se foloseşte de o intervenţie autoritară.

Matei: Ioană... dar gândeşte-te ce spui... Tu ştii că niciodată n-am căutat să-mi arăt măcar dorinţa în chestiunea aceasta, care te priveşte... Ai respins şapte sau opt băieţi... Dar gândeşte-te: ai 29 de ani...

Ioana *(enervată):* Da... Da... a găsit protecţie bună... nu zic... Dar ar fi putut să-mi vorbească şi mie, mai întâi.

Matei: Aţi vorbit azi.

Ioana: Nu mi-a spus decât că pleacă la Paris... Şi închipuieşte-ţi... asta m-a făcut să pierd şi bruma de simpatie pe care o aveam pentru el. Pentru că, trebuie să-ţi mărturisesc, mi-era oarecum plăcut. Aceeaşi copilărie, atâtea amintiri comune, nu ştiu cum, dar m-am bucurat când am văzut că s-a întors de la Paris. Credeam că va încerca să realizeze, în sfârşit, ceva. În loc de asta, văd că pleacă la Paris.

Matei: Ai să mergi cu el la Paris.

Ioana *(tresare):* Oh! Remorca lui la Paris?

Matei: Ar fi vorbit el mai mult cu tine. Dar tu intimidezi prea mult bărbaţii.

Ioana *(surprinsă, ironică, amuzată):* L-am intimidat pe Bazil azi?

Matei: Mi-a mărturisit-o franc... cum îi e obiceiul...

Ioana: Ah! şi domnul acesta vrea să-mi fie bărbat. "Domnul şi stăpânul meu". Mi se pare că are dreptate Maria. Încep să-l găsesc curajos pe bibliotecar.

Matei: Tu nu-l înţelegi pe prinţ, Ioană... Vlăjganul acesta elegant e în fond o fire de poet.

Ioana *(un început de surâs):* A făcut şi pictură.

Matei: La o expoziţiune, la Paris... a luat menţiune onorabilă.

Ioana *(fără să ridice privirea):* E un cântăreţ remarcabil.

Matei: A cântat foarte frumos la concertul de binefacere.

Ioana *(s-a ridicat brusc):* Ei bine, domnul acela care e sportman, om de lume, donjuan, poet, pictor şi cântăreţ... nu e în fond nimic... Nimic... Nu e nici cântăreţ, nici pictor, nici poet... Nici una din acestea, măcar în parte. E un diletant, mediocritate. Un preparat de educaţie şi timp liber. Un metec la Paris.

Matei *(ferm; toate trăsăturile feţei îşi revin):* Da... dar e dintr-un neam de voievozi... Şi cinsteşte tot neamul nostru atunci când îţi cere mâna...

Ioana *(se întoarce spre el):* Dar, tată!

Matei *(tot mai ferm):* Nu! Tu ai să mă asculţi! E o cinste nemăsurată, pe care ne-o face... Tu ştii că neamul nostru se stinge... Şi iată că acum ni se oferă norocul să ducem mai departe un neam de oameni care au stăpânit ţara.

Ioana: Mai departe? Cum? Unde? A trecut timpul "nobililor", tată. S-au dus. Şi eu îi iubesc, dar sunt morţi de mult. Acum trebuie să facem alţii, pentru vremurile noastre...

Matei *(indignat):* Taci! Taci! Nu vorbi copilării. Nu ştii ce vorbeşti...

Ioana: Nu'nvie morţii, tată...

Matei *(s-a ridicat strigând):* N-a murit nimeni... Alte trupuri, dar... dar ochii sunt aceiaşi, ochii se moştenesc şi aşteaptă... Toţi aşteaptă... Într-o zi poporul se va întoarce la noi, după ce va încerca toate mijloacele... Totul e să putem dura, fie şi în umbră. Ăsta-i adevărul... Nu înţelegi rostul întâmplărilor?... Nobilimea a condus peste zece veacuri... Burghezia se prăbuşeşte, azi, după un singur veac, sub apăsarea muncitorilor. Aceştia, când vor veni, se vor pricepe şi mai puţin, şi pe urmă: ne vor căuta pe noi...

Ioana *(cu un ton de compătimire care scoate din sărite pe bătrân):* Tată, astea sunt visuri... visuri de...

Matei *(cu energie şi însufleţire):* A! Visuri de bătrân? Nu, fetiţă. Sunt legile sufletului şi ale cărnii. Ce e sclav, sclav rămâne. Crezi tu că o mie de ani de supunere umilă, fără revoltă, de ipocrizie, de linguşire laşă, nu lasă urme în sânge? Sunt soiuri de sclavi şi soiuri de domni, Ioană.

Ioana *(cu o vădită accentuare a personalităţii ei):* Domni? Veneticii aceia de la Paris?... Tată... cât te înşeli... *(Aspru, dar înăbuşit.)* Sunt numai suflete de slugi şi, tot aşa, suflete de stăpâni. *(Priveşte pătimaş portretul Suzanei Boiu.)* Nu-i pentru mine Bazil!

Matei *(mânios şi cu dispreţ în acelaşi timp):* Ah! Suzana Boiu!

Ioana *(s-a întors spre el aprig):* Suzana Boiu! *(Dar după izbucnire, amândoi tac, găsind că au mers prea departe. Şi după un timp.)*

Matei *(cu un ton părintesc, potolit):* Ioană, eşti un copil răsfăţat... De ce nu mă asculţi?

Ioana *(privind cu admiraţie pe acest bătrân frumos):* Te iubesc, tată.

Matei: Are să treacă epoca asta din viaţa ta şi ai să vezi câtă dreptate am.

Ioana: Tată, te iubesc!

Matei: Bună seara... şi... gândeşte-te... Noaptea dospeşte judecata. *(Priveşte tabloul zâmbind.)* Şi orice ar fi... nu uita că astăzi nu mai sunt haiduci.

Ioana: Da... din păcate! *(Singură, Ioana deschide fereastra, priveşte puţin luna, pe urmă ia o carte şi, gânditoare, se pregăteşte să citească lungită pe otomană.)*

SCENA III

Ioana, *pe urmă* **Andrei**

(După un timp, bătaie în uşă, intră Andrei. Ioana îl priveşte surprinsă, aproape indignată, dar rămâne în tonul ei obişnuit, de demnitate rece.)

Ioana: Camerista nu e aici?

Andrei *(în aceeaşi fierbere interioară, încurcat de la primul pas):* Da, domnişoară... dar... da... camerista nu e aici.

Ioana *(întins, nervos ca o floretă):* Cum, dar trebuie să fie cineva care să-ţi spună că la mine nu se poate intra la orice oră din zi şi din noapte?

Andrei *(rugător):* Domnişoară, vă rog, numai câteva clipe... numai câteva clipe...

Ioana *(azvârle, enervată, cartea pe mescioară):* Nu... nu pot asculta cu sila nimic... *(Îl fixează cu privirea.)* Socoţi dumneata, că eu pot fi la dispoziţia dumitale oricând? Aici la mine?

Andrei *(sfios, rugător):* Domnişoară...

Ioana: Îmi pare rău, dar nu pot să ascult o vorbă măcar... *(scurt)* Te rog, ieşi. *(aşteaptă)*

Andrei *(după un timp căutând o hotărâre bărbătească):* Domnişoară, am să plec cât de repede voiţi... dar după ce voi fi spus ceea ce am de spus! *(Nu o priveşte.)*

Ioana *(face un gest de femeie plictisită. Pe urmă, găsind că, în definitiv, ar fi destul de plăcut să-şi bată joc de el, mai ales aţâţată de aerele lui războinice, nu mai sună cum păruse că are intenţia, vine spre el. Îl apostrofează batjocoritor. Tot jocul acesta e clar.):* Dumneata ai să-mi spui mie ceva?

Andrei *(care a urmărit jocul ei şi care a luat o hotărâre definitivă, aproape afectat):* N-am aerul?

Ioana *(acceptă, cu o poză care nu e lipsită de abilitate):* Atunci spune repede, ca să sfârşim curând...

Andrei *(pe care tonul ei îl intimidează din nou, dar care vrea, totuşi, să fie tare):* Dacă o să păstraţi tonul acesta, îmi va fi imposibil să pot vorbi.

Ioana *(cu o ironie subţire care o amuză pe ea însăşi şi care serveşte ca un fond replicilor ei următoare):* Nu te sinchisi de tonul meu. Spune ce ai de spus. Poate să fie totuşi ceva interesant. Dar, ştii, cât mai rezumat posibil! *(Andrei e vădit intimidat, îşi frământă nervos mâinile.)* Iar te-ai încurcat? Eh, hai să te ajut eu... Desigur însă că nu vei ieşi din marginile bunei cuviinţe? Nu?

Andrei *(căutându-şi sângele rece):* Recomandaţia d-voastră e de prisos, cine iubeşte nu poate fi necuviincios.

Ioana *(uşor):* A! dar poate fi prost! Desigur însă, că nu acesta e cazul dumitale... ia să vedem... *(Începe.)* Aşadar, despre iubire vrei să vorbeşti? bun... *(Se aşază în jilţ, îşi aranjează rochia, pune în cele ce urmează înfloriri de ironie ca arabescurile pe o lamă de Damasc.)* Gata! te ascult! Dacă ai nevoie te ajut şi cu sfaturi... Ia de pildă o poză frumoasă!... Nu sta rezemat aşa... şi caută să rămâi în subiect. *(Şi mai ironică.)* Dacă poţi, pune şi puţină culoare... *(Aşteaptă.)* Ei hai... gata... te ascult *(lungeşte perfid întâmplarea, după un timp, cu o comică mirare).* Nu începi? *(Andrei are o mutră plouată de tot, ea continuă cu o bunăvoinţă ironică.)* Caută să termini mai curând, ca să te duci pe urmă să te culci.

Andrei *(ridică spre ea ochii verzi şi turburi):* Să mă culc? E atâta timp de când nu mai pot dormi.

Ioana *(cu un zâmbet rece):* Alt simptom.

Andrei *(voit):* Nu mai pot lucra.

Ioana: Da, asta-i grav... Pulsul regulat?

Andrei *(tot căutându-şi liniştea):* Deloc. Îmi face numai neajunsuri... Acum de pildă... ce limpede aş vorbi, dacă nu mi-ar zvâcni prea tare arterele... Poate că aş fi în stare să răspund ironiilor d-voastră.

(Andrei luptă şi această replică ofensivă a lui o supără.)

Ioana *(direct, cu privirea agresivă):* Domnule, ce vrei?

Andrei *(bărbăteşte):* Să vă spun că vă iubesc.

Ioana *(ironia ei are acum nuanţă de supărare):* Dar am înţeles-o, mi-ai spus-o! Altceva! Sau mai pe larg, cu amănunte!

Andrei *(sentimental şi sincer, dându-şi totuşi seama că e livresc):* Nu... nu v-am spus nimic... Şi niciodată nu vă voi fi spus tot ce am de spus.

Ioana *(comic):* De ce nu? ar fi păcat... spune tot şi nu mai pierde timpul cu introduceri. *(Andrei tace îndelung, se frământă dureros.)* Nu mai vrei să spui? Poate că ar fi fost frumos...

Andrei *(vede, zdrobit, că intrarea lui are o nuanţă de comedie, pricepe că nu are să ajungă la nimic, decât să fie ridicol, şi regretând această aventură în iatacul ei, tace rezemat de pian.)*

Ioana *(mulţumită de succesul ei):* Ei hai, spune ceva... acum te rog eu...

Andrei *(se frământă îndelung timp, pe gânduri, pe urmă ia hotărârea să plece. E ca un destin acceptat. Vorbeşte, abia stăpânindu-şi emoţia.):* Bună seara... aveţi dreptate, domnişoară.

Ioana *(surprinsă şi ea de inflexiunea muzicală a vocii lui):* Ce dreptate am?

Andrei *(încurcat):* Scuzaţi-mă... iertaţi-mă... *(Priveşte lung în jurul lui.)* Bună seara... bună seara, domnişoară. *(E palid, frumos şi abătut. Are în cap hotărârea de acum câteva ore.)*

Ioana *(încurcătura lui a provocat la ea un reflex de milă, păstrează însă aerul de superioritate, dar mai ales nu vrea să rămâie între ea şi el un incident.):* Cum? aşa repede? A, nu! Ai venit la mine... Ai să stai cu mine deci să fumezi o ţigară... Stai jos... Aşa... *(Îi arată un scaun mai îndepărtat.)* Poftim! *(Se aşază şi el jos, maşinaliceşte, ea îi oferă o ţigară.)* Îmi făgăduieşti că pe viitor vei fi mai serios? *(Îl ceartă, cu indulgentă superioritate, el surâde, îndepărtat, mulţumit de norocul de a fuma această ultimă ţigară în viaţa lui, la ea în cameră.)*

Andrei *(abătut, cu convingere):* Voi fi serios, da. Nici nu vă închipuiţi ce serios am să fiu pe viitor.

Ioana *(indulgentă şi încântată de succesul pe care l-a obţinut fără scandal):* Îmi promiţi deci că n-ai să-mi mai răpeşti timpul cu declaraţiile d-tale de dragoste?

Andrei *(cu un gol imens în suflet, aiurea, gândindu-se la ce are să facă):* Da! Domnişoară! Vă promit! Veţi avea toată liniştea din partea mea! Toată liniştea. Credeţi-mă că regret şi eu nesocotinţa de adineaori.

Ioana: Din partea mea ţin seamă că ai dat mult ajutor tatălui meu... că ai muncit cu râvnă, că tata însuşi apreciază cu deosebire devotamentul dumitale...

Andrei *(vag):* Clipa asta de acum îmi răsplăteşte cu prisosinţă tot devotamentul. *(Îşi aduce aminte parcă surâzând de portretul din revistă, şi comparându-l îl găseşte vulgar şi absolut nepotrivit. Se uită la ea cu prietenie şi îi spune cu o stranie mulţumire.)* Dacă v-aş spune că niciodată în viaţa mea nu m-am simţit atât de bine. În definitiv, ce v-am cerut, când am venit? Să mă lăsaţi puţin aici... Să-mi umplu ochii de interiorul acesta. *(Priveşte portretul de femeie blondă.)* Ce repede trece ţigara! *(cu gândul năclăit de moarte)* Grozav de repede!

Ioana: Într-o zi, când nu voi fi acasă, ai să vii să vezi şi tablourile.

Andrei *(firesc, cu voce scăzută):* Nu ştiu dacă am să pot.

Ioana: De ce?

Andrei: Am să plec, domnişoară...

Ioana: Ei vezi că nu eşti serios? Unde ai să pleci?

Andrei: Nu ştiu... O călătorie despre care cu greu v-aş putea da amănunte. *(O priveşte)* Aş fi vrut totuşi să vă spun câteva lucruri fără importanţă de altminteri... Nu vă alarmaţi... când se va stinge ţigara voi fi plecat... Puţin, fleacuri. *(Şi acum, când nu-i mai cere nimic, îşi povesteşte încet, nepatetic, toată suferinţa trecută. "O lasă să vadă în sufletul lui" şi face asta liniştit "surâzând de propria-i durere".)* Acum când plec, aş vrea să ştiţi – şi nu ştiu de ce – că toate bucuriile şi durerile mele au înflorit numai în umbra d-voastră. Că ochii mei au căutat sfioşi şi dornici spre d-voastră... dar că niciodată, nici o singură clipă, nu v-aţi oprit privirea asupra lor... Că, atunci când eraţi mai mult decât lumea întreagă, pentru mine, eu nu am fost pentru d-voastră decât unul dintre lucrurile fără viaţă care vă înconjoară... un serv... *(I se ridică un nod în gât, dar continuă cu o familiaritate şi un firesc de parcă ar vorbi despre altul.)* Nu ştiu dacă mai are sens să vă spun, de asemeni, că am suferit... mult... Că tot palatul mi se părea pustiu, când nu eraţi aici... şi totul se umplea de lumină când vă auzeam paşii... Să mai ştiţi *(surâzând)* – dar ce vă interesează! – că de ani de zile nu am mai putut lucra nimic, că mi-am zădărnicit viaţa din cauza d-voastră. *(Ascultă, un timp, în el însuşi.)* Altceva? *(Priveşte ţigara.)* Că am invidiat până şi câinele acela alb care vă interesa mai mult decât mine... cărţile pe care le răsfoiaţi pe gânduri. *(Rămâne cu ochii duşi, pe urmă se scoală.)* Şi acum?... Noapte bună domnişoară...

Ioana *(a ascultat tot timpul nemişcată, concentrată, fără să trădeze nici o intenţie. Doar mâna nervoasă a strâns franjurile unei perine. După ce Andrei se scoală, dar până nu face primul pas, ea se întoarce spre el, cu faţa surprinsă, cu vocea alterată de indignare.):* Ascultă, domnule *(alb)* ce-i tirada asta caraghioasă?

Andrei *(o priveşte cu ochii mari, comprimă ceva în el, pe urmă intens, dar calm):* Ceea ce am voit să vă spun. *(O urmăreşte apoi cu privirea uimit.)*

Ioana *(batjocoritoare):* În ceea ce ai avut să-mi spui d-ta, nu am recunoscut decât câteva pasaje de teatru prost, câteva fraze de roman ieftin şi nici o figură stilistică, sau vreo două învechite! *(Şi mâinile palide îi sunt batjocoritoare.)* Ei bine, domnule, cu zaharicale de acestea vrei să mă cucereşti dumneata pe mine? *(Şi mai ironică, cu o prefăcută cochetărie.)* Mă jigneşti! Te rog, acum, după ce ştiu că-mi invidiezi câinele şi cărţile, du-te şi te culcă...

Andrei *(o priveşte înfiorat, încremenit. Pentru el Ioana e un ideal care se prăbuşeşte. "A privit în sufletul lui" şi nu numai că nu s-a*

înduioşat, dar îşi şi bate joc de el. A rămas în picioare uluit. Nu se poate regăsi. Într-o clipă revede cei şase ani, când credea că "ea nu bănuieşte". Şi deodată, din revoltă, toată suferinţa lui comprimată în tăcere izbucneşte acum, cu violenţa unui resort uriaş care se destinde brusc. Îi arde privirea de voluptatea amărăciunii, şi cu un hohot din tot corpul, cu gura strâmbă de amărăciune.): Ha... ha... ha... să plec... să plec, acum? Ar fi o neghiobie. *(Uluit, cu un rânjet de dispreţ.)* Pentru cine?!... Pentru cine?

Ioana *(şi ea în faţa unui fapt nou, îngrijorată):* Ce vrei acum? *(are ochii neliniştiţi, aşteaptă.)*

Andrei *(hotărât):* Să rămân aici. Trebuie să rămân.

Ioana: Să rămâi aici?

Andrei *(masiv):* Cu sau fără voia d-tale.

Ioana *(în care se redeşteaptă jupâniţa):* Ei bine, n-am să chem slugile să te dea afară. *(El zâmbeşte amar.)* Nu meriţi neplăcerile unui scandal. *(Fixează asupra lui ochii ei mari şi negri.)* Am să te pălmuiesc.

Andrei *(stăpân pe el, dur):* Vom vedea ce e de făcut.

Ioana *(mânioasă):* Domnule.

Andrei *(precis):* Îţi voi ţintui mâinile...

Ioana *(înfiorată):* Ce-ai zis?

Andrei *(care acum nu mai poate fi intimidat de nimic):* N-are nici o însemnătate ce-am zis.

Ioana *(căutând o atitudine):* Îţi dai seama ce vorbeşti?

Andrei *(aspru şi bărbătesc):* Îmi dau seama de un singur lucru. Că e aici o luptă pe viaţă şi pe moarte şi că ar fi o farsă neagră de cioclu să fiu eu cel învins.

Ioana *(neliniştită, a părăsit tonul ironic):* Eşti nebun. *(Căutând să-l convingă.)* Ascultă, domnule, fii cu judecată. Destul... Te rog, du-te şi te culcă...

Andrei *(profund convins, cu privirea în pământ):* Nu pot.

Ioana: De ce?

Andrei *(se întoarce spre ea cu ochii plini de rugăminte):* Domnişoară, pentru mine nu mai e întoarcere. M-am jurat ca astă-seară, înainte de miezul nopţii, să vă sărut mâna...

Ioana: Să-mi săruţi mâna!

Andrei: O dată cu ultima bătaie a ceasornicului, dacă nu am izbutit să fac aceasta îmi sfărâm tâmpla... *(crescând crâncen)* Îmi sfărâm tâmpla...

Ioana *(iar câştigă teren, într-o clipă revine la ironie):* Şi ce-mi spui asta? *(Perfid.)* Ca să mă înduioşezi?

Andrei *(acum, liniştit):* Ca să vă arăt cât sunt de hotărât.

Ioana *(a stat puţin pe gânduri, îi întinde scurt, uşor, mâna):* Poftim!

Andrei *(aproape să-i sărute mâna, pe urmă își dă seama, rămâne cu gestul întrerupt, ea așteaptă serioasă și batjocoritoare cu mâna oferită):* Ah! *(A dat un strigăt de surprindere și de disperare aproape, căci și-a dat seama că nu mai are sens, de acum, să-i sărute mâna).*

Ioana: Acum ți-am dat mâna... ce mai vrei?

Andrei *(dar acum nimic nu-l intimidează, o scurtă ezitare, o privește iar batjocoritor și, pe urmă, și mai aprig și mai indignat și mai convins de adevărul lui):* Ce vreau? Ce mai vreau? *(amar)* Să-ți arăt cine ești. Dar mai cu seamă să-mi arăt mie însumi cine ești. Să văd, în sfârșit, pentru cine mi-am zădărnicit viața, pentru cine lupt cu moartea. *(Cu o sete de eliberare.)* Să sfâșii această mască mincinoasă, care a făcut din mine un bolnav.

Ioana *(pe care, deși surprinsă, o amuză întorsătura lucrurilor):* Lupți cu moartea? Cu moartea? Lupți cu ridicolul, domnule! *(Caută o carte pe etajera de alături, o răsfoiește, lungită pe otomană.)*

Andrei *(îi smulge cartea din mână cu un gest, conștient teatral):* Poți citi acum când sunt lângă d-ta? Eu nu pot citi un singur rând când te știu la celălalt capăt al palatului.

Ioana *(dispusă, cu ochii strălucitori, cu un zâmbet batjocoritor):* Ești neprețuit!...

Andrei *(citește titlul): Le Rouge et le Noir (Cu un patetic de care își dă seama.)* Ce carte poate fi mai interesantă decât mine astă seară?

Ioana: Cartea aceasta mi se pare delicioasă, tocmai astă seară... Eram mai cu seamă curioasă...

Andrei *(palid, îndrăzneț, înfrigurat și sincer):* Mă simt nenorocit că n-am citit-o. Aș vrea să știu ce poveste născocită și vândută în librărie e mai reală decât frigurile mele.

Ioana *(nervoasă):* Continuă... continuă, te rog... vreau să văd și eu până unde ai să mergi cu îndrăzneala. *(dezgustată)* Cât are să dureze păpușeria asta. N-ai citit dumneata această carte? *(nuanțând)* Ia seama *Le Rouge et le Noir?...*

Andrei *(convins, cu ochii în ochii ei):* Te poate minți pe d-ta cineva?

Ioana *(enervată):* Ei bine, asta întrece orice măsură. Domnule, citește... te rog... și să sfârșim. Că ești un nefericit de caraghios și încă ar fi destul de neplăcut. Dar d-ta trăiești din plin sub zodia inconștienței. De ce nu-ți alegi cel puțin dintre analfabete pe cele cărora vrei să le declami roluri învățate?

Andrei *(citește curios, din carte):* "Nouă ore și trei sferturi tocmai bătuseră la orologiul castelului, fără ca el să fi îndrăznit... Julien, indignat de lașitatea sa, își zise: în clipa precisă în care vor bate zece ore, dacă nu voi executa ce mi-am promis să fac...

Ioana *(dă explicaţii ironică):* Acest Julien Sorel se hotărâse să prindă şi să reţie mâna d-nei de Renal.

Andrei *(surprins, împleticit):* "Mă voi urca la mine şi îmi voi zbura creierii". *(Învins, descompus, Andrei se prăbuşeşte a doua oară. Îi cade cartea din mână. I se pare că o lumină ciudată s-a făcut în iatac. Are impresia că luptă cu alte forţe decât ale acestei femei. Cu privirea îngheţată, înfiorat se sprijină de pian.)*

Ioana: Ei... ce e? Ce mai zici? *(recitând)* "Dacă la ora zece nu-i voi prinde mâna, îmi voi zbura creierii". Pui în loc de 10, miezul nopţii şi pretenţiile îţi sunt mai mari – să-i reţie mâna... Dumneata vrei s-o săruţi, nu? În locul blândei d-ne de Renal: Ioana Boiu... *(râde sec)* Să-ţi spun eu ce avea să urmeze. Probabil seria de 50 de scrisori-tip ale rusului Korasof... *(compătimitor)* Nu eşti nici câtuşi de puţin inteligent. Şi nici nu ştiu dacă îţi dai seama cât de nefericită e situaţia dumitale... *(sincer)* Am vrut să te cruţ... am căutat să evit... Mă stingherea pe mine ridicolul dumitale, dar nu m-ai înţeles... *(A scăzut ceva parcă, în atmosfera încăperii. E ca o simplificare de conflict lichidat.)*

Andrei *(mereu cu privirea rătăcită, zdrobit):* Şi bine aţi făcut...

Ioana: Te compătimesc... pentru că naivitatea d-tale e mai curând de plâns.

Andrei: De plâns.

Ioana: Dumneata eşti păpuşa cărţilor citite.

Andrei *(simte că o lege apasă asupra vieţii lui, că trebuie să sfârşească. I s-a făcut în suflet de-acum ca un luminiş noaptea, în cimitir):* Aveţi dreptate domnişoară... Veţi avea liniştea pe care o doriţi... N-am citit cartea, repet: Dar asta nu schimbă nimic...

Ioana: Cum, n-ai citit-o într-adevăr? Iar...

Andrei: Nu, nu... Dar è ca şi când aş fi citit-o. *(Priveşte halucinat iatacul.)* Mai ştiu eu a cui victimă sunt? Aici totul e împotriva mea. Cred însă, că dacă mâine aţi afla că astă seară aţi fost la bal şi vi s-ar spune şi cu cine aţi vorbit... ce aţi făcut acolo... v-ar îngheţa poate ochii sub pleoape, ca mie acum... *(Se încovoaie, căci are o senzaţie de frig.)* Ceea ce trebuie să se întâmple, nu poate fi ocolit de nimeni... *(E gata să plece.)*

Ioana *(compătimindu-l acum cu adevărat)*: Trebuie să recunoşti şi d-ta că aventura dumitale are un straşnic aer de parodie.

Andrei *(aproape din prag, de pe acum absent ca suflet, cu o voce moale):* Parodie? Poate fi viaţa unui om parodia unei cărţi? Parodie, clipa asta? Nu... *(serios)* Eu mă gândesc... ce-ar fi simţit autorul în clipa când, printr-o străfulgerare, ar fi avut, cu o sută de ani înainte, viziunea absolută a clipei de acum.

Ioana *(acum de-a binelea furioasă, scoasă în sfârşit din sărite)*: Eşti un actor fără leac, domnule! Ei bine, după ce farsa ţi-a ieşit atât de prost... nu găseşti de cuviinţă să te opreşti? *(îndârjită)* Ce demon te împinge să faci acum filosofie? Când ai să sfârşeşti odată? Ridicolul dumitale a început să mă scoată din sărite...

Andrei *(aproape din prag, unde era, nedumerit, are un moment de stupoare de parcă s-ar clătina. Era pe drumul morţii... I se pare că femeia aceasta din nou e mică şi neînţelegătoare. Pentru a doua oară, el se ridică înspăimântat de lipsa ei de suflet. I se pare incapabilă să se înduioşeze de ceva. Acum izbucnirea lui parcă rupe zăgazuri. Îi strălucesc ochii dilataţi, pieptul i se lărgeşte, vocea capătă o stridentă sonoritate. Şi ca fizic pare mai mare. Nu mai recunoşti pe timidul de la începutul scenei. Se uită la ea ca halucinat, pe urmă izbucneşte cu o uimire elementară.)*: Ridicol? *(crescând)* Şi acum ridicol? *(Din plin.)* Dar n-ai să înţelegi niciodată nimic din tot ce se petrece sub ochii dumitale? *(Ridică amar din umeri.)* Hotărât lucru, nu trebuie să mor... Cum nu pierzi dumneata nici un prilej ca să mă readuci la realitate. *(Vine spre ea hohotitor.)* Ştii dumneata cine e ridicol dintre noi doi, domnişoară? Ei bine, dumneata eşti "bine crescută, cultă, manierată", iar eu sunt aici, adevărat ca viaţa însăşi. Eu trăiesc, fie şi fără să-mi dau seama, literatura *(sec)*, dar dumneata literaturizezi viaţa! *(Nu respiră şi clocotind frază după frază, nu respiră cu adevărat până la sfârşitul replicii. E ca un strigăt venit din adâncurile suferinţei.)* Ai văzut dumneata vreun lup ridicol afară de cei zugrăviţi prin cărţi? Nu pricepi o dată tristul dumitale ridicol? Eşti mândră cu voinţa împrumutată de la tablourile de pe pereţi *(arată pe Suzana Boiu)*, palatul acesta te apără de lume ca un sanatoriu, te slujeşti de mâinile şi picioarele servitorilor, cumperi fleacuri cu bani despre care nu ştii nimic şi te răsfeţi în iatacuri ca acesta, crezând că faci ştiinţă şi artă. Inteligenţa dumitale nu trece de măsura acestor lucruri. Deasupra unei coincidenţe nu te poţi ridica. Iar eu de două ceasuri sunt în plină viaţă ca în largul unei mări.

Ioana *(cu un fel de linişte care contrastează cu zbuciumul lui clocotitor)*: Dumneata vorbeşti de cărţile citite? Dumneata, care-ţi compui rolul, vorbeşti de viaţa adevărată?... Dumneata în largul unei mări?...

Andrei *(strigând)*: Când rişti viaţa... ca mine în astă seară... eşti ca în largul unei mări...

Ioana *(fără milă, tăioasă)*: Mi se pare imprudent să vorbeşti de risc, d-ta care ai evitat aşa de grăbit şi de fericit duelul de azi.

Andrei: Ei bine, dacă d-ta socoţi că un duel cu acel domn e un act de curaj şi de risc, şi numai fiindcă ai adus vorba, află atunci că azi după amiază martorii mei i-au comunicat acelui domn că scuzele i-au fost primite doar din pricina unui malentendu *(o fixează aluziv cu privirea)* – o intervenţie străină – şi că nu e decât o singură soluţie: ieşirea pe teren... *(cu un zâmbet dispreţuitor şi amar)* Va fi mâine în zorii zilei, domnişoară.

Ioana *(rămâne încremenită, vestea i se pare de necrezut)*: Mâine?

Andrei *(nu ia în seamă emoţia şi întrebarea ei)*: Dar nu asemenea întâmplare înseamnă un risc de moarte, crede-mă. Să lupţi cu moartea şi cu destinul e să aştepţi cum am aşteptat eu şase ani... să hotărăşti ceea ce am hotărât eu astă seară. Am venit aici... am îndrăznit, cum vrei să zici, am intrat în apă, *(ironic);* dumneata eşti la un pas de ţărm şi... cu ochii închişi gândeşti că eşti în larg. *(sfidător şi dârz)* Domnişoară, n-ai curajul să crezi că n-a fost decât o simplă coincidenţă. Nu-ţi convine să crezi cât de adevărat e zbuciumul meu. *(Aproape de tot de ea, o priveşte puternic în ochi. Ioana îl priveşte cu adevărat tulburată.)* Ce ai deveni dumneata în clipa în care, în sfârşit, ai pricepe adevărul? *(Se aude un obiect căzând jos, departe.)*

Ioana *(urmărise cu ochii tot mai mari izbucnirea lui, dar iată că aude zgomot în vestibul. Ascultă nemişcată. Trăsăturile feţei i se destind, numai privirea, care îi arde, arată că se chinuie să ştie precis ce e. Când a ghicit că tatăl ei se apropie, înspăimântată îşi pierde cumpătul. Cu ochii holbaţi.)*: Tata! Domnule, du-te, te rog, du-te. *(Îi arată uşa.)* Du-te!

Andrei *(o clipă şi-a pierdut capul, cuprins de spaimă)*: Îţi dai cuvântul că ai să-mi deschizi iarăşi?

Ioana *(are o frământare convulsivă a corpului. Nu mai poate gândi nimic, fiecare pas al tatălui îi accentuează groaza. Totuşi jupâniţa, ca să nu mintă, nu răspunde.)*

Andrei *(uimit, înfrigurat, înnebunit)*: Taci?

Ioana *(îşi frânge mâinile. Nu mai are nimic din mândra atitudine de adineaori. Nu mai poate respira. Disperată, cu mâinile întinse.)*: Ascultă, ieşi, te rog, ieşi...

Andrei *(cu toată accelerarea cumplită a clipelor, ca halucinat)*: Nu, voi rămâne.

Ioana *(tot mai disperată. Şi-a cuprins tâmplele cu pumnii)*: Te rog, du-te... du-te... du-te, nu vreau ca tata să te găsească aici... pe dumneata aici la mine... pe dumneata...

Andrei *(izbit drept în inimă. Dezmeticit parcă din vârtejul de nebunie. Uimit.)*: Pe mine? *(Şi când i s-a golit pieptul de aer, a rămas o clipă copleşit. Pe urmă cu o linişte aparentă, dar intensă ca un*

arc încordat până să plesnească.) Ei bine, domnişoară... e o soluţie: spune că m-ai prins furând. *(Ioana a holbat ochii la el.)* Că mă certai. *(Pe urmă, ca un salt de nebunie.)* Îţi jur pe mormântul mamei mele, că niciodată n-am să tăgăduiesc. *(scăzut)* Dar nu pot pleca.

Ioana *(are ca o revelaţie, care o face să ţipe înăbuşit)*: Ah! *(A stins lumina, apoi a pus mâna pe clanţă, se aud bătăi în uşă... Andrei e în jumătatea de scenă neluminată de lună.)*

Ioana *(căutându-şi liniştea, respirând)*: Da... intră!

SCENA IV

Matei, Ioana, Andrei *(în umbră)*

Matei *(intrând)*: Dar de ce stai în întuneric, fetiţo? Cu reparaţiile astea care nu se mai sfârşesc, am dat în vestibul peste o scară. Nici n-au avut grijă s-o dea la o parte. *(În tot timpul acesta, Ioana e în prada unui zbucium continuu. Cum pierde prilejul să-l denunţe pe Andrei de la prima replică într-o izbucnire, situaţia complicându-se, nu mai are curajul în urmă, ci dimpotrivă devine complice.)*

Ioana: Da... da... *(Abia îşi păstrează cumpătul.)* Priveam, de la fereastră, luna.

Matei: E o neglijenţă grozavă în casa asta... Toţi îşi fac de cap... am să dau drumul la tot personalul, afară de bibliotecar. E singurul om care munceşte aici. *(Dar complimentul nu e la timpul lui.)*

Ioana *(nesigură, abia se stăpâneşte să nu gâfâie)*: Dar tată... tată...

Matei: Mă ierţi că te-am deranjat... mi-am închipuit că nu dormi... doream...

Ioana *(vorbeşte agitat cu un accent straniu)*: Nu dormeam. E o lună minunată. *(Îl duce la fereastră, priveşte.)* A plecat chiar acum camerista... e o lună splendidă... luminează ca ziua. *(În cameră e numai proiecţiunea lunară prin fereastră. Ea şi bătrânul sunt albi ca varul în bătaia lunii.)*

Matei: Uite, vream numai să te rog un lucru... Tu cunoşti biblioteca tot aşa de bine ca şi băiatul acela. Ştii că el are cheia de la casetă. O fi dormind... nu mai vreau să-l scol. Mai era a doua cheie... am nevoie de scrisorile...

Ioana *(agitată, nervoasă)*: Da... da... scrisorile... *(Andrei face un pas în umbră, pas care nu se aude pe covor, vrând să iasă în faţă şi să dea bătrânului cheia pe care a scos-o din buzunar. E atâta nebunie, atâta sălbatecă nepăsare în acest gest, încât Ioana îngrozită, disperată, abia îl opreşte, apucându-i braţul cu o mână,*

luându-i smucit cheia. Neobservat de tatăl ei, în sfârşit, Andrei rămâne în umbră.)

Matei: ... primite de la fostul ministru de justiţie, Niocescu.

Ioana *(în prada aceluiaşi cumplit zbucium)*: Da... da... ştiu... e aici la mine cheia cealaltă... uite-o, era pe pian, o luasem eu... Merg să-ţi arăt scrisorile tată... merg eu...

Matei: A nu... nu... mulţumesc, fetiţo, mulţumesc... mi le caut singur, iartă-mă că te-am deranjat... Noapte bună... *(Iese prin fund, condus de ea.)*

SCENA V
Andrei, Ioana

Întunericul e puţin prelungit într-o destindere ca după furtună. Ioana are ceva dintr-un soldat înfrânt şi zdrenţuit care vine din luptă şi a rămas, istovită de zbuciumul din scena aceasta, rezemată de uşă. De acolo trece spre otomană, împleticindu-se, căci, în trupul ei trudit, simte o sfârşeală, aproape o durere. Cele ce s-au întâmplat i-au siluit sufletul oarecum. Atitudinea omului a uimit-o, a transformat-o ca o revelaţie. Dar în timp ce Andrei coboară, până la sfârşitul actului, din norii nebuniei, acoperitor, în largi spirale, tot mai aproape, ea face încercări de a scăpa din cercul pe care îl simte în jurul ei. Şi el o simte învinsă. Vine un pas spre ea în întuneric, pe urmă se răzgândeşte şi se duce să aprindă lumina. Neştiind ce buton să întoarcă, nu aprinde decât lampa cu abajurul roşiatic care-i cuprinde pe amândoi.

Ioana *(respirând lung)*: Ei bine, eşti un descreierat.

Andrei *(cald ca vinul)*: Te iubesc pentru că nu eşti mai cuminte decât mine.

Ioana *(stins)*: Ascultă, lasă-mă... a fost prea mult... peste puterile mele... am nevoie de linişte...

Andrei *(cu superioritate)*: Linişte? De ce nu te gândeşti şi la liniştea mea?

Ioana *(tot mai obosită, tot mai rugătoare)*: Caută-ţi liniştea în altă parte... fii înţelegător... du-te...

Andrei: În altă parte? Şi cum? Ce să fac acolo?

Ioana: Du-te... fă-ţi viaţa aşa cum vrei. Dumneata îţi poţi face singur viaţa.

Andrei *(cu ochii vii)*: Să-mi fac viaţa?... să muncesc... să lupt adică? Dar pentru cine? Cine mi-ar putea răsplăti sforţarea? Dacă aş cuceri un continent nou şi n-ai şti d-ta, isprava mea mi s-ar părea nereală.

Ioana *(căutând un ton care ar vrea să fie rece, dar şi conciliant)*: Ascultă, domnule Pietraru... să schimbăm felul discuţiei acesteia. Ne-am înşelat amândoi...

Andrei *(repede)*: O, nu tonul acesta... Orice, dar nu tonul acesta "diplomatic".

Ioana *(caută)*: Aş vrea să fii atât de serios, să mă înţelegi. Poate că eu m-am înşelat puţin... Nu te-am cunoscut... e şi vina dumitale...

Andrei: Vina mea?

Ioana: De aceea îţi vorbesc acum, când văd că eşti un suflet, un...

Andrei *(nu vrea să asculte)*: Orice... orice, dar nu tonul acesta, care mă îngheaţă...

Ioana *(căutând totuşi să reziste)*: Te rog încă o dată să pricepi toată seriozitatea cu care îţi vorbesc. Eşti un om – acum am înţeles-o – cu însuşiri remarcabile. Ei bine, munceşte, părăseşte casa noastră... aici, într-adevăr, nu e de dumneata. Nu eşti făcut să rămâi bibliotecar.

Andrei *(e în el o fierbere, care-i dă vocii o caldă intensitate)*: Numai privirea dumitale mă galvanizează... îmi înzeceşte puterile.

Ioana *(mai sentimentală, vrând să pară, pentru întâia dată, vorbind cu el cum ar vorbi cu un egal)*: Ei bine, îţi promit că voi urmări totdeauna cu interes, cu plăcere, activitatea dumitale... Nu se poate să nu te intereseze un om care luptă... şi dumneata vei învinge... Eşti dintre cei tari... Voi căuta să compensez greşeala de a nu te fi apreciat de la început... *(S-a ridicat în picioare, palidă, îl priveşte înţelegătoare oarecum, dar mai ales căutând să se desprindă din hora în care e târâtă.)*

Andrei *(cu o nemărginită şi fierbinte părere de rău)*: Ah, dacă m-ai fi înţeles de atunci... Dacă... Acum câţiva ani! Simţeam în mine tăria să prăbuşesc o lume şi puteri să reclădesc alta... Dar a trebuit să te întâlnesc pe dumneata, mormântul mândriei mele.

Ioana *(cu tresăriri de mândrie ce sunt ca acele zbateri brusce de animal rănit, care moare. Însă păstrând chiar în clipele acestea veleităţi de răceală.)*: Dar, domnule...

Andrei *(îndurerat, cald ca o lavă, căci e în el o mişcare, o răscolire, ca împletiri de şivoaie de suflet)*: Taci... taci... Dacă ai şti ce ţi-am sacrificat... ce am sacrificat ca să rămân "bibliotecarul d-lui Boiu". Când toţi mă socoteau în fruntea generaţiei mele! Pentru patima asta fără sens... Tot ce era iureş al vieţii în mine s-a topit zi de zi în focul înăbuşit al iubirii... din toate am făcut iubire... La vârsta mea n-am făcut nimic. Când alţii au situaţii, eu n-am făcut decât să iubesc... Ah! dacă ai şti ce dispreţ am avut pentru toţi care te-nconjoară şi câtă adorare mută pentru dumneata... Puterea cu care mă simţeam în stare să-nfrâng viaţa, n-am folosit-o decât ca să mă-nfrâng pe mine. Să ascund totul, tot mai înşurubat în mine însumi *(cu vocea plină de viaţă înăbuşită)*. Domnişoară, nici dumneata şi nimeni din lumea d-voastră nu va

pricepe niciodată imensitatea sacrificiului pe care l-am făcut pentru dumneata. *(Respiră şi reia nervos şi scăzut.)* E o poveste stupidă domnişoară: Cândva, la greci, un tânăr care furase o vulpe, o ţinea ascunsă sub haine, şi, ca să nu se dea de gol, a lăsat-o, fără să clipească, să-şi înfigă colţii în pulpa lui. *(Crâncen, cu pumnii încleştaţi.)* Muşca din mine mândria pe care n-o bănuiai... şi eu nu clinteam de pe drumul pornit.

Ioana *(gândeşte la atâtea întâmplări neprevăzute, şi, obosită, are impresia că de la concert, "de-aseară", e o veşnicie. Acum tonul ei nu mai e de la egal la egal, e în inferioritate, mai ales că se simte tot mai slăbită)*: Ei bine, am greşit... Ce m-ar fi putut face să bănuiesc acest lucru?... Cum să-ţi arăt toată părerea mea de rău de a fi înăbuşit în dumneata atâta suflet?... Nu-i nimic... Vei ajunge totuşi acolo unde se cuvine de drept s-ajungi. Am înţeles astă seară că dacă trei puhoaie s-ar prăbuşi neaşteptat peste dumneata, dumneata tot în picioare ai rămâne. Voinţele menite să rupă zăgazuri nu pot fi îngrădite. A fost o greşeală. *(Îi întinde mâna.)* Am greşit amândoi.

Andrei *(cu vocea caldă, cum îi e caldă fruntea)*: Domnişoară, în suferinţa mea prea lungă vorbele acestea nu înseamnă... *(Nu-i ia mâna.)*

Ioana *(îl întrerupe dezolată)*: Şi ce pot să fac?

Andrei *(enumerând, cu un accent analitic, impersonal)*: Domnişoară, înţelege, maldăre întregi de propuneri scrise la maşină nu sunt decât hârtie de rând, fiindcă le lipseşte o semnătură, un da. Cu o semnătură se realizează destinul unui om, cu un ac întors poţi porni toate rotiţele şi nicovalele dintr-o uzină... *(Brusc, pătimaş, cald, clocotitor.)* Fără un "da" al dumitale, e în mine o vraişte, un tumult, o înverşunare neputincioasă.

Ioana: D-le Pietraru, *(jupâniţă)* ţine încă o dată mâna pe care ai respins-o adineauri. Îţi vorbesc acum cu aceeaşi hotărâre cu care ţi-am vorbit.

Andrei: Dar, domnişoară...

Ioana *(stăruie)*: Nu te alarma de tonul meu... Acesta e felul meu de a fi. Ei bine, văd în dumneata un om cu care nimeni din cei care mă înconjoară nu se poate măsura. Nu sunt sentimentală... Nu ştiu cum să-ţi vorbesc ca să mă-nţelegi. Ei bine, vreau să-ţi realizezi viaţa. Nu te voi lăsa. *(Îi ia mâinile amândouă.)* Domnule Andrei, te rog crede-mă, ţi-o făgăduiesc, vei avea în mine o tovarăşă care va fi oricând alături de dumneata... Vreau să înving prin dumneata...Vreau mândria de a putea zice, că am descoperit eu – acolo unde nu bănuia nimeni – pe cel menit să poruncească. Vom organiza un adevărat complot amândoi. Nu-i întâia oară când o femeie din neamul nostru... face...

Andrei *(retrăgându-şi mâna, apoi din toate fibrele sufletului şi ale corpului)*: Domnişoară... ascultă... trebuie să mă înţelegi... Aş putea munci o viaţă întreagă ca să te am... ca un erou de melodramă plecat să facă avere... ca să obţie mâna unei logodnice bogate... *(de patimă şi frenezie nu termină fraza)* Ca să ajung la floarea albă şi rece a muntelui, eu, cel pornit din mlaştină, m-aş agăţa de fiecare colţ de stâncă... mi-aş sângera mâinile... aş trece de-a lungul oricărei prăpastii şi aş putea ajunge. Domnişoară, într-o zi aş putea fi aşa de mare şi de puternic, că m-ai dori d-ta... Dar atunci n-aş mai fi eu cel de azi... ar fi o biruinţă după moarte...

Ioana *(se simte copleşită de patima lui. E ca într-un cerc care se strânge tot mai mult. Are senzaţia, ca într-un vis greu, că, sfârşită, nu poate fugi.)*: Dar, pentru Dumnezeu, ce vrei, ce mai vrei acum?

Andrei *(cu o caldă convingere, ca o fatalitate interioară, ca o supremă rugăminte)*: Ei bine! trebuie să fii a mea... trebuie... astă seară chiar. *(Rămâne nemişcat, cu tot sufletul deasupra unei prăpastii.)*

Ioana *(dintr-o dată ironică şi recâştigându-şi situaţia, căci aparenta lui stângăcie a dărâmat tot ce clădise. Râsul ei, singurul ei râs de până acum e însă cu totul obosit.)*: Ha-ha-ha... Ei bine, domnule, eşti fermecător de comic... *(cu o respiraţie de uşurare, ca deşteptată din istovitorul vis)* Ah, cum ne readucem la realitate unul pe altul... De la un pas de pericol... Nu ţi s-ar părea grotesc ca o jumătate de ceas după ce m-ai prevenit, să-ţi cad în braţe... aşa... ca după un program? *(dar nu a fost decât cea din urmă zbatere, care totdeauna pare cea mai puternică.)*

Andrei *(pe care nimic nu-l mai poate abate din drum, cu aceeaşi intensitate de arc încordat, de parcă fiecare cuvânt e încrustat în frază, fiecare frază sculptată)*: Nu simt nici o nevoie să ocolesc lucrurile... Nu mă gândesc la nimic... nu fac nici un calcul... Ştiu numai că te iubesc... *(calm, analitic, de piatră)* Va fi grotesc?... nu... va fi aşa cum trebuie să fie... Acum da... sunt grotesc. Asta da: *(grotesc aici şi mai sus l-a spus scăzut)* Nimic nu e mai grotesc decât un bărbat gol lângă o femeie îmbrăcată... Şi eu, de-acum, nu mai am nimic de ascuns *(crâncen, cu mâinile crispate)*. Dar voi smulge totul de pe d-ta... *(tot mai înfierbântat, dintr-un răsuflet până la sfârşit)*. Va veni o clipă când eurile noastre dezbrăcate de orice, ca la începutul începutului, vor fi faţă în faţă... *(iluminând ca un zig-zag de fulger de dincolo de nori)* asemănător de goale... atunci îţi voi ţine umerii încleştaţi în pumnii mei... Te voi sili să mă priveşti în adâncul ochilor *(s-a apropiat de ea, i-a cuprins umerii puternic)*. Şi mut... fără un gest măcar... *(o*

priveşte în adâncul ochilor, ea rămâne ca hipnotizată parcă în braţele lui) fără şovăire... vei fi a mea! *(a cuprins-o puternic în braţe)*

Ioana *(murmurând stins, înăbuşit, slăbind)*: Lasă-mă, lasă-mă.

Andrei *(acest "lasă-mă, lasă-mă" de femeie care "cade", îl jigneşte. Aproape o azvârle pe covor privind-o cu dispreţ. El a vrut-o pe "jupâniţa". Ioana cade uşor pe genunchiul drept, dar se scoală fulgerător cu corpul întins ca o coardă, fixează asupra lui o privire de mândrie, de ură şi de patimă în acelaşi timp. Se apropie de el ca să-l lovească. Vrea să spună ceva, îl prinde de mână, dar în aceeaşi clipă, Andrei a cuprins-o brusc în braţe, o sărută apăsat pe gură.)*

ACTUL III

TABLOUL I

Scena reprezintă biroul secretarului general al unui club în 1913... Un birou negru, canapele îmbrăcate în piele. Pe pereţi diverse caricaturi: Take sau Petrache?; Conu Iancu Damblagiul... Kneazul Moruzi; Ionel Brătianu, Vasile Morţun, Alecu Constantinescu etc. La ridicarea cortinei, cei doi domni, Maiorul M. şi R. "om de lume" într-o elegantă jachetă, ghetre albe, cravata învoaltă, cu perlă.

M. *şi* **R.** *apoi* **KNEAZUL**

R.: Ai spus că vine la şase? Nu?
M.: La telefon aşa mi-a spus...
R.: Ai la d-ta procesul-verbal al martorilor...?
M.: Nu, cred că îl are el, Kneazul, ca preşedinte... *(după un timp)* Ce zici de Zori de zi, ieri? cu şase lungimi, la 69 de kilograme!
Kneazul *(cam de 60 de ani, barbă cu fire cărunte, colonel voinic îmbrăcat civil, intrând)*: Scuzaţi, măi fâţoilor, tocmai dădeam o talie... şi până să se acopere, adormise crupierul. Vai de clubul ăsta, că rău a ajuns...! *(s-a aşezat şi scoate din buzunar procesul-verbal)* Atunci? Să citim procesul-verbal *(iar când ceilalţi s-au aşezat ca să asculte)*. Dar mai întâi, măi băieţi, o mică formalitate... Să punem pe masă scrisorile de împuternicire...
R.: Credeţi, Kneazule, că între noi e necesar?
Kneazul: Ascultă-mă pe mine! Niciodată în viaţa d-tale, când vei mai fi într-un asemenea juriu de onoare, să nu treci peste astfel de formalităţi... Că rişti să te faci de râs *(s-a uitat cu monoclul peste ele)*. Bun, e în regulă... Ia citeşte d-ta procesul-verbal.
R. *(citeşte)*: "Ca urmare a procesului-verbal Nr. 2 din 28 Octomvrie 1913, lupta a avut loc azi 29 Octomvrie 1913 orele 7 a. m. la Hipodrom.
În prima repriză, după câteva angajamente, d-l A. Pietraru a fost atins la braţul stâng, fără ca plaga să impună încetarea luptei. În repriza a II-a, reluându-se lupta, prinţul Bazil Şerban, prin schimbări de angajament şi atacuri la fier, a căutat să-l dezarme-

ze pe d-l Andrei Pietraru, cu intenţia vădită de a-l face ridicol. Iritat de această manevră, d-l Andrei Pietraru era extrem de nervos, iar la o schimbare de quartă în sixtă, făcută de prinţul Şerban, cu intenţia de a-i lega fierul şi de a lovi apoi sigur, el, în mod cu totul neaşteptat, a întins braţul, fără să mai pareze. Faptul a deconcertat pe prinţul Bazil Şerban, care, pentru a evita o gravă ciocnire, a început să se retragă. Înfierbântat şi încurajat de această retragere, d-l Pietraru, cu mai multă furie, a urmărit cu mişcări dezordonate pe prinţul Bazil Şerban până la marginea terenului, unde, în momentul când directorul de luptă a pronunţat: «Halt», d-l Pietraru nu s-a oprit, ci a fandat, lovind pe adversarul, care nu se mai aştepta probabil la o nouă acţiune ofensivă, în umăr. Plaga este destul de gravă, dar nu pare să intereseze nici un organ vital. Noi, Mihail Luţu şi Maior V. Mantu, ţinând seamă de faptul că d-l Andrei Pietraru a lovit după comanda «Halt», credem că urmează a fi descalificat conform prevederilor Codului onoarei.

Noi, Dr. Mierceanu şi căpitan G. Stoianovici, contestăm că d-l Andrei Pietraru a lovit după comanda de «Halt», precizând că d-sa a lovit chiar în clipa când s-a auzit această comandă de «Halt». Şi că, dată fiind violenţa extraordinară a fazei, ar fi fost cazul ca directorul de luptă să intervină de-a dreptul cu arma, nu să se mulţumească a dicta numai oprirea luptei... Aşa întâmplându-se lucrurile, nu credem că e, sub nici un cuvânt, cazul de descalificare" *(îşi scoate monoclul)*. Urmează semnăturile: martorii, medicii, directorul de luptă *(se privesc uimiţi)*.

Kneazul *(cu înţeles)*: Citeşte mai departe!

R.: În concluzie, noi martorii prinţului Şerban şi ai d-lui Andrei Pietraru cădem de acord că e cazul să supunem divergenţa unui juriu de onoare ai cărui componenţi urmează să fie fixaţi ulterior etc., etc.

Kneazul *(după un lung răstimp)*: Ei, ce ziceţi?

R.: Descalificarea, evident.

Kneazul *(către M.)*: Şi d-ta?

M. *(şovăind)*: Domnule colonel, mi se pare că nu putem face altfel.

Kneazul: Ei, cum mă fâţoilor...? aşa, descalificarea pur şi simplu? Nu-l cunosc pe Pietraru ăsta, am primit fiindcă m-a rugat căpitanul Stoianovici – că a fost şi fâţoiul ăla la mine în regiment. Dar mă, când e vorba de onoarea unui om, n-o luaţi aşa uşor, mă... Nu se poate.

M. *(stânjenit puţin de familiaritatea Kneazului, în contrast cu ea)*: A lovit după ce s-a pronunţat: "Halt!".

R.: Kneazule, la trei degete de capătul plămânului, deasupra inimii... Asta nu e duel, e asasinat.

Kneazul: ...Ei drăcie! Chiar aşa să fie, mă? Nu vedeţi că martorii afirmă categoric că lovitura a fost în acelaşi timp cu comanda?

R.: Cine? Martorii lui?... ai lui Pietraru?... Martorii prinţului, *(accentuează)* plus directorul de luptă, afirmă contrariul!?

M. *(fals nedumerit)*: Pe care să-i credem?

R. *(cu o indignare de bun gust)*: Unde ajungem dacă îngăduim asemenea asasinate? Pe prinţul Şerban l-au dus la Viena să-i facă un examen serios al umărului... căci se pare că e pericol să i se anchilozeze articulaţia.

Kneazul: Îmi pare rău de fâţoiul ăla de Bazil... Că s-a purtat bine astă vară, în Bulgaria... dar nu-i pot da nici o satisfacţie. Nu e deloc sigur că a fost lovit "după".

R. *(argumentând)*: Doi martori, plus directorul de luptă...

Kneazul *(sec)*: Eh... eh... Dar tocmai aici e buclucul. Directorul de luptă nu numai că nu contează în cazul de faţă... dar mie mi se pare că el trebuie descalificat...

R.: !?

M.: !?

Kneazul *(duce mâna la gură să împiedice o suduială)*: ...de pezevenghi, când a văzut o fază aşa violentă, nu trebuia să se mulţumească să "comande Halt", trebuia să fie acolo cu arma între ei. Cu riscul vieţii lui.

R.: În orice caz Codul onoarei e clar. Când adversarul împins a ajuns la marginea terenului, lupta se rupe.

Kneazul: Nu totdeauna... Dacă nu ştiţi n-am ce să vă fac... *(îi lămureşte cu arătătorul)*: ... Numai dacă s-a convenit anume. În caz contrariu această clauză nu funcţionează.

M.: Dar, Kneazule, se pare că e neelegant să loveşti în asemenea condiţii.

Kneazul *(nervos)*: Depinde... Negreşit, dacă Bazil ar fi împins pe Pietraru până la marginea terenului şi l-ar fi lovit acolo... ar fi fost un gest de asasin.

De ce? Fiindcă pentru el era foarte uşor să împingă un adversar fără ştiinţa epeului... că, după câte mi-a spus Stoianovici, ăla nu luase decât trei lecţii în ajunul duelului... Dimpotrivă, împingând într-un asalt nesăbuit pe un om care a ucis deja cu epeul şi a mai avut altele... fâţoiul ăla risca totul... Putea să se cureţe şi e o minune că nu s-a curăţat! Nu vedeţi, mă, că ăla e un fel de pezevenghi de al nostru? Joacă: Va banque!... Dar mă... unde riscurile se egalizează nu mai poate fi vorba de asasinat.

R.: Frumuseţea duelului este tocmai stăpânirea de sine în atac.

Kneazul: Ce ştii d-ta, ageamiule? Frumuseţea duelului e să-l accepţi cu toate riscurile lui... Şi Bazil trebuia să ştie că e riscant să te baţi cu un începător. Dacă începătorul e puţin nebun, te-ai curăţat, băiete.

M.: Între noi se poate spune azi. Ştiu precis că prinţul a intrat pe teren cu hotărârea dinainte luată de a nu ucide în nici un caz. După nenorocita întâmplare cu Iorguleţ Domăneşti, înţelegeţi! Vroia numai să-şi dezarmeze adversarul şi apoi să-l zgârie puţin.

Kneazul *(nervos)*: Exact... Exact... Exact... A luat lucrurile în glumă, a vrut să-şi ridiculizeze adversarul. Ei! să-i fie de bine... Eu nu descalific băiatul. Luxul de a vrea să ridiculizezi înseamnă şi el un risc. N-a reuşit... ce să-i faci? A feştelit-o... A feştelit-o... Ce, mai umblă acum să se răzbune? Mă, mie-mi place ca fâţoiul să fie fâţoi adevărat, să nu umble cu fofârlica.

R.: Martorii sunt de acord că d-l Pietraru era palid ca un mort şi cu ochii ficşi, încă de la începutul luptei.

Kneazul: Ei, măi fâţoilor, să te ferească Dumnezeu să se năpustească asupra ta un om palid ca un mort şi cu ochii ficşi... Dacă are şi o armă în mână, nu-ţi mai arde să glumeşti cu epeul, şi mare minune dacă nu alergi acasă să schimbi pantalonii...

M.: Ţi se paralizează probabil reflexele şi asta-i hotărâtor la mânuirea spadei.

Kneazul: Ca d-tale astă vară în Bulgaria la Ferdinandovo. A?

M. *(vexat)*: Domnule colonel...

Kneazul *(bonom)*: Lasă, mă fâţoiule, că am glumit. Ai fost straşnic... *(reia)* Întrebaţi-mă pe mine... am avut 11 dueluri, cu epeul numai, n-am fost rănit niciodată, dar n-aş îndrăzni să mă încurc cu vreun mocofan dintre roşiorii mei, care ţine sabia în mână ca un vătrai.

Duelul nu e joacă, mă!

R. *(după un răstimp, rece)*: Nu te supăra, Kneazule, dar eu nu pot vota decât descalificarea!...

Kneazul: Tot nu te laşi, mă?

M.: Domnule colonel, ce-ar fi dacă am amâna şedinţa ca să ascultăm şi pe medici, aşa ca simpli martori oculari?

Kneazul: Şiret eşti, fâţoiule... Să amânăm? Ei, să fie cum zici d-ta. Ce zi e azi? Miercuri? Până luni nu pot, că lipsesc din Bucureşti... *(îşi mângâie barba)* Luni seara, ce- ziceţi? Faceţi un proces-verbal.[1]

---

1. Ca să nu se lungească spectacolul, tabloul nu a fost reprezentat pe scena Teatrului Naţional. Ar fi de încercat, totuşi, să se prezinte întregul text.

TABLOUL II

SCENA I

Andrei, Culai

În marea bibliotecă, grea de viaţă bătrânească, Andrei şi Culai stau de vorbă. Cel dintâi e într-o dezarticulare sufletească de neexplicat, după cele întâmplate. Altfel, în înfăţişarea lui, nimic nu s-a schimbat; iar cele ce povesteşte se leagă cu viaţa lui între ceilalţi tot aşa cum se leagă cele două vieţi, ale celor cu "a doua conştiinţă". Mai ales că firea lui plină de toate contrastele, cuprinzând, nebănuit, toate posibilităţile, e foarte potrivită acestui fel de a fi.

Andrei *(privind şi trecând mâna palidă peste florile de dinainte)*: Şi de atunci viaţa mea s-a schimbat – din noaptea aceea... de o săptămână.

Culai *(se scoală, îl priveşte şi pe urmă se plimbă cu mâinile la spate prin cameră)*: S-a schimbat? Găseşti tu? Eu nu văd nici o schimbare. Eşti tot bibliotecarul d-lui Boiu. Servitorii te cred tot egalul lor, iar domnii eleganţi, care vin aici, nu-ţi răspund la salut, decât dacă te şi pleci puţin. *(Ironic)* Parcă n-ar fi nici o schimbare?

Andrei *(aprobând firesc)*: Da, da, i-adevărat ce spui tu... ziua nu sunt decât umilul "bibliotecar"... un servitor în casa asta, dacă vrei, nebăgat în seamă de nimeni, ziua stau înfundat în bibliotecă... *(Cu gândul îmbătat ca de o mireasmă.)* Dar noaptea? Noaptea totul se schimbă... Ca într-o feerie... în care zâna învie după miezul nopţii, ca să plece la ivirea zorilor. Nopţi calde şi pătimaşe. *(Ameţit şi acum, dar cu o scoborâre spre firesc.)* Că mă întreb dimineaţa, când mă trezesc "bibliotecar", dacă totul n-a fost decât un vis... Îmi privesc mâinile şi mă întreb dacă într-adevăr culcată pe ele... a stat întreaga noapte făptura aceea frumoasă şi mândră. *(I-au devenit ochii albaştri.)*

Culai: Ehee! Vorbeşti cam teleleu, băiatule... Opreşte caii. Înainte aveai mai multă rădăcină la vorbă. Mă rog, dacă nopţile sunt adevărate, atunci zilele sunt minciună.

Andrei *(surâzând, e oarecum în toată replica aceasta, în vocea lui, ceva cald de draperie roşie şi grea, brodată în aur)*: Dar, e o voluptate. Ascultă, Culai! Acum câteva zile mergeam pe jos la şosea aşa cum mă vezi, prin praf *(ironic)*, pe aleea pietonilor. Nu se uita nimeni la mine. *(Cu patimă, crescând până la urmă.)* Atunci a trecut Ioana în echipajul acela sălbatic. Toate privirile erau îndreptate spre ea... o aşteptau. Toţi dandy; toţi eleganţii

aceia, al căror lux îmi insultă sărăcia, o priveau lacomi. Ea, mândră şi dispreţuitoare, nici nu observa asta. Dar când a trecut pe lângă mine cu trăsura, m-a privit lung şi cu înţeles. Am rămas o clipă împietrit. *(Trece măsura încălzit, dar tot ce strigă pare înăbuşit, răsfrânt înăuntru.)* Pe urmă îmi venea să strig, să alerg ca un nebun... să iau de gât pe oricare dintre snobii aceia... neluaţi în seamă de ea – şi să le răcnesc în faţă, să-i zgudui: pe mine m-a privit nu pe voi, pe nici unul dintre voi toţi. O, dacă aţi şti... dacă aţi şti... aţi turba de necaz... Eu, eu sunt învingătorul... Minciună, zici tu, Culai?... Nu, asta e adevărată voluptate...

Culai: Tot una e. *(mârâit)* Ai vrut să fii tu învingătorul.

Andrei: Hei, că ţi-a căşunat şi ţie cu morala asta! Lasă-mă acum.

Culai: Te-am şi lăsat... Plec.

Andrei *(surprins)*: Unde pleci? Nu vine doctorul să te ia?

Culai: Îl aştept jos în grădină... pe bancă... E mai multă verdeaţă...

Andrei: Treci atunci colea la mine în cameră... te mai odihneşti puţin...

Culai: Nu, mă duc jos în grădină... Casa asta cu pereţii ăştia groşi mă apasă... Parcă sunt la cazarmă când nu se mai termină concentrarea... şi nu pot pleca pe stradă fără bilet de voie...

Andrei: Până vine doctorul cu rabla lui să te ia, mai stăm de vorbă.

Culai: Rablă? E un Ford nou nouţ... cinci mii de lei a dat pe el, de la reprezentant... *(Se scarpină la ceafă, îşi muşcă buza de jos cu admiraţie.)* Mi-a plăcut drăcia aia... Trei ceasuri am făcut de la Văleni până aci... Mi-au şi eu una...

Andrei *(ironic)*: Şi telegarii?

Culai: Sunt buni şi telegarii să cutreieri duminica satele cu ei. Dar la Bucureşti vreau, de acum încolo, să viu cu maşina *(Se uită la ceas.)* De altfel, doctorul şi-a luat cred medicamentele de la depozit şi trebuie să vie... Şi pe urmă cu tine nu mai e de vorbit... Parcă eşti în transă. Casa asta are miresme care se urcă la cap.

Andrei *(oftează lung, i se întunecă privirea)*: Ce ştii tu...

Culai *(spre uşă)*: Ce vrei să ştiu?

Andrei: Ascultă, Culai, e de fapt ceva care mă îngrijorează. *(Se privesc lung în ochi.)* În ultimul timp Ioana e de o răceală cu mine din ce în ce mai mare... Asta mă îngrijorează...

Culai: A! În sfârşit. Ai început să vezi... Toate capriciile trebuie să se sfârşească.

Andrei: Nu, nu e asta... Capriciu? *(Se scoală.)* Nu! Altceva trebuie să fie.

Culai: Orice ar fi, Andrei. Te-ai întrebat tu cum are să se sfârşească afacerea asta?

Andrei: Nu e nici o nevoie. De fapt cea mai bună metodă ca să înveţi să înoţi e să te arunci dintr-o dată în apa cea mai adâncă. Ani de

zile am privit de pe ţărmul înalt... Acum am sărit în valuri... şi înot...

Culai *(ironic)*: Înoţi în fericire? Hei, dragul meu, câţi înotători am văzut eu înecaţi... Ascultă-mă pe mine. Eu merg în râu cu grijă. Întâi, aşa, până aici *(arată la genunchi)* până aici şi, când îmi vine apa până aici *(la gât, speriat)*, fug înapoi.

Andrei *(mai vesel)*: Să te ascult pe tine? Măi băiete, tu nu vezi că toate sfaturile tale ies pe dos? Dacă te ascultam eu pe tine!... *(Îl ia de reverul hainei.)* Ascultă-mă tu pe mine: nu mai da sfaturi.

Culai *(necăjit)*: Ei bine, nu-ţi mai dau sfaturi. Totuşi am să-ţi pun două întrebări de muntean, care se pot pune oricărui om cinstit. *(Se întoarce mai spre el.)* Cred că-mi dai voie? Nu?

Andrei *(grăbit)*: A, da... da... poftim, poftim.

Culai *(metodic, precis)*: Aşa! Prima: Crezi dumneata că este faptă de bărbat adevărat să necinsteşti fata unui om în propria lui casă, în casa în care mai şi trăieşti?

Andrei *(surprins, necăjit, n-are ce răspunde, bâlbâie)*: Asta?... asta?...

Culai: Taci! Nu-mi răspunde mai bine. A doua: cum ţi se pare viaţa asta de prefăcătorie, de minciună grosolană, pe care o duci de o săptămână? Când ai înşelat pe omul acela şi, fie vorba între noi, l-ai înşelat destul de josnic, să mai trăieşti încă din banii lui?

Andrei *(încurcat, dezarticulat)*: Bine, dar eşti stupid. Tu ştii bine că asta n-are să mai dureze mult. Cât de curând, voi spune bătrânului tot.

Culai: Lasă că mai e vorba şi dacă bătrânul o să creadă că ai făcut toate astea numai din dragoste pentru fată... că n-ai urmărit să te înfigi puţin şi în cei şase munţi de pe Valea Nereului, că n-ai pus cumva ochii pe Bechea-Mare, pe Dorcani ori pe Cocora.

Andrei *(uimit)*: Tu crezi asta?

Culai: Ei, acum nu-i vorba despre mine. Fireşte, eu te ştiu nebun sincer. Dar e vorba de el şi de alţii, care te-ar putea crede nebun cu socoteală. Că vezi, şi cu creditul acesta pretins mereu, e o chestie. Vine uneori, dar vezi că uneori pleacă tocmai când nici nu te aştepţi... De aceea mie nici nu prea îmi place genul acesta de negustorie... Cumperi vorbe, vinzi vorbe. Şi nimic pe masă. E destul să ţi se taie creditul un ceas şi totul se duce peste cap... De aceea, oamenii cinstiţi nici nu prea pretind să fie crezuţi pe cuvânt... Pun pe masă *(surâde)*. Eu îţi mărturisesc că nu prea văd cum ai să-i spui.

Andrei: Dacă şovăi atât, nu e atât pentru mine, cât e pentru el. Ah, dacă n-aş avea atâtea motive să-l iubesc. Dar simt şi eu că nu mai merge... cât de curând...

Culai: Cât de curând... Adică?

Andrei *(de fapt, Andrei a redevenit sfiosul din actul întâi, impresionabil până la dezorganizare, incapabil de o inițiativă sufletească, răspunzând totdeauna numai din reacțiune. Din cauza sensibilității lui maladive trece cu greutate peste condițiile materiale ale celor ce are de făcut. Numai când vreo vorbă jignitoare sau vreun gest umilitor merg pe firul lui interior până la pulberea din adânc, nervozitatea lui se rezolvă în energie)*: Dar pot acum?... Ce vrei să fac?

Culai: Ca să fie limpede, eu nu vreau nimic! Dar de ce nu i-ai putea spune, de pildă, chiar azi?

Andrei: Ei bine, nu pot astăzi... Nu pot.

Culai *(precis)*: Știu.

Andrei: Ce știi?

Culai: Că nu poți astăzi. Și n-ai să poți să i-o spui niciodată. *(Ridică tonul)* Niciodată, m-ai înțeles? *(Făcând apel la judecata lui.)* Cum ai să poți mărturisi tu lui Matei Boiu-Dorcani că?...

Andrei *(enervat)*: Taci! Ai aerul că nu-mi poți ierta că nu ți s-au împlinit prezicerile tale absurde. Lasă-mă, că văd eu mai bine decât tine.

Culai *(izbucnind ca un adaos, batjocoritor, îndurerat)*: Vezi? Ce vezi? Nu vezi nimic, de parcă ai fi legat la ochi... De șapte ani fata așa se usucă, mută, ca de lingoare, lângă tine, din pricina ta, și tu nu pricepi ca pământul.

Andrei: Care fată... Ai căpiat?

Culai *(ironic)*: Care? Aia care se scâncea și își frângea mâinile când te-ai bătut în duel.

Andrei *(uimit)*: Elena mă iubește pe mine?

Culai: Și-a pustiit tinerețea, și-a secat viața cu ochii la tine... Și tu ești așa de plin de tine, încât șapte ani nici n-ai băgat de seamă măcar.

Andrei *(turburat, pe gânduri)*: Eu nu văd nici o iubire... Ți s-a năzărit...

Culai *(scurt și ca o încheiere)*: Ascultă, Andrei... Eu venisem astăzi pentru că săptămâna asta băgăm formele pentru constituirea Obștei. Uite, mă gândeam că ar putea fi liber și pentru tine un loc în mașina asta a doctorului. Dar, firește, după cele ce s-au întâmplat, nu mai poate fi vorba despre asta... N-o văd pe boieroaica ta venind la noi la țară... Și, pe urmă, o nevastă nu se plimbă la șosea ca să-ți arunce ochiade... O nevastă o pui să te scoale dimineața când mergi la drum. Eu nu știu ce ai să faci tu... dacă ai să-i spui bătrânului, și când... Nu văd cum ai să te descurci... Dar mi-e tare teamă de toate astea. Pentru că eu știu un lucru. *(Cu tâlc.)* În legea urcușului este, mă Andrei, și soiul scoborâșului. Nu trebuie să te cațări decât unde poți sta... Să-ți ajute Dumnezeu, băiete!

SCENA II
Ioana, Andrei

Ioana *(într-o rochie dreaptă, neagră, cu mâneci bogate, se duce la masa de cărţi, stă puţin şi pe urmă, rece)*: Unde s-a dus prietenul tău?
Andrei: A plecat...
Ioana *(anunţând parcă o veste rea)*: Ascultă, tata pleacă astă seară la Bechea-Mare.
Andrei *(fericit)*: Tatăl tău pleacă la Bechea?
Ioana: Astă seară chiar.
Andrei *(bucuros)*: Eşti sigură? *(pentru el însuşi)* Rămânem singuri... singuri... Amândoi în toată casa asta... Devenim stăpâni aici.
Ioana *(are un zâmbet sever de dispreţ)*: Bucuria aceasta e fără noimă.
Andrei: Jupâniţa mea, vom fi singuri. Nu înţelegi? singuri, stăpâni neturburaţi de nimeni... Nopţi întregi.
Ioana *(palidă, mândră, îndurerată)*: Taci!
Andrei *(uimit)*: Cum? Nu te bucură asta? De ce "taci"? Eşti de neînţeles. Mă nelinişteşti... *(Parcă ar vrea să cadă în genunchi.)* Jupâniţa mea... ce e, ce?
Ioana *(el se ridică)*: Ascultă, astăzi trebuie să vorbeşti cu tata.
Andrei: Să vorbesc cu domnul Boiu, astăzi?
Ioana *(îl corectează cu autoritate)*: Nu cu domnul Boiu! Cu tata, am zis.
Andrei *(vag)*: Bine... numai...
Ioana *(autoritară)*: Ai să vorbeşti cu tata astăzi, fără nici o întârziere.
Andrei *(îngrozit)*: Cum aşa, dintr-o dată? Dar e o nebunie.
Ioana *(urmându-şi gândul)*: Înţelegi? Fără prea multe lămuriri... Azi trebuie să vorbeşti cu tata, să-i spui totul.
Andrei *(neliniştit)*: Dar cum ţi-a venit asta în minte aşa dintr-o dată, chiar azi?
Ioana: Cum mi-a venit în minte? Azi? *(Cu ochii vii.)* Aşa din senin? Ţi se pare că e din senin? *(Zâmbeşte amar, dureros.)* Dar nu simţi că de o săptămână asta îmi arde sângele?
Andrei *(nedumerit)*: Dar astăzi, aşa pe neaşteptate? Pentru numele lui Dumnezeu, vrei să prăbuşeşti totul?
Ioana *(izbucneşte, fără să strige însă)*: Nu mai pot... Să mai continui aşa? E peste puterile mele... Am tăcut atâtea zile. Am simţit cum, din ce în ce, mândria mea se topea în mod becisnic. Dar astăzi nu mai pot... Am crezut că ai să mă înţelegi... *(Respiră adânc.)* Atâta laşitate nu e pentru mine...
Andrei *(vede că va trebui să vorbească tatălui)*: Ai chibzuit totul? Ţi-ai dat seama de ce s-ar putea întâmpla?
Ioana *(hotărât)*: Orice s-ar întâmpla... Trebuia să faci asta încă de a doua zi.

Andrei *(profund, sincer)*: Ioană, trebuie să fim cu judecată. Un act necugetat cine ştie ce urmări ar avea... Trebuie să pregătesc lucrurile cu încetul. Nu... nu... jupâniţa mea... ai încredere...

Ioana *(cu o mândrie de floare albă)*: Trebuie pregătit... trebuie preparat... Ei bine, destul cu atâtea socoteli care mă fac să roşesc pentru amândoi. De o săptămână, viaţa mea nu e decât o prefăcătorie dezgustătoare. Nu mai pot... Vrei să mergem aşa înainte? Până când? Până când vine tata înapoi? Şi de atunci până când?

Andrei: Dar eu nu sufăr din cauza asta?

Ioana *(dispreţuitoare)*: Se vede că suferim în mod deosebit... Ascultă, să vorbim lămurit. Parcă tot nu ne cunoaştem încă... Eu nu sunt femeia pe care s-o ai prin colţuri, pe furiş... cu frica servitorilor şi a surprinderilor... Ah... n-am nimic de ascuns. Dacă va fi nevoie, vom părăsi casa împreună în văzul tuturor.

Andrei *(timid, dar cu profundă bună credinţă)*: Dar... dar gândeşte-te la tatăl tău, n-are să vadă lucrurile aşa cum le vedem noi.

Ioana: Va înţelege.

Andrei: Oricum, are să fie o grea lovitură pentru el, luat aşa pe neaşteptate... e bătrân... e bolnav. E poate în interesul lui să găsim o formulă.

Ioana *(se întoarce viu spre el)*: Tata? *(Un zâmbet orgolios îi flutură în ochii negri.)*

Andrei *(resemnat)*: Ei bine... atunci îi voi spune. Pentru că tu o vrei... jupâniţa mea...

Ioana *(surâde mulţumită, gata să-l ierte)*: Te-ai hotărât! *(După o pauză în care asprimea ei se schimbă într-un nou, dar prietenos surâs.)* În sfârşit, te-ai hotărât!

Andrei: Te bucură asta?

Ioana: Dacă mă bucură? Ascultă, Andrei! Dacă ai şti cât am suferit săptămâna asta din cauza şovăielii tale. Mă durea minciuna asta *(cu mâinile pe umerii lui)*. Dar, mai cu seamă, mă durea, că mă îndoiam de tine *(îl ia aproape în braţe)*. Dacă ai şti...

Andrei *(căutând să se desfacă)*: Poate vine cineva.

Ioana: Poate să vie oricine... *(Vine într-adevăr servitoarea. Şovăie să spuie, dar nu se ştie dacă fiindcă i-a surprins aşa, ori fiindcă aduce o scrisoare.)*

Ioana: Ce e?

Servitoarea *(speriată)*: O scrisoare... de la domnişoara Elena... *(se bâlbâie)* o scrisoare... nu ştiam.

Ioana *(enervată, crede că e pentru ea)*: Ce-i asta... de la domnişoara Elena? Corespondenţă în casă, acum? Dă-mi-o.

Servitoarea *(speriată puţin)*: E pentru domnul Andrei.

Ioana *(tresare)*: Cum pentru domnul Andrei? Ce are cu domnul Andrei?

(Andrei o ia, pe urmă stânjenit nu ştie ce să facă, o pune pe masă.)

Ioana *(sec)*: Citeşte-o...

Andrei: ...Da... mai pe urmă...

Ioana *(poruncitor)*: Citeşte-o... acum.

Andrei *(şi-aruncă ochii peste ea)*: E vorba despre plecarea...

Ioana *(iritată)*: Nu mă interesează *(reia)*. Ascultă, dacă ai şti cum te vreau eu... totdeauna aşa... crescut, cum ai fost în noaptea aceea. O voinţă năvalnică, doborâtoare *(lipită de el)*. Te vreau puternic, poruncitor. Trebuie să arăţi în sfârşit de ce eşti în stare. Să-i uimeşti pe toţi... într-o zi *(întoarce capul)*. Dar şovăielile din ultimul timp m-au durut.

Andrei *(bun, sincer, zâmbind vesel şi loial)*: Şovăielile mele din ultimul timp? Dar am fost un zăpăcit, un zăpăcit din cauza prea marelui noroc care mi-a căzut în braţe. A intrat prea larg fericirea asta în viaţa mea... prea tare... de-o săptămână sunt năucit. Tu eşti acum mai mult decât visasem... Mi s-a dezorganizat complet viaţa... Nu-mi vine să cred că eşti a mea.

Ioana *(crin roşu)*: A ta! A ta!

Andrei *(din adânc înduioşat, cu ochii umezi)*: A mea! Ştii tu ce eşti pentru mine? Ce-ai făcut din viaţa mea? *(surâde)* Odată nişte milionari au dat un milion unui cerşetor care trecea, doar aşa ca să vadă ce se întâmplă cu bietul om *(râde cu suflet de copil bun)*. Ei, bine, ce miliardar divin s-a jucat cu mine?

Ioana *(căreia nu-i plac aceste alunecări spre duioşie)*: Sfârşeşte. De acum voi fi a ta, numai a ta. Dar acum e rândul tău... Astăzi trebuie să vorbeşti cu tata.

Andrei *(încurcat)*: Da, da... am să-i vorbesc, ţi-am făgăduit.

Ioana: Şi trebuie.

Andrei: Da, da, sigur. M-am dumerit şi eu... Nu se mai poate *(după oarecare frământare, nu prea vizibilă, pe gânduri, aşază încurcat câteva cărţi pe masă, dintre cele care îi erau la îndemână)*. Dar n-ar fi mai cuminte să-i scriu o scrisoare?

Ioana *(uimită de acest reflex de laşitate)*: Să-i scrii? De ce?

Andrei: Da, parcă e mai bine.

Ioana *(cu buze subţiri)*: Mai bine?

Andrei: Da, da, ai să vezi că-i mai bine. Într-o scrisoare...

Ioana *(privindu-l cu milă)*: Să-i scrii?

Andrei: Într-o scrisoare îi pot spune lucrurile mai pe larg, împrejurările...

Ioana *(repede, indignată)*: Mai pe larg? Împrejurările? Ce larg? Ce împrejurări? Într-o seară m-am dat dumitale. Asta-i totul...

Andrei *(vag)*: O scrisoare o citeşte până la capăt. Cine ştie dacă m-ar lăsa să-i spun tot.

Ioana *(cu durităţi de platină în suflet)*: Să-i scrii? Şi pe urmă să aştepţi răspunsul tremurând? Dar nu înţelegi ce vreau, domnule?...

Să te duci la tata şi, bărbăteşte, să-i spui limpede, fără ocol: "Domnule, fata d-tale e nevasta mea". E aşa de simplu... aşa de firesc...

Andrei *(îngrozit)*: Dar e o nebunie... Cum îţi poate trece prin cap asta?

Ioana *(cu un surâs amar)*: O nebunie? Nu mai mare decât cealaltă. Şi dacă n-o faci d-ta... o voi face eu *(cu o răceală de moarte)*. Dar atunci totul se va sfârşi între noi...

Andrei *(îngrozit)*: Taci!

Ioana *(cu mâinile crispate)*: Şi voi înţelege... în sfârşit, că noaptea nu distingi bine, şi lesne poţi lua un păpuşar fălos drept eroul aşteptat.

Andrei *(lovit ca de o rachetă în obraz)*: Taci odată. Astăzi tatăl tău va afla tot... du-te... Auzi-l că vine. *(Se aude glasul lui Matei Boiu, care vorbeşte cu servitorul. Ioana vrea să iasă, simte că e târziu şi trece în camera din stânga.)*

SCENA III

Matei, Servitorul *după el,* **Andrei**

Servitorul: Da, domnule...

Matei *(cu multă rezervă, dar nu rece)*: Să se împacheteze bine şi să nu se uite ceva *(servitorul iese, acum către Andrei)*. Ştii că diseară la 6 jumătate plec. Şi vreau să-ţi comunic câteva lucruri pentru avocatul nostru. Dar mai întâi dă un telefon lui Georgescu să termine cu reparaţiile sus, spune-i că mă supăr.

Andrei: Dacă nu vine mâine, îi telefonez.

Matei: O să vie Dimitriu cu un contract, poimâine... Spune-i ca să ducă mai întâi proiectul lui Toma Stelian, cu care m-am înţeles ieri... E o chestiune prea importantă pentru un tinerel ca el. *(Se aşază la birou, a uitat ceva.)* Dar ce voiam să-ţi spun?

Andrei *(vrea să vorbească)*: Domnule Boiu...

Matei: A, da. Costică Arion mi-a telefonat azi, te va numi profesor suplinitor la un liceu din Bucureşti. Du-i o cerere. În locul d-tale m-am gândit la bătrânul Megeş. Bietul om o duce destul de greu şi nu e lucru de mirare în ţara noastră. Când poeţii mor aici prin ospicii, ca să se plimbe tâlharii în trăsuri, e explicabil pentru ce oameni de talia lui Megeş fac corecturi la gazetă ca să poată trăi. M-am gândit că ne-ar fi de folos în bibliotecă *(Andrei face un gest)*. Da, ştiu, datorită muncii d-tale stăruitoare şi îndelungate, biblioteca e azi în regulă ca un adevărat mecanism. Am apreciat totdeauna pasiunea cu care ai muncit şi sacrificiul pe care, oarecum, l-ai făcut pentru noi! *(caută, vorbind, tocul)* Vei avea acum mai mult timp liber. La aceasta m-am gândit chiar, când l-am

rugat pe d-l Megeş să vie la noi... Va locui în camera de lângă bibliotecă. Cred că îţi face plăcere că eşti numit în Bucureşti *(dându-i voie să vorbească).* Nu...

Andrei *(încurcat ca de obicei)*: În Bucureşti, da. Vă mulţumesc... Am şi un coleg... E adevărat că am muncit cu plăcere. Dar şi dacă am făcut un mic sacrificiu... am fost răsplătit de ajuns... L-am făcut cu plăcere... Am fost înţeles de toţi, da... fericit... d-voastră... domnişoara... au fost anii cei mai frumoşi ai mei...

Matei: Mă bucur că ai înţeles prietenia... prietenia sinceră care ţi s-a arătat aci. Pe de altă parte şi acum ca şi anul trecut – administratorul nostru are să-ţi înmâneze suma de 5.000 de lei, care ar reprezenta surplusul d-tale de muncă...

Andrei *(lovit parcă în frunte, încremenit)*: Dar, domnule Boiu...

Matei: Te rog, fă-mi plăcerea ca şi anul trecut să-i primeşti fără nici un cuvânt. Eşti tânăr şi ai nevoie. Orice discuţie ar fi de prisos *(se aşază în fotoliu).* Te-am rugat să-mi trimiţi de jos colecţia de acte şi documente Cadan, volumul 2 sau 3, îmi pare...

Andrei *(de parcă i s-ar fi luat o scară de sub picioare)*: O... aveţi aici.

Matei: Da, volumul trei... Parcă în volumul trei actele privitoare la delimitarea Suriului?

Andrei *(legănându-se în gol)*: Da, în volumul trei *(obsedat de o idee fixă).* Capitolul 5... ba nu 11. *(Boiu îşi încearcă peniţa, vrea să se apuce de scris. Andrei se apropie mai mult de birou, stă o clipă la îndoială şi...)*: D-le Boiu, aţi spus că apreciaţi puterea mea de muncă, inteligenţa mea... m-aţi lăsat de multe ori să cred că nu mă socotiţi un om de rând...

Matei *(prietenos)*: Te nelinişteşte suma de cinci mii de lei? Fii serios, te rog, nu se face caz de asta. E darul...

Andrei *(abătut)*: Dar nu... nu asta...

Matei: Atunci fă-mi plăcerea să nu mai vorbim de asta... Uită-i şi d-ta cum i-am uitat eu *(după un timp).* A! Da! Caută şi trimite să-mi împacheteze volumul *Journal de voyage de M. de Montaigne,* lipseşte din ediţia pe care o am la ţară.

Andrei: Da! *(hotărât)* Domnule Boiu, dacă aş îndrăzni să cer mâna fetei d-voastră.

Matei *(glumind sec)*: Ţi-aş acorda-o ceva mai greu decât gratificaţia de adineauri.

Andrei *(încă o dată)*: Domnule Boiu, dacă aş cere mâna fetei d-voastră?

Matei *(fără să se supere)*: Te-aş ruga să nu faci decât glume cuviincioase.

Andrei: Ei bine, domnule Boiu, vă rog să-mi daţi mâna fiicei d-voastră *(aşteaptă).*

Matei *(îl priveşte lung şi se convinge că e nebun)*: Să-ţi dau mâna fetei mele? *(glumind)* Să-mi dai timp să mă gândesc.
Andrei: Aş vrea să-mi daţi un răspuns imediat.
Matei *(scrie)*: De, dragul meu, asta are să fie foarte greu *(îl priveşte cu milă)* Uite, te rog să dai plicul acesta administratorului mâine *(scrie, uitându-se peste ochelari, administratorului, să-l licenţieze).*
Andrei *(stăruind neliniştit)*: Trebuie să-mi daţi un răspuns imediat.
Matei *(zâmbind)*: Dacă-ţi spun că nu pot! De, eu te apreciez destul... dar nu ştiu ce o să zică fata... trebuie să o întrebăm şi pe ea...
Andrei: Fata d-voastră mă iubeşte!
Matei: O! Eşti aşa de sigur?
Andrei: Cred cel puţin...
Matei: Află, dragul meu, că nu e nici un motiv destul de serios, niciodată, ca să crezi că o femeie te iubeşte.
Andrei: Dacă altă femeie mi-ar fi spus că mă iubeşte, m-aş fi îndoit poate, dar cuvântul ei...
Matei: Cuvântul ei... *(râde)* Bine, dacă ai cuvântul ei, atunci se schimbă lucrurile...
Andrei *(înţelege că bătrânul nu l-a luat în serios)*: Mi se pare că mă credeţi nebun?
Matei *(glumind)*: Ţi se pare. Nu judeca niciodată după aparenţe, dragul meu. Nu uita însă să dai plicul acela administratorului.

SCENA IV
Matei, Ioana

Din încăperea de alături apare Ioana care, palidă, albă în rochia neagră, vine hotărâtă spre cei doi.
Matei *(se ridică de pe scaun îngrozit înţelegând că el, în înţelegere cu ea, îi ceruse mâna)*: Tu? Ioană?... Ce-i asta?
Ioana *(emoţionată, dreaptă, vorbeşte repede cu o impresionantă tărie în glas):* Tată, cu o atât de ridicolă introducere, omul acesta vrea să-ţi spună un lucru foarte simplu: că sunt nevasta lui.
Matei *(tot timpul cât a vorbit ea, a rămas uimit cu ochii mari, frământându-se, cu mâinile întinse ca spre apărare)* Tu!? *(autoritar, dar nu vulgar)* Ieşi... Ieşi numaidecât.
Ioana *(tresărind din tot corpul, cu vocea îndurerată)*: Tată!
Matei *(energic, sălbatic)*: Ieşi, numaidecât.
Ioana *(ca o alarmă a mândriei ei mortificate, cu vocea plină de durere)*: Tată, nu mă da afară aşa, nu face un pas pe care niciodată n-ai să-l poţi îndrepta.
Matei *(aprig, cu o hotărâre de nestrămutat, nici nu ascultă)*: Ieşi... ieşi te rog, numaidecât, lasă-mă cu acest vânător de zestre.

Ioana *(îşi dă seama că voinţa bătrânului nu poate fi înfrântă, pleacă îndurerată, are vocea rănită ca şi mândria)*: Tată, nu uita că m-ai dat afară.

Matei *(cu gest slab, ca un ultim cuvânt)*: Ieşi! *(Ioana iese.)*

SCENA V
Andrei, Matei

Matei *(s-a plimbat zbuciumat prin cameră, vine spre el, dezlănţuit, într-o furie colcăitoare)*: Mişelule, până într-atât ai corupt inima fetei mele, încât a putut să facă pasul de azi? Prin ce mijloace, prin ce taină te-ai insinuat în sufletul ei? Ce ai sperat? Ce nebunii au încolţit în capul d-tale de descreierat?

Andrei *(pătimaş)*: Am iubit-o... asta-i totul... şi ea m-a înţeles, a înţeles că sunt un suflet deosebit...

Matei: "Suflet deosebit" *(ridicând din umeri furios).* De ce eşti deosebit? Ce eşti d-ta mai mult decât orice om cu carte ieşit de la ţară? Un student întârziat.

Andrei: Până acum... *(e întrerupt.)*

Matei: Ai 30 de ani, ca să devii un erudit mare e cam târziu... Şi nu orice speranţă cam trezită va fi un mare erudit... În sfârşit, cel puţin dacă ai fi devenit un dascăl de istorie cumsecade... Dar aşa? De ce "deosebit"? *(Deodată crispat.)* Eşti pur şi simplu un ticălos.

Andrei *(excesiv de împăciuitor)*: Biruiţi în d-voastră o judecată făcută gata... Priviţi cu ochii limpezi.

Matei *(nerevenindu-şi)*: Cum de-ai îndrăznit să vorbeşti fetei mele de dragoste? *(zdrobit)* Şi ea care te-a ascultat!... *(Iar se plimbă agitat.)*

Andrei: Dacă aţi vrea şi d-voastră să mă ascultaţi.

Matei *(tresărind se opreşte)*: Să te ascult? Dar vorbele dumitale îmi picură plumb fierbinte în urechi... Cum îţi închipui că am să consimt vreodată la nelegiuirea asta?

Andrei: Am să aştept să vă treacă mânia de acum...

Matei: N-aştepta nimic... mâine administratorul are să citească plicul pe care ţi l-am dat... Şi-ţi spun eu însumi acum: că aş vrea să nu te mai văd niciodată pe aci, începând din această clipă. *(Fierbe tot, nu poate sta locului.)*

Andrei *(speriat)*: Dar v-aţi gândit la fata d-voastră? Nu e vinovată decât că mă iubeşte.

Matei *(se opreşte lovit în plin, pe urmă îndârjit)*: Iubire? Ce e aceea iubire? Ce se poate dura pe o iubire? Te-ai întrebat ce va fi după aceea? *(Ca un stejar.)* Nimic din ce s-a făcut în neamul meu nu

s-a făcut prin dezmăţul iubirii, ci prin renunţare, prin luptă, prin înfrângeri. Ea ştie numai de o deşănţată, nebuna aceea de Suzana, care ne-a făcut neamul de râs, aruncându-se, în faţa lumii, de gâtul unui bărbat. *(Cu un fior.)* Dar nu ştie că în Vinerea Mare în 1642, patru fete, din cei şapte copii ai vel-logofătului Manole Boiu, s-au călugărit *(cu o voce înmuiată)* toate odată, pentru ca averea să nu se împartă prin moşteniri şi neamul să rămâie astfel puternic. *(Se frânge-n el de durere.)* Patru într-o zi, de s-a cutremurat ţara şi plângea toată lumea... preoţii... până şi Vlădica în biserică... *(Răscolit de şirul de sacrificii.)* Nu ştie, zănateca, nici de fata lui Vasile Boiu, care, rămasă văduvă cu trei prunci, *(cu o nesfârşită duioşie)* la nouăsprezece ani, nu s-a mai căsătorit, ca să nu strice căminul copiilor ei... Ei, dar are să se vindece de dezmăţ şi de fumuri. O voi închide.

Andrei *(năucit)*: O veţi închide?

Matei: Nu va ieşi de la Dorcani, până nu se va vindeca de capriciile împrumutate din cărţi. A avut toată libertatea pentru că am crezut în ea... Îi voi arde biblioteca... se va vindeca! Mai târziu o să râdă ea însăşi de copilăria ei. *(Se plimbă iar prin cameră în fierbere şi pe urmă, după un timp, descărcat, bonom, masiv, amuzat.)* Şi cum, domnule, ţii să-mi devii ginere cu orice preţ? *(Râde.)* Ţii dumneata să devii ginerele lui Matei Boiu-Dorcani... Andrei Pietraru? Aşa parcă te cheamă? Nu? Ce e tatăl dumitale? De fapt, bietul om o fi destul de cumsecade... Dar... *(Andrei face sforţări vizibile să se stăpânească; Matei iar serios.)* Bine, domnule, se poate să nu te gândeşti dumneata când faci un pas ca ăsta? Vrei să-mi devii ginere cu orice preţ? *(Nedumerit.)* Şi ea care te-a ascultat! Bine că n-a fost feciorul din casă...

Andrei *(cu obrajii roşii, dar stăpânit)*: Dacă un străin ar vorbi de Ioana aşa...

Matei *(loveşte cu pumnul în masă)*: Ioana! Pentru dumneata fata mea... e "Ioana"? Domnule... Nu uita cine eşti...

Andrei *(fără gesturi, cu înţeles)*: V-a spus ea singură cine sunt...

Matei *(caută să-şi aducă aminte căci, îngrozit de apariţia Ioanei, nu mai ascultase vorbele ei şi iată că acum pricepe groaznicul adevăr. Braţele-i cad inerte de-a lungul corpului, pleoapele i se desfac larg, abia poate vorbi, stins, uimit, adânc, îndurerat. Parcă i s-ar fi zdrobit toate oasele.)*: Cum? A fost?... *(Plimbă ochii rătăciţi, i se contractă limba, se clatină pe picioare. Andrei confirmă prin tăcere, Matei bâlbâie.)* Domnule... pentru Dumnezeu, ce vrei să spui? Ioana mea?

Andrei *(stins)*: Da...

Matei *(şi deodată gândul batjocurei dă putere înzecită corpului. Se repede la Andrei, îl ia de gât, îl zguduie încleştat.)*: Fata mea! Nemernicule! Cum ai putut să faci asta? M-ai furat... mi-ai murdărit ceea ce feream cu mai multă grijă. De ce ai făcut-o? De unde ai venit... câine al pământului, ca să prăbuşeşti totul în jurul meu?... ce duşman mi-a dorit nenorocirea asta? *(Zguduindu-l de haină, de gât.)* Vorbeşte... vorbeşte acum... *(Andrei tace cu încăpăţânare, Matei îi strigă înnebunit până îi plesneşte vocea.)* Vorbeşte odată...

Andrei *(moale, pasiv, apărându-se)*: Orice aş spune ar fi de prisos. Cum vreţi să răspund la atâtea vorbe fără nici o noimă?

Matei *(a căzut pe scaun, nu poate respira)*: Am aproape şaptezeci de ani. *(Îl priveşte liniştit.)* De ce nu m-ai ucis întâi?... Doi, trei ani de viaţă încă, nu înseamnă nimic şi aş fi închis ochii fără să ştiu că, după ce băiatul mi-a fost omorât, fata mi-a fost necinstită şi scoasă din lumea ei ca o leproasă. Ai fi fost mai puţin ticălos. *(Dar forţarea e prea mare, pentru corpul şubred. Se frânge extenuat în fotoliu. Rămâne timp îndelungat ca prostit. Din tot corpul acesta cu fibrele bătrâne, durerea s-a strâns într-un singur loc, ca un nucleu. Pe urmă, sfios, ca într-o unduire de imposibilă nădejde, ridică privirea rugătoare, cu un glas care se tânguie, până să poată vorbi îşi frământă buzele arse, cu ochii mari.)* Ascultă, domnule, poate că totul nu e decât un mijloc de a-mi obţine consimţământul... în sfârşit, poate că nu ai fost atât de rău!... revino... spune-mi că... spune-mi ceva... spune-mi, *(abia de poate respira)* ca să putem vorbi... *(cu mâinile sfios întinse)* spune-mi că nu e adevărat...

Andrei *(îndurerat şi el)*: Domnule Boiu...

Matei *(cu o rază de nădejde)*: Ei da, spune-mi.

Andrei: Domnule Boiu... toate acestea sunt de prisos, nimic nu se mai poate schimba.

Matei *(a aşteptat zadarnic, răspunsul lui Andrei îi dărâmă ultima icoană în suflet. Totul e definitiv. Gândul lui stăruie peste ce a fost, cum a doua zi după ce i-a ars casa, un proprietar trece printre mormanele de scrum şi dărâmături. Surâde abătut după un timp.)*: Aşadar a fost... *(Se sforţează să spună "amanta" dumitale.)* Ai făcut din Ioana *(cu gura coclită)* amanta dumitale. *(I se ridică umerii crispaţi, îşi lasă capul pe piept.)*

Andrei: Dar, domnule Boiu...

Matei: Ah! Lasă-mă să sorb toată drojdia amărăciunii. Unde vă întâlneaţi? În casă? *(cu oroare)* Oh! Dacă aş fi deschis uşa vreodată?...

Andrei *(îngrozit)*: Puteţi vorbi aşa de fata d-voastră?

Matei: În oraş, atunci? *(scăzut, halucinat)* În acelaşi pat cu dumneata?... *(crispat de o viziune)* Mâinile dumitale scârboase *(Nu poate pricepe, cu un crâncen dezgust.)* Cum de nu i-a fost silă?

Andrei *(care până acum îndura cu sfială şi delicateţe, cumplit jignit de dezgustul bătrânului, palid ca un mort, are o încleştare, ca o convulsiune epileptică a întregului corp, şi pe urmă o destindere de resort; urlă înnebunit, poruncitor.)*: Sfârşeşte odată. Cu sau fără binecuvântarea dumitale, Ioana e nevasta mea. Vorbim deci amândoi.

Matei *(înfiorat, pătruns de vocea lui Andrei care întinzând silaba "şe" din "sfârşeşte" a azvârlit restul propoziţiunii cum sunt azvârlite sfărâmături şi copaci în aer, la explozie)*: Strigi?

Andrei *(de aici încolo, lăsând joc liber vieţii din el, înfrigurat, vorbeşte repede, clocotind iar cu aceeaşi uluitoare, unică respiraţie din seara iatacului)*: Ei da! Am tăcut până acum... ţi-am respectat durerea absurdă... dar sfârşeşte odată... nu uita că nu-mi vorbesc nici spătari, nici palate, nici "poziţie" socială... Ţi-e silă? Stomacului dumitale bolnav, dinţilor dumitale cariaţi, craniului d-tale pleşuv, le e silă de muşchii mei de oţel, de sănătatea mea de sălbatic? *(Cu dispreţ, într-un strigăt formidabil.)* Bătrâneţea dumitale îmi insultă tinereţea.

Matei *(zdrobit, mereu uimit, întreabă)*: Bătrâneţea mea îţi insultă tinereţea? *(Îi revine o sclipire în ochi şi regăsindu-se întreabă cu o ironie dură ca o lamă de sabie îndoită.)* Dar care tinereţe? Aceea care s-a târât?... Care acum o jumătate de ceas îmi primea gratificaţia, după ce-mi murdărise casa? *(Cu o amară energie.)* Tinereţea aceea murdară şi laşă nu poate fi insultată. *(Se apropie de el, cu un strigăt de uimire.)* Cum poţi să fii atât de mârşav, când eşti atât de tânăr? *(Hohotind sarcastic.)* Tânăr? Ei bine, dacă eşti tânăr, atunci ascultă, ascultă, primeşte în obraz. *(Urlă convulsiv până la extenuare.)* Ai minţit, ai minţit, ai minţit.

Andrei *(bărbăteşte)*: Când? Acum când am venit să-ţi spun totul? Şi dacă aş fi venit mai de mult? Când nu mi s-ar fi ridicat în faţă o haită de strămoşi care să-mi conteste dreptul de a fi eu însumi.

Matei: Da! Da! *(Cu privirea grea.)* A trebuit întâi să mă furi, să ai prada la mână, luată cu socoteală. *(Surâde amar.)* Ai zălogul, acum poţi vorbi. *(Gândul i se răsuceşte în el ca un sfredel.)* Şi totul e zadarnic, zadarnic. Dacă ţi-aş scuipa tot dispreţul meu în faţă, dacă aş găsi cuvintele care să-ţi biciuie obrazul ca fierul roşu fruntea ucigaşului... Dacă te-aş gâtui... Totul ar fi zadarnic... Ascultă, dacă ai fi un om din lumea noastră, aş primi să merg în biserică, numai ca după cununie să te pălmuiesc, pe loc, şi din faţa altarului să iau fata acasă pentru totdeauna. Dar ce sens ar

avea să pălmuiesc pe unul ca dumneata? Ah, totul e zadarnic! *(Cade într-un fotoliu.)* De fapt *(apasă)* eşti cel mai tare... nu pentru că eşti tânăr, căci *(dispreţuitor)* aceasta nu-i tinereţe... Dar ai acum ceea ce făcea tăria şi frumuseţea vieţii mele... Eşti cel mai tare.

Andrei: Am stat prea mult de vorbă cu dumneata într-o chestiune, care pentru mine e viaţa şi pentru dumneata o simplă formalitate.

Matei: Simplă formalitate? *(Surâde amar.)* O! Dacă aş fi ştiut atunci când ai intrat umil în biroul meu... că într-o zi, după ce îmi vei fi necinstit casa, ai să găseşti... simplă formalitate să mi-o spui. Un om venit după drumuri... Ah, dacă mi-ai fi falsificat semnătura, îţi punea poliţia mâna în gât, dacă intrai noaptea pe fereastră şi luai câteva boarfe, legea te-ar fi lovit, dacă mi-ai fi luat cei câţiva ani pe care-i voi mai trăi de prisos, te aruncau în fiare însemnat cu cleştele infamiei. Dar dacă într-o noapte vii şi-mi iei fata, floarea cea din urmă a sângelui meu sfârşit, nu dai nici o socoteală nimănui. *(Amar ca un scuipat.)* Legi făcute de negustori.

Andrei: Pentru că nu înţelegi... Pentru că închizi ochii la tot ce e în jurul dumitale.

Matei: Ce vrei să înţeleg altceva decât ceea ce e? La deal, când o casă de gospodari îndură o astfel de ruşine e mânjită cu păcură de flăcăii din sat... Să înţeleg! *(Frânt în el însuşi.)* Acum şapte ani băiatul... Nici n-am apucat să-i spălăm oasele şi acum moare de vie fata.

Andrei *(îngrozit)*: Pentru dumneata Ioana poate fi moartă. Ai vorbit adineaori de vânătoarea de zestre. Te rog să mă crezi măcar atâta lucru că nici nu m-am gândit la asta.

Matei: Vrei să te cred? Ţi se pare puţin lucru să-mi ceri să te cred?...

Andrei: Poţi s-o dezmoşteneşti.

Matei: S-o dezmoştenesc? Şi ce să fac eu cu averea asta moartă? Aş da azi tot ce am pentru ochii curaţi ai fetei mele de dinainte. Nu vezi, domnule, că intri într-o lume pe care nu o înţelegi. Nu, n-o dezmoştenesc, nu-ţi fie teamă... Tot ce am aci rămâne al ei. O să vă simţiţi foarte bine. O să te simţi bine mai cu seamă dumneata...

Andrei: D-le Boiu, oricât mă uimeşte durerea dumitale pentru o rană închipuită, te rog să crezi că o înţeleg... şi sunt convins că într-o zi...

(Matei îl priveşte cu un neînduplecat dispreţ din prag şi apoi iese.)

SCENA VI
Andrei, *apoi* **Elena**

Andrei rămas singur... îndoaie nervos o carte şi urmăreşte concentrat gânduri contradictorii. E o tărie intensă dar fără bucurie evidentă, mult prelungită. Elena, cu obrajii palizi, adânc tulburată, intră fără să spuie o vorbă, cu o servietă dublă şi începe să strângă lucruri din birou, fără să se uite la Andrei. Mapa cu acte, cărţi, ochelari etc. Andrei simte, bănuieşte de ce Elena nu-l poate privi... Îi urmăreşte el preocupat mişcările. Elena are un gest din care se vede că nu ştie ce să mai ia şi nedumerită iese, cu intenţia evidentă să întrebe pe Boiu. Andrei ştie răul pe care i l-a făcut acestei fete şi e destul de trist din cauza asta.

Elena *(revine, vrea să ştie ce dorise să afle, şovăie, totuşi întreabă)*: Cu el nu se mai poate vorbi, eşti bun să spui unde e cheia de la casetă?...

Andrei: Ce nevoie e de cheia de la casetă?...

Elena: Acolo sunt actele personale, nu?

Andrei: Crezi că are nevoie de ele la Bechea-Mare?

Elena: Nu mai pleacă la Bechea-Mare... M-a rugat să telefonez la Câineni să se trimită un om călare la Dorcani, ca să vie trăsura mâine dimineaţă la gară... Mi se pare că ăsta e tocul lui, nu?

Andrei *(îngândurat)*: Uite cheia de la caseta cu acte. Ţi-a spus că pleacă pentru mult timp?

Elena: Cred că pentru totdeauna... Bietul bătrân...

Andrei *(o priveşte mirat)*: Dar...

Elena: Am auzit totul... Am vrut să intru şi am auzit vocea dumitale... De altfel, strigai aşa de groaznic că se auzea în toată casa.

Andrei: Domnişoara Ioana ce face?

Elena: Nu ştiu... S-a închis sus la ea... *(Ia dintre două portrete de pe masă, ori chiar de pe un raft, întâi pe al lui Boiu... pe urmă şovăie lung şi-l ia şi pe al Ioanei.)* Am să iau şi cutia de peniţe, el nu scrie decât cu peniţe Brause şi poate că nu sunt la Dorcani... Va lucra mult, probabil.

Andrei *(mişcat)*: Ce bună eşti... Când te preocupă cineva la toate te gândeşti...

Elena *(glumind)*: Aşa e soiul meu... *(Mai caută cu privirea, nu mai are nimic de luat.)* La revedere, domnule Andrei...

Andrei *(surprins)*: Cum, ce-i asta?

Elena *(cu o durere simplă)*: Plec.

Andrei: Cum pleci? Unde pleci?

Elena: La Dorcani... Plec cu el.

Andrei *(uimit, tulburat)*: Nu pricep nimic... de ce pleci?

Elena: Ce vrei să fac?

Andrei: De ce nu rămâi mai departe aici? Cu Ioana?
Elena *(răspunde vag, încurcată, dar se simte că n-ar primi în nici un caz...)*: Să rămân aici?
Andrei *(aşteaptă un răspuns)*: Sigur... Rămâi cu noi aici.
Elena *(cu o dureroasă hotărâre)*: Domnule Andrei, nu pot rămâne cu d-voastră.
Andrei: Rămâi totuşi în Bucureşti... în sfârşit, în oricare alt oraş...
Elena *(clatină din cap)*: Nu.
Andrei: Te-ai gândit bine la ce te aşteaptă acolo? Dorcani nu e nici măcar un sat, e doar o culă mucegăită... o fortăreaţă... un soi de mormânt între munţi...
Elena: Am fost la Dorcani...
Andrei: Ei bine, ce-ai să faci acolo?
Elena: Nimic, am să ţiu de urât bătrânului... După cât se vede, o să devie şi mai ursuz...
Andrei *(o priveşte înduioşat, stăruitor, tocmai fiindcă simte că ea caută să vorbească numai ca să-şi ascundă turburarea)*: !?
Elena *(surâzând)*: Acum ne cam potrivim... La ce te gândeşti?
Andrei: La nimic.
Elena: Pe urmă, ştiu eu? Am să citesc... Am să cos... Am să privesc poate cum trece timpul... Ce-o fi, om vedea...
Andrei: D-ră... d-ră Elena, rămâi aici... Trebuie să trăieşti cu adevărat... să-ţi refaci viaţa...
Elena *(uşor mirată)*: Să-mi refac viaţa?... D-le Andrei, viaţa nu-i un tricotaj, dacă ai greşit, să deşiri totul şi s-o iei de la început...
Andrei *(e întors în el însuşi abătut...)*: Da... da...
Elena: Şi pe urmă nu-ţi mai face griji de prisos... Eu sunt fată de ţărani şi oamenii de la noi ştiu să se împace cu ceea ce li se cuvine... *(După un timp.)* Pe linia satului trece uneori câte un automobil... Ai noştri, ştiu că maşina aceea ajunge până seara nu numai la Focşani, unde ajung ei cu carul abia în trei zile... dar chiar la Bucureşti, unde ei n-au fost niciodată... Se uită lung... se scarpină în cap a mirare şi-şi văd de treburile lor mai departe. Aşa e viaţa... Unii nimeresc mai bine... alţii mai rău...
(Andrei trist, o priveşte nesfârşit de înduioşat)
Elena: Ei, ce-ai rămas aşa pe gânduri! Mai bine ţi-ai nota să-mi trimiţi la Dorcani plăci noi de patefon, ca să nu uiţi cumva.
Andrei *(o priveşte mustrător, înduioşat, o îngână)*: Ca să nu uit...
Elena: Mai ascultăm seara puţină muzică.
Andrei *(pe gânduri)*: N-am să uit.
Elena *(când îl vede trist, cu o emoţie care nu se poate ascunde decât greu)*: Totuşi eu n-am să uit niciodată că ai fost câteva clipe atât de îngândurat şi trist din pricina mea.

Andrei *(vrea să spuie ceva, şovăie, mişcat)*: Domnişoară...

Elena *(îl întrerupe)*: Ce e? *(Râzând.)* Nimic... La revedere... *(Îl priveşte drept, cald, vorbeşte fără să ridice vocea.)* Şi să nu te ocolească norocul niciodată.

Andrei *(vine la ea, îi ia mâinile, o priveşte cald)*: Domnişoară... pleci... aş vrea... *(enervat, caută)* nu ştiu... nu găsesc în sufletul meu decât sfaturi... sfaturi stupide. *(Ironic cu el însuşi.)* Parvenitul din mine nu poate da decât sfaturi şi vorbe. Hotărât lucru, există şi un parvenitism în dragoste. *(Glumind melancolic.)* Şi eu de acum sunt un parvenit... Mi-am împlinit dintr-o dată gândul... Dar aş vrea să-mi răscolesc în suflet şi să scot din adâncul lui... din amintirea mea de copil, o vorbă, o singură vorbă... care să nu fie ca acestea pe care ţi le spun acum şi care să merite sufletul dumitale. La revedere domnişoară, îţi mulţumesc pentru tot. *(Îi sărută lung mâna. Pe urmă văzând-o atât de pierdută de emoţie, dintr-un sentiment de frăţietate şi în acelaşi timp de îndepărtare în destin, se frânge în el însuşi, o trage spre pieptul lui şi o sărută, cu o duioşie transcendentă propriului ei obiect. Uşa s-a deschis şi Ioana surprinde scena. Elena turburată şi zăpăcită se smulge repede cu o exclamaţie şi fuge, dar fuga ei compromite totul. Andrei, vădit surprins de întorsătura lucrurilor, aleargă spre Ioana care a rămas în uşă.)*

SCENA VII

Andrei, Ioana

Ioana *(în prada unei dureri groaznice nu poate vorbi, apoi cu oroare)*: Cu slugile din casă! *(Întrece tot ce şi-a închipuit ea. Ar vrea să spuie ceva, dar, crispată, trebuie să se sprijine; această crispare convulsivă, aproape continuă de aci încolo, o va împiedica să asculte, să judece, să vadă chiar, crisparea ei provocând o crispare corespunzătoare, ca printr-un proces de inducţie, în el. În sfârşit, scânceşte ca un copil bolnav.)* Tată...

Andrei *(nervos, neregăsindu-se de altminteri până la sfârşitul scenei)*: Ioana... Ioană... nu-i nimic, ascultă-mă, nu-i nimic.

Ioana *(zdrobită, gândind într-o clipă la toată întinderea sacrificiului făcut de ea)*: Tată, iartă-mă... Tu ai ştiut...

Andrei *(aleargă la ea, nu ştie ce să mai facă, vrea s-o cuprindă în braţe, dar, ca şi când atingerea lui ar fi murdărit-o, tresare din toată sălbatica ei mândrie... se ridică în picioare, nu-l lasă s-o atingă)*: Ioana, ascultă-mă... ascultă-mă... îţi voi explica totul... totul... E fără noimă să nu asculţi o explicaţie.

Ioana *(nu ascultă; trupul şi sufletul ei au ceva în tot timpul certei din crisparea meduzelor întărâtate)*: Să-mi explici? *(râde isteric)* Iar să-mi explici? Mi-ai explicat o seară întreagă... şi-mi ajunge.

Andrei *(îngrozit, simte că pierde totul)*: Ei, da, am să-ţi explic şi ai să mă înţelegi... tu trebuie să mă înţelegi...

Ioana *(cu mâinile încleştate)*: Vrei să-mi explici ce înseamnă un vânător de zestre?... *(Cu un gest de oroare.)* Înţeleg fără explicaţii de ce între mine şi o servitoare complice te simţi mai bine cu ea... De ce o vrei şi pe ea şi banii tatălui meu. Dar ceea ce nu pricep, e cum de am putut să văd în dumneata... o seară întreagă un om întreg... *(iar hotărând isteric)* ... un erou... *(Pleacă smucit spre fereastră.)*

Andrei *(a pierdut scândura de sub picioare)*: Dar nu-i adevărat, *(urlă răscolitor, îndurerat)* Ioană nu-i adevărat. *(Aleargă spre ea, însă ea nu stă în loc să-l asculte, ci, după ce îi trânteşte în obraz cuvintele grele pe care el le ascultă năucit, se smulge din loc; el aleargă iar după ea, o ia în braţe ca s-o silească să-l asculte, dar ea se apără cu scârbă, înnebunindu-l.)*

Ioana *(cu un rânjet năprasnic)*: Vreo nouă coincidenţă? Nu-i aşa? Vreo nouă coincidenţă?... E prea mult... S-ar zice că ai pariat pe coincidenţe numai! Ei bine, acum e ziuă... nu mai seamănă câinii cu lupii...

Andrei *(halucinat)*: N-am cuvinte... n-am ce să-ţi spun. Dar Ioană, crede-mă...

Ioana *(ca un gârbaci)*: Eşti dezgustător.

Andrei *(aproape năucit, se năpusteşte cu furie asupra ei. Vrea să-i ia mâinile revoltat, ea se fereşte, vocea lui e aproape răguşită)*: Ascultă... crede-mă... crede-mă... Dă-ţi seama pe cine ai în faţa ta.

Ioana *(cu o privire de platină; cu o grimasă, un dispreţ care desparte două lumi)*: Dar te văd întreg... suflet de slugă...

Andrei *(plesnit în plin de replica ei, de-a binelea nebun, smucindu-i braţele ca s-o facă să-l asculte; fără să respire)*: Cum? Iar de la început totul? Mereu de la început pentru orice nimic? Vederea ta despre oameni se înnoieşte la fiecare ceas ca buruienile fără rădăcini în fiecare anotimp?

Ioana *(însemnându-l cu fier roşu)*: O nu, acum ştiu ce înseamnă un suflet de slugă.

Andrei *(năucit)*: Crede-mă! Ascultă, ce dovadă vrei să-ţi dau, ca să crezi? *(dar întrebarea asta l-a pierdut)*

Ioana *(cu aluzie la seara de dragoste, râde tăios)*: Vrei să ştii ce dovadă să-mi dai? Iar dovezi? În toate buzunarele dovezi... zi şi noapte dovezi. Veşnic dovezi...

Andrei *(înnebunit, palid, descompus)*: Da, ce dovadă?

Ioana *(cu umerii drepţi)*: Iar dovezi? *(cu dispreţ amar)* "dovezile" dumitale...

Andrei *(furios şi deznădăjduit, dintr-o respiraţie)*: O dovadă albă... de dincolo de lucruri asemeni cu gerul unui fulger... la un pas de tine... care să-ţi ardă privirea asta uscată... O dovadă definitivă.

Ioana *(cu o voce seacă, biciuitoare, râzând isteric)*: Iată cineva, care crede că se poate dovedi orice.

Andrei *(afirmând înfrigurat, încleştat)*: Da... da... *(înnebunit până la incandescenţă, a pierdut cu desăvârşire simţul realităţii. Îi e totul indiferent afară de propria lui loialitate.)* Ascultă, dacă m-aş omorî, m-ai crede?

Ioana *(într-un hohot de dispreţ, tot cu aluzie la scena din iatac)*: Să te omori? Iaar *("iar" e spus cu o ucigătoare batjocură)* să te omori?

Andrei *(cu o privire de nebun, cu pumnii încleştaţi, cu părul vâlvoi, îi prinde şi îi zguduie mâna)*: Da, dacă m-aş omorî... *(sarcastic)* dacă, în sfârşit, m-aş omorî?

Ioana *(cu dispreţ din altă lume)*: Dumneata vorbeşti de moarte...? ca atunci... crezi că...?

Andrei *(aproape în genunchi)*: Ioana, n-am minţit niciodată... dacă m-aş omorî?... Dacă m-aş omorî... Ai crede?...

Ioana *(cu o privire care arde, cu un neînduplecat dispreţ)*: Oameni ca dumneata nu se omoară... domnule...

Andrei *(Mecanismul dinăuntru a fost atins, rămâne o clipă pierit, apoi cu figura pustiită, strein de el însuşi, cel de până acum, a scos revolverul din sertarul biroului, îl simte în mână şi are un spasm de oroare.)*

Ioana *(înfuriată de acest gest)*: Domnule, sfârşeşte o dată cu ameninţările... Ajunge cu şantajul acesta de prost gust... A putut să prindă odată...

Andrei *(din prag, s-a calmat brusc, calmul fals, palid, de moarte; răspunde dispreţului ei, cu un dispreţ de dincolo de tot ceea ce a fost şi ar fi putut fi între ei)*: Asta-i tot ce ai înţeles? Simţi că m-ai prins în capcana cuvântului *(cu o grimasă de furie instantanee, crispat)*. Ah, cineva trebuie pedepsit.

Ioana *(pornită, exaltată)*: Chiar dacă aş auzi revolverul dincolo, tot n-aş crede.

Andrei *(cu un zâmbet alb, cu o linişte de mort)*: Nu mai e nevoie să crezi... Fac acest lucru ca să fiu eu însumi... Plătesc cuvântul smuls cu un preţ pe care cred că în felul acesta nu l-au plătit niciodată strămoşii d-tale. *(A dat câţiva paşi înapoi şi când ajunge aproape de uşa camerei lui, brusc îndârjit, într-o convulsie aprig voluntară, se întoarce cu spatele şi trage în dreptul inimii.)*

Ioana *(năucită, disperată când îl vede îngenuncheat)*: Andrei *(apoi)* Elena... Jean... Jean...

Andrei *(îngenuncheat, istovit, cu o linişte de mort, o priveşte lung)*: Pe dumneata te-am ucis în mine... Eşti moartă... mai moartă decât dacă n-ai fi existat niciodată... *(Cade mai mult... Jean, Elena, Stanca au apărut speriaţi... auzind şi ei detunătura. Culai a deschis fereastra foarte joasă şi priveşte înăuntru.)*

Elena *(e în genunchi lângă Andrei şi în timpul acesta spune servitorului)*: Telefonează repede doctorului *(apoi la fereastră lui Culai)*. Vino repede.

Ioana *(a rămas o clipă năucită, împietrită, sprijinită de bibliotecă, gângăvit, nu se aude)*: Andrei...

Culai *(intrând nedumerit, vede surprins)*: Nu-l mişca... Nu e nevoie să telefonezi... Doctorul e aici... *(Spune ceva spre grădinar, se aude:)* Repede *(Elenei)*. Arată-i doctorului cum să ajungă aici... *(Pune ceva sub căpătâiul rănitului.)*

Andrei *(o clipă absent, deschide ochii)*: Culai...

Culai: Ştii că mă cheamă Culai? Atunci e bine...

Andrei: Culai, unde sunt?

Culai: Acum eşti aici... Ai fost puţin spre capătul lumii, dar te-ai întors, că eşti soi rău *(intră Elena şi doctorul)*. Ăsta-i doctorul cu "rabla". Te drege el...

Doctorul *(l-a cercetat uşor, vede că nu are gura însângerată)*: Nu e atinsă inima... Un pansament... Îl luăm la noi la spital...

Ioana: Andrei *(e cu totul năucită, nu pricepe nimic)*.

Culai *(către ea)*: Ce mai vreţi? Andrei al d-voastră a murit... *(către Elena)* Îţi place să te scoli de dimineaţă? Adună-ţi repede ce ai pe aici, că mergi cu noi la Văleni... *(Elena încremeneşte, apoi surâde tot cu tristeţe.)*

DANTON

PERSOANELE

Danton **Robespierre** **Marat** **Camille Desmoulins**	
Fabre D'Eglantine **Westermann** **Hérault de Sechelles** **Philippeaux**	prieteni ai lui Danton
Saint-Just **Couthon**	prieteni ai lui Robespierre
Fouquier-Tinville	acuzator public
Herman	preşedintele Tribunalului revoluţionar
Billaud-Varenne **Collot D'Herbois** **Vadier** **Henriot** **Talien**	revoluţionari extremişti
Roland **Grangeneuve** **Guadet** **Servan** **Monge** **Clavière** **Lebrun** **Dusaulx** **Louvet** **Garat** **Beugnot** **Lasource** **Penières**	revoluţionari moderaţi

Biroteau
Delmas revoluţionari moderaţi
Thuriot
Balou
Lindet
Cambon
Carnot
Barèrre

Lameth
X... regalişti

Panis
Fréron
Santerre
Legendre alţi prieteni ai lui Danton
Robert
Antoine şi
Simion de Strasbourg

Preşedintele Convenţiei
Un preşedinte de tribunal
Grivois
Un om de legătură
Delegatul Comunei
Un agent
Şeful gărzii
I comisar
II comisar
I ofiţer
II ofiţer
Un sans-culotte
Alt sans-culotte
Vânzătorul de ziare
Un domn
Un domn bătrân
Un băiat
A...
Un lacheu
Alt lacheu
Richard
Sanson

Doamna Roland
Lucile Desmoulins
Gabrielle
Louise Gély
M-me Charpentier
M-me Robert

Contesa de R...
Marchiza de T...
Felicie deţinute la Conciergerie
Doamna de Sedeuil
O tânără

O doamnă
Altă doamnă
O fată
O doamnă în negru

Gina
Claire
Pauline

Marie
Copilul lui Danton

Alţi membri ai celor două Comitete, convenţionali, juraţi, membri ai Tribunalului revoluţionar, jandarmi, soldaţi, femei la Conciergerie, mulţimea revoluţionară.

ACTUL I

TABLOUL I

La Danton. Apartamentul din Curtea Comerţului. Interior de burghez cu stare. Un hol-salon cu două uşi în fund, iar între ele o bibliotecă. Uşa din stânga e mascată (căci duce la scara de serviciu). În peretele din stânga un cămin cu oglindă în ramă aurită deasupra şi o altă uşă care duce în sufragerie. Peretele din dreapta are două ferestre. Între ele o vitrină cu ceşti de porţelan pictat şi alte obiecte. Pereţii tapetaţi. Şase fotolii mici cu atlas verde. Se aud zgomote de tacâmuri şi voci vesele din sufragerie. Policandrul e aprins căci e seară. Un servitor a trecut de-a curmezişul scenei şi se întoarce introducând o femeie, îmbrăcată cu intenţia să nu fie recunoscută. Ea aşteaptă, un moment, singură în picioare. Apare Danton, oarecum neliniştit, curios şi masiv, cu şervetul de masă la gât.

SCENA I
Danton, Doamna Roland

Danton *(nedumerit, dar în clipa când priveşte mai bine, o recunoaşte)*: D-ta ?

Doamna Roland *(liniştit semeaţă)*: Da.

Danton *(caută puţin, pe gânduri, pe urmă cu o politeţe afectată)*: Atunci poftim la masă... Abia am luat supa... Sunt aci: Lucile şi Camille Desmoulins, Robespierre... Are să le facă plăcere.

Doamna Roland *(autoritară şi nervoasă, îl măsoară o clipă)*: Da e Camille Desmoulins, e Robespierre, dar mai e şi Westermann... Santerre...

Danton *(simte unde ţinteşte ea, stăpânit şi simplu)*: Da, sunt şi ei...

Doamna Roland *(caută în jur să vadă dacă se poate vorbi)*: Danton, ce intenţii ai ? *(îl priveşte ca o stăpână în ochi).*

Danton *(brusc, nervos)*: Intenţiile mele le cunoaşte toată lumea *(dur şi cinic).* N-am ascuns niciodată nimic.

Doamna Roland: A! Atunci, putem sta de vorbă. Recunoşti deci... E aici o conspiraţie...

Danton *(precis)*: D-nă, am făcut eu vreodată un secret din faptul că vreau să detronez pe Ludovic Capet? Doamnă, vă înşelaţi. Nu e conspiraţie. Danton nu conspiră...

Doamna Roland *(îmblânzindu-se ironic)*: Să vorbim serios... Dar comitetele secrete de la Charenton ?

Danton *(cu ochi mari, batjocoritor)*: A, nu... aceea era conspiraţia d-voastră, a Girondinilor, a Brissotinilor... Nu, d-nă Roland, Danton nu se întâlneşte noaptea, afară din oraş, în case părăsite... Eu am declarat război celor ce ne vând. Asta e. Nu sunt decât 20 de zile de când bravii mei cordelieri – nu în ascuns, în sala de întruniri din curtea mănăstirii – au votat o moţiune prin care se cerea detronarea regelui *(apasă)* trădător... şi eu însumi am prezentat petiţia la Primărie şi la bara Parlamentului... Asta-i conspiraţie ?

Doamna Roland *(îl priveşte lung, surâzătoare)*: Nu de asta este vorba. Sentimentele d-tale pentru rege le cunoaşte toată lumea. Nu vrei să mă înţelegi. Nu eşti d-ta singur care ai cerut detronarea la Comună şi, dacă vrei, şi la Adunare. Din partea noastră, Verniaud a cerut-o încă de acum un an, după încercarea de fugă a lui Ludovic. Adu-ţi aminte... Adu-ţi aminte că bărbatul meu a fost gonit din Minister chiar din cauza scrisorii lui curajoase.

Danton: Adică, *(cu glumă şireată, brutală)* scrisoarea d-tale – că de d-ta era scrisă *(surâzând)* – el numai a prezentat-o.

Doamna Roland *(îşi priveşte mâinile, stânjenită, nervoasă).*

Danton: Ei bine, atunci suntem perfect de acord *(candid şi uriaş)*. Îmi daţi voie deci să vă invit din nou la masă... Gabriela a făcut o supă de pasăre delicioasă... Avem nişte friptură să te lingi pe degete... Vin la pivniţă de şapte neamuri... Aşa cum se cuvine unui proprietar din Champagne...

Doamna Roland *(îl priveşte enervată, studiindu-l ca pe un jucător şiret, pe urmă ochii mari îi înfloresc într-un surâs ironic, fără să spună o vorbă).*

Danton *(simte vag ironia)*: Gabriela, de altfel, are să fie foarte mulţumită. De atâtea ori eu am luat masa la d-voastră şi ea nici nu vă cunoaşte încă... *(îi sclipesc ochii, aşteaptă).*

Doamna Roland *(enervată, cu hotărâre bruscă)*: Danton, vreau să vorbim serios.

Danton *(cu o violenţă răsucită în el, crescut, dar aparent calm):* Da *(aşteaptă împietrit).*

Doamna Roland: Ascultă-mă... Ştii bine că nu despre aceste agitaţii antiregaliste e vorba... Toţi am pierdut de mult nădejdea că această Legislativă va vota vreodată detronarea lui Capet. Toţi ştim că a mai prezenta moţiuni e zadarnic. Austriaca rămâne mai departe pe tron, ducând Franţa şi Revoluţia în prăpastie.

Danton *(cu nişte ochi enormi)*: Atunci ?

Doamna Roland: Ceea ce urmăreşti d-ta este să execuţi însuţi o hotărâre pe care Adunarea legislativă nu are curajul, sau nu vrea s-o ia.

Danton *(s-a ridicat hotărât căci nu vrea să discute).*

Doamna Roland: Să vorbim precis, Danton... Aţi hotărât pentru vineri 9 august, seara... atacul Tuileriilor... Azi e duminică. La d-ta acasă sunt acum şefii conspiraţiei...

Danton: Conspiraţie!! Hm, Hm!

Dar să admitem întâia parte *(ascultă în el o clipă, apoi onctuos, cu o politeţe cordială).* Cu ce vă putem fi de folos, frumoasă doamnă, de vreme ce ne refuzaţi supa?

Doamna Roland: Danton, vreau să vorbesc cu d-ta serios... dar mai întâi îţi cer să-mi spui un lucru.

Danton: Da...

Doamna Roland *(energic, îl priveşte drept în ochi)*: Ai încredere în mine, în patriotismul meu?

Danton: Mai multă decât în toţi girondinii, decât în toţi partizanii bărbatului d-tale, cu el cu tot, la un loc.

Doamna Roland: Nu aşa, vorbim serios, Danton.

Danton *(ocolind scurt, aproape violent)*: Ei bine, doamnă, atunci nu mai am pic de încredere în nimeni *(rămâne tăcut).*

Doamna Roland *(a rămas în gol, tace şi ea, îşi potriveşte şalul).*

Danton *(s-a ridicat din nou, îngândurat).*

Doamna Roland: Atunci, dă-mi voie să-ţi dau un sfat. Vreau să zic dă-mi voie să te rog în numele acestei ţări, pe care o iubim cu toţii, un lucru...

Danton *(priveşte, aşteptând).*

Doamna Roland: Amână mişcarea... Trebuie s-o amâni neapărat!...

Danton *(îşi revine, aşteptând)*: A!

Doamna Roland: Ironia d-tale e nelalocul ei. Dacă am făcut pasul acesta, dacă am străbătut tot cartierul acesta negustoresc, atât de umblat...

Danton: Ei bine, doamnă, cred că rău aţi făcut, vreau să spun că de prisos aţi părăsit la ora asta pe amicii d-voastră. O seară pentru ei agreabilă e zadarnic pierdută... iar aici nu mai puteţi schimba nimic.

Doamna Roland *(face un gest dezolat).*

Danton: E încă vreme astă seară, doamnă, să vă reluaţi locul în frumoasa d-voastră sufragerie, să brodaţi mai departe, supraveghind această adunare de tinere talente delicate şi strălucitoare, dar incapabile să salveze Franţa. Pentru asta sunt necesari umeri ca aceştia, şi o figură ca a mea, brăzdată de coarne de taur *(îşi simte tot trupul de uriaş sluţit).*

Doamna Roland *(fără să vrea îi priveşte fruntea).*

Danton *(are acum toată frumuseţea în ochii strălucitori).*

Doamna Roland: Ei bine, când recunoşti singur că sunt la un loc atâtea talente frumoase...

Danton *(aşteaptă aplecat, să vadă unde vrea să ajungă)*

Doamna Roland: Când recunoşti singur că regele nu are adversari mai hotărâţi decât pe noi...

Danton *(ca o cădere îndesată pe nicovală)*: A! nu, n-am zis "hotărâţi".

Doamna Roland *(rămâne iar în gol, fără sprijin)*: Cum ?

Danton: Fireşte! *(o priveşte precis)* Am zis talente "delicate şi strălucitoare"... Poate că era mai bine să zic lucioase... În orice caz nu am zis "hotărâte" *(şi cu un pas de joc)*. Dar încă o dată, doamnă, cu ce vă pot fi de folos ?

Doamna Roland *(scăzut, dar cu hotărâre şi autoritate)*: Danton, e absolut necesar ca mişcarea pe care o proiectaţi să nu aibă loc. E o greşeală... Cu ea nu se va rezolva nimic. Ar putea să compromită totul. Nimic mai primejdios acum decât o mişcare de stradă... Ai văzut unde a dus mişcarea de acum o lună... Ai făcut atunci, la 20 iunie...

Danton *(fierbând în el, răspicat)*: N-am avut absolut nici un amestec în mişcarea de la 20 iunie.

Doamna Roland *(continuând ca şi când el n-ar fi replicat)*: A fost un eşec dureros al poporului... Ca să credeţi că ajungeţi la ceva dacă năvăliţi, fie şi până în dormitorul regelui, şi chiar dacă, după ce l-aţi insultat, îi puneţi boneta roşie de revoluţionar în cap – lui şi moştenitorului – este o greşeală...

Danton *(nervos, violent)*: Doamnă, n-am avut nici un amestec la 20 iunie. D-ta faci o confuzie între întrunirile pe care le ţin cordelierii şi...

Doamna Roland *(pe aceeaşi linie, iritată ca el)*: De doi ani eşti neîntrerupt preşedintele acestui cuib de dezordine... Eşti singurul preşedinte menţinut atâta timp de vreo secţiune.

Danton: Doamnă, vă repet că nu mă privesc pe mine toate excesele cordelierilor. Eu nu i-am folosit decât de două ori... şi nu în manifestaţii de stradă, ci în calitate de comandant al batalionului lor civic... Când am oprit trăsura regelui, care voia să fugă la St. Cloud, şi când am refuzat să predăm Gărzii Naţionale pe Marat, refugiat cu ziarul şi tipografia lui, pe teritoriul secţiei noastre...

Doamna Roland *(fără să ia în seamă dezminţirea)*: Este cea mai mare greşeală, Danton, să îţi închipui că vreunul dintre cluburi, fie el nu numai al cordelierilor, ci chiar cel mare al iacobinilor, ar putea decide singur, cu ajutorul străzii, de soarta Franţei întregi. Asta n-o poate face nici Comuna, oricât s-ar agita consiliul ei... N-o poate face decât Adunarea legislativă.

Danton *(îi sclipesc ochii intens, ironic)*: Pentru că acolo ţin discursuri frumoase Roland, Verniaud, Brissot, Guadet şi atâţia alţii? Ah, le e frică să nu le ia alţii înainte. Să nu le ia "revoluţia lor". Jucăria lor... Pentru asta vor să ne oprească pe noi ?

Doamna Roland *(liniştită, sfătuitoare, măsurată, sigură de ea însăşi)*: Nu, dar pentru că e firesc să fie aşa... Şi te conjur în numele acestei Franţe pe care o iubim cu toţii: renunţă la planurile d-tale. Ai răbdare. Cu toţii lucrăm pentru salvarea ţării.

Danton *(nu poate stăpâni frământarea din el)*: Să am răbdare? Dar ce e vorba de mine, de metresele mele? *(brusc şi sincer)* Crede-mă, doamnă Roland, că dacă ar fi vorba de mine aş fi nesfârşit mai bucuros să mă duc la ţară, să-mi văd de livezi şi fâneţe... Să pescuiesc în Aube... Dar nu e vorba nici de mine, nici de d-voastră, nici de fătălăul acela de Ludovic, cu creier de capră. E vorba de Franţa... de libertatea asta atât de greu cucerită... *(cu adevărat îndurerat)* Să mai aştept? Dar n-am aşteptat destul? Sunt trei ani de când stăm împărţiţi în două... De o parte un rege, care după ce a încercat să gonească Parlamentul e nevoit să jure pe Constituţie, *(în aceeaşi frază)* jură pe Constituţie, dar încearcă să fugă ca să vie cu armate străine *(mereu legat, în creştere)*... primeşte declaraţii de înfrăţire, însă trimite disperat emisari la monarhii vecini... E şeful unei nobilimi şi al unui cler care renunţă la orice privilegii *(cu ochii aprinşi de ironie)* plângând de fericire istorică, în Adunarea naţională... dar pe urmă refuză, toţi la un loc, să cedeze de fapt cel mai mic şi mai nedrept privilegiu... Ascunde declaraţiile de război pe care ni le trimit vecinii, dezorganizează armata, refuză sancţiunea regală de câte ori e vorba de vreo reformă mai serioasă.

Doamna Roland: Asta am spus-o cu toţii... A spus-o de la tribună Verniaud şi s-a votat afişarea discursului lui în toată ţara.

Danton *(ridică, rânjind, din umerii largi)*: Ah, şi cu asta aţi terminat?

Doamna Roland: Ştii bine că luptăm cu toţii... Tocmai de aceea, te rog, aşteaptă.

Danton *(întins ca o lamă de spadă)*: Doamnă, d-ta îmi ceri să aştept, când? Când au trecut frontiera 40 de mii de prusaci şi 30 de mii de austrieci? Când 20 de mii de emigraţi li s-au alăturat... Când la Tuilerii se aşteaptă înaintarea lor cu înfrigurare nestăpânită. Când la Palat se fac toate pregătirile pentru primirea învingătorilor... Când regele a concediat pe miniştrii populari şi plăteşte din lista civilă pe ofiţerii dezertori, când refuză sancţionarea decretului care vrea să formeze o tabără pentru apărarea Parisului...?

Doamna Roland *(pasionată)*: Ei bine, dar tocmai de aceea Adunarea a declarat "Patria în pericol". De la 11 iunie şedinţele ei sunt permanente. La toate răspântiile se înrolează voluntari.

Danton *(privind un tablou)*: Voluntarii nu vin prea mulţi, căci oamenii nu-şi pot lăsa liniştiţi familiile, când ştiu că, la cea mai mică înfrângere pe câmpul de luptă, ele vor fi masacrate de regalişti... Iar Legislativa d-tale e o adunare de flecari! Deasupra intereselor ţării, ei pun ambiţiile şi intrigile lor copilăreşti *(amar)*. Doamnă, sunt răi şi proşti frumoşii *(îndurerat şi trist, cu ochii calzi)* d-tale talentaţi...

Se ceartă ridicoli, în timp ce pe toate drumurile înaintează armata duşmană spre inima Franţei...

Doamna Roland *(cu o închipuită autoritate)*: Danton, sunt lucruri de care d-ta nu-ţi dai seama lămurit... De ce nu vrei să înţelegi că avem acelaşi ideal ?

Danton *(copleşitor, crescut încă sufleteşte)*: Atunci veniţi alături de mine.

Doamna Roland *(în primul moment surprinsă, uimită, pe urmă cu condescendenţă feminină, cu gingăşie ironică)*: Danton, d-ta eşti un om îndrăzneţ şi hotărât... Dar trebuie să înţelegi: cu atât nu se duce la capăt o mişcare... D-ta poţi să înflăcărezi o adunare populară, dar o acţiune, pentru răsturnarea regelui şi pentru salvarea ţării, cere şi altceva...

Danton *(cu privirea mărită, aşteaptă)*.

Doamna Roland: D-ta nu eşti omul care să pregăteşti o mişcare, *(şi ca o fină paranteză)* iar o mişcare serioasă cere organizare *(surâzând iar)*. Să vorbim sincer: d-ta eşti un minunat om de stradă...

Danton *(fără să se supere, zâmbeşte îngăduitor pentru neînţelegerea ei)*.

Doamna Roland: Crede-mă, îţi vorbesc din toată inima... Şi îţi vorbeşte cineva care te cunoaşte... D-ta poţi conduce "o mişcare de stradă"... dar nu "o mişcare revoluţionară" *(şi-l priveşte binevoitoare, aşteptând să vadă dacă el este atât de inteligent, ca să înţeleagă)*.

Danton *(surâde îndelungat şi ascultă în el însuşi, melancolic)*.

Doamna Roland: Cred că mă înţelegi ?

Danton *(scăzut)*: Da, da, desigur că da... dar se pare că d-ta nu m-ai înţeles pe mine... Te rog să mă priveşti drept în ochi: Îţi jur pe viaţa copiilor mei că adineaori nu am înţeles să chem pe nimeni sub "şefia" *(rămâne nemişcat)*.

Doamna Roland *(protestează slab)*: A...

Danton *(şi reia acum, încleştat)*: Nu. Am vrut să înţeleg altceva: Că aceea ce am hotărât este de neînlăturat... Haideţi pe acelaşi drum cu mine, fie că veţi porni înainte, fie că veţi veni după mine...

Doamna Roland *(tace îndelung alegând firele şalului).*
Danton *(s-a plimbat greoi, doi paşi prin casă).*
Doamna Roland *(cu un ton familiar, nu mai are nimic de spus)*: Şi crezi că Franţa va fi salvată ?
Danton: Nu ştiu... Dar între Paris şi armatele năvălitoare voi fi eu *(creşte din el însuşi, ca un fel de simţ interior al staturii lui herculeene, pare o statuie cioplită în granit colţuros).*
Doamna Roland *(nu mai are nimic de spus. Ca femeie, parcă se resimte de această voinţă virilă, neînfrânată).*
Danton *(a rămas fără să vrea nemişcat).*
Doamna Roland *(cu totul alt ton)*: Ei bine, atunci cu ce aş putea fi eu folositoare?
Danton: Da!... Şi uite cum... Partizanii bărbatului d-tale – dacă mişcarea reuşeşte – să o confirme în Adunare...
Doamna Roland *(puţin pe gânduri)* M...da. Atunci o întrebare: Dacă răstorni pe Ludovic, pe cine pui în locul lui ?
Danton: Nu ştiu.
Doamna Roland *(ironică şi fină ca o broderie)*: Ducele de Orleans?
Danton: Nu m-am gândit încă.
Doamna Roland *(şi mai ironică)*: S-au gândit alţii.
Danton: Ceea ce ştiu e că nu vor înceta frământările, câtă vreme vom avea pe tron un rege căruia i s-au luat jumătate din privilegii. Trebuie să aducem un altul, căruia să-i pară că şi jumătatea acordată e chiar prea mult.
Doamna Roland *(plecând plutitoare, neîncrezătoare)*: Succes...
Danton *(conducând-o):* De ce surâdeţi ?
Doamna Roland: Pentru că nu cred că o să izbutească *(în prag şi cald de tot)*: Amână pentru 15 august mişcarea, Danton.
Danton: E prea târziu. Regele a şi trimis Cavalerilor Pumnalului semnul convocării: o scrisoare albastră...
Doamna Roland *(e impresionată, surprinsă)*: !?
Danton *(îi sărută lung mâna).*

SCENA II

Danton, Lucile, Gabrielle, Fabre, Santerre, Camille etc.

Danton *(rămâne în scenă pe gânduri).*
Serv. *(după ce a închis)*: Nu poftiţi la masă?
Danton: Spune că am terminat... că nu mai mănânc...
(Vin mai târziu de dincolo, zgomotoşi, Lucile, Camille, Fabre, Santerre, Legendre... Pe urmă, ca doi inşi care au făcut grup aparte, Westermann şi Robespierre. Ceva mai izolat, Grangeneuve).

Lucile *(ştrengăriţă, floare veselă, destinată morţii)*: Nu, nu, Gabrielle... · e de neiertat... Asta nu mai era cremă, era cocă. Nu-i aşa, Fabre ?

Gabrielle *(gospodină modestă şi necăjită, aşteaptă cu ochii îndureraţi)*: Lucile, e adevărat ?

Fabre: Ce cocă, dragă, piftie...

Gabrielle *(dezolată şi naivă)*: Piftie ?...

Lucile *(ca şi când ar fi găsit)*: Da, piftie...

Gabrielle: Şi i-am spus zăpăcitei aceleia *(amărâtă)*... Dacă acum nu mai pot să mă duc eu la piaţă... Trebuie să faci coadă la toate... Nu se mai găsesc de nici unele...

Danton *(familiar, alarmat)*: Gabrielle, ce e?... ce s-a întâmplat?

Gabrielle: A greşit Maria prăjitura *(e mereu cu ochii îndureraţi).*

Lucile: Danton, nu poţi să-ţi închipui ce ne-a dat în loc de cremă...

Danton: Lucile Tăvălug[1] te rog să nu mai îmi necăjeşti nevasta...

Fabre: Dacă nu ştiţi să gătiţi... Ia să vă spună Santerre cum a gătit el astă iarnă *(e o întâlnire de priviri întrebătoare).* Cum? nu ştiţi?

Voci *(la bărbaţi)*: Lasă că ştim....

Lucile: Ei, ştiţi d-voastră, dar noi nu ştim... Fabre, spune-ne...

Fabre: A, nu, să povestească Santerre însuşi *(se întoarce către el)* Santerre, ia povesteşte *(către un vecin încet)* De ce să nu-i facem o plăcere omului?... N-ai idee cât îi place lui Santerre să povestească asta...

Lucile *(stăruitoare)* Povesteşte, povesteşte...

Santerre *(mare, aer de flăcău cumsecade, se grăbeşte naiv să povestească)*: Să vedeţi. Camille scrisese la gazetă că ar trebui ca toţi cetăţenii, ca fraţii, să mănânce la un loc... Să pună masa în mijlocul străzii... Fiecare să aducă ce are, sărac şi bogat... Asta-i egalitate...

Gabrielle *(casnică, uimită)*: În mijlocul străzii ?

Fabre *(bun regizor):* Lăsaţi-l să povestească...

Santerre *(fălos şi simplu)*: Atunci, ca să pot găti pentru toată lumea, am cumpărat tot orezul care se găsea de vânzare, am luat 200 de miei şi am transformat cazanele mele de fabricat bere, în căldări de bucătărie... Am fiert orezul şi am aruncat toţii mieii în el.

Lucile *(cu ochii vii, încântată, mirată)*: Ai... Ai...

Fabre: Staţi, că mai are de spus.

Santerre: Pe urmă, pentru că nu era loc în berărie, am pus masa în stradă... Adică pe două străzi.

Fabre *(îl întregeşte amuzat şi biruitor, repede)*: Şi d-lui, călare pe un cal uriaş, în uniformă nouă de căpitan de gardă civică, supraveghea serviciul...

---

1. Ca aproape toate amănuntele, poreclele din text sunt material istoric.

Lucile *(cu ochi mari de copil)*: Călare ?

Fabre: Pe un cal uriaş... E un cal pe care Santerre îl împrumută vara unui vecin sărac. Acesta îl îmbracă într-o piele de elefant şi îl expune la bâlci, aşa ca elefant.

Lucile *(uimită)*: Serios, e adevărat asta?

Santerre *(grav ca un călugăr)*: Sunt numai vorbe, doamnă. Nu eram pe calul acela atunci.

Lucile: Ce rău îmi pare că n-am fost şi eu *(lui Camille)*. Domnule Hon! Hon!, de ce nu m-ai dus şi pe mine?

Camille *(cu înţeles)*: Pentru că noi aveam altceva de făcut...

Lucile *(îi dă o palmă peste gură)*: Obraznicule...

Gabrielle: Marie, ia pe Tony la culcare... Haide...

Marie: Nu vrea să meargă *(copilul într-adevăr nu merge)*.

Gabrielle: Bebe, te spun lui papa... Haide... *(îl reclamă)*. Uite, papa...

Danton *(teribil şi glumeţ)*: Danton, du-te la culcare că-ţi bag tava în burtă *(tocmai s-a adus o tavă cu cafele acolo)*. Ai înţeles? *(Copilul rămâne înlemnit. Danton îl ia în braţe şi îl sărută copleşitor)*.

Westermann *(dă cu ochii de Manifestul lui Brunswick pus în ramă, face un gest ca şi când ar vrea să-l sfarme cu pumnul)*: Canalie! *(fierbe în el însuşi)*

Danton *(îl opreşte)*.

Toţi *(se apropie)*: Dar ce e? Westermann?

Danton *(calm, masiv)*: De ce să-l sfarmi? Eu l-am pus acolo ca să-l văd toată ziua. Să nu-l uit o clipă.

Grangeneuve: Manifestul lui Brunswick !

Danton *(simplu, dar încleştat)*: Am scos portretul tatii din ramă şi am pus gazeta lui Souleux cu Manifestul lui Brunswick. Îl voi pune la loc numai când pericolul va trece...

Camille *(exuberant)*: Ah, neruşinatul, va plăti scump îndrăzneala de a ameninţa Parisul şi Revoluţia... *(îşi muşcă buza de jos)*.

Danton *(surâzând amar şi masiv)*: În orice caz, cel care va plăti, mai sigur, e acest intrigant de Ludovic, care plânge îmbrăţişându-se cu deputaţii, în timp ce duşmanul, chemat de el cu disperare, înaintează cu optzeci de mii de oameni asupra Parisului...

Grangeneuve *(mirat, domol)*: E adevărat. Săptămâna trecută, când cu discursul abatelui Lamourette plângeau, dimpreună cu noi, toţi. Nu era decât un strigăt: "Să uităm totul şi să salvăm Patria"...

Danton: Fireşte, îmbrăţişa pe aceiaşi deputaţi, pe care îi ameninţă cu execuţia militară... Citeşte Camille *(arată)* la punctul ăsta...

Camille *(citeşte răspicat, subliniind prin întinderea vocii)*: "Oraşul Paris şi toţi locuitorii lui, fără distincţie, vor fi ţinuţi să se supună neîntârziat, fără ezitare, să pună pe domnitor în plină şi deplină libertate, să-i asigure lui, ca şi tuturor persoanelor regale, invio-

labilitatea şi respectul pe care dreptul naturii *(se întoarce ironic, nedumerit)* îl impune oricăror supuşi faţă de suverani. Majestăţile lor imperiale şi regale, al Austriei şi Prusiei, fac personal răspunzători de orice eveniment, cu preţul capului lor, pe toţi membrii Adunării Naţionale, ai departamentului, ai districtului, ai Gărzii Naţionale a Parisului, pe toţi judecătorii de pace şi oricare vor aparţine".

Westermann *(se întoarce şi rânjeşte).*

Danton *(clocotind)*: Citeşte mai departe.

Camille *(cu vocea sonoră, uşor metalică, alarmată)*: "... vom proceda la o răzbunare exemplară şi pe vecie memorabilă, predând oraşul Paris unei execuţii militare şi unei răsturnări totale..."

Danton *(nervos, completându-l)*: Sigur, Franţa întreagă va fi distrusă, dacă se va atinge cineva de persoana *(citeşte arătând)* "sfântă a regelui..." *(ironic)* Ei cred că regalitatea e de origine divină.

Camille: Ascultă aici că e mai extraordinar *(accentuând)* "Că Gărzile Naţionale, care vor fi combătut împotrivă şi vor fi prinse cu armele în mâini, nu vor fi tratate ca inamici *(subliniind şi mai mult cu vocea întinsă),* ci soldaţii lor pedepsiţi ca răsculaţi împotriva regelui lor... şi tulburători ai ordinii publice..."

Westermann *(hotărât şi strâmb de furie)*: Trebuie executat imediat Capet!

Chabot: Acum pricepeţi de ce de 15 zile Curtea a ridicat capul? De ce nobilimea şi preoţii au devenit atât de îndrăzneţi? De ce regina spunea lui Dumouriez "s-o mai lase în pace cu Constituţia"?

Lucile *(care a privit cu atenţie manifestul, zăpăcită)*: Pe Camille nu-l execută.

Toţi *(nedumeriţi)*: .... !?

Chabot: De ce...?

Lucile *(citind)*: Vor fi executaţi: Membrii Adunării Naţionale ai departamentului, ai districtului, ai municipalităţii şi ai Gărzii Naţionale, judecătorii de pace şi cei ce aparţin.

Ceilalţi *(surâd)*

Lucile *(zăpăcită şi fermecător de bucuroasă)*: Sigur...

Fabre: Cum? dar Camille nu e "procuror al Felinarului"?

Lucile: Ce-are a face? E un nume pe care i l-a dat poporul, aşa, pentru că denunţă la gazete pe duşmanii Revoluţiei...

Fabre *(amar)*: Şi cei denunţaţi de el sunt în stradă, pe loc, spânzuraţi de felinar. Asta ţi se pare puţin, Lucile? *(e o destindere generală)*

Lucile *(brusc întristată)*: Nu, taci!

Danton *(a luat deoparte pe Fabre)*: Ia femeile cu tine, ca să rămânem singuri.

Fabre: Şi unde să le duc?

Danton: La teatru, la Palais Royal, la piesa ta, vezi tu unde...
Fabre *(face semn că a înţeles, se îndreaptă spre cele două femei).*
Danton: Westermann, ai adus cu tine planul?
Lucile *(căreia Fabre i-a spus ca şi Gabriellei, ceva)*: Ah, Fabre are un plan infernal. Vrea să ne ducă să vedem piesa lui... Vi-l denunţ...
Gabrielle *(gospodină, bucuroasă de teatru)*: La teatru? A, e foarte bine... dar... nu e prea târziu ?
Lucile *(neastâmpărată, cu o groază comică)*: Să vedem piesa lui Fabre, Gabrielle? Nu înţelegi? Mai bine să vie Brunswick cu armatele lui.
Fabre: Răutate, vom merge ca să te pedepsesc...
Lucile *(cu o falsă dezolare)*: Fabre, fii serios, pe căldura asta?
Danton *(grăbit să le facă să plece)*: Tocmai de aceea, staţi să vedeţi un act şi pe urmă vă duceţi la Palais Royal, să luaţi câte o îngheţată, acolo venim şi noi mai târziu...
Lucile *(sclipitoare de ironie, fragedă)*: Vine şi Maximilien? *(cu o exagerată uimire)* La Palais Royal? Auziţi, Maximilien la Palais Royal...!
Robespierre *(palid, atins)*: Doamnă, sunt oameni *(cu intenţie tăioasă şi ascunsă)* care gândesc că împrejurările de azi cer pe tron pe Ducele de Orleans *(priveşte în jurul lui, ca un mort)*. Când însă o rudă a regelui merge până acolo, încât îşi transformă palatul şi dependinţele într-o întreprindere publică, instalând jocuri de noroc, săli de dans, cafenele, restaurante frecventate de tot ce are Parisul mai dezordonat, acolo unde întâlneşti pe toţi agitatorii, pe toţi îmbogăţiţii furniturilor... toate femeile pierdute...
Camille *(gazetar cu voie bună)*: ... frumoase şi elegante.
Robespierre *(ca o linie severă)* ... ale Parisului, unde nu se mai ştie de zi şi noapte, pe sub galeriile acelea cu prăvălii, sau în grădinile cafenelelor, unde femeile iau îngheţată... Eu nu pot să merg într-adevăr...
Camille *(cald, bon garçon)*: Şi totuşi Maximilien, acolo e inima Franţei. De acolo a pornit Revoluţia. Acolo, urcat pe o masă, acum trei ani, am cerut eu dărâmarea Bastiliei, acolo am declarat cocarda verde revoluţionară... Chiar ducele, ca un adevărat prieten al poporului, ca un simplu cetăţean, se numeşte azi Philippe Egalité şi a schimbat şi numele grădinei: nu e Palais Royal cum zici tu, ci e Palais Egalité.
Lucile *(prietenoasă)*: Vino, Maximilien... E o zăpuşeală groaznică. Tot Parisul e acum acolo... Ei, Gabrielle, te-ai îmbrăcat?
Gabrielle *(mare, sentimentală şi harnică)*: Da, dar mi-e frică... Am auzit că iar a omorât pe cineva acolo...
Westermann *(aspru, colţuros, fire poruncitoare)*: Un regalist a împins îndrăzneala până acolo că, pe când lumea era îngrămădită în

jurul manifestului lui Brunswick, a strigat în plină promenadă "Jos Naţiunea, trăiască Regele!" A fost înşfăcat de popor şi înecat într-un havuz.

Gabrielle *(maternă)*: Se zice că era tânăr şi frumos.

Grangeneuve *(care e un fel de Gabrielle bărbat)*: Eu am auzit, mi-a spus o vecină, că el nu a strigat nimic, dar că Thérogne de Mericourt a descoperit în el pe nobilul care a sedus-o şi apoi a părăsit-o...

Lucile *(neastâmpărată mereu)*: Poftim, ce mai e şi asta?... Cine e această Thérogne?

Camille: Dragă, e cea mai frumoasă fată galantă de la Palais Egalité. A fost sedusă de un tânăr nobil şi nevoită să fugă de acasă. Dar mereu s-a gândit la răzbunare. S-a făcut acum revoluţionară. Tot ce câştigă de la galanţii ei bogaţi, dă poporului. A luat parte la toate mişcările. Era şi la 20 iunie la Tuilerii, *(se întoarce ca să întrebe)* nu, Santerre ?

Santerre: Da, era îmbrăcată ca amazoană şi cu o suliţă în mână.

Camille *(exact)*: Ăsta e costumul ei. E idolatrizată de popor.

Lucile *(copilăroasă)*: Ah, amazoană şi cu o suliţă... Aş vrea să fiu şi eu...

Camille *(necăjind-o)*: Dar dragă, tu n-ai nici un motiv să faci asta... Întâi, că eu nu te-am sedus pe tine...

Lucile *(fraged indignată)*: Mizerabil Hon, Hon.

Camille: Pe urmă tu eşti cea nobilă, iar nu eu... Dar în orice caz, întâi te-am luat de nevastă şi pe urmă te-am sedus. Aşa că n-ai de ce să te răzbuni...

Lucile *(îl trage, înciudată, de păr)*: Hon, Hon!...

Danton *(nerăbdător, dar domol)*: Ei hai, vă duceţi? Fabre, ia-le de aici...

Camille: Mă duc şi eu...

Danton *(neplăcut surprins)*: De ce? Tu rămâi. Ai treabă cu noi. Lasă-l pe Fabre cu ele. El e autor dramatic şi se pricepe la intrigi.

Camille *(glumind tot gazetăreşte)*: Mi-e frică de el. E şi intrigant, şi e şi mai urât decât mine... E în stare să-i placă Lucilei... Mă înşeală.

Danton *(cu un zâmbet strâmb)*: Ah, Camille, fii serios...

Camille: Bine, rămân, dar să nu mă înşeli, Lucile, auzi?

Lucile: Nu, mizerabil urât, nu *(îl sărută lung, Danton îi desparte).*

Robespierre *(cu o decizie rece, liniştită)*: Vă întovărăşesc şi eu câţiva paşi.

Toţi *(îl privesc încremeniţi, uimiţi)*: Cum? Pleci ?

Robespierre *(rece, fără gesturi, afectat)*: Nu văd de ce ar fi necesară prezenţa mea aici... *(se salută şi se despart).*

SCENA III

Danton, Camille Desmoulins, Westermann, Chabot, Grangeneuve, Billaud-Varenne, Santerre, *mai târziu* **Marat** şi **X.**

Westermann *(pe gânduri, nemulţumit, bănuitor)*: Robespierre ăsta! *(îşi muşcă buza de jos).*

Camille: În ceea ce priveşte virtutea lui, e ipocrizie curată. Când eram în liceu, era îndrăgostit de o verişoară a lui şi, în orele de clasă îmi arăta pe sub bancă toate scrisorile lui de dragoste... *(deodată simpla figură imobilă a lui Danton provoacă tăcerea tuturor şi încarcă atmosfera).*

Danton *(masiv, nervos, dă impresia că are vocea grea de o intensă viaţă chinuită, dospită în adânc)*: Prieteni, la ora asta cea mai mare parte a Parisului petrece. Alta aşteaptă cu înfrigurare armatele străine. Cei sortiţi să salveze patria îşi petrec timpul între spaima copilăroasă şi petrecere *(cu o înfiorare simplă, scăzută).* Dar Franţa nu e nici Capet, nici girondinii, nici chiar toată populaţia de azi a Parisului. Şi pentru că ea trebuie să fie cineva, astă seară suntem noi *(simţind ca dintr-un început realitatea).* De cei adunaţi aici, depinde mântuirea patriei noastre şi libertatea lumii *(sunt toţi cuprinşi de o nouă emoţie).* Vineri seara?

Westermann *(întărind)*: Danton, am jurat cu toţii.

Danton: Atunci, Westermann, să trecem de la vorbe la fapte... Scoate harta *(se trage o masă în mijloc, se desfăşoară harta)*: Ce-aţi hotărât, Camille?

Camille: Santerre are să-ţi arate planul şase. Ieri la *Cadranul Albastru* nu s-a putut ţine şedinţă decât până la opt seara. Pe urmă ne-am dus cu toţii la Antoine...

Danton: Au venit toţi membrii comitetului ?

Camille *(fără "tragic")*: Toţi.

Danton: Ei şi ?

Camille: O să-ţi arate Santerre ce s-a hotărât *(şi vioi ca totdeauna).* Eu vreau să vă spun o întâmplare: Ştii că Antoine stă pe Rue Saint-Honoré, în aceeaşi casă cu Robespierre. Pe la miezul nopţii, ne pomenim cu bătrâna Duplay îngrozită *(aici o imită aproximativ)*: Ce faceţi aici? Vreţi să pierdeţi pe Robespierre? Plecaţi din casa mea... Antoine i-a răspuns: Da, e vorba de el! Şi n-are decât să se ascundă dacă îi e frică.

Toţi *(se miră de întâmplarea asta).*

Danton *(prezident prin fizicul lui, de ciclop parcă)*: Ei, Santerre.

Santerre: Să-l explice Westermann că a însemnat planul pe hartă...

Westermann *(lămureşte)*: Santerre va aduce 30.000 de oameni din foburgul St. Antoine, iar Alexandre va aduce 10.000 din cartierul St. Marceaux. Prima coloană sub conducerea lui Santerre şi a mea debuşează pe la Primărie, pe sub arcada St. Jean. Ne întâlnim cu coloana formată din marsiliezi, bretoni şi cartierul St. Marceaux, la podul St. Michel. De acolo ne îndreptăm spre piaţa Caroussel. Din ordinul primarului un convoi cu muniţii se va găsi, ca din întâmplare, în drumul marsiliezilor. Cum garda va fi slabă – cu intenţie – vom pune mâna pe el.

Danton *(adaogă, mulţumit)*: Am obţinut ca secţia noastră chiar, a Teatrului Francez, să facă paza parcului de artilerie de la Pont-Neuf *(toţi surâd cu înţeles)*.

Westermann: Da? Atunci totul se simplifică. După câte ştim sunt acolo opt sute de lăzi de cartuşe, afară de cele 4 tunuri.

Danton: Primarul cere precis şi o gardă care să-l aresteze, de formă, fireşte, ca să fie situaţia lui în regulă...

Westermann: O mie de oameni vor rămâne să înconjoare Primăria, 400 de oameni vor ocupa directoratul departamentului. Mici detaşamente vor ocupa Arsenalul, hala de grâu, Palatul Invalizilor, casele miniştrilor... podurile de pe Sena.

Danton *(ascultă, gândind concentrat câtva timp, căutând)*: Unirea coloanelor nu e bine fixată la podul St. Michel *(toţi se miră)*. De două zile strada Leduc e înfundată.

Westermann *(cauta pe gânduri)*: Ai dreptate.

Danton: Se va fixa la Pont-Neuf? Ce zici ?

Westermann: E într-adevăr mai bine.

Danton *(dându-şi seama de gravitatea lucrului)*: Santerre, eşti sigur de cei 30 de mii de oameni ?

Santerre *(flăcău fără grijă şi încrezător)*: Danton, răspund de ei.

Danton *(preocupat)*: Westermann, batalionul marsiliezilor?

Westermann: Am stăruit cu Panis, pe lângă Barbaroux, şi ni l-au adus aici, la îndemână. Sunt peste drum în curtea mănăstirii, la cordelieri.

Danton *(se însenineaza şi el)*: A, bun... Şi bretonii ?

Westermann: Şi ei sunt siguri *(mai departe)*. Am comandat 6 placarde mari, cu inscripţia: "Moarte celor care vor trage în popor".

Camille: Să se facă şi o mie cinci sute de afişe... Am să le fac eu.

Westermann *(cuminte şi bun ostaş)*: Vom avea un drapel roşu.

Danton: Cum stă apărarea Palatului? Pe ce forţe pot conta ei ?

Westermann *(de asta e sigur)*: Un regiment de elveţieni şi 500 de regalişti, oameni ai Curţii, "Cavalerii Pumnalului", care vor lupta toţi până la unul...

Danton: Garda Naţională?

Westermann *(legat)*: 16 batalioane destul de nesigure pentru ei. Cel mult dacă două batalioane le vor fi credincioase. Tunarii iarăşi, la primul semnal, vor trece de partea noastră, cu tunuri cu tot.

Danton *(mereu cu grija amănuntelor, minte de comandant înnăscut)*: Cine comandă Garda Naţională, sâmbătă? Al cui e rândul?

Westermann *(întunecat)*: Mandat, constituţional, dar devotat regelui *(descurajat)*. E partea slabă a întregului plan.

Danton *(ca o pecete grea)*: Îl vom înlocui...

Westermann: Acum, Danton, spune-ne d-ta, ce măsuri ai luat?

Grangeneuve *(sfătos, inimos)*: Daţi-mi voie, prieteni, să întreb eu mai întâi ceva... iar pe urmă cetăţeanul Danton ne va da lămuririle necesare... şi va risipi desigur şi îndoielile pe care le am eu.

Danton *(cu deferenţă, prietenos)*: Grangeneuve, vorbeşte.

Grangeneuve *(inimă cinstită)*: Vă rog să nu vedeţi în tot ce voi spune, decât grija mea cea mare, că o mişcare de care depinde salvarea patriei s-ar putea să nu reuşească. Şi uite ce mă îndrituie să cred asta. Ziua de 20 iunie a fost o mare greşeală... Ea a întărit regalitatea. Asta o simţim cu toţii, nu-i aşa? *(toţi convin)* Această nefericită manifestaţie ne-a înstrăinat simpatiile provinciei, care a manifestat pentru Curte, a dat prilej regelui să suspende pe primar şi pe procurorul general... Şi, vi-o spun cu durere, a descurajat într-atât pe prietenii noştri girondini, încât i-a făcut să se gândească la o posibilitate de înţelegere cu Regele. E vorba numai de câteva ministere.

Camille *(cunoaşte şiretenia)*: Şi cum regele nu vrea decât să câştige timp...

Grangeneuve *(la punct)*: Cum regele nu vrea decât să câştige timp, – trei săptămâni – a acordat orice, sigur fiind că va lua înapoi totul *(şi ei ştiu că e profund adevărat)*.

Danton *(politic)*: Grangeneuve, ai toată dreptatea când judeci mişcarea neroadă de la 20 iunie, dar acum e vorba despre altceva. Am să vă explic amănunţit.

Grangeneuve *(cu grijă să nu nemulţumească)*: Nu te supăra dacă te întreb...

Danton *(face un gest de reproş amical)*: Grangeneuve...

Grangeneuve: Santerre crede că va ridica 30 de mii de oameni. Asta se putea luna trecută. În definitiv să nu uităm un lucru: că acest plan de insurecţie, exact acelaşi – cu aceleaşi promisiuni ale lui Santerre – a eşuat acum 10 zile, de ne-am trezit la miezul nopţii singuri, încât era să compromitem totul.

Westermann *(dându-şi seama de importanţa lucrului pe care-l spune)*: Grangeneuve... astăzi e Danton care conduce.

Grangeneuve: Dacă n-ar fi el, n-aş mai încerca din nou o mişcare care a dat greş atât de jalnic.

Danton *(cu toată greutatea, cu coatele puternic pe masă)*: Aşadar, iată care e situaţia: Atacul pe care Santerre şi *(accentuează, căci are mai multă încredere)* Westermann îl vor conduce nu va fi o simplă năvală de stradă... Va fi, cetăţeni, o mişcare politică *(toţi îl ascultă cu interes, privirile sunt aţintite asupra lui)*. Adunarea Naţională va detrona pe Ludovic care va deveni prizonierul nostru şi va fi trimis la Vincennes.

Toţi *(senzaţia produsă e felurită, dar nu e unul să nu fie impresionat şi atent)*.

Grangeneuve *(uimit)*: Dar Adunarea Naţională e constituţională!

Danton *(lămurind un plan adânc gândit)*: Consiliul Comunei va vota detronarea şi pe urmă in corpore va merge în fruntea poporului, la Adunare, cerând convocarea unei Convenţii care să decidă de tronul Franţei *(mereu uimire şi nedumerire)*.

Santerre *(extrem de surprins)*: Dar Consiliul Comunei e "moderat" Danton! Lafayette-ist! Nu sunt nici 3 luni de când te-a ameninţat, şi pe d-ta şi pe Manuel, când aţi cerut scoaterea bustului...

Danton *(face o pauză lungă intenţionată)*: Vom dizolva Consiliul comunal şi vom numi altul, al nostru...

Toţi *(urmăresc încordat, nu pricep nimic şi toate privirile sunt întrebătoare)*.

Grangeneuve: Bine, dar asta când?

Danton: Chiar în noaptea dintre 9 şi 10 august.

Toate secţiunile electorale ale Parisului se vor întruni spontan şi se vor prezenta vechiului Consiliu declarând că poporul îi retrage încrederea şi că a numit alţi delegaţi *(acum înţeleg şi ei, din această cauză sunt mai surprinşi însă)*.

Grangeneuve: Crezi că are să reuşească? *(sfios)* Ştiu că acum 5 zile secţia Mauconseil a votat nerecunoaşterea regelui, dar din cele 43 de secţii, numai 14 au aderat la hotărârea ei.... *(argumentul e convingător pentru toată lumea şi atmosfera e nesigură)*.

Danton: Grangeneuve... Obiecţiunea d-tale e foarte îndreptăţită... Dovadă, chiar în seara aceea, în calitatea mea de preşedinte al secţiei Teatrului Francez, am prezentat propunerea ca *(pauză nervoasă... şi pe urmă spune cele ce urmează căci aceasta constituie prima realizare de sufragiu universal)* de vreme ce toată lumea, acum când *Patria e în pericol,* e chemată să ia armele, e nedrept ca numai cetăţenii bogaţi să aibă drept de vot *(categoric şi bărbăteşte)*. Dacă toţi luptă, atunci toţi trebuie să aibă drept de vot *(scăzut)*. Pot să vă spun că majoritatea secţiilor ne-au imitat. Prin urmare, convocând să voteze pe toată lumea, nu numai cei

cu avere, cum vor *(ironic)* constituţionalii, alegem noi delegaţi, noii delegaţi se prezintă la Primărie şi se constituie în Consiliu, notificând celui vechi că e dizolvat, noul Consiliu se prezintă la Adunare şi îi pretinde detronarea *(cu ochii plini de viaţă)*. E o mişcare politică, nu numai de stradă...
(Lovitura apare genială şi toţi sunt sub impresia expunerii).

Grangeneuve *(uimit, cu admiraţie)*: Să voteze toată lumea, nu numai cei bogaţi? Nu e rău! Asta ar fi adevărata revoluţie *(se întoarce către ceilalţi care aprobă cald).*

Danton *(a fost urmărit cu o atenţie aproape fluidă de către toţi, adaogă acum ca o paranteză neglijentă)*: A, trebuie să vă mai spun un lucru. Ca să putem fi siguri de garda naţională – nu de oameni, ci de ofiţeri, bineînţeles – ieri secţiunea noastră a obţinut suprimarea statului major al gărzii. Acesta nu va avea decât şefi de secţie şi *(subliniază masiv cu buza lui sfâşiată de corn de taur)*... nu va putea executa nici un ordin fără cererea autorităţii civile...

Chabot *(uimit de această abilitate, îl întregeşte, cu ochii scânteietori...)*: Municipale?!

Danton *(din toată figura neregulată, de uriaş slut, se adună o privire precisă, şi, după o secundă, rezolvată într-un surâs larg)*: Municipale *(Toţi se privesc între ei, căci înseamnă că în cazul acesta ei înşişi vor fi comandanţii... forţele de apărare ale Palatului. Se aude mişcare pe scară, toţi tresar, dar fără frică aşteaptă.)* E Marat *(capetele se întorc spre uşă).*

SCENA IV
Aceiaşi, Marat

Marat, trup îndesat, cu umeri laţi, dar dezarticulat, ros de febră. Dacă într-adevăr cancerul e boala provocată de o celulă care se înmulţeşte dezorganizat, atunci tot trupul lepros al lui Marat e parcă devorat de inima lui care creşte necontenit, distrugând restul. Are ochii încinşi de o continuă panică. E singurul dintre şefii revoluţionari sordit îmbrăcat. În tăcerea întrebătoare care l-a întâmpinat, aruncă pe masă un plic albastru şi plimbă o privire ca o amară învinuire.

Camille *(nervos, viu, cel mai tânăr dintre ei)*: Ei?

Marat *(rânjind)*: A fost găsit în buzunarul unui aristrocrat ucis pentru că era suspect. E semnul prin care Curtea convoacă pe "Cavalerii Pumnalului" anunţându-i să fie gata să măcelărească pe revoluţionari, căci trupele lui Brunswick sunt la porţile Parisului!

Danton *(scoate şi el un plic la fel şi i-l aruncă pe masă)*: Da.

Marat *(violent)*: Atunci ce mai aşteptaţi?

Danton *(a cărui privire e material masivă şi căruia buza necrestată de jos îi dă un început de surâs calm)*: Marat, totul e pregătit. Toţi cei care suntem aici ne-am jurat să facem totul ca să salvăm Franţa. Vineri vom ataca Tuileriile.

Marat *(destins, descurajat, simţind nevoia să caute sprijin)*: Nu e nimic de făcut. "Vom ataca". Ah! când legiunea laşilor petrece, când se varsă la Paris Royal cupe de şampanie pe sânii femeilor pierdute, când în toate casele nobililor se fac pregătiri pentru primirea prusacilor... *(se îneacă de silă şi descurajare, nu termină fraza)* Toată sforţarea noastră e de prisos.

Danton *(îl priveşte lung, matur)*: Dar, Marat, exagerezi... Fireşte, situaţia e dintre cele mai grele, dar nu e ireparabilă... Tu, acolo în subterana ta umedă, vezi toate prea în negru... Westermann, care e situaţia la frontieră ?

Westermann *(trist, dă un raport automat)*: Trupele noastre bătute în Belgia se retrag dincoace de frontieră... Armatele lui Lukner sunt în descompunere, vin în fugă spre Paris *(aerul parcă se îngroaşă, toate privirile se întunecă tăcute).*

Marat *(se ridică din nou, reluând cu o relativă linişte)*: Am mai făcut un ultim apel către acest popor de laşi. Apare în numărul de mâine din *Amicul poporului.* Am o corectură la mine.

Danton *(prietenos)*: Citeşte-o.

Marat *(Citeşte cu gura arsă – aci contopite într-unul singur – cele două atroce şi memorabile articole, care au provocat şi exasperat masacrele de halucinantă amintire, ale nobilimii şi preoţimii adunate în închisori. Inima şi sânii fragezi ai principesei de Lamballe, purtaţi în suliţi pe străzile Parisului peste câteva zile, inima caldă şi devorantă a lui Marat, iată cele două coordonate sufleteşti ale timpului. Citeşte într-o încălecare de respiraţii, care corespunde încălecării frazelor în articol)*: *"Amicul poporului* către francezii patrioţi... Scumpii mei concetăţeni, hoardele numeroase de despoţi conjuraţi înaintează împotriva noastră. Patria e gata să sucombe sub loviturile lor, în 15 zile ea nu va mai fi, noi înşine vom fi dispărut din numărul celor ce trăiesc, dacă nu încetăm imediat toate urile, dacă nu amânăm toate neînţelegerile, dacă nu impunem tăcere tuturor micilor pasiuni, ca să ne unim împotriva duşmanului comun, ca să luăm, în sfârşit, toate măsurile ca să scăpăm casele noastre de jaf şi foc, femeile şi fetele noastre de brutalitatea soldateskei prusace, copiii noştri de jugul ruşinos al sclaviei şi vieţile noastre de fierul asasin. Vă roagă aceasta, *Amicul poporului* în genunchi, acum, în ora grea a primejdiei. Vă roagă cel care v-a prezis că armatele

noastre vor fi inutil conduse la măcel de generali perfizi, şi iată trei ruşinoase înfrângeri au semnalat deschiderea campaniei, v-a prezis că frontierele ţării vor fi predate inamicului, şi iată inamicul a luat cetăţile din nord, v-a prezis că acei care se declarau prietenii libertăţii şi ai Revoluţiei nu fac decât să le submineze, şi iată că sunteţi nevoiţi să luptaţi cu armate străine ca să apăraţi ce aţi dobândit cu atâtea sacrificii *(s-a oprit să respire, dar reia parcă fără să sfârşească respiraţia).*

Nu vă faceţi nici o iluzie... S-a sfârşit cu noi pentru totdeauna dacă, astăzi chiar, toţi prietenii libertăţii, toţi cei din Garda Naţională, toţi bravii sans culottes, toţi cei care pot să ţină o armă în mână, nu se vor înscrie în pieţele publice ca să meargă împotriva duşmanului, dacă toţi caii disponibili în capitală nu sunt luaţi ca să le facă o cavalerie uşoară, dacă jandarmeria nu primeşte ordin să meargă, dacă ministrul de război nu ocupă imediat înălţimile din jurul Parisului şi nu lucrează ca să pună în stare de apărare... De astă seară începând, sub ameninţarea pedepsei cu moartea, toate atelierele, toţi meseriaşii să lucreze arme şi muniţiuni *(ochii lui văd în interior Franţa transformată în uzină).*

Şi să cerem ca numaidecât comisari speciali să fie însărcinaţi să facă percheziţii inchizitoriale în orice casă *(toţi îl urmăresc neliniştiţi)* şi să aresteze, executând pe toţi cei înţeleşi cu armatele duşmane, pe cei care, împiedicând apărarea, nu aşteaptă decât victoria prusacilor ca să se răzbune, măcelărindu-ne femeile şi copiii rămaşi acasă *(legat, dezbătut deja în sufletul lui şi cu hotărârea luată).* Nimeni mai mult ca mine nu are groază de sânge, dar ca să îl împiedicăm să curgă în valuri, vă îndemn să lăsaţi să curgă câteva picături *(enumerarea care urmează, menţinută mereu la "înaltă tensiune", dă celor de faţă o senzaţie care nu se mai poate preciza, de extreme, cum un fier înroşit şi aerul lichefieat prin frig produc aceeaşi senzaţie).* Ca să acordaţi datoriile de umanitate în grija siguranţei publice, vă propun să decimaţi pe membrii contrarevoluţionari ai municipalităţii, pe judecătorii de pace, pe membrii departamentului şi Adunării Naţionale *(energic răspicat).* Declaraţi regelui că dacă în 15 zile austriecii şi prusienii nu sunt la 20 leghe de frontieră, îl vom duce la eşafod! Iar toţi ceilalţi, la frontieră!..." *(şi ca şi când s-ar fi sfârşit curentul, cade descurajat, îndurerat)* Dar toate, toate sunt de prisos... *(şuierat)* Popor flecar, nu te vei mişca niciodată. Totul e pierdut... *(toţi rămân multă vreme sub impresia articolului, privirile ocolesc şi tristeţea e copleşitoare)*

Westermann *(gânditor)*: E greu să mişti poporul ăsta, pentru ceva conştient...

Camille *(murmură pe gânduri)*: Dacă s-ar putea întâmpla un fapt care să-i dezmeticească pe toţi...

Marat: Până să se dezmeticească toţi, vom fi prinşi şi executaţi noi.

Danton *(pe gânduri)*: O, asta n-ar fi prea grav. Ar fi poate singurul lucru care ar trezi din lâncezeală poporul... *(tăcere îndelungată).*

Grangeneuve *(încă tânăr, burghez, cu aer cumsecade, cu vorba molatecă. Îl ghiceşti mărginit, dar chinuit de frământări interioare. E ascultat de toţi cu bunăvoinţă)*: Aveţi dreptate. Poporul nu se va ridica singur, îi trebuie ceva care să-i provoace un acces de mânie şi groază. Cum să i-l dăm? *(cu o emoţie uşoară, largă)* Cred că l-am găsit în inima mea. Trebuie ca o victimă să cadă sub cuţitul aristocraţilor, că e necesar ca omorul să fie comis la porţile Tuileriilor. Dar cine să fie cel sacrificat? *(respiră, puţin asmatic)* Să fiu eu... *(toţi încremenesc)* Cuvântul meu e nul, viaţa mea este inutilă libertăţii. Cel puţin moartea mea îi va servi.

O tăcere grea; în acelaşi sfert de secundă toate privirile au devenit umede. Danton emoţionat ar vrea să spuie ceva, să facă un gest, dar negăsind nimic surâde cu buza crestată. Calzi, ochii lui mari şi iluminaţi învăluie cu o adâncă simpatie pe Grangeneuve.

Chabot: Ei bine, dacă trebuie două victime... voi fi eu a doua *(tăcere apăsătoare căci toţi sunt sub întâia impresie).*

Grangeneuve: Nu, tu vei fi cel care va executa planul.

Camille: Grangeneuve, nu sunt vrednic să te îmbrăţişez. *(În timpul acesta lui Danton i se aduce un bilet. Îl citeşte, face un semn afirmativ şi pe urmă revine la convorbirea generală.)*

Grangeneuve: Aşadar, prieteni, mă duc acasă să-mi scriu testamentul iar la miezul nopţii voi fi la Tuilerii. Cadavrul meu, găsit mâine acolo, va fi, să nădăjduim....

Westermann *(muşcându-şi tulburat buza de jos)*: Atunci...? *(se scoală)*: Mergem cu toţii, nu? *(se scoală rând pe rând toată lumea, căci toţi au impresia că după gestul lui Grangeneuve trebuie "ridicată şedinţa")*

Danton: Westermann, mâine de dimineaţă, înainte de plecarea mea, vii pentru stabilirea amănuntelor.

(Conducând pe oaspeţi, rămâne puţin în urmă, reţine, cu mâna pe umărul lui, pe Chabot, îi spune încet): Chabot, nu vei pune în aplicare planul. Sunt fapte care nu se fac. Dar aş vrea să ştiu, de curiozitate, dacă vine la Tuilerii... Du-te, la noapte, numai ca să vezi *(ca un rezultat al propriei experienţe).* Cunoaştem atât de puţin oamenii... *(vorbind apoi tare, ca să fie auzit pe scară)*: Camille, eu plec mâine dimineaţă la Arcis.

Camille *(revenind surprins, uluit)*: Danton!

Danton *(stânjenit, încurcat)*: E neapărat nevoie să mă duc. Nu se ştie ce se poate întâmpla. Vreau să fac un act de donaţie la notar. Trebuie să asigur bătrâneţile mamii. Şi pe urmă, am nevoie de o plimbare cu trăsura. Aici nu pot gândi nimic. Nicăieri nu pot gândi mai bine decât trântit în droşcă pe şosea, aşa printre dealuri şi ogoare...

SCENA V
Danton, X, Marat

Danton *(A luminat cu un sfeşnic scara, pentru ca să poată coborî toţi; pe urmă revine, fără să observe că Marat s-a ascuns după o draperie. Stă puţin pe gânduri şi apoi se duce la uşa opusă, care dă spre scara slugilor. Revine cu X şi urmărind parcă o idee fixă, tace câtva timp; apoi)*: Te-am primit numai ca să-ţi spun că e ultima dată când mai calci la mine.

X: Trebuia neapărat să vorbim astă seară. Am intrat pe cealaltă uşă, căci ştiam...

Danton *(aspru, cu o duritate masivă, fără să-l privească)*: Cu regele d-tale, cu un rege care aduce armatele străine în ţară nu se poate sta de vorbă... De altminteri, de trei luni n-ai mai fost pe aici şi bine ai făcut. De ce ai venit azi?

X: Danton, eşti hotărât să răstorni pe rege! Astă seară ?

Danton *(privindu-l precis)*: Nu... Vineri seara...

X *(uimit, de-abia se aşezase şi sare în picioare)*: Danton, la Palat se contează pe d-ta.

Danton: Repetă-le şi din partea mea întrebarea lui Guadet: Are regele mijloace să salveze ordinea publică şi imperiul? *(X înţepeneşte surprins)* Ei bine, dacă nu, să plece! Orice guvern e mai bun pentru un stat, decât cel anarhic.

X *(nu-şi mai găseşte echilibrul)*: Dar simpatiile tale, Danton? Aveai alte sentimente pentru rege şi regină...!?

Danton: Ce înseamnă un rege înconjurat de atâţi proşti cu creier de găină...? Ce înseamnă simpatiile mele, atunci când e vorba de Franţa?

X *(recăpătând curaj)*: Dar ştii cât iubeşte regele această Franţă?

Danton *(mânios, profund îndurerat)*: Atunci de ce o dă legată duşmanilor? De ce pune interesele lui mai presus de ale ei. Nu vezi? Un Ludovic e mai întâi monarh şi numai în urmă francez *(desparte gânduri vechi)*. E atât de ipocrit... *(cu o strâmbătură de silă)* Asta mă dezgustă. Prefer îndrăzneala conţilor Anglemont şi d'Herville *(trist)*. I-am spus lui Ludovic să aleagă între Franţa şi Coblenz. El a ales Coblenzul. S-a sfârşit... *(L-a condus pe X –*

pur şi simplu – vorbind. Rămâne apoi singur în scenă. Deodată apare de după perdea Marat).

Danton *(uimit)*: Marat... Ce-i asta?

Marat *(înfrigurat, ruşinat de fapta lui, pătimaş, bâlbâie)*: Danton, toată lumea trădează...

Danton *(tot trupul lui uriaş înfloreşte, ca un arbore în surâs)*: Marat?

Marat *(tot mai ruşinat, dar cu privirea de fier, hotărât)*: Nu ştiu... toţi trădează... de toţi mi-e frică.

Danton *(privindu-l mirat, surâde mereu).*

TABLOUL II

Seara de 9 august. Acelaşi interior. Gabrielle încearcă să culce pe Antoine. E în atmosfera încărcată, în neastâmpărul tuturor o nervozitate, ca la începutul unei înfăptuiri mari. Gabrielle, gospodină necăjită, trece din cameră în cameră, orânduind, căutând. Danton stă, cu buzele nervoase, cuprins de o tăcută şi mistuitoare febră, într-un fotoliu.

SCENA I

Danton, Gabrielle, M-me Charpentier, Omul, Fabre, Camille, Lucile, Freron, M-me Robert, Antoine, Simion

Gabrielle *(mângâietoare, dar fără "calinărie")*: Tony, haide micule, haide culcă-te *(strigă servitoarei care e dincolo).* Marie, fă patul lui Tony.

Madame Charpentier *(mama Gabriellei)*: Marie, deschide puţin fereastra, e o căldură înăbuşitoare aici...

Gabrielle: Nu se poate, miroase de nesuferit în curtea asta... *(îl vede pe Danton frământat de gânduri şi întreabă cu ochi neliniştiţi...)* Mamă, ce-o să fie diseară? *(pe urmă ascultă, cu sufletul pe buze şi cu ochii în lacrimi, ce spune curierul care intră şi, pe care, cum îl vede, Danton se scoală)*

Omul *(se şterge de sudoare):* Uf... e o căldură şi o înghesuială pe stradă...

Danton *(neliniştit, dar masiv)*: Ei ?

Omul *(puţin cam fonf şi domolit)*: Au început să vie gărzile... Toţi elveţienii înarmaţi au fost scoşi în curte... Se vede lumină multă în tot Palatul... N-am putut să vorbesc cu nevastă-mea că era prea târziu... Şi la bucătărie nu se mai poate trece... Dar în bal-

con era lume... Acum nimeni nu mai poate intra acolo... *(aşteaptă, privind prin casă).*

Danton: Bine, du-te înapoi...

Gabrielle *(priveşte lung şi plânge fără să spună o vorbă, mângâie, ca şi când ar vrea să-l apere, băiatul. Danton începe să se plimbe prin casă, mereu nervos, preocupat).*

Fabre *(intrând încălzit şi, ca de obicei, puţin afectat):* Unde e Danton...? *(îl vede)* Am fost cu trăsura până la han... L-am căutat pe Henriot, a spus că vine negreşit, dar are impresia că nu poate conta decât pe cel mult două sute de oameni *(Danton, "se aştepta", zâmbeşte ironic).* Mă duc acum la St. Marceaux. Gabrielle, dă-mi te rog un pahar cu apă... *(i-aduce apă)* Dar ce-i asta, plângi? Gabrielle, n-am făcut nimic, dacă începem aşa...

Gabrielle *(lasă totul şi fuge să ia copilul în braţe, copilul plânge şi el, când o vede pe mamă-sa plângând).*

Fabre: Danton, mă duc la St. Marceaux... *(ca şi când şi-a adus aminte, şi mai scăzut, mirat)* L-a chemat pe primar la Palat. Petion era foarte necăjit că nu a venit încă garda să-l aresteze... Spune că dacă ar fi fost arestat, nu ar mai fi fost nevoit să se ducă la Tuilerii. Vezi de dă ordin *(Danton îl asigură, cu un gest absent, de preocupat).* La revedere, dacă vine Camille să mă aştepte *(iese).*

Se aud apoi voci pe scară. Vin Lucile şi Desmoulins, sunt amândoi bine dispuşi.

Camille: Unde e Danton? Ei... *(Danton tace, vede pe Gabrielle)* Lucile, uite cum plânge Gabrielle...

Lucile *(nebunatică şi nervoasă)*: E imposibil. Ţi se pare ţie, Gabrielle e spartană *(se apropie, izbucneşte în râs).* Dumnezeule, plânge? Gabrielle plânge... *(râde ca o nebună)* Gabrielle, uită-te la mine! *(o ia de mână)* Nu, serios, plânge... *(ia cu degetul lacrimile de pe obrazul Gabrielei)* da... *(izbucneşte iar în râs nestăpânit, arată pe M-me Charpentier)* Uite şi maman plânge...

Gabrielle *(îndurerată)*: Cum poate să râdă cineva aşa?

Lucile: Ce ne ameninţă? Nimic... Totul merge admirabil... Nu-i aşa, Danton? *(Danton surâde preocupat)* Şi tu *(băiatului)* mormolocule, ce-i cu tine, de ce stai aşa?... Culcă băiatul, Gabrielle. Ce-i cu asta? Dacă n-aţi venit la noi la masă... N-aţi mai sta aşa...

Danton *(întreabă, destul de absent, zâmbind)*: Ei, i-aţi montat pe marsiliezi?

Camille: Nici o teamă... Acum ne-am sculat de la masă... Barbaroux a plecat direct la oamenii lui... Freron s-a dus la Westermann...

Lucile *(prea veselă, pentru asemenea atmosferă)*: Nu serios, Gabrielle, de ce n-ai venit? A fost o masă minunată. Ştii, ca în pragul unui mare eveniment. Flori, am scos vesela de argint... Ne-a dat mama nişte vin!...

Danton *(necăjind-o)*: Şi, bine înţeles, tu între toţi... *(către Camille)*: Uite o aristocrată care slujeşte, tocmai cu eleganţa ei, cauza poporului *(Lucile râde bucuroasă)*.

Gabrielle *(uimită şi amărâtă)*: Cum poate să râdă cineva aşa?

Lucile *(brusc serioasă şi cu ochii mari umeziţi)*: Vai, asta înseamnă poate că am să plâng mult în noaptea asta *(tremură în ea ca o presimţire, rămâne pe gânduri)*.

Camille *(fără să fie prea pătruns de greutatea clipei)*: Cât e ceasul?

Danton *(continuându-şi socotelile şi îndoielile din el, face semn că mai e vreme)*.

Mama *(e gata de plecare)*: Gabrielle...

Gabrielle: Pleci mamă...? Cum pleci aşa singură?... Doamne, Dumnezeule, nu mai ştiu unde mi-e capul...

Lucile: Hai s-o conducem noi... Maman Charpentier, te conducem noi până la cafenea... Hai, Gabrielle... *(ies toate trei)*.

Danton *(priveşte nervos pe fereastră, Camille e acum liniştit şi nu înţelege situaţia)*.

Freron *(intră, Camille îi iese înainte)*: Danton.

Camille *(fără ocol la ceea ce e important)*: Ce face Santerre ?

Freron: Au început să se strângă oamenii... Berăria e plină de lume... A desfundat Santerre două butoaie de bere... Westermann cere să-i trimiteţi mereu veşti de aici...

Madame Robert *(intră)*: Ce lume... Ce lume pe stradă... Toate casele sunt iluminate...

Camille: Ce zic oamenii, ce se vorbeşte ?

Madame Robert: Pe unde am trecut eu... că n-am venit direct, am trecut întâi pe la ....

Camille *(o întrerupe nervos)*: Şi ?

Madame Robert: Oamenii au ieşit pe la porţi şi aşteaptă... să vadă încotro ies lucrurile. Bărbatu-meu s-a dus la biroul secţiei ca s-o convoace... De acolo vine, cu delegaţii, la primărie.

Camille: Mă duc jos să iau cheia de la clopotniţă. Vreau să trag chiar eu clopotele... Hai, Freron... *(iese împreună cu Freron)*.

Madame Robert: Dar unde e Gabrielle?

Danton *(se plimbă greu îngândurat de la un capăt la altul)*: S-au dus, ea cu Lucile, să conducă pe mama *(şi o clipă întrerupt, iar se plimbă. Lucile şi Gabrielle se întorc chiar acum)*.

Madame Robert *(mirată că ele s-au întors)*: Ei aţi şi condus-o?

Gabrielle: Nu, că e cu neputinţă *(şi-acum e uimită)*. E o lume pe stradă...

De altfel, tocmai venea Pierre s-o ia... I s-a făcut frică Lucilei de atâta lume...

Lucile *(lui Danton, ca un copil mirat)*: Au trecut nişte soldaţi călare... Cântau toţi cântecul cel nou, adus de marsiliezi *(fredonează o măsură... Danton are o sclipire în ochi)* Ah, Dumnezeule, ce are să fie astă seară!

Intră Antoine şi Simion de Strasbourg.

Antoine *(grăbit, are multe şi importante de spus)*: Unde-i Danton?

Danton *(neliniştit)*: Da?

Antoine *(după ce a venit aproape)*: În timp ce noi ţineam şedinţa subcomitetului, a intrat la noi un regalist... Chiar în casa alăturată ţin şi ei şedinţă, iar ăsta, se vede, a greşit uşa... *(toţi se adună interesaţi)*: Ce facem? Tallien vrea să-l omoare... şi să atacăm casa vecină...

Danton *(mereu potolit, ca pornit pe un drum mare)*: Ţineţi-l, fără să-i faceţi nimic... Supravegheaţi numai casa...

Antoine: Ei, când tragem clopotele ?

Danton *(îndreaptă un tablou atârnat în perete care se strâmbase)*: După ce-l auziţi pe al nostru, pe al cordelierilor *(rămâne iar absent)*.

Antoine *(ironic)*: Ştii că Robespierre a "dispărut" *(dar nu mai aşteaptă răspuns)*.

Simion *(după ce nu ştie ce să facă o clipă)*: Bună seara *(ies)*.

Danton *(surâde unei privelişti din el însuşi, se înnourează apoi şi se plimbă iar prin casă. Femeile îl privesc cu coada ochiului, vorbind între ele)*.

Camille *(intră cel dintâi, prea impresionat, prea prompt, are o armă în mână)*: Gata.

Freron *(care vine după el)*: Hai, Danton.

Lucile *(când îl vede pe Camille înarmat ţipă)*: Ah! *(îl priveşte aiurită şi fuge într-un colţ ca să nu se vadă că plânge)*

Freron: Danton. Hai la Cordilieri. Trebuie să ne chemăm oamenii *(nemulţumit)*. Consiliul Comunal s-a adunat şi deliberează.

Danton *(cu ochii grei, fără grijă)*: Petion ?

Freron: E reţinut la Palat drept zălog că nu are să se întâmple nimic.

Danton *(acum nervos, se răsuceşte în el, stă un moment pe gânduri, pe urmă se vede că acceptă situaţia)*: Haide.

Camille *(prea prins de ceea ce vede şi face)*: Jos, marsiliezii s-au format în stradă *(se duce la fereastră)*. Uite-i. Au cu ei şi pe bretoni... şi tunurile... Marat şi-a adus aminte că e doctor şi şi-a instalat un spital la mănăstire... Barbaroux mi-a dat şi mie o armă... Hai, te aştept la secţie. Cordelierii noştri au venit cu toţii... E sala înţesată *(însă ceea ce e important o spune în şoaptă)*: Trebuie să punem mâna pe primărie...

Fabre *(intră, cu o mutră speriată, se apropie întins de Danton)*: Danton, pune să sune clopotele... canalia de Mandat a întărit palatul

şi vrea să atace mulţimea, chiar aici la noi... Pont-Neuf e barat cu tunuri... Hai, mai repede, că de nu, totul e pierdut... *(totul scade, respiraţiile se înjumătăţesc de teamă, Danton rămâne singur aşa cum a hotărât, pentru el însuşi. Se uită zâmbind la cei abătuţi).*

Freron *(deodată, înflăcărat de pericol)*: Ei bine, de va fi nevoie vom muri cu toţii... eu cel puţin sunt sătul de viaţă *(aşteaptă surâsul dorit al Lucilei).* Nu caut decât să mor.

Danton *(îşi toarnă un pahar cu apă şi către Fabre)*: De unde ştii astea?

Fabre: Fournier a venit ocolind pe la Palat. M-am întâlnit cu el la St. Michel. Regele şi toţi miniştrii sunt în sala de consiliu... Regina şi prinţesele privesc din balcon *(această amintire a femeilor măreşte ochii Lucilei şi ai Gabriellei).*

Fabre *(frământat de teamă)*: Du-te la primărie... trebuie revocat imediat Mandat *(l-a luat mai deoparte şoptit).* Hai repede... Secţiile, îmi pare că se mişcă greu...

Lucile *(a luat şi ea deoparte pe Camille, neliniştită)*: Camille, te rog, te rog să nu faci nici o nebunie...

Camille *(uşuratic)*: Lucile, voi căuta...

Lucile: Ah, Dumnezeule... Mai bine rămâneam la ţară...

Camille *(ştiind că o linişteşte)*: Lucile, voi fi necontenit lângă Danton...

Lucile *(către Freron care se apropie)*: Freron, iepure dragă, ai grijă de Camille.

Freron: Lucile, *(o priveşte cu nemărginită dragoste)* Camille mi-e ca un frate...

Fabre *(stăruind mereu)*: Trebuie înlocuit numaidecât Mandat şi contramandat ordinul de apărare... *(ca obsedat)*: Dacă secţiile nu se mişcă şi nu trimit delegaţi totul e pierdut...

Danton *(se scoală hotărât de plecare. E un gest care provoacă mişcare atentă în toată casa. Privindu-l pe Freron)*: Tu, du-te spre Palat *(către Fabre).* Du-te din nou la Westermann.

Lucile: Freron, să vii să ne aduci veşti, că de nu, nu te mai iubesc... *(Rămân numai femeile, topite de nelinişte, pradă veştilor aduse de Fabre).*

Gabrielle *(plânge şi se roagă)*: Ah, ce bine ar fi fost să mergem la ţară... Ce ne trebuia nouă atâta frământare?... Să ne vedem de pământul nostru, de gospodărie...

Lucile: Dar parcă eu n-aş fi vrut să rămânem şi noi la Bourg la Reine? Chiar plănuiam să mergem duminecă să botezăm acolo pe Horace.

Madame Robert *(limbută şi cobind)*: Acum văd şi eu că ne-am încurcat degeaba... Să ştiţi că dacă se întâmplă ceva lui bărbatu-meu... Îl străpung cu pumnalul pe Danton.

Gabrielle *(n-ascultă, căci tulburarea din ea n-o lasă)*: Şi toate astea Lucile, din cauza lui Camille. El cu articolele lui, la gazetă... Ce vrea ?

Lucile: Dar, Gabrielle, de ce vorbeşti aşa ?

Se aude clopotul Cordelierilor sunând în noapte dintr-o dată, violent, alarmant, pe urmă domolindu-se, lăsând să se audă numai cel de la Saint-André des Arcs. Femeile încremenesc ascultând, nu îndrăznesc să mai spună o vorbă. Când a încetat şi clopotul de al doilea, continuă altul... pe urmă altul...

TABLOUL III

Lucile, Gabrielle, Madame Robert, *apoi treptat* Westermann, Camille, Fabre, Freron

Două ore mai târziu. Se cunoaşte că a trecut atâta timp. Femeile s-au lungit, una pe o canapea, adusă în micul hol, alta într-un fotoliu... Lucile e jos lângă fereastră. Nu-şi vorbesc... Se înţelege, din modul cum stau, că ar fi voit să se odihnească, dar că n-au putut; dureros neliniştite. E o tăcere apăsătoare. Se aude tot mai puternic un cal în galop. Toate tresar, ascultă speriate... Când aud că urcă pe scară cineva, ies speriate înainte: intră Westermann.

Lucile *(cu sufletul pe buze)*: Westermann! Ce e?

Westermann *(aspru, grăbit, întărâtat)*: Danton! Unde e Danton?

Gabrielle: Vai... Ce e?

Lucile *(stăpânindu-se)*: Cred că e la primărie... Ascultă, Westermann, ce e? *(Westermann, fără să răspundă, pleacă trântind uşa, fugind. Femeile rămân din cauza asta într-o spaimă nebună).*

Gabrielle *(după ce au stat un timp tăcute)*: Vine cineva, iar... *(Intră Camille, Panis, animaţi).*

Lucile *(bucuroasă de parcă nu l-ar fi văzut de ani)*: Camille, Camille! *(bărbaţii se trântesc pe scaune)*

Gabrielle: A fost Westermann pe aici.

Camille: Westermann? Ce a spus ?

Gabrielle: A întrebat de Danton... Era speriat... Trebuie să se fi întâmplat ceva. S-a dus la primărie... Ce e acolo?...

Camille *(cu capul culcat pe umărul Lucilei, vorbeşte în şoapte, foarte simplu, cu tonul scăzut, obosit, cu care spui un lucru care te-a uimit)*: Danton a fost extraordinar...

Lucile: Ei, cum a fost ?

Camille *(tot scăzut)*: Întâi ne-am coborât la marsiliezi. Când a strigat: “La arme”, am crezut că se cutremură mănăstirea... Toţi au fost în picioare... În curte, la club n-a vorbit decât câteva fraze... dar a

fost destul... am plecat grămadă la primărie... Aici, eu am avut un moment de groază... Nu veniseră decât câţiva delegaţi de-ai noştri... Atunci Danton s-a hotărât să se folosească chiar Consiliul legal, care era în număr şi delibera... I-a cerut ca imediat să cheme pe Mandat ca să dea socoteală de intenţia lui infamă de a ataca poporul, chiar la primărie şi la Pont Neuf. Dar de ce ţi-e mâna aşa rece !?

Lucile *(prinsă de cele povestite, nervos)*: Spune...

Camille: După primele fraze – dar cum a vorbit! – Consiliul speriat a votat rechemarea lui Mandat. În timpul acesta veniseră şi delegaţii cei noi. Când au fost în număr, Danton şi colegul lui, celălalt procuror, au trecut la ei, în sala de alături, declarând că recunosc voinţa poporului în noua Adunare comunală şi că o proclamă pe cea veche dizolvată *(Lucile vede că e sângerat la mână şi el explică firesc)*. Când am trecut prin curtea lui Gamat ca să nu ocolim... Am sărit nişte garduri. Cum a intrat în sală trădătorul de Mandat, i s-a cerut socoteală şi pe urmă a fost arestat *(mai scăzut încă)*: Pe scară i-au zburat creierii.

Lucile *(e abătută)*: Ah, e groaznic.

Camille *(adoarme pe umărul ei)*.

Gabrielle *(femeie înainte de toate, pe care o crimă o doare)*: Ce păcat, ce păcat... Cum pot să fie oamenii aşa de răi ?...

Madame Robert *(acum foarte curajoasă şi bondoacă)*: Ce vrei, aşa e în revoluţie!

Lucile *(resemnată şi ea)*: Ei, Gabrielle...

Freron *(intrând, de la uşă)*: Ce-i cu Westermann, ce-i cu Fabre? N-au trimis pe nimeni pe aici? *(se frământă enervat)*.

Lucile: Ascultă Freron, spune-mi adevărul, ce-i la Palat ? Aici înnebunim, de ce nu ne spuneţi ceva...? Nici cu Camille nu e de vorbit. Uite-a adormit...

Fabre: Lucile situaţia e neclară... Din partea Palatului nu ar fi prea mare teamă. Apărarea e cu totul dezorganizată.

Ei nu pot conta decât pe garda elveţiană, iar din Garda Naţională pe batalioanele Filles Saint Thomas şi Bottes des Moulins. Din rest, o bună parte au trecut de-a dreptul de partea noastră. Batalionul de la St. Denis a trecut, iar, în întregime de partea noastră din cauza prostiei celor de la Palat, care au adus cinci sute de Cavaleri ai Pumnalului, ca să jure în faţa gărzii credinţă austriacei. Bineînţeles că asta a deschis chiar ochii ofiţerilor din Garda Naţională, iar când unul dintre Cavaleri – mi se pare chiar contele d'Herville – s-a adresat acestora: Curaj, domnilor din Garda Naţională! Căpitanul Marceaux a răspuns, privindu-l în ochi: Curaj? Vom avea, fiţi liniştit, domnul meu... dar nu alături de

d-voastră. Şi imediat, urmat de întreg batalionul, a trecut curtea şi a venit în rândurile noastre. A fost o consternare generală. Regina, ne-a spus mai pe urmă un servitor, om de-ai noştri – s-a dus sus, la ea, şi a început să plângă. A îmbrăcat copiii şi plânge, împreună cu prinţesa de Lamballe.

Gabrielle *(plânge)*: Sărmana de ea... Plânge... Şi copiii! De ce nu duc undeva copiii, Freron?

Freron *(revoluţionar fără răutate, fireşte)*: Unde să-i ducă?

Lucile: Dar ai noştri ce fac? Unde sunt?

Freron: Aşteptăm de două ceasuri – noi, cu Danton – să vie Westermann şi Santerre cu cei din cartierul St. Antoine. Nu ştim nimic despre ei...

Fabre *(intră obosit, tăcut, descurajat)*: Unde e Danton?... Poftim. De ce nu stă aici, să ştie de unde să-l ia lumea ?

Freron: E la Pont-Neuf, aşteaptă să vie cei din St. Antoine, de două ceasuri. Ce-i acolo ? *(femeile ascultă speriate ca de orice venire nouă, căci fiecare veste poate fi o nenorocire)*

Fabre: Ei bine... Au să vie... totul merge bine... *(se vede clar că minte, ca să nu alarmeze femeile).*

Freron: Poate e şi timpul...

Fabre *(îl ia deoparte)*: Freron. Totul e pierdut. Santerre nu vrea să se mişte... N-au venit decât vreo şapte mii de oameni... Berarul, speriat de insuccesul acesta, nici nu vrea să audă de plecare.

Freron *(abătut):* Fabre, ce spui...? *(Camille se trezeşte)*

Fabre *(nemulţumit că nu a fost ascultat)*: I-am spus lui Danton să-l numească pe Santerre... ceva... Să-l cheme la primărie. Să rămânem noi acolo. Westermann vrea să-l omoare. Alsacianul a spus că-i vâră sabia în piept. Dacă Danton m-asculta pe mine! *(Camille s-a apropiat...)* Îl lua de acolo. Trebuia să-l numească la primărie.

Camille *(enervat)*: Pe cine, Fabre? Pe Santerre? *(uimit că nu se ştie asta)* De două ceasuri Consiliul comunal l-a numit "şeful Gărzii Naţionale" în locul lui Mandat... *(rămâne nedumerit pe când afară se aud tobele bătând, în neştiutul nopţii, alarma).*

Freron *(surprins)*: Alarma! *(toţi rămân încremeniţi, femeile speriate nu ştiu ce să creadă, stau să cadă ameţite)*

Camille: Alarma... Totul s-a aranjat... *(fuge din uşă)*: Haide... haideţi toţi...

Lucile *(speriată)*: Camille unde te duci? Ce faci? Camille... Freron...

Fabre *(o reţine)*: Ce faci? Lasă-l acolo... e mai în siguranţă... Ce vrei? În noaptea asta cine ştie ce Cavaleri cutreieră cartierele pe la şefii mişcării, pe acasă. Aici în centrul oraşului e mai periculos... Lasă-l acolo, până mâine de dimineaţă... *(pleacă şi el)*

Lucile: Fabre!... Şi tu te duci...? Ah, Dumnezeule.... Rămânem noi...
Fabre: ... la Adunare... Lasă că lucrurile de abia au început *(iese).*
Lucile *(strigă de prisos)*: Fabre... Fabre... *(rămâne învinsă de deznădejde)* Dumnezeule.... *(se aud tobele departe în noapte, Lucile cade în genunchi lângă fereastră, cu o voce scăzută şi plângând de emoţie)* Ce vom deveni? Nu mai pot respira. Noapte fatală... *(cu vocea muiată de lacrimi, cade, mică, în genunchi)* Doamne, dacă e adevărat că exişti, mântuie atunci pe oamenii care sunt demni de tine... Vrem să fim liberi... Câte greutăţi...*(femeile rămân din nou în noapte, se vede că le e frică să vorbească. După un timp se aud lovituri de tun. Gabrielle leşină)* Gabrielle ce-i asta? *(speriată aleargă şi-i dă ajutor, frământat, vrând să facă puţin curaj Gabriellei, are un râs nervos)* Gabrielle... Ah, dragă, nu-i nimic, ascultă... *(şi brusc deprimată, ca o tulpină frântă)* Gabrielle...

TABLOUL IV

Gabrielle, Lucile, Madame Robert.
Vine **Danton,** *pe urmă* **Freron** *şi ceilalţi.*

Acelaşi decor în zorii zilei, femeile dorm, sau veghează, cum pot.
Lucile *(încremenită)*: Gabrielle, uite, a venit Danton...
Danton *(tot aşa de potolit ca la plecare, dar acum surâzător, luminat)*: Dar ce e?... *(aleargă, îi ia mâinile)* Ei, Gabrielle, fata mea, ce e? Vrei s-o dai în comedie... Dragă, nevasta lui Danton nu are voie să leşine, decât cu el în pat... Ei, drăcie... *(o ia de bărbie)* Ia uită-te la mine... *(Gabrielle deschide ochii, Danton se linişteşte)* Luaţi-o de aici... Împachetaţi-o şi trimiteţi-o la Arcis...
Freron *(intrând)*: Ascultă, Danton, ce a fost cu Santerre?
Danton *(cu voie bună, scoate haina de pe el)*: Eh... ce-a fost...
Freron: Ce-i acum acolo?
Danton: De unde vrei să ştiu? N-ai auzit tunul?... Am aşteptat până s-a rânduit totul... În clipa când Westermann a bătut cu sabia în poarta Carousselului, eu nu mai aveam nimic de făcut şi am plecat. Îmi daţi şi mie voie să dorm puţin? Nu?
Freron *(ros de gândul lui)*: Bine, da ce e acolo?... Camille s-a dus să vadă.
Danton *(mirat)*: Camille e acolo?
Freron: A vrut neapărat să vadă cu ochii lui... Eu când am aflat că ai plecat...

Danton *(domol)*: Nu ştiu nimic... Eu mi-am făcut datoria... de-acum începe treaba lui Westermann...

Freron: Dar Camille, Fabre sunt alarmaţi... Noi ştiam că nu se mişcă Santerre...

Danton: A venit. L-a găsit ordinul de comandant al Gărzii şi l-a lăsat pe Westermann cu oamenii... Ei, îmi daţi voie să mă culc...? că uite se face ziuă? *(cu surâsul lui crestat)* Vrei să se supere Robespierre că ne pierdem nopţile?

Freron *(nu pricepe deloc)*: Şi Westermann?

Danton *(cu o profundă şi glumeaţă admiraţie):* E cel mai blestemat general, pe care l-am văzut. Să fi văzut ce ordine a făcut cu sansculoţii noştri... *(amuzat)* i-a aliniat, i-a muştruluit, i-a împărţit... A format *(ştii, ceva savant)* "careuri" *(Freron surâde, Danton înveselit)*. Dacă nu l-ai văzut pe Westermann călare pe calul lui negru – nu ştiu unde Dumnezeu l-o fi găsit, dar îi atârnau picioarele de pământ... Mai lipsea Santerre cu namila lui ca să facă o pereche fără pereche *(trece dincolo)*. Gabrielle...Ce-i asta...? De ce nu mi-aţi făcut patul ?

Din stradă strigă cineva: Danton.

Freron: Fabre, el e...

Fabre *(din jos, pe fereastră)*: A venit domnul ministru?

Freron: Fabre, fii serios, ce năzbâtie mai e şi asta...?

Fabre *(urcă în fugă, îl sărută pe Danton)*: Dragul meu, eşti ministrul Justiţiei *(Danton devine grav şi puţin trist)*. Regele, imediat ce au forţat poarta, s-a refugiat în mijlocul Adunării. Verniaud va citi decretul pentru suspendarea lui Ludovic şi va propune lista noilor miniştri. Adunarea se dizolvă şi se va convoca o Convenţie care să decidă de tron. Eşti în frunte, la Justiţie, Roland la Interne... Cred că n-ai nimic de obiectat dacă mă ofer să fiu secretarul tău general?

Danton *(e profund îngândurat, rămâne lung nemişcat, are parcă ochii în lacrimi)*.

Camille *(intrând spune, crezând că aduce o noutate)*: Regele a fugit cu toată familia în sala Adunării.

Fabre *(şmecher oarecum)*: Ştim. Danton e ministrul Justiţiei... *(ironic)* Poate că nu ştii?

Camille *(cu ochi mulţumiţi)*: Aşadar... biruinţa?...

Danton *(adânc tulburat)*: Ce ai lăsat la Palat ?

Camille *(cuprins dintr-o dată de tristeţe)*: A început un măcel groaznic... *(îndurerat adânc şi el, scăzut)* S-a încăierat poporul cu garda elveţiană...

Danton *(uimit)*: Şi Westermann?... E un măcel inutil, de vreme ce regele e suspendat!

Camille: Westermann nu poate face nimic... Cine mai poate opri mulţimea? Am spus însă la toţi să aducă răniţii la mănăstire unde şi-a instalat spitalul Marat... *(adânc trist ca un copil)* Lucile, *(cu ochii în ochii ei, cu un surâs resemnat, obosit)* ştii care e cel dintâi cap pe care l-am văzut retezat?

Lucile *(îngrozită, aşteaptă)*: Da?!

Camille: Al lui Soullaux.

Lucile *(palidă, încremenită, pierdută căci e şi soarta lor)*: Al ziaristului?

Fabre *(trist şi cu ochii mari)*: Ce frumoasă nevastă avea!

ACTUL II

Invazia prusacă

TABLOUL V

Cabinetul ministrului în Palatul "Departamentului Justiţiei" din Piaţa Vendôme. Un birou Louis al XV-lea, în dreapta, un alt birou simplu în stânga, fereastra mare în fund, parchet, covor... Doi lachei "stilaţi" (frac, peruci, pudraţi, înmănuşaţi) îşi îndeplinesc cu eleganţă şi cu condescendenţă serviciul, căci se cunoaşte că dispreţuiesc pe noii stăpâni. După ridicarea cortinei, Camille şi Fabre intră preocupaţi, urmărind o discuţie, încălziţi, cu pălăriile pe cap. Servitorii se privesc, fără să trădeze măcar un zâmbet, aşteaptă apoi pălăriile, pe care cei doi le pun fireşte pe masă. De acolo lacheii le iau şi le scot afară.

SCENA I
Camille, Fabre, Robert, Fouquier etc.

Camille *(arătând în perete un placat pe care l-a măsurat, mai întâi cu privirea)*: Dragă, dacă nu vrei să mă asculţi pe mine... Alea nu sunt afişe. E o literă care nu se poate citi. Caracterele sunt prea înghesuite. Şi pe urmă trebuia găsită o altă hârtie, de o culoare mai vie... Pe ea, numai atât, fără "votaţi", fără nici un alt cuvânt: Danton, Robespierre, Fabre d'Eglantine, Camille Desmoulins etc.

Fabre: Camille, dacă ai să te alegi deputat...

Camille: Cum, tu mai stai la îndoială? Dar o să datorăm lui Marat. Placatele lui au un succes îndrăcit... În faţa casei mele era lipit cel în care publică întâi lista brisotinilor – la fiecare cu o mică lămurire – şi o lămurire aşa cum ştie Marat să dea: Chepy josnic parazit, pupă mâna lui Lameth şi, ulterior, linguşitor brisotin...

Fabre *(scăzut, amuzat)*: Nu, e alta care mi-a plăcut... "Bordin" necunoscut...

Camille: Dar Lepaux "necunoscut în revoluţie"... Ca şi când ai zice: "necunoscut pe strada asta".

Fabre: În faţa Teatrului Francez era o lume imensă... Un băiat suit pe o căruţă răsturnată acolo... citea cu voce tare şi toţi râdeau... *(către Robert care aştepta în picioare)* Ce-i, Robert?

Robert *(afectat)*: Domnule secretar general... Trebuie să rezolvăm astăzi treizeci şi cinci de rapoarte...

Fabre: Dragul meu... Eu sunt vinovat? Dacă patronul nu are timp? *(caută între hârtii)* Asta şi asta dincolo la domnul secretar al Sigiliilor *(arată pe Camille).* Şi asta... *(necăjit)* Ce-i asta?... Robert, astea merg la Interne toate... N-au ce căuta aici, poftim şi asta... Este ofertă de furaj... La război... Să ne lase odată în pace...

Robert *(schimbă tonul)*: În definitiv, mon cher ami, eu i-am spus. E un tip de negustor tocmai de pe la Lyon... Acum e aici: vrea neapărat să vorbească cu d-ta.

Fabre *(stă puţin pe gânduri)*: Spune-i să se întoarcă pe la prânz... *(afară se aud aclamaţii şi strigăte)* Alţi voluntari... Trec spre Verdun.

Camille: Auzi, ne cheamă la fereastră... *(amândoi ies la fereastră, iar când apar ei, se aud strigăte entuziaste)*: Victorie! Trăiască Franţa! *(mereu aclamaţii)*

Fabre *(venind de la fereastră)*: Trec mereu...

Camille: Era o mare de capete, toată piaţa...

Fabre *(abătut)*: Şi totuşi prusacii înaintează necontenit...

Camille *(s-a instalat ca la el acasă în fotoliu, răsturnat)*: Dragă, bine e să fii secretar al Sigiliilor. Ce-ar zice bietul tată-meu, dacă m-ar vedea cum stau aşa, răsturnat în fotoliul acesta... Când el, biet locotenent judiciar, nici în anticameră nu era primit... Ştii că i-am scris o scrisoare în care i-am arătat că preşedintele de tribunal din Guise poate solicita o audienţă secretarului Sigiliilor, pentru că are şanse să i se aprobe *(servitorii s-au privit).* Ia ieşiţi afară, domnilor *(amuzat şi discret).* Ascultă Fabre, acum patru ani, – eram în epoca aceea grozavă când nu aveam ce mânca şi dormeam la hanul ăla infect, unde mi-am petrecut cei mai frumoşi ani – mi-a trimis tata într-o scrisoare un raport, ca să-l depun la minister. Ei bine, am trecut pe culoarele astea, am intrat în trei-patru birouri – ţi-nchipui cum se uitau toţi la mine, chiar cei mai mici funcţionari *(surâzând).* Eram aproape jerpelit...

Fabre: Nu serios, ce dracu a găsit Lucile asta la tine, mă băiete? O aristocrată îndrăgostită de un fluierăvânt! Şi nenorocitul de tată-său care ţi-a dat nu numai fata, ci şi o sută de mii de livre zestre...

Camille: Femeile au instinct, dragă. Simţea ea că într-o zi am să fiu secretar general... *(se aude pe fereastră:* Sentinela) Auzi *Sentinela* lui Guadet... Ce infamie mai scrie şi azi? *(sună pripit, către lacheu)* Cumpără-mi repede *Sentinela.*

Lacheul *(se înclină)*: Afară, o mulţime de lume aşteaptă să fie primită... *(către Camille, anume)* Un domn Fouquier-Tinville care pretinde că e rudă cu d-voastră.

Camille: Spune-i să intre... *(lacheul se înclină protocolar. Cu Fouquier, odată, se împinge disperată o mulţime de lume ca într-un desiş de trupuri).*

O doamnă *(cu faţa albă, sărăcăcios îmbrăcată)*: Cetăţene, ai milă, eliberează-mi bărbatul, am patru copii...

Un domn *("bine", cam bolnav, nervos, emoţionat, conţinut)*: Domnule secretar, acordaţi-mi măcar două minute...

Camille *(amical)*: Fabre, vezi despre ce e vorba...

Fabre *(oficios)*: Cetăţeni, toate închisorile Parisului ţin de municipalitate. De prisos veniţi la noi...

Un domn *(care se stăpânea, e aproape să izbucnească în lacrimi)*: Dar domnule, acolo nu putem vorbi cu nimeni... De acolo porneşte toată nenorocirea... Aici e departamentul Dreptăţii...

Fabre *(scărpinându-se în cap)*: Dar dacă noi...

Altă doamnă: Vă implor, cetăţene secretar general... Băiatul meu! E singurul... *(speriat, bâlbâit)* Se spune că diseară vor fi masacraţi toţi prizonierii...

Fabre: Nu vă luaţi după zvonuri absurde... În orice caz, pentru eliberare, noi nu putem face nimic... Aşteptaţi să vie cetăţeanul Danton... *(se aude tunul, toţi încremenesc)*

Camille *(se uită la ceas şi constată)*: Precis *(către Fouquier cu prietenie).* Nu te-am văzut de zece ani... *(îi strânge mâinile, îl măsoară cu privirea cald).*

Fouquier *(sincer, evident)*: Nu-ţi închipui cu câtă emoţie am aflat că ai fost numit secretar al Sigiliilor *(scade tonul, intim).* Am avut tot felul de nenorociri. Te rog... *(dar se întrerupe şi, revenind)* Ştii că m-am însurat din nou?... Nevastă-mea, ai s-o cunoşti... ce să-ţi spun...? Îmi faci un serviciu imens... O ducem greu... E păcat de femeia asta...

Camille *(cam fără grijă ca de obicei)*: Fii liniştit. Vorbesc eu cu Danton şi are să se facă... Îţi găsim un post bun... Mai aşteaptă numai puţin... *(Servitorul i-a adus* Sentinela. *Fouquier s-a aşezat, respectuos pentru loc şi oameni, pe un scaun foarte îndepărtat).*

Fabre *(lucrând la birou)*: Camille, tu ai trecut azi pe acolo, s-au pus drapele la Notre-Dame?... Danton...

Fouquier *(intervine, zâmbind timid, ca să se facă agreabil)*: Erau două drapele negre...

Fabre: Şi la Primărie?

Fouquier *(încurajat, bucuros că poate face un serviciu)*: La primărie un perete întreg era acoperit cu doliu.

Camille *(înfuriat se scoală de pe fotoliu, trânteşte cu pumnul în masă)*: Canalii... Canalii... Canalii..
Fabre *(surprins, ridică doar capul din hârtii)*: Ce e?
Camille: Asta-i scris chiar de nevasta lui Roland... E întorsătura ei de frază... Ah, regină Coco...

SCENA II
Aceiaşi, Danton

Danton *(intră violent, masiv, merge întins la Camille)*: Camille... te-am rugat ceva... Te-am rugat ca pe un frate...
Camille: Dar Danton am scris... 1.000 de placate au fost lipite azi în oraş...
Danton *(înfierbântat)*: O mie? Zece mii... Zeci de mii. Camille, de ce nu vrei să mă înţelegi?... Vreau ca toţi pereţii să fie acoperiţi de afişe în roşu, prin care ultimul om în stare să poarte arma, să fie chemat în ajutorul Patriei *(către Fabre)*. Fabre, să se tragă tunurile.
Fabre: Adineaori...
Danton *(prins de sforţarea pe care o face)*: Nu – de-aici înainte din oră în oră... *(către Camille, iar)* Te-am rugat să pui doliu la Notre-Dame...
Camille: Sunt două drapele uriaşe...
Danton *(pătimaş)*: Camille, până la ora 12 *(îi arată ceasul)* toată faţada Catedralei să fie îmbrăcată în negru.
Camille *(mai curând pueril, decât ironic)*: Vrei să scriem şi noi placate cu sânge, ca Marat şi Hebert?
Danton *(grav, serios)*: Da! E un război funebru. Ascultă Camille, tu eşti un mare talent, dar eşti un copil care nu vrea să înţeleagă... Armatele lui Brunswick înaintează... 100.000 de oameni sunt în marş acum asupra Parisului şi tu eşti uşuratec ca un şcolar *(către Fabre)*. Cheamă servitorul *(cu vocea acum scăzută, obosită)*. Brigada lui Dumedon a fost capturată toată lângă Longvy *(încălzit mereu, lacheului)*. Orice curier vine de pe câmpul de luptă, intră, numaidecât. Ai înţeles sau nu?

Lacheul se înclină. Danton s-a aşezat în fotoliu. Fabre îi dă hârtiile la semnat.

Camille *(îi întinde "Sentinela")*: Ai văzut ce scrie Coco Roland?
Danton *(dispreţuitor)*: Inconştienţi... Du-te la Notre-Dame.
Camille: Danton, vreau să te rog ceva... Uite, vărul meu, Fouquier-Tinville, are casă grea şi e din cauza unor întâmplări nenorocite fără nici o slujbă.
Danton *(către Fouquier, care e extrem de respectuos)*: Cetăţene, revino puţin mai târziu... *(se uită preocupat în hârtii)*.

Camille: Vino... am eu o idee. Lucile are să vie să mă caute, dincolo la mine. Revino cu ea...

Danton *(cu aceeaşi voce scurtă, caldă, fără "dicţiune")*: Fabre, ce veşti ai de la Freron? Cum merge?

Fabre: De la Freron toate sunt bune. A făcut ordine, a numit un comitet revoluţionar...

Danton *(cu ochii vii)*: Ei...

Fabre: Pe Billaud Varenne însă l-a reţinut Roland. A contramandat ordinul...

Danton *(face un gest aprig de om înfuriat, dar, pe urmă, rezolvându-se interior, zâmbeşte cu milă)*: Este cel mai senin dobitoc pe care l-am cunoscut, acest Roland. Întâi pentru că avem neapărat nevoie de un om energic la Chambry, şi în al doilea rând, pentru că prin numirea asta vroiam să îndepărtez pe Billaud Varenne de Paris *(se plimbă întărâtat prin birou)*. Şi dacă diseară vor fi măcelăriţi toţi prizonierii din închisori, pe mine are să cadă vina *(descurajat)*. Fabre, toate străduinţele noastre sunt de prisos... Unul măcar dintre aceşti brisotini nu are o idee propriu zis, unul nu e capabil de hotărârea unui gest... Şi când vezi, totuşi, seriozitatea de catâri cu care iau măsuri de şicană...

Fabre *(măgulindu-l comun)*: Eu te înţeleg, Danton... dar dacă ai vedea ce se petrece aici...

Danton *(amărât)*: Dar la Comună? dar la Comună, Fabre? *(se apropie cu ochii trişti de el)* Tu ştii că vor să măcelărească diseară pe toţi prizonierii regalişti?... De abia am luptat ca să amân nebunia ... Marat, Hebert, Billaud Varenne vor sânge cu orice preţ... De aceea am vrut să-l trimit pe ăsta din Paris *(descurajat)*. Şi Roland... *(intră doi comisari, e îngrozit că-i vede)*: Ce-i cu voi?

Un comisar *(vrea să explice)*: Danton...

Danton *(energic)*: Ce căutaţi aici?... Trebuia să porniţi pe câmpul de luptă.

Un comisar *(căutând să lămurească)*: Danton...

Danton *(înfuriat bate cu pumnul în masă)*: Nu-mi trebuie nici o explicaţie... Diseară trebuie să porniţi cu cele cinci mii de echipamente spre Châlons... Nu vreau să vă văd aici...

Al doilea comisar: Ascultă Danton, ai să vezi că n-ai dreptate... Aseară totul era gata... Ne-am dus la Ministerul de Finanţe să luăm banii. Era şi Roland acolo. A spus că noi nefiind numiţi în regulă *(spune rărind)* de Consiliul apărării, nu putem ridica nici un ban. Am fost şi la Servan.

Danton *(cât e de mare, uimit)*: Roland a făcut asta? Dar el nu e nici măcar ministru de finanţe! *(se lasă abătut în fotoliu)*: Nu-i nimic. Prostia politicienilor noştri e de plumb. Contrabalansează entuzi-

asmul unei ţări întregi. Dumouriez prin trei scrisori mi-a cerut disperat echipamente... soldaţii sunt goi, marşurile se fac prin mlaştinile Ardenilor şi au început ploile. E zadarnic orice...

Întâiul comisar: Nevasta lui Roland a vorbit ea însăşi cu Pacha, cerând să nu ne dea nici un ban.

Danton *(înfuriat)*: Nevastă-sa? Iar d-na Roland? *(către Fabre)* Hei dacă bărbatu-său ar obosi-o mai mult noaptea, cum ar mai sta ziua acasă... *(intră patru domni corecţi: A.B.C. D... el ridică privirea întrebător)*: Dumneavoastră?

A: Suntem comitetul pentru redactarea discursurilor ministeriale.

Danton *(ciclop nedumerit)*: Ce-i asta. Fabre?

Fabre: Da, încă de alaltăieri trebuiau să vie... *(lămureşte)* Pe lângă fiecare minister, este un comitet însărcinat cu redactarea discursurilor miniştrilor.

Danton *(uimit, zâmbeşte, cu buza crestată, râde pe urmă)*: Duceţi-vă cetăţeni şi apucaţi-vă de altceva mai serios *(râde mereu)*. Ah, eleganţii miniştri ai regelui Ludovic.

Fabre *(abil)*: Ştiam că ai să râzi, de-aceea i-am adus tocmai acum.

Danton *(cu oarecare voie bună)*: Dă-i afară... caraghioşii *(râde iar)*. Numeşte în locul lor patru comisari care să meargă în provincie să explice sensul Revoluţiei.

Fabre: Bine. Dar uite, pentru că veni vorba despre asta. De aseară aşteaptă la tipografie corecturile discursurilor tale pentru *Monitor*...

Danton *(a rămas surprins cu dosarul în mână)*: Cum asta? Ce corecturi?

Fabre: Cum, ce corecturi? *(şi-i întinde şpalturile de corectură)*

Danton *(se uită nedumerit peste ele)*: Discursurile mele la Adunare...

Fabre: Da... or să apară în *Monitor*... şi e obiceiul ca deputaţii şi miniştrii să-şi facă singuri corecturile.

Danton *(uimit)*: Dragul meu, fiţi serioşi... n-am timp...

Fabre *(ştie el ce spune)*: Nu, Danton. Asta-i altceva. Toată lumea face corecturile astea... Şi Verniaud şi Robespierre. Absolut toată lumea. Una e ce spui în frigurile tribunei. Sunt repetiţii, sunt mici goluri, greşeli de informaţie. Discursul vorbit e greu de controlat. Acolo trece orice, dar în scris e mai greu. Ştii, pentru posteritate. Mai piaptănă puţin fraza. Robespierre face câte trei-patru corecturi de-astea.

Danton *(hotărât şi serios)*: Eu am altceva mai bun de făcut. Adu-mi hârtiile de iscălit.

Fabre *(i le pune dinainte şi când vede că Danton se miră, e şi el de acord)*: Sunt cam multe...

Danton *(alege, citeşte)*: "Domnule ministru... vă rog să admiteţi o probă cu martori..." *(o trece deoparte, ia alta)* "pădurea e situată

la două leghe de" *(o trece deoparte)* "socotim că strămutarea procesului" *(o trece, trece multe).*

Fabre: Dar astea sunt în întârziere... trebuie...

Danton: Rezolvă-le tu. Alege-mi numai pe cele în legătură cu armatele şi comisarii trimişi.

Fabre *(stăruind)*: Trebuie să poarte semnătura ta...

Danton *(nici vorbă să revie)*: Când armatele duşmane înaintează asupra Parisului ar trebui să fiu nebun sau Roland, ca să-mi pierd timpul cu astea... Iscăleşte-mă pe mine, şi pace *(revenind la ceea ce-l obsedează).* Ce-i cu cei 60 de mii de saci de grâu de la Piron? Au pornit spre front?

Fabre: S-au dus acolo.

Danton *(scurt ca un judecător)*: Câţi voluntari s-au înrolat ieri?

Fabre: În piaţa St. Antoine, 4.300.

Danton *(bucuros cu ochii vii)*: Da?

Fabre: Acolo, azi duminică, vom avea şi mai mulţi. La St. Marceaux 1.800.

Danton: Mda...

Fabre: La Bastilia 2.735

Danton *(surâde, înduioşat)*: Da?

Fabre: Un bătrân Mouliez... a venit cu patru băieţi, toţi au plecat... a fost o însufleţire...

Danton *(surâde fericit, gândindu-se că trebuie să dea o răsplată)*: Cine e Mouliez acesta?

Fabre: Un pantofar bătrân şi sărac de pe lângă...

Danton: Au suferit oamenii aceştia... Fabre... fă imediat o hârtie şi să-l numim pe bătrân inspector al atelierelor statului *(apare Lucile, o priveşte nedumerit şi pe urmă, scurt).* Ce e cu d-ta ?

Lucile *(luminoasă şi încântătoare, tratând)*: Nu... întâi lasă-mă să viu aproape... aşa... *(scoate o cerere din buzunar şi i-o pune pe masă)* Iscăleşte numirea asta...

Danton *(o priveşte cu o mânie frăţească)*: Nu ţi-am spus să nu mai vii la minister? Ce cauţi aici?

Lucile: N-am voie să viu să-mi iau bărbatul? *(pe urmă rugătoare)* Danton, Fouquier-Tinville are trei copii şi biată nevastă-sa e bolnavă. Trebuie să-l numeşti...

Danton *(necăjit):* Nu... nu fac nimic. Ce cauţi aici? Nu vezi cum eşti? Nepieptănato!... Fă dragoste cu bărbatu-tău acasă... nu la minister. Nopţile i le las libere... hai fugi... *(se întoarce către Fabre)* Acestea sunt rapoartele...? *(Lucile se apropie ca o pisică neastâmpărată, cu coatele de masă. Danton o vede iar.)* N-ai plecat? *(se scoală, o ia pe braţe, ajunge cu ea la uşă tocmai când intră*

servitorul) Pe doamna asta să n-o mai laşi să intre aici! *(către Fabre)* Mai ai hârtii?

Fabre: Nu... Dar sunt cereri de audienţă... Aşteaptă multă lume afară...

Danton *(se întoarce, dă cu ochii de o petiţie)*: Petiţia tot a lăsat-o, drăcoaica... Fabre ce am putea să-l numim pe... cum îl cheamă?

Fabre: Fouquier-Tinville... E vacant locul de acuzator public la Tribunalul extraordinar...

Danton *(ca să scape şi să facă serviciul cerut de Lucile)*: Numeşte-l acolo... Fă-i actele... Ce vor cei de afară?

Fabre: Sunt mai toţi cu cereri de eliberare din închisori.

Danton *(se întunecă, rămâne adânc pe gânduri)*: Nu se poate face nimic, Fabre... Comuna are dreptate... Se comploteazǎ pretutindeni... toţi funcţionarii din ministere sunt spionii armatelor duşmane... Voluntarii au dreptate. Când ei îşi lasă copiii, nevestele şi părinţii în seama noastră... nu putem lăsa libertate conspiratorilor... *(rămâne mereu pe gânduri, lasă tocul din mână).*

Fabre: Sigur.

Danton: Altfel, închiderea porţilor Parisului, percheziţiile şi arestările, înseamnă că n-au avut nici un rost.

Fabre: Îi chem să le-o spui...

Danton *(hotărât să fie sever)*: Cheamă-i! *(Introduşi de Fabre, apar toţi. Femei tinere, bătrâne, oameni bătrâni. Se desluşeşte acel "domn bine" care însă când dă cu ochii de Danton se dă dintr-o dată înapoi, cu oarecare grijă, căci e cuprins de teamă. Toţi au priviri de implorare deznădăjduită).*

Danton *(le iese hotărât şi liniştit înainte)*: Cetăţeni, intervenţiile voastre sunt de prisos. Siguranţa patriei noastre cere ca acei suspecţi să rămână închişi. De altminteri, Justiţia îşi va spune cuvântul... cei vinovaţi vor suferi rigorile ei, iar cei nevinovaţi vor fi imediat puşi în libertate... Chiar azi am dat ordin Tribunalului să-şi accelereze lucrările.

Un domn *(disperat)*: Tribunalul extraordinar nu pronunţă decât condamnări la moarte, cetăţene ministru. Mor nevinovaţi.

Danton *(înfuriat, cu capul mare, groaznic)*: Ceea ce-mi spui este o îndrăzneală infamă – când mişună trădători aici ca şi pe câmpul de luptă... Dacă unii au fost pedepsiţi, înseamnă că au fost vinovaţi *(îi priveşte mânios).* Ieşiţi afară *(toţi se dau înapoi, îngroziţi, înmărmuriţi, o singură femeie a căzut în genunchi cu ochii mari care roagă, de durere nu poate vorbi, are gura parcă paralizată).* Do...m....

Danton *(îi întâlneşte privirea şi deodată i se umezesc ochii, e profund emoţionat)*: Doamnă, *(caută să-şi ascundă emoţia, vrea să fie energic)* ce vrei ?

O doamnă *(nu poate vorbi, bâlbâie)*: Domnule ministru... băiatul meu.

Danton *(mânios pe el însuşi, că nu poate rezista milei)*: Fabre, trimite să-l scoată din închisoare... *(ceilalţi au căpătat curaj).*

Un domn: Domnule ministru...

O fată: Excelenţă...

Danton *(o întreabă)*: D-ta pe cine ai în închisoare?

O fată *(fără respiraţie)*: Tata, domnule ministru...

Danton: Fă-i actele, Fabre... d-ta?

Un băiat: Mi-e mama închisă la S-te Pélagie.

Danton: Dă-i drumul, Fabre... *(brusc întors către Un domn)*: Dumneata, pe cine ai? Dă-le drumul... Fabre, rezolvă toate cererile... şi ieşi cu ei de aici... treci la tine... *(Mulţi vor să-i mulţumească. Danton rămas singur se plimbă înduioşat, îngândurat prin birou. Apare un ofiter descălecat, plin de praf, sfârşit de puteri).*

Ofiţerul *(de la uşă, fără să strige, sugrumat... ca o veste groaznică)*: A căzut Verdunul.

Danton *(s-a ridicat în picioare uluit, îngrozit, descompus)*: Nu... nu...

Ofiţerul: Dillon m-a trimis.

Danton *(ar vrea să alerge, să lovească, îşi frânge mâinile, pe urmă din adâncul deznădejdii lui)*: Cine?... cine a trădat?

Ofiţerul *(speriat şi sincer)*: Nici o trădare, cetăţene ministru... Suntem 20.000 de oameni dezarmaţi în faţa a 30.000 de prusaci şi austrieci... *(Danton se plimbă, fierbând în el, de la un capăt al sălii, la celălalt. Fabre intră, priveşte pe cei doi, înţelege vag).*

Danton *(cu un surâs nervos)*: A căzut Verdunul! *(hotărât, ca de fier)* Stai la masă şi scrie! *(dictează plimbându-se)* La ora unu se va da în tot Parisul alarma... Vor suna apoi toate clopotele... Salve de artilerie se vor trage din oră în oră. Toti cetăţenii disponibili se vor aduna, azi duminică, la ora 6, în câmpul lui Marte. Cei ce vor lipsi vor fi pedepsiţi cu moartea. Toţi vor petrece restul nopţii acolo... Toate forţele poliţieneşti vor face întreaga noapte rechiziţii. Se vor confisca toate armele, toate depozitele de alimente şi îmbrăcăminte. Mâine de dimineaţă, 80.000 de oameni vor porni sub zidurile Verdunului. Femeile se vor strânge în biserici să lucreze pentru echipament. Vor fi pedepsiţi cu moartea toţi cei care într-un fel sau altul vor împiedica realizarea vreunuia din aceste ordine... Cheamă consiliul de miniştri aici...

Fabre: E convocat de ieri, pentru azi la 12.

SCENA III
Aceiaşi, Marat

Marat *(intră, privirile celor doi se întâlnesc precis, amândoi ştiu despre ce e vorba – Verdun – Marat se aşază pe scaun, apăsat sufleteşte, iar după un răstimp de tăcere grea)*: Trebuie să sfârşim...

Danton *(a rămas mereu pe gânduri)*

Marat *(cu ton scăzut acum când cele susţinute de el s-au dovedit adevărate)*: Era o copilărie să-ţi închipui că dacă ai închis pe rege – aşa cum l-ai închis – pentru că jumătate din gardienii de la Temple sunt spioni – să-ţi închipui că ai distrus un întreg partid. N-ai văzut pretutindeni privirile lor tăcute şi ameninţătoare?...
Şi încă ai să vezi, când o cădea Châlons, din toate casele au să iasă oameni înarmaţi *(aprig)*. Toate casele sunt depozite de arme.

Danton *(nervos, tot scăzut)*: Marat, am făcut tot ce ai cerut, tu şi Comuna. Ţi-am ţinut două zile oraşul cu porţile închise. Ţi-am pus chiar pe Sena douăzeci de vase la dispoziţie, ca poliţie pe apă. Nimeni n-a putut să fugă de aici. Toată noaptea ferestrele au fost luminate şi uşile deschise. Circulaţia a fost cu totul oprită. A fost pedepsit cu moartea oricine nu a fost acasă, oricine nu a dat armele... Ai zece mii de oameni în închisori. Mai mult, ce era de făcut?

Marat *(rânjind amarnic, dispreţuitor)*: Uneori mă gândesc că i-ai adunat, ca să fie toţi la un loc – mai uşor de înrolat în armată, când le-or veni prusacii lor.

Danton *(sâcâit)*: Atunci?

Marat: Atunci?... *(zâmbeşte şi zâmbetul lui are luciul unui cuţit de ghilotină)*.

Danton *(Fără să răspundă, fără să dezaprobe, numai pentru că nu poate lua hotărârea, întoarce capul, fără nici o mimică, şi-şi continuă gândurile. E un răstimp de linişte)*.

Marat *(plin de suflet, ironic)*: Poate că timp de gândit mai ai câteva ore... Prusacii nu sunt chiar la două zile de Paris... Sunt la trei.

Danton *(mototoleşte şi frământă nervos, pe gânduri, coala de hârtie, închide şi deschide călimara)*.

Marat *(recapitulând cu un ton mai ridicat, categoric)*: De la începutul campaniei, trupele noastre se retrag de pretutindeni, la Charleroi voluntarii noştri sunt conduşi la atac şi în acelaşi timp trădaţi de propriul lor comandant. La 20 august, iar, Lafayette, comandantul armatei, trece cu tot statul major la austrieci. La 20 august cea mai puternică cetate cade după o oră şi jumătate de bombar-

dament... Un general pune trupele să strige: jos Naţiunea şi să jure din nou credinţă regelui *(apoi cu ochii flacără, dar scăzut)*. Generalul acesta, nu-i aşa, nu numai că nu e executat, dar i s-a dat o nouă comadă *(i se văd dinţii în rânjet ca unei fiare)*.

Danton *(cu superioritate şi deodată precis)*: Marat, te poţi amesteca în toate... dar nu discuta măsurile lui Dumouriez...

Marat *(ca o larvă, de-a dreptul, scăzut)*: Când crezi că are să treacă şi el la inamic?

Danton *(gânditor)*: Nu ştiu... dar azi e comandantul armatelor şi singura noastră nădejde...

Marat: Mai bine puneam comandant al armatei un simplu soldat... un meseriaş... Aş fi avut mai multă încredere în el...

Danton *(încrezător)*: Şi pe urmă e acolo Westermann... *(cade iar pe gânduri şi din nou tăcerea e îndelungată)*.

Marat *(se ridică să plece, pe urmă, firesc de tot, spune ca un detaliu)*: Am dat ordin ca în toate închisorile să se servească azi masa la ora 11 şi să li se ia cuţitele, la toţi deţinuţii *(Danton holbează ochii. Marat are o privire ca un pumnal. Ochii lor se întâlnesc; s-au ridicat, nu ajung la o ciocnire. Marat pleacă)*.

Danton *(s-a gândit adânc şi înţelegând nenorocirea care va veni, zguduit)*: Fabre scoate din închisoare pe Dupont. Trimite imediat pe cineva...

Fabre *(pricepând)*: Danton... E la Carmes un fost profesor al meu...

Danton *(abătut)*: Scoate-l şi pe el. Vezi că mă reped la Adunare... Neîntârziat sunt aici. Să mă aştepte cine vine... *(iese. Fabre ia notă, se pregăteşte să plece şi el)*

SCENA IV

Doamna Roland, *pe urmă* **Consiliul de miniştri**

Doamna Roland: Bună ziua *(mirată)*: Danton nu e aici?

Fabre: Acum nu, cetăţeană...

Doamna Roland *(cu o permanentă solemnitate)*: Dar cred că i-aţi comunicat că vreau să-i vorbesc...

Fabre *(minte)*: Adineauri, cetăţeană, chiar când îi prezentam hârtiile la semnat...

Doamna Roland *(mirată)*: Şi?

Fabre: A spus că va veni... A fost chemat la Primărie... De altminteri a şi convocat Consiliul de miniştri aici.

Doamna Roland *(iritată, dar distinsă şi reţinută)*: Domnul ministru al Justiţiei nu are nici o calitate să convoace Consiliul de miniştri... Pe urmă, "domnul" Danton este foarte puţin politicos cu o doam-

nă. Încă de ieri era vorba să stăm câteva minute de vorbă... Şi dacă îşi închipuie că eu voi alerga după dumnealui...

Fabre *(şmecher şi protocolar)*: Dar, cetăţeană Roland, ce idee... Danton e numai extrem de ocupat...

Doamna Roland *(inspectează biroul)*: E ciudat că e atât de ocupat şi totuşi nu are timp să rezolve hârtiile ministerului...

Fabre *(enervat)*: Dar, doamnă... *(intră Servan şi Monge, Fabre se stăpâneşte, dar trece, nervos, într-altă cameră).*

Servan *(bonom, scurt)*: Dar ce e? De ce s-a supărat?

Doamna Roland *(cu dispreţ surâzător)*: Pentru că nu m-am mai putut stăpâni şi le-am reproşat dezordinea ministerului... Nici o hârtie nu e în regulă... Nimic înregistrat ca lumea...

Servan *(pe gânduri, căci nici la el nu-i altfel, clatină din cap)*: De...

Doamna Roland *(ironică, cercetând mereu biroul)*: De altminteri, când ai împănat cabinetul ministerial cu toţi prietenii de la cafeneaua Procope.

Servan *(protestează)*: Bine, dar sunt...

Doamna Roland *(întrerupe cu autoritate)*: Nu... Una-i să fii un agitator de stradă şi alta e să guvernezi... *(surâzând acru)* Cred că venind aici, d-l Danton ar fi putut să-ţi taie coada.

Servan *(căutând împăciuitor şi molatec)*: Trebuie să vă gândiţi că sunt împrejurări excepţionale.

Doamna Roland *(pornită pe observaţii)*: De altminteri şi cu d-ta aş avea de lămurit ceva... Ai primit ieri şi-ai vrut să trimiţi spre câmpul de luptă, dându-le bani, doi comisari, fără să aibă actele în regulă!

Servan *(scuzându-se)*: Danton ţinea ca ei să plece neîntârziat...

Doamna Roland *(poftim!)*: Eh... Danton... Danton...

Servan *(mereu împăciuitor şi nul)*: Doamnă, ce vreţi?... A fost necesar Revoluţiei şi poporul îl iubeşte... Trebuie să ştim să-l folosim...

Doamna Roland *(mânioasă)*: Faceţi-vi-l atunci stăpân...

Servan *(întrerupând-o)*: Şi pe urmă mie mi se pare un om sincer, cam violent e drept, dar oricum, gata de înţeles.

Doamna Roland *(cu o strâmbătură de oroare)*: Cu figura aceea de monstru?

Servan: Eh... *(Face un gest vag. În timpul acesta Monge se uită la tapete, intră Roland, Clavière, Lebrun).*

Roland *(direct lui Servan)*: Domnule coleg... ce ştiri ai de la Verdun?

Servan *(fără prea multă vorbă şi bonom)*: Ce ştiri să am?... Că a căzut... Era de prevăzut... Ce vreţi să se întâmple...? Avem abia 25.000 de oameni... Au în faţă regimente de prusaci, soldaţi de-ai lui Frederic, şi încă 40.000 de austrieci... D-voastră ştiţi ce înseamnă soldaţii regelui sergent? *(bonom şi în admiraţie)* Sunt

ceva formidabil *(altfel, simpatic şi inconştient)*. Merg la atac în rânduri strânse, în pas de defilare. Tăcuţi ca de fier. Nimic nu li se poate opune. Au câştigat toate războaiele pe care le-au purtat.

Clavière: Atunci plecăm...

Servan *(aprobând cu amândouă mâinile)*: Eu de când vă spun asta... Dacă n-ai armată, cu ce-o să lupţi?... Părăsim Parisul şi pace...

Roland *(cu solemnitate, vag arivistă)*: Domnule ministru... Te rog în şedinţa de azi să faci un expozeu complet al stării în care se găseşte armata... D-ta Lebrun, al situaţiei exterioare...

Lebrun *(familiar şi el)*: Ce expozeu?... O frază: Suntem în război cu toţi vecinii... cu toată Europa... şi n-avem nici un aliat.

Roland *(dornic de solemnitate)*: Nu-i nimic... O să discutăm situaţia în consiliu... Îndată ce va veni Danton, începem şedinţa.

Doamna Roland *(mirată şi fals conciliantă)*: De ce imediat ce vine el? Trebuia să fie aici de un sfert de oră... Poţi să ştii vreodată când vine d-l Danton şi când întârzie? Sau nu vine, pur şi simplu, deloc?... Sunteţi toţi aici.

Discutaţi şi nu aveţi decât să-l puneţi la curent când va veni...

Roland *(de acord)*: Atunci? Putem începe, nu-i aşa?... Aşadar, Servan.

Servan *(acum mai solemn în familiaritate)*: Domnilor, aproape că şi eu v-aş putea rezuma situaţia tot ca Lebrun, într-o frază...

Roland *(stăruind)*: Fă-ne, te rog, o expunere completă...

Servan *(în picioare la masă)*: Cum ştiţi, la 10 august, când am venit la minister, am găsit armata împărţită între trei corpuri de armată pe frontieră... Luckner la nord, Lafayette la centru, Montesquiou la sud. Ofensiva în ţările de jos a fost o grea înfrângere pentru noi. La 20 august, Lafayette, comandantul armatei din centru, a trecut cu tot statul major la inamic. Am numit în locul lui pe Dumouriez şi i-am dat armata de nord. Kellerman comandă acum în locul lui Montesquiou, la sud *(surâzând de prisos)*. Mareşalul Luckner a rămas generalissim, rol mai mult onorific. Partea cea mai grea este că toată armata lui Brunswick, împreună cu regele şi armata prusacă, în număr de 80.000 de oameni, la care se adaugă cei zece mii de emigraţi sub comanda lui Condé, s-au năpustit toţi asupra armatei lui Dumouriez, care nu numără decât 25 de mii de oameni... Ajutor de la celelalte armate, în mai puţin de o săptămână, nu poate veni, şi în cinci zile Brunswick e sub zidurile Parisului *(aici denunţând o catastrofă)*. Şi încă asta nu-i nimic... Dumouriez însă nici nu acoperă măcar drumul către Paris *(ceilalţi sunt uimiţi)*. El se găseşte cu armatele Dillon şi Gabaud în defileurile Ardenilor. Acolo, unde a chemat şi pe Kellerman, vrea să dea o bătălie decisivă... Ei bine, asta este o curată nebunie... I-am dat ordin ca imediat să se retragă, să treacă la

stânga, să acopere Capitala, căci dacă duşmanul ocupă Châlons, drumul spre Paris îi e deschis... *(uimit, necăjit)* Danton însă a contramandat ordinul... *(Doamna Roland aruncă lui Roland o privire seacă şi face un gest de enervare)*... susţinând că, din moment ce am încredinţat unui general soarta armelor, trebuie să-l lăsăm să facă ce crede de cuviinţă.,. sau să-l înlocuim... Am cedat, dar i-am atras luarea aminte că Châlons este centrul nostru de ravitaliere, că într-acolo îndreptăm toate muniţiile, toţi voluntarii şi toate alimentele *(mereu uimit de această "greşeală")* că acest oraş nu e totuşi păzit decât de o garnizoană de o mie cinci sute de oameni... Dacă Prusacii pornesc pe acest drum, *(speriat de tot)* cel mai scurt spre Paris, sunt aici cel puţin cu două zile înaintea lui Dumouriez.

Roland: Bine, dar ceea ce spui d-ta este uimitor... *(consultă cu toţii harta de pe masă)* Nu ne rămâne decât evacuarea Parisului...

Servan: Asta am cerut-o încă de acum zece zile.

Monge: E fără îndoială singurul lucru rezonabil care ne rămâne de făcut.

Lebrun: E, într-adevăr, inevitabil...

Roland *(trăgând prezidenţial consecinţele)*: Atunci nu rămâne decât ca după amiază să propunem mutarea Adunării Naţionale la Orléans...

Servan *(bucuros că e ascultat)*: Dau ordin în cazul acesta ca să se mute... *(se aude un zgomot în stradă, mulţimea se apropie parcă de fereastră)* mai întâi depozitele... *(Monge s-a dus la fereastră)*

Doamna Roland: Ce e?

Monge *(surâde ironic, cu înţeles)*: "Poporul".

Doamna Roland *(indignată)*: Dar bine, pentru Dumnezeu, ce mai e şi asta? Trebuie să se sfârşească odată şi cu revoluţia asta... Regele e închis, acum ce mai vor?

Roland: În curând se vor linişti... Dar acum...

Doamna Roland *(consideră acum Revoluţia ca o necuviinţă)*: Trebuie pus capăt. E intolerabil ce se întâmplă. Trebuie să se înţeleagă odată că s-a sfârşit cu revoluţia...

Lacheul *(intră speriat)*: Vor să vină aici, sus...

Roland *(autoritar)*: Ce vor?

Lacheul *(speriat)*: Nu ştiu... dar vin aici sus... *(Năvăleşte o mare mulţime de sans-culottes. Strigăte de "Trăiască Naţiunea", "Jos tiranii")*.

Roland *(le iese înainte)*: Ce e cu d-voastră? Ce căutaţi aici?

Întâiul sans-culotte *(cu îngâmfare şi precizie)*: Noi suntem poporul...

Doamna Roland: Dar bine, ce căutaţi aici? Duceţi-vă pe câmpul de luptă.

Întâiul sans-culotte *(zeflemitor şi popular)*: Şi, aici acasă, aristocraţii să ne omoare nevestele şi copiii?

Al doilea sans-culotte *(ameninţător şi şmecher)*: Şi ce? vă supără?

Doamna Roland *(fără frică)*: Aici lucrează Consiliul de miniştri, d-voastră n-aveţi ce căuta aici.

Al doilea sans-culotte *(făcând cu ochiul înapoi)*: Vrem să vedem şi noi cum lucrează miniştrii.

Altul *(ameninţător, sec)*: Trebuie să daţi socoteală poporului... *(mulţi vociferează)*.

Doamna Roland *(mânioasă)*: Miniştrii dau socoteală Adunării.

Al doilea sans-culotte *(ameninţător mereu, cu gust de răfuială)*: Şi acolo sunt toţi trădători... O să terminăm şi cu ei... *(miniştrii sunt speriaţi, singură doamna Roland are curaj)*.

Doamna Roland: Bine, dar cum puteţi să năvăliţi aşa, într-o casă ca asta?

Întâiul sans-culotte *(familiar)*: Ei, noi am fost până în odaia de culcare a regelui... *(clipeşte şiret)* Ce?... d-voastră sunteţi aristocraţi? Dacă sunteţi, spuneţi, ca s-o ştim şi noi *(face cu ochiul înapoi, miniştrii sunt ca pierduţi, intră Danton)*.

Danton *(uriaş, domol, sigur de el, înaintează, toţi se dau într-o parte. E o bună tăcere, iar după ce a privit un timp ca să înţeleagă)*: Ce-i cu voi aici?

Toţi *(se mişcă şi nu răspunde nimeni)*.

Danton *(privindu-i bărbăteşte şi sigur)*: De ce aţi venit?

Al doilea sans-culotte *(ca un oracol de periferie)*: Noi suntem poporul...

Danton *(firesc, fără să clipească)*: Şi ce vreţi?

Al doilea sans-culotte *(inspector în zdrenţe)*: Am venit să vedem cum lucraţi...

Danton *(cu faţa schimonosită de zâmbet)*: Cum asta, mă urâtule? Aici în birou la mine? *(certăreţ)* Uite hârtii... ce vrei să vezi...? Munca se vede după rezultat... Ce să vedeţi...? Mă? Mâine, poimâine, o să veniţi şi acasă, noaptea să "vedeţi" cum lucrez cu nevasta *(râsete prietenoase în mulţime)*. Hai, căraţi-vă de aici... Pe câmpul de luptă, acolo e locul vostru.

Al doilea sans-culotte *(acru)*: Dar dumnealor *(arată pe ceilalţi miniştri)* de ce nu merg?

Danton *(firesc şi hotărât)*: Pentru că ei sunt miniştri... au altceva de făcut...

Al doilea sans-culotte *(l-a prins cu ocaua mică)*: Păi asta-i egalitate? Cum adică, noi mergem să luptăm şi ei rămân...? *(cu amărăciune populară)* Aşa şi noi am vrea să fim miniştri. Asta nu-i egalitate... *(murmure de aprobare în mulţime)* Aşa-i... Nu e egalitate.

Danton *(de-a dreptul)*: Ce-i aia egalitate, mă?

Întâiul sans-culotte *(cu încăpăţânare)*: Adică toţi să fie egali, să nu mai fie săraci şi bogaţi.

Danton *(uriaş, sigur pe el)*: Cum o să fie, mă, toţi egali... aşa? Constituţia dă egalitate drepturilor, nerodule, nu averilor... Ce, natura i-a făcut pe toţi oamenii egali?... Tu nu vezi? că eu sunt de trei ori cât tine? *(râsete)* Se potriveşte tărtăcuţa ta cu *(arată cu degetul)* capul ăsta? *(Râsete puternice, râde toată lumea, dispoziţie generală, unul strigă: "trăiască Danton", strigătul se repetă. Danton râde mulţumit.)* Râdeţi? Ai? Dacă aţi râde aşa şi pe câmpul de luptă, n-ar mai veni prusacii aici...

O voce *(cu lăudăroşenie)*: Râdem şi acolo... Nu ne e nici o frică... Numai să poftească prusacii...

Danton *(batjocoritor)*: Cum să poftească... aici? *(şi brusc serios)* Nu aici, acolo înaintea lor *(bărbăteşte, retoric)*. Arătaţi că râsul vostru e mai tare decât pasul lor de defilare...

Toţi *(înflăcăraţi)*: Aşa e, mergem.

Danton *(bănuitor)*: Cu toţii?

Toţi *(înflăcăraţi mereu)*: Cu toţii... La Châlons...

Danton *(îndesat)*: Bravo, aşa... cu toţii... *(arată pe unul din mulţime)* Tu nu eşti Grivois din St. Marceaux?

Grivois *(bucuros că e recunoscut)*: Da, eu sunt... Da, da, Grivois, eu sunt...

Danton *(nu le dă timp de gândit)*: Du pe toţi aceşti viteji în piaţa St. Antoine... Înscrieţi-i pe toţi ca voluntari *(şi către ei, cu o falsă îndoială care se vrea confirmată)*. Toţi, nu-i aşa?... Ori e vreunul care ar vrea să stea acasă? *(îngăduitor cu şiretenie)* Poate, cine ştie?

Toţi *(într-un suflet)*: Nici unul... mergem cu toţii...

Danton *(îndemnându-i cu satisfacţie)*: Aşa, trăiască Franţa!

Toţi: Trăiască Franţa... *(urale continue)*.

Danton *(părinteşte)*: Şi acum plecaţi. Rămânem aici numai miniştrii ca să facem planul de luptă... Că fără plan nimic nu se poate...

Toţi *(de aceeaşi părere şi ei)*: Aşa e... aşa e... Trăiască Danton... Trăiască miniştrii Republicii... *(ies cântând "Ça ira")*: Ah! Ça ira, ça ira les aristocrates à la lanterne. Ah! Ça ira, ça ira les aristocrates, on les pendra.

Danton *(caută prin hârtiile pe care le are dinainte, vede că au mai rămas câţiva, acum autoritar)*: Haide, plecaţi... *(cu înţeles)* Nu rămân aici decât miniştrii... *(au plecat şi cei doi, Danton aşteaptă mereu în picioare)*.

Servan *(începe o frază dar vede că Danton aşteaptă mereu)*: Am făcut o expun....

Danton *(Cu faţa încruntată aşteaptă mereu în picioare, fără să asculte pe Servan... Dintr-o dată toţi înţeleg despre ce e vorba şi privirile tuturor se îndreaptă spre d-na Roland, care de la început a înţeles ce aşteaptă Danton şi numai după un timp iese penibil jignită. După plecarea ei, figura lui Danton se destinde şi Servan vrea să continue.)*

Servan: Am făcut o expunere.

Danton: Mai întâi, dragul meu Servan, să terminăm ce am hotărât ieri. Trebuia să-mi aduci nişte acte... contractul cu măcelarii de la Dijon.

Servan: Să vezi, Danton... Nu sunt încă gata... se lucrează... sunt cam multe formalităţi... funcţionarii..

Danton *(redevine nervos, febril)*: Dar bine, Servan, când armatele duşmane sunt la porţile Parisului, te pierzi în formalităţi? Nu ştii că toţi funcţionarii sunt regalişti?

Dacă ar fi după ei... Unde ţi-e secretarul general? *(strigă)* Pacha... Pacha...

Roland *(sec)*: Şi pe urmă chestiunile de bani sunt delicate... Trebuiesc îndeplinite toate formele...

Danton *(fără să bănuie că din cauza asta va merge la ghilotină)*: Ei, şi dacă n-ar fi formele îndeplinite?... Dar bine, Roland, dacă într-adevăr guvernul nostru nu ar putea justifica, nu un milion, nu două... dar chiar cincizeci... şi ar putea salva, totuşi, Franţa, crezi d-ta că ar avea cineva mişelia să ne reproşeze că nu am făcut *(şuierător de ironic)* contabilitate? Atunci când totul e de pierdut. Când îţi arde casa, amicii mei, întâi cauţi să stingi focul şi pe urmă faci inventarul lucrurilor rămase şi socoteşti apa risipită...

Roland *(mereu sec)*: Dar nu se poate tolera dezordinea... e nevoie de organizare...

Danton *(izbucnind clocotitor)*: E o singură ordine adevărată azi: Toate privirile, toate sforţările, toate posibilităţile spre inamic! *(cu hotărâre încleştată)* Organizare? Ei bine să organizăm victoria, nu fuga...

Roland *(timid)*: O retragere nu înseamnă fuga... A evacua Parisul...

Danton *(teribil, i-au ieşit ochii din cap, cu pumnul ameninţător)* Roland... Roland... ia seama când vorbeşti de evacuare! *(dar brusc se opreşte, comprimă în el mânia, şi continuă căutând să fie calm)* Cetăţeni, colegi, un război nu se poate face, când n-ai armată şi muniţii, cu retrageri. Un asemenea război nu se poate face decât cu entuziasm. De altminteri, cetăţeni, situaţia nu este atât de grea. Patria va fi salvată. Totul se mişcă, totul se zguduie, totul arde dornic de luptă. Verdunul, contrariu primei ştiri, nu a căzut încă, e numai înconjurat. Garnizoana lui şi-a propus să

măcelărească pe cel care va vorbi de predare. Parisul va seconda sforţarea armatei... O convulsie ne-a scăpat de un rege fără autoritate... tot o convulsie violentă va arunca pe inamic dincolo de frontieră. Comuna a luat măsuri supreme. Tot poporul va fi chemat azi după amiază în câmpul lui Marte. Tunurile menite să amintească greul clipei vor bubui din oră în oră, clopotele tuturor bisericilor vor suna... Mâine, zeci de mii de oameni vor pleca spre câmpul de luptă, iar alte zece mii vor rămâne aici... căci nenorocirea cea mare nu e numai că luptăm cu o armată de trei ori mai numeroasă, nu e numai că vin împotrivă prusacii şi o legiune de zece mii de aristocraţi care se întorc să-şi cucerească dreptul de a domni absolut, ei şi rudele şi prietenii lor... Dar... preoţii şi aristocraţii rămaşi aici îi aşteaptă ca pe nişte eliberatori... Suntem între două focuri dintre care cel mai periculos nu e cel din afară. Cu atât mai mult cu cât nu îl putem preciza acest pericol interior. Dar pentru a-l înlătura, e necesar... trebuie...*(cu o privire groaznică, precisă)* trebuie să înspăimântăm pe trădători şi pe laşi *(toţi îngheaţă).*

TABLOUL VI

Danton, Fabre, Camille, Grangeneuve, Dusaulx
şi încă doi deputaţi. Apoi **Marat** *şi* **Grivois**

Acelaşi decor ca în tabloul precedent, a doua zi (3 septembrie), după amiază, lumină vie fără căldură de început de toamnă. Danton ascultă pe gânduri, refugiat în lumea lui, copleşit ca de o dureroasă fatalitate, povestirile. Numai ceilalţi pun întrebări.

SCENA I
Masacrele

Dusaulx: Nu aşa *(lămureşte cu gesturi).* Deasupra coşului, aproape de acoperiş, e de obicei un fel de grătar... *(se duce la cămin ca şi când ar vrea să vadă, pe urmă ca şi când şi-ar fi dat seama că e absurd, că nu e acelaşi lucru, renunţă)* Ei bine, când a ajuns acolo a trebuit să se oprească.

Grangeneuve: Dar atunci era sigur că îl prind.

Dusaulx: Deloc. După două zile, când totul ar fi încetat, s-ar fi coborât de acolo. În capelă nu se face focul decât la începutul lui octombrie.

Grangeneuve: Dar cum a putut el să se urce până acolo, dacă era rănit?

Dusaulx: Fusese numai uşor rănit, la pulpă. Încă de când îl smulseseră din cuibul acela de mătase de la Dubarry, era vindecat.

Grangeneuve *(doritor de indiscreţii)*: Ascultă, era amantul ei?

Fabre *(râde)*: Dar de unde... Un copil de 18 ani... Ea, de când a murit Ludovic al XV-lea, trăia cu Brissac, iar Montsabray era ofiţer adjutant pe lângă el. Ea îl iubea ca pe un copil.

Camille *(zâmbind)*: Curtezanele acestea au un mod de a iubi copiii...

Grangeneuve *(curios, deşi dezaprobă cele ce s-au întâmplat)*: Ei, şi cum l-au omorât? Cum l-au prins acolo?

Dusaulx: După ce au fost măcelăriţi toţi prizonierii... Maillard, care judeca după apel – îl ţinea singur în mână – a făcut socoteala că lipseşte unul. Au numărat din nou toate cadavrele din grădină – că le târau lângă scăriţa din grădină – când unul dintre ei şi-a adus aminte de Montsabray. L-au căutat la infirmerie, în capelă şi nu l-au găsit, l-au căutat în toată curtea, nicăieri. Atunci paznicul, care cunoştea obiceiurile deţinuţilor, a tras focuri de puşcă pe coş. Un glonţ l-a lovit şi i-a rupt pumnul. De groază a avut tăria să nu ţipe şi să se ţină numai cu o mână. Ei au plecat, era ca scăpat. Atunci un ghişetier a adus paie. Au făcut focul. Din cauza fumului a căzut ca un liliac, desprins din tavan. Leşinat şi mutilat, l-au adus în curte şi l-au culcat pe o grămadă de cadavre. Pe urmă, *(stăruind asupra infamiei)* ca să fie treaz când l-ar omorî, au hotărât să aştepte şi s-au apucat să mănânce...

Grangeneuve *(abătut, uimit, frânt de milă)*: Unde mâncau?

Dusaulx: Chiar acolo... Nevestele lor, ca la lucru, le aduseseră de mâncare. De la o vreme, băiatul s-a trezit. Dar tot nu l-au omorât, acum ca să nu se scoale de la masă... El aştepta deci... şi se uita la ei *(ce să mai lungim)*. Abia după un sfert de oră i-au tras cinci gloanţe în piept.

Grangeneuve: Îţi sleieşte sufletul... N-am ştiut nimic. Eram aseară la teatru cu Verniaud şi Barbaroux. Nimeni n-a ştiut... *(Danton tace mereu mistuit de gânduri, iar ceilalţi îi respectă tăcerea)* Şi cum, în toate închisorile? *(se întoarce uimit către ceilalţi pe rând)*.

Dusaulx: La Carmes au omorât 200 de preoţi, la Force 175. La Bicêtre – şi acolo s-au dus, la St. Pelagie, la Abbaye...

Grangeneuve *(amărât)*: Dar Comuna ce zice?

Dusaulx *(dacă-ţi vine să crezi)*: Billaud Varenne a ţinut ucigaşilor discursuri de încurajare.

Marat *(intră cu aceiaşi ochi arzători şi e primit de toţi cu tăcere şi răceală)*: Roland a înnebunit... A chemat pe Santerre şi l-a ameninţat. A scris o scrisoare violentă primarului, în paginile căreia

curg toate balele lui de ministru neputincios... *(scurt)* Ar trebui sfârşit cu domnul acesta... *(cu un rânjet)* Are aerul că i-a pierit întreg partidul azi noapte.

Danton *(mereu preocupat de frământarea din el, întreabă vag, ca o paranteză, ca o dorinţă de precizare)*: A scris primarului?

Marat *(cu multă mişcare)*: Aleargă ca un smintit în toate părţile... Ţi-am spus... Nu mai merge cu jumătăţi de măsură. Să terminăm şi cu toţi Rolanzii, cum am terminat cu mişeii din închisori *(Danton s-a sculat fără să răspundă).*

Grivois *(intră, sfios oarecum, dar dornic să primească laude, se adresează lui Marat)*: Vreau să vorbesc cu amicul poporului. L-am văzut când a intrat aici *(şi lămureşte că merită să fie ascultat).* Am omorât pe toţi aristocraţii. Am tras în ei ca la măcelărie *(vede nemişcarea celorlalţi, plimbă privirea pe la toţi, şi scade şi el tonul).* Ştii, i-am omorât...

Marat *(aruncând înapoi coada tulpanului cu care e legat la cap ca o femeie)*: N-aţi omorât nimic... Franţa e plină de trădători... În închisorile Parisului au căzut 900 de canalii regaliste şi pe câmpul de luptă *(cu ochii de foc),* în aceeaşi noapte, au căzut 9000 de soldaţi ai Republicii *(înlăcrimat, tremurând de dezgust şi indignare)* fără nici o vină, lăsându-şi copiii şi nevestele *(cu o voce îndurerată)* nu în castele, ci în colibe, fără o bucată de pâine... Viitoare slugi – fără putinţă de schimbare – ale vlăstarelor aristocrate *(răsucit în el însuşi, ars de gânduri).* Ah, mila de lichele sentimentale *(cu pumnul încleştat).* Trebuie lovit...

Grivois *(fanfaron)*: Marat... Am lovit noi ieri! *(şi deodată vine la ceea ce-l durea)* Ştii cu Cazotte...

Toată lumea are o tresărire de atenţie.

Marat *(sec)*: Ce-i cu Cazotte?

Grivois *(a scăzut tonul, lămureşte încurcat)*: Ştii, cu fata? Tocmai d-aia am venit numaidecât, să-ţi spun, ca să nu crezi...

Marat *(cu dispreţ)*: Spune.

Grivois: Să vezi... Mai târziu, spre seară, m-au trimis pe mine să mă fac judecător...

Grangeneuve *(nedumerit):* Judecător?

Grivois *(lămureşte binevoitor, firesc)*: Ca să judecăm adică, pe vinovaţi...

Grangeneuve *(parcă s-ar lua cu mâinile de păr de uimire)*: D-ta ai fost judecător?

Grivois *(mereu firesc)*: Da, că tocmai de aceea... *(se bâlbâie)* asta vroiam să-ţi spun... Ştii... ei au văzut că eu am curaj: pentru că dintâi cu elveţienii, toţi încremeniseră *(vede că ceilalţi nu ştiu despre ce e vorba, lămureşte deci, şi mai de aproape, familiar, cum ar povesti despre o ispravă de acasă).* La început cu cei 150 de

elveţieni n-au făcut judecată... *(ca şi când apoi ar fi făcut...)* Când a intrat Maillard la ei, au căzut toţi în genunchi şi cereau, plângând, iertare. Maillard le-a spus că nu îi omoară nimeni, numai să treacă prin gang în curte, că de acolo îi transportă la altă închisoare... *(face semn cu ochiul)* Ştiţi că acolo, la uşa dinspre grădină, erau ai noştri cu săbii şi suliţe... Care cum ajungea *(împunge aerul)* îl luam ca în frigare... Elveţienii, mereu în genunchi, cereau iertare. Atunci unul dintre judecători a deschis puţin uşa şi i-a poftit: Haide, domnilor, poporul nu are răbdare... Curaj! Dar ei au dat înapoi ca o cireadă care vede abatorul: "Trebuie să se termine odată, a strigat un judecător"... Cine iese cel dintâi? Un subofiţer tânăr, aşa chipeş – frumos băiat – a ieşit în faţă *(îl imită)*. Eu, arată-mi cum să ies... A aruncat pălăria înapoi camarazilor şi a venit deodată în prag... Avea nişte ochi... toţi se dădeau în lături... A venit aşa până în mijlocul curţii înconjurat de săbii şi suliţe. Pe urmă s-a oprit cu braţele pe piept. Ai noştri n-aveau nimeni curaj să lovească. Dar eu, când am văzut asta, am tras cu sabia şi i-am retezat umărul...

Atunci abia toţi fricoşii au năvălit pe el, de l-au făcut bucăţele *(acum se lămureşte)*. De aceea – înţelegeţi – când cu achitările... *(toţi ascultă uluiţi, cu ochii măriţi)*

Marat *(neimpresionat)*: Ce achitări?

Grivois: Maillard lăsa din când în când să scape câte unul... Ai noştri din curte, au dat atunci năvală peste judecători şi au cerut ca eu să fiu de faţă... să nu las "muierile" să judece. De... ca să zicem aşa, "muierile", că erau şi muieri cu noi, dar ele erau mai aprige chiar decât bărbaţii... Iar când a venit Cazotte, eu eram acolo... Pe el l-au condamnat; adică ne-a spus nouă: Domnul e transferat la Force *(face iar cu ochiul)*. Dar când să iasă în curte, fata s-a atârnat de gâtul lui tată-său: S-o străpungă întâi pe ea. Şi asta vream să-ţi spun, că eu am zis atunci să fie iertat, că m-am uitat şi toţi judecătorii plângeau... şi l-au iertat, dar Guigrot a cerut ca să i se dea şi ei un pahar cu sânge de aristocrat, să bea, cum i-au dat fetei lui Sabreil... Eu am zis atunci să o lase, să nu-i mai dea să bea... numai să strige "Trăiască Naţiunea"... Şi de aceea venisem, ca să nu crezi cumva că eu nu sunt patriot. *(Cei mai mulţi zâmbesc, îndepărtat ca de pe altă lume, de moarte şi tristeţe, dar diferiţi unul de altul. Marat a ascultat şi el cu interes.)*

Marat *(imparţial)*: Că aţi cruţat-o pe ea, foarte bine aţi făcut! O asemenea fată merită să trăiască, *(neînduplecat în logica lui...)* dar Cazotte e vinovat şi trebuie să moară... *(către cel ce-l însoţea, cu autoritate)* Să-l aresteze din nou şi să nu-l lase să fie la un loc cu fata...

Grivois: A!

Danton e mereu parcă pe altă lume.

Dusaulx: Dar unde e Robespierre?

Marat: Nu l-a văzut nimeni... A fost numai la închisoare ieri de a scos un preot: pe Lepérac.

Camille *(înduioşat, în culmea bucuriei)*: L-a scos?... E fostul nostru repeţitor la liceul St. Louis... L-am căutat ieri în toate închisorile... Eram disperat...

Marat *(cu un rânjet, ca o lamă de sabie)*: Dar acest preot putea să depună jurământul că respectă legile ţării, mon cher Camille?

Camille *(omenos)*: Marat... nu mai fi atât de mânios... Chiar tu ai scos ieri câţiva...

Marat *(gata de plecare)*: Danton, ai să treci pe la primărie, nu?

Danton *(obosit)*: Nu pot să trec azi pe la primărie. Dar de ce?

Marat: Pentru ca să vorbim *(n-ar fi vrut parcă să spună)*. S-a hotărât acolo arestarea imediată a lui Roland şi Brissot *(îi arată mandatul pe care-l scoate din buzunar)*.

Danton *(uimit, ia mandatul, face un gest de "sunteţi nebuni")*: Du-te în piaţă şi vezi mai departe cum stăm cu înrolările *(Marat şi tovară[illegible] lui ies)*.

Grangeneuve, Dusaulx *(nedumeriţi, speriaţi, după ce au aşteptat întrebându-se parcă în gând ceva, ies şi ei)*.

Danton: Camille, du-te la primărie şi vezi ce e acolo *(ia mandatul şi îl face fâşii)*. Au turbat *(oftează adânc)* Fabre, ce faci tu acum?

Fabre: Am câteva hârtii urgente... Dar ce? Vrei să pleci?

Danton *(mereu obosit)*: Nu ştiu.

Fabre: Aşteaptă pe culoar – adică, am dat ordin să-i bage în salonul mare, ca să nu dăm mereu cu ochii de ei.

Danton: Ce vor?

Fabre: Eliberări... sunt rude, părinţi disperaţi... cer eliberări...

Danton: Eliberează, Fabre... Dă-le drumul, la toţi... oricui e cerut de cineva, dă-i drumul...

Fabre *(cu un reproş vag, fără răutate)*: Atunci să le dăm drumul la toţi, Danton?

Danton: Nu, asta nu se poate... Cine are norocul să fie cerut, să scape... Nu putem renunţa la o măsură necesară, dar putem da o mână de ajutor norocului orb... *(scăzut ca o concluzie, ca o lămurire a luptei grozave din sufletul lui)* Tu ştii că a căzut Châlons...?

Fabre *(împietrit, scapă hârtiile din mâini)*: A căzut Châlons?

Danton *(face semn)*: Sst! Azi noapte. Să nu te audă nimeni... Sunt în stare să fugă toţi până diseară... Am luat măsuri să nu se afle...

Fabre *(cu ochii speriaţi)*: Dar atunci prusacii sunt la două zile de Paris?

Danton *(întrebarea e în el ca un şarpe, nu poate admite asta)*: Nu. *(formidabil, cu gura încleştată)*: Nu, asta nu...

SCENA II

Danton, *intră* **Doamna Roland**

Doamna Roland *(după un timp, de-a dreptul, vehement)*: Ceea ce ai comis... dezonorează pe toţi acei care au făcut greşeala să-ţi întindă vreodată mâna.

Danton *(rămâne drept în picioare, calm, cu privirea oprită asupra ei, îndurerat)*: Fiţi liniştită, doamnă, această mână nu vi se va mai întinde niciodată.

Doamna Roland *(cerându-i socoteală)*: Domnule ministru al Justiţiei, viu să-ţi amintesc că în discursul de la 11 august ai declarat în faţa întregii Adunări, în timp ce regele şi regina aşteptau în lojă, că "unde începe Justiţia trebuie să înceteze răzbunarea populară", *(silabisind)* că îţi iei răspunderea *(aspru)*. Ei bine, îţi cer să-ţi ţii cuvântul *(Danton tace copleşit. D-na Roland uimită)* Aşadar? *(cu o ironie teribilă)*: Fii un om de onoare, "d-le Danton".

Danton *(istovit)*: Onoarea mea nu poate să treacă înaintea aceleia a Franţei, doamnă *(rămâne frânt ca un ciclop învins)*.

Doamna Roland *(cu ochii sclipitori de mânie)*: Ha, ha, ha! Cum îndrăzneşti să spui că Franţa a dorit...

Danton *(întrerupând-o obosit)*: Franţa a dorit Revoluţia, doamnă... şi înţelege s-o apere împotriva oricui...

Doamna Roland *(surâde cu ochii trişti)*: Ah, Revoluţia asta! Cum am visat-o eu! Cum a visat-o Franţa întreagă... Un veac întreg... Oribil lucru, dacă aceasta e Revoluţia... *(ca o viziune de groază)* Oameni dezarmaţi, goniţi ca animalele prin închisori şi ucişi prin colţuri, femei decapitate şi trupurile lor batjocorite în faţa tuturor, capete şi bucăţi de carne purtate în suliţă... *(cu vocea frântă de durere)* "D-le Danton" noi am gândit un stat nou, în care adevărul, dreptatea şi binele, călcate-n picioare de cel vechi, să înflorească libere... *(cu un imens dezgust)* Nu un stat în care ministrul Justiţiei să îndemne la asasinat...

Danton *(ca un tigru trezit)*: Ceea ce spui d-ta este o infa... *(se răsuceşte în el şi se opreşte)*.

Doamna Roland *(l-a prins din nou, cu altă vină)*: Continuă... Să insulte o femeie nu e decât foarte firesc pentru "noua republică".

Danton *(stăpânindu-se, regretând)*: Sunt clipe când nu poţi asculta orice *(îşi muşcă nervos buzele)*. Şi apoi nu uitaţi doamnă, că noi nu suntem în fond decât canalia... *(amar)* canalia străzii *(o priveşte în ochi, emoţionat, vorbeşte cu buzele crispate, cu o patimă care înseamnă poate şi o mărturisire de dragoste)*. Nu ne putem schimba mijloacele chiar atunci când întâmplător avem sentimente ceva mai deosebite.

Doamna Roland *(e lovită în plină figură, uimită ca şi când ar privi într-o prăpastie)*: Dar...

Danton *(emoţionat, crispat)*: Nimic... nimic, doamnă *(se uită obosit în pământ)*.

Doamna Roland *(înduioşată, aproape să-i ia mâna)*: Danton! *(Danton zâmbeşte îndepărtat; ea, încurcată)* Eşti o fire atât de ciudată.

Danton: Foarte ciudat, desigur, să ai o figură de monstru şi să...

Doamna Roland *(protestând)*: Dar...

Danton *(surâde prietenos)*: Ştiu, doamnă, tot dispreţul pe care vi-l inspir...

Doamna Roland *(tulburată)*: Dar te înşeli... Te-am chemat la noi în casă, ai fost la masa noastră...

Danton: Pentru că a fost o necesitate... Aşa cum iei o doctorie cu sila... M-ai chemat ca să mă faci să simt şi mai mult câtă deosebire pui între mine şi ceilalţi...

Doamna Roland *(mirată, scuzându-se)*: Dar pentru Dumnezeu... Ai făcut aluzie la ce am spus eu... odată...? Ar fi inutil să-ţi amintesc cum ai vorbit şi d-ta despre casa noastră. Câte ironii...

Danton *(cu o părere de rău îndepărtată)*: Veneam cu atâta suflet, cu multă dorinţă de a fi acolo în casa în care prezenţa d-tale... *(se întrerupe şi reia brusc)* Nu doamnă, nimeni nu a înţeles atât de mult ca mine... poate, nu ştiu... acel interior... prezenţa d-tale seara în sufragerie... *(nervos, scăzut)* Nimeni n-a fost întâmpinat cu atâta bănuială.

Doamna Roland (*"rezonabilă")*: Danton, suntem obişnuiţi să judecăm oamenii după faptele lor... şi recunoaşte şi d-ta că n-ai fost tocmai amabil nici cu mine, nici cu bărbatul meu... Şi pe urmă sunt atâtea lucruri care nu se pot explica la un om de inimă... Danton, ce s-a întâmplat ieri... ne dezonorează pe toţi...

(Danton zâmbeşte melancolic, ca un om care are dreptate şi nu e înţeles.)

Nu... nu... Fii un om brav... Sunt lucruri, a căror gravitate d-ta se pare că nu o înţelegi... Sunt greşeli, pe care, dacă ai avea cine să te sfătuiască, nu le-ai comite *(zâmbind prietenos, măgulită de sentimentele pe care le bănuieşte)*. Danton, dă-mi mâna şi promite-mi atunci că, din bruma de prietenie pe care o ai pentru mine, ai să mă asculţi din când în când *(Danton rămâne tăcut, ea ia asta drept o confirmare)*. Nu-i aşa? *(zâmbeşte copilăroasă aproape, Danton îi răspunde cu un zâmbet descurajat)* Şi începi iar să vii la noi... Pentru mâine seară te aşteaptă o supă cum îţi place d-tale.... Nu... *(îi întinde mâna, el i-a sărutat mâna pe gânduri şi rămâne, după ce ea pleacă, în scenă pe gânduri, surâzând trist)*.

SCENA III

Danton, Fabre, Bréard, Camille

A intrat un ofiţer plin de noroi, abia descălecat, cu o scrisoare în mână.

Danton *(tresare): Ce e?*

Ofiţerul: De la generalul Dumouriez...

Danton *(O desface nervos şi o citeşte în gând, lăsând să se vadă fiece sentiment... cum se cunosc muşchii bine formaţi prin piele. Scrisoarea cuprinde: confirmarea dureroasă a căderii Verdunului. Explicaţia ei: insuficienţa înarmării, numărul inferior al combatanţilor. Soldaţii şi-au făcut datoria. Comandantul şi-a zburat creierii decât să iscălească căderea cetăţii. Inamicul şi-a făcut intrarea, după ce garnizoana a ieşit cu onorurile cuvenite, ducând cu ea corpul lui Beaurepaire. În timp ce ei ieşeau au văzut pregătirile făcute pentru primirea împăratului: douăzeci de fete în alb cu ramuri de triumf, o mulţime în haine de sărbătoare. Danton rămâne pe gânduri. Îi curg lacrimile. Pentru întâia dată face impresia că e sfârşit, descurajat.)*

Fabre *(intră cu hârtii în mână)*: Ce e? Ce s-a întâmplat Danton?

Danton *(îi întinde scrisoarea şi spune ca o poveste străină)*: A căzut Verdunul. Populaţia regalistă a silit garnizoana să se predea. Colonelul comandant Beaurepaire, în momentul când i s-a întins actul de predare, în loc să puie mâna pe condei ca să semneze şi-a dus revolverul la tâmplă. *(Fabre tresare cu admiraţie. Danton surâzând abătut.)* Ascultă, în timp ce garnizoana ieşea cu onorurile cuvenite, prusacii au salutat cu douăzeci şi unu de lovituri de tun cadavrul lui Beaurepaire *(râde acum deprimat, nervos şi cu dezgust)*. Populaţia în haine de sărbătoare ieşea înaintea inamicului. Douăzeci de fete în alb aruncau flori în calea regelui Prusiei *(adânc convins)*. Câtă dreptate are Marat *(rămâne abătut)*.

Fabre *(abătut şi el)*: Totul e zadarnic, Danton... Joi, prusacii sunt aici...

Danton *(sare ca ars, mai uriaş ca oricând, cu ochii ieşiţi din orbite, dă cu pumnul în masă)*: Nu. Ascultă. Dă imediat ordine *(şi când Fabre e gata)* douăzeci de mii de oameni vor ieşi să întâmpine mâine cadavrul lui Beaurepaire la barieră. Inima i-o vom duce la Panteon. Pe urmă...

Lacheul *(intră ca să anunţe)*: Cetăţeanul Bréard, preşedinte al Tribunalului, vă roagă să-l primiţi înainte de audienţă.

Danton *(scurt)*: Cheamă-l.

Bréard: Domnule ministru, vă rog să mă scuzaţi dacă mi-am luat libertatea să vă deranjez... *(Danton protestează de politeţă)* Dar e în interes de serviciu *(Danton întreabă cu sprâncenele ridicate)*. Nouă sute de oameni au fost măcelăriţi azi noapte în închisori...

Danton *(are o strâmbătură stăpânită).*
Bréard: S-au petrecut lucruri care întrec orice închipuire.
Danton *(nervos dar stăpânit, condescendent)*: La secţia a II-a sunteţi, nu-i aşa?
Bréard: Da *(continuă iară)* O haită de derbedei a asaltat...
Danton *(iar îl întrerupe)*: Dacă nu mă înşel, la secţia I-a tribunalul nu e complet...?
Bréard: Da... Sérizan a demisionat acum două săptămâni... Vream să vă rog, d-le ministru, să-mi daţi autorizaţia să iau măsuri pentru paza închisorilor...
Danton *(vag)*: Da, da...
Bréard: Fapte ca acelea, de a târî cadavre de femei goale pe stradă...
Danton *(are o sinceră strâmbătură de oroare)*: Împrejurările sunt atât de grele... atât de grele, d-le preşedinte *(Preşedintele aşteaptă. Danton nervos, după un timp îl priveşte întrebător)*
Bréard *(după un timp)*: Domnule ministru... *(Danton stăpânit)* Aştept răspunsul d-voastră.
Danton: Domnule, dar nu înţelegi? întoarce-te la postul d-tale... nu te priveşte nimic din ceea ce se întâmplă la închisori *(violent, dar conţinut)*. Nu înţelegi că dacă aş fi avut alt răspuns ţi l-aş fi dat din primul moment? *(preşedintele, după ce a rămas câteva clipe locului, iese uimit, fără o vorbă)*
Danton *(necăjit)*: Fabre, unde-i Camille?
Fabre: E dincolo, cu un grup întreg.
Danton: Ştie că îl aştept... De ce nu vine să-mi spună ce a făcut? *(către un servitor care intră)*: Ce e băiete?
Lacheul: Câţiva cetăţeni doresc să fie primiţi de d-voastră.
Danton: Să nu mai vie nimeni. Aici avem de lucru... Camille...
Fabre *(care a fost dincolo)*: Vine numaidecât. Ascultă, Danton, ce facem cu cele trei sute de chesoane cu muniţii care trebuiau să plece azi noapte, dacă a căzut Châlons?
Danton *(hotărât)*: Muniţiile se duc acolo unde se aude tunul. Să-l caute pe Dumouriez... S-au cumpărat cele cinci mii de echipamente complete de la Dijon?
Fabre: Da... şi ni s-au promis încă cinci mii... De la Orléans am adus două sute de căruţe pe care le-am trimis direct pe câmpul de luptă cu echipamente şi cu muniţiile.
Danton: Tu ai făcut asta?
Fabre: Da.
Danton *(se strâmbă)*: Rău ai făcut, Fabre... Avem un comandament al aprovizionării... două sute de care pe drumul Châlons-ului ar putea să înfunde drumul *(brusc către Camille care a intrat)*. Camille, cum stăm cu angajaţii voluntari?

Camille: Tocmai facem tabloul dincolo la mine... Toată noaptea am alergat.
Danton: Dă-mi-l.
Camille: Nu e complet, ţi-l dau mai pe urmă... Sunt aproape paisprezece mii de înscrieri.
Danton *(are o sclipire de bucurie)*: Paisprezece mii...
Camille: Dar vin mereu... Sunt destui... N-avem cu ce să-i îmbrăcăm însă... Tocmai că vorbea Fabre de nişte echipamente...
Danton: Nu, nu, nu... Acelea sunt pentru Dumouriez. Nu te amesteca în asta... Vor fi expediate direct de către Ministerul de război. Nu încurcaţi lucrurile... Tu procură-ţi totul singur din Paris...
Camille *(enervat)*: Dar de unde?
Danton *(mânios şi clocotind)*: Devastează, dezbracă lumea în stradă. Mizerabilii care-şi permit luxul să rămâie acasă, când alţii mor la hotare, să plătească... Nici nu discuta măcar. Ia tot ce ai nevoie *(către servitor)*. Ce e, băiete?
Lacheul: Cetăţenii deputaţi au spus că aşteaptă oricât, până îi primiţi.
Danton *(se strâmbă plictisit, iar către Camille)*: Profită de entuziasmul înscrierilor şi provoacă entuziasmul donatorilor. Vorbeşte-le direct...
Camille: Nu vezi că am şi răguşit? Pe urmă am luat tot ce am putut. Străzile sunt pline de trăsuri rămase în drum, am luat caii, pe loc, pentru artilerie.
Danton: Vorbeşte de-a dreptul mulţimii, obţine tot ce se poate obţine în momentele de însufleţire... De altminteri, îndată ce oamenii au în mână o armă – trimite-i pe câmpul de luptă...
Camille: Şase mii, dintre cei patrusprezece, au şi pornit din câmpul lui Marte... spre Châlons.
Danton *(îl mângâie)*: Bun, asta da *(sună)*: Eşti tu cam neastâmpărat puţin, dar băiat de ispravă... *(către lacheu)* Cheamă pe cetăţenii aceia *(către Camille)*. Trebuie să ne pierdem timpul acum, cu deputaţii.
Thuriot intră cu vreo 7-8 inşi, toţi deputaţi girondini.

SCENA IV

Thuriot, Danton, Servan, Roland, Balou, Dusaulx etc.

Thuriot *(solemn)*: Bună ziua, cetăţene Danton.
Danton *(tranşant)*: Bună ziua... Ce v-aduce la noi?
Thuriot: Danton, venim la d-ta ca la omul de stat care îşi dă seama de răspunderea pe care o are... ca la ministrul capabil să ia o hotărâre şi s-o execute *(Danton devine nervos)*. Ceea ce s-a petrecut azi noapte în închisori este înspăimântător *(toţi aprobă)*. Sunt lucruri care sub nici un cuvânt nu se pot permite...

Danton *(nervos)*: Cetăţeni, dacă s-au petrecut ieri excese le regretăm cu toţi. Suntem hotărâţi să facem tot ce e omeneşte posibil *(murmure, sunt nesatisfăcuţi de făgăduiala asta).*

Thuriot: Danton, trebuie ca pe viitor să fie absolut exclus ca...

Danton *(întrerupându-l, reluând)*: Vom face tot ce omeneşte e posibil şi chiar *(ridicând tonul)* imposibil, ca să salvăm Franţa şi Revoluţia *(aşteptare enervată la ceilalţi).*

Thuriot *(iese un pas înainte nervos, vorbeşte ca şi când ar ţine un discurs, pentru ai lui)*: Danton, iubesc Revoluţia, da, ador Revoluţia, dar declar că dacă ea nu ar putea triumfa decât printr-o crimă, aş lăsa-o mai curând să piară decât să mă mânjesc ca s-o scap *(mare impresie şi aprobare).*

Danton *(masiv, nervos şi stăpânit)*: Frumoasă frază. Acum zi aşa: Dacă aş şti că pentru ca să scap pe mama bolnavă e nevoie să tai un pui, ei bine, aş refuza să tai un pui *(destindere la amicii lui, ceilalţi sunt încurcaţi). Intră Servan, pe urmă treptat ceilalţi miniştri, deputaţi numeroşi, Dusaulx, care se găseşte mai târziu alături de d-na Roland.*

Servan *(se îneacă de spaimă)*: Danton, totul e pierdut... A căzut de ieri de dimineaţă Châlons... Trupele noastre se retrag în dezordine... Toate carele cu muniţii s-au întors ieri din drum. Danton ce facem? Danton?

Danton *(un timp pe gânduri)*: Cum ţi s-au comunicat astea?

Servan: Comandantul coloanei de muniţii... S-a întors o dată cu fugarii... Tunurile fug peste câmp *(abătut, mânios).* Când i-am spus lui Dumouriez să aibă grija Parisului, el s-a băgat cu armata, înadins parcă, în Ardeni... Ce facem Danton?

Intră Roland şi Clavière, d-na Roland.

Roland *(cu ochii în lacrimi, abătut, abia vorbeşte, se sprijină)*: Danton, uite unde ne-a dus lipsa d-tale de înţelegere.

E deci din cauza acestei prime invazii prusace, aceeaşi panică, repetată în 1914 şi în 1918 – şi ca şi atunci, se cere evacuarea Parisului.

Danton *(scăzut)*: Nu e decât luptă... Aşa e în luptă...

Roland *(plângător)*: Acum nici evacuarea nu mai e măcar posibilă.

Danton *(întâi dă cu ochii de d-na Roland, pe urmă trecând peste orice, ameninţător, se apropie înfiorător)*: Roland... Roland ia seama când vorbeşti de evacuare. S-ar putea ca laşitatea d-tale să mă scoată din sărite *(ca să repare).* Nu uita că Adunarea a votat pedeapsa cu moartea, pentru cine într-un oraş asediat vorbeşte de predare, de evacuare *(intră câţiva deputaţi).*

Doamna Roland *(deprimată)*: Ah, uite-l. Ce poţi să faci cu omul acesta care nu se poate stăpâni...? Fără ameninţări nu poate face...

Dusaulx: Numai ameninţări? Hm. După câte ştiu are în buzunar mandatul de arestare împotriva lui Roland.

Doamna Roland *(cască ochii)*: Ah... ce murdărie... *(amintindu-şi)* Avea adineauri mandatul în buzunar...? Ce josnică ipocrizie...

(Intră însă Balou, deputat, cu hainele strâmbe, cu mutră speriată.)

Balou *(cu gura uscată)*: Să fugă cine poate... *(înfrigurat)* Prusacii au intrat... au ocupat Meaux.

Danton *(priveşte crunt pe noul venit, apoi calm către Servan)*: Cetăţene ministru de război – întâia măsură pe care o vei lua: Nici un fugar nu va intra în Paris, ca să nu demoralizeze populaţia...

Balou *(şi încă un altul care a intrat)*: E prea târziu... străzile sunt pline de fugari şi chesoane fugite...

Danton *(drept, de piatră, mereu către Servan)*: Anunţă neîntârziat că vor fi împuşcaţi toţi fugarii prinşi la Paris... *(acum definit şi calm)* Cetăţene, de aici nu plecăm! Asta să vă iasă din cap. Nu părăsim Parisul *(încleştat)*. Duşmanul, chiar de va învinge, nu va cuceri decât mormane de cenuşă şi cadavrele noastre *(intră un grup de soldaţi fugari, către ei teribil)*. Ce e cu voi?

Soldaţii: *(extenuaţi, descurajaţi)*: Trădare. Danton, generalii ne-au trădat... Châlons a fost vândut.

Danton *(stăpân pe el)*: Camarade, fii liniştit. Toţi trădătorii îşi vor primi pedeapsa *(privindu-i groaznic, ţintindu-i cu arătătorul)*. Începând cu voi.

Soldaţii simt că li se înmoaie picioarele: Noi?

Danton *(de parcă le-ar fi încleştat pumnul în gât)*: Ce căutaţi aici? Pentru voi nu e decât un răspuns orice s-ar întâmpla acolo: Să muriţi pe loc.

Alţii: Dar ce vom face acum? *(murmure)*

Danton *(singura nădejde, mare ca un profet de fier şi piatră, desfigurat, dar înălţat...)*: Cetăţene ministru de război! Ai în câmpul lui Marte şase mii de voluntari cu care astă seară vei ocupa înălţimile din jurul Parisului. Mâine dimineaţă vei avea încă şapte mii şi mâine seară douăzeci de mii. Vei ţine socoteală că Parisul are 800.000 de locuitori adică 120.000 de bărbaţi valizi... *(cu un rânjet teribil)* Nu e nici un pericol cetăţeni... *(se întoarce şi, scăzut)* Fabre, trimite să aducă aici mâine, de la Arcis, pe mama... *(reia cu gura strâmbă)* Nu e nici un pericol.

Fabre *(uimit)*: Dar are şaptezeci de ani!

Danton *(întors în el însuşi aprobă cu capul, după un efort suprem)*: Nu-i nici un pericol... *(Intră un grup de voluntari, cu un căpitan. Afară se aude mulţimea lor, cu tobe.)*

Căpitanul *(grav şi fără fanfaronadă)*: Danton, cetăţenii Parisului merg să salveze Franţa. Ei au trecut înadins pe sub fereastra ta, ca un omagiu şi în acelaşi timp ne-au trimis pe noi să-ţi spunem

că îşi lasă nevestele şi copiii în seama ta... Fii o pavăză teribilă împotriva infamiei care trădează, împotriva tuturor care aşteaptă o nenorocire pe câmpul de luptă ca să iasă la iveală aici...

Danton *(întunecat)*: Brav cetăţean, poţi pleca liniştit... *(simplu şi masiv)* Îmi voi face toată datoria... Cetăţeni, *(către ceilalţi, acum când a luat, rece, o hotărâre ca de mormânt)* vreau să fac o mărturisire... *(firesc şi greu)* Chiar de nu o veţi crede, vă voi spune azi că nu am nici un fel de ambiţie... Poate că, mai târziu, vă veţi convinge de asta... O dorinţă însă tot aveam *(cu ochii umbriţi de părere de rău)*. Să las copiilor mei un nume, numai un nume... care să le deschidă calea în lume... şi a cărui simplă pronunţare să-i înfioare de mândrie...*(cu respiraţia grea, cu sufletul plin)* Ei bine, cetăţeni, dacă Franţa îmi cere şi acest sacrificiu, fie *(cu vocea ca sentinţa de aramă)*. Blestemat să-mi fie numele în amintirea oamenilor. Chiar dacă nimeni nu va recunoaşte frumuseţea intenţiilor mele, chiar dacă acei care îl vor purta, acest nume, îl vor îndura ca pe o povară ruşinoasă. Treacă de la mine *(trist şi singur în faţa istoriei)*. Singură cauza e mare şi ea nu poate pieri *(către ceilalţi)*. Plecaţi liniştiţi *(continuă rar, răspicat, acum sigur de el după ce a făcut marele sacrificiu)*. Cetăţenilor, de altminteri, pe toţi cei de aici vă cunosc... Sunteţi suflet din sufletul Franţei. Tulburarea de acum este explicabilă. Vi s-a exagerat pericolul momentului. Totul nu e încă pierdut. Măsuri au fost luate în grabă, pentru îndreptarea situaţiei. Totul se mişcă... Am şi pornit spre biruinţă *(ca un stâlp de flăcări)*. Clopotele pe care le auziţi nu sunt semnalul de alarmă, sunt numai *(încleştat, dur)* şarja noastră asupra duşmanului... Ca să învingem *(cu ochii vii, cu vocea de oţel, copleşitor, crescând uriaş)* ca să salvăm Franţa... ne trebuie *(crispat, scăzut, întâia dată "îndrăzneală")* îndrăzneală *(apoi alarmant, dur)* mereu îndrăzneală *(dezlănţuit, elementar, formidabil)* necontenit îndrăzneală... *(Ultimele cuvinte au trezit toate sufletele. Ar fi o izbucnire de furtună dacă afară n-ar fi început, departe, abia murmurat să se cânte, de către trupele care se apropie, Marseillesa. Acum se aud clar ultimele două versuri din primul cuplet. Când începe al doilea:*

"Amour sacré de la Patrie"

rând pe rând, în câteva clipe, toţi cad în genunchi şi cântă marşul războinic, ca pe o supremă şi deznădăjduită rugăciune. Danton singur rămâne în picioare ca o statuie de granit, adânc aplecat).

ACTUL III

TABLOUL VII

Duelul cu girondinii

SCENA I

Camille, Westermann, *apoi* **Danton, Fabre** *şi* **Guadet**
Un fel de birou cu mobilier puţin, pereţii goi.

Camille *(intrând, dă lămuriri)*: Aici e un fel de odaie de odihnă. Ce s-a putut găsi. E aproape gol. Când vrea să se lungească pe canapea – ştii cu oboseala lui după masă – sau mai ales pentru convorbiri deosebite... Stai aici, că ţi-l trimit eu îndată *(iese, Westermann rămâne adâncit în gânduri pe canapea).*

Danton *(s-a oprit în prag, uimit, căci se cunoaşte că nu ştia cine îl aşteaptă)*: Westermann! Tu? Ce-i cu tine... aici?

Westermann *(îi joacă privirea)*: Nu-ţi place să mă vezi?

Danton *(bonom, voinic)*: La dracu', Westermann!... Mi-ar place chiar să şi vorbeşti.

Westermann *(nu lasă deloc să se vadă cât e de mulţumit)*: A, nu, sunt obosit... De zece ore călare mi-ajunge... Un galop am ţinut-o...

Danton *(cu capul mare, rânjind prietenos, cu buza crestată)*: Fugar de pe câmpul de luptă?

Westermann *(încet)*: Am învins.

Danton *(cu figura înflorită de bucurie nu poate vorbi)*: Westermann! *(Westermann îl priveşte sfârşit de oboseală, surâde fără nici o vorbă. Danton e mereu nedumerit)*: Westermann!?

Westermann *(tot cu jumătate de glas)*: Bătălia a durat ieri toată ziua... *(şi apoi de-a dreptul)*: La Valmy...

Danton *(nu spune o vorbă, are ca o largă destindere sufletească, pe urmă îl priveşte cu ochi fericiţi şi plini de lacrimi, surâde).*

Westermann *(e mişcat şi el, rămân amândoi tăcuţi, un răstimp)*: Nimeni n-are voie să părăsească linia de luptă până azi la prânz. Ca tu să afli cel dintâi vestea... Dumouriez a vrut asta... ca s-o anunţi TU Adunării!

Danton *(surâde pe gânduri)*: De ce? *(cu o mulţumire tristă)* Vestea e pentru noi... Mâine sau poimâine tot or s-o afle... Ce importanţă

are pentru ei? *(rămâne iar pe gânduri)* Aşadar, minunea s-a întâmplat...

Westermann *(întoarce capul spre el, mirat)*: Şi tu te-ai îndoit?

Danton: Nici o clipă... Nici chiar după vestea falsă, despre căderea Châlons-ului. Nici chiar după panica stupidă... *(cu fălcile puternice)* Dar adminte şi tu că o realizare e, oricum, mai plăcută decât cea mai sigură nădejde *(şi iar, după un răstimp, cade pe gânduri ca un şcolar care nu are ce spune)*. Aşadar...Victorioşi? *(râde parcă fără voie)*.

Westermann *(devine grav)*: Acum, altceva, Danton... *(ca în taină)* Am o însărcinare precisă din partea lui Dumouriez... *(Danton îl priveşte întrebător)* Vrea să înceapă imediat tratative cu inamicul. Are propuneri...

Danton *(preocupat)*: Asta-i grav... Înseamnă că mergem cu toţii la ghilotină *(Westermann îşi muşcă buza de jos...)* Nu... Spune-i lui Dumouriez că nu se tratează cu duşmanul atât timp cât e pe teritoriul nostru... Ca la romani... *(sună şi spune servitorului)* Thomas caută în Adunare pe cetăţeanul Fabre d'Eglantine şi spune-i să vie aici numaidecât.

Westermann *(care e foarte mulţumit de răspunsul primit)*: Danton, tot eu te cunosc mai bine... Ştii ce răspuns i-am prevăzut lui Dumouriez? Întocmai ăsta... *(Danton surâde)*. *(după un timp)* Pe aici cum staţi?

Danton *(se întunecă, nedumerit)*: Ieri s-a întrunit Convenţia.

Westermann: Da? Care-i situaţia?

Danton *(ridică din umeri)*: Ca în toate adunările e greu să vezi ceva lămurit... Pare-se că majoritatea e cu girondinii, rolandiştii care sunt numeroşi. Iacobini adevăraţi nu suntem decât cincisprezece, cel mult douăzeci de inşi. E probabil că mai târziu or să fie lupte înverşunate. Pentru moment însă nu prea mi-e teamă. Girondinilor le place mult să ţină discursuri frumoase şi eu nu am nimic împotriva acestui lucru *(către Thomas care a intrat)*. Ei?

Thomas: A spus că vine numaidecât... *(Thomas iese)*.

Westermann: De altminteri, văd că sunt aici mai toţi ai noştri. Au reuşit şi Camille şi Fabre şi Robespierre, Marat, Fréron, Roland, Billaud, Chabot, Collot d'Herbois...

Danton *(plictisit)*: Ai noştri? E un mod de a vorbi Westermann... Tare mi-e teamă că tot răul o să ne vină de la aceşti "ai noştri".

Vrei să-ţi spun drept? Am tot atât de puţină încredere în cei douăzeci de montagnarzi, cât în cei şaizeci de girondini. Prefer, cum au botezat-o, "Câmpia". Şapte sute de oameni cumsecade, care nu vor să audă de nici o fracţiune, de nici un partid, care nu vor decât să lucreze pentru fericirea Franţei. Dacă lucrurile vor

ieşi totuşi prost, să ştii că numai din cauza partidelor a fost. Căci s-ar putea întâmpla şi asta: Ca şapte sute de deputaţi să fie împiedecaţi să lucreze de optzeci de inconştienţi gălăgioşi. Personal contez mult pe această "Câmpie". Cu ea vreau să punem baza noului stat... De altminteri, ieri am venit cu o adevărată bombă! *(Westermann întreabă cu privirea)* Ah, de le-ai fi văzut capetele! Tu ştii care a fost cel dintâi vot al Convenţiei, imediat după constituire? Că: "toate proprietăţile teritoriale, individuale şi industriale vor fi menţinute". Etern menţinute, cerusem eu... Ei bine, să fi văzut... Nu le venea să creadă urechilor... Montagnarzii...

Westermann *(uimit şi el, dar fără să fie împotrivă)*: Ai propus tu asta? Tu, ministrul revoluţionar, ministrul adus pe o ghiulea de tun, cum îţi place să spui...? Tu, oratorul cordelierilor? Părintele sans-culoţilor?

Danton *(cu greutate şi cu sens adânc)*: Am ţinut cu asta să precizez un lucru... Că Revoluţia de-acum s-a sfârşit şi că trebuie să procedăm la organizarea noului stat. Voi face tot ce-mi stă în putinţă ca să unesc toate forţele Adunării. Ca să putem organiza victoria dinăuntru, ca şi pe cea din afară... Unirea tuturor *(intră Fabre)* Uite-l pe Fabre...

Fabre *(se îmbrăţişează cu Westermann şi, mirat)*: Când ai venit?

Danton *(nu aşteaptă, cu ton familiar)*: Ascultă, Fabre... Am învins ieri la Valmy *(Fabre face un cap de nedescris)*. Stai liniştit. Ai să ai timp destul pe urmă să-ţi dezumfli băşica de toată îngrijorarea... Acum, ascultă... Dumouriez vrea să înceapă imediat tratative şi ne cere consimţământul.

Fabre *(tresare)*: Asta înseamnă ghilotina.

Danton *(tocmai)*: Eu i-am dat răspunsul cuvenit prin el *(arată pe Westermann)*. O dată cu el pleci însă şi tu. Îi comunici lui Dumouriez aparte, că ai din partea mea însărcinarea să tratezi orice.

Fabre *(încremeneşte speriat. Westermann rămâne cu gura căscată)*.

Danton: Păstraţi cel mai mare secret. Capetele noastre sunt în joc. Toată lumea ştie că tu te-ai dus să împaci pe Dumouriez cu Kellerman.

Fabre *(nu mai pricepe nimic)*: Păi ce, sunt certaţi?

Danton *(sigur pe el)*: Trebuie să fie. Unde sunt doi generali, cearta nu lipseşte. Vorba aia, nu ştii? "Două săbii într-o teacă".

Westermann *(uimit)*: Nu, fără glumă... Ştii că sunt foarte porniţi unul împotriva altuia? Vreau să vorbim şi despre asta...

Danton: Bine... *(lămureşte profesoral)* Dacă se află cumva despre tratative, se pot întâmpla două lucruri: Sau rămâneţi în lagărul inamic... şi aci vă condamnăm la moarte în lipsă...

Westermann *(îl întrerupe cu oroare)*: Dezertor...?

Danton *(necăjit, tranşant)*: Sau veniţi aici să vi se taie capul *(după o pauză, mai scăzut)*. În orice caz, ca să nu demoralizăm poporul, eu am să dezmint orice tratative, şi am să vă declar eventual trădători.

Fabre *(nedumerit)*: Atunci de ce să mai începem tratativele astea?

Danton *(hotărât)*: Dumouriez le crede necesare... Trebuie să ştie el ceva... De aici nu pot să-mi dau seama... În orice caz, voi sunteţi acolo... Fiţi cu ochii în patru...

Westermann: Dumouriez crede că în cazul tratativelor va fi nevoie de mulţi bani...

Danton: Îi vom trimite... Fabre ia tot ce poţi... O să mai cerem şi de la Monge, de la Clavière. În orice caz nu din cauza banilor o să compromitem soarta Franţei... *(cu jumătate voce)* E cineva de vânzare dincolo?

Westermann *(îşi mai aşază hainele pe el)*: Nu ştiu... N-am vorbit prea mult... Am plecat azi noapte târziu...

Danton: Când porniţi?

Westermann: Cred că la noapte. Aş vrea să mă odihnesc şi eu un ceas-două.

Danton *(către Fabre)*: Până aranjezi tu totul, el doarme la tine... La noapte luaţi o berlină şi plecaţi... Scrieţi-mi zilnic, Fabre... *(uitase, se trage fără să vrea de păr)* Ah, de săptămâna viitoare, am anunţat-o: nu mai sunt ministru... *(cei doi îl privesc uimiţi)* Nu luaţi deci angajamente precise *(lămureşte)*. Vreau să dau un exemplu ambiţioşilor... Dacă am câştigat Valmy, pot să nu mai fiu ministru...

Camille *(intră agitat)*: Danton, vino repede în Adunare – se pregăteşte o infamie... Vino imediat... Buzot vrea să depună o moţiune care te vizează direct...

Danton *(liniştit, dar curios)*: Cum asta?

Camille *(înfrigurat)*: Ştim sigur... Acum se pregătesc... Se va cere o comisie de anchetă cu privire la masacrele din închisori.

Danton *(aproape palid, contrariat)*: Dar... Buzot... e Roland? *(uimit, ridică din umeri)*: Ce vor... pentru numele lui Dumnezeu, ce vor?

Westermann *(soldat)*: Şi ţi-e frică?

Danton *(surâde descurajat)*: Nu mi-e frică, dar asta înseamnă... *(sleit)* asta înseamnă războiul civil... *(se ridică în el însuşi ca şi când ar fi stat pe pumnale)* Război civil, Westermann...

Westermann *(plecând cu Fabre, face semnul tăierii capului)*: Ascultă-mă pe mine... E singura soluţie...

Camille: Danton, trebuie să vii imediat în Adunare...

Danton: Nu... Cheamă-l aici pe Barbaroux... Spune-i că vreau să-i vorbesc neapărat... *(Camille pleacă şi rămas singur Danton se*

plimbă prin cameră abătut, vorbeşte pentru el, privind în pământ) Ce vor? *(cu capul mare, greu de tristeţe)* Ah, prostie... Prostie de sticlă, prostie de humă, prostie de plumb.

Camille *(revine mai uimit încă)*: Barbaroux spune *(îi vine greu să spună)* că nu are nimic de vorbit cu tine. E chiar aici pe culoar.

Danton *(înfuriat dă cu pumnul în masă)*: I-ai spus să vină că-l chem?

Camille: Zice că dacă ai de dat lămuriri, ai să le dai *(subliniază)* Comisiei de anchetă.

Danton *(neliniştit)*: Camille, vor să prezinte chiar azi moţiunea?

Camille: Da. Aşteaptă numai pe Roland.

Danton *(fierbând):* Ascultă, cheamă aici pe oricare dintre ei, să vină unul. Trebuie să le vorbesc neapărat.

Camille: Hai, tu acolo...

Danton: Nu, între patru ochi. Sau, în sfârşit, aici între noi. Cheamă-i, Camille.

Când intră Guadet.

Danton *(voinic ca un taur, fără să-i dea timp să vorbească)*: Ascultă Guadet, ce nebunie se pregăteşte? Ce vreţi?

Guadet *(vag, diplomat)*: Nu ştiu. Buzot va propune o comisie de anchetă cu privire la masacrele din închisori.

Danton *(uluit)*: Cum e cu putinţă asta? Brisotinii ăştia şi-au pierdut minţile?

Guadet *(e şi el de părerea celorlalţi)*: Toţi cred că o explicaţie e necesară.

Danton *(cu o logică de fier, zguduitor de convins):* Dar o explicaţie înseamnă discuţie şi discuţie înseamnă apostrofe, ameninţări *(precis, brutal, cu orgoliu sălbatic).* Nu e vorba de mine, Guadet, dar o discuţie înseamnă să ridicaţi Franţa împotriva Parisului. Cum nu vedeţi asta? *(abătut)* Franţa, împotriva Parisului...

Guadet *(impresionat)*: Ascultă, nu-ţi spun părerea mea. E hotărârea lor, a tuturor. Asta vor şi ei. Spun că trebuie să se termine cu supremaţia Parisului *(Danton încremeneşte la afirmaţia asta).* De altfel, ei au toţi siguranţa că tu urmăreşti dictatura. Zilele din august, când băteai cu pumnul în masă, nimeni nu le uită.

Danton *(zâmbeşte îndurerat)*: Eu? Dar mi-am dat demisia şi din minister. Nu mai vreau nimic. O voi repeta în fiecare zi. Cum să-i conving că nu am nici o ambiţie? Ah, Guadet, spune-le că în loc de dictatură, prefer oricând un chef straşnic cu fete frumoase. Ţi-o jur.

Guadet *(hotărât)*: Danton, ei n-au pic de încredere în tine, mai ales...

Danton *(uimit, dezarticulat)*: Cum pot să priceapă atât de greu oamenii aceştia, care vorbesc atât de frumos? *(rugându-l)* Guadet, ştiu că ai oarecare trecere în partid *(umilit).* Te rog, vorbeşte-le, explică-le.

Guadet *(ridică din umeri)*: Are să fie imposibil, Danton. Sunt foarte porniţi împotriva ta. Aseară, la d-na Roland...

Danton *(înfuriat)*: Ah, d-na Roland.

Guadet: Aseară, la d-na Roland, Grangeneuve a vorbit despre tine. A fost o protestare unanimă şi înverşunată. Mai ales cei tineri din jurul d-nei Roland. Barbaroux s-a sculat şi a spus: Orice, orice, numai iertarea asasinilor şi a complicilor lor, nu. Război, şi o parte sau alta să piară.

Danton *(mişcat, înaintea prăpastiei care se deschide, înfiorat el însuşi de teribila profeţie, cu ochii înlăcrimaţi, viziunea Franţei însângerate, ia mâna lui Guadet)*: Guadet, girondinii au vrut războiul, *(brusc)* au vrut moartea, Guadet. *(Urmează o tăcere apăsătoare. Guadet iese, către Camille, abătut, îngândurat.)* Oamenii sunt răi şi proşti, Camille *(mai trist)*. Iremediabil răi şi proşti.

Camille: La urma urmelor, dacă vor război, să-l aibă. Pentru asta nu-ţi trebuie două zile.

Danton: *(scăzut, obosit)*: Nici nu e vorba de asta Camille. Război înseamnă două armate faţă în faţă şi *(cu un imens dispreţ)* flecarii ăştia talentaţi nu înseamnă nici măcar o armată. Tu nu înţelegi, Camille, cât de nerozi sunt aceşti talentaţi oratori *(ştie bine ce spune)*. În două ceasuri Marat şi Robespierre pot aduce patruzeci de mii de oameni, care să măcelărească Adunarea ca o simplă închisoare *(uimit)*. Ce pot ei opune nebuniei Parisului pe care îl întărâtă cu atâta imprudenţă? Că n-au măcar un batalion al lor *(îi scade privirea)*. În schimb, răii aceştia pot face altceva, pot să zădărnicească orice operă de organizare *(nervos)*. Hai în Adunare să împiedecăm ce se mai poate împiedica.

Camille: Ascultă, Danton, la urma urmelor de ce vrei să ai de-a face numai cu interpuşii. O explicaţie limpede cu d-na Roland! Era adineauri în tribună.

Danton *(surâde amar, gândindu-se)*: D-na Roland! A venit să supravegheze şedinţa.

Camille: Vorbeşte cu ea, e cel mai bun lucru.

Danton *(absolut neîncrezător)*: Crezi că are să vină? Femeia asta are oroare de mine.

Camille: Fac eu tot posibilul s-o aduc. Îi spun că e vorba să se ia aici, de către consiliu, o hotărâre cu privire la familia regală.

Danton surâde, pe urmă rămâne adâncit în gânduri, intră, ferindu-se, Lameth.

SCENA II
Lameth, Danton

Danton nu-l aude şi nu-l vede pe Lameth intrând.

Acesta întâi depune un pachet pe care-l are la el, pe urmă se apropie de Danton, care, obsedat de ceea ce e în el, pare absent.

Lameth: Danton...

Danton *(nu pricepe în primul moment, pe urmă dur, tranşant)*: D-ta ce cauţi aici? *(Lameth vrea să spună ceva, dar e apostrofat furios)*: Lameth, găsesc că orice îndrăzneală trebuie să aibă o limită. Ceea ce faci d-ta nu poate rămâne nepedepsit *(hotărât)* La ghilotină. Thomas, *(mai violent încă)* Thomas, vino încoace *(dar când Thomas a intrat Danton şovăie prelungit).*

Lameth *(care, palid, se credea pierdut, vede şovăiala şi spune servitorului)*: Domnul ministru ordonă să nu intre nimeni aici neanunţat. *(Servitorul iese).*

Danton *(dur şi strâmb)*: Lameth, trebuie să fii nebun. Regalist proscris şi să ai curajul să te prezinţi ministrului Justiţiei chiar?

Lameth *(zâmbind sfios, dar zâmbind)*: Danton, te crezi mai fără inimă decât eşti. N-am riscat trecând frontiera decât să fiu recunoscut de cineva până aici. Dar aici? Nu d-ta ai să denunţi un adversar. De altfel, odată ajuns ştiam că două lucruri te vor dezarma oricând: îndrăzneala şi încrederea fără limită în d-ta.

Danton *(nedumerit, nu mai ştie ce să spună)*: E de neînchipuit.

Lameth: Am venit deci să-ţi spun că regele are încă încredere în d-ta.

Danton *(face un cap enorm şi pe urmă încremeneşte uimit)*: Sunteţi... sunteţi.... nevinovaţi ca nişte prunci.

Lameth: Trebuie să scapi familia regală.

Danton *(pe gânduri şi ca o scuză)*: Regele e azi în mâna Comunei. Nimeni nu are voie să pătrundă la închisoare... la Temple... decât autorizat de ea. Cine ar îndrăzni, azi, nu să-l scape, căci asta ar fi o imposibilitate, dar măcar să se lase bănuit de indulgenţă?

Lameth *(cald, scăzut însă)*: D-ta singur îţi poţi permite asta... De aceea am venit la d-ta.

Danton *(precis, hotărât)*: Nu, Lameth, nu cunoşti situaţia.

Lameth *(cu convingere)*: Niciodată un om n-a fost atât de puternic în Franţa. Eşti dictator, ai mijloace să dispui de totul. Poporul te urmează orbeşte.

Danton *(surâde descurajat)*: Nu, Lameth. E aici o situaţie foarte ciudată. Mijloacele care mi-ar perminte să-mi păstrez popularitatea contrazic convingerile şi sentimentele mele... Eu nu pot să fac ceea ce fac Marat şi Robespierre. Azi am de ales. La dreapta, girondinii proşti şi neînţelegători, la stânga, supralicitaţia demago-

gică a iacobinilor puri. Dacă mi-ar oferi autoritatea ei morală Convenţia şi dacă s-ar folosi de braţul meu puternic... unirea noastră ar însemna salvarea regelui şi a tuturor, organizarea Republicii, orânduirea statului...

Lameth *(înmuiat de mirare)*: Sunt atât de răi? E Robespierre atât de canalie?

Danton: Nu, dar e fanatic şi prost... Câtă vreme girondinii sunt sentimentali şi proşti...

Lameth: Şi nu poţi să te împaci cu ei? Nu poţi să-i convingi?

Danton *(amărât)*: Sunt conduşi de o femeie sentimentală şi înverşunată. Cine a convins vreodată o femeie sentimentală şi înverşunată?

Lameth: *(impresionat, confirmând oarecum)*: Şi peste frontieră se vorbeşte de ea. Se zice că e un fel de regină a Parisului... că în salonul ei se decide totul...

Danton *(se joacă gânditor cu tocul de scris)*: E întocmai aşa...

Lameth: Ei, bine, de unde influenţa asta? Cum de i se supun bărbaţii aceia?

Danton *(ridică din umeri, nedumerit)*: Sunt toţi îndrăgostiţi de ea.

Lameth *(uimit)*: Dar e o femeie aproape bătrână... patruzeci de ani...

Danton *(cu o părere de rău ascunsă, dar caldă)*: Femeie... hm... dar e femeie, adevărată... Femeie... La 70 de ani dacă vrei, femeile acestea... eh, sunt rare – au ceva – .... un farmec, ştiu eu?... Vezi, asta nu se explică... Ele disting... Împart nobleţea iubirii. Ele aleg şi pentru cele tinere. Trecutul le dă un fel de autoritate... Ele judecă *(întărâtat)*. Prostii Lameth... e încă frumoasă, Lameth... e "regină"...

Lameth: Eu am cunoscut-o... Mi-a displăcut însă din cauză că mi se părea prea plină de cărţi...

Danton: A! nu... chiar aşa... Eh... Rousseau... Acum toată lumea citeşte cărţi şi iubeşte... iubeşte... şi citeşte cărţi... E albă, Lameth... E destul să-i vorbeşti despre Rousseau ca să-ţi ierte orice *(zâmbind strâmb)*. Să ştii de altfel că dacă o să ne ducem de râpă, literaturii proaste a acestui prostănac o s-o datorăm... Mai sunt şi alţii... Rea e literatura proastă, Lameth.

Lameth: Dar ea? Are vreo preferinţă?

Danton *(trist, cu ochii în birou)*: E amanta lui Buzot.

Lameth: Aşadar de femeia aceasta depinde soarta familiei regale? *(nu poate primi asta)* Nu, nu, Danton, glasul d-tale e ascultat ca un oracol elementar. Niciodată n-ai cerut ceva fără să obţii... Apără pe rege la Convenţie...

Danton *(îl priveşte lung în ochi, definitiv)*: Dacă regele e judecat... e pierdut. Un rege care a ajuns la bara Justiţiei e un rege mort.

Lameth: Atunci?

Danton *(ridică din umeri.)*.

Lameth: Dar în definitiv, Danton, ce vrei d-ta? Ce poţi?

Danton *(nedumerit mereu, vorbind parcă despre un altul)*: Mă întrebi, ce vreau? Ce pot? În ceea ce priveşte ce pot, nu ştiu. În situaţia în care suntem, ce poate să afirme pentru a doua zi omul cel mai popular? Dar să sfârşim. N-aş vrea să mă arăt nici mai bun, nici mai rău decât sunt. Am toată încrederea în caracterul d-tale. Iată adâncul gândurilor mele. Sunt convins că regele e vinovat... Un rege prost e totdeauna vinovat. Bunătatea nu e o scuză... Căci după câte ştiu, nimeni nu e obligat să fie rege... cum nimeni nu e obligat să fie chiar surugiu.

Un om cumsecade se poate apuca şi de altceva... Dar mai găsesc că e just, că e necesar, să-l scoatem din situaţia în care se află *(rărind cuvintele)*. Voi face cu prudenţă şi îndrăzneală, tot ce voi putea... *(cu înţeles puternic)* Mă voi expune dacă văd cea mai mică şansă de succes, dar dacă pierd orice speranţă *(cu ochii măriţi)* – şi judecata e în cazul acesta – îţi declar că voi fi printre acei care îl vor acuza, *(ca de piatră)* care îl vor condamna.

Lameth: De ce adaugi ultimul cuvânt?

Danton: Ca să fiu sincer.

Lameth: Atunci?

Danton: Atunci?

Lameth: Nu mai e nici o scăpare.

Danton *(firesc, cu ochii întrebători)*: De ce nu vă gândiţi la o evadare?

Lameth *(surprins)*: O evadare *(Danton întreabă iar, cu privirea)*. Cred că o evadare a întregii familii regale dintr-o închisoare atât de straşnic păzită, e ceva imposibil. Adu-ţi aminte că n-au putut fugi de la Tuileries unde erau ca şi liberi, dar de la Temple?

Danton *(ca o concluzie)*: Atunci nu-i rămâne decât să se facă uitat în închisoare. În fond, Lameth, nimeni nu se mai gândeşte la el. Cel mult dacă chestiunea o să fie vânturată fără nici un rost de agitatorii de stradă... *(cu perspicacitate)* Mi-e teamă de o supralicitaţie politică...

Lameth: Aşadar...

Danton *(a stat pe gânduri, pe urmă brusc, ridicându-se în picioare slut, cu buza crestată, cu un ochi puţin închis)*: Ascultă, du-te la Viena şi fă să ni se transmită o propunere de pace, în schimbul punerii în libertate a familiei regale.

Lameth *(surprins, convenind)*: E o soluţie...

Danton *(cu o autoritate prietenească)*: Atunci, pleacă.

Lameth *(gândind mereu)*: E o soluţie *(scoate din pachetul cu care venise)*. Danton... Vreau să te rog ceva. Ştiu că-ţi place foarte

mult Shakespeare. Ţi-am adus pe "Hamlet", volumul meu, dăruit şi însemnat de tata. E un obiect fără valoare, dar preţuit în familia noastră.

Danton *(se uită la el)*: Nu mai am timp de citit Lameth... Mi-am adus şi eu din Anglia anul trecut tot teatrul lui Shakespeare şi Marlowe. Le-am trimis la ţară... la Arcis... Am acolo şi o colecţie prăfuită de poveşti italieneşti *(cunoscător)*. E o italiană veche, tare gustoasă... dar acum nu mai am timp de citit. Ieşi pe aici... pe din dos... e o altă uşă *(singur, melancolic, citeşte)*. "To sleep! perhaps to dream...!"

SCENA III
Danton, Doamna Roland

Doamna Roland *(intrând priveşte neîncrezătoare biroul, vede că nu e vorba de nici un consiliu)*: Ştiai prea bine că nu-mi face nici o plăcere să stau de vorbă cu d-ta...

Danton *(nemişcat)*: Doamnă, nu e vorba despre mine, ci despre Revoluţie.

Doamna Roland *(hotărât, privindu-l cu dispreţ)*: D-ta nu mai ai dreptul să vorbeşti în numele Revoluţiei...

Danton *(rămâne buimăcit de acest atac brusc)*: Dar...

Doamna Roland *(reluând cu tărie)*: Da, d-ta, nu. Din greşeală, ţi-am lăsat-o o bucată de vreme şi ai făcut-o *(îl priveşte măsurându-l amar... şi-i spune şuierat...)* după chipul şi asemănarea d-tale *(azvârle din mână cartea pe care pusese mâna)*.

Danton *(îndurerat)*: Doamnă, trebuie să înţelegeţi...

Doamna Roland *(îi taie vorba cu un dispreţ care se apropie de silă)*: Ce să înţeleg? Ce ar putea să justifice fapta d-tale odioasă, fără pereche în istorie? Ce să înţeleg, decât că timp de cinci zile şi cinci nopţi oameni dezarmaţi au fost măcelăriţi...

Danton *(o întrerupe destul de umil)*: Era vorba de Franţa...

Doamna Roland *(se plimbă acum prin birou, fierbând, îl opreşte cu ironie)*: Ştiu, ştiu! "În numele Franţei!" *(surâde amar)* Instinctele d-voastră sanguine nu se puteau manifesta decât "în numele Franţei"... *(înfiorată)* Ah, să ai pe buze cuvântul sfânt, iar în ochi priviri însetate de sânge şi în mână pumnalul asasin... *(râde nervos)*

Danton *(nu se poate regăsi, caută cu privirea)*.

Doamna Roland *(femeie îndurerată, sentimentală, indignată)*: Nu "domnule Danton". Franţa nu este o fiară setoasă de sânge. Franţa nu sunt asasinii laşi care au băut sânge şi au purtat pe străzi bucăţi din trupul batjocorit şi sfâşiat al prinţesei de Lamballe...

Danton *(e copleşit, a rămas cu privirea în pământ)*: Doamnă.

Doamna Roland *(după ce s-a plimbat agitată, rămâne o clipă pe gânduri)*: Ah, Revoluţia asta, cum o vedeam eu în visurile mele de fată şi ce au făcut din ea oamenii care n-au nimic sfânt... Oamenii care n-au decât pofte vulgare *(e cu ochii aproape în lacrimi)*.

Danton *(aproape întărâtat de "pofte vulgare")*: Doamnă...

Doamna Roland *(vede asta şi continuă mai apăsat, tocmai ca să-l lovească)*: Ce puteai să înţelegi d-ta dintr-o idee, pentru care s-au consumat cele mai nobile minţi?... Ce puteai să simţi *(şuierat)* d-ta, din toată nobleţea lui Rousseau...?

Danton *(crescând de mânie, frământă hârtii găsite pe masă, gata să izbucnească)*: Doamnă.

Doamna Roland: Oh, dar eu îţi vorbesc de acestea şi d-ta crezi că Revoluţia e numai măcelarul Legendre, Maillard, Jourdain şi ceilalţi *(biciuitor)* "amici" ai d-tale.

Danton *(o priveşte clocotind, are privirea încinsă)*: Doamnă.

Doamna Roland *(sfidându-l)*: Ştiu, ştiu cât risc vorbindu-ţi, aruncându-ţi toate acestea în faţă. Nu-mi fac nici măcar iluzii asupra ecoului pe care îl au în sufletul d-tale... Ţi-ar trebui pentru asta o undă de conştiinţă... Ceea ce deosebeşte pe om de animal e un sentiment al răspunderii faţă de sine însuşi, o constrângere în faţa adevărului, a frumosului, o luptă interioară... În d-ta e numai pofta de a speria – de a ucide şi pe urmă de a te urca pe umerii celor care au înjosit chiar crima.

Danton *(e în el o fiară întărâtată, pe care face vădite sforţări să o stăpânească)*: Doamnă...

Doamna Roland *(magnifică în indignarea ei, mai ales acum când îl vede întărâtat)*: Ei bine, trebuie să ţi se spună toate astea... Orice s-ar întâmpla. Trebuie să se ştie că în vremea aceea, când deputaţii ţării nu mai puteau dormi acasă de frica *(rânjind de silă)* unei bande de asasini *(pătimaş, clocotitor)* a fost o voce care a strigat în faţă adevărul, chiar aceluia care punea la cale totul... Ştiu, ştiu cât risc... Dar...

Danton *(s-a înfrânt pe el, acum deşi e amar şi violent se stăpâneşte, ironic)*: Doamnă, dacă îndrăzniţi să-mi spuneţi lucrurile acestea aşa cum mi le spuneţi, este că, în fond, ceva sigur în d-voastră vă spune că – orice mi-aţi arunca acum, în faţă – nu riscaţi nimic.

Doamna Roland *(îl măsoară cu ochii scâteietori)*.

Danton *(continuând cu acelaşi zâmbet de dispreţ)*: Că încă, dacă într-adevăr aş putea dispune de viaţa şi moartea oamenilor, dacă dintr-un capriciu de tiran numai aş putea trimite oamenii la moarte *(şi acum scăzut, dar ca mărturisirea umilitoare a unei patimi)* dumneata, orice ai face, n-ai risca nimic *(surâde, acum trist)*.

Doamna Roland *(râde batjocoritor, după un timp)*: Ce, vrei să repeţi scena de acum trei săptămâni? Ah, ce ieftină şiretenie *(i se crispează ironic ochii, i se strepezeşte zâmbetul)*: Ce murdară ipocrizie.

Danton *(uimit, nu înţelege).*

Doamna Roland: Ce neinteligentă prefăcătorie...

Danton *(înţelege acum, dar greşit)*: Doamnă, e adevărat că după convorbirea cu d-voastră, izbucnirea mea violentă în şedinţa Consiliului ar fi părut... *(şovăie, caută)* Dar în clipele acelea nu vedeam decât Franţa.

Doamna Roland *(dispreţuitoare)*: Lasă Franţa... Ea a avut norocul să fie salvată chiar împotriva d-tale... Nu... de altceva e vorba...

Danton *(sincer)*: Nu pricep.

Doamna Roland *(batjocoritoare)*: În clipa când încercai să mă înduioşezi, când aveai aerul că nu cauţi decât drumul spre sufletul meu *(surâde ironic)* căutai un loc în care să înfigi pumnalul *(îl priveşte drept în ochi).* În ziua când mi-ai vorbit de "sentimentele" d-tale... aveai în buzunar mandatul de arestare a lui Roland.

Danton *(e uimit, nici nu poate vorbi).*

Doamna Roland *(îl priveşte rânjind, e o revoltă de sentimentală înşelată)*: Ah, am aflat... am aflat *(cu silă)* ce vulgară şiretenie... Ştii, vorba lui Beugnot "Îţi iartă orice d-na Roland dacă recunoşti că virtutea şi sentimentele cele mai alese nu înfloresc decât în colibele umile..." *(râzând sarcastic)* Şi atunci îi vorbeşti despre "Canalia străzii" de o "aparenţă" vulgară şi brutală, care ascunde un "suflet gingaş"... ah... ah... ce murdară ipocrizie să se speculeze tocmai ceea ce ai mai frumos în simţire *(energic, viu)*... Ei bine, domnule Danton, multe s-au schimbat... Multe convingeri a trebuit să revizuiesc în aceste două luni de revoluţie... *(terminând hotărâtă)* Jocul d-tale nu mai prinde.

Danton *(calm acum)*: Doamnă, e adevărat că de la Comună mi s-a adus mandatul de arestare, dar l-am rupt.

Doamna Roland *(ironică)*: Când te-ai convins că n-ai să-ţi poţi pune planul în aplicare?... Sau cine ştie, dacă şi atunci? *(zâmbind)* Poate că îl păstrezi încă.

Danton: L-am rupt îndată şi pot să spun *(el acum ironic)* că atunci când vorbeam nu-l "aveam în buzunar".

Doamna Roland *(întorcând capul într-o parte)*: Îmi ceri prea mult când îmi pretinzi să te cred *(şi ocolind parcă brutal).* Nu, Danton, nici un fel de înţelegere nu mai e posibilă între noi... Asta ar presupune încrederea şi...

Danton: Doamnă, vreau acum o convorbire politică.

Doamna Roland *(fără îngăduinţă)*: Nici politică, nici nepolitică. În nici un fel... Cu dumneata nu se poate vorbi...

Danton *(are iar o tresărire de revoltă)*: Totuşi...
Doamna Roland: Noi nu avem nevoie să fim şireţi... Vorbim limpede. Ne ceri prea mult *(cu dezgust năprasnic)*. Nu putem deveni complicii d-tale...
Danton *(dintr-o dată descurajat, abătut, ca şi când ar pricepe zădărnicia oricărei trude)*: Doamnă...
Doamna Roland *(hotărât, privindu-l în ochi)*: Preferăm ura d-tale...
Danton: Ura mea?... *(simplă, cinstită şi bărbătească mărturisire)* N-am urât niciodată... *(grăbit ca să nu creadă că îşi face un merit)* din temperament, nu *(dispreţuitor)* din virtute... Iar prostia te poate necăji, te poate exaspera, te poate abate, dar nu poate provoca ura... Pedeapsa ei, e în ea însăşi, cum e viermele în măr... *(revenind cu glas adânc)* şi totuşi, n-aş putea spune, Doamnă, că pe dumneata nu te urăsc *(o priveşte amar)*.
Doamna Roland *(la cuvântul "prostie" avusese un gest de uimire indignată, pe urmă, după "urăsc", numai uimire)*: Danton uiţi...
Danton *(cald şi amar)*: D-ta trebuia să fii altfel... Trebuie să fie o deosebire între d-ta şi toţi proştii aceia frumoşi şi răi. Eşti femeie *(e în acest uriaş, învins de prostie, o duioşie plină de tristeţe)*. Viaţa e urâtă, oamenii sunt neînţelegători şi nedrepţi... cine vrei să fie arbitrul între noi?
Trebuie să avem nădejdea unui apel... Să ştii că tot ceea ce faci, fără oameni şi fără Dumnezeu, aduce un surâs prietenos în sufletul cuiva, care e deasupra... Împrejurările te-au adus în luptele politice, adică acolo unde oamenii sunt mai nedrepţi, mai pătimaşi, mai neînţelegători... Eram mic, la şcoală, *(surâde strâmb)* era între noi o singură fetiţă şi – mi-aduc aminte – aş fi preferat *(îşi scarpină fruntea)* să mor decât să aibă ea o părere proastă despre mine... Dacă tot ceea ce dorim frumos şi drept în viaţă, nu e ca să fie înţeles de femei, atunci de ce e? Doamnă, eşti o amară deziluzie pentru mine şi o răscruce în înţelegerea mea despre femei... Se zice – tot Beugnot a spus-o mi se pare – că d-ta judeci cu inima... Am avut încredere în judecata inimii ...
Doamna Roland *(a urmărit cele spuse de el, tot mai nedumerită şi oarecum neliniştită)*: Unde vrei să ajungi?
Danton *(închis, cu jumătate voce)*: Am avut încredere în judecata inimii... *(ca o cumplită profeţie)* Acum înţeleg, că dacă nenorocirea se va abate asupra acestui popor, asupra acestei ţări, e din pricină că raţiunea a întâlnit în calea ei o inimă.
Doamna Roland *(e nervoasă, nedumerită acum)*: De unde ştii dumneata ce e o inimă?
Danton: Cât de curând, doamnă, voi pleca... Mă voi face cum voi putea folositor pe lângă armată. Am impresia că d-ta, şi cei din

jurul d-tale, aveţi în mine o ţintă, care îi întărâtă... Părăsesc ministerul şi mă duc. Dacă plecarea mea va alunga norii care ne ameninţă, cu atât mai bine... Ea se împacă şi cu dezgustul meu... Vă cer însă un singur lucru. Pe mine personal mă puteţi ataca oricât, dar nu împingeţi imprudenţa până la o luptă cu populaţia Parisului... Nu mai cereţi socoteală pentru greşeli pe care nu le-a dorit nimeni şi care de altminteri erau inevitabile...
Niciodată un tron nu s-a prăbuşit fără să nu zdrobească şi câţiva nevinovaţi cu ţăndările lui. Lăsaţi septembrie în pace... E una cu Valmy. Plămădiţi şi ideea nefericită de a împărţi Franţa în cantoane, ca să contrabalansaţi Parisul... Federalismul d-voastră va fi...

Doamna Roland *(biciuitoare, neînţelegătoare)*: Danton, nu observi că ai început să dai sfaturi...?

Danton: Atunci nu mai am nimic de adăugat.

Doamna Roland *(de neînduplecat)*: Poţi pleca liniştit, nu avea grija Franţei, soarta ei e în mâini bune *(iese, cu acelaşi mers orgolios)*.

Danton *(rămâne abătut, dezgustat, cu gura amară)*.

Camille *(intră)*: Ei? Ce-a spus?

Danton: Comandă pe diseară o masă la Palais Royal. Cheamă şi câteva fete...

TABLOUL VIII

Cimitirul, seara

Danton, Lucile, Camille, Fabre, Marat

Lucile: Vine acum Camille, cu groparul... Dar e pe aici prin partea asta... Cunosc eu zidul...

Fabre: Trebuie să fie prin apropiere... Portarul mi-a spus că e dincoace de aleea mare...

Marat: Mizerabili brisotini... Trebuie ghilotinaţi toţi, Danton... ei au omorât-o. Calomniile lor mizerabile... Tu nu ştii, de când ai plecat, ce a fost... Gorsas îţi făcuse o caricatură în care erai înfăţişat ca un măcelar furibund, care spintecă oamenii şi dedesubt scria: "Justiţia în Septembrie". Îi trimiteau Gabriellei astea... În fiecare zi primea teancuri de gazete şi scrisori de ameninţare...

Danton *(rămâne abătut, pe gânduri)*.

Marat: Sfătuiau rudele ei, să nu-i mai intre în casă... A vrut să se ducă să-şi vadă o prietenă şi a găsit uşa închisă...

Lucile: Nu, Marat... acolo a fost o greşeală...

Marat *(întărâtat, violent)*: Lasă că știu eu ce-a fost... I-a trimis prea târziu vorbă să nu vină, dar cauza asta era... Ah, le vor plăti, le vor plăti toate... Alaltăieri, la iacobini, Callot d'Herbois a și propus o moțiune prin care se denunță poporului actul infam al girondinilor care prin calomniile lor nemernice au provocat moartea Gabriellei Danton.

Danton *(are un gest de oboseală).*

Marat: Toată adunarea a aplaudat furtunos și a ridicat pumnii amenințând... Asta e, Danton... Vroiau să răzbune în modul acesta moartea tiranului și mai ales vroiau să se răzbune că l-am silit pe Roland să-și dea demisia... Dar au să plătească... Au să plătească...

Danton: Lucile, de ce nu m-ați anunțat la timp?... Cum de n-ați avut grijă...?

Lucile: Dar nu ni s-a părut atât de grav... Tu știi că ea, de vreo trei luni încoace, era mereu slăbită... obosită... Ție nu-ți spunea, dar ne spunea nouă *(cu ochii umezi)*. Buna Gabrielle... Suferea, Danton, dar nu vroia să știi tu... Spunea că ești destul de necăjit... Plângea numai când eram noi amândouă...

Danton: Trebuia să-mi spuneți... Să mă anunțați neîntârziat...

Lucile: Dar asta a venit de ne-a surprins și pe noi... Acum zece zile, seara, nu părea mai rău decât de obicei... Pe urmă starea în care se găsea... După miezul nopții noi eram lângă ea, a început să geamă, a doua zi de dimineață a chemat la patul ei pe Louise Gély și i-a dat în brațe copiii rugând-o să le fie mamă... Atunci am expediat noi primul curier... dar până la Bruxelles... Peste o oră a murit... Am ținut-o trei zile... Credeam că printr-o întâmplare ai să vii...

Danton: Am părăsit Belgia numaidecât, am alergat ca un nebun, dar e sfârșitul ăsta de iarnă, ploios... Toate drumurile sunt desfundate...

Groparul *(venind cu Camille, domol)*: Este aici, uite, al optulea mormânt de la Alee... Uite, chiar aici... Mai e un mormânt... ăsta e alături, acoperit de coroane, de ieri...

Danton: Ea e aici?... *(gâfâind îngrozit, crispat din cap până în picioare)* Nu... e cu neputință! *(și ars de friguri, halucinat o strigă pe nume ca și când ar aștepta un răspuns)* Gabrielle... Sunt eu... Danton... *(Așteaptă, pe urmă se întoarce către ceilalți, cerând cu privirea să fie lăsat singur. Toți se retrag.)* Gabrielle trebuie să-mi vorbești... Sunt între noi lucruri *(rămâne cu ochii fix)* nelămurite... *(rămâne cu capul în piept rece, blând, simplu după un timp)* Gabrielle, te-am înșelat și nu te-am înțeles... Tu ai fost totuși aproape de sufletul meu... Mi-ai dat copiii mei *(sumbru și înduioșat)*. Gabrielle, iartă-mă... Am plecat, ca să nu mai fiu în lumea lor meschină... Ca să scap de ura lor măruntă și ei m-au lovit

prin tine... Sufletul tău de soră a tuturor l-au călcat în picioare, l-a rănit prostia lor crudă... Naivitatea ta a suferit... Tu nu ştiai că e numai un joc de ambiţie şi ai crezut... Naivă şi bună... Cum cred copiii ce văd la teatru... Nu sunt asasin, Gabrielle... Tu o ştiai, dar inima ta blândă n-a putut suporta ceea ce suportă umerii mei de piatră... Gabrielle, infamia lor ţi-a îmbolnăvit sufletul de mamă... *(abătut)* Am înţeles Franţa întreagă şi n-am înţeles femeia cu care în fiecare seară dormeam... Mama copiilor mei. Aceea pentru care eram rostul vieţii... *(surâzând)* Tu mă credeai frumos, Gabrielle... Iartă-mă... *(tace un timp, vin ceilalţi şi deodată, după un răstimp, Danton priveşte halucinat mormântul)* Cum e într-adevăr aici jos... dedesubt?... *(înfiorat)* Ea e aici? *(are mâini convulsive)* Stă de şapte zile aici dedesubt femeia mea... *(năprasznic)* S-o dezgroape... *(ceilalţi îngheaţă uimiţi)* Băiete, dezgroap-o.

Toţi *(au încremenite gesturi de nedumerire).*

Lucile *(îngrijorată)*: Danton.... Danton, ce vrei să faci?

Danton *(scos din fire, nebun)*: Lucile trebuie s-o văd – nu mă pot despărţi trei palme de pământ pentru totdeauna. O ultimă dată. Trebuie s-o văd o ultimă dată. Haide, băiete...
Totdeauna-i prea mult... Dulăul pământului să-şi ţină botul... A fost o zi bună şi caldă... *(a luat pe gropar de guler)* Haide, băiete... Lumina să străbată până dincolo... *(se frânge)* Gabrielle...

Fabre: Danton... E greu... Nu e voie...

Danton *(cu ochii măriţi, cu gura căscată şi strâmbă)*: Nu e voie să-mi văd nevasta... când e aici dedesubt? *(aproape că se repede asupra mormântului, a pus mâna în ceafa groparului care merge să scoată pământ)*

TABLOUL IX

Danton, Guadet, Robespierre, Marat, Balou, Preşedintele etc.

Sala Convenţiei la 10 martie 1793. Sală joasă, cu tribunele încărcate de lume revoluţionară şi de femei elegante.

Danton *(vorbeşte grav, ascultat de toată lumea, în tribună. E o linişte încremenită)*: Consideraţiile generale asupra cauzelor dezastrului pe care le faceţi azi, cetăţeni, sunt juste *(vorbeşte răspicat, logic).* Dar nu e vorba acum de cercetat cauzele. E necesar mai întâi să lecuim răul. Când îţi arde casa întâi stingi focul şi pe urmă faci cercetări şi evaluări *(se încălzeşte).* Dumouriez a conceput un plan care onorează geniul lui. Acum trei luni el a anunţat Puterii executive, la Comitetul apărării generale, că dacă nu avem

îndrăzneala să năvălim în Olanda, chiar în iarnă, ca să declarăm imediat război Angliei *(face o paranteză, scăzând tonul)* care ni-l făcea de multă vreme, o să avem greutăţi îndoite, dând timp duşmanului să se pregătească *(greu, cu suflet greu ca şi fizicul).* Pentru că n-am înţeles această trăsătură de geniu, să reparăm acum greşelile făcute.
Dumouriez nu e descurajat. El e acum în mijlocul Olandei. Acolo găseşte muniţii destule. Ca să dea peste cap pe inamic, îi trebuie francezi şi Franţa e plină de francezi.
Vrem să fim liberi? Dacă nu mai vrem, să pierim, căci am jurat-o. Dacă vrem să fim liberi trebuie să ne apărăm însă independenţa. Pitt simte bine că, având totul pierdut, Anglia n-are nimic de cruţat *(ţinând sub privirea lui toată Adunarea).* Să cucerim Olanda şi... Cartagina e distrusă *(cu o privire caldă)* Anglia va fi câştigată pentru libertate şi revoluţie *(poruncă a sufletului lui şi rugă în acelaşi timp)* Trimiteţi imediat comisari în toate părţile... Susţineţi-i cu energie *(cald, stăruitor).* Să plece astă seară, astă noapte chiar *(susţinut, legat).* Să spună celor bogaţi *(ca între paranteze, imitând).* Poporul nu are decât sânge. Îl dă cu prisosinţă *(rânjind cu buza crestată, cuvintele sunt lovituri de măciucă)* Haide mizerabili, daţi bogăţiile voastre *(pare de granit încins, pe urmă descleştează dinţii, deschide mari ochii, înmuiat puţin, cald ca şi când ar arăta un peisaj)* Vedeţi cetăţeni, ce frumos destin vă aşteaptă... *(cu fruntea dreaptă)* Ce? Aveţi o naţiune întreagă drept pârghie, raţiunea drept punct de sprijin şi *(întrebare de pară)* încă n-aţi răsturnat lumea? Pierdeţi vremea discutând? *(răsucit, scăzut iar, în el însuşi)* Dar am mai spus-o în împrejurări grele când duşmanul era la Porţile Parisului *(aspru, de-a dreptul ca o înşfăcare de piept).* "Discuţiile voastre sunt mizerabile. Eu nu cunosc decât duşmanul". *(Scade, însemnând, prin tăcerea vocii, un nou paragraf.)*
Pe voi care mă obosiţi cu argumentele şi certurile voastre, în loc să vă ocupaţi de mântuirea Republicii, eu vă resping ca pe nişte *(aprig, cu gura strâmbă)* trădători *(trece cu privirea ca o spadă de la girondini la montagnarzi, de la Verniaud la Robespierre).* Vă pun pe aceeaşi linie *(fără tranziţie curentă, ca la marile temperamente).* Vă spuneam *(ca şi când ar rupe din el).* Ei! Ce mă interesează reputaţia mea... *(ca un blestem)* Să fie numele meu terfelit, *(ridică fruntea)* numai Franţa să fie liberă *(bărbăteşte, cinstit, cu hotărâre).* Ce-mi pasă că mi se spune că mă adăp cu sânge, când fac asta pentru libertate? *(chemare din adâncul veacurilor)* Puneţi Franţa în mişcare şi vom merge glorioşi spre vremea care vine *(larg, ca un zbor de sânge peste adunare).* Înde-

pliniţi aceste mari destine. Fără dezbateri, fără certuri *(sec, tranşant, cu capul în piept).* Şi Patria e salvată *(formidabile ovaţii generale, mai rezervate e drept la girondini).*

Preşedintele: Propun Adunării ca după o astfel de cuvântare să suspendăm câteva minute şedinţa. *(Adunarea aprobă, dar în timpul pauzei au loc cele ce urmează: apostrofe violente între deputaţi).*

Guadet *(furios)*: Cum vrei împăcare... unire...? Când de două zile nici unul dintre ai noştri nu mai poate dormi acasă...? Când suntem căutaţi de bandele asasine conduse de Marat? Două mii de haimanale furibunde, ieri, după ce au devastat prăvăliile cu alimente, au încercat să asasineze pe Roland şi Petion.

Marat *(aprig)*: Poporul a aşteptat destul... Dacă nu îi faceţi dreptate, şi-o face singur.

Guadet *(indignat)*: Auzi... auzi neruşinatul...

Marat *(ameninţător, cu un rânjet bolnav)*: N-aveţi nici o grijă... Ne vom răfui cu toţi speculanţii, cu toţi acaparatorii, cu toţi agiotorii *(mânios)!* Când foametea cea mai cumplită bântuie în Paris, voi, care sunteţi tovarăşi cu negustorii, refuzaţi să fixaţi preţuri maxime... Poporul nu are ce face cu banii voştri de hârtie... Aţi dat drumul la maşină şi tipăriţi într-una... Puţin vă pasă că banii voştri nu sunt buni de nimic... hârtie goală...

Balou *(arătând pe Marat)*: Trebuie trimis înaintea Tribunalului mişelul acesta care îndeamnă poporul la asasinat.

Marat *(cu ochii încinşi)*: A! Tribunalul! Tribunalul pentru tine agiotor neruşinat... Spune cu ce bani ai cumpărat, în doi ani, palat şi echipaj?...

Balou: Canalie! *(scoate pistolul, se repede la Marat, se încaieră, deputaţii sar şi îi despart)*

Grangeneuve *(apelând)*: Cetăţeni... V-aţi întrebat unde oare o să ajungem, dacă vom continua aşa?... La crimă... Ne vom omorî între noi...

Voci: Aşa e... Aşa e.... Trebuie să se termine.

Lindet: Dacă s-ar împăca... Dacă s-ar împăca partidele între ele...

Garat *(cere prin gest să fie ascultat)*: Prieteni, eu am o propunere!...

Voci: Spune-o... S-o auzim... Spune-o.

Garat: Nu văd decât o singură scăpare... Printr-un mijloc eroic. Ştiţi că la greci în antichitate luptele dintre Temistocle şi Aristide, împărţind cetatea în două fracţiuni duşmane, erau s-o ducă la pieire. Atunci Aristide a găsit salvarea în mărinimia sufletului lui: Atenieni, spuse el poporului, nu veţi fi liniştiţi şi fericiţi atâta timp cât nu veţi fi azvârlit în prăpastia asasinilor şi pe Temistocle şi pe mine.

Danton *(însufleţit)*: Ai dreptate... Ai dreptate... Garat. Trebuie ca unitatea Republicii să se restabilească chiar peste capetele noastre.

Voci *(însufleţite)*: Bravo... da, da...

Danton: Propun deci ca un număr egal de fruntaşi dintre ai girondinilor şi dintre ai noştri să se exileze din Adunare. Să lăsăm altă generaţie în loc, o generaţie care nu are în sânul ei certuri fără sfârşit... Eu cel dintâi mă ofer prizonier, zălog, la Bordeaux... Acasă la girondini chiar dacă mi-ar fi viaţa în pericol... Girondinii primesc?

Voci *(voci la girondini)*: Da....da...

Danton *(către Robespierre)*: Robespierre, auzi? Totul e salvat... Nu-i aşa? *(aprobări la girondini)*

Robespierre *(cu ochi de mort, cu vocea albă, în mijlocul celorlalţi care aşteaptă tăcuţi, înfriguraţi)*: Logica mea nu-mi permite să abdic... Nu de la putere, căci nu am nici una... ci de la mandatul pe care mi l-a încredinţat poporul... Nu e vorba de mine, ci de ideile mele, la care nu pot renunţa, ca la o haină... N-am dreptul să renunţ la ele, mai curând îmi ofer capul... De altminteri, prăpastia lui Aristide nu era decât un sublim sofism... Sau se credea periculos Patriei, şi atunci trebuia să sară el însuşi în prăpastie, sau credea, dimpotrivă, că salvează Patria şi atunci trebuia să arunce în ea pe adversarii lui.

Se face o linişte de gheaţă, după un timp deputaţii se îndreaptă spre ieşire.

Danton: Logică... Mereu logică... Necontenit logică şi în timpul acesta Patria se prăbuşeşte *(nervos)*. Ia uite colegii noştri "entuziasmaţi" pleacă... Ah, numai în aplauze sunt harnici... Nu merge aşa *(formidabil)*. Somez toţi bunii cetăţeni să nu-şi părăsească posturile *(toţi membrii Adunării, intimidaţi îşi reiau locurile, o linişte adâncă domneşte în sală)*. Constat, cetăţeni, că ştiţi nu numai să discutaţi frumos, să oferiţi argumente, dar şi să aplaudaţi furtunos şi inutil. Cum? *(cu mâna intinsă)* În clipele când Miranda e bătut şi când Dumouriez e ameninţat să fie învăluit, vă puteţi despărţi fără să luaţi măsurile cerute de mântuirea publică?... Trebuie să hotărâţi imediat cea mai urgentă măsură. Tribunalul revoluţionar... Şi chiar în această şedinţă să-l organizaţi. Inamicii libertăţii ridică fruntea... *(cu o mişcare largă, dar precis)* Nu văd mijlocire între formele ordinare şi un tribunal revoluţionar. Nimic nu e mai greu de definit decât o crimă politică, *(şi fără să ştie că şi-a semnat cu asta sentinţa la moarte)* dar cel puţin trebuie să înspăimântăm, chiar exagerând, pe rebeli şi pe vinovaţi. E un procedeu politic. Istoria atestă acest adevăr.

Voci *(din dreapta vehemente, amenințătoare)*: Septembrie, septembrie...

Danton *(hotărât, convins)*: Ei bine, dacă acest Tribunal ar fi existat în septembrie, masacrele, pe care cred că nici o putere din lume nu le-ar fi putut opri, n-ar fi avut loc. Să facem ceea ce n-a făcut Adunarea legislativă. Situaţia e aproape aceeaşi ca în septembrie. Să fim teribili ca să scutim poporul de a fi el. Să organizăm un tribunal... Nu bine, asta e imposibil... dar cât se va putea mai puţin rău...

Lindet: Acest tribunal este o monstruozitate... Unde e garanţia legalităţii?

Danton *(cumplit, fără să-şi bănuiască soarta)*: În conştiinţa juraţilor *(consternare profundă la girondini)*.

Lindet: Dar asta e moarte sigură...!

Danton *(neînduplecat)*: Sunt lucruri inevitabile *(cu o convingere de fier)*. Dacă în timp de pace se zice că e mai bine să scape zece vinovaţi, decât să se condamne un nevinovat, când Patria e în primejdie, e mai bine să condamnăm un nevinovat decât să scape cel periculos. De altfel Tribunalul nu trebuie să pronunţe decât pedeapsa cu moartea sau achitarea *(oroare în spre dreapta)*. Această mare operă terminată, ocupaţi-vă de comisari, de ministere şi daţi-mi voie s-o repet: Înfiinţarea unui Comitet al mântuirii publice este o necesitate imediată. Creaţi o marină ca să lovim în regatul britanic. Nu fiţi zgârciţi în oameni şi bani. Pe urmă năvăliţi în Olanda, eliberaţi Belgia, ruinaţi Anglia *(aplauze mari)*.

Cer deci Adunării să aprobe imediat propunerea următoarelor proiecte de lege: 1) Crearea unui Tribunal extraordinar 2) Instituirea unui impozit progresiv pe venit 3) Înfiinţarea a patruzeci şi două de comisii, din câte doi deputaţi fiecare, care să meargă în fiecare departament să supravegheze înrolările pentru armată. *(Adunarea în picioare, aclamând, aprobă)*

TABLOUL X

Danton, Guadet, Balou, Marat, Penières, Lasource etc.

Peste douăzeci de zile. Tot sala Convenţiei, înţesată. Danton, în picioare, vorbeşte. Se cunoaşte că e la ordinea zilei o chestie de extremă gravitate. E un suflu de moarte în atmosferă, o atenţie crispată.

Danton *(cu un calm întins, voit)*: Nu e nici un pericol ca armata să se solidarizeze cu Dumouriez. Putem să vă asigurăm că toate măsurile au fost luate. Ministrul de război întovărăşit de câţiva colegi ai noştri a plecat încă de trei zile ca să procedeze la arestarea lui Dumouriez şi la constituirea noului Comandament. Acuzaţia colegului nostru este absolut nedreaptă, căci nu puteam proceda la arestarea unui general atât de iubit de armată, fără să avem în mână toate elementele trădării...

Guadet *(întovărăşit de râsete sarcastice)*: Sigur, nu puteaţi să-l arestaţi până nu fugea... *(iar râsete amare)* Complicii la ghilotină.

Balou *(se ridică aprig în picioare)*: Sunt complici? Dacă sunt, mă jur că-i voi străpunge aici în Adunare.

Danton: Nu puteţi bănui patriotismul nostru... Nimeni mai mult ca noi nu a suspectat pe Dumouriez.

Guadet *(acuzând energic)*: Facţiunea Parisului l-a susţinut...

Marat *(se scoală)*: Ah, neruşinaţilor, când eu din prima zi l-am denunţat ca trădător, când m-am dus să-l arestez în plin bal, după Valmy *(cu un rânjet amar)* cine i-a luat apărarea? Nu oare la Roland acasă erau mesele bogate şi *(ironic, cu ochii răi)* "intime"...? *(crunt, cu pieptul gol)* Da, la ghilotină cu complicii lui Dumouriez... *(îi priveşte pe girondini apăsat)* Asta vrem şi noi...

Voci: La ghilotină orleaniştii...

Penières: Cetăţeni, ca să lămurim puţin situaţia am să vă destăinuiesc un fapt *(linişte desăvârşită, atenţie activă)*. Câteva zile după sosirea lui Danton şi Delacroix din Belgia s-a primit, la Comitetul apărării generale, din partea lui Dumouriez o scrisoare. Dintr-însa se puteau vedea toate planurile criminale ale acestui general *(atenţie mai mare)*. Imediat după propunerea lui Breard, Comitetul a hotărât să aducă această scrisoare la cunoştinţa Adunării Naţionale *(face o pauză abilă)*. Doi inşi din Comitet s-au opus *(altă pauză, şi pe urmă, indică rar, uşor)*. Danton şi Delacroix *(enormă senzaţie)*. Ei au cerut să le dăm timp să meargă la Dumouriez ca să obţină o retractare şi garanţii de credinţă sau să-l aresteze imediat *(cu privirea ca o linie dreaptă)*. N-au făcut nici

una nici alta. Au mai dat trădătorului 16 zile ca să lucreze cu armata *(urmează o tăcere mormântală penibil prelungită).*

Danton *(abătut)*: Am să mă explic.

Balou *(ironic)*: A! cred şi eu!...

Lasource *(se ridică precis, parcă după un plan anume... Vorbeşte tot liniştit)*: Cetăţeni, să mai precizăm încă, pentru că acum se explică toată purtarea lui Danton. Ne aflăm fără îndoială în faţa unui teribil complot pentru restabili-rea regalităţii, iar Dumouriez era în fruntea acestui plan...

Danton *(e uluit că e atacat şi încă atât de precis).*

Lasource *(face impresia unui orator extrem de abil)*: Ca să poată izbândi conspiraţia urzită de Dumouriez, trebuia câştigată încrederea populară, trebuiau ţinute cele două extremităţi ale firului... Aici şi la armată... Mai întâi vă amintiţi cu câtă insistenţă Danton a cerut, de la început, să meargă în Belgia la cartierul generalului...

Voci *(aprobă energic, infierbântat)*: Da, da...

Danton *(sare de pe scaun gata să sfâşie, ca un tigru, dar se aşază frânt, imediat).*

Lasource *(în liniştea îngrozitoare care apasă greu)*: Timp de mai bine de trei luni el stă numai în apropierea generalului *(ironic)* şi nu observă nimic. Mai mult... La un moment dat, când Danton părăseşte Belgia *(insinuant)* o face fără să-şi dea demisia *(precis)* ca să nu poată fi înlocuit...

Danton *(are ca o crispare furibundă a întregului corp).*

Lasource: Una dintre condiţiile de reuşită ale conspiraţiei era ca Adunarea Naţională să fie compromisă în ochii poporului. Danton apare deci la tribună şi de acolo reproşează că e sub datoria ei...

Voci *(protestări violente, ironii).*

Lasource: Anunţă o nouă insurecţiune *(grăbit)* pe care o şi pregăteşte.

O voce *(cu sălbatecă energie)*: Să cadă masca!

Lasource *(descurcând firele)*: Ca să protejeze conspiraţia, trebuiau exagerate pericolele Patriei. Trebuia alarmat şi zăpăcit poporul...

Danton *(se închide în el, crispat ca o meduză).*

Lasource: Dar atacurile lui împotriva "oamenilor de stat" cărora fireşte le sunt de preferat generalii care nu aşteptau decât să năvălească asupra Parisului? Iată lucruri care apar azi limpede.

Voci: Foarte bine... Trebuia demascat odată... *(aprobări numeroase)* Da...da... Lasource, ai dreptate.

Lasource *(senin ca Justiţia însăşi)*: Cetăţeni, cer ca să numiţi o comisie ad-hoc ca să examineze faptele şi să descopere pe vinovaţi *(pauză).* Şi pentru liniştea acestei ţări, atât de zbuciumate mai cer încă un lucru *(vorbeşte înalt, răspicat, cu mâna întinsă)* adu-

ceţi printr-o ordine de zi la cunoştinţa tuturor că dacă armata a fost bătută, că dacă incomparabila noastră armată a fost bătută, a fost numai pentru că a fost trădată *(aplauze îndelungate, iarăşi strigăte de bravo).*

Danton *(uluit, descleiat sufleteşte, încearcă să se ridice şi cade jos).*

Lasource *(neînduplecat şi senin)*: Termin cu o observaţie: Vedeţi acum dat la iveală planul celor care cereau poporului să se taie capetele. Vedeţi că ei nu tindeau decât către regalitate. Eu ştiu că poporul nu vroia, dar era înşelat. I se cerea fără încetare să se ridice *(şuierător de ironie, groaznic).* Ei bine! Popor francez, ridică-te, urmează sfaturile perfizilor tăi duşmani şi făureşte-ţi singur lanţurile...

Voci *(înfiorate, protestări îndârjite)*: Nu... nu...

Lasource: Şi voi, colegii mei, amintiţi-vă că soarta libertăţii este în mâinile voastre. Amintiţi-vă că poporul vrea dreptate *(aplauze).* A văzut îndestulă vreme Capitoliul şi *(cu mâna întinsă)* tronul *(teribil).* Vrea acum stânca tarpeană şi eşafodul *(aplauze îndelungate, afară de stânga sus).*

Danton *(are o privire de sticlă. E ca şi când s-ar fi decis).*

Lasource: Propun deci *(aproape solemn)*:

1. Pentru ca Tribunalul revoluţionar pe care l-aţi creat să fie în regulă, să fie obligat să trimită din trei în trei zile rapoarte despre cei condamnaţi la moarte.

Preşedintele: Pun la vot! *(adunarea întreagă, fără stânga, în picioare, aprobă)* Votăm.

Preşedintele: S-a votat.

Lasource *(energic)*:

2. Comisia de anchetă în privinţa complicilor lui Dumouriez să fie imediat votată *(se votează zgomotos cu strigăte).*

Danton *(are faţa descompusă de uimire, se uită spre stânga)*: Dar...

Preşedintele *(pune la vot)*: S-a votat!

Lasource: Mai cer de asemeni ca toţi cei de aici *(încleştat, cu ochi puternici)* să juraţi că nu vom capitula niciodată în faţa unui tiran... şi că vă luaţi asupra voastră să ucideţi pe cel care va râvni să devină dictator sau rege.

O aclamaţie unanimă: Da, da! Membrii Convenţiei se ridică în picioare, întind braţele şi repetă în cor: Jurăm că nu vom capitula niciodată în faţa unui tiran şi că vom pedepsi cu moartea pe cel care va râvni să fie rege sau dictator *(aplaudă şi tribunele).*

Biroteau *(se scoală încet – după plan – vorbeşte scăzut, cu perfidie, ascultat de toţi)*: Pot să adaug că la Comitetul apărării publice, Fabre d'Eglantine, pe care îl ştiţi foarte legat cu Danton, a anunţat că ştie el un mijloc sigur de a mântui Franţa, dar că nu

îndrăzneşte să-l comunice. L-am asigurat, spunându-i că opiniile sunt libere şi că ceea ce se spune la Comitet rămâne îngropat. Atunci el ne-a propus un rege *(uimire, apoi protestări şi ameninţări violente).*

Danton *(sălbatic, îndârjit)*: Cer cuvântul *(e dintr-un salt la tribună).*

Delmas *(rece, precis ca un ceasornic, tăios)*: În numele mântuirii ţării, cer cuvântul *(i se dă căci toată lumea se aşteaptă la fapte noi)* Cetăţeni cred că explicaţiile care se provoacă aici în acest moment vor pierde Republica *(aplauze).*

Danton *(urmăreşte neliniştit cu ochii mari să vadă ce vrea Delmas).*

Delmas: Cer, deci, ca mai întâi Comisia să fie aceea care să facă toate cercetările *(subliniind)* şi numai după aceea rezultatul să fie adus la cunoştinţa Franţei.

Danton *(se clatină, uimit, lovit în inimă).*

Voci *(vii aprobări precipitate)*: Aşa-i... aşa. La comisie! La Comisie! *(ca un strigăt teribil, ca o sentinţă de moarte, peste sala Adunării)* La Comisie, nu aici...

Danton *(uriaş, descompus, ameţit, se întoarce la locul lui, împleticindu-se).*

Marat *(însoţit de alţi montagnarzi, coboară, sărind sălbatic jos şi îl îndeamnă cu patimă îndârjită, speriată, epileptică, pe Danton să nu plece)*: Vorbeşte Danton... *(înfiorat)* Danton... Nu pleca... Eşti pierdut...

Danton *(revine târât de Marat, tot împleticindu-se, la tribună. Aplaudă slab o parte din montagnarzi şi tribune).*

Preşedintele *(toată lumea înţelege că asistă la o dramă unică, se restabileşte ordinea şi tăcerea)*: Cetăţeni, aţi votat o Comisie de anchetă. Danton vrea să se explice aici. Consult Adunarea...

Couthon *(de sus din stânga, energic)*: Nu! Nu! Are cuvântul de drept *(zgomot).*

Voci *(energice din dreapta)*: La Comisie... La Comisie... Şi de acolo la eşafod... Jos... *(zgomot, protestări).*

Lasource *(îngâmfat, sfidător, solemn)*: Cer ca Danton să fie ascultat *(se face o tăcere nesfârşită).*

Danton *(şi-a revenit din ameţeală, priveşte lung şi stăpâneşte cu privirea Adunarea, pe urmă, calm şi masiv, ridică privirea încet spre fundul sălii, sus)*: Încep prin a vă aduce omagiul meu, ca unor adevăraţi prieteni ai mântuirii poporului, cetăţeni care sunteţi acolo sus *(profund, aşezat ca o sentinţă).* Aţi judecat mai bine ca mine *(îi cade capul greu pe piept, ascultarea sălii e deplină, activă).* Am crezut multă vreme că, oricare ar fi impetuozitatea caracterului meu, trebuie să temperez mijloacele cu care m-a dăruit natura, că trebuie să mă acomodez împrejurărilor

dificile *(cu un calm de uriaş)*. M-aţi acuzat de slăbiciune. Aveţi dreptate *(ridică sus privirea)*. Recunosc în faţa Franţei întregi *(surâde uimit, arătând spre dreapta)*. Ei ne acuză pe noi!

Un mare număr de deputaţi din stânga aprobă ironic: Da! da! Ei...

Danton *(crescând puternic)*: Ei bine, oamenii aceştia care iau astăzi atitudini de acuzatori...

Balou *(din dreapta, şuierător)*: Conspirator, conspirator...

Danton *(face semn cu mâna surâzând cu buza crestată)*: O să răspundeţi, o să răspundeţi...

Guadet *(din dreapta)*: Explică-te mai bine... Explică-te... De asta eşti acolo...

Danton *(cu o ridicare a capului de leu, stăpân de tot pe el, ironic)*: Sunteţi nerăbdători *(viu, scurt)*. Ei bine, iată mai întâi faptele: Lasource găseşte straniu că am rămas la Paris în timp ce misiunea mea mă chema în Belgia? *(redă ironic fraza)* Că "am rămas la celălalt capăt al firului conjuraţiei" *(scurt)*. Lasource e de rea credinţă. Lasource ştie că venisem aici să obţin luarea unor măsuri şi că nu puteam să plec fără rezultat *(ridică puţin tonul)*. Suntem acuzaţi că n-am aplicat decretul de arestare a lui Dumouriez *(drept ca o statuie masivă)*. Dar a existat acest decret? *(uimire generală în Adunare, căci are dreptate)*

Guadet *(din dreapta, surprins şi el)*: De ce ai ascuns scrisoarea?

Danton *(scăzut, scurt)*: Da, asta e adevărat *(ridică tonul în continuare)*. Pentru că în momentul acela armata era în retragere *(răspicat ca o sentinţă)*. Nu poţi aresta pe comandantul unei armate în retragere, fără să nu distrugi armata. Dar am cerut să se ia măsuri ca totul să devină public după terminarea retragerii *(amar, privindu-şi adversarii)*. Ah, mă acuzaţi că sunt complicele lui Dumouriez. Dar eu nu am căutat în el decât pe generalul de geniu care să salveze patria, pe când voi aţi căutat un aliat *(aplauze la stânga şi în jumătatea Adunării aproape)*. Aţi căutat să-l aţâţaţi împotriva mea, să-l faceţi instrumentul ambiţiilor voastre *(cald)*. Eu nu vedeam în el decât comandantul armatei, iar în interior toate măsurile luate de mine contraziceau dorinţele lui *(bărbăteşte)* Cine a creat corpurile de voluntari, Tribunalul revoluţionar? *(ca de granit)* Eu *(scurtă pauză)* Cine s-a opus societăţilor populare, Tribunalului revoluţionar? *(afirmă scurt)* Girondinii şi Dumouriez. Am căutat până la capăt să separ pe general de omul politic, şi dacă am ajuns unde am ajuns, e pentru că guvernarea voastră a dezorganizat armata *(aplauze)*. Am căutat să înjosesc Convenţia? *(priveşte uimit Adunarea)* Dar cine, mai mult decât

mine, a căutat să-i întărească autoritatea?... *(priveşte mereu ca un stăpân).*

Biroteau *(din dreapta)*: Adineauri ai dovedit respectul d-tale.

Danton *(continuă scăzut)*: Adineauri, da! Pentru că şi răbdarea are o limită *(viu)*. Când sunt atacat chiar şi de cei care ar fi trebuit să aplaude rezerva mea, îmi e permis să atac şi eu la rândul meu. *(Aplauze. Continuă cu uimire adânc îndurerată)* Am exagerat pericolele patriei? *(groaznic, ca un blestem)* Inconştienţi şi criminali care nu mai alegeţi armele *(aplauze puternice, generale, îl acoperă ca pe o statuie, continuă amar)*. Am exagerat pericolele patriei! *(e o cădere de ovaţii în salve).*

Couthon *(din stânga)*: Ei voiau să predea Parisul... N-au să-ţi ierte niciodată că ai apărat Parisul... *(aplauze puternice generale)* Da, da....

Danton *(masiv, întrebător, ameninţător)*: Eu vreau să tulbur poporul? Şi o spuneţi *(uimit)* voi asta, care doriţi războiul civil? *(ridicând vocea lui formidabilă, asasin de abil)* care vreţi să creaţi o armată a departamentelor, ca să atacaţi Parisul? *(încă o treaptă)* ca să-l pedepsiţi pentru civismul lui?... *(şi fraza îi stă desfăşurată ca un steag înnebunind Adunarea şi tribunele, hotărând soarta girondinilor).*

Marat *(care a sărit mereu ca o broască, de entuziasm, urmărind cuvântarea lui Danton cu ochii vii, zgomotos)*: Aşa-i... aşa-i...

Couthon *(din stânga)*: Au vrut războiul civil *(stânga a coborât în bună parte jos).*

Danton *(viu, fulgerător)*: Ah! Pe Delacroix pe care îl atacaţi azi, l-aţi întrebat precis dacă vrea să voteze transferarea Convenţiei de la Paris... *(batjocoritor)* Îl atacaţi azi? *(aplauze entuziaste la stânga)* Vă înţeleg *(cu umerii puternici)*. Noi trădători? *(se întoarce către ai lui, formidabil de ironic cu aceeaşi asasină abilitate)* Noi am vrut să împărţim Franţa în departamente!?...

Marat *(sărind mereu, pe vine)*: Aşa-i... Federaliştii! *(furios)* Mizerabilii federalişti...

Danton *(tunând)*: Calomniatori nemernici... Vă văitaţi necontenit de ameninţarea noastră, dar victimele sunt totdeauna din rândurile noastre, când nici unul dintre voi n-a fost atins.

Voci *(mare număr de voci aprobă violent de tot, cu uimire)*: Da, da... *(Danton aşteaptă, iar aşteptarea lui e ca o cădere de paloş)*

Marat *(arată crispat, cu pumnul)*: Lepelletier şi Leonard Bourdon străpunşi cu pumnalul de ei.... *(aplauze mari).*

Danton *(ca un colos deasupra furtunii)*: Ei bine, vreţi un cuvânt care să lămurească totul? *(aşteaptă).*

Voci *(din stânga)*: Da, da...

Danton *(ca o cădere de lespede, iar)*: Ei bine, cred că între cei care au creat Revoluţia şi cei care o calomniază nici o înţelegere nu mai e posibilă *(stânga e în picioare, aplaudă furtunos)*. Eu sunt obişnuit cu calomnia *(enumeră masiv şi scăzut)*. Am ridicat poporul la începutul revoluţiei şi am fost calomniat de aristocraţi; am făcut 10 august şi am fost calomniat de moderaţi. Am împins Franţa la frontieră şi pe Dumouriez la victorie şi am fost calomniat de falşii patrioţi *(înfuriat)*. Acum predicile mizerabile ale bătrânului şiret Roland ridică textul unor noi acuzaţii. De altminteri, în delirul lui nu vede decât duşmani *(insistând cu cruzime)*. El visează împreună cu amicii lui distrugerea Parisului *(are o atitudine de profet)*. Ei bine, când Parisul va pieri, va pieri şi Republica *(aplauze formidabile şi generale, el se întoarce către tribune şi către montagnarzi)*. Strângeţi-vă rândurile, chemaţi poporul ca să zdrobească pe inamicii comuni dinăuntru, copleşiţi prin vigoarea şi impetuozitatea caracterului vostru pe toţi scelera̦ţii, toţi aristocraţii, toţi moderaţii, pe toţi cei care v-au calomniat în departamente *(cu pumnul energic, arătând)*. Nici armistiţiu, nici compoziţie cu ei *(tranşant, dur)*. Au dorit războiul, să-l aibă *(scade tonul, dar răspicat)*. Cer cu stăruinţă ca această Comisie de anchetă să ne judece pe toţi şi complet. *(Coboară în aplauze nesfârşite, dus pe braţe de montagnarzi.)*

TABLOUL XI

Danton, Couton, Marat, Lindet etc.

Tot sala Convenţiei, la 2 iunie.

Sala e asediată de popor. Convenţia care, în frunte cu preşedintele ei, Hérault de Sechelles, încercase să iasă şi fusese respinsă, reintră în cea mai mare dezordine în sală. La bară apare un delegat al Comunei în carmagnolă.

Delegatul *(cu superioritate)*: Cetăţeni deputaţi, Parisul de patru zile n-a părăsit armele. De patru zile locuitorii lui cer mandatarilor naţiunii respectarea drepturilor lor şi, de patru zile, mandatarii îşi bat joc de popor. Trebuie să ştiţi că Adunarea e înconjurată şi de aici nimeni nu va ieşi până când nu veţi preda pe cei 22 de conspiratori. Deci, încă o dată: nici un deputat nu va părăsi Adunarea până nu se va vota arestarea federaliştilor *(zgomot mare în tribune)*.

O voce *(puternică din tribuna publică)*: Franţa e una şi indivizibilă *(aplaudă nesfârşit tribunele)*.

Couton *(pe cărucior cu glas ţipat, când se face linişte)*: Este limpede că nici o altă ieşire nu mai e posibilă din această situaţie. Aduna-

rea este complet asediată. Vă propun deci ca imediat să se satisfacă cererea poporului.

Voci *(montagnarde)*: Da, da... *(îndemnând)* Marat, citeşte lista conspiratorilor... *(se alcătuieşte la tribună lista)* La moarte cu autonomiştii... Franţa e una şi indivizibilă! *(iar aplauze)*

Marat *(însemnând cu creionul)*: Acum... Acum...

Danton *(a rămas tot timpul ca o statuie de piatră, biruitor îndurerat, minte lucidă).*

Lindet: Danton, fii generos, salvează pe girondini, arestarea asta înseamnă ghilotina... E de neînlăturat... Uită atacurile de acum o lună...

Danton *(cu braţele încrucişate)*: Ce pot să fac?... Îţi jur că am uitat infamia lor de acum o lună... Dar ce pot să mai fac? Am rupt zăgazurile şi azi nimeni nu mai poate opri puhoiul... Puteam să nu rup zăgazul. Ah! E prea târziu, prietene.

Lindet: Va fi destul să ceri cu vocea ta de tunet şi poporul se va da în lături ca o apă...

Danton: Poveşti, poveşti... Nimic nu mai e de făcut...

O voce *(îndrăzneaţă)*: Propun ca imediat să fie arestată femeia lui Roland *(aplauze).*

Altă voce *(la tribună)*: S-a votat, se vor lua neîntârziat măsuri.

Marat *(citeşte cu zâmbet de satisfacţie)*: Pentru motive care se vor expune ulterior, se declară arestaţi ca vinovaţi de conspiraţie împotriva unităţii Republicii, următorii 22 deputaţi:
Brissot, Guadet, Verniaud, Roland, Lassource, Buzot, Barbaroux, Louvet, Petion, Biroteau, Carra, Grangeneuve, Philippe Egalité *(citeşte încă, în timp ce se lasă cortina).*

TABLOUL XII

O cameră separată într-un restaurant de la Palais Egalité. Sfârşit de petrecere... Pe masa în dezordine flori, fructe, ceşti de cafea, şampanie... Târziu după miezul nopţii.

Danton, Camille, Fabre, Hérault de Sechelles, Gina, Claire, Pauline; *pe urmă...* **Panis** *şi* **Robespierre**

Danton *(beat, cu hainele în dezordine către Panis care aşteaptă în picioare)*: Dacă te mai prind pe aici... Te azvârl pe fereastră... Aici nu e Comitet, nu e nimic... *(cu dispreţ)* Nu mai vreau să ştiu nimic.

Panis *(aşteaptă mereu, stăruitor).*

Danton: Aici nu mai vreau să ştiu nici de Republică, nici de partide, nici de nimic... Când încep să vorbească femeile, cealaltă prostie, politica, e de prisos.

Panis *(s-a apropiat de Hérault)*: Cetăţene, toate aceste rapoarte trebuie neapărat semnate până mâine de dimineaţă, căci trebuie să trimitem ordinele cuvenite. De alaltăieri îl caut pe Danton şi nu vrea să iscălească nimic.

Danton: Ce vorbeşti cu Hérault? N-are decât să semneze el. Dar atunci să plece de aici. Să nu pângărească acest refugiu de vin şi de femei, cu amintirea timpului pierdut cu politica.

Hérault *(mare seigneur, chiar la chef)*: Du-te... Mâine de dimineaţă voi aranja eu totul.

Panis *(îngrijorat)*: Dar dacă nu doarme nici în noaptea asta acasă?

Danton *(cu o furie de beţiv, dar cu o sensibilitate rănită)*: Să mă lăsaţi să dorm unde vreau eu. Nu mai vreau să ştiu de nimic... Politica voastră nu face nici cât un pahar de poşircă *(după ce Panis iese)*. De ce nu ne lasă în pace, Hérault?

Pauline *(proastă, fără să ştie fireşte cu cine e la masă)*: Uriaşul are dreptate... Ce caută aici?... Palais Egalité e republica noastră... Ce caută Comitetul aici? *(se suie oratoare pe scaun)* Eu cred că poporul are nevoie de petreceri ca să i se descreţească fruntea şi toţi să se împace.

Danton *(o priveşte amuzat, cu ochi mari)*: Bravo, Pauline... Tu ai mai multă minte decât toţi girondinii la un loc... *(surâzând strâmb)*: Dar vorbeşti ceva mai prost...

Pauline *(ca o viţică)*: Nu-i aşa, uriaşule, că am dreptate?

Danton *(cu o convingere amară)*: Negreşit. Şoldurile tale sunt, în orice caz, mai solid aşezate decât Republica noastră...

Robespierre *(intră îmbrăcat cu grijă, frac albăstrui, obraz fără sânge, privirea stinsă. Toţi încremenesc când el îşi plimbă ochii prin cameră).*

Danton *(se scoală beat, împleticindu-se, îl priveşte sfidător şi apoi îi întoarce spatele, ducându-se la fereastră).*

Robespierre *(ţeapăn, plimbă o privire de mort peste tot, peste umerii femeilor, pe masă, se vede că ar vrea să-l roage ceva pe Danton, se reţine şi se mulţumeşte să se adreseze lui Camille)*: Camille, părăseşte acest loc.

Camille *(tace şi rămâne în loc cu oarecare ostentaţie).*

Robespierre *(îşi frământă mâinile, priveşte toate capetele şi pe urmă iese).*

Danton *(uriaş mânios)*: Era la uşă... venise cu Panis...

Hérault *(cu o indiferenţă de filosof amabil, sceptic şi loaial)*: Am impresia că totuşi vă iubeşte... Era îndurerat adineauri... Ce vreţi?... Are principiile lui.

Danton: Eh! Să sfârşim cu politica *(bea cu patimă, sărută femeia).*

Hérault: Mă duc să arunc zece mii de livre la bacara...

Gina: Ai că merg şi eu cu tine.

Claire: Şi eu... excelentă idee!

Danton *(orgolios învins)*: Rămâi, rămâneţi aici... E mai bine cu voi la masă *(ele pleacă, el se uită lung după ele).* Eh, când ai un obraz ca ăsta, slut.

Camille: Danton, te supără că au plecat?

Danton: Eu nu pot trăi fără femei.

Camille: Marius... De ce nu te însori?

Danton *(tresare, rămâne pe gânduri).*

Camille: De ce nu împlineşti dorinţa Gabriellei...? cu Louise...

Danton: Louise?

Camille: Cu Louise, cu Louise Gély.

Danton *(priveşte în farfurie, surâde trist)*: Louise e un copil... Are şaptesprezece ani...

Camille: Gabrielle singură în clipa morţii, Gabrielle care te cunoştea, a spus tuturor dorinţa asta a ei.

Danton *(surâde, repetă)*: Dar Louise e un copil... Mă gândesc la ea aşa cum te gândeşti la o floare pe un ram *(încă surâde)*: Louise, nevastă?...

Camille: Şi familia ei ar vrea... Am reface grupul nostru.

Danton *(ca şi când s-ar fi răcit ceva în el)*: ... Nu, nu... De altminteri eu doresc altfel femeile... *(surâde)* cu şolduri largi să te îngropi în ele ca într-un mormânt *(emoţionat)* Louise... Mă gândesc numai şi-mi pare că din suflet îmi creşte un nufăr. Ah! *(se strâmbă)* Gina, Gina *(iar când peste un moment Gina vine, furios).* De ce ai plecat? *(smulge rochia de pe ea şi o priveşte lung cu silă şi ură, goală).*

ACTUL IV

Faţă în faţă cu Robespierre

TABLOUL XIII

Curtea femeilor în închisoarea La Conciergerie cu grilajul faimos în fund. Zidurile vechi umede, leproase şi coridoarele vizibile dincolo de grilaj. Banca şi masa de piatră. Câteva femei de lume, prizoniere, stau de vorbă. Dimineaţă frumoasă de octombrie.

Contesa de R.: A, bună ziua d-nă marchiză... Dar ce?... aşa de dimineaţă?

Marchiza de T.: Da. Vreau să-mi spăl rochia *(cu graţie)*. Eşti bună să-mi dai peste un ceas sau două fierul d-tale de călcat?

Contesa de R.: Nu mai am cărbuni, dar am dat aseară lui M-me Richard să-mi aducă de la piaţă... Nu ştiu dacă mi-a adus... Că îi e frică şi ei, până când nu e bărbatu-său dus la grefă... Pe urmă la fântână e atâta lume acum...

Marchiza de T.: Cine e pe lista lui Fouquier-Tinville astăzi?

Contesa de R. *(în şoaptă)*: D-na Roland.

Marchiza de T. *(uimită)*: Sărmana.

Contesa de R.: Fouquier nu o ceruse, dar a adăugat-o Comitetul mântuirii publice, aseară... După girondini, era sigur...

Marchiza de T.: Ce-a zis... nu ştii? Când i-au comunicat? Plângea?

Contesa de R.: Nu! Era abătută, dar surâdea *(ca pentru ea)*. Are să fie mai urâtă acum închisoarea...

Marchiza de T.: Acum trei săptămâni Marie Antoinette... acum ea...

Contesa de R.: Doamnă, e adevărat că nu era decât fata unui ceasornicar, dar ar fi fost o podoabă la orice curte.

Felicie: O credeaţi o megeră şi acum toate sunteţi îndrăgostite de ea.

Marchiza de T.: Cât o fi ceasul? A plecat la Tribunal?

Contesa de R.: Nu încă...Mai e până la ora 10, dar ea e gata. S-a făcut frumoasă şi de la opt aşteaptă la grilaj... ca o şcolăriţă care vine prea devreme la examen. E în alb ca pentru împărtăşanie... Acum s-a dus numai să-şi ia nişte scrisori... A chemat pe un prieten, Beugnot.

Marchiza de T.: Săraca de ea... *(îngândurată)* Poate că o achită...

Contesa de R. *(surâde ca pentru o imposibilitate)*: Nici o nădejde.

Marchiza de T.: Pe urmă eu credeam că o mai ţine... Nu a adus-o aici decât de şase zile... *(brusc îngândurată)* De altminterea, rând pe rând mergem cu toatele.

Contesa de R.: Eu cred dimpotrivă, doamnă, că multe vom scăpa... Nu poate să mai continue aşa... Se spune că poporul sătul de sânge se va revolta...

Marchiza de T.: Poporul? Poporul, scumpă doamnă, întovărăşeşte în fiecare zi caretele cu condamnaţi spre piaţa ghilotinei, cântând şi jucând.

Doamna Roland *(vine surâzând)*: Bună ziua, doamnă... Bună ziua, Félicie... Cum ai dormit?

Felicie *(îi ia mâna, emoţionată)*: Manon! Azi?

Doamna Roland *(surâde cu un soi de tâlc trist şi nervos)*: "Azi".

Felicie: Dar poate că... Am auzit că Rinaudin e bolnav şi vine alt jurat în locul lui.

Doamna Roland *(face un semn comic)*: A uite pe d-na de Sedeuil *(se duce... şi cu ea tot grupul... la masa de piatră unde e bătrâna. Vin şi câteva tinere după ea).*

Doamna de Sedeuil: Bună ziua, d-nă Roland... *(o priveşte)* Dar ce frumoasă te-ai făcut azi!

Doamna Roland *(surâde ca o fetiţă).*

Doamna de Sedeuil: Dar cine vine să te vadă azi?... Nu mai stai închisă? Te-ai mai schimbat.

Felicie *(care observă că d-na de S. nu ştie, şoptit)*: Merge la Tribunal.

Doamna de S. *(ceaşca de cafea din mână îi scapă, se sparge pe piatră)*: Nu...

Doamna Roland: Ba da.

Celelalte o îmbrăţişează, una îi ia o mână, Félicie îi sărută cealaltă mână: Nu, nu.

Marchiza de T.: Dar, doamnă, nu se poate *(ca şi când ar goni un gând)*: Are să vă achite...

Doamna Roland *(face semnul tăierii capului)*: O, sigur că da... *(direct)* Doamnă, spuneaţi că o rudă a d-voastră care v-a vizitat, v-a dat amănunte despre execuţia prietenilor mei... Aş dori să ştiu...

Contesa de R. *(sfioasă)*: Despre girondini?

Doamna Roland *(îi e teamă că nu i se va spune)*: Spuneţi... *(apare la grilaj Beugnot).*

Beugnot *(la grilaj)*: Sărut mâinile, doamnă...

Doamna Roland: A, d-le Beugnot, e drăguţ că ai venit la timp... Ce veşti ai? Ce face fata? Să nu-i spuneţi nimic.

Beugnot *(nervos)*: Doamnă, trebuie să încercăm totul... daţi imediat câteva rânduri pentru Robespierre, am prin cine să le trimit...

Aseară, după Comitet, cineva i-a amintit că în casa d-voastră şi-a început carierea politică, că l-aţi salvat după chestia petiţiei din Câmpul lui Marte. I-a amintit de serile când lua masa la d-voastră şi el a rămas pe gânduri... Daţi-mi repede... Daţi-mi două rânduri. E încă timp, până la 11, ca el să trimită un cuvânt juraţilor.

Doamna Roland *(surâde)*: Nu, Beugnot, nu... E de prisos... Nu pot să-l rog... N-am rugat niciodată pe nimeni *(tristă cu privirea în pământ)*. Şi nu acum, în clipa morţii am să fac aceasta.

Beugnot *(stăruitor)*: Doamnă.... gândiţi-vă...

Doamna Roland *(hotărât)*: Nu... de altfel, mila lui Robespierre, acum când toţi prietenii noştri sunt morţi, e de prisos *(şi scăzut)*. Trimite vorbă să nu afle nimic fetiţa, azi... Vreo imprudenţă de servitor...

Beugnot *(cald)*: Doamnă... Numai câteva zile să câştigaţi... Aici la noi sperăm mult. Se aşteaptă venirea lui Danton de la ţară... S-au dus după el. El e împotriva teroarei.

Doamna Roland *(brusc lovită)*: Danton... *(rămâne cu privirea fixă, surâde)* Nu se mai poate, Beugnot... Nu vreau să cer nimic... Şi totuşi e adevărat că ieri m-am gândit şi eu la asta *(scoate o scrisoare)*. Uite, îi scrisesem lui Robespierre *(îşi strânge buzele, rupe scrisoarea...)* Dar nu!

Beugnot *(întinde mâna)*.

Doamna Roland: Nu *(îi dă alte foi)*. Uite ai aici ultimele pagini ale memoriilor mele... Trimite-le şi pe acestea lui Mons.

Beugnot: Da, da.

Doamna Roland: Vei face totul să ajungă celui destinat?

Beugnot: Da.

Doamna Roland: Şi acuma la revedere d-le, Beugnot *(cu ochii în lacrimi, nepatetic)*. Sărută... Ah, ce soare... sărută fetiţa... un sărut de azi. Scrie lui Roland că până la capăt mi-am făcut datoria *(îi cade capul pe piept, vrea să-şi oprească lacrimile)*.

Beugnot *(îi sărută mâna prin gratii)*.

Doamna Roland *(îi dă un inel)*: Păstrează-l ca amintire a zilei de azi. Ce soare!... E zece dimineaţa nu? *(şi pleacă de la grilaj)*.

Femeile *(au urmărit scena plângând mut)*.

Contesa de R.: Doamnă, de ce vrei să mori?

Doamna Roland *(încruntă sprâncenele, rămâne o clipă pe gânduri)*: Nu.

Marchiza de T.: E adevărat doamnă că aţi fost eliberată câtva timp?

Doamna Roland *(râde trist)*: Nu ştiţi ce a fost? *(după ce aşteaptă un răspuns)* Acum două săptămâni la Abbaye unde eram, mi s-a comunicat pe la prânz, într-o miercuri, că sunt liberă. Simţeam că mă înec, nu puteam vorbi. Mi-au adus ordinul de eliberare.

Mi-am strâns repede lucrurile, m-am despărţit de cele din închisoare. Era o zi tot aşa plină de soare... soare de toamnă... Pe urmă într-o goană am pornit spre casă ca să-mi văd fata... Să mă văd la mine... *(se întunecă, dar surâde)* În prag am găsit garda care mi-a explicat că nu sunt liberă... că numai fusesem greşit arestată... Nu erau îndeplinite toate formalităţile. Se constatase asta acum, când trebuia să fiu transportată aici şi deci am fost pusă două ore în libertate... ca să se poată îndeplini formalităţile.

Femeile *(cu fiori de oroare)*: Oh!

Felicie: Ce infamie... ce infamie...

Contesa de R.: De ce nu scrii lui Robespierre?... De ce nu încerci...?

Felicie *(deprimată)*: Parcă ţii să mori...

Doamna Roland *(se apleacă surâzând trist spre ea)*: Nu, nu... N-aş vrea să mor, micuţo... Aş vrea să mai văd multă vreme soarele ăsta pe cer... Ferestrele cu flori. Dar trebuie să ne resemnăm... Revoluţia are nevoie de victime... Ar putea fi oricare alta... Sacrificiul femeilor trebuie s-o facă mai frumoasă *(după un timp cu ochii ficşi)*. Dar, doamnă mi-aţi promis câteva amănunte despre execuţia girondinilor.

Contesa de R. *(stânjenită)*: Da... da... Ştiţi că procesul lor s-a terminat seara?...

Doamna Roland: Da...Da...

Contesa de R.: Că pe urmă au avut un banchet noaptea în închisoare?...

Doamna Roland *(surâde)*.

Contesa de R.: Bertrand d'Aville le promisese o masă bogată. Dacă îi achită, să fie banchetul de sărbătoare, dacă nu... *(se întrerupe)* Deci, când ei au venit la miezul nopţii au găsit o masă cu flori, cu şampanie, cu mâncăruri fine.

Doamna Roland: Bine, dar unde asta?... Unde a fost loc?

Contesa de R. *(arată dincolo de grilaj)*: În temniţa lor... Pentru că erau mulţi i-au lăsat acolo noaptea aceea... *(Doamna Roland e nedumerită încă şi contesa arată)* Vezi celula aceasta în care a stat regina? Dincolo, la bărbaţi, e alta tot aşa... mai mare.

Doamna Roland: Ei, da... spune.

Contesa de R.: S-au aşezat toţi 21 la masă... că au pus în faţa unui tacâm şi cadavrul lui Velazé...

Toate *(au o mişcare de oroare)*.

Contesa de R. *(explică)*: În clipa când s-a dat sentinţa... Velazé şi-a înfipt un cuţit în inimă şi a murit pe loc... Fouquier a cerut atunci, iar juraţii au admis imediat, ca, aşa mort, să fie prezentat la ghilotină... *(ridică privirea)* să fie considerat ca viu.

Femeile *(îşi strâng mâinile ca în faţa unui pericol)*.

Contesa de R.: Pe urmă au stat la masă toată noaptea... Au ţinut discursuri, au povestit amintiri... Asta a fost miercuri, nu? săptămâna trecută... joi, a doua zi la 10 dimineaţa i-au dus la eşafod în carete... Tot timpul pe drum au cântat cu înfrigurare Marseilleza... Au decapitat întâi cadavrul lui Velazé... pe urmă Ducos.

Doamna Roland *(cu ochi mari)*: Ducos.

Contesa de R.: Ceilalţi 19 cântau mai departe... Pe urmă au cântat numai 18, numai 17... Ultimul a fost Verniaud. Aşa, cu gulerul cămăşii tăiat, cu picioarele în sânge până la gleznă, a cântat cu înverşunare... singur.... *(toate sunt abătute).*

Doamna Roland: Libertate... libertate! Câte crime se comit în numele tău!

Doamna de S.: Ce oameni! Şi cât au fost de calomniaţi!

Doamna Roland: Oamenii sunt atât de răi...

Doamna de S.: Şi pe d-ta, cum te-au atacat gazetele!

Doamna Roland: Şi mă atacă încă!... Ieri mi-au adus o foaie aici... *(surâde)* Nu ştiu. Nu înţeleg nimic... De ce m-or fi urând atât oameni care nu m-au văzut niciodată!... De ce mă urmăresc cu răutatea lor?... De ce mă desfigurează cu insultele lor? Cine ştie... *(s-a gândit o clipă)* E poate mai bine ca femeile să rămână departe de vălmăşagul ăsta... *(după un timp)* Cine vine să te cheme de obicei?

Contesa de R.: Tot Richard şi cei de la grefă.

Doamna Roland: De acolo, mergi pe coridor, pe scara în formă de burghiu? *(înfiorată)* La întoarcere te mai aduce aici?

Contesa de R.: Nu, rămâi la grefă.

Doamna Roland: ... Până vine călăul? Atunci?... Atunci e ultima oară?... *(întinde mâinile, ele o ţin îmbrăţişată).*

Femeile *(plâng mut).*

Doamna Roland *(către o tânără)*: Ce-i cu tine? De ce ai plâns ieri în celulă...? De ce n-ai ieşit la plimbare...? Toate erau în curte. Scriam şi te auzeam plângând.

O tânără *(protestează ruşinoasă)*: Nu, nu.

Felicie: Să vă spun eu... N-a vrut să iasă pentru că n-avea rochie de plimbare şi îi era ruşine de Cavalerul de Rohan...

O tânără *(şi mai frumoasă)*: Nu... nu...

Doamna Roland: Vai, cum se poate! Sărăcuţa de ea? Vrei să-ţi dau eu una?... Dar ştii... trebuie s-o prefaci *(se uită la talia ei, surâzând).* Poţi face chiar două din ea *(pleacă).* Vin numaidecât.

Marchiza de T.: La patru sau la cinci. Nici n-o să apună soarele... Ultima zi *(plâng toate).*

Doamna Roland *(se întoarce)*: Uite... Dacă ai să-ţi alegi, nu-i aşa? una din ele...

Doamna de S.: O, ce rochie frumoasă... Păcat că nu mai am 20 de ani.

Doamna Roland: Doamnă... Uite pentru d-ta asta... Îţi place cafeaua *(către o tânără)*. Să faci, Jeanne, cafea bună d-nei Sedeuil şi *(are în mâini un caiet)* şi Felicie vino... câteva clipe *(trec amândouă în stânga)*.

Doamna Roland: Felicie, dacă scapi, ai să faci să ajungă aceasta d-lui J. Buzot?

Felicie *(tresare, o fixează, sfios)*: L-ai iubit?

Doamna Roland *(ezită, pe urmă liniştit)*: Îţi jur acum în clipa morţii că l-am iubit cum n-a iubit cineva pe lume... Dar îţi jur încă pe viaţa copilei mele, că mi-am respectat bărbatul... Duc cea mai arzătoare... cea mai nesatisfăcută dragoste în mormânt *(are o crispare groaznică a întregului corp)*.

Richard *(apare la grilaj, deschide o portiţă, vrea să spuie numele, dar e şi el emoţionat)*: Cetă... d-na Roland.

TABLOUL XIV

La Arcis sur l'Aube o odaie imensă ca o verandă cu ferestre multe mici cu obloane verzi, în fund uşi mari cu ferestre largi duc la balconul de fier. Noiembrie 1793.

SCENA I
Danton, Louise

Danton *(urcă de jos cu cizme groase, cu haine de ţară, vine de la pescuit)*: Louise, Louise... Ia uite ce am prins... Parcă sunt purcei *(arată mândru doi crapi)*.

Louise *(fetiţă de şaisprezece ani cu şorţ de gospodină, se miră copilăreşte)*: Vai ce mari sunt... Cum i-ai prins?

Danton *(fălos)*: Când îţi spun eu că ştiu un loc... Nu l-am spus la nimeni. Bérat moare de necaz *(povesteşte prins de cele ce spune)*. Se uita la crapi, vânăt. Eu de colo: “Eh, Bérat... Te-am tăiat... Îţi place?” “Nu că vin şi eu mâine” “Te cred”. Dar Louise, mai e timp până la masă să-i prepari? Vreau să le facem surpriză lui Camille şi Lucilei.

Louise: Dar oare când sosesc?... Că trebuiau să vie...

Danton: Acum trebuie să sosească. Rudot care a şi venit azi dimineaţă călare spune că plecaseră de la Mery, de azi noapte încă... *(admiră lacom crapii)* E, ce zici? Gătiţi *à la grenobloise?* Că aşa-i facem, nu? Cu puţine ciuperci şi unt.

Louise: Oh, atunci e timp... că le dăm ceva să guste acum, iar masa mai târziu... Nu-ţi închipui cât am alergat...
De dimineaţă nu mai stau locului *(e harnică asemeni unei puici cochete).*

Danton: Vai sărăcuţa de ea, *(o sărută)* gospodină mică... ia uite, nu băgasem de seamă... ai şorţ nou... *(ea râde copilăreşte)* ia uită-te, domnule, saboţi... *(o răsuceşte ca s-o admire)* Parcă ai fi o actriţă, îmbrăcată ca gospodină.

Louise *(suavă)*: Să mă schimb?... Nu e bine?

Danton *(o strânge râzând la piept)*: Ah! nevinovăţie... Şi zău, îţi stă bine... Ai dat poruncă să se prepare camerele?

Louise: Oho!... te cred... am spus să aducă rufărie, le pregătim camera de la colţ, aceea cu ferestrele spre pădure.

Danton: Da, da... Cu privelişte spre pădure... Lucilei îi place să pr- vească pădurea şi dealurile...

Louise: Am pus să taie un curcan.

Danton *(lacom)*: Umplut cu castane?... Vezi să fiarbă bine mai întâ-, separat castanele... Să nu se usuce curcanul în cuptor, apoi. Crapi *à la grenobloise* şi curcan umplut... Ah! *(îşi linge buzel)* şi nişte vin, scoatem din ăl vechi... Rino!... Rino! *(strigă sp curte)* scoate din pivniţă şase sticle împletite! *(se simte că fericit, trăind din plin viaţa asta de ţară)*

Louise: Vinul alb îl pun în carafe? iar pe cel vechi negru...

Danton: Pe cel negru îl aduce în sticle aşa cum e... Nici să nu le şteargă măcar de mucegai *(se aude o trăsură, clopote).* Ce-i asta... Au şi sosit...

Vocea Lucilei: Louise... Louise...

Danton: *(privind jos în stradă din balcon enumeră încântat, surprins)*: Fabre, Westermann, Philippeaux... Ce-i asta? Louise pregăteşte toate camerele... *(sosire zgomotoasă, Lucile are flori, mici cadouri... femeile se îmbrăţişează, bărbaţii îşi strâng cu multă căldură mâinile).*

SCENA II

Camille, Lucile, Fabre, Westermann, Philippeaux, Danton, Louise

Camille: Nu ne aşteptai?... hei?

Danton *(cu dragostea aceea puţin certăreaţă, de uriaş bonom)*: Pe voi, da... totul e pregătit... Dar nu ştiam că vine toată ceata... Philippeaux... iată-te şi la Arcis. Louise, du-i să se spele că sunt murdari ca nişte derbedei şi adu-ne aici o gustare, ceva... că trebuie să fie morţi de foame.

Fabre *(ca la el acasă)*: Şi ceva de băut dacă se poate...
Danton: Hei... ce zici... nişte Barsac?
Fabre *(face semn fin cu degetele)*: Aşa... şi cu vreun păstrăv afumat... că am auzit că la Arcis...
Unii s-au aşezat pe scaune, alţii s-au dus să se schimbe.
Philippeaux *(privind pe fereastră)*: Dar ştii că e minunat aici... şi satul... satul e foarte frumos.
Camille *(fire impresionabilă)*: Nicăieri nu e toamna atât de frumoasă ca în Champagne. E mare parcul?
Danton: Cu fâneaţă cu tot, vreo zece hectare... Dar e frumos, nu?
Fabre: Numai atât ai furat? La iacobini se spune că ai aici un domeniu de o mie de hectare.
Danton *(încruntat, fără să se supere)*: Vrei să pleci grabnic înapoi...? Nu-mi mai vorbi aici de Paris şi de proştii de acolo... *(către Louise, care a intrat harnică în şorţul ei albastru)* Louise, spune lui maman să se gătească... Avem musafiri azi.
O voce răguşită pe fereastră: He, Danton!... Danton!
Danton *(merge la fereastră şi strigă vesel)*: Hei, Louboulot... ţi-ai pornit burta la plimbare? Urcă dealul, Louboulot, că dacă nu, până la anul dai cu fundul de pământ...
Vocea: Luăm paharul cu vin după masă? Facem un tric trac.
Danton: Mâine, Louboulot, să-mi scot paguba de ieri... Azi avem musafiri... *(către Philippeaux)* Întrebai de pământ Philippeaux?... O parte e moştenită... cealaltă am cumpărat-o când mi s-a răscumpărat de către Stat cancelaria de avocat... şaptezeci de mii de livre... Pe toate le-am băgat în fâneţuri, parc şi casă... Totul e făcut din petice *(cu o fericire casnică)*. Dar e frumos! Nu? *(e adânc prins de bucuriile vieţii de aici)*.
Westermann *(posomorât... şi brusc, cu o hotărâre de soldat)*: Trebuie să mergi la Paris, Danton... *(scade ceva din atmosferă)*.
Danton *(necăjit, cu buzele crispate)*: De asta aţi venit toţi?
Camille: Neapărat *(şi el stăruitor)*. Trebuie să vii. Tu nu ştii ce-i acolo... Se urzeşte împotriva ta. Robespierre a devenit, de şase luni de când ai părăsit Parisul, tiranul comitetelor.
Danton *(revenindu-şi)*: Eh! puţin îmi pasă... Ca Achile... n-am nevoie decât să strig de trei ori, ca să se ascundă fugind cu toţii.
Philippeaux*(mişcat, cald)*: Ei bine, strigă... E timpul...
Danton *(scade scurt tonul)*: Nu, încă nu... *(nemulţumit că e tulburat)* Nu ştiu... mă simt atât de bine aici... Lasă-i să-şi facă de cap... *(pentru el, ca un gând)* Dar n-o să îndrăznească...
Westermann *(aprig)*: Tu ştii că au răspândit zvonul că nu-i adevărat că eşti la Arcis, să-ţi cauţi de sănătate, ci că eşti în Elveţia, să duci averile furate?...
Danton *(dintr-o dată tulburat)*: Cine a spus asta?

Camille: Urlă Parisul... eşti atacat în gazetă... la iacobini... la cordelieri.

Danton *(se scoală indignat, îndurerat, vorbeşte simplu)*: Ce au cu mine? De ce nu mă lasă în pace? Nu vreau să aud de nimic. Aici sunt mulţumit... Între apă şi piatră... Să rămân îngropat la Arcis. În trecut vocea mea a fost megafonul *(subliniază)* convingerii mele, azi nu vreau să fiu megafonul *(amar)* prostiei tuturor.

Camille: Oricui îi e permis să stea deoparte. Cui a fost însă Danton... nu!

Danton *(ca scuturându-se de friguri)*: Nu... nu... lăsaţi-mă în pace... Nu mai vreau nimic... Nu mai sunt Danton... Mă cheamă Louboulot *(e întărâtat în el, abătut)*.

Westermann: De altminteri, nu vor să creadă că te-ai retras definitiv. Robespierre şi Billaud spun mereu că te-ai retras aici numai ca să complotezi... Le e frică.

Danton *(nedumerit, dezgustat)*: Ei bine, dacă sunt acolo, le e frică... Dacă sunt aici, le e frică... Atunci...?

Fabre *(convins)*: Un titan nu se poate ascunde... Ba încă mai multă teamă inspiră când nu-l vede nimeni... Îi nelinişteşte pe toţi.

Camille *(zâmbind amar)*: Callot d'Herbois a spus la Club că a venit timpul să se rupă măştile.

Danton *(se plimbă greoi, apăsat prin odaia mare)*.

Camille: De altminteri e o luptă în toată regula, pornită contra noastră... Toţi prietenii tăi sunt urmăriţi de haita lui Robespierre... Herbert în gazeta lui ne atacă sălbatec.
Lui Westermann i-au luat comanda.

Danton *(uimit, stă-n loc)*: Ţi s-a luat comanda? Cum asta?

Philippeaux: Ascultă, ca să vezi ce infamie... Brigada lui Westermann ocupase Chatillon... Cu toate ordinele lui, însă, peste noapte nu s-au luat măsurile de pază şi un atac puternic al răsculaţilor a pus toată brigada pe fugă... Înfuriat, Westermann a format un grup de 200 de călăreţi şi a contraatacat cu ei atât de înverşunat, că a dat peste cap pe cuceritori, a reluat oraşul... *(face o pauză anume)* Dar a şi pedepsit exemplar pe cei care nu şi-au făcut datoria... *(ridică din umeri)* E acuzat acum să s-a purtat aspru cu soldaţii voluntari.

Danton *(înfuriat)*: Ei de aceea nu se mai termină luptele de acolo... Iată într-un an de zile nu s-a putut potoli răscoala!... Să nu vă miraţi, dacă niciodată Vendeea nu va fi înfrântă...

Camille: De altfel, în privinţa asta...Philippeaux are lucruri uimitoare.. are acte... Ştii că el a fost reprezentant al Convenţiei acolo? Dă peste cap Comitetul într-o singură şedinţă a Adunării...

Fabre *(de aceeaşi părere, hotărât)*: Are acte... Le-a strâns într-un memoriu... Pe care îl publicăm... o să-l vezi.

Danton *(îndoindu-se)*: S-au petrecut nereguli... acolo?

Philippeaux*(bărbat hotărât, îndârjit)*: Ce nereguli?... Infamii. Trebuie să sfârşim cu Ronsin şi cu toată haita lor.

Danton *(iar cu fruntea în pământ, oftează, e tot mai mare dezgustul)*: Nu merg... Lasă-i să-şi facă de cap... O să mă atace, dar în cele din urmă n-au să îndrăznească.

Fabre *(cu înţeles)*: Tribunalul revoluţionar?...

Danton *(zâmbeşte fără să creadă)*: Danton în faţa Tribunalului revoluţionar? Cum o să îndrăznească?

Camille *(cu aluzie)*: Îndrăzneală, necontenit îndrăzneală...

Fabre: Te înşeli, Danton, dacă îţi închipui că infamia lor se poate opri... N-au nimic sfânt... au orbit şi poporul...

Danton *(iar râde pentru el însuşi când îşi aduce aminte de îndrăzneală)*: Mi-e silă, şi de ei şi de popor *(şi iar ca un joc al gândurilor)*. N-or să îndrăznească.

Camille *(hotărât, cald)*: Nu, Danton, trebuie să mergi... De altfel, eu cred că ai să mergi... Nu ştii, la Palais Egalité, ce spuneai, în iunie...? Că s-a isprăvit... Dar a fost destul pe urmă ca să ţi se dea Comitetul peste cap, pentru ca, în zece zile, în august, să frămânţi poporul cum n-ai făcut-o niciodată. Mi-aduc aminte la iacobini acum trei luni când părea că se dărâmă sala de aplauze. Robespierre care te crezuse "demonetizat" râdea galben şi Vadier nu mai putea sta locului.

Philippeaux *(nemângâiat)*: De ce n-ai profitat de această revenire a popularităţii? A doua zi din nou Convenţia ţi-a propus Comitetul?

Danton *(cu o adâncă sinceritate, obosit de amintire)*: Pentru că mi-era silă... Mi-era silă de oameni, Philippeaux *(iar dus pe gânduri)*. Nu cred că o să îndrăznească.

Fabre: Atunci ai făcut mai curând rău cu revenirea aceea oratorică, pentru că le-ai dovedit duşmanilor tăi, că, atunci când te cred desfiinţat, e destul să ridici fruntea ca să redevii întreg cum ai fost... Că eşti, deci, un pericol statornic.

Danton *(mereu obosit şi dezgustat)*: N-am vrut să fie decât o încercare... Vedeam că m-am depărtat mult de popor... Îmi ziceam... poate că s-a depărtat poporul de mine... mi-era teamă că găseam strugurii prea acri pentru că nu ajungeam la ei. Când, după ce căzuse Comitetul, am văzut şi capetele voastre abătute, începusem să mă îndoiesc de mine... Aveam nevoie de o încercare *(cu oarecare însufleţire, strâmbându-se)*. Ajungeam foarte bine... Dar strugurii erau cu adevărat sălcii. I-am lăsat lui Robespierre *(violent, crispat)*. Nu vreţi să pricepeţi că mi-e silă de tot...? De poporul ăsta pe care îl poate zăpăci oricine vrea... pentru că-i făcut din proşti, din lacomi, din răi...

Camille *(impresionat, totuşi ca o încercare)*: Dar la zece august? Dar în septembrie?...

Danton *(cu ochii grei de gânduri, plin de viaţă ca de o sevă tulburată)*: A, a fost cu totul altceva... La zece august, în septembrie poporul vroia ceea ce vroiam şi eu, sau, dacă vreţi, eu vroiam ceea ce vroia poporul... Astăzi, gândurile noastre sunt diferite... Nu pot să lupt împotriva propriilor mele convingeri de dragul poporului... Eu vreau ordine, poporul vrea dezordine... Trebuie fixată Revoluţia şi poporul nu o vrea... Iar dacă el nu vrea, am să-i dau eu cu de-a sila ordinea?

Camille *(îşi toarnă din carafa adusă pe tavă)*: Ei, aici te înşeli. Danton... Poporul vrea ordine... Cei care nu o vor sunt o seamă de pescuitori în apă tulbure... Robespierre, Billaud, Varrenne, Vadier, Collot d'Herbois, Herbert şi toată haita lor. Poporul e sătul... Haita asta face să curgă râuri de sânge pentru ca să poată domni ea prin teroare *(îi sclipesc ochii de indignare).*

Danton *(neîncrezător, luând lucrurile cu uşurinţă)*: Teroare... E un mod de a vorbi.

Camille *(energic, de-a dreptul)*: Teroare, ăsta e cuvântul *(subliniază)* anunţat oficial.

Fabre *(întăreşte viu)*: Cum nu ştii...? Robespierre e de părere că oamenii nu ştiu decât de frică... Că trebuie legi draconice şi execuţii exemplare. Au hotărât oficial "Teroarea".

Danton *(răcit, nedumerit, pe gânduri)*: Ideile sunt ale mele...

Toţi *(surprinşi îl privesc, descoperindu-l parcă slut şi copleşitor).*

Danton *(cu o tristeţe îndepărtată, privind lung pe fereastră)*: Dar aveau un sens... Eram în plină luptă cu duşmanul în ţară... Dar azi? suntem victorioşi la toate hotarele, azi nu mai e nici un fel de opoziţie...

Westermann *(vine energic la el, îl prinde de umerii uriaşi)*: Atunci nu e decât un singur lucru cinstit... Să mergi să iei armele – propriile tale arme – din mâna asasinilor... Tu le-ai făurit, ca să ucidă acum ei cu ele?

Danton *(nu se poate regăsi, e adânc tulburat, parcă ar primi).*

Camille *(îndurerat, viu, spontan)*: De la 1 octombrie, Teroarea e "legală"... Mii de oameni au fost aruncaţi în închisori... Fouquier Tinville trimite la ghilotină în fiecare zi convoaie întregi... După regină... girondinii...

Danton: I-au executat şi pe ei? *(îi sunt ochii umezi, surâde unei amintiri îndepărtate)*: Guadet! Aţi vrut războiul... aţi vrut moartea, Guadet...

Camille *(cu un val de tristeţe în voce)*: După amiază când am plecat noi... duceau la eşafod pe nevasta lui Roland.

Danton *(lovit în inimă, se ridică în picioare)*: Doamna Roland? *(vine spre Camille)* A executat Robespierre pe d-na Roland?

Camille *(confirmă cu o clătinare a corpului, pe urmă obosit)*: Şi zeci şi zeci de nevinovaţi... Stai să-ţi arăt că am aici instrucţiunile de arestare trimise secţiilor... *(se duce să le caute în haină).*

Fabre *(ca o taină, în şoaptă îndurerată)*: Ştii că pe Camille erau să-l execute acum zece zile. Când a auzit sentinţa în procesul girondinilor, el a strigat, izbucnind în hohote de plâns... "Eu... eu i-am omorât". Într-adevăr în loc de rechizitoriu, Fouquier Tinville a citit raportul lui Amar care nu era de fapt decât "Brissot demascat" al lui Camille *(au trecut prin clipe de spaimă).* De abia l-am scos din sală. Unii cereau să-l adauge şi pe el pe listă.

Danton *(s-a sculat şi se plimbă fierbând în el, prin odaia luminoasă)*: Robespierre...

Camille *(înfuriat arată ceva scris pe pagini întregi)*: Uite... uite... *(răspicat)* 12 paragrafe *(citeşte viu)* "Suspecţi cei care" – la punctul 8 – vorbesc cu milă de soarta poporului şi răspândesc ştirile rele cu o durere "afectată" *(toţi se privesc cu uimire, citeşte mai departe)* Cei care au legături cu regaliştii, cei care *(iar răspicat)* "afectează", ca să pară republicani, o austeritate şi o severitate studiată *(râde nervos de această enormitate).* Cei care compătimesc cu cei condamnaţi... *(Danton e uluit, ridică din umeri).*

Fabre *(către Camille)*: Vezi din ce ai scăpat?

Camille *(într-un crescendo de mirare indignată)*: Cei care au avut rude condamnate, cei care au avut prieteni printre girondini şi moderaţi – ascultă – *(şi aici ridică tonul, cum ar ridica fraza pe un scut)* "Cei care au primit cu indiferenţă Constituţia republicană" *(mai sus)* "Cei ce n-au făcut nimic împotriva libertăţii, dar nici pentru ea n-au făcut nimic" *(citirea acestor instrucţii, deşi cunoscute de către toţi, afară de Danton, e deprimantă).*

Danton *(uluit, descheiat, abătut)*: Au înnebunit! Au înnebunit!

Fabre *(cu ochi vii de indignare)*: Cred, că au înnebunit... Hebert, care a luat locul lui Marat – mai bine îl nimerea pe el Charlotte Corday – cere prin "Père Duchesne" sute de capete în fiecare zi şi a propus înlocuirea religiei prin "Cultul Raţiunii". E un iad la Paris. Nu mai sunt permise ceremoniile la înmormântare.

Danton *(oprindu-se în loc, mirat, scurt)*: Cum, Cultul Raţiunii?

Fabre: "Cultul Raţiunii". Religia a fost decretată drept fanatism criminal. Arhiepiscopul Gobel şi toţi vicarii au fost duşi la bara Convenţiunii şi siliţi să abjure religia... Cu festivităţi "raţionale" o actriţă, "zeiţa raţiunii", a fost instalată la Notre Dame, iar în locul Fecioarei a fost pus bustul lui Marat!

Danton *(uimit iar)*: Au făcut asta?...
Fabre *(firesc)*: Acum 25 de zile... Hebert şi cu ai lui terorizează şi pe Robespierre.
Philippeaux *(îndurerat)*: Hai la Paris, Danton...
Danton *(fiindcă să mai asculte e peste puterile lui, cu o indignare conţinută însă)*: Hebert trebuie dus la ghilotină.
Toţi *(ceilalţi au un strigăt de satisfacţie)*.
Philippeaux *(cu ochii vii)*: Iată-l din nou pe Titan.
Westermann *(bucuros, energic)*: Nu... Danton... trebuie...
Camille *(îl întrerupe, încălzit)*: În două luni victoria e a noastră... eliberăm poporul.
Fabre *(hotărât)*: Trebuie făcut un plan de luptă.
Camille *(cu suflet involt)*: Ce plan?... Cerem ca în locul Teroarei să se constituie un "Comitet de clemenţă".
Toţi *(primesc, surprinşi de justeţea ei, ideea)*: Da... da...
Camille *(oratoric)*: Danton va fi la tribună, Philippeaux publică memoriul, Westermann are armata, iar eu... Ah! îmi reiau condeiul *(cald)*. Danton, scoatem gazeta.
Fabre *(precis)*: "Revoluţiile Franţei şi ale Brabantului"?
Camille: Da.
Danton *(după o clipă de gândire)*: Nu, botează-o "Vechiul Cordelier". Să se ştie!... Să afle stârpiturile astea, că noi suntem aceiaşi.

TABLOUL XV

Robespierre, Tallien, Danton, Camille, Vânzătorul *şi alţii*

O alee într-un parc la Paris. Un vânzător de gazete, un grup de bărbaţi şi femei. Mai târziu vine Robespierre cu Tallien şi pe urmă Danton cu Desmoulins.

Vânzătorul *(strigă)*: *Vechiul Cordelier.* Număr nou... Camille Desmoulins cere "Comitet de clemenţă" "Danton revine de la ţară".
Câţiva năvălesc să-l cumpere.
O doamnă *(rugător)*: Domnule... *(tresare, se uită speriată în jur)* Cetăţene, dă-mi te rog un număr...
Un domn bătrân: Dă-mi şi mie... dă-mi, băiete, şi mie...
Vânzătorul *(strigă mereu)*: *Vechiul Cordelier.* "Hebert e făcut harcea-parcea". Ei, cetăţene. E 3 franci numărul...
Un domn bătrân *(indignat)*: Dar costă cincizeci de centime.
Vânzătorul *(nu-l ascultă, dă altuia foaia)*: *Vechiul Cordelier* Nr. 3 "Danton a vorbit la Convenţie".

O doamnă în negru *(împătureşte bucuroasă foaia)*: O duc la închisoare... de abia o aşteaptă toţi *(râzând fericită)*. S-a întors Danton.

O voce *(speriată dă alarma)*: Robespierre! *(Pleacă toţi îngroziţi căutând să nu pară însă că fug. După un timp intră Robespierre şi Tallien. Robespierre e bine îmbrăcat, rece, "ţeapăn", are un câine mare de rasă cu el. Nu ascultă ce-i spune Tallien.)*

Tallien *(bărbierit frumos, linguşindu-l convins şi vulgar)*: Le-am spus: "Dar Robespierre e geniul Republicii... Ce ar fi azi Franţa dacă nu l-ar asculta? Când toţi jefuiesc cu neruşinare *(Robespierre crispat, absent, se uită la scoarţa unui copac)*. Când Danton petrece în orgii, când totul e corupţie, unul singur veghează: Incoruptibilul! El singur are curajul să trimită la ghilotină nu numai pe trădători, dar şi pe cei corupţi, pe necinstiţi".

Robespierre *(stă locului privind ceva, o cutie de mucava căzută pe jos)*.

Tallien *(continuă vorbăreţ)*: O, încă prietenii mei m-au felicitat după ce am propus la Convenţie afişarea discursului tău, Robespierre. "Foarte bine ai făcut", îmi spuneau... "Trebuie ca toată Franţa să ştie azi cine e omul care e asemănător eroilor antichităţii". Mâine, iau iar cuvântul în Adunare!

Robespierre *(rece)*: Tallien, *(vrea să scape de el)* d-ta mergeai mi se pare încolo?

Tallien *(nu pricepe)*: Da, tot încolo merg şi eu... De altfel, cu toate că ştiam că în fiecare zi faci plimbarea asta... mi-a făcut o mare bucurie că ne-am întâlnit. Mă gândeam ca mâine la Convenţie să...

Robespierre *(s-a aşezat pe o bancă şi a deschis o carte, îşi pune ochelarii)*.

Tallien *(se uită la carte fără să pună mâna pe ea)*: Rousseau? Cât de bine l-aţi înţeles!

Robespierre *(rece, cu buze crispate, întins ca o lamă, privind pe deasupra ochelarilor)*: Tallien, d-ta, trimis în calitate de proconsul la Bordeaux, ai furat giuvaericalele celor pe care i-ai ghilotinat... *(Tallien a îngheţat, se clatină, se depărtează împleticindu-se, Robespierre citeşte)*.

Danton şi Camille vin. Danton are o mişcare de repulsie, vrea să se întoarcă, Camille îl opreşte... se apropie de Robespierre.

Robespierre: Te-am rugat să vii acasă la mine, Camille... *(are tonul acru şi simplu)*.

Camille: Cred că e de prisos să mă întâlnesc cu St. Just... Voiai să-mi spui ceva? Ştiam că treci pe aici... că într-o zi o să te întâlnesc.

Robespierre *(precis, superior)*: Da, vroiam să-ţi amintesc că numai cu greutate am obţinut să nu fii radiat de la iacobini... Dacă mai scoţi un număr din *Vechiul Cordilier*, însă...

Camille *(zăpăcit, ironic)*: Ce? te supără succesul foii? *(Robespierre îl priveşte dispreţuitor, sumes)* Niciodată o gazetă nu s-a vândut atât... 50 de mii de foi de fiecare număr.

Robespierre *(linie dură, dreaptă)*: Asta devedeşte numai ce mare e numărul celor care au nevoie de un *(cu ironie rece)* "Comitet de clemenţă" *(îl priveşte cu o linişte de moarte pe Danton).*

Camille: Trebuie să fii bun, Robespierre, trebuie să ai milă.

Robespierre *(mereu cu o ironie teribilă de mort)*: O femeie care se dă oricui din milă, fără să se păstreze pentru cel ce o merită, nu provoacă decât dezgust. Un conducător de stat care e "milos" şi cu buni şi cu răi face nenorocirea tuturor.

Camille: Indulgenţa e omenească, Maximilien.

Robespierre: Indulgenţa e totdeauna un fel de scuză şi avans propriilor tale păcate. Ea e plăcută în vremuri de pace şi înflorire, dar e criminală atunci când e în joc soarta unui popor. Franţa nu poate fi lăsată la voia bună a unor oameni care mănâncă şi chefuiesc bine *(se uită cu înţeles la Danton).*

Danton *(stă pe gânduri, apoi deodată)*: Robespierre, eu nu te mai înţeleg.

Robespierre *(rece, cu obraz stins)*: Asta am văzut-o de mult.

Danton *(abate o figură teribilă şi nedumerită asupra lui)*: Robespierre, revoluţia e sfârşită, duşmanul e dincolo de toate frontierele, ce rost mai are ameninţarea asta a morţii, ce rost atmosfera asta de panică?

Robespierre *(calm, precis)*: Ce înţelegi prin Revoluţie sfârşită? *(Danton rămâne nedumerit)* Şi ce înseamnă că duşmanul e dincolo de frontieră? Dacă eşti în război "aici" sau "dincolo" nu-i totuna?

Danton *(rămâne mai departe pe gânduri, oftează)*: Ascultă, Robespierre... Cruzimea pentru apărarea Patriei era necesară atunci când aveam în ţară un partid contrarevoluţionar, un partid regalist – vreau să zic un partid care putea, nu numai trăda, dar şi ataca din spate... Dar azi?... Nobilii care au rămas au fost măcelăriţi mai toţi... Ai dus la eşafod chiar pe girondini... Lasă lumea să răsufle, Robespierre... Apăsarea asta cumplită a morţii paralizează totul... Lumea înnebunită nu mai ştie ce să facă...

Robespierre *(insinuant)*: Nu sunt neliniştiţi decât cei care nu au conştiinţa curată *(nu-l ascultă, se uită în carte).*

Danton *(crispat, cu ochi teribili, cu pumnii strânşi)*: A ta nu-ţi spune nimic?

Robespierre: *(calm, cu fruntea sus)*: Conştiiţa mea singură mă ţine în picioare în împrejurările grele de azi...

Danton: La Nantes, oameni au fost urcaţi în bărci, pe urmă scufundaţi cu tunurile în apă. La Arras, dar lor bine le faci, că ei te-au trimis

în Adunare, Le Bon a lăsat străzi întregi deşerte... Parisul e plin de mame şi soţii disperate *(deznădăjduit, amar)* şi conştiinţa ta e limpede! *(încleştat)* Ai o conştiinţă de sticlă, Robespierre.

Robespierre *(cu asprime subţire)*: Omul care a patronat Septembrie îmi spune asta?

Danton *(înfuriat)*: Septembrie a fost o nenorocire... un naufragiu, o cumplită dezlănţuire, Septembrie a fost când se aştepta din clipă în clipă intrarea prusacilor în Paris. Acum se asasinează încet şi cu premeditare... Le Bon pune masa în balcon, ca să aibă distracţie, când mănâncă, privind cum ghilotina retează zeci de capete...

Robespierre *(cu limpezime)*: Nimeni nu a fost executat până nu a fost mai întâi judecat. Nici un cap n-a fost retezat, fără să se facă asta conform legii...

Danton *(strâmb, hidos şi omenesc)*: Glumeşti, Robespierre... Vorbeşti de judecată!? Dar judecata ta condamnă tot atâţi vinovaţi cât nevinovaţi...

Robespierre *(convins, rece, fără mişcări care deplasează liniile)*: Cine ţi-a spus că a pierit vreun nevinovat?

Danton *(îl priveşte uimit, ca pe un monstru, îi întoarce dispreţuitor spatele şi pleacă).*

Robespierre *(lui Camille)*: Camille, nu mai citi pe Tacit... *(şi pleacă în direcţie opusă).*

TABLOUL XVI

La Robespierre, într-un birou la Convenţie, peste douăzeci de zile.

SCENA I
Robespierre, Un agent

Agentul *(dând raportul)*: Erau aseară la o masă, la Palais Egalité, Danton, Camille, Herault, Lacroix şi Philippeaux, beau şi vorbeau despre tine, cetăţene...

Robespierre *(cu ochii mici, nervos, dar fără gesturi)*: Spune!

Agentul: Danton spunea că Franţa are nevoie de pace... că însă niciodată Comitetul actual nu o să fie în stare să obţină pacea, pentru că un comitet de... *(şovăie).*

Robespierre *(rece, întins, automat)*: Spune.

Agentul: Spunea că e un comitet de... de... proşti.

Robespierre *(abia se observă uşor de tot că e nervos)*: Da.
Agentul: Pe urmă spunea că la *(şovăie)* Robespierre nu-i nici o nădejde, că trăieşte numai între cumetre bătrâne, la Duplay.
Robespierre *(automat)*: A spus chiar "cumetre"?
Agentul: Da... şi cei adunaţi în jurul mesei râdeau...
Robespierre *(cu umerii ridicaţi)*: Ai notat pe cei care râdeau?
Agentul: Da.
Robespierre *(rece, scăzut)*: Unde-i nota?
Agentul: O am aici *(i-o pune pe masă)*.
Robespierre: Ce se spunea despre executarea hebertiştilor?
Agentul: Toţi erau mulţumiţi... Iar Delacroix a spus: "a fost destul ca să smulgem pe Danton de la ţară şi să scoată Camille gazeta. S-ar putea să le vină rândul şi altora. Bine că se ştie: cine cade sub condeiul lui Camille Desmoulins, merge la ghilotină"... Danton e prietenul şi biciul Comitetului *(îşi aduce aminte)*. A, toată masa – pe urmă am aflat – a fost ca să sărbătorească triumful de ieri al lui Danton la Convenţie, când l-a îmbrăţişat preşedintele şi l-a aclamat Adunarea în picioare.
Robespierre *(nervos)*: Bine, du-te. Nota asta poţi s-o comunici şi lui Vadier la Comitetul siguranţei... Pe urmă anunţă că la şedinţa de astăzi iau parte comitetele reunite: al Mântuirii publice şi al Siguranţei *(rămas singur, citeşte numele de pe listă şi însemnează cu creionul)*.

SCENA II
Danton, Robespierre

Robespierre *(când îl vede intrând pe Danton, rămâne locului plictisit, fără nici un gest, ca un manechin în frac albastru)*.
Danton *(cordial, vine spre el)*: Maximilien, am venit cu inima deschisă ca să ne împăcăm. Am trecut peste orice.
Robespierre *(rămâne rece, nu dă mâna)*.
Danton *(cald)*: Maximilien, puţin îmi pasă că rămâi aşa înţepenit. E o mască. În fond eşti un om cu care se poate vorbi... Hotărârea ta, de a trimite în sfârşit haita lui Hebert la ghilotină...
Robespierre *(cu buze nervoase)*: Hotărârea n-a fost luată "în sfârşit". Comitetele nu au avut nevoie de imboldul nimănui ca să-şi facă datoria *(cu aluzie la spusa lui Danton)*. Şi cei care se cred "prietenul" şi biciul Comitetului, se înşeală...
Danton *(râzând bonom)*: Ţi s-au raportat năzdrăvăniile de la masă? *(se apropie de el prietenos)* Robespierre, nu lua în seamă vorbe de chef...

Robespierre *(cu umerii drepţi)*: Ar fi mai simplu să nu faci chefuri într-o vreme când ţara sângerează şi când trebuie să dominăm pe trădători şi corupţi prin Teroare...

Danton *(cu căldură şi sinceritate, deosebindu-se de Robespierre, ca şi îmbrăcămintea lor)*: Robespierre, încă o dată îţi spun, măsurile acestea teribile erau bune când Patria era în pericol şi când Revoluţia era ameninţată *(gesticulând familiar)*. Astăzi – una e biruitoare pe toate câmpurile de luptă, alta domină nediscutat înăuntru... Cu alte cuvinte şi-au împlinit menirea...

Robespierre *(precis, cu gâtul ţeapăn)*: Te întreb şi azi: Ce te face să crezi că Revoluţia e sfârşită?

Danton: Pentru că toate ţelurile ei sunt atinse...

Robespierre *(mereu cu ochii mici şi buze nervoase)*: Adică?

Danton *(scăzând brusc, conţinut, violent şi ameninţător totuşi)*: Ai dreptate, Maximilien. Ţelurile ei nu sunt încă...

Robespierre *(are un surâs de mort, dar se simte în ceea ce spune o rană ascunsă, lasă să se vadă în el adâncimi de omenie şi vis, întrerupte)*: Au devenit cumva oamenii mai buni? Sunt pe lume mai puţini săraci?... Au mai multă omenie cei bogaţi? Se înşeală mai puţin? *(enumeră şi aşteaptă trist).*

Danton *(a rămas întrerupt, cu mâna în aer)*: Ai dreptate, Maximilien, ţelurile Revoluţiei nu sunt atinse... Piedici mari mai sunt încă în calea lor... *(viu, grăbit)* Drepturile omului au fost punctul de plecare al Revoluţiei şi tu nu le respecţi... libertatea de opinie a fost o clauză importantă şi tu o calci în picioare, respectarea voinţei poporului era dogma Revoluţiei şi tu nu vrei să ştii de ea, proclamarea unei Constituţii era punctul cardinal al Revoluţiei şi tu îi suspenzi aplicarea *(teribil cu înţeles)*. Ai dreptate... ţelurile Revoluţiei nu sunt atinse *(îl priveşte groaznic)*. Ia seama, Robespierre.

Robespierre *(nu ia în seamă ameninţarea, cu ochii biruitori, căci are logica cu el)*: Da, ai dreptate, Danton, dar acest program fusese realizat chiar sub rege, de către partidul constituţional al lui Barnave... *(perfid, precis, cu ochii de pasăre de pradă, ridicând fraza ca pe un talger de oţel)* De ce ai mai cerut un "supliment de revoluţie?" *(aşteaptă).*

Danton *(se clatină sub lovitura acestui argument; pe urmă şovăind)*: Pentru că aceia nu erau sinceri... în hotărârea de a aplica legile.

Robespierre *(a crescut, pare un mort biruitor)*: A!!!

Danton *(îl priveşte uimit, neliniştit, căci nu pricepe ce vrea)*: Bine...

Robespierre *(sentenţios)*: O revoluţie nu e consolidată până nu e garantată prin sinceritatea oamenilor... Şi garanţia de sinceritate e virtutea *(se frânge abătut)*: Dar deocamdată virtutea nu poate

domni decât prin teroare... *(cu o imensă tristețe)* Oamenii sunt răi, mincinoşi şi lacomi... Nu respectă nimic şi nu se gândesc decât să-şi cultive propriile lor vicii, chiar dacă ar fi să vină după ei potopul... *(nebănuit de îndurerat, cu gura coclită)* Îi cunosc pe toţi şi mi-e silă de ei... Sunt virtuoşi numai atunci când ştiu deasupra capului lor cuţitul îngrozitor al ghilotinei *(neînduplecat).* Ei bine, principiul unui stat este virtutea, iar până la realizarea ei, teroarea *(are ceva limpede şi ultim în privire).*

Danton *(a ascultat pe gânduri, cu mâna la falcă, pe urmă întreabă, conţinut – privindu-şi unghiile de la mâna dreaptă)*: Şi după ce ai să cunoşti tu oamenii virtuoşi? Care, anume, sunt virtuoşi?

Robespierre *(nervos, direct, perfid)*: Cred că nu acei care petrec în orgii la Palais Egalité *(cu înţeles).* Nu cei care trimit desene murdare fetelor nevinovate.

Danton *(gata să-l lovească, se stăpâneşte, pe urmă cu aluzie, viu)*: Dar acei care au vicii ascunse? Dar cei care sapă în întuneric? Dar intriganţii cu aer de abate? Dar cei care toarnă încet, pe nesimţite, surâzând, otrava infamiei lor? Dar cei care clocesc tăcut ambiţii criminale? Pe ăştia cum îi cunoşti? *(insinuant)* Cum o să-i cunoaştem? *(drept, rămâne cu degetele crispate în aer)*... ca să-i demascăm? *(stă ca o statuie un timp, pe urmă după un ocol interior, destins, cald, rugător parcă)* Robespierre, ascultă-mă pe mine... Lasă viaţa să curgă mai departe. Ea singură e mare... şi bună... şi dreaptă *(cu ochi frumoşi).* Lasă, Robespierre, omenirea să iubească, să cânte, să se bucure... Niciodată n-o să vie virtutea ta... Mai întâi că nici nu ştim ce e, anume, acea virtute.

De ce crezi tu că un om e mai bun, numai pentru că, suferind de stomac, nu poate mânca? De ce crezi că un om care are testiculele uscate, e mai bun cetăţean decât cel care dă naştere la copii?

Robespierre *(cu febră)*: Pofte şi vicii!

Danton *(larg, aşezat, cu emoţie stăpânită)*: Tu ai o inteligenţă ciudată, Robespierre, dar nu ştiu cum, e prea, prea geometrică... A mai fost în antichitate un om cu inteligenţa geometrică... Era un uriaş. Avea un pat şi prindea pe trecători, pe care îi măsura cu patul lui... Pe cei mai scurţi decât patul, îi întindea până la măsură... pe cei prea lungi, îi scurta de picioare *(ridică tonul ca pentru un apel)* Nu măsura poporul francez cu patul ideilor tale... Robespierre...

Nu e destul ca să ai o noapte de insomnie şi să faci un plan pentru fericirea societăţii! Tu tragi linii ca un inginer... Dacă nu ţi se pare că ai tras destule mai chemi şi pe St. Just... Dar viaţa nu merge în cămaşa de forţă a socotelilor voastre...

Robespierre *(dur, sticlos)*: Şi totuşi pentru cei nebuni şi răi... cămaşa de forţă e necesară...

Danton *(cu caldă înţelepciune)*: Hei, Maximilien, numai morţii sunt cuminţi... şi oamenii care seamănă cu ei. Cei vii mănâncă, pipăie femeile, asudă, se...

Robespierre *(ridică privirea să-l întrerupă).*

Danton: Când un om nu mai poate asuda, cheamă doctorul... că dacă nu, începe să delireze... *(ironic)* are "idei".

Robespierre *(are o privire de nedumerire şi oroare, pe urmă începe să foileteze dosare).*

Danton *(rugător)*: Robespierre, lasă virtutea. Să ne mulţumim să organizăm astfel societatea, încât să ni se pară că prezintă mai multe garanţii politice de dreptate... *(precis)* Acesta-i ţelul unei revoluţii.

Robespierre *(la "garanţii politice" s-a oprit)*: Crezi că e de ajuns?

Danton: Şi cea mai bună garanţie politică este că odată instituţiile republicane fixate, noi conducătorii să ne înţelegem frăţeşte... pentru binele patriei... *(cu ochii în lacrimi, cald, frăţeşte)* Robespierre, îţi întind din nou mâna...

Robespierre *(rămâne rece ca un manechin în frac albastru).*

Danton *(îngrozit, teribil)*: Vrei război *(abia se stăpâneşte, comprimă greu ceva în el, pe urmă iar împăciuitor).* Robespierre, vreau să-ţi pun o întrebare anume: Crezi tu că *(şi caută mişcat)* dacă ai să mă duci pe mine şi pe toţi prietenii mei la ghilotină – să admitem, căci cu tine nimic nu e imposibil – crezi tu că republica va fi salvată? *(cu un ecou teribil)* Adică vreau să văd dacă eşti numai canalie, sau şi prost... *(are gura crestată şi crispată).*

Robespierre *(e lovit în plin, dar rămâne cu privirea ca o lamă).*

Danton *(lămureşte, stăpânindu-se)*: Din punctul tău de vedere. Adică: eşti sigur că peste o lună, peste două sau peste trei, nu ai să mergi şi tu la eşafod lăsând totul pe mâna lui Tallien şi a lui Barèrre? Lăsând republica asta pentru care a curs atâta sânge eroic pe mâna unor farsori de bâlci? *(aşteaptă)* Eşti sigur că ea va dăinui dacă...

Robespierre *(convins definitiv, ca un fel de loialitate logică)*: Da...

Danton *(încremeneşte, îl măsoară lung)*: Pari sincer *(înţelege simplu).* Eşti numai prost *(teribil, din prag acum).* Robespierre, eşti cel mai mare duşman al republicii, dar şi cel mai norocos... Pentru că eu niciodată nu voi avea tăria să te duc la ghilotină. Cel mult dacă o fi să te închid într-o casă de nebuni *(iese).*

Robespierre *(după un timp, sună şi către cel care intră)*: S-au adunat Comitetele?

TABLOUL XVII

Tot un birou

Robespierre, Saint-Just, Cambon, Couthon, Billaud-Varenne, Lindet, Vadier, Barèrre etc.

Robespierre: Îndată ce sosesc colegii noştri vom asculta pe colegul St. Just, care, întors de pe câmpul de luptă, are să ne facă o expunere a situaţiei armatelor noastre... De aceea s-au convocat Comitetele reunite.

Vadier *(schimbând prin surprindere ordinea de zi hotărâtă)*: Găsesc că pericole mai mari decât cele din afară ameninţă Republica dinăuntru... Danton conspiră. *(Mare mişcare, căci întâia oară Danton e acuzat în şedinţă).*

Robespierre *(a avut o iluminare de satisfacţie, pe urmă prefăcut, strâns)*: Ar fi de dorit să nu schimbăm ordinea de zi a lucrărilor noastre... De altminteri, socot că Vadier exagerează puţin... *(perfid)* E adevărat că Danton e înconjurat de oameni pe care îi bănuim în slujba Engliterii *(fals)*, dar trebuie să ţinem socoteală că el a fost un republican.

Saint-Just *(arhanghel aspru al revoluţiei)*: A căutat să salveze pe Maria Antoaneta...

Robespierre *(simplu, ipocrit)*: Nu cred... Aşa se zice, că ar fi avut intenţia de a aduce pe tron pe ducele de Orleans. Trebuie să ne gândim însă că, alături de noi, Danton a luptat foarte adesea.

Saint-Just *(tot mai hotărât)*: Cine a fost alături de noi şi trădează, e cu atât mai vinovat.

Billaud *(clocotitor)*: Hérault de Sechelles, mâna dreaptă în Comitet a lui Danton, are legături cu emigranţii şi este la închisoare... Fabre, mâna stângă a lui Danton, a falsificat decretele Convenţiei pentru bani... *(întins)* Cine îl mai crede nevinovat pe cel care i-a patronat?

Cambon *(împăciuitor)*: Fără îndoială, cetăţeni colegi, că argumentele voastre sunt temeinice... Cred însă că trebuie să fim foarte prudenţi. Danton e încă idolul poporului.

Robespierre *(cu obrazul ca o mască)*: Şi eu sunt de părerea colegului nostru... *(după o mică pauză)* Chiar dacă e vorba de un idol putred.

Cambon: Fiţi cu grijă. Un cap ca al lui Danton trage şi altele după el.

Vadier: Pot să vă spun că alaltăieri, la Palais Egalité, Danton, înconjurat de ai lui, bea vin şi glumea pe socoteala membrilor Comitetului, spunea că Robespierre e *(ezită, pe urmă perfid şi rău)* un prost feroce, că Billaud-Varenne e un revoluţionar "rectilign", *(după o pauză abilă)* iar despre Saint-Just, Camille spunea *(zâmbeşte cu o perfidie otrăvită)* că îşi poartă capul pe umeri solemn ca pe Sf. Împărtăşanie.

Saint-Just *(cu un cuţit în inimă)*: Şi eu am să-l fac să şi-l ducă pe al lui pe mâini... ca St. Denis.

Robespierre *(autoritar)*: Vă rog să încetaţi... *(cu o suavă perfidie)* Aveţi aerul că aveţi chestiuni personale cu cei pe care îi acuzaţi... Poate că încă demult aş fi propus să se examineze situaţia lui Danton, dacă nu mi-ar fi fost mereu teamă că îl judecaţi cu ură...

Lindet: Tocmai, şi eu socot că încă nu e timpul... că nu e cazul să luăm măsuri... *(cei mai mulţi membri din comitet aprobă)* Danton şi prietenii lui au fost prea de aproape în Re-voluţie. Nu avem autoritatea să-l judecăm...

Robespierre *(vede surprins, că falsa lui intenţie a fost luată în serios)*: Autoritatea noastră nu depinde de tovarăşii noştri... Ea ne este conferită şi impusă de Republica pe care o reprezentăm... Nu aceasta e cauza şovăielii noastre.

Cambon *(sincer)*: În orice caz ar trebui mai multă grijă atunci când judecăm pe foştii revoluţionari.

Robespierre: Poate că totuşi ar trebui examinate odată, în plenul Comitetelor, situaţia lui Danton şi a tovarăşilor lui, şi poate că avem obligaţia să ascultăm raportul pe care mi se pare că vrea să ni-l prezinte în această chestiune colegul nostru Saint-Just *(o senzaţie enormă, surâsuri cu înţeles, căci ei înţeleg că totul a fost pregătit, ordinea de zi fiind doar un pretext)* chiar dacă pentru moment nu trecem la măsuri, imediat.

Couthon *(pe căruciorul lui de paralitic)*: Ce să-l mai citim aici?... Să-l citească mâine în Adunare şi pace. De altminteri, convingerea noastră e desigur formată, iar celor care mai ezită eu le pun aşa fel chestiunea – care e pentru mine criteriul ghilotinei – "când cineva nu a făcut pentru Republică cel puţin atât, ca în caz de contrarevoluţie să fie condamant la moarte *(teribil dar scăzut)*, e vinovat..." Ori astăzi, aristocraţii nu au mai multă simpatie nici pentru emigraţi, decât au pentru Camille Desmoulins...

Robespierre *(atins sincer)*: Camille Desmoulins *(şovăie)*. Mi-a fost coleg de şcoală.

Billaud *(pătimaş, aspru)*: Şi colegii tăi de şcoală au privilegiul să atace nepedepsiţi Republica?

Robespierre *(tulburat)*: Poate că în locul lui ar fi mai bine să punem pe Philippeaux.

Couthon: Cel care a aţâţat pe Philippeaux e chiar Camille Desmoulins. Ar fi imoral să pedepsim pe unul şi să lăsăm pe celălalt. Amândoi, deci... *(tranşant lui St. Just)*: Adu raportul să-l iscălim, iar dacă va fi ceva de şters, o va face mâine Adunarea.

Cambon *(neliniştit)*: Adunarea de obicei nu discută aceste rapoarte, socot că tot ar fi mai bine să-l citim noi aici.

Robespierre *(îl măsoară, cu gâtul ţeapăn, cu o privire de strigoi).*

Cambon *(îngheaţă)*: Sau îl semnăm acum, dar cel puţin să ni-l dea după şedinţă să-l citim, cei care vor... dintre noi.

Saint-Just *(hotărât)*: Atunci mâine la Adunare *(triumfând cu anticipaţie).* Ah, îl voi face să se zvârcolească mărturisind, aşa cum se zvârcoleşte un şarpe al cărui cap e prins sub călcâi.

Vadier *(vulpoi bătrân, îl priveşte lung)*: Ce să mărturisească? Cum? Vrei să aduci pe Danton la Adunare? *(ironic)* Ei, tinere, se vede că ţi s-a urât cu viaţa.

Saint-Just *(rămâne înmărmurit)*

Vadier *(mirat)*: Cum vrei să te măsori mâine cu Danton la Adunare?... *(cu joc de figură)* Atunci nu mai joc pe cartea d-tale... *(de-a dreptul)* Ai uitat ce a fost anul trecut cu Lasource?

Saint-Just *(uimit)*: Bine, dar atunci cum ?

Vadier *(neted)*: Îl arestăm la noapte... *(ei asta-i acum)* Să se explice la Tribunal...

Saint-Just *(indignat)*: Dar este ilegal, numai Adunarea are dreptul să aresteze un deputat... *(invocă rugător)* Maximilien.

Robespierre: Fără îndoială că Saint-Just are dreptate *(infinit perfid).* E adevărat însă că Adunarea are libertatea să ratifice, sau nu, o arestare executată deja *(toţi îl privesc cu oroare).* Nu avem decât să-l punem în libertate *(cu ochii morţi)* dacă Adunarea o va cere...

Saint-Just *(fierbând de indignare)*: Nu... nu, asta niciodată nu... În ruptul capului, nu... *(dă cu pălăria în sobă)* Atunci de ce mai facem legi? Să le călcăm în felul acesta?

Robespierre *(cu ochi mici, se apropie de el, ca un şarpe)*: Crezi pe Danton vinovat?

Saint-Just *(sincer)*: Notele furnizate te tine pentru raport nu lasă nici o îndoială...

Robespierre *(ca şi când l-ar fi luat de guler)*: Crezi că e în interesul Republicii ca el să fie ghilotinat?

Saint-Just *(tot sincer)*: Da.

Robespierre *(cu sprâncenele ridicate)*: Atunci? *(cu logica lui teribilă)* Dacă interesele Republicii, credem noi cu convingere, dictează moartea lui, *(uimit)* ce importanţă are restul? Scrupulele noastre

personale *(surâzând)* nu trebuie să treacă înaintea Republicii *(drept).* Care lege? *(ca un tăiş de sabie) Salus rei publicae suprema lex.*

Saint-Just *(învins)*: Atunci de ce îi mai judecăm? Să-i executăm de-a dreptul.

Robespierre *(încă mai logic)*: Tot interesele Republicii cer ca să se execute formele aparente ale judecăţii *(toţi îngheaţă).*

Lindet *(descheiat sufleteşte)*: Dar bine, acelaşi procedeu ni se poate aplica şi nouă...?

Robespierre *(după un răstimp, trist, scăzut)*: Ni se va aplica, desigur... *(surâzând mort)* Vreţi să conduceţi destinele poporului şi să ocoliţi moartea? *(e ceva de dincolo de moarte în el)*

Vadier: Propun ca o dată cu Danton şi ai lui să fie judecaţi şi falsificatorii Companiei Indiilor, Chabot, Fabre, Bazire, Frey.

Cambon *(uimit, indignat)*: Bine, dar nu e nici o legătură... Procesul lui Danton e un proces politic şi al bancherilor e un proces de... hoţie.

Vadier *(întrerupe scurt)*: Cu atât mai bine... Ştii, poporul tot ştie că Danton s-a îmbogăţit din Revoluţie...

Cambon *(abătut, rugător)*: Fiţi umani... Trei zile cât cere legea pentru proces, abia dacă vor ajunge pentru ascultarea bancherilor... când să mai fie judecat şi Danton şi ceilalţi deputaţi? *(rugător)*: Robespierre!

Robespierre *(neînduplecat)*: Cred că aici, Vadier şi Comitetul siguranţei sunt mai în măsură să judece.

Ceilalţi sunt abătuţi.

Barèrre *(indiferent şi "elegant")*: Atunci, noi care suntem aici, semnăm de pe acum... *(trece şi semnează).*

ACTUL V

Tribunalul şi Execuţia

TABLOUL XVIII

Un colţ acasă la Danton. Un cămin, două fotolii lângă foc, o masă. Ora de dimineaţă când se îngână ziua cu noaptea. Două lumânări ard în sfeşnic pe masă. O pisică lângă lumânări.

SCENA I

Danton, Louise, *mai târziu* **Panis,** *apoi garda*

Danton *(Stă de multă vreme adâncit, muncit de gânduri, în fotoliu. Pe faţă i se citeşte o continuare de sentimente felurite: urmărirea unei idei, fixarea ei, un surâs de neîncredere, o senzaţie de dezgust care-i contractă tot corpul, un rânjet epileptic şi iar urmărirea unui gând. Apoi brusc se scoală şi se plimbă, uitat, prin casă.)*

Louise *(apare, abia îmbrăcată, îl priveşte cercetător)*: Danton... ce s-a întâmplat? De ce te-ai îmbrăcat de la miezul nopţii? Ce e?

Danton *(nervos şi masiv)*: Nimic *(o îmbrăţişează şi o ia cu el în fotoliu, iar după un timp)*: Louise, tu ştii că din clipă în clipă trebuie să vie să mă aresteze?

Louise *(înmărmurită)*: Cum asta?

Danton *(priveşte într-altă parte ca şi cum ar răspunde la altceva)*: Se pare că totuşi Robespierre a îndrăznit...

Louise *(nedumerită, îşi frământă mâinile mici)*: Dar... cum ai aflat?

Danton *(cu ochi grei)*: Un prieten a venit de la Comitet şi m-a anunţat *(cade într-alt val de gânduri)*.

Louise *(ca să deducă gravitatea cazului)*: Cine?

Danton *(nu vrea să fie indiscret)*: Un prieten *(şi deodată îşi dă seama că îşi jigneşte nevasta)*. Panis, Louise, Panis, secretarul Comitetului. Nu a asistat la şedinţă, dar i-a auzit alături discutând.

Louise *(cu tot corpul moale)*: Aşadar... *(revine uşor înfiorată)* Cum? Ai ştiut de aseară? M-ai ţinut în braţe toată noaptea şi... şi nu mi-ai spus asta?

Danton *(cu tristeţe)*: Erau ultimele clipe în care te mai puteam avea. Poate, când te mai vedeam *(surâzând)*. La ce te-aş fi tulburat?...

Louise *(plăpândă)*: De ce? De ce nu mi-ai spus?... Şi de ce ai fugit în urmă de lângă mine?

Danton *(firesc, scăzut)*: Ca să mă îmbrac. Nu vreau să mă găsească dezbrăcat; căci... după miezul nopţii puteau – şi pot – sosi din clipă în clipă *(ca abătut de un suflu de nebunie)*. La Arcis, în noaptea asta de primăvară...

Louise *(îngrozită, cu ochii mari)*: Vin aici?

Danton *(cade iar în jilţ, vorbeşte stăpânindu-se)*: Vreau acum să vorbim câteva lucruri de oarecare importanţă pentru mine, Louise *(s-a aşezat mai bine în fotoliu)*. Testament n-am făcut... pentru că ştii că averea celor condamnaţi e confiscată în folosul Republicii. Casa de la Arcis, cele câteva hectare de pământ şi mobila de aici vor fi deci confiscate *(ca răspunzând unei întrebări în gând)*. De altfel, nu e cel mai de preţ lucru pe care l-am dat acestei Republici... *(o priveşte, îi ia mâna ca o vrabie în mâna lui puternică şi osoasă)* Am doi copii, care n-au mamă, şi vor rămâne orfani şi de tată... fără nici o avere, goi în stradă...

Louise *(îngrozită)*: Dar... Georges... voi fi mama lor...

Danton *(categoric)*: Nu! *(surâzând trist)* De ce să-ţi iei povara a doi copii?... Louise, n-ai decât 17 ani *(iar dedublat, se strâmbă de tristeţe)*. Ce pământoasă era Sena ieri...

Louise *(protestează, strânge haina de casă pe ea)*: Nu... nu, asta nu se poate, Danton... Sunt ca şi copiii mei...

Danton *(hotărât, căci ştie că altfel e o imposibilitate)*: Nu, Louise... Neîntârziat, după execuţia mea...

Louise *(îl întrerupe, plăpândă şi revoltată)*: Cum vorbeşti despre asta!

Danton: Louise, fii cu sânge rece *(ca o durere stăpânită)* E vorba de copiii mei... *(zâmbeşte trist)* De ce aş vârî capul sub cuvertură?... ca să nu văd?... Imediat după ghilotinarea mea – ei n-au să priceapă *(surâde trist)* unul nu are decât 4 ani, celălalt numai doi – trimite-i mamei la Arcis... Fără nici o întârziere.

Louise *(buzele ei mici şi calde au o crispare)*: Am să-i iau la noi... la mama... Nu fii atât de rău acum.

Danton *(surâde ca un om plecat de-acum)*: Nu, nu Louise *(stânjenit dar stăpânit)*. Altceva aş vrea să te rog... *(mai stânjenit)* Pentru cheltuielile drumului, pentru primele zile acolo... mama e săracă... I-am făcut eu o rentă viageră, dar nu o va mai primi *(îşi întoarce privirea)*. Vreau să te rog un lucru... *(îşi muşcă buza)* Eu nu am bani...

Louise *(indignată, că poate fi stânjenit ca să spuie asta)*: Ei bine?

Danton *(îndurerat că trebuie să mărturisească)*: Louise, n-am decât 4000 de livre... Nici tu mi se pare că..

Louise *(bucuroasă că poate fi de folos)*: Dar Danton, eu am încă banii aceia de aur pe care mi i-ai dat dar de nuntă...

Danton *(surâde înseninat cu ochii umezi)*: Louise, asta vroiam să-ţi spun... Dă jumătate din ei copiilor mei... *(scoate nişte bani)* uite şi cele patru mii de livre, din care eu nu opresc decât 1000, pentru cât voi sta la închisoare...

Louise *(cutremurată)*: Cum poţi să-mi vorbeşti aşa? Niciodată nu m-ai lăsat să mă apropii de tine... *(cu privirea sfârşită)* Ce puţin mă iubeşti...

Danton *(a rămas cu faţa nemişcată, o priveşte simplu)*: Te iubesc mult, Louise... *(lasă capul greu în jos, se gândeşte)* Eşti ultimul dar al vieţii. Intru în întunericul pământului cu surâsul tău în faţă... cu ochii tăi... ca o lumină *(îşi trece mâna prin păr ca sufocat, uriaş, slut, se frânge hidos, cu capul în piept)*. Ah, în noaptea asta călduţă, de primăvară, plesnesc pe rând mugurii... În toate părţile...

Louise *(îl priveşte cu emoţie, cu ochii mari înlăcrimaţi, îl strânge cu mâinile ei mici şi albe)*: Da... da...

Danton *(îşi revine şi, firesc, cu o emoţie limpede)*: Ai venit la mine – fragedă şi nouă – *(surâde)*. Eu eram cu sufletul coclit de prostia oamenilor. Mi-era inima arsă de răutatea lor. Eram istovit, bolnav şi mă apăsa gândul morţii... Atunci ai venit tu *(o priveşte surâzând, clătinând din cap, adânc răscolit, cu ochii umezi)*. Îţi mulţumesc, Louise.

Louise *(plânge moale în braţele lui)*: Poate că nu te-am înţeles totdeauna, poate că nu te-am cunoscut cât trebuia...

Danton *(surâde mereu, calm, cald)*: Să mă înţelegi? Să mă cunoşti? Pe zidul dărâmat din fundul livezii de la Arcis, creşte în fiecare an o iederă, Louise. Dacă-l face mai frumos, ce nevoie are să-l înţeleagă? Tu m-ai făcut atât de fericit, fără să mă cunoşti... Eu am fost întotdeauna singur, Louise... Apropierile de ceilalţi au fost numai întâmplătoare sau dictate de împrejurări... *(priveşte trist un fotoliu)* Fotoliul ăsta trebuie reparat *(cu părere de rău)*. Am tot amânat mereu.

Louise *(în lacrimi)*: Da, e adevărat nu te-au înţeles... nu te-au înţeles...

Danton *(repetă)*: Neînţeles? *(surâzând pe gândite)* Asta nu-i nimic, Louise! Să fii greşit înţeles... să fii pe jumătate înţeles, e nesfârşit mai rău...

Louise *(cald)*: Dar Georges... mai târziu fără îndoială că vor înţelege ... ce crimă au făcut.

Danton *(cu umeri mari, cu gânduri grele, trist)*: Nici acum, nici mai târziu, Louise... Până în veacul veacului se vor găsi imbecili care să explice cu condeiul în mână că am luat atâtea şi atâtea livre de la nu ştiu cine... şi ştiind ei anume pentru ce... Cine va putea şti resortul sufletesc al acţiunilor mele? Când cei de azi, care văd, nu le ştiu?... De unde le vor şti în viitor? Dreptatea posterităţii?... Copilărie, Louise... Ca şi în viaţă, jumătate din imbecili îmi vor reproşa Septembrie, iar cealaltă jumătate vor idolatriza pe Robespierre... *(strâmb)* Şi, cine ştie? Dacă nu mă vor uita e din cauză că am fost atât de slut *(închide crispat ochii)*.

Louise *(îl ceartă uşor, cu suflet de floare)*: Vezi, Georges... de aceea ţi-am spus întotdeauna să gândeşti la Dumnezeu... El, numai, vede... el, numai, ştie ce e în sufletul nostru.

Danton: Dumnezeu? *(surâde larg)* Neant şi pământ, Louise *(calm)*. Dar nu de asta mi-e frică... Am privit atâtea lucruri în faţă... Sunt singur, Louise, în faţa dispariţiei definitive... singur între oameni şi istorie... ca o pasăre între cer şi ocean...

Louise *(înmărmurită de atâta tărie)*: Cum priveşti moartea?

Danton: Am privit totdeauna, totul, în faţă... şi crima şi dragostea şi moartea *(surâde cu aer de copil)*. De un singur lucru, mi-e totuşi teamă, Louise... *(s-a oprit)* Ca în clipa când voi pune piciorul pe scara eşafodului, să nu te văd *(halucinat)* pe tine venind la Arcis, pe potecă *(respiră greu)*, prin soare, să mă chemi la masă... *(i se încleştează umerii, i se înclină capul)*.

Louise *(cu ochii tulburaţi)*: Ce-am să fac?... Ce-am să mă fac?... Când nu vei mai fi?...

Danton *(repede, mereu liniştit în tristeaţea lui)*: Fă-ţi viaţa din nou... Toată viaţa... E prea mult şi ceea ce mi-ai dat... De altminteri aşa are să fie... Mai mult, Louise... Vreau să ştii un lucru... S-ar putea – şi eu cred asta – ca mai curând sau mai târziu să vină o răsturnare a lucrurilor *(vorbeşte rar, obosit)*. Cu prostia incoruptibilă a lui Robespierre te poţi aştepta la orice... Franţa nu va rămâne numai republică... Vor veni iar regii. Şi numele meu, calomniat de revoluţionarii de acum, va fi în viitor şi odios. Vor suferi toţi cei care mi-au fost scumpi *(înfiorat până în adâncul lui, dar liniştit)*. Dacă vei avea nevoie, reneagă-mă *(Louise a împietrit)*. Reneagă-mă, Louise... *(şi grăbit ca să n-o jignească, dar cu capul căzut pe piept)* Spune asta şi copiilor mei...

Louise *(suferind toată)*: Nu, nu se poate... n-au să te condamne... Ai să te aperi... ai să spui Convenţiei...

Danton *(o întrerupe surâzând)*: Ei, dacă m-ar lăsa să mă apăr la Convenţie... *(se strâmbă)* Şi pe urmă mi-e silă.

Louise *(înmărmăurită)*: Dar...

Danton *(ştiind sigur ce-l aşteaptă)*: Dacă sunt arestat înseamnă că nu voi merge la Convenţie...

Louise: Atunci? la Tribunal?

Danton *(cu ochi ficşi)*: Are să fie foarte greu... Poporul nu admite decât chestiunile limpezi... *(rămâne răsucit în el însuşi)* Pământ... nimic decât pământ.

Louise *(nedumerită)*: Ei şi?

Danton *(liniştit)*: Mi se pare că într-adevăr Fabre şi Delacroix au făcut afaceri nepermise, mi se pare că într-adevăr Phi-lippeaux a fost pătimaş şi nedrept în discursurile lui, mi se pare că într-adevăr Herault a călcat legea, forţând uşa închisorii în calitatea de membru al Comitetului ca să ajute un emigrat, pe fratele femeii pe care o iubeşte...

Louise: Cum, toţi prietenii tăi? *(Danton ridică îngăduitor din umeri)* Dar Georges, apără-te, protestează – desparte-te de ei în faţa Tribunalului...

Danton *(cald, firesc)*: Oamenii aceştia au avut o calitate mare. Nu există greşeală în faţa ei. M-au iubit pe mine... *(vede în gând)* Şi-au legat soarta de a mea... E ca şi când mi-aş fi legat-o pe a mea de a lor... *(se aude zgomot pe scară).*

Louise *(sleită)*: S-a sfârşit... *(ascultă)* Dar cum au intrat?...

Danton *(cu ochi limpezi)*: Am lăsat înadins deschis... *(apare însă Panis)* Tu? De ce te-ai întors, Panis?

Panis *(se opreşte să respire)*: Ascultă Danton, trebuie să fugi... Am pregătit totul...

Danton *(ridică din umeri)*: Unde să fug?

Louise *(îl îndeamnă, tremurând toată)*: Fugi, Georges...

Panis *(frăţeşte)*: În şase zile eşti peste frontieră... Vino...

Danton *(crescut, cu ochii din zilele mari)*: Să pribegesc... să renunţ la tot? La Franţa?... *(îi pune mâna pe umăr)* Prietene, nu iei Patria pe talpa ghetelor când ai fugit *(rămâne împietrit, ceilalţi doi îl privesc înmărmuriţi).*

Panis *(îşi revine)*: Danton, te rog fugi... dacă nu, rămâi aici... te vom ascunde undeva... Chiar într-o pivniţă, pregătită, poţi să stai câteva luni... până ce trece furia clipei.

Danton *(cu nesfârşită mândrie)*: Mă vezi ferindu-mă să nu fiu descoperit? Mă vezi pe mine ghemuit sub pat? Cu ciolanele şi umerii ăştia? *(zâmbeşte)* Acum, numaidecât, fugi tu *(loial).* Ţi-ai putea pierde capul până trece furia clipei...

Panis *(vrea să spună ceva)*: Ascultă.

Danton *(îl ia în braţe, îl strânge cald la piept, îl împinge spre uşă)*: Coboară pe scara cealaltă, cheia e în uşă... *(îl împinge mereu afară. După ce Panis a ieşit, către Louise)* Viaţa asta totdeauna

m-a contrazis... Mă scoate din sărite... Uite un prieten la care nici nu mă gândeam... *(înduioşat)* Panis... şi ce prieten încă!

Louise *(în lacrimi)*: Nu, Danton, toţi ştiu ce ai făcut pentru Franţa.

Danton *(se aud oameni care urcă scara, tot corpul i s-a încleştat, ochii i s-au mărit)*: Acuma da... s-a sfârşit *(rămâne o clipă nemişcat, pe urmă o târăşte)*. Vino să-ţi dau inelele şi cerceii din casetă *(Iese; garda de şase oameni intră... Se vede că şovăie, că e cu grijă, gata de luptă)*.

Şeful gărzii *(în şoaptă)*: Fiţi gata pentru orice... Nu vă fie frică... Voi doi să-i prindeţi mâinile, dacă vrea cumva să lovească... *(a deschis puţin uşa de la dormitor)*.

Danton *(îi scoate cu pieptul afară)*: Cum de îndrăzneşti să intri la Danton fără să baţi la uşă? *(Şeful s-a dus grămadă jos, cu ordinul de arestare în mână. Garda a îngheţat. Danton ia de jos ordinul şi îl citeşte, porunceşte scurt gărzii după asta)* Haide... *(iese fără să se uite la nevastă, care a încremenit în uşă)*.

TABLOUL XIX

Tribunalul revoluţionar

O masă sus pe estradă, în stânga. Acolo stă Herman, prezidentul. Dedesubt o masă mai mică pentru Fouquier Tinville. Locuri pentru apărători neocupate de nimeni. Banca juraţilor. Pe banca acuzaţilor Danton, Camille, Hérault, Philippeaux, Fabre, Westermann, Chabot, Bazire etc. Generalul Henriot şi pictorul David în sală. Vadier la ghişeu în spatele preşedintelui încât pot vorbi între ei. Public,cât poate permite spaţiul, în uşa deschisă pe culoar, mereu public care nu mai încape în sală...

Preşedintele *(autoritar, cu pretenţie de a lămuri)*: Fabre, memoriul d-tale nu conţine un răspuns precis... Ştim foarte bine că ai protestat cu violenţă împotriva Companiei Indiilor... Ai cerut ca lichidarea ei să se facă de către stat...

Fabre *(întrerupe deznădăjduit)*: Atunci pentru orice minte omenească e limpede că nu puteam fi cumpărat de această companie...

Preşedintele *(liniştit, cu autoritate)*: Compania tocmai de aceea ţi-a oferit o sută de mii de livre... ca să-ţi închidă gura... ca să încetezi campania...

Fabre *(înfierbântat, îndurerat)*: Dar acele o sută de mii de livre, Chabot *(îl arată)* mărturiseşte că nu mi le-a dat... că le-a oprit el.

Preşedintele *(domol, sigur)*: E adevărat... dar există un decret de lege atât de categoric în favoarea Societăţii, încât devine cert lucru,

că în cele din urmă ai fost cumpărat... Compania trebuia lichidată... căci interesele ei loveau într-ale Republicii şi totuşi tu...

Fabre *(îl întrerupe viu)*: Eu am cerut această lichidare.

Preşedintele *(calm, cu socoteală)*: Foarte bine... *(deosebeşte un fir)*: Mai era necesar ca această lichidare să se facă de către stat... pentru că altminteri, lăsată în seama Companiei Indiilor, ea ar fi prelungit-o la nesfârşit.

Fabre *(categoric)*: Eu am cerut ca statul s-o lichideze.

Preşedintele *(tacticos)*: Foarte bine. Exact... Dar după ce Convenţia a votat proiectul de lege conform propunerii pe care ai făcut-o chiar d-ta... *(apăsând intens cuvântul)* pe proiectul votat, – ai adăugat cu creionul un rând abil, care înlătura tocmai clauza aceasta...

Fabre *(protestează vehement)*: Nu pe decretul votat... pe proiectul de decret... pe cel care urma să fie votat.

Preşedintele *(cu privirea tăioasă)*: Nădăjduiaţi că deputaţii vor fi uitat ce au votat...

Fabre *(cu vioiciune, îndurerat)*: Nu-i adevărat... am modificat proiectul de decret nevotat încă, nu decretul... Am iscălit eu şi Cambon.

Preşedintele *(prompt)*: Lasă-l pe Cambon *(ironic)*. Fabre, abilitatea şi spiritul tău de intrigă sunt cunoscute... Dacă le-ai fi folosit mai mult în piesele tale, şi mai puţin în comploturi ... ai fi câştigat de două ori.

Fabre *(întorcându-se spre el, domolindu-se)*: Fouquier, dacă mă resemnez să-ţi aud rechizitoriul... nu-mi cere să-ţi ascult şi părerile critice... E peste puterile mele *(râsete în sală)*.

Fouquier *(vânăt)*: Eşti necuviincios...

Fabre *(surâde batjocoritor)*: Nu ştii să dai replici, Fouquier... Dar nu te mai trudi zadarnic... Recită ce ţi-a spus sufleurul, împotriva mea... Joacă-ţi rolul *(cu privire vie)*. Hai, rechizitoriul Fouquier... Avem numai trei zile de judecată... *(ca o ameninţare)* Şi rişti să pierzi plăcerea de a-l auzi pe Danton.

Fouquier *(sprijinit în coate, dur)*: Ai răbdare...

Preşedintele *(lui Hérault)*: Acuzat. Numele şi domiciliul.

Hérault *(cu o solemnitate jucată)*: Hérault Sechelles. Am locuit în foarte diferite locuri: ca avocat, înainte de revoluţie *(măsurând sala)* chiar în această sală, a Parlamentului. La 14 iulie, pe zidurile Bastiliei... Îndelungată vreme în fotoliul prezidenţial al Convenţiei... De trei zile *(surâde cu eleganţă)* datorită excelenţilor mei prieteni, cărora le-am împrumutat între altele, chiar textul Convenţiei republicane, la închisoarea Conciergerie *(am terminat)*.

Preşedintele *(îl acuză tăios)*: Eşti un aristocrat. Enorma avere, pe care o posezi, nu ţi-a slujit decât ca să-ţi cumperi prieteni.

Hérault *(gesticulează cu mâini subţiri, cu o amabilitate sceptică)*: Cetăţene preşedinte... Nu insulta pe membrii Comitetului Mântuirii publice... *(cu un zâmbet)* Le-am făcut adesea servicii *(lămurit)* fără să-i cumpăr.

Preşedintele *(enervat)*: Aceşti colegi te-au demascat din clipa în care au descoperit că divulgi secretele consiliilor.

Hérault *(zâmbind cu superioritate)*: Cetăţene, d-ta crezi că poţi spune unui om ca mine că are obiceiuri de fată-n casă?

Preşedintele *(mereu enervat)*: De altminteri, te-ai demascat deplin când ai dat adăpost unui emigrat... Când ai mers până acolo *(indignat)* că te-ai dus chiar la închisoare... ca să-i ceri eliberarea.

Hérault *(simplu)*: E adevărat...

Preşedintele *(autoritar)*: Şi ce explicaţie dai acestui fapt?

Hérault *(zâmbind)*: Mi-era prieten...

Preşedintele *(categoric)*: Dar era lovit de lege.

Hérault *(enervat)*: Cetăţene prezident, ai nevoie să-ţi explic ce înseamnă obligaţiile de prietenie?

Preşedintele *(privindu-l hotărât)*: Dar ţi-ai dat seama că e o crimă care se pedepseşte cu moartea?

Hérault *(neted)*: Îmi dau seama de tot ce fac.

Preşedintele *(nedumerit)*: Atunci?

Hérault *(zâmbind)*: Atunci! *(ridică din umeri)* Treci la alt acuzat *(scoate o carte şi citeşte)*.

Preşedintele *(după o clipă de nedumerire, către Danton)*: Acuzat, numele.

Danton *(se gândea la răspunsul lui Hérault şi întrebarea îl surprinde, surâde ironic, surâsul se comunică în dreapta şi stânga, accentuându-se, devenind râs, râde şi Danton, râd şi juraţii şi tribunalul, pe urmă nu e decât un râs formidabil.)*

Preşedintele *(înfuriat)*: Acuzat, numele d-tale, domiciliul... vârsta.

Danton *(scăzut, ironic)*: Domiciliul meu? curând în neant. Numele meu în Panteonul istoriei... *(şi surâde închis, pentru sine însuşi)*.

Preşedintele *(energic, furios)*: Acuzat numele şi domiciliul tău...

Danton *(ridicând din umeri)*: Dacă ţii cu orice preţ: Danton, nume de altfel cunoscut în revoluţie. Locuinţa mea o cunoşti, e tot în curtea Comerţului, strada Cordelierilor, ai venit de atâtea ori. Vârsta: 34 de ani.

Preşedintele *(stăpânindu-se, cu ton susţinut)*: Danton, eşti acuzat de către Convenţie că ai favorizat acţiunea lui Dumouriez... că nu l-ai demascat şi că ai împărtăşit proiectul lui liberticid, de a veni cu

forţa armată asupra Parisului, ca să distrugă guvernul republican şi să restabilească regalitatea.

Danton *(cu o violenţă voită, largă)*: Vocea mea, care de atâtea ori s-a făcut auzită pentru apărarea cauzei poporului, şi ca să-i apere interesele, va respinge fără greutate orice calomnie. Laşii care mă calomniază, ar îndrăzni să mă atace în faţă? Să se arate şi imediat îi voi acoperi de ruşine *(îndârjit)*. Cer deci să fiu ascultat de comisari ai Convenţiei cărora am să le fac un denunţ care interesează Republica *(pe urmă descurajat, căci nu crede că va fi satisfăcut, se frânge dezgustat)*. Ah! De altfel, v-am spus şi vă repet... Locuinţa mea va fi curând în neant, numele meu în Panteonul istoriei *(cu capul în piept)*. Am slujit prea mult... Nu mai pot suporta viaţa...

Ceilalţi acuzaţi îl văd cu groază abdicând.

Camille *(cald)*: Danton! Adu-ţi aminte cum ai dat peste cap pe Lasource anul trecut *(Danton îşi aminteşte trist)*.

Preşedintele: Danton eşti acuzat că ai lucrat în înţelegere cu Mirabeau...

Danton: Am cerut o comisie a Convenţiei care să precizeze acuzaţiile şi căreia să-i... răspund.

Preşedintele *(autoritar)*: Este inutil să ceri o comisie a Convenţiei deoarece însăşi Convenţia, în baza raportului făcut de cetăţeanul Saint-Just, te-a declarat suspect de trădare şi te-a trimis aici înaintea Tribunalului. Expune deci juraţilor apărarea ta...

Danton *(amar, scăzut)*: A, Convenţia nu vrea să mă audă! *(uimit)* Convenţia, adică Saint-Just, mă acuză *(şi frânt)*. Hai să vedem de ce mă acuză!

Preşedintele *(deşi actul de acuzare trebuia citit probabil de grefier, totuşi preşedintele personal îl face cunoscut: se ştie, de altfel, că Herman nu a făcut decât să citească chiar raportul lui Saint-Just)*: Eşti acuzat că necontenit ai conspirat împotriva poporului, că ai servit tirania... Ai apărut ameninţător în primele timpuri ale revoluţiei, dar Mirabeau s-a priceput să te facă să taci... Ai sprijinit la iacobini Moţiunea Laclos, care aducând poporul în câmpul lui Marte, a dat pretext lui Lafayette să masacreze două mii de cetăţeni *(acuză mereu energic)*. La 10 august când ai văzut furtuna ce se prepară ai fugit la Arcis sur Aube. De ruşine numai, ai venit în noaptea de 9 august şi te-ai culcat *(reproşându-i cu tonul ridicat, amar)*. Tu dormeai în timp ce poporul sângera pentru libertate. După 10 august ai început tratative cu Anglia, trimiţând acolo un contrarevoluţionar, pe Noël. Tu ai făcut ca ducele de Orléans să fie ales deputat al Convenţiei. Ai refuzat evacuarea Parisului în timpul bătăliei de la Valmy ca să fii mai aproape de ducele de Orléans. Ai îmbogăţit pe Fabre în timpul

ministeriatului tău. Pe urmă, ai căutat tot timpul un compromis între montagnarzi şi girondini. Niciodată nu te-ai pronunţat hotărât împotriva lui Gensonné, Guadet şi Brissot. Ai cerut necontenit ridicarea poporului în masă şi trimiterea lui spre frontieră ca să rămână aici, stăpâni, regaliştii şi aristocraţii *(uimire între acuzaţi, citeşte)*. Făceai complimente lui Brissot: "Aveţi mult spirit, dar aveţi şi pretenţiuni"... *(autoritar)* Aşa "cu spirite" tratai pe duşmanii patriei! *(acuzând mereu)* Ai văzut cu oroare ziua de 31 mai pe cea de 2 iunie când au fost arestaţi girondinii. Ai vrut mai târziu să scapi de moarte pe girondini. Ai acuzat pe Roland mai curând ca pe un imbecil meschin decât ca pe un trădător. De atunci ai complotat necontenit...

(Auditoriul e influenţat de actul de acuzare. Preşedintele îl priveşte pe Danton cu superioritate în ochi tot timpul).

Danton *(a aşteptat neclintit)*: Da. Văd acuzarea... Acum dovezile?... *(Preşedintele îl priveşte intimidat. Danton teribil cu vocea tunătoare.)* Dovezile că am trădat, că am complotat, dovezile... *(o linişte uimită în public)*

Vadier, David, Henriot schimbă semne disperaţi.

Preşedintele *(speriat face feţe-feţe)*: Fără îndoială că Acuzatorul public *(arată pe Fouquier)* va aduce dovezile necesare ca să lumineze pe juraţi.

Mulţimea *(murmură)*: Dovezile! *(e un tumult de murmure)*

Fouquier *(se scoală, şi îi e aşteptat cuvântul într-o linişte de mormânt)*: Dovezile Tribunalului revoluţionar sunt de ordin moral. Justificarea hotărârii stă în conştiinţa juraţilor. Ei sunt aleşi din popor... *(susţinut, hotărât)* A te îndoi de ei înseamnă a te îndoi de popor. De altfel, dacă, în unanimitate, Convenţia a trimis pe acuzaţi înaintea Tribunalului, înseamnă că avem dovezi morale de neînlăturat *(către preşedinte)*. Continuaţi din actul de acuzare... *(perfect legal)* Şi, încă o dată, nu uitaţi că sunteţi un tribunal revoluţionar.

Danton *(privindu-l mânios)*: Fouquier, nu ai să mă înveţi tu pe mine ce e Tribunalul revoluţionar... Eu l-am înfiinţat.

Fouquier *(sec)*: Tocmai pentru că tu îi cunoşti principiile ar trebui să i le respecţi. Să nu te îndoieşti de Justiţie.

Danton *(amar)*: Fouquier, tribunalul e un cuţit... Un cuţit e acelaşi şi în mâna unui doctor şi în mâna unui ucigaş.

Fouquier *(hotărât)*: Cetăţene preşedinte, continuă citirea din actul de acuzare.

Preşedintele *(continuând)*: Cei acuzaţi n-au cunoscut niciodată Patria. *(Danton are o strâmbătură groaznică a întregii feţe, de uimire.)* S-au îmbogăţit prin furturi şi n-a fost crimă pe care să n-o protejeze. Avari, egoişti apologeţi ai viciului, retori, dar nu amici ai

poporului, de pe spinarea căruia s-au îmbogăţit. Au nevoie de petreceri care însă nu se pot face decât în paguba egalităţii. Au nevoie de bani care nu se pot obţine decât prin trădare...

Danton *(brusc, crispat, amar dar şoptit oarecum)*: Saint-Just eşti o canalie cinstită.

Preşedintele *(sună violent)*: Te invit să respecţi...

Danton *(repetă intenţionat, acum tare, cu o cruntă amărăciu-ne)*: Saint-Just eşti o canalie cinstită *(încleştat tot)*. Aduceţi-l aici să-l îngrop în propria lui infamie.

Preşedintele *(sună clopoţelul, autoritar)*: Danton, îţi interzic să insulţi aici pe reprezentanţii Naţiunii, Tribunalul, sau poporul suveran. Ei au dreptul să-ţi ceară socoteală. Marat a fost acuzat şi el... La acuzaţii precise, el însă a răspuns în aşa fel, că juraţii luminaţi l-au dezvinovăţit în unanimitate *(şi scurt)*. Ia pildă deci de la el şi prezintă-ţi apărarea.

Danton *(înfuriat, formidabil, cu gura strâmbă, cu ochii măriţi)*: Să mă apăr? Un om ca mine are nevoie să se apere? Şi de ce să mă apăr? Să vă strig în faţă că la St. Cloud eu am oprit pe rege ca să nu fugă? Că pe Lafayette, că pe Mirabeau eu i-am denunţat? *(uimit)* Ce să vă spun despre 10 august, dacă nici nu ştiţi ce a fost atunci? Unde era Robespierre? St. Just? *(amar, cu o căldură tristă)* Saint-Just, stârpitură cinstită, sunt un om fără Patrie! *(sleit parcă)* Ce vreţi să răspund la atâta nemernicie? Un om vândut eu? *(crescând iar)* Poate fi cumpărat un om ca mine? *(cu un surâs de deznădejde)* Să vie aici o singură dovadă... un indiciu...

Fouquier *(prezentând ca dovezi)*: Ai luat de la rege 80.000 de livre. Te-ai vândut!

Danton: Ce înseamnă asta? Lui Danton Statul îi poate oferi 80.000 livre, dar Danton nu se vinde pentru 80.000 de livre...

Fouquier: Luxul în care trăiau acuzaţii, orgiile cărora se dedau... sunt cunoscute de toată lumea... N-au avut nici măcar ruşinea să le ascundă acum când poporul suferă atâta... *(mari aprobări în public)*.

Danton *(uriaş, clocotitor)*: Ha... ha... ha... de unde cunoşti tu poporul?

Preşedintele *(autoritar mereu)*: Danton, nu uita respectul pe care îl datoreşti Justiţiei. Păstrează măsura, care este semnul nevinovăţiei. Îndrăzneala e arma celui care se simte vinovat...

Danton *(cu mâinile ridicate batjocoritor)*: Ah, vă e frică de îndrăzneală!.. Francezilor le e frică de îndrăzneală!... Nu le mai place fruntea înălţată şi privirea în adâncul ochilor *(cu dispreţ adânc)*.: A trebuit ca Franţa să ajungă sub călcâiul lui Robespierre şi să meargă cu picioarele lui Couthon ca să vedem asta *(râde amar)*. Ha, ha, ha...

Preşedintele *(sună energic)*: Acuzat, nu auzi clopoţelul?

Danton *(rânjind mereu, din tot trupul lui de uriaş)*: Cetăţene prezident, puţin îi pasă unui om în ceasul morţii de clopoţelul tău.

Preşedintele *(cu ochii sticloşi)*: Când spui că eşti sigur de moarte insulţi Justiţia, căci înseamnă că n-ai încredere în ea...

Danton *(jumătate ironic, întins ca o lamă de spadă)*: Am atâta încredere în ea încât vă spun că peste trei luni, toţi câţi mă condamnă azi mă vor urma la ghilotină *(întâi a avut o privire în gând, pe urmă priveşte tot Tribunalul care îngheaţă)*. Ah, cetăţene preşedinte, nimic nu se plăteşte mai sigur ca prostia.

Preşedintele *(sclipitor)*: Nu ai avea decât de câştigat dacă în loc să faci profeţii, ai răspunde la acuzaţiile precise de jaf din averea statului şi de viaţă desfrânată, care ţi se aduc.

Danton *(cu pumnii încleştaţi)*: Cum, precise?

Fouquier *(se ridică şi intervine nervos, uscat)*: Acuzatul a deturnat în folosul său personal fondurile Ministerului de Justiţie, în sumă de 400 de mii de livre, iar în Belgia a jefuit până a înstrăinat simpatiile populaţiei pentru Franţa. Acum e precis?... Iar în ceea ce priveşte orgiile pe care le făcea, martor e întreg poporul francez *(se aşează scurt într-o linişte de moarte)*.

Danton *(se domoleşte brusc, se strânge în el)*: Acuma da. *(lămureşte)* În consiliul de miniştri am justificat oral întrebuinţarea acestor bani. 2.000.000 de livre *(subliniază)* fonduri secrete, au fost împărţite între ministere. Ministerului meu i-au revenit 400.000 de livre *(scurt)*: Întrebuinţarea fondurilor secrete nu se justifică prin însăşi definiţia lor.

Fouquier *(perfid, cu mâna întinsă)*: A! A!... *(poporul murmură ironic şi el)*.

Danton *(încurcat puţin)*: De altfel, ele au slujit la răscularea câtorva departamente... şi nici nu le-am mânuit eu, ci Fabre şi Billaud Varenne. Mi s-a răscumpărat de către Stat cancelaria de avocat cu 80.000 de livre. Tot ce am, nu face mai mult *(ridicând din umeri)*. Întrucât priveşte jaful din Belgia, sunt fatalităţi ale revoluţiei. Trimiseserăm acolo o armată neechipată... ştiu că s-au oprit două căruţe la Aras. Au găsit în ele vesela trimisă de Delacroix pentru bufetul Convenţiei şi în cufăr, la mine, rufele mele şi un corset de molton *(rânjind batjocoritor)*. Ei bine, oricând riscaţi să găsiţi printre rufele mele un corset de femeie *(râsete în mulţime)*. De altfel, vorbiţi mereu de "orgiile" mele *(limpede)*. N-am tăgăduit niciodată că mi-au plăcut bucuriile vieţii... *(înduioşat, adânc sincer)* De oameni mi-a fost uneori silă. Dar viaţa mi-a plăcut *(cu o mândrie simplă, emoţionată)*. Uitaţi-vă la mine. Natura m-a zămislit cu dărnicie, mi-a dat forme atletice şi

dorinţe aprige *(simţindu-se mare, copleşitor)* ca să dobori poarta robiei îţi trebuie umeri ca ai mei. Ca să aduni şi să trimiţi la luptă o ţară întreagă, îţi trebuie o voce ca a mea... *(cu o dreaptă sinceritate)* Că am nevoi arzătoare şi pofte largi? Cred... *(ca un uriaş elementar)* Stejarii puternici au rădăcini aprig înfipte în pământ *(cald, cu ochii înlăcrimaţi).* Dar ajung mai sus... mai liber, spre soare *(scăzut).* Nu sunt bolnav de ficat *(larg, adânc emoţionat).* Am sădit pomi şi am făcut copii *(are o crispare a umerilor, amintindu-şi, apoi).* Ce? îmi daţi drept pildă pe Robespierre? Eu n-am moştenit de la tata neputinţa. Numai cine are curajul să strângă în braţe o femeie, are curajul să atace în faţă un duşman.

Preşedintele *(cu o energie abia adunată)*: Încă o dată, nu ataca pe reprezentanţii poporului.

Danton *(râde strâmb, depărtat de lume)*: Ha, ha, ha! Reprezentanţii poporului? Nu, aceia nu-l reprezintă *(cald şi ironic).* Poporul iubeşte viaţa, iubeşte cântecul şi jocul, poporul face copii *(în mulţime se râde zgomotos, priveşte lung, cu îngăduitoare ironie şi tristeţe, mulţimea din sală)* poporul se adună să petreacă chiar atunci când e vorba de capul unui om *(surâde amar).* Poporul e şi el o târfă pe care dacă o iubeşti trebuie să ştii s-o strângi în braţe... *(poporul râde, Danton zâmbeşte cu imensă înţelepciune)* ...şi tot te înşeală *(râsete zgomotoase).*

Preşedintele: Aşadar, insulţi poporul, aici în plin tribunal?

Danton *(râde şi arată poporul care râde şi el, acum veselia creşte).*

Fouquier *(strepezit)*: Luaţi notă că, de altminteri, acuzatul nu numai că nu tăgăduieşte ceea ce i se impută... dar...

Danton *(înfuriat, cu pumnii încleştaţi, strigă)*: Ce? N-am recunoscut nimic. Nu face pe prostul cu mine... N-am recunoscut nimic... Tot ce mi se impută sunt nişte imfamii... Dacă nu ajung cele ce v-am spus, aduceţi martorii pe care vi-i cer *(cu putere).* De ce fugiţi de lumină?... De trei zile cer necontenit martori. Acuzatorul public insultă Tribunalul atunci când refuză mijloacele prin care ar putea afla adevărul *(poporul aprobă zgomotos).*

Fouquier *(timid)*: Eu nu mă opun ca martorii să fie chemaţi.

Preşedintele sună.

Danton: Uite, poporul întreg vrea să se facă lumină.

Poporul *(frământat se agită, e un tumult puternic)*: Martori... Să se aducă martori.

Preşedintele *(speriat)*: Tăcere... tăcere...

Camille *(surâzător)*: Poporul cere martori... Nu poţi să treci peste voinţa poporului...

Preşedintele *(hotărât)*: Aici e un Tribunal constituit care decide...

Danton *(cu judecată)*: Poporul are dreptul să retragă încrederea lui oricăruia dintre reprezentanţi, dacă nu execută mandatul pe care i l-a dat *(aprobări zgomotoase, energie în public).*

Fouquier şi Herman schimbă între ei bilete alarmaţi.

Vadier *(speriat la ghişeu)*: Henriot, vezi ce fac ăştia?

Henriot *("fii liniştit")*: Avem afară două batalioane.

Poporul *(strigă mereu zgomotos)*: Martori! Să vie martori!

Fouquier *(se scoală hotărât)*: E timpul să înceteze aceste dezbateri scandaloase... Voi scrie la Convenţie ca să-i supun cererea acuzatului. Ne vom supune dispoziţiilor Convenţiei. *(Aplauze. Întinde lui Herman un bilet care pe urmă îl trece lui Vadier.)*

Preşedintele *(anunţă)*: Am trimis la Convenţie cererea acuzatului Danton. Vom continua acum interogatoriul celorlalţi, rămânând ca pe urmă să-i dăm din nou cuvântul să-şi ducă mai departe apărarea... Acuzat, cum te cheamă *(atenţie mare în public)*

Camille: Lucie-Camille-Simplice-Desmoulins, deputat al Convenţiei.

Preşedintele: Vârsta?

Camille: 33 de ani, vârsta fatală revoluţionarilor... Vârsta marelui sans-culotte Isus când a fost răstignit.

Preşedintele: Eşti acuzat că într-o gazetă infamă ai calomniat Republica... *(autoritar, automat)* Ai batjocorit în acea gazetă măsurile de apărare ale statului, ai insultat pe reprezentanţii poporului şi ai luat apărarea celor condamnaţi. Simulând umanitatea şi clemenţa ai întreţinut îndârjirea contrarevoluţionarilor... *(s-a oprit acum direct)* Ce ai de răspuns?

Camille *(liniştit, cu ochii limpezi, fără gesturi)*: Am denunţat în *Vechiul Cordelier* pe falşii prieteni ai poporului, pe cei care îndeamnă la asasinate, compromiţând libertatea, pe cei care au călcat în picioare sentimentele de pietate ale poporului şi au gonit din catedrală cultul Fiinţei supreme, introducând cultul brutal al Raţiunii *(un ton lămuritor).* Adică am atacat cu toată violenţa indignării pe Hebert şi banda lui *(ca o concluzie).* Acum opt zile Tribunalul în faţa căruia mă aflu azi a condamnat la moarte, pe baza acuzaţiilor mele, pe Hebert şi banda lui *(neted).* Justiţia nu poate greşi *(precis).* Dacă mă veţi condamna pe mine dovediţi că aţi greşit acum o săptămână... *(aplauze îndelungate la public).*

Danton îl priveşte cu admiraţie pe Camille.

Preşedintele *(impresionat şi el, cu voce scăzută)*: Dacă te-ai fi mărginit la acest atac ai fi binemeritat de la Republică şi nu ai fi fost trimis aici ca să dai socoteală Justiţiei. Dar ai îndrăznit să ataci şi actele Comitetului public. Târât de torentul unui talent recunoscut, ai săpat înseşi temeliile republicii *(privind cu ochii aspri, aprig).* Ai cerut un Comitet de clemenţă după ce ai fost "Procurorul lanternei".

Camille *(dintr-o dată trist)*: Da... şi acum în faţa tuturor cer iertare pentru nebunia mea de la început *(cu o adâncă şi simplă sinceritate)*. Eu eram făcut să scriu versuri şi să cânt iubirea, *(uimire nemaipomenită, toţi se privesc unii pe alţii)* nu să fiu revoluţionar.

Preşedintele *(strigând, bucuros că a prins un argument)*: Aşadar, regreţi lupta pe care ai dus-o alături de popor la început şi de la care te-ai abătut numai sub influenţa nefastă a unui rău prieten?

Prietenii *(mai toţi prietenii, fără Danton, speriaţi)*: Camille, Camille, vezi ce faci?... ţi se întinde o cursă!...

Camille *(totuşi hotărât pentru această mărturisire, de apropierea morţii)*: Regret, regret totul *(cald)*. Era în mine numai iubire... iubire care-şi greşea calea... când iubeşti nu poţi să păstrezi măsura... Am iubit prea mult poporul... şi în numele lui am cerut măsuri extreme *(cu o nesfârşită oboseală)*. Astăzi văd cu groază că toate certurile, neînţelegerile, cruzimile sunt nefolositoare *(cald, hotărât)*. Nu, legea de fier nu poate da oamenilor fericirea! Numai iubirea le-o poate da... *(se aşază abătut)*.

Preşedintele *(mânios)*: Ceea ce spui acum este o nouă sfruntare... Să trecem la altul... Acuzat, numele...

Philippeaux: Pierre-Nicolas Philippeaux, fost judecător prezidial la Mons, deputat al Convenţiei.

Preşedintele: Vârsta?

Philippeaux: 35 de ani.

Preşedintele *(acelaşi ton susţinut)*: Eşti acuzat că prin intrigi ai încercat să paralizezi Apărarea Naţională în Vendeea. Că ai folosit calitatea de reprezentant ca să ataci pe generali, că prin pamflete în urmă ai căutat să discreditezi pe membrii Comitetului Mântuirii Publice, că ai conspirat pentru restabilirea regalităţii cu Danton şi Fabre. Ce ai de zis?

Philippeaux*(simplu, hotărât, cu dispreţ)*: Denunţând pe generalii incapabili nu mi-am făcut decât datoria... Acum o săptămână aţi condamnat la moarte pe generalul denunţat de mine... Dacă Tribunalul s-a înşelat atunci m-am înşelat şi eu... *(aplauze)*.

Preşedintele: Dar ai acuzat şi pe membrii Comitetului?

Philippeaux *(găsind că avea dreptul)*: Dacă au aşteptat patru luni până să-şi recunoască vina? Din prostia lor a curs însă patru luni sânge nevinovat în Vendeea. Răscoala s-ar fi potolit într-o lună...

Fouquier *(înfuriat, dă cu pumnul în masă)*:Aici nu eşti adus să acuzi... aici eşti adus să te aperi...

Philippeaux *(cu fruntea sus, zâmbind)*: Să mă apăr că am acuzat?... Fouquier, Fouquier, eu nu ţi-aş dori însă ţie să te aperi cândva, că ai acuzat, căci apropierea morţii dă vedenii de profet.

Preşedintele *(furios)*: Mai departe. Acuzat, cum te cheamă, vârsta?

Westermann *(cu oarecare pedanterie, ca în tot ce face)*: Westermann, general de brigadă. 43 de ani, cinci luni.

Preşedintele: Eşti acuzat că...

Westermann *(grăbit)*: De ce sunt acuzat?

Preşedintele: Eşti acuzat că ai ameninţat Comitetul public cu forţa armată. Între conspiratori ţi se rezervase rolul de conducător militar. De altminteri, întotdeauna ai dovedit sentimente de contrarevoluţionar.

Westermann *(candid şi absolut convins)*: Nu-i adevărat *(toată lumea zâmbeşte cu simpatie)*.

Preşedintele: Ai fost instrumentul lui Dumouriez şi complicele lui în trădarea care a înlesnit retragerea prusacilor.

Westermann *(furios)*: Nu-i adevărat, n-auzi!... *(mârâie)* Un alsacian nu poate face asta.

Preşedintele: Cumpărat de prusaci atunci, eşti consecvent cu tine însuţi acum când te găseşti pe banca acuzării la un loc cu agenţii lui Pitt *(Westermann de abia se stăpâneşte)*. Om fără patrie.

Westermann *(izbucnind brusc)*: Taci odată, nemernicule...

Rumoare, scandal, chiar amicii încearcă să-l potolească, şi abia se potoleşte închis în el...

Preşedintele *(către Westermann)*: Credeai că ora când va trebui să dai socoteală poporului va întârzia. Astăzi eşti în faţa Justiţiei neînduplecate.

Westermann *(potolit şi dispreţuitor se întoarce către sală)*: Poporul? Da, voi da socoteală poporului... Mă voi dezbrăca în faţa lui şi va vedea că am primit şapte răni, toate în faţă... Una singură din spate: actul de acuzare... *(aplauze în public)*.

Vadier şi Billaud-Varenne intră în sală.

Vadier: Nemernicii, ticăloşii, îi avem în mână *(lui Fouquier)* Uite, cu ce să scapi din încurcătură.

Fouquier: Era şi timpul *(citeşte în mijlocul unei tăceri de moarte)*. Convenţia Naţională, după ce a ascultat raportul comitetelor Mântuirii publice şi al Siguranţei generale, decretează că Tribunalul revoluţionar va continua instrucţia relativă la conspiraţia lui Danton şi a celorlalţi, şi că preşedintele va întrebuinţa orice mijloace, pe care legea i le dă, ca să facă să i se respecte autoritatea şi să reprime orice tentativă a acuzaţilor de a tulbura liniştea publică şi de a împiedica mersul justiţiei, *(subliniază)* decretează că orice acuzat de conspiraţie care va rezista sau va insulta justiţia naţională *(subliniază energic încă)* va fi scos imediat din sală şi judecat în lipsă *(uluire generală, pe figurile acuzaţilor se citeşte groaza morţii, Hérauld, care ridicase ochii din carte, surâde palid, ironic)*.

Philippeaux *(deznădăjduit)*: Atunci, asasinaţi-ne pur şi simplu, fără judecată! *(poporul amenințător, copleşitor, murmură, preşedintele sună amenințător).*

Danton *(dorind să precizeze)*: Unde-i răspunsul la cererea mea? Răspunsul Convenţiei *(Preşedintele sună scurt copleşitor).*

Fouquier *(citeşte pe altă foaie, sala întreagă aşteaptă)*: Comuna Paris. Noi, administratorii departamentului poliţiei, în baza unei scrisori, care ne-a fost scrisă de portarul închisorii Luxemburg, ne-am transportat la zisa închisoare şi am făcut să se prezinte în faţa noastră cetăţeanul Laflotte, fost ministru al Republicii la Florenţa, deţinut în zisa închisoare de mai multe zile, şi care ne-a declarat că ieri, între 6 şi 7 seara, fiind în camera cetăţeanului Artur Dillon, zisul Dillon, după ce l-a luat deoparte, i-a spus că trebuie să reziste opresiunii, că oamenii cu cap şi cu inimă deţinuţi la Luxemburg şi la alte închisori, trebuie să se adune la un loc – că soţia lui Desmoulins le pune la dispoziţie o mie de galbeni, cu scopul ca să adune popor în jurul Tribunalului revoluţionar.

Camille *(năucit de groază)*: Nu! Nu! Vor să omoare pe Lucile *(leşină aproape)*: Nu! Nu!... St. Just vrea să asasineze pe Lucile...

Acuzaţii *(sunt într-o fierbere de moarte)*: Canalie, născocitori, nemernici...

Fouquier *(vrea să citească mai departe, dar acuzaţii protestează îndârjiţi).*

Danton *(amar, cu pumnul întins, arătând pe Vadier şi Billaud)*: Ah, corbii ăştia ne vor urmări până la mormânt.

Vadier *(energic lui Fouquier)*: Cere închiderea dezbaterilor.

Preşedintele *(sună, cere să se facă linişte, se face o clipă linişte).*

Fouquier *(a citit un bilet)*: Trei zile ale procesului fiind trecute, cer juriului să declare dacă e luminat.

Acuzaţii *(înspăimântaţi, e în grupul lor un urlet de fiare înjunghiate)*: A! Cum?

Danton *(uluit, înecat)*: Cum o să se închidă dezbaterile? Dar nu s-a citit nici o piesă, nu s-au audiat martori, n-a avut loc nici măcar rechizitoriul. Cum să se închidă dezbaterile?

Preşedintele *(dominând zgomotul)*: Invit pe juraţi să delibereze *(juraţii se ridică şi ies).*

Danton *(se frânge-n două, dar fără disperare)*: Totul s-a sfârşit.

Camille *(înnebunit)*: Dar e cu neputinţă *(imploră).* Robespierre...
Poporul protestează împotriva măsurii.

Preşedintele *(către popor)*: Juraţii sunt reprezentanţii poporului... Aveţi încredere în ei... *(se face linişte, dar mulţimea fierbe).*

Camille *(rupe un memoriu pe care îl pregătise scris, şi îl aruncă în capul lui Fouquier)*: Canalie...

Vadier *(aprig lui Henriot)*: Adu jandarmii în sală... Să nu se pronunţe verdictul faţă de acuzaţi...

Henriot: Dacă poporul vede jandarmi, totul e pierdut...

Vadier: Adu-i sub pretextul evacuării acuzaţilor. Fouquier să ceară evacuarea acuzaţilor... Să nu se pronunţe verdictul cu ei aici... de faţă... că e nenorocire cu poporul. Ar trebui să li se împartă ceva pâine...

Fouquier *(care acum primeşte cocoloşi de hârtie)*: Îndrăzneala cu care acuzaţii insultă Tribunalul, cere necesare măsuri de rigoare. Cer prin urmare ca întrebările să fie puse *(răspicat)* şi judecata pronunţată în absenţa acuzaţilor...

Alt răcnet de uimire, până şi mulţimea încremeneşte. Preşedintele dă ordin, apar jandarmii. Danton e uluit, rânjeşte cu ochii sticloşi, teribil.

Camille *(urlă, se zbate)*: Nu, nu se poate, Danton... *(jandarmii îl scot afară).*

Danton *(sfârşit)*: E de prisos Camille... Camille, nu putem lupta cu asasini atât de şireţi. E istovitor... *(sunt scoşi afară în timp ce cade cortina).*

TABLOUL XX

În aceeaşi zi

Grefa de la Conciergerie, o încăpere simplă, înnegrită, de casă veche, în stânga perete gros, în dreapta un vitraliu şters, de sticlă, cu un geam care se dă la o parte ca un mic ghişeu. În fund uşa.

O bancă de lemn de-a lungul peretelui din stânga. Pe jos o ulcea de băut apă. Lumina scăzută de tot. Se văd vag prin geamlâc teancuri de hârtii dincolo, la grefa propriu zisă.

Danton, Camille, Fabre, Hérault, Philippeaux, Westermann, Delacroix, Chabot, Bazire

şi încă doi-trei bărbaţi, aşteaptă aici să vie călăul "ca să le facă toaleta" şi să-i urce în caretă pentru eşafod. E ora patru după amiază, dar aici e întuneric aproape, arde numai o lumânare lângă perete. Westermann e încruntat într-un colţ. Fabre e jos, în faţă.

Camille e descompus de durere, pe gânduri.

Danton *(vede pe Fabre, preocupat, nervos)*: Ce-i, Fabre? Şi tu? *(Fabre tace, părăsit gândurilor şi tristeţii lui).*

Hérault *(se întrerupe din citit, întreabă liniştit pe Danton care a ajuns în dreptul lui)*: Aici?... Aici au aşteptat toţi condamnaţii?

Westermann *(cu un sentiment de soldat disciplinat)*: Aici, la grefă!...

Hérault *(acelaşi filosof, amabil, îndepărtat)*: Dar dacă se termina procesul noaptea, ca al girondinilor, aşteptam tot aici? *(nu vede paturi)* până vine călăul?

Westermann *(s-a informat meticulos)*: Mi-a spus Richard... Toţi condamnaţii au aşteptat pe Sanson aici... Afară de girondini, care erau prea mulţi şi au aşteptat în odaia cu pereţi groşi... Şi afară de Charlotte Corday care a aşteptat într-o celulă, în faţa uşii, la dreapta...

Hérault *(priveşte mirat, uimit, uşor înduioşat)*: Aici a plâns Maria Antoaneta! Ducele de Orléans! Manon Roland! De gratiile acestea s-a atârnat la Dubary... Custine, Bailly, Manuel... atâţi şi atâtea... *(pe gânduri o clipă, apoi citeşte mai departe).*

Westermann *(enervat că Hérault citeşte şi el nu face nimic)*: Dacă ar veni Sanson precis la 4... Mai e un sfert de oră...

Hérault *(surâde filosofic)*: De ce atâta precizie? Eu cred că trebuie să vie mai devreme, ca să ne facă toaleta, pentru că la 4 plecăm... Caretele – mi se pare – sunt de pe acum în curte.

Westermann *(adevereşte scurt)*: Două, vopsite-n roşu... *(Hérault citeşte iar).*

Camille *(frământat, istovit, neputând să creadă)*: Danton! Danton e definitiv? *(Danton îl mângâie surâzând ca unui frate. Camille înţelege, strigă înăbuşit la el.)* Lucile... Lucile... *(îşi frânge mâinile).*

Danton *(frăţeşte)*: Fii liniştit, Camille... Las-o pe Lucile...

Camille *(cu febră, încleştat)*: Mi-e cu neputinţă, Danton... E destul să gândesc că mor, ca să-mi apară ea... la un pas... *(cu o viziune senzuală)* Toată... *(abătut cade în el însuşi)* E destul să mă gândesc că nu o voi mai vedea, ca să simt că moartea e cel mai monstruos lucru...

Danton *(îi mângâie obrajii)*: Camille, tu mori din cauza mea?

Camille *(regăsindu-se puţin)*: Danton... *(vorbeşte liniştit)* ştiu bine că din cauza prieteniei cu tine mor. Dar când moare cineva cu un geniu ca tine, e încă o fericire... *(învoindu-se parcă)* Nu, Danton, dacă sufăr atât, e numai pentru că mă despart de ea... Eu dacă nu o vedeam câteva ore eram neliniştit *(cu o nesfârşită deznădejde).* Mi se pare acum că îmi stoarce cineva inima, că îmi sfărâmă craniul... *(îşi dă seama de nenorocirea lui)* M-am crezut cel mai fericit om că am întâlnit-o şi azi tocmai faptul acesta îmi face – mie singur dintre toţi – moartea cel mai neînchipuit chin *(dintr-o dată grav, convins).* De altfel nici acum nu cred că mor *(toţi îl compătimesc, văzându-l aşa, nepământesc, în speranţa lui).* Trebuie să se întâmple ceva!... *(are ochii ca de sticlă).*

Philippeaux *(constatând, mirat oarecum)*: Ce groaznică e moartea, executat!

Westermann *(aspru, scurt)*: Ce? Dar cum ţi-ai închipuit-o?

Philippeaux *(convins, îndurerat)*: Cât e de adevărat... Niciodată nu ştii nimic, până nu eşti aici...

Westermann *(dârz, de felul lui)*: Dar cum ai crezut că e, tu, care ai trimis atâţia la moarte?

Philippeaux *(uimit şi abătut)*: Dacă aş fi ştiut!... Facem răul pentru că nu îl cunoaştem, nu îl simţim...

Danton: Unii îl fac, e drept, pentru că n-au imaginaţie.

Hérault *(care se întrerupe din lectură şi gândeşte o clipă)*: Philippeaux are dreptate... Nu poţi să fii în două locuri dintr-o dată... Într-un loc eşti cu toate simţurile şi cu corpul, cu toate posibilităţile de viitor, cu toate interesele, iar într-alt loc eşti simplu excursionist cu imaginaţia. De la teatru te întorci când vrei acasă... Acum suntem aici, şi la ora asta – e patru fără un sfert, zici Westermann? – dincolo de pereţii camerei, dincolo de poartă – e o lume care trece pe stradă în aer liber, în soare, aşteaptă să întâlnească amici, are planuri pentru ora şase diseară la masă, pentru mâine... Noi am pornit în altă direcţie. La ora şase!... gândiţi-vă ce vom face la ora şase, când ei îşi vor lua prăjitura la Palais Egalité...

Philippeaux *(încremenit)*: Peste două ore...

Danton ascultă adânc pe gânduri.

Hérault: Peste două ore!... *(afară de Fabre şi Camille toţi, prinşi, ascultă)*... vom fi în spaţiile interplanetare *(propune, pe jumătate serios)*. Să ne aşteptăm unul pe altul la ghilotină, ca să fim toţi diseară la un loc... Se zice că dincolo de Saturn e un întuneric atât de groaznic şi de rece... că nu se văd nici sufletele...

Philippeaux *(nu-i vine să creadă)*: Cum, peste două ore, vom fi în haos, dincolo de Saturn?

Hérault: Peste două ore? Adaogă şi cele patru ore de când am pornit... de azi de dimineaţă de când s-a dat sentinţa *(toţi îngheaţă, palizi)*. Ce vă miraţi?... de patru ore am şi pornit pe lumea cealaltă. Dar n-am simţit. Cum se întâmplă uneori să nu simţi că a plecat corabia dacă eşti în burta ei, ca noi acum. Nu te mai poţi întoarce, a dispărut ţărmul.

Philippeaux *(cu umerii ridicaţi)*: Cu toate astea mai trecem peste o jumătate de oră prin oraş, printre şiruri de oameni?...

Hérault *(surâde)*: Dar ce avem noi cu oamenii aceia care sunt vii! O să ne simţim străini, în lumina soarelui, cum ţi se pare străină populaţia înghesuită când mergi cu corabia de-a lungul coastei în India.

Danton *(brutal, cu privirea puternică)*: Vorbe, la ora şase vom fi în carul cimitirului cu gâturile ciuntite. Vom fi sânge şi carne la fel cu aceea a animalelor tăiate la abator. Astăzi, când cei care au asistat la execuţie, se vor aşeza la masă... Vom fi acoperiţi cu pământ, cu picioarele amestecate, în cimitir. Asta va fi tot... Sticla goală o arunci la gunoi...

Camille *(îngrozit, cu ochii măriţi)*: Danton, tu nu crezi că vom mai trăi într-altă lume? Tu nu crezi în nemurirea sufletelor?

Danton *(drept ca o statuie întunecată)*: Nu... astăzi la ora şase se termină totul... *(respiră cu pieptul larg)*.

Camille *(se frânge deznădăjduit)*: Ah, nimic nu poate opri apa asta care ne târăşte?

Hérault: Ascultă Camille... ascultă, uită-te la mine. Cea mai frumoasă maximă a lui De La Rochefoucauld e aceasta: Soarele şi Moartea nu se pot privi fix. De ce-o priveşti atâta? Gândeşte-te la altceva.

Camille: Nu... nu... peste o jumătate de oră... peste o oră...

Hérault: Gândeşte-te că tot trebuie să murim odată. Vor muri sigur *(face o pauză)* vor muri, sigur, şi Robespierre şi Saint-Just. Vor muri toţi cei care vor asista peste o oră la execuţia noastră. Toţi cei care vor scrie despre Revoluţie... cei care vor citi ce s-a scris despre Revoluţie. Vor fi tot atât de morţi ca şi noi...

Camille *(cu o sinceritate elementară, care ţine de revelaţie)*: Ştiu: milioane şi milioane de oameni au murit... milioane şi milioane de oameni vor muri *(înnebunit, plesnesc în el arterele)*. Dar numai moartea mea e moarte adevărată.

Westermann *(în timpul acesta citeşte liniştit inscripţiile de pe pereţi)*.

Hérault: Uite, Westermann ce liniştit e...

Philippeaux: Westermann? Cum o să-l înspăimânte cuţitul ghilotinei când el e străpuns de şapte ori?

Camille *(s-a dus să se trântească pe salteaua de paie)*.

Danton: Nu... Westermann moare uşor din altă cauză... Nu are imaginaţie. E ca unul care trece în amurg peste o punte, fără să ştie că e deasupra unei prăpăstii de o mie de picioare adâncime.

Hérault: Avem leac şi împotriva conştiinţei pericolului. Richard are să ne aducă vreo două sticle de cognac.

Danton: Nu... eu nu iau... Vreau ca întreaga mea conştiinţă să mai trăiască un ceas şi jumătate. Va privi moartea drept înainte. Pe urmă va fi pământ *(lumânarea pâlpâie, jucând umbrele)*.

La ghişeu apare Richard cu sticle şi alte lucruri.

Toţi *(dar pe rând)*: Richard... a venit Richard!

Fabre *(neliniştit)*: Ei, Richard?

Richard *(lui Fabre, scuzându-se oarecum)*: Nu s-a găsit nimic... s-au ridicat hârtiile...

Philippeaux *(viu)*: Dar mie?... mi-a adus?

Richard: N-a putut nevastă-mea să se ducă nicăieri... Suntem foarte supravegheaţi... Pentru cetăţeanul Hérault o doamnă a vrut să dea un buchet de flori... dar nu e permis, de când cu garoafa dată Mariei Antoaneta, să aduci flori... Ne e frică... facem şi noi ce putem... Doamna, atunci, a rupt o ramură din pom şi a rugat-o pe nevastă-mea, plângând, să v-o aducă... *(dă lui Hérault o ramură de cireş înflorit; cea mai mare parte din acuzaţi privesc halucinaţi ramura de cireş, ca pe o mică minune din afară).*

Hérault *(surâde cu ochii umezi)*: Asta-i din lumea cealaltă.

Danton *(se frânge slăbit, priveşte ramura cu buze arse).*

Camille *(înnebunit)*: Dar de la Lucile?... de la Lucile nimic? nimic? *(fuge şi se loveşte de perete).*

Richard în timpul mimicei lui Danton, mai aşteaptă încă, nehotărât la ghişeu.

Danton *(ca un om care ar sfărâma ceva în el, cum ai trânti de pământ un pahar, cu o veselie lugubră)*: Eh... Richard eşti un cerber cumsecade. Ai inimă de târfă cinstită. Cu bani buni se înmoaie sincer *(îi mulţumeşte).*

Richard: Cetăţene, *(sfios, şoptit)* soţia lui Camille Desmoulins e aici... Vrea să-i vorbească... *(Camille n-a auzit).*

Danton *(încet, uimit)*: Cum a pătruns aici? Ce caută aici?

Richard: Au arestat-o azi noapte. De la secţie ne-au trimis-o adineauri aici. A căzut în genunchi în faţa nevestei mele... O mai ţinem acolo sub cuvânt că îi căutăm loc în celulă.

Danton *(îndurerat, stăpânindu-se)*: Şi ce să caute aici? Băiatul ăsta e în pragul nebuniei. Când o şti-o şi pe ea arestată... Lasă-i... *(surâzând, zdrobit de durere)* Ei cred în Dumnezeu. Peste cinci zile au să se culce împreună, pe iarbă, în rai...

Richard: Vine...

Danton *(neliniştit, dar masiv)*: Scoate-l pe Camille de aici... Spune că-l cheamă la corpul de gardă să-i dea o scrisoare de la Lucile *(înduioşat, enervat).* Eh, copiii ăştia! Trimite-o pe ea înăuntru, ea poate să intre... E ca şi moartă... e de-a noastră... Jandarmii sunt înţelegători? *(răsuflă greu).*

Richard: S-a aranjat *(face semnul banilor).*

Danton: Poate să meargă singură? ori o aduceţi pe braţe? *(tare)* Camille, du-te la corpul de gardă să-ţi dea ceva de la Lucile...

Camille *(care într-un acces de nebunie tăcută îşi sfâşia hainele, halucinat)*: Unde? Unde? *(s-a deschis uşa şi l-au scos jandarmii).*

Danton: Pregătiţi-vă... că vine o femeie.

Lucile *(are un aer de nebună calmă)*: Unde? *(îl caută cu privirea din prag, scâncit)* Camille... *(cu ochii uimită)* Unde e?

Danton *(emoţionat şi familiar)*: Lucile... Cum naiba să-ţi explic...? Ascultă, nu se poate să-l vezi pe Camille... N-ar mai putea să moară, cum nu mai pot unii să doarmă...

Lucile *(limpede, tristă şi halucinată)*: Suferă?

Danton: E în pragul nebuniei... nu trebuie să-l vezi...

Lucile: Îl voi vedea... peste zece zile îl voi vedea *(surâde, ridică în accent circonflex sprâncenele cu emoţie)*: M-au arestat şi pe mine...

Danton *(abătut, cu capul în piept)*: Şi tu mori din cauza mea!

Jandarmul: Repede, că trebuie să vie călăul...

Lucile *(cu sufletul încremenit, cu ochii măriţi)*: Atunci?

Danton *(îi sărută mâna copleşit, se "redresează")*: Lucile, dă ceva pentru Camille, l-am dus la corpul de gardă...

Lucile *(caută nervoasă, înfrigurată, îi dă apoi, negăsind altceva, din sân, batista)*.

Jandarmul: S-a sfârşit *(o scoate)*.

Hérault: Ce frumoasă ar fi moartea dacă...

Danton *(îl întrerupe spunând lui Philippeaux)*: Dă-i tu batista...

Fabre *(lui Camille care e adus înapoi)*: Camille, Lucile ţi-a trimis o batistă.

Camille *(sfârşit, nenorocit)*: Unde e? La cine e?

Fabre *(fără să se întoarcă)*: La Philippeaux.

Camille *(Ia batista, o priveşte cu ochii vii, i se pare că a primit cel mai cumplit dar. După ce priveşte lung, sărută într-un tragic elan mâna lui Philippeaux, nu recunoscător, ci surâzând, e o mână frumoasă, căci i-a dat batista. Toţi sunt înduioşaţi şi se frâng abătuţi)*.

Camille *(surâzând cu o nesfârşită durere)*: Lucile-Tăvălug drag, a fost în mâna ta, i-ai râs, i-ai zâmbit... ai purtat-o pe sân... sânul tău mic şi neastâmpărat *(îngheaţă, devine palid, gâfâie)* şoldul rotund şi ochii... *(rămâne fără răsuflet, pe urmă crispat îşi strânge haina pe piept)* Nu pot să mor... Nu... nu... e cu neputinţă *(cu ochii de sticlă)*. Trebuie să se întâmple ceva *(se loveşte de perete)*. Ah! să te loveşti de imposibil ca de un perete de plumb *(strigă cu rădăcini în suflet)*. Nu pot să mor...

Danton *(înfuriat, voit grotesc)*: Ba poţi... e foarte simplu... Ghilotina trebuie să-ţi demantibuleze coloana vertebrală, între a treia şi a patra vertebră *(i-arată serios pipăindu-i gâtul)*. Uite vezi... aici cade satârul după ce a basculat planşa. La mine o să fie mai greu de nimerit *(se pipăie)* că sunt gras... *(Camille îl priveşte nemişcat, aiurit. Danton continuă pe acelaşi ton lugubru, serios)* Un bun călău trebuie să te potrivească sigur pe basculă. În privinţa asta, Sanson îşi cunoaşte meseria şi nu greşeşte... La Lyon însă,

erau nişte cârpaci... Lui Châlier numai după a cincea încercare i-au retezat complet gâtul... Potriveau mereu greşit bascula şi satârul neascuţit cădea pe vertebre *(Camille zâmbeşte ca idiotizat)*. Tu să treci cel dintâi că e mai bine... Pe urmă se plictisesc măgarii de călăi şi dau rasol *(mai toţi ceilalţi râd, el continuă ironic)*. Ai gândit pe Tacit, ai gândit omenirea şi viitorul societăţii, dar e mai bine să nu se pripească deloc călăul *(trist, întunecat, deodată)*. Când ai ieşit din pământ, nu trebuie să te întorci împotriva pământului.

Philippeaux *(cu o nesfârşită admiraţie)*: Şi un cap ca ăsta *(priveşte pe Danton)* pleacă din lume fără să se realizeze.

Fabre *(la fel)*: Gândirea asta devine pământ!

Danton: Capetele sunt de prisos pe lume, prietene. Pentru că lumea nu se conduce cu capete, ci cu pasiuni. Noi n-am avut îndârjirea patimei... Şi aici e superioritatea celor ce ne-au trimis la ghilotină... E adevărat că nici ei nu sunt întregi. De aceea, Franţa are să cunoască nenorociri mari... A... dacă aş putea lăsa paraliticului Couthon picioarele şi lui Robespierre... ce-i lipseşte *(surâde)*. Franţa ar fi salvată *(poate că vreodată s-ar putea spune întocmai cum a spus el)*.

Camille *(priveşte uimit, potolit, e cu totul sleit)*.

Danton *(lui Camille)*: Hei, te-ai potolit? *(râde şi îi dă o palmă prietenoasă)* La dracu, te-am oprit pentru că te apucaseşi să faci inventarul farmecelor Lucilei. *(Zâmbesc toţi. Se plimbă tăcut, nervos doi paşi, dă cu ochii de ramură şi rămâne lung încremenit, zâmbeşte sfârşit de durere.)* Louise *(pe urmă se contractă încet, cu ochii întorşi spre pământ, ca să se apere parcă de emoţie, şi murmură)* Louise... *(pe braţul drept al cărui pumn îl muşcă, cad lacrimi, are un rânjet care devine iar râs)* Să fie afurisite femeile astea... după ce că nu te lasă să trăieşti, nu te lasă nici să mori...

Hérault: Ce-i, Fabre? Eşti prăpădit de tot? Ţi-ai găsit manuscrisul?

Fabre *(convins)*: Nu, cred că mi l-a furat Saint-Just... De-aceea mi-au confiscat hârtiile. Mi-a furat versurile...

Danton *(îl asigură, bătându-l pe umeri)*: Versuri?, rime?... n-avea nici o grijă... În opt zile ai să faci... râme... Cât e ceasul, Westermann?

Westermann *(mirat)*: 4 şi cinci minute.

Danton *(zâmbind)*: Ce înseamnă să decazi! Până şi călăul te face să aştepţi.

Westermann: Tot tu l-ai numit şi pe ăsta, când erai ministru.

Danton: Pe Sanson, nu *(nu e sigur)*. Nu-i aşa Fabre? Pe ceilalţi îi am pe toţi pe conştiinţă. Pe Billaud-Varenne, Collot d'Erbois, Fouquier – pe ăsta nu, l-a sprijinit Lucile – Herman, Dumas, toţi

juraţii *(gândind)*. Vezi, o deosebire între oameni şi animale. Câinele pe care l-ai crescut, totuşi nu te muşcă niciodată... omul, da! *(zgomot de paşi afară, toţi se cutremură şi devin galbeni)* Ţinută, domnilor, puţină ţinută *(grav lui Sanson care intră)*. Altă dată, Sanson, nu te mai aşteptăm... Să faci bine să vii la timp *(Camille a rămas încremenit de groază. Danton examinând un coş adus)*. Ce-i cu coşul ăsta, Sanson?... Aici ne strângi capetele, ca pe sfecle? *(se uită la coş)* dar nu pui tărâţe, ca să nu ne curgă sângele pe jos? *(se uită la capetele celorlalţi)* Nu încap toate!

Sanson: E numai pentru păr ăsta *(Caută cu privirea cu care să înceapă. Camille a fugit tocmai în fund)*.

Hérault *(vine cel dintâi)*: Nu vă supăraţi dacă încep eu? Mi-au plăcut întotdeauna debuturile.

Sanson *(îl caută la ceafă, vede că părul nu e mare)*: Bun... *(îi taie gulerul cămăşii, îl leagă cu mâinile la spate)*.

Hérault: Danton... ai fi putut să fii mai prevăzător ca ministru al Justiţiei... puteai pune să facă operaţia asta o femeie... N-ar fi fost fără farmec... *(Sanson vine spre Camille)*.

Camille *(fuge deznădăjduit)*: Nu!... nu... mai lăsaţi-mă un minut nelegat... *(Westermann vine singur cu mâinile la spate, pregătit parcă)*.

Sanson *(lui Camille)*: Acum d-ta... trebuie să sfârşim odată...

Camille *(tresare încleştat cu gura căscată, pe urmă)*: Danton, e definitiv! Nu... nu se poate... cum o să mor? Maximilien, cum poţi?... am fost... în aceeaşi bancă *(au pus mâna pe el dar îşi sfâşie hainele, se smuceşte)* Nu se poate... Mai am de spus... Vreau să iubesc... să gândesc... *(l-au scăpat, îl prind din nou)* Cum poate fi cineva omorât dacă nu vrea să moară? *(patru inşi abia îl ţin)* Horace, adio... Adio, Lucile... ţărmul vieţii mi-a scăpat de sub picioare... micuţule, adio... *(se zbuciumă legat, violent)* Danton, dă-mi din sân batista... batista Lucilei *(imploră)* Dă-mi-o, Danton, în gură... Dumnezeule, primeşte-mă...

Danton *(îl sărută pe gură, îi pune apoi batista în gură. Camille se potoleşte)*

Ajutoarele au legat pe mai toţi prizonierii afară de Danton.

Hérault *(emoţionat, legat)*: Danton, adio, în forma omenească!

Danton *(vrea să-l sărute, dar călăul îl împiedică)*: Dobitocule, ai să poţi împiedica tu capetele noastre să se sărute, în coşul cu tărâţe? *(au pus mâna pe el, tresare definitiv)* Aşadar s-a sfârşit... Irevocabil neant... *(închide ochii, gândeşte o clipă, pe urmă ca o totalizare şi un semn ultim)* Eh! Am iubit viaţa, am iubit femeile. Hai la culcare, Danton...

Sanson *(indică şapte inşi)*: Întâia caretă... *(alţii)* A doua...

Danton: Ascultă Sanson, după ce îmi vei reteza capul, să-l ridici şi să-l arăţi poporului... Merită.

ADDENDA LA FALSUL TRATAT

Paginile care urmează, am vrut, dintâi, să fie o simplă înşirare de note cronologice la sfârşitul celui de al treilea volum din această ediţie definitivă de «TEATRU»[1]. Amplificate prin interpolări treptate, s-au revărsat peste tiparul iniţial, încât am socotit acum că e mai bine să le adăugăm unui vechi capitol în legătură cu aceleaşi preocupări, chiar dacă nu le mai putem schimba structura de la început şi rămânem astfel debitori orânduirii timpului.

De altfel, de la Racine, cu prefeţele sale, şi Molière, care a polemizat în comedii ad-hoc, înverşunat, cu criticii şi adversarii săi, şi până la B. Shaw, comentariile autorului dramatic pe marginea lucrărilor sale de teatru sunt o tradiţie şi o necesitate, desigur şi din pricină că, spre deosebire de poezia lirică ori de roman de pildă, scriitorul pentru scenă nu se înfăţişează în genere el însuşi, celor cărora le adresează scrisul său, ci prin interpreţi, asemeni unui individ interzis, care ca să-şi exercite profesiunea trebuie să ia o stare civilă de împrumut. Procesul e deci de la cuvântul scris până la ceea ce înfăţişează pe scenă, şi pe acest parcurs întortocheat se pot întâmpla devieri care impun lungi explicaţii ulterioare şi dorinţa de a le evita pe viitor.

1. Camil Petrescu, *Teatru,* vol I-III, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1946.

JOCUL IELELOR

Greu aş putea să uit vreodată rădăcinile sociale ale carierei mele de trudnic într-ale scrisului. Student, solicitat de toate contradicţiile şi mirajele, mă întorceam, pe înserate, într-o sâmbătă din mai 1916, cu obrajii încinşi de invidie şi dezgust, cu pumnii strânşi de înfrigurare, de la o «bătaie de flori» de la «rondul al doilea» de la «Şosea»... Ultimele echipaje, cu podoabele florale zdrenţuite de «bombardamente», se întorceau şi ele, stârnind curiozitatea pietonilor; în picioare, pe perne, evantalii de femei tinere şi fete cu obrajii aprinşi de bătălie aruncau rămăşiţele coşurilor, garoafe, mărgăritare, bujori... Zdrobite în picioare corolele erau împinse spre rigolele trotuarului, amestecate cu resturi de ziare, pe care privirea ageră a tânărului de douăzeci şi doi de ani putea descifra din mers, chiar la ora aceea, titlurile ştiute de altfel pe dinafară, despre gigantica măcinare de la Verdun... Înţelegeam atunci că lumea asta nu e «cea mai bună cu putinţă», că Leibnitz nu avea dreptate. În sâmbăta aceea s-a desprins în mine însumi autorul dramatic şi într-o săptămână, lucrând însetat zi şi noapte, am scris, într-o cameră mobilată de pe lângă Arsenal, prima versiune din «Jocul ielelor», care trebuia să fie drama imperativului violent şi categoric al «Dreptăţii sociale»... A doua versiune a fost scrisă până pe la mijlocul lui iunie şi cu ea m-am încâlcit în jocul inextricabil al antinomiilor în aşa măsură, că, întocmai ca şi eroul meu, n-am mai putut să mă desprind pentru tot restul vieţii de «jocul ideilor» întrevăzute în sferele albastre ale conştiinţei pure, care mi-a apărut încă de atunci ca «jocul ielelor».

Am mai scris două versiuni în cursul lunii iulie, cu aceeaşi iuţeală înfrigurată care intra pe atunci în mijloacele mele (până pe la treizeci de ani scriam o gazetă întreagă singur într-o noapte, «Falsul tratat...» de altfel a fost scris şi el în două nopţi, «Actul Veneţian» în trei zile). Am fost mobilizat la 1 august, m-am întors, rănit, în septembrie, am citit piesa întâiului meu ascultător, Marin Iliescu, am discutat-o cu el lângă patul lui de zăcere grea în nopţile când se dădea alarma şi când Zeppelinul apărea ca o «havană» de argint, ideală în înălţimile cercetate de proiectoare, iar în două săptămâni am scris-o din nou. Am reluat lucrul când m-am întors din Moldova, în iulie 1918, citind din două în două săptămâni câte o versiune nouă, lângă patul în care gândea în ghips Marin Iliescu, cu auditori în jur sporiţi ca număr. Presa era în

această formă mereu structurată pe tablouri, erau cred vreo şapte, opt. Am citit-o într-o zi şi în casa fostului meu profesor de română, care a fost surprins de ce poate încăpăţânatul său elev, dar mi-a recomandat să accentuez îndeosebi partea sentimentală, dându-mi drept pildă, cu un soi de emoţie, pe H. Bataille. O altă «lectură», făcută în casa unui mare scriitor, mi-a adus din partea acestuia observaţia, că o piesă bună de teatru trebuie să fie neapărat în trei acte şi mi l-a dat ca exemplu pe Bernstein care zguduia în timpul acela teatrele bucureştene şi din piesele căruia de altfel, în treacăt fie zis, studiasem tehnica dialogului. M-a convins, iar pe la începutul lui octombrie, citeam lui Marin Iliescu noua versiune în trei acte, pândind pe sub gene norul sau lumina pe fruntea lui. N-aş putea spune că până la urmă a fost consternat, dar avea privirea întărâtată a cuiva care e îndrăgostit de o fată fragedă de şaisprezece ani, când aceasta, convinsă că îi va face lui impresie, vine cu ruj pe buze, genele date cu cărbune şi cu obrajii sulemeniţi, aşa cum a auzit ea că trebuie să fie o femeie frumoasă. «Ai stricat piesa». «Fă-o la loc în tablouri». Marin Iliescu era cel mai bun elev al lui Mihail Dragomirescu, abia terminase universitatea când a fost ţintuit în pat de o tuberculoză a şirei spinării, cu tot trupul aproape în ghips. Era negru şi îndesat ca un precupeţ oltean, cu faţa rotundă şi sprâncenată, încă mai înnegrită de barba rasă la trei zile, dar când râdea porneau din centrul figurii lui cu dinţii albi iradiaţii până la urechi, ba încreţea cordial şi fruntea. De trei ani de când era în pat era de o voie bună nepământească, cel puţin când era lume de faţă. Altfel fraza îi era totdeauna muşcătoare şi informaţia neaşteptată... Mai târziu aşa mi-l închipuiam de departe, fizic, pe Thibaudet... La discuţiile nesfârşite de pe la feluritele institute de critică înfiinţate de «Mihalache» Dragomirescu, dialectica lui Marin Iliescu, altfel jovială, era greu de biruit. Nu-mi aduc aminte dacă a publicat ceva, dar nici unul dintre elevii profesorului, nici cunoscutul Trivale, nu avea nici pe departe posibilităţile de intuiţie artistică ale lui Marin Iliescu şi bineînţeles nici Mihail Dragomirescu însuşi. A murit chiar prin toamna aceea după ce fusese transportat acasă pe Olt, la Drăgăşani cred, în podgoriile iubite, căci anii de război nu îngăduiau o cură solară la mare.

Dar amintind dintre puţinii tovarăşi de acum 30 de ani – nu pot uita, dintre cei dispăruţi prea devreme, un alt prieten, cald şi impetuos, al «Jocului Ielelor», care după strămutarea de pe lângă Arsenal, era musafir zilnic în bucătărioara din strada Plantelor, transformată în locuinţă de dramaturg debutant, Henri Gad. Pamfletar de îndârjit talent, preţuit în redacţiile de stânga, îndeosebi, el făcuse din această

lucrare «o cauză» pentru care lupta cu ardoare, mergând până acolo că într-o zi s-a prezentat, întovărăşit de camaradul francez din tranşeele de pe Valea Şişiţei, Nevière, acesta încă în uniforma lui de locotenent, domnişoarei Maria Ventura, argumentându-i agresiv că trebuie neapărat să joace această piesă a unui tânăr talent necunoscut, de care garantează el că va fi un mare autor dramatic. Henri Gad a şi publicat de altfel într-o revistă săptămânală un articol despre «Jocul ielelor», pe care el o anunţa ca o mare lucrare de virtuţi ibseniene sau aşa ceva, cum de altfel în noaptea premierei «Sufletelor tari», după căderea cortinei pe ultimul act, avea să scrie în foaia d-rului Lupu, al cărui redactor era, un articol de impresii, arzător ca o torţă. Nu mai e nici acest preţios prieten astăzi în viaţă, care după ce se impusese, la Paris, printre vizionarii revoluţionari ai regiei filmului, se prăbuşea lovit de o maladie fulgerătoare.

Aşa în trei acte, piesa a fost citită în urmă la Tudor Arghezi, acasă, şi faptul a fost notat de un asistent cu un comentariu binevoitor în ziarul Argus, la care aveam să scriu eu însumi cronica dramatică, peste vreo cinci ani.

Am obţinut după oarecare stăruinţe o lectură la Teatrul Comedia, la care au asistat Tony Bulandra, Ion Manolescu şi Storin. S-a hotărât jucarea neîntârziat a piesei. Efectiv a fost pusă în repetiţie prin ianuarie, cu o distribuţie care cuprindea pe d-na Lucia Sturdza Bulandra, Ion Manolescu, G. Storin, Al. Mihalescu (acum la Paris), I. Iancovescu, I. Constantiniu (o mare revelaţie în Fraţii Karamazov) şi alţii. Direcţia de scenă o avea Tony Bulandra. Refuzând să modific, la cererea autoritară a d-nei Bulandra, unele replici (trei, patru) după ce scrisesem atâtea versiuni, am preferat să retrag piesa cu vreo zece zile înainte de premieră. Intransigenţa mea, care azi mi se pare deplasată, era aţâţată şi de tonul imperios şi intransigent el însuşi al interpretei principale. Am trimis o scrisoare dârză şi dezolată direcţiei şi am plecat la Timişoara.

Am reluat «Jocul ielelor» în 1945, refăcând piesa din nou într-o succesiune de tablouri din convingerea că tot forma iniţială era cea mai indicată pentru subiect, chiar dacă arată mai puţină eficienţă tehnică, decât o piesă în trei acte. După ce a fost culeasă şi paginată, cu îngăduinţa nepreţuită a editorului şi a tipografiei, am redactat-o din nou, în 1946, la treizeci de ani după întâia versiune, păstrând mereu în titlu şi în intenţie, apropierea «Jocul ideilor, jocul ielelor», acţiunea dintâi, şi structura personajelor, dar îmbogăţind aspectele cadrului (redacţiei socialiste, iniţiale).

SUFLETE TARI

Experienţa cu *Jocul Ielelor*, la teatrul soţilor Bulandra, mi-a fost de mare folos... Am înţeles atunci că preocupările ideologice ale unei lucrări trebuie să fie susţinute de o armătură dramatică atât de solidă, încât să înfrunte toate piedicile inerente trecerii la spectacol şi să excludă, aici, orice surpriză... Chiar dacă prin insuficienţa mijloacelor scenice, prin carenţa interpreţilor, dezbaterea ideologică va fi sacrificată, dacă stilul propriu va fi schimonosit de interpreţi, dacă suavitatea tranziţiilor se va îngroşa, dacă va mai semăna cu forma originală, cât un poet pur, proaspăt îmbrăcat recrut, cu el însuşi, dacă orice intenţie transcendentală va deveni opacă, să rămână totuşi ceva, care să ţie spectacolul în picioare.

Spuneam secretarului companiei care mă decepţionase: "Mă duc în provincie şi voi scrie acolo o piesă care nu va putea să cadă, oricum ar fi interpretată, aşa ca un automobil de campanie care merge pe orice drum, oricât de măcinat de noroi sau accidentat de gropi de obuze". Ştiam liniştit, că după lungi studii, sunt unul dintre cei mai iscusiţi meşteşugari ai teatrului, din câţi au fost, şi-mi spuneam că trebuie să debutez neapărat cu o piesă asigurată, dacă vream să nu-mi închid porţile teatrelor pentru multă vreme.

S-a remarcat adeseori, cu intenţie răuvoitoare, dialectica livrescă a muncii mele literare... Lucrez cu predilecţie în opoziţie cu ceva, întărâtat să opun propria mea viziune unei viziuni insuficiente, eronate ori false cu totul... Eram încă de ani de zile, şi am rămas un preţuitor statornic al lui Stendhal, dar mi s-a părut că laborioasa tactică a lui Julien Sorel, ca să seducă pe d-ra de la Mole, ar putea fi tematic înlocuită cu o irupere psihică atât de clocotitoare, atât de neprevăzută, încât să izbândească, în 40 de minute, acolo unde eroul stendhalian avusese nevoie de luni (şi poate ani) de manevre calculate şi dibuiri de tot soiul. Am preferat tot cadrul epocii *Jocul Ielelor*, adică anii 1913-1914, pentru că doream să creez, şi eram obligat, personaje cu totul felurite, dar mai ales un erou cu totul opus celui din roman, nu un ambiţios rece şi calculat, căci nu mă interesa în primul rând un "caracter", ci dimpotrivă un chinuit al revelaţiilor în conştiinţă. Esenţial mi se părea să păstrez numai Ioanei Boiu, aşa cum îmi propusesem tematic, cât mai aproape linia d-rei de la Mole şi chiar o trăsătură din roman transpusă la modul tradiţiei româneşti (în fapt împrumutată de la Maria Glogo-

jeanu). Aşa cum prevăzusem, eroul piesei nu şi-a găsit interpretul nici pe departe (nu l-a găsit nici azi, după 25 de ani), tot ceea ce voisem transcendental în ea s-a volatilizat, suflul de nebunie voită a rămas doar în textul scris, şi în 1922 ca şi în 1937, iar *Suflete tari* a biruit ca o primară dramă socială şi aceasta la un nivel normal teatrului românesc, fără vreun soi de rezistenţă.

DANTON

Începută în 1924 şi continuată până în toamna lui 1925 «Danton» înseamnă pentru mine revelaţia Marii Revoluţii Franceze... Aproape zi şi noapte, citind sau scriind, am lucrat într-un soi de uitare concentrată, mai bine de un an. Reproduc şi aici lămuririle date în prefaţa primei ediţii, în 1931.

«Lucrarea de faţă nu este o dramă istorică, ci o reconstituire dramatică.

Drama istorică ia numai ca pretext faptul istoric, pentru ca pe temeiul lui să se clădească o întâmplare fictivă, care-şi invoacă preţuirea, din nelimitarea funcţiei artistice. Pretenţiile noastre sunt nesfârşit mai modeste şi ele nu ajung decât la folosirea maximă a unui material istoric şi la o minimă adaptare scenică. E adevărat că subiectul însuşi a fost ales pentru caracterul lui neasemănat dramatic, că episoadele cele mai multe sunt copleşitoare doar prin datele lor, şi deci nu a fost simplă întâmplare ci preferinţă. Tocmai din această cauză intervenţia personală a autorului s-a căutat a fi cât mai mărginită. Ba încă grija respectului adevărului a fost împinsă poate la exagerare. Limita a fost numai ideea că totuşi «Danton» e o piesă de teatru. În aşa mod că din douăzeci de tablouri abia câteva sunt neindicate de nici o sursă şi introduse ca verosimile. Unele sunt întregite de autor, cele mai multe sunt transcrise după izvoare aproape cu fidelitate, pe mari întinderi (de pildă ziua atât de dramatică de la 30 martie 1792, transpusă după notele «Monitorului»). Foarte numeroase replici sunt de asemeni împrumutate naraţiunii istorice. Licenţa pe care ne-am permis-o a fost o deplasare a momentelor şi o reconstituire, alta decât cea convenită în izvoare, a faptelor. Este această deplasare a momentelor o absolut necesară concesie faptului că totuşi Danton e o lucrare de teatru.

Găsim însă că pentru adevărul sufletesc n-are o importanţă prea mare dacă el a ţinut discursul: «Îndrăzneală... numai îndrăzneală... necontenit îndrăzneală» la ministerul de Justiţie, în faţa deputaţilor, mi-

niştrilor, poporului sau la Adunarea legislativă (cum a fost în realitate), sau de pildă că întâlnirea cu Lameth e anticipată cu trei luni, că şedinţa faimoasă a Comitetelor reunite a avut loc în biroul lui Robespierre sau aiurea.

Sau dacă fraza adresată călăului Sanson: «Să ridici capul meu în mâini şi să-l arăţi poporului... Merită!» a fost spusă în clipa când i se legau mâinile, ori când se urca pe basculă.

Se va zice că dacă invenţia dramatică este aproape nulă în tot cursul acestor 20 de tablouri, meritul autorului dramatic e şi el îndestul de redus. Negreşit că da, însă lectura cu blocul de fişe alături, a foarte multe mii de pagini de istorie a Revoluţiei Franceze, ni se pare că, totuşi, constituie un merit peste care nu se poate trece atât de uşor.

Mai revendicăm de asemeni şi reorganizarea interioară a întregului material. Noi credem într-un principiu de penetrabilitate şi de coordonare în structura psihologică. Este ceea ce noua filosofie şi psihologie germană numeşte «Die Gestalttheorie», adesea «Gestaltpsychologie» şi care singură poate permite reconstituirea unei personalităţi din elementele disparate şi ades contrazicătoare furnizate de istorie. Numai printr-o intuiţie esenţială a întregului, nesfârşit mai preţioasă decât atâtea date, care pot fi simple înregistrări eronate ale unor martori care, chiar când sunt de bună credinţă, se dovedesc adesea sau prea pasionaţi sau chiar destul de mărginiţi, o figură istorică poate fi pe deplin lămurită. O condiţie premergătoare, de nelipsit, pentru posibilitatea unei intuiţii esenţiale ni se pare însă aşezarea personajului în cadrul lui adevărat şi nevoia de a-i cuprinde totalitatea momentelor de seamă.

Este o condiţie care foarte rareori se îndeplineşte atunci când e vorba despre eroii Revoluţiei Franceze. Întotdeauna ei suferă o inacceptabilă micşorare, fiind reduşi când la gabaritul intelectual al autorului, când la cel presupus al mulţimii.

În privinţa cadrului, ce să mai spunem decât să relevăm cât de trivial, cu ce concesii de pitoresc dubios şi cu ce totală neînţelegere e reprezentată Convenţia, care a fost una dintre cele mai capabile, mai savante adunări legiuitoare ale tuturor timpurilor? Ea a realizat numai în doi ani, în ordinea exterioară, biruinţa completă asupra armatelor engleze, olandeze, prusace, austriace, piemonteze şi spaniole – iar în ordinea interioară, a creat, fără model, un stat din nou. Ei i se datoresc: Marea Carte a datoriei publice, redactarea unui Cod unic. Introducerea sistemului metric, obligativitatea şi gratuitatea învăţământului. A creat «şcolile centrale» din care au ieşit liceele. A creat, conservat şi reorganizat instituţiile superioare: Muzeul Luvru, Colègé de France, Ecole des

langues orientales, Bureau des Longitudes, Museum Conservatoire des Arts et Métiers, Bibliothèque et Archives Nationales, Ecole de droit et de médicine, Ecole des mines, Ecole des Travaux publics (devenită Şcoala Politehnică), Ecole Normale, Ecole du Génie, de la Metz (astăzi la Fontainebleau) etc. De asemeni a reorganizat academiile existente într-un Institut de France. Lucruri consemnate de altfel chiar de tratatele de istorie. Instituţii care ulterior au fost adoptate de cele mai multe state de astăzi, state în care se reprezintă totuşi filme înfăţişând această Convenţie ca o adunătură de derbedei cretini şi însetaţi de sânge, care într-o dezordine de neînchipuit iau măsuri nesăbuite şi bestiale după simple aiureli. În asemenea ambianţă un erou adevărat al timpului apare fireşte de neînţeles.

De altfel, ceea ce ne-a îndemnat să facem această istorie dramatică este şi faptul că, în întregime, concepţia care a dominat celelalte lucrări dramatice ni s-a părut greşită. Aproape în toate Danton apare numai în ipostaza de învins, în preajma judecăţii la Tribunal. Dar momentele sufleteşti se valorifică prin antecedentele lor. Şi în orice caz adevăratul Danton nu poate fi închipuit şi înţeles fără 10 august, fără respingerea întâii invazii prusace, fără duelul lui cu Girondinii. Cum Napoleon nu poate fi adevărat luat numai în preajma bătăliei de la Waterloo şi la Sf. Elena. În realitate, tot geniul Danton şi l-a arătat în momentul culminant al revoluţiei, nu în anul Thermidorului. El e o sinteză întreagă, complexă, formată din fire împletite contradictoriu, nici unul dintre ele în parte nu-l caracterizează. Astfel dacă e luat ca un simplu «megafon» al revoluţiei şi un chefliu diform (aşa cum ni-l înfăţişează nu numai autorii de piese şi vieţi romanţate de până acum, dar chiar majoritatea istoricilor) nimeni nu va şti că Danton a fost în realitate unul dintre cei mai mari oameni de stat pe care i-a avut Franţa, un diplomat de mare fineţe. Unul din adevărurile temeinice impuse de acea Gestalt-theorie este că nici una dintre părţi nu se poate explica decât prin întreg. Dar cu atât mai adânc şi mai bogat e întregul, cu cât diversitatea elementelor e mai mare şi acest lucru este mai adevărat în figura cu totul excepţională a lui Danton. Este fără îndoială una dintre cele mai complexe personalităţi pe care le-a înregistrat istoria.

Astfel sperăm că va apărea, reîncadrată în atmosfera şi întâmplările vremii ei, această figură, şi din lucrarea din faţă.

P.S. – Rămâne să fie puse la punct câteva amănunte, dacă, eventual, autorul va avea posibilitatea să cerceteze de-a dreptul colecţia de manuscrise şi documente a Bibliotecii Naţionale şi arhivelor franceze».

Scris la îndemnul lui G. Storin, în 1924-25, «Danton» a fost pus în studiu de compania Bulandra la cererea acestuia, dar, după ce rolurile au fost scoase, piesa a fost înlăturată în ziua primei repetiţii de d-na Lucia Sturdza Bulandra intimidată de eventualitatea unui «scandal» pe care îl bănuia iminent.

Primită în anul următor «cu elogii şi în unanimitate» de comitetul de lectură al Teatrului Naţional, n-a fost înscenată în decursul celor douăzeci de ani trecuţi, şi fiindcă autorul este convins că nu se poate realiza în teatrul românesc climatul unui asemenea spectacol. Dezgustat de «viaţa teatrală», anunţam în cursul unui interviu, anul trecut, că în nici un caz nu voi accepta să mi se joace «Danton» până ce nu vor dispărea foile de teatru «Bis», «Scena» şi «Cortina».

CAMIL PETRESCU...

... a iubit teatrul

În luna aprilie a anului 1913, când împlinea abia 19 ani, scriitorul semna, cu iniţialele C.P., primele sale încercări pe marginea unui spectacol de teatru şi atunci chiar, cu un simţ al artei ce s-a vădit mai întotdeauna infailibil, a remarcat printre cei care jucau "Năpasta" pe elevul de Conservator Ion Sârbul interpretând pe Ion, elev ce va deveni peste ani "marele Ion Sârbu" şi "marele interpret al lui Ion". Din acel număr din "Rampa", editată de Alexandru Davila şi N. D. Cocea, se pot descoperi şi urmări fire la vedere şi nevăzute legături între scriitorul Camil Petrescu şi fenomenul teatral, până în ultimele luni de viaţă, când, bolnav, conducea încă revista "Teatrul", înfiinţată de el în 1956 şi căreia i-a destinat cel din urmă articol al său intitulat "Repetiţii plicticoase, obositoare" (februarie, 1957, an II, nr. 2), o analiză pertinentă a modului în care se aplica în teatrul nostru, "după ureche", metoda stanislavskiană.

Colegii săi de la Liceul "Gh. Lazăr" povestesc – în volume de memorii ori articole răzleţe – că patima lui pentru teatru data din anii de şcoală, când împreună montau spectacole. Personal, pot depune mărturie că şi în ultimii ani de viaţă urmărea mişcarea teatrală cu elan de proaspăt profesionist. Căci a iubit teatrul, i-a respectat creatorii, i-a încurajat valorile, a încercat să-i descifreze inefabilul şi misterele şi s-a considerat el însuşi un "osârdnic" al acestei arte.

... a scris cronică de teatru

Tot ce a publicat în gazete până la întoarcerea din război (unde plecase voluntar, fusese rănit, declarat mort, prizonier în Ungaria) stă sub semnul colaborărilor sporadice (la "Rampa", "Letopiseţi", "Cronica" şi "Capitala"), dar revenit în Capitală (cu tot bagajul pe el, adică un rând de albituri, o pereche de pantaloni prea scurţi, un veston militar din stofă de trupă, o pălărie soioasă, după cum singur mărturiseşte)

bate la uşa redacţiei "ziarului zilnic de teatru, muzică şi literatură" "Scena", condus de A. de Herz. Aici va publica "însemnări teatrale", "cronici ocazionale", aşa cum va face şi în anii imediat următori când, în "Banatul" "Banatul românesc" şi "Ţara", alături de articole politice, economice ş.a., va consemna pe marginea fenomenului teatral. Profesionist al cronicii teatrale nu se va considera el însuşi decât din 1923 când începe colaborarea la cotidianul economic "Argus", unde deţine o rubrică timp de 15 ani. Note despre viaţa teatrală curentă, dar şi sinteze ale fenomenului sau delimitări teoretice publică şi în "Cuvântul liber", "Cetatea literară", "Universul literar", "Limba română", "Excelsior", "Revista Fundaţiilor Regale", "Contimporanul", "Flacăra", "Contemporanul", "Teatrul" ş.a.

Rostul criticii, aşa cum se desprinde din articolele şi lucrările sale legate de teatru, este de a călăuzi, de a preveni rătăcirile, de a menţine un climat propice creaţiilor autentice. "Critica este o judecată de valoare, o preţuire a semnificaţiilor sub unghiul dialecticii culturale, funcţiunea sa este selectivă, nu explicativă", citim în prefaţa la volumul său de eseuri şi articole "Teze şi antiteze" (1936). Facultatea esenţială a unui critic este considerată a fi receptivitatea estetică. El se cade a fi "un expert superior", care are obligaţia de obiectivitate în judecata de valoare operată cu discernământ, posibil de obţinut doar cunoscând cu adevărat "obiectul judecăţii ca obiect", în completare, însuşindu-ţi punctul de vedere al celui care creează. Sunt condiţii severe pe care şi le-a impus astfel încât majoritatea judecăţilor emise în articole s-au văzut confirmate în ani, analizele sale pot deveni modele, iar rigoarea şi onestitatea sunt exemplare.

Pentru Camil Petrescu – criticul, piesa de teatru, ca şi filmul, ca şi romanul trebuie să se bazeze pe conflicte intense în zona superioară, dar şi pe caractere puternice, iar înfăţişarea obiectivă a personajelor este cerinţă liminară. Cine corespunde din întreaga dramaturgie acestor cerinţe? Doar Shakespeare şi Ibsen, "doi uriaşi, pe care nu-i ajung decât cei care se caţără pe ei". Mult înaintea teoreticienilor care au făcut vâlvă când l-au declarat pe Shakespeare "contemporanul nostru", criticul scria: "Shakespeare este martor că la 1600 oamenii au gândit despre oameni aşa cum gândim noi în intimitatea noastră, că în faţa spectacolului vieţii au simţit ceea ce simţim noi". Comediei îi cere să fie de moravuri, de intrigă şi de caracter, cu o acţiune gradată şi ingenioasă, pitoresc în atmosferă şi cu caractere precis conturate. Teatrul lui Molière sau "Revizorul" lui Gogol ar acoperi exigenta grilă. În Caragiale, pe care-l situează alături de Molière în cultura universală, vede "temeiul teatrului românesc" luat ca teatru în completul lui, nu numai ca literatură dramatică.

... a fost primul teoretician român de teatru

După cum probabil se ştie, Camil Petrescu şi-a luat în martie 1919, la întoarcerea din război, licenţa în filosofie, cu *Magna cum laudae*. Filosofia i-a rămas ca preocupare permanentă şi de la începutul anilor '30 a aşezat pe hârtie notaţii pentru împlinirea unui sistem filosofic pe care l-a redactat doar într-o primă variantă (1940) şi l-a completat până la dispariţia sa, sistemul apărând abia în 1988 într-o formă întocmită din manuscrisele rămase de la autor de către Vasile Dem. Zamfirescu şi autoarea acestor rânduri sub titlul "Doctrina substanţei". În această masivă lucrare nu puţine sunt referirile la arta teatrală, iar lucrarea sa de doctorat în filosofie va fi chiar un studiu despre "Modalitatea estetică a teatrului", la care a luat tot calificativul *Magna cum laudae* şi a publicat-o în volum (1938). Acesta era doar un capitol mare dintr-o proiectată lucrare despre "Quidditatea reprezentaţiei dramatice" din care mai schiţase o parte despre "Modalitatea artistică a teatrului", încercând să lămurească "receptivitatea emotivă a spectatorilor şi modurile ei, natura afectelor care se desfăşoară pe scenă şi procesul creaţiei însăşi în motivele lui genetice" ca o psihologie a spectacolului. Ultima parte din proiect urma să se ocupe de "caracterul implicaţiilor sociale şi culturale specifice artei spectacolului". Amplul proiect – ce ar fi putut deveni una dintre cele mai importante lucrări de teorie a artei spectacolului din literatura mondială de specialitate – n-a putut fi împlinit şi ne-a rămas spre cercetare doar "Modalitatea estetică a teatrului" ca lucrare finită şi câteva sute de pagini de manuscris din "Modalitatea artistică" (publicate în volumul "Comentarii şi delimitări în teatru" apărut la Editura Eminescu în 1983). În lucrarea sa de doctorat, care nu e propriu-zis o carte de doctrină, ci mai curând una de polemică îşi precizează poziţia în duelul care abia începuse în epocă, între dramaturgie şi arta regiei. Ca autor dramatic ce era va susţine, evident, primatul textului, regizorului rămânându-i, după cum vom vedea mai departe, să pună "accentul de semnificaţie" şi să stabilească "ritmul structural". El va trata teatrul ca pe "arta întâmplării trăite dinaintea simţurilor unui spectator" şi va fi preocupat de "analiza structurală a spectacolului", stabilind raporturi pe care nici un teoretician nu le luase în seamă până atunci.

"Nu există", spune Camil Petrescu, un joc de teatru, realizat într-o reprezentaţie "dacă nu există şi un spectator în conştiinţa căruia să se configureze, într-o structură mai mult sau mai puţin completă, spectacolul". De aici, un important capitol de interes acordat, în "Modalitatea artistică", elementelor receptării şi precizarea poziţiei sale rezumată în ideea de "teatru, nu numai trăit, ci gândit". Analiza tuturor etape-

lor prin care a trecut regia de teatru până în zilele autorului, efectuată în "Modalitatea estetică", cu întemeierile teoretice despre arta spectacolului şi despre comunicarea în cadrul reprezentaţiei sunt, în bună măsură, valabile până astăzi dar, din păcate, a trebuit doar să amintim mai sus numai câteva dintre ele.

... a condus Teatrul Naţional din Bucureşti

În fotoliul directoral la Naţionalul bucureştean s-au aşezat – până în februarie 1939, când a fost numit Camil Petrescu – dramaturgi, oameni politici, scriitori, actori, funcţionari, dar nici unul dintre ei n-a încercat o restructurare a primei scene a ţării pornind de la temeiuri teoretice. Când şi-a asumat răspunderea de director, Camil Petrescu a lansat un program cu patru direcţii de urmat: un repertoriu cu texte importante din dramaturgia universală şi cu piese româneşti de valoare încredinţate unor regizori şi actori capabili să le pună în valoare şi un plan de educare a publicului care să ajungă a se comporta ca într-o "sală occidentală de concert" şi care "să-şi dea seama că teatrul este o instituţie şi că actorii de pe scenă au nevoie să fie ascultaţi în linişte, într-o atmosferă de *colaborare*". Al treilea deziderat se referea la crearea unei şcoli de regie, "misiune esenţială" a directoratului său. În acest scop va elabora "Instrucţiuni tehnice pentru studiul şi organizarea scenică a lucrărilor dramatice" iritante la culme pentru cei ce lucrau atunci în teatru, dar despre care, acum, dacă urmărim ce se întâmplă în ţări cu mişcare teatrală dezvoltată, putem spune că îşi păstrează valabilitatea. Pentru aceeaşi "şcoală de regie experimentală", mai elaborează o serie de "directive artistice şi tehnice" pe baza cărora să fie examinaţi toţi actorii trupei pentru a da o şansă de afirmare celor ce n-au avut şi pentru a înlătura balastul ce totdeauna a apărat instituţiile subvenţionate. Din păcate, directoratul său a durat numai până la finele lui 1939 din cauza unor schimbări politice din epocă, dar şi din cauza blocajului la reformă organizat de partea inertă a trupei. Cel de al patrulea punct din program privea gospodărirea teatrului atât din punct de vedere financiar (înlăturarea principiului birocratic de salarizare şi promovare în funcţie de vechime – valabil, din nefericire, până astăzi), cât şi în ceea ce priveşte repararea bătrânei clădiri, îmbunătăţirea sălilor de repetiţie ş.a.

Directoratul la Teatrul Naţional este de fapt primul moment de încercare a aplicării teoriei sale despre *regia concretă*, care "nu consideră textul ca un singur reprezentant al momentului de artă scenică. Deşi esenţa lui e călăuzitoare, are nevoie să fie întregit de totalitatea mijloacelor scenice". La deschiderea "Şcolii de regie experimentală" prin spectacole la Studioul Naţionalului, scria în program: "Tot ceea ce constituie substanţa culturii e datorită năzuinţei şi încercării. Tot ceea

ce a câştigat această cultură şi nu mai este obiect de studiu este iremediabil mort. Viaţa şi cultura înseamnă criză permanentă şi o instituţie superioară nu poate ocoli acest adevăr. De obicei «încercările» sunt făcute de trupe de sacrificiu, de elemente îndrăzneţe care caută regiuni noi, din spirit de bravură şi aventură intelectuală. Teatrul Naţional îşi ia asupra lui sarcina unui laborator experimental". Temeritatea sa în abordarea domeniilor noi, a mijloacelor noi era permanent controlată de inteligenţă şi luciditate (cum scria Constantin Noica despre el "i-a lipsit puţin de tot spre a fi un geniu"), de aceea precizează mai departe că experienţa intelectuală înseamnă "unificare continuă a semnificaţiilor", iar "anexarea de noi regiuni semnificative" constituie esenţa experimentului.

... a înfiinţat studiouri de regie experimentală

Dacă la Teatrul Naţional, din cauza timpului scurt ce l-a avut la dispoziţie, nu a reuşit să-şi aplice teoriile despre arta actorului şi a regiei, în cadrul unor seminarii de regie experimentală va face această încercare. Din februarie 1945 până în iunie 1946 a funcţionat cu întreruperi, sub conducerea lui Camil Petrescu, un asemenea "seminar" (în localul ziarului "Universul"), de fapt un curs destinat regizorilor, actorilor, dar şi publicului profan. Din notele rămase în arhiva scriitorului aflăm că s-au ţinut cursuri de istoria regiei dramatice, de psihologie şi artă dramatică (psihologia spectatorului, a actorului, a autorului dramatic ş.a.), apoi s-a lucrat spre lămurirea caracteristicilor regiei pe care-şi propunea să o impună: concretă (care afirmă "trăirea efectivă reflectată în conştiinţă, adevăr, gândire efectivă"), structurală (organizată după o lege interioară) şi substanţială (funcţională, după ierarhie, valoare, semnificaţie, ritm concret). Ce nega această regie? Lista este lungă şi cuprinde: "automatul, mecanicul, convenţionalul, calofilul, artificialul, academicul, imitaţia, verismul, vulgarul, cantitativul, improvizaţia, estetismul pur, stilizarea, ritmul automat dialectic". În 1957 scria în revista "Teatrul" despre intenţia sa, începând cu 1939, de-a forma o şcoală de regie românească, menită "să completeze concepţiile regizorale ale lui Stanislavski cu o vedere mai ştiinţifică despre actele reflexe şi cu o depăşire a compoziţiei şi atmosferei, o regie concretă şi cronologică pentru rolurile net intelectuale, de excepţional temperament şi de mare intensitate". În fapt, mai toţi eroii principali din dramele lui Camil Petrescu corespund unei asemenea definiri. Ce desprindem din întregul său demers teoretic şi practic, ca obligaţii în creaţia regizorală? Aceasta este opusă mecanismului; va cere, deci, o viziune interioară, capacitate de înţelegere şi amănunţire, o acaparare sufletească totală, o integrare într-o atmosferă şi un ritm străin şi pu-

terea de-a organiza o lume. În lumea aceasta, care depinde de forţa de creaţie a regizorului, dar şi a scenografului şi interpreţilor – în unitate de viziune – nu trebuie uitat detaliul caracteristic care "decide între artă şi grosolana imitaţie". El va respinge toate curentele, cerând "comportare lucidă, adecvată operei".

La studioul de la Teatrul Naţional şi la seminarele de regie experimentală, preocupările au mers spre formarea de actori, capabili să iasă din rutina şcolii de teatru obişnuite şi să corespundă astfel exigenţelor criticului şi teoreticianului care era Camil Petrescu. Cum actorii sunt singurii care au identificat ideea de artă cu cea de meserie, cum ei sunt cei care aduc textul la rampă, având contact direct cu publicul, cum ei poartă răspunderea concretă a succesului, aceştia se cade a fi dotaţi cu speciale calităţi şi a răspunde unor exigente cerinţe. Primul raport ce trebuie stabilit este dintre actor şi cultură, cel dintâi fiind mijloc, nu scop, "mijloc la îndemâna autorilor care ei creează opere durabile, cu valabilitate internaţională şi pentru toate timpurile". Dar marile creaţii actoriceşti (cum considera autorul a fi fost Constantin Nottara în "Apus de soare" sau Al. Demetriade în "Vlaicu Vodă") sunt cu adevărat "momente în devenirea culturii noastre", iar "actorii cu adevărat mari – unul la 50 de ani – sunt dintre geniile cele mai autentice ale unui popor. Şi pot trăi vieţi diverse şi toate mari". În momentul apropierii de un text, actorului i se cere aceeaşi concepţie despre artă şi viaţă ca şi autorului, neconcordanţa dintre aceştia duce la căderi şi neîmpliniri. "Un text genial are nevoie de interpreţi geniali, mai exact, cogeniali". Cum actorii geniali sunt puţini, interpretul obişnuit, în viziunea teoreticianului "regiei concrete" trebuie să împlinească un postulat artistic care sună astfel: "muncă, inteligenţă şi dragoste de adevăr mai presus de orice", apoi să aducă autenticul interpretării, adevăr psihologic şi viaţă interioară, dar şi o "tehnică interioară", toate obţinute prin intuiţie şi intensitate vitală. Personalitatea este cea care, şi în interpretare, ca în orice domeniu al artei poate ajunge la creaţie, poate înlătura poncifil, imitaţia, copia automată. Şi seminarul său de regie experimentală se baza pe descoperirea personalităţii, care, dotată cu capacitatea de "activitate spontană", poate da "viaţă în desfăşurare" actului de creaţie interpretativă, talentul fiind redus de Camil Petrescu doar la o anume îndemânare, oricum insuficientă artei.

... a pus în scenă piese

În spectacole propriu-zise nu şi-a putut aplica teoriile teatrale decât asupra textelor proprii pentru că, aşa cum se vede în "Addenda la Falsul tratat pentru uzul autorilor dramatici", după marea cădere (din cauza neînţelegerii textului şi intenţiilor autorului), pe care a cunoscut-o

drama sa "Mioara", cu o campanie dezlănţuită, de-a lungul a mai mult de un deceniu, autorul nu mai avea curajul să-şi încredinţeze textele altor regizori.

O primă încercare regizorală datează din 1928 la premiera absolută a comediei "Mitică Popescu", dar nu autorul a fost cel care a finalizat spectacolul, ci Ion Iancovescu, invitat de directorii companiei Romald Bulfinsky şi Mişu Fotino. Cel din urmă deţinea rolul titular şi-l va juca ani de zile, în teatrele unde a fost angajat şi pe care le-a condus. Cea dintâi montare pe care o va urmări până la capăt este la Teatrul Naţional din Bucureşti, la finele anului 1937, prin reluarea piesei "Suflete tari", la 15 ani de la premieră. De fapt, a semnat regia împreună cu Soare Z. Soare şi, ca în 1922, considera a-i fi lipsit interpretul rolului Andrei Pietraru şi cum spune mai sus, în acest volum ("Addenda"), "tot ce voise transcedental s-a volatilizat", ca şi suflul de nebunie şi piesa "a biruit ca o primară dramă socială la un nivel normal al teatrului românesc". Despre lucrul la spectacol povesteşte într-un interviu din ziarul "Timpul" (8 ianuarie 1938) socotind montarea ca fiind "operă de colaborare devotată", în care s-au păstrat liniile mari din vechea montare a lui Paul Gusty, doar că autorul se va ocupa de "jocul actorilor şi gradarea dramatică a piesei" şi Soare se va dovedi "acelaşi maestru incomparabil al detaliilor". Distribuţia a fost hotărâtă de autor şi a cuprins pe Marietta Anca (Ioana Boiu), Constantin Mitru (Andrei Pietraru), Ion Manolescu (Matei Boiu Dorcani) alături de Florin Scarlatescu (Culai), Kitty Gheorghiu, Dina Mihalcea, Mircea Balaban, Ion Ulmeni.

În timpul directoratului său la Naţionalul bucureştean (februarie-decembrie 1939) va colabora cu regizorii la munca de punere în scenă, în special la spectacolele cu "Scrisoarea pierdută" de Caragiale şi "Îngerul a vestit pe Maria" de Paul Claudel, muncă din care au rămas câteva însemnări în arhiva sa, dar nici o consemnare oficială, rămânând singura sa contribuţie la montarea unor texte ce nu-i aparţineau. În schimb, în 1943, Liviu Rebreanu îi propune (vezi "Addenda") să monteze el însuşi "Mioara" şi autorul îşi alege în distribuţie pe Stroe Atanasiu (Radu), Maria Botta (Mioara), Maria Voluntaru (Irina), Costache Antoniu, Mircea Balaban ş.a. Deşi interpretul rolului principal nu era un actor experimentat, deşi Maria Botta era o descoperire recentă, montarea a cunoscut un mare succes de public, după cum spun cronicile, dar cum din efemera artă a teatrului nu se păstrează decât impresii consemnate de persoane subiective ne este greu să ne dăm seama ce-a izbutit Camil Petrescu întru impunerea piesei sale după ce aproape două decenii aceasta fusese constant exemplu de eşec teatral şi subiect de anecdote.

Oricum, într-o scrisoare către directorul Teatrului Naţional, Liviu Rebreanu, cu câteva zile înainte de premieră, autorul scria: "Aşa cum

e, spectacolul e mai bun decât celelalte spectacole obişnuite ale teatrului bucureştean. Piesa e cunoscută bine de interpreţi şi, în linie generală, aranjată bine scenic. Fireşte, sunt insuficienţe mărunte care nu contează. *Totuşi, nu e un spectacol Camil Petrescu* (subl. autorului). E pe muchie de cuţit: sau o prăbuşire, sau un spectacol normal, acceptabil, cu unele lucruri foarte bune".

La 28 februarie 1944 ieşea la rampă piesa "Iată femeia pe care o iubesc" (titlu iniţial: "Anna-Bella") repetată sub îndrumarea autorului, timp de 2 luni (durată rarissimă pe atunci) şi s-a jucat doar o lună din cauza condiţiilor de război şi a bombardamentului american de la 4 aprilie, cel german din 23 august a distrus şi decorurile odată cu Teatrul Naţional. În rolurile principale distribuise doi actori cu experienţă: Elvira Godeanu şi Nicolae Băltăţeanu, dar situaţia generală a îngreunat mersul repetiţiilor. În arhiva Teatrului Naţional se păstrează câteva notaţii nervoase ale autorului-regizor cum ar fi cea din 19 februarie (o săptămână înainte de premieră) unde putem citi (spre a ne da seama ce întâmpina acel căutător de nuanţe şi detalii grăitoare): "Nu s-a pus decorul de reprezentaţie, nici n-a fost convocată figuraţia, sub motiv că maşiniştii au să descarce lemne în curtea teatrului. Atrag luarea aminte a interpreţilor că până azi, din cauza lipsurilor, nu avem nici o repetiţie de ansamblu..." Peste 4 zile: "Nu am izbutit să avem până azi nici o repetiţie întreagă...". În pofida tuturor obstacolelor, premiera are loc în ziua fixată şi spectacolul cunoaşte mare succes de public. Comedia "Mitică Popescu" a cunoscut totdeauna succesul. În Bucureşti, mai fusese jucată de Mişu Fotino la compania sa, după cum am văzut mai sus, dar în 1945, la 14 decembrie, are premiera pe scena Teatrului Naţional, după ce fusese trecută prin comitetul de lectură ca orice piesă nouă. Regia şi-o asumă tot Camil Petrescu şi în distribuţie vor figura: Maria Botta, Angela Teodorescu, Niki Atanasiu, Al. Ghiberion, Cezar Rovinţescu ş.a. Scenografia: Veturia Oancea. În afară de notaţiile din condica de repetiţii ce privesc desfăşurarea muncii zilnice (întârzieri, absenţe, neridicarea decorului etc.), în legătură cu această montare n-am găsit elemente revelatorii, dar cifra de 77 de reprezentaţii din decembrie până la finele stagiunii (impresionantă pentru acea dată) vorbeşte despre un succes deplin. Spectacolul va face un lung turneu prin ţară în vara lui 1946.

În 20 octombrie 1948, Camil Petrescu începe lectura dramei sale istorice "Bălcescu", în faţa directorului Teatrului Naţional (Zaharia Stancu), şi a unei părţi din distribuţia viitorului spectacol pe care intenţiona să-l regizeze. Şi într-adevăr, se apucă cu seriozitate şi minuţie de ridicarea piesei pe scenă având în rolurile principale pe Mihai Popescu (Bălcescu), Ion Finteşteanu (Ion Eliade Rădulescu), Tantzi Cocea (Ana Ipătescu), Titus Lapteş (Avram Iancu) ş.a. O iarnă grea, o epidemie de gripă, un decor cu turnantă făcut din vechituri, care se

rupea ades, tot felul de obligaţii obşteşti care-i răpeau interpreţii de la repetiţii, indisciplină în teatru ş.a. au făcut ca pregătirea spectacolului să se desfăşoare anevoie. Din însemnările rămase în arhiva scriitorului şi din notaţiile făcute în condica de repetiţii putem descoperi câteva elemente din traseul montării. De pildă, autorul-regizor a organizat "audiţii" pentru rolurile din ansamblu, convins fiind că "rolurile mici" trebuie şi ele să cunoască exact "caracterul funcţional" al replicilor lor şi să aibă "sensul structural al totalităţii", căci rolul oricât de mic e "în strictă corelaţie cu rolul cel mare". Înţelegem din însemnări că, după ce a schiţat întregul spectacolului, a început adâncirea fiecărui rol, fiecărui fragment. De abia după "pregătirea individuală a rolurilor poate fi vorba de organizarea ritmului şi de finisaj", pentru ca "jocul individual să fie orientat spre ansamblu". Peste toată această muncă de migală se adună neplăcerile: se rupe turnanta, actorii au ameţeli când ea merge, la repetiţia de lumină se strică transformatoarele electrice, decorurile terminate în atelier sunt cărate de maşinişti în spate prin viscol şi se deteriorează şi, brusc, se constată că spectacolul "nu este articulat" şi în 17 martie Sică Alexandrescu preia regia. Trebuie spus că autorul nu era deloc de acord cu ceea ce imprima noul regizor spectacolului, totuşi premiera va avea loc la 15 aprilie 1949 şi va fi un mare succes al piesei şi al interpretului principal, acel unic actor Mihai Popescu. Spectacolul s-a jucat doar o stagiune şi în arhiva autorului am găsit o scrisoare dramatică legată de încercarea din ianuarie 1953 de reluare sub îndrumarea scenică a lui Camil Petrescu ce dorea neapărat "anumite operaţii de cizelare, de centrarea vocii la actori şi, mai ales, de înzestrarea spectacolului cu ritmul potrivit, intens". Conflictul cu un "interpret de roluri exclusiv secundare", conflict ce nu a fost rezolvat de direcţie, a dus la întreruperea repetiţiilor. După dispariţia lui Mihai Popescu, în martie 1953, Camil Petrescu a mai vrut să reia spectacolul cu corecţiile regizorale pe care le credea necesare, însă, deşi a făcut multe audiţii, nu se putea hotărî cui să încredinţeze rolul principal, apoi, încolţit de boală, a renunţat.

Prin martie 1952, după cum am descoperit în corespondenţa emisă de scriitor, a supervizat montarea unui spectacol "Momente" de Caragiale la Teatrul Tineretului, în deschiderea căruia i se ceruse să scrie "un comentariu dramatic", ceea ce şi făcuse. Cum arăta însă spectacolul, ce cuprindea respectivul "comentariu", cât s-a jucat montarea, a regizat-o sau nu integral Camil Petrescu, sunt întrebări la care nu putem încă răspunde pentru că nici măcar nu ştim unde se află acum sau dacă mai există arhiva Teatrului Tineretului.

În "Addenda la Falsul tratat..." "dramaturgul inventaria piesele scrise până în 1946. Au mai urmat "Bălcescu", "Caragiale în vremea lui", şi "Roata norocului", în fapt, trei piese comandate de ierarhia de stat şi de partid. Rămâne ca istoria literară să păstreze din ele miezul de valoare sau să le condamne integral cum, în ultima vreme, se procedează mai mult fără discernământ decât cu. Aici ne interesează altceva, însă. Este vorba de destinul lui de dramaturg, autor a trei piese esenţiale pentru evoluţia culturii române, dar pe care nu le-a văzut niciodată pe scenă. Când nota spre sfârşitul vieţii că are 7 piese nejucate, le număra evident şi pe acestea alături de "Donna Diana", "Profesor dr. Omu vindecă de dragoste", "Roata norocului" şi "Caragiale...", dar spre deosebire de acestea din urmă care au slăbiciunile lor (când s-a pus totuşi acum două decenii, "Donna Diana" la Teatrul Naţional a cunoscut un succes de durată), cele trei din volumul de faţă sunt opere originale, ce-au sfărâmat tipare, după publicarea cărora scrisul dramatic românesc avea un termen insolit, cu care se compara. Dacă citim "Addenda", ne dăm seama că fiecare dintre ele a avut un destin de laborator aparte. "Jocul ielelor" este prima piesă a autorului, scrisă în 1916, cu variante prime în 1919, când trebuia să fie montată la compania Bulandra-Manolescu, lucrându-se la ea chiar imediat după, la sugestia unor critici literari (ca Mihail Dragomirescu) ce-l îndemnaseră să împartă piesa în 3 acte. Exigenţele pe care le avea în 1919 pare a nu le mai exersa şi în 1922 (de altfel şi în "Addenda" le regretă) când el repropune aceleiaşi companii textul cu rugămintea ca Tony Bulandra să interpreteze rolul lui Sineşti şi Lucia Sturdza Bulandra pe cel al Mariei. Punerea în scenă ar fi revenit conducătorilor trupei, autorul neputând lua parte la repetiţii din cauza infirmităţii sale (cum spune în scrisoarea de propunere). Deşi doamna Bulandra s-a arătat încântată, reiterând cereri de modificare, autorul n-a ajuns totuşi la nici un acord, iar piesa n-a mai avut premiera. Pe scena Naţionalului se jucau tot felul de încercări dramatice ale unor diletanţi, pe care istoria literaturii nu i-a păstrat, se jucau şi nenumărate traduceri de texte insipide; la companiile particulare (multe subvenţionate parţial de stat cu condiţia de-a monta dramaturgie românească) au fost aduse pe scenă impresionant de multe texte lipsite de valoare, în medie, anual, în Bucureşti, ajungeau pe scenă 20-25 de autori români. Or, din 1919 până în 1957, "Jocul ielelor" şi "Danton" nu şi-au găsit locul în repertoriul nici unui teatru.

"Danton" a fost un text considerat de autor ca finit. Deşi Camil Petrescu este cunoscut pentru obiceiul de-a adăuga zeci de pagini chiar

în a doua corectură tipografică, la drama istorică (scrisă în 1924-25, la îndemnul lui G. Storin, care părea şi actorul ideal pentru întruparea rolului titular) n-a mai adăugat nimic, ci doar o prefaţă lămuritoare la prima ediţie, citată de el însuşi în "Addenda". Piesa trebuia să se joace la compania soţilor Bulandra care îşi asociaseră la acea dată şi pe V. Maximilian şi pe Storin. Dar, din nou, conducătoarea trupei a renunţat. Când în stagiunea 1927-28 discuţiile au fost reluate, la un moment dat se vede obligat a adresa o scrisoare de retragere lui Storin. În ea citim: "Încredinţându-mi-se conducerea unei reviste de critică literară şi dramatică cu un ton mai accentuat în acest sens decât cronica de informaţie dramatică din ziarul "Argus", mi-e teamă că aş putea ajunge, faţă de elementele care compun trupa teatrului dumneavoastră, în situaţii pe care eu le-aş găsi normale, dar pe care domniile lor le-ar putea socoti delicate". Evident, criticul nu putea renunţa la exigenţele sale ce-ar fi putut supăra trupa. Şi piesa nu se joacă nici acolo, nici la Teatrul Naţional, unde fusese primită, în Comitetul de lectură, "cu elogii şi în unanimitate". Prin 1934, în primăvară, după ce se epuizaseră în câteva reprezentaţii, spectacolul cu piesa "Napoleon" de Benito Mussolini, Il Duce, pentru care se construiseră decoruri şi costume de o riguroasă exactitate istorică, Camil Petrescu adresează o cerere Directorului General al Teatrelor solicitând montarea lui "Danton" în cadrul scenografic de la "Napoleon" rămas acum fără utilizare. Drama sa mai fusese amânată în două rânduri, o dată considerată "revoluţionară", altă dată din "lipsă de fonduri disponibile" pentru o montare istorică. Prilejul părea foarte potrivit, dar, bineînţeles, nu s-a profitat de el, în vreme ce pe scena Naţionalului zburdau "Căpriţa" lui Petre Drăgoescu, "Găgăuţă" de Val Mugur, o comedie de Valeriu Mardare, o "Marie de Mangop" de Mircea Rădulescu, o "Generaţie de sacrificiu" de I. Valjan şi multe alte personaje şi texte sortite uitării. Când "Danton" a avut totuşi premiera absolută la 30 decembrie 1974, autorul dispăruse demult şi montarea de la Teatrul Naţional, datorată lui Horea Popescu (cu Mircea Albulescu în rolul titular), în vremuri comuniste fiind, era cu adevărat ultragiantă (deşi spectacolul nu era de proastă calitate), căci un text citit dinafara scenei amenda constant atitudinea şi cuvintele personajelor camilpetresciene.

Cu "Act veneţian" procesul de creaţie a fost, după spusa autorului, simplu: un singur act scris în 1919, apoi acesta devenit, în aprilie 1946, actul al doilea al unei piese în trei. Transformarea ar fi trebuit să atragă după sine şi schimbarea titlului, dar autorul nu a făcut-o, dând ideii de "act" un alt înţeles. Este ciudat cum nu s-a interesat atât de mulţi ani de o asemenea bijuterie dramaturgică. În vreme ce se lupta pentru "Mioara" şi o publica pe cheltuială proprie (cum a făcut şi cu "Suflete tari" sau "Mitică Popescu"), "Act veneţian" a apărut doar cu tiraj confidenţial, apoi pe scena Naţionalului într-o revistă ca "lever de

rideau" la "Cruciada copiilor" de Blaga (la 9 ianuarie 1931), apoi la "Evantaiul doamnei Windermere" de Wilde. Piesa fusese primită cu elogii de Comitetul de lectură din 12 decembrie 1930 şi încredinţată spre punere în scenă lui Ion Sahighian care-i distribuise pe A. Pop Marţian, Dida Solomc . Calimachi şi Al. Critico în cele trei roluri ale actului. Cronicarii vremii au primit bine "Act veneţian", autorul nu i-a mai acordat nici o atenţie până când în 1945 i s-a propus realizarea "ediţiei definitive" de Teatru la Editura Fundaţiilor Regale şi atunci lucrează intens şi aduce piesa la trei acte, tot în trei personaje. Totuşi în pofida ofertei generoase pe care ele o fac oricărui actor, nici acest text nu s-a montat decât peste decenii. Spectacolul în care, îndrăznim a crede, autorul nu a fost trădat, îl avea, în anii '60, pe George Constantin în rolul lui Pietro Gralla şi pe Eugenia Bădulescu în Alta, la Teatrul "Nottara" din Bucureşti.

Sigur că rapidul nostru tur de orizont printre interferările lui Camil Petrescu cu arta teatrului n-au putut surprinde decât câteva aspecte. Sigur că despre texte şi laboratorul lor lămuririle din "Addendă" aduc şi ele lumină. În aceste condiţii poate ar fi fost necesare câteva opinii ale criticilor literari şi dramatici despre "teatrul" său, dar cum nutrim convingerea că numai după lectura aprofundată a sistemului său filosofic "Doctrina substanţei" (publicat la finele anilor '80) poate fi cu adevărat analizată opera dramatică a lui Camil Petrescu şi aşa ceva nu s-a făcut încă, nu am vrut să cităm din anterioare analize. Rămâne noilor generaţii de filologi sau teatrologi datoria de a privi dintr-un unghi nou o creaţie ce rămâne încă punct de referinţă în curgerea culturii noastre.

FLORICA ICHIM

TABEL CRONOLOGIC

1894 – *9/22 aprilie.* Se naşte, la spitalul Filantropia din Bucureşti, Camil Petrescu, fiu al Anei Keller Petrescu şi al soţului acesteia (funcţionar sau ofiţer, după alte versiuni), care nu apare niciodată în viaţa sau biografia scriitorului. Este încredinţat, încă din maternitate, unei doici din mahalaua Oborului (care va creşte şi alţi copii fără părinţi) ce-l va îngriji, îndeosebi, până la vârsta liceală. Nu-şi va cunoaşte părinţii, mai ales că soţul doicii sale, Tudor Popescu, îi va înmâna abia în 1944, când scriitorul împlineşte 50 de ani, câteva scrisori primite de doică de la mama sa în vara anului 1894, dată după care nu s-a mai ştiut nimic despre aceasta.
24 aprilie/7 mai. Este botezat la Biserica Oboru Nou din Bucureşti.

1894-1905 – Copilăria şi şcoala primară în Cartierul Obor, la şcoală fiind coleg cu marea actriţă Aura Buzescu.

1906-1913 – Cu sprijinul inspectorului de poliţie Episcopescu (în casa căruia doica Maria era angajată cu ziua la curăţenie şi venea însoţită de Camil) devine bursier la Liceul "Sf. Sava" (1906-1909), apoi la "secţia reală" a Liceului "Gh. Lazăr". Aici va înfiinţa un cenaclu literar intitulat "*Cercul nostru*" împreună cu alţi colegi de clasă printre care Constantin Ionescu ce va relata într-un volum ce-şi va mai aminti din tinereţea scriitorului, din păcate, cu multe inadvertenţe care au pătruns însă în biografiile ulterioare.

1912 – *3 noiembrie.* Este premiat (premiul II = 15 lei) la un concurs pentru elevi, iniţiat de revista *Flacăra* (director: Constantin Banu) pentru răspunsurile la întrebările: 1) care este idealul vostru; 2) care este scriitorul român în viaţă pe care îl preferaţi şi pentru ce?

1913 – *30 aprilie.* Primul său articol apare în *Rampa* ("Teatrul Comedia") condusă de Al. Davila şi N. D. Cocea.
15 iunie. Absolvă Liceul "Gh. Lazăr" cu media 7,40.

11 noiembrie-iulie 1916. Urmează cursurile Facultăţii de Filosofie şi Litere din Bucureşti, avându-i ca profesori, printre alţii, pe C. Rădulescu-Motru, P. P. Negulescu, I. Rădulescu-Pogoneanu.

P. P. Negulescu, după spusele lui Tudor Vianu, "observase pe auditorul lui din primele bănci. După citirea fiecărei lucrări semineriale, Negulescu întreba: «Ce părere are dl. Camil Petrescu?» Dl. Camil Petrescu avea întotdeauna o părere neaşteptată, foarte originală, debitată cu precipitarea minţii lui rapide".

1914 – *31 ianuarie-23 februarie.* Publică trei articole în *Facla* (director: N. D. Cocea) sub pseudonimul Raul D.

iunie. I s-a conferit, pe bază de examen, bursa de studii Hillel, care va înceta la 23 martie 1919.

vara. Împreună cu un grup de studenţi şi cântăreţi români luptă pentru înfiinţarea Operei Române, al cărei program l-a întocmit, el însuşi, la acea dată. Izbânda lor se va materializa cu premiera spectacolului *Tosca* de Puccini la 14 noiembrie.

1915 – *7 iunie.* Începe să colaboreze la *Cronica* (director: Tudor Arghezi şi Gala Galaction) semnând: R., Radical, K. Mill până în iunie 1916.

1915-1916. Paralel cu Facultatea, înscris ca plutonier TR în regimentul 6 Mihai Viteazul, absolvă Şcoala de Ofiţeri cu gradul de sublocotenent.

1916 – *22 aprilie.* Publică versuri în *Capitala* (director: Ion Th. Florescu): *Sonet* şi apoi, în 13 mai, *Strofe de seară.*

mai. Scrie prima variantă la piesa *Jocul ielelor* ("într-o săptămână, lucrând însetat zi şi noapte, am scris, într-o cameră mobilată de pe lângă Arsenal, prima versiune din *Jocul ielelor* care trebuia să fie drama imperativului violent şi categoric al «dreptăţii sociale»").

iunie. A doua variantă la *Jocul ielelor* ("cu ea m-am încâlcit în jocul inextricabil al antinomiilor în aşa măsură că, întocmai ca şi eroul meu, n-am mai putut să mă desprind pentru tot restul vieţii de «jocul ideilor», întrevăzute în sferele albastre ale conştiinţei pure, care mi-a apărut încă de atunci ca «jocul ielelor»").

1 august. Este concentrat, apoi pe 16 august mobilizat în regimentul 22 infanterie ca sublocotenent, cu care va participa la luptele de pe linia Predeal-Braşov. Rănit, în septembrie, la Târgovişte. Reîntors pe front cu regimentul 41D (divizia specială de rezistenţă) la Răcoasa, apoi, între 16 martie-24 iulie 1917 cu regimentul 16 infanterie – Suceava, luptă la Caşin şi Oituz.

1917 – *24 iulie.* Cade prizonier în mâna nemţilor după lupta decimatoare de la Cota 789 – Dealul Ungureanu şi ajunge în captivitate în lagărul de la Sopronyek (Ungaria).

1 august – conform ordinului de zi nr. 560 al Registrului Regimentului 16 infanterie, figurează pe lista ofiţerilor morţi în luptele de la sfârşitul lunii iulie.

1918 – *10 aprilie.* Eliberat din prizonierat are mari dificultăţi pentru anularea actului de deces. ("Tânărul firav s-a întors din război, adâncit în judecata lui despre oameni, dar la trup nu tot aşa cum plecase").

29 iulie. Colaborează cu regularitate (probabil, chiar ca angajat) la revista *Scena* (director: A. de Herz), până la 11 noiembrie 1918, semnând R.

20 decembrie. Se publică în numărul 5-6 din *Letopiseţi* (director: Dragoş Protopopescu-Bledea) o scenă din *Jocul ielelor* şi prima analiză a textului semnată de Henri Gad.

1919 – *16/29 martie.* Îşi ia licenţa în filosofie în faţa unei comisii formate din C. Rădulescu-Motru, P. P. Negulescu şi I. Rădulescu-Pogoneanu cu lucrările: *Figurile şi logistica – valoarea şi funcţiunea lor* (subiect de *logică*) şi *O indicare sumară a originilor filosofiei lui Kant* (subiect din *Istoria şi enciclopedia filosofiei*) ambele notate cu bilă albă, ca şi examenele orale, acordându-i-se titlul *Magna cum laudae.*

1 ianuarie-1 mai. Profesor suplinitor la catedra de limba română la Liceul "Gh. Lazăr". În aceeaşi perioadă scrie *Act venețian* (prima variantă într-un act). Nu văzuse Veneţia aşa că... "am făcut stăruitoare sforţări de imaginaţie studiind cu îndârjire reproduceri din Canaletto şi pictorii veneţieni, redactând apoi actul tot în trei zile, în vreo două nopţi".

Jocul ielelor intră în repetiţii la Teatrul Regina Maria al companiei Bulandra-Manolescu, dar nu se ajunge la premieră decât în 1965. "Refuzând să modific, la cererea autoritară a doamnei Bulandra, unele replici (trei, patru), după ce scrisesem atâtea versiuni, am preferat să retrag piesa cu vreo zece zile înainte de premieră (...). Am trimis o scrisoare dârză şi dezolată direcţiei şi am plecat la Timişoara".

17 mai. Redactor şef la *Banatul*, care devenise *Banatul românesc*, ziar din Lugoj, apoi din Timişoara (director: Avram Imbroane) până în 19 martie 1920 când demisionează, nefiind de acord cu politica dusă de directorul publicaţiei. Tot în mai 1919, devine profesor de limba română la un liceu cu profil real. În *Banatul românesc* semnează cu nume propriu, dar şi cu pseudonimele Grămătic, Milu & Can, Arcadius, Ciaslov, iar multe articole apar nesemnate.

7 iunie. Publică versuri *(Melopee, Alchimie, Stanţe)* în *Sburătorul.*

11, 12 şi 18 iulie. Apare în foileton în *Banatul românesc* (nr. 38, 39, 41) proza *O recunoaştere ofensivă*, ce va constitui, mai

târziu, materia capitolului *Post înaintat la Cohalm* din *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război.*

1920 – *22 ianuarie-19 iunie.* Editează la Timişoara revista *Limba română* ("ridendo castigat... gramatica" era intenţia directorului), "foaie pentru limbă, artă şi literatură" din care au apărut 13 numere, întâi bisăptămânal, apoi săptămânal, rărite până la dispariţie din lipsa mijloacelor materiale.

16 mai-17 aprilie 1921. Înfiinţează şi conduce, la Timişoara, ziarul *Ţara,* "organ popular independent", de fapt, singurul ziar politic pe care l-a condus. A apărut în două serii (16 mai-15 iunie 1920 şi 2 decembrie 1920-17 aprilie 1921) pentru că, nefiind susţinut de nici un partid, a întâmpinat mari dificultăţi materiale. Scriind majoritatea articolelor, a folosit şi pseudonime ca: Grămătic, Rep., Cronicar, Ciclop ş.a. În afară de dificultăţile materiale, directorul publicaţiei a mai avut de întâmpinat rigorile unei cenzuri foarte dure ce a făcut ca unele numere să apară complet mutilate. În suplimentul literar al ziarului intitulat "Teatru de propagandă" apare textul lui C. P. *Moş Ion Roată şi Banatul,* pe care nu l-a reluat în nici un volum şi n-a mai fost publicat, dar care rezida din interesul deosebit al ziarului pentru starea materială şi intelectuală a ţărănimii. Din articolele sale de impresii despre satele bănăţene (publicate în *Banatul românesc* şi *Ţara*) a intenţionat publicarea unui volum *(Proiect nerealizat).* În mai 1920, cercul Oraviţa îi propune să candideze pentru un loc în Parlament.

iunie. Călătorie la Viena pentru tratament sau operaţie spre a-şi recâştiga auzul pierdut în timpul războiului, infirmitate ce-i va marca existenţa.

30 octombrie. Îi apar în *Sburătorul* (director: Eugen Lovinescu) versuri din *Ciclul morţii* (în nr. 25 anul II), continuate în nr. 26, 27, 28, 32 şi 39 până în 5 februarie 1921. Odată cu primele versuri apare şi articolul lui Tudor Vianu. Un scriitor nou din care o propoziţiune, mărturiseşte C. P., l-ar fi urmărit toată viaţa. Vianu scria: "Natura inspiraţiei sale mi se pare a fi făcută din luciditate şi febră".

noiembrie-decembrie. Porneşte lupta pentru înfiinţarea unui sindicat al ziariştilor bănăţeni (la acea dată numai în Timişoara erau 12 ziare şi săptămânale) *(Proiect nerealizat).*

17 decembrie. Ia cuvântul la Marea adunare populară organizată pentru "recâştigarea Banatului trecător pierdut" în urma tratatelor semnate la sfârşitul războiului ("Bănăţeni de peste linia demarcaţională! Nu disperaţi! Fraţii voştri şi-au dat cuvântul că nu vor dezarma până când nedreptatea ce vi s-a făcut nu va fi reparată!").

1921 – *30 martie*. Își anunță în *Țara* hotărârea de a candida ca independent pentru mandatul de deputat în cercul Oravița și pornește campania electorală. A luptat fără sprijin și a fost atacat fără menajamente, chiar de cei din opoziție. A eșuat ("Deziluzia a fost pentru mine totală. De atunci am renunțat la politică").
august-decembrie. Scrie o variantă definitivă pentru Teatrul Național în piesa *Suflete tari* a cărei primă versiune data de doi ani.

1922 – *4 ianuarie*. În *Sburătorul literar* încep să apară versurile din ciclul *Luminiș pentru Kiksikem* (nr. 19, 20, 21 din 1922).
8 ianuarie. Îi apare primul articol politic din *Revista Vremii* (director: G.Gafencu și S. Șerbescu) unde va semna și rubrici de "revista revistelor", "note și comentarii", articole culturale și altele de-a lungul anilor 1922, 1923, 1924 în calitate de redactor. Aici pornește una din primele sale mari polemici (cu revista *Viața românească*).
23 mai. Are loc la Teatrul Național din București premiera piesei *Suflete tari* introdusă în repertoriu de comitetul de lectură format din Victor Eftimiu, Mihai Dragomirescu (care întocmise referatul de susținere), Caton Theodorian și C. I. Nottara. În regia lui Paul Gusty au fost în distribuție: Maria Filloti, Gh. Ciprian, R. Bulfinsky ș.a.
iunie. Primește "Premiul Teatrului Național" (instituit de Al. Mavrodi).
3 iunie. Colaborează (sporadic) la *Contemporanul* (director: Ion Vinea), până în 1923, cu articole, apoi, în octombrie 1926, cu versuri (*Parabolă completă*).
15 septembrie. Colaborează din nou la *Rampa* (acum condusă de M. Faust Mohr, apoi de Scarlet Froda), cu articole evident despre teatru. Îi mai întâlnim semnătura în anii 1924-25, 1928, 1931 ș.a.

1923 – Îi apare volumul *Versuri. Ideea. Ciclul morții* la Editura "Cultura Națională".
8 aprilie. Apare piesa *Act venețian* în suplimentul literar al ziarului *Spre ziuă*.
septembrie-decembrie. Ține prelegeri teoretice despre teatru la "Cursul de artă dramatică" al actorului Al. Mihalescu.
18 octombrie. Începe colaborarea la *România* (organ al partidului Național Român) cu articole politice, culturale semnate și cu pseudonime ca Andrei Pietraru, A. P. ș.a. (până la finele anului).
15 decembrie. Începe activitatea consecventă (o întrerupe doar când editează reviste proprii) de cronicar dramatic la cotidianul economic *Argus* pe care o continuă decenii întregi.

Colaborează şi la *Adevărul* (director: Constantin Graur). Apar doar câteva articole, căci scriitorul nu "ţinea socoteală de linia ziarului", în schimb, directorul vroia să-l sprijine financiar. La *Adevărul literar şi artistic* va publica (sporadic) în anii '30.

1924 – *5 ianuarie-15 martie.* Editează şi conduce *Săptămâna muncii intelectuale şi artistice* ce îşi propunea stabilirea caracteristicilor muncitorului intelectual, delimitarea creaţiei sale, precum şi organizarea muncitorilor intelectuaţi într-o confederaţie. Sediul: modesta cameră de hotel a scriitorului în str. Regală nr. 4. Au apărut 11 numere a 4 sau 6 pagini. Directorul ei o caracteriza peste ani: "O foaie cu înfăţişare şi aspect orgolios". Va încerca în repetate rânduri reluarea revistei.

12 iulie. Începe colaborarea aproape număr de număr la seria a doua a revistei *Cuvântul liber* (director: E. Filloti), până la dispariţia revistei (ianuarie 1926).

Traduce *Femeile savante* de Molière.

1924-1925 – Lucrează la piesa *Danton*, ce va avea premiera la 17 ani de la moartea autorului (Teatrul Naţional – 30 decembrie 1974 în regia lui Horea Popescu).

1925 – *19 aprilie.* Începe să colaboreze cu un articol despre Eminescu (nr. 23 an 1) la *Mişcarea literară* (director: Liviu Rebreanu), revistă în care publică şi fragmente din *Suflete tari.*

mai. Apare tipărită piesa *Suflete tari* la Editura "Casa Şcoalelor".

1925-1927 – Colaborează la *Universul literar*, condus la acea dată de Perpessicius.

19 decembrie-23 decembrie 1926. Editează şi conduce *Cetatea literară* din care au apărut 12 numere format tabloid (ultimul dublu conţinând *Falsul tratat pentru uzul autorilor dramatici*). Printre colaboratori s-au numărat: Tudor Arghezi, Ion Barbu, Hortensia Papadat-Bengescu, Liviu Rebreanu ş.a. Directorul revistei publică "Scrisorile doamnei T", care va deveni personaj şi capitol în *Patul lui Procust* sub titlul *În loc de ora ceaiului.* Cititorii revistei printre care şi Eugen Lovinescu salută apariţia unei noi scriitoare (!) Tot în *Cetatea liberară*, C. P. tipăreşte din poeziile ce vor fi incluse în volumul *Transcendentalia.*

iarna 1925-1926. Citeşte în cercul *Sburătorul*, iniţiat şi condus de Eugen Lovinescu, piesa *Danton* (în 5 şedinţe).

Scrie piesa *Mioara* al cărei insucces la premieră îl va urmări toată viaţa.

1926 – *ianuarie.* Începe să scrie comedia *Mitică Popescu.*

februarie-iunie. Lansează memorii la ministerele muncii, instrucţiunii, de externe ş.a. pentru înfiinţarea la ambasadele noastre din capitalele culturale ale lumii, a unui post de "informator cultural" care să facă, pe de o parte, cunoscută cultura română,

pe de altă parte să informeze în ţară despre legile şi realizările legate de cultura din ţările respective şi bineînţeles să stabilească relaţii şi schimburi culturale.

iulie. Ministerul Muncii, Cooperaţiunii şi Asigurărilor sociale îl numeşte în funcţia neretribuită de "referent al muncii intelectuale" la Paris.

20 octombrie. Îşi ia în primire postul la Paris, dar după zece zile, aflând că *Mioara*, brusc, se apropie de premieră doar cu câteva repetiţii, se întoarce în ţară.

8 noiembrie. Are loc, la Teatrul Naţional din Bucureşti, premiera piesei *Mioara*, premieră pe care autorul nu reuşeşte să o amâne (considerând imperios necesare câteva repetiţii corectoare), în regia lui Soare Z. Soare cu George Vraca şi Tantzi Bogdan în rolurile principale. Spectacolul declanşează cel mai puternic, conjugat şi de lungă durată atac de presă din acei ani, orchestrat de Pamfil Şeicaru ("fascist cu obrazul negru şi bale gălbui" după opinia lui C. P.), atac şi campanie ce vor fi reluate şi în deceniile următoare. Dramaturgul răspunde doar pentru cei 100 de cititori ai *Cetăţii literare* prin *Fals tratat pentru uzul autorilor dramatici*, dar peste 20 de ani va măsura efectul campaniei: "A izbutit să facă din mine un autor dramatic ridicul pentru aproape 15 ani..." Oricum, presa a obligat direcţia să oprească spectacolul după şapte reprezentaţii, deşi publicul venea.

1926-1927 – Funcţionează ca "inspector pentru cinema" la Bucureşti din partea Direcţiei cinematografelor comunale – Timişoara, adică refera ce filme să fie aduse pe ecranele bănăţene.

1927 – *13 ianuarie.* Începe să noteze cu mare regularitate, "zigzagurile îndoielilor cotidiene" până în 17 septembrie 1940, de la un moment dat, în paralel, cu un "jurnal medical" (încă inedit) pe care îl va ţine însă zilnic până în preziua morţii. Însemnările începute în 1927 vor deveni volum în îngrijirea lui Mircea Zaciu sub titlul *Note zilnice* (1927-1940) (Editura Cartea Românească, 1975), după ce, în prealabil, apăruseră fragmente în revista *Viaţa românească* în 1957 şi 1958 şi în *Tribuna* 1974.

20 ianuarie. Începe colaborarea la *Viaţa literară* (director: G. Murnu şi apoi I.Valerian).

februarie. Marchează începutul zbuciumului său pentru continuarea *Cetăţii literare.* Reuşeşte în cursul anului să adune primul număr care cuprindea *Substanţialismul* (nucleul lucrării sale filosofice de mai târziu), ce a fost publicat abia în 1965 în revista *Familia* (nr. 1-2), alături de articole, eseuri, versuri semnate de Ion Vinea, Mihail Sebastian, Felix Aderca, I. Igiroşanu ş.a. Încercările continuă ani de zile, dar mijloacele materiale lipsesc cu desăvârşire.

25 noiembrie. Îşi asumă conducerea *Universului literar* până la data de 13 februarie 1929 când îi este primită demisia. El concepe revista ca pe o suită de numere omagiale închinate personalităţilor într-o *Galerie a sufletului românesc* începută în 25 decembrie 1927 şi cuprinzând nume ca: Nicolae Titulescu, George Enescu, G. Ţiţeica, Gh. Marinescu, Alecsandri, Coşbuc, Eliade Rădulescu, Brâncuşi, N. Paulian, Elvira Popescu, C. I. Nottara ş.a.

1928 – *4 ianuarie.* Deschide rubrica zilnică intitulată *Tăbliţe* în *Universul*, pe care o ţine până în 30 august 1928. Părăseşte cele două redacţii "înspăimântat de prostia lui Şt. B. ca un negru de piatră de care se loveşte".

8 ianuarie. Se declanşează o nouă campanie de presă împotriva lui C. P., de această dată susţinută de Cezar Petrescu.

martie. Are loc premiera piesei *Mitică Popescu* la compania "Bulfinski-Fotino" (în sala Teatrului Mic din Piaţa Palatului). La început C. P. se ocupă de regie, apoi va interveni Ion Iancovescu. În rolul principal: Mişu Fotino.

1929 – *februarie.* Apare, în *Caietele Cetăţii literare*, piesa *Mitică Popescu* (pe banii avansaţi de autor tipografiei pentru proiectata revistă).

9 mai. Începe colaborarea la pagina literară a revistei *Vremea* (director: Vladimir Al. Donescu), continuând-o şi în deceniul următor, sporadic.

august. Apar, în *Caietele Cetăţii literare*, piesele *Mioara* şi *Act veneţian*, completate de *Precizări şi extrase*, o continuare la *Falsul tratat...* (Tipărirea s-a făcut tot pe banii autorului "cu trudă sângeroasă").

24 noiembrie. Porneşte rubrica zilnică *Între oglinzi paralele* la cotidianul *Omul liber* (director: Ion Th. Florescu), în care mai publică şi cronici teatrale, literare, gastronomice, editoriale şi articole politice şi în cursul anului 1930.

noiembrie. Apare traducerea italiană semnată de Silvestri Giorgi, a piesei *Suflete tari* sub titlul *La pazzia di Andrei Pietraru* ("La nuova Italia" Editrice, Venezia-Perugia). Prefaţa este semnată de Claudiu Isopescu.

Devine membru în PEN – Clubul Român.

1930 – *19 februarie.* Intră în posesia a 5 jugăre de pământ (împroprietărit ca invalid de război încă din octombrie 1929) în comuna Bulgăraş, regiunea agricolă Sânnicolaul Mare, judeţul Timiş-Torontal. Dar tardiva împroprietărire a atras după sine doar impozite, procese, şicane ş.a.m.d.

martie-octombrie. Scrie romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, la care va adăuga zeci de pagini, chiar în

ultimele corecturi. Fragmente din roman vor apărea începând din luna iulie până în preziua apariţiei în revistele *Tiparniţa literară* (directori: Camil Baltazar şi Petru Comarnescu), *Facla* (director: Ion Vinea) şi *Excelsior* (director: Bogdan Varvara).

4 septembrie. Publică foileton în *Vremea*, piesa *Danton* (în numerele 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 138, 141, 143, 145, 147, 149, 155) până la 18 decembrie (fără final, care va apărea abia în volum).

30 septembrie. Este declarat, în sfârşit, la 12 ani de la încheierea conflagraţiei mondiale, "invalid de război definitiv" şi i se dau toate drepturile ce decurg din Legea I.O.V.

8 noiembrie. Apare, în 2 volume, romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, la Editura "Cultura Naţională". Au scris despre carte Camil Baltazar (*Tiparniţa literară*), Şerban Cioculescu (*Adevărul*), Perpessicius *(Cuvântul)*, Andrei Tudor (*Facla*), Eugen Ionescu *(Fapta* şi *România literară*), Pompiliu Constantinescu *(Vremea)*, Lucian Boz (*Rampa*), Al. Băduţă (*Gândirea*), Mihail Sebastian (*Cuvântul*), Al. Tzigara-Samurcaş (*Convorbiri literare*), Emil Iulian (*Rampa*) ş.a.

1930-1931 – în stagiunea respectivă este pusă în scenă la Teatrul Naţional din Chişinău, în regia lui Mittu G. Dimitriu, piesa *Suflete tari* cu Dimitrie Hagiac şi Tanţi Brătăşanu în rolurile principale.

1931 – *9 ianuarie*. Are loc la Teatrul Naţional din Bucureşti premiera piesei *Act veneţian* (varianta într-un act) alături de *Cruciada copiilor* de Blaga. Pusă în scenă de Ion Şahighian, i-a avut ca interpreţi pe Dida Solomon-Calimachi, A. Pop-Marţian şi Al. Critico. S-a jucat de 16 ori.

ianuarie. Apare ediţia a II-a la *Ultima noapte de dragoste...*

22 ianuarie. Începe colaborarea la revista *Muzică şi teatru* (director: Em. Ciomac) şi o continuă tot cursul anului.

martie. Apare piesa *Danton* în *Biblioteca teatrului românesc contimporan* la Editura "Vremea". Se montează la Cluj *Mitică Popescu*.

martie. Apare volumul *Transcendentalia* – şapte poeme la editura "Cultura Naţională".

28 iunie. Scrie în caietul de "note zilnice" ("un registru al clipelor când gândul sinuciderii mi-a părut absolut de neînlăturat") câteva rânduri care ne dau dimensiunea dramei sale: "Surzenia m-a epuizat, m-a intoxicat, m-a neurastenizat (...). Sunt exclus de la toate posibilităţile vieţii. Ca să merg pe stradă trebuie să cheltuiesc un capital de energie şi atenţie cu care alţii pot ceti un volum. Aici unde totul se aranjează «în şoaptă», eu rămân vecinic absent. Nu pot cere nici o slujbă publică. Nu pot trăi din

scrisul meu: piesele nu mi se joacă, romanul nu mi-a adus mai mult decât aduce atâta scris unui copist. Din ziaristică nu pot trăi. Şi atunci e necesar să trăiesc?".

toamna. Apare volumul II al *Memoriilor* lui Eugen Lovinescu cuprinzând acel portret ce a declanşat reacţia lui C. P. la dimensiunile unui volum. Lovinescu scria: "... ar fi timpul ca omuleţul acesta pripit, iritat, pururi grăbit, cu privirea în jos ca şi cum ar căuta ceva pierdut, cu podul palmei aprins, incendiat de febre, plin de talent, dar şi de fatuitate, să se oprească din cursa lui frenetică, pentru a se regăsi pe sine şi liniştea, fără de care nimeni nu se poate realiza desăvârşit".

1932 – *20 februarie.* Colaborează la nr. 1 al *României literare* (director: Liviu Rebreanu) cu articole, dar, mai ales, publică în nr. 9, 11, 12, 14, 17, 18/1932, aproape integral textul viitorului volum polemic *Eugen Lovinescu subt zodia seninătăţii imperturbabile*, scris în lunile anterioare.

10 aprilie. Începe să scrie, număr de număr, la ziarul *Ţara noastră* articole politice, culturale şi sportive (acestea din urmă semnate N. Grămătic) până în 21 iunie, momentul declanşării campaniei electorale a lui Octavian Goga, conducătorul de fapt al publicaţiei.

septembrie. Începe lucrul la teza de doctorat, întrerupt ades şi pe lungi perioade.

Scrie scenariul de film *Divorţul doamnei Dudu.*

Scrie romanul *Patul lui Procust* sporit cu zeci de pagini la fiecare corectură, dar început, după mărturia autorului, în 1926. Scriitorul susţinea că are nevoie de 7 corecturi pentru: 1) adăugarea episoadelor menite să fixeze caracterele; 2) adăugarea momentelor de interpretare psihologică; 3) introducerea elementelor care caracterizează atmosfera; 4) urmărirea tranziţiilor; 5) lucrul asupra frazelor şi nuanţelor plus două corecturi normale. Scriitorul îl considera "un roman substanţial, în sensul unei reconstituiri prin recunoaştere".

1933 – *februarie.* Apare romanul *Patul lui Procust*, la Editura "Naţionala-Ciornei" în două volume. Au scris despre carte: Şerban Cioculescu (*Adevărul*), Al. Robot (*Rampa*), Petru Comarnescu (*România literară*), Mihail Sebastian (*Cuvântul* şi *România literară*), Petre Pandrea (*Stânga*), C. Panaitescu, Camil Baltazar şi V. Cristian (*Facla*), Adrian Maniu (*Universul*), Liviu Rebreanu şi Octavian Şuluţiu (*România literară*), Perpessicius (*Cuvântul*), Pompiliu Constantinescu (*Vremea*), Emil Gulian (*Azi*).

1933-1936. Studiază fenomenologia "cu monoideismul unui student la politehnică".

martie. Publică în *Viaţa românească* (anul XXV, nr. 3), articolul *Românii e deştepţi*, titlu pe care ulterior a vrut să-l dea unui eseu (anunţat ades în presă, în anii următori), dar din care nu s-au păstrat decât câteva pagini răzleţe ca şi din romanul *Atomul*, la care lucra în aceeaşi perioadă.

martie. I se tipăreşte la Editura "Cartea Românească" volumul *Rapid-Constantinopol-Bioram*, subintitulat "Simplu itinerar pentru uzul bucureştenilor" şi care iniţial (chiar la primele exemplare) s-a numit *Taina cipreşilor*. Este rodul unei călătorii la Istanbul.

12 aprilie. Începe colaborarea la *Munca literară (şi artistică)* (director: N. N. Şerbănescu şi Ioan Georgescu), revistă în care îi vom întâlni numele şi în viitorii doi ani.

mai. Apare volumul *Eugen Lovinescu – subt zodia seninătăţii imperturbabile* în Caietele Cetăţii literare (deci susţinut material de autor, pentru că Editura Bucovina cu care-l contractase s-a speriat de caracterul polemic al cărţii).

27 mai-3 iunie. Editează şi conduce *Foot-ball naţional* (seria I), ce ar fi trebuit să apară bisăptămânal, după amiaza. Semnează: Grămătic. Nu s-au păstrat în biblioteci decât două numere. S-ar părea că au apărut mai multe.

decembrie. Apare ediţia a II-a a romanului *Patul lui Procust*, de această dată într-un singur volum, dar sporită cu 30 de pagini (tot la Editura Naţionala Ciornei).

1934 – *ianuarie.* Începe să lucreze la *Revista Fundaţiilor Regale*, întâi ca redactor apoi conducând-o efectiv din luna mai (la moartea lui Paul Zarifopol) alături de Radu Cioculescu până în aprilie 1941, când conducerea este preluată de D. Caracostea. Din iunie 1945 devine redactor şef până la ultimul număr (decembrie 1947) când, după abdicarea regelui Mihai I, revista dispare. De-a lungul acestor ani scriitorul publică în RFR literatură, comentarii, eseuri, note etc.

4 februarie. Este primit în Sindicatul ziariştilor profesionişti din Bucureşti.

20 martie. Începe colaborarea regulată cu cotidianul *Gazeta*, publicând editoriale şi articole sub nume propriu şi cronici sportive, semnate N. Grămătic, timp de aproape 2 ani.

iunie. Apare în editura "Vremea" volumul polemic al lui Eugen Ionescu *Nu* în care sunt contestaţi vehement Tudor Arghezi, Ion Barbu şi Camil Petrescu. Capitolul destinat acestuia din urmă are în centru negarea romanului *Patul lui Procust*, dar şi a lui C. P. ca om. În aceeaşi lună, din dispoziţia Ministerului de Instrucţie, romanele lui C. P. sunt interzise de la lectură elevilor.

decembrie. Este numit în Consiliul de direcţie al Teatrului Naţional, în al cărui Comitet de lectură era deja.
1934-1936. Studiază şi scrie pentru lucrarea de doctorat în paralel cu cercetarea filosofică.

1935 – *27 martie.* Conferenţiază despre Proust, în cadrul ciclului "scriitori reprezentativi în literatura universală" organizat de Institutul de istorie literară. Se pare că aula Academiei Comerciale a fost arhiplină şi, după cum nota presa, conferinţa a fost "aplaudată călduros". Textul va sta la baza articolelor despre Proust, publicate în RFR şi apoi în volumul *Teze şi antiteze.*
iulie. Apare în editura "Adevărul" volumul intitulat *Nuvele inedite,* în care, alături de Sadoveanu, Rebreanu, Mircea Eliade, Hortensia Papadat-Bengescu, Sebastian ş.a., C. P. publică nuvela *O seară cu masă bună şi iubire* (apărută în 1930 în *Vremea,* dar datată de autor 19 decembrie 1919).
aprilie. Încearcă să editeze cotidianul independent *Raza,* dar autorităţile nu-i acordă autorizaţia de apariţie. În pofida protestelor unor personalităţi culturale şi a Societăţilor Ziariştilor *Raza* nu apare.
1935-1936. Începe să adune material pentru "o lucrare de antrenament filosofic".

1936 – *aprilie.* Publică în Editura "Cultura Naţională", volumul de eseuri şi articole *Teze şi antiteze,* cuprinzând texte publicate în *Revista vremii, Adevărul, Viaţa literară, Omul liber, RFR, Universul literar, Gazeta* ş.a., dar cu adnotări la zi (1936) deoarece unele dintre ele datau încă din 1922. Intenţiona să publice o serie de volume cu articole intitulate *Critică şi Delimitări critice, Comentarii şi delimitări în teatru, Problematica muncii intelectuale (proiect nerealizat).*
6 iunie. Adunarea generală a "Oficiului de studii legislative" (preşedinte: P. P. Negulescu) îl alege membru activ.
septembrie. Devine vicepreşedinte al "Societăţii Autorilor Dramatici Români" (SADR), preşedinte fiind Caton Theodorian. La dispariţia acestuia, în 1939, devine pentru câteva luni preşedinte.

1937 – *9 aprilie.* Îşi dă doctoratul în faţa comisiei formată din P. P. Negulescu, I. Rădulescu-Pogoreanu, D. Caracostea şi condusă de C. Rădulescu-Motru cu lucrarea *Modalitatea estetică a teatrului,* ce constituia un capitol din proiectata lucrare (nerealizată decât parţial) *Quidditatea reprezentaţiei dramatice.* În *Modalitatea estetică* este folosită direct metoda de cercetare substanţială, care porneşte de la postulatul "spaţialităţii timpului în regiunea psihosocială" şi din el decurgând ideea conform căreia "cea mai mare parte şi cea esenţială din motivele structurale ale

trecutului se regăsesc în structurile actuale". Doctoratul este luat cu menţiunea *magna cum laudae.*

octombrie. Este declanşată o nouă campanie împotriva scriitorului, cap de şir fiind revista *Credinţa*, în care Petru Manoliu şi alţii îl numesc "dl Cămilă, isteric ca un purice şi inteligent ca un nasture", "individualitate minusculă, conducătoare de microbi" şi se întreabă "inconştient sau paranoic?". Alte reviste vor prelua ştafeta şi campania continuă un an.

14 octombrie. Editează şi conduce revista *Foot-ball* sub numele N. Grămătic până în 27 noiembrie 1937 scrisă aproape în întregime de directorul ei. Apar doar 7 numere din această "revistă săptămânală pentru deprinderea jocului curat în sport, artă, literatură, viaţă socială".

decembrie. Are loc premiera spectacolului cu *Suflete tari* la Teatrul Naţional din Bucureşti, pus în scenă de autor împreună cu Soare Z. Soare. În rolurile principale: Marieta Anca, Ion Manolescu, Constantin Mitru, ocazie cu care este înscris în repertoriul permanent al teatrului.

Apare lucrarea de doctorat *Modalitatea estetică a teatrului* – principalele concepte despre reprezentaţia dramatică şi critica lor, în Fundaţia pentru literatură şi artă "Regele Carol II". A fost continuată, în timp, de autor, cu *Modalitatea artistică a teatrului* care, neterminată, a apărut în 1938 în volumul *Comentarii şi delimitări în teatru* pg. 204 – 320 (la Editura "Eminescu") alături de alte contribuţii teoretice ale autorului în domeniul teatrului.

1938 – Scrie scenariul de film *Ştefan cel Mare.*

27 iunie-1 iulie. Participă la Congresul internaţional al scriitorilor dramatici de la Stockholm, unde îl cunoaşte pe Bernard Shaw cu care intră în corespondenţă.

octombrie. Apare în *Istoria filosofiei moderne*, coordonată de N. Bagdasar, în vol. III, studiul *Hussert – o introducere în filosofia fenomenologică*, editat apoi, în broşură separată de Societatea română de filosofie.

Scrie scenariul de film *O fată într-o iarnă.*

Traduce piesa *Dona Diana* de Moreto după versiunea germană a lui Karl August West.

decembrie-ianuarie 1939. Încearcă să fondeze societatea cinematografică "Carpatia-film" împreună cu Petre Forfotă (C. P. – director artistic), societate ce urma să se asocieze cu "Globus-film" din Budapesta *(proiect nerealizat).*

1939 – *11 februarie.* Este numit director al Teatrului Naţional din Bucureşti, ocazie cu care încearcă o restructurare fundamentală de concepţie. Sunt primele manifestări publice ale opiniilor sale

despre regie exprimate în o serie de "directive artistice pentru directorii de scenă", "instrucţiuni tehnice pentru studiul şi organizarea scenică a lucrărilor dramatice" ş.a. Înfiinţează în cadrul teatrului o şcoală de regie experimentală pentru care dă de asemenea "directive artistice şi tehnice". Conduce instituţia după o "schiţă de program" ce se referă la repertoriu, şcoala de regie, educaţia publicului şi gospodărirea teatrului. (Toate sunt publicate abia în volumul *Comentarii şi delimitări în teatru).* Acţiunile sale sunt primite în teatru şi în presă fie cu încredere şi admiraţie, fie cu sarcasm şi bătaie şi joc. Este înlăturat de la direcţie în *decembrie 1939.*

27 mai. I se acordă "Premiul Naţional pentru literatură dramatică românească" ca o "încununare a întregii opere dramatice". Din comisia de premiere făceau parte: Liviu Rebreanu, Ion Minulescu, Mihail Sorbul, G. Murnu ş.a.

iunie-iulie. Călătorie de informare la Paris şi Londra unde contactează mari personalităţi ale dramaturgiei şi ale spectacolului, preconizează turnee, invită regizorii să pună în scenă etc. După înlăturarea sa de la direcţie, doar Jacques Copeau a mai răspuns invitaţiei.

decembrie 1939-februarie 1942. Începe redactarea lucrării sale filosofice *Doctrina substanţei* din a cărei primă variantă (scrisă în 6 luni) a depus o copie dactilografiată la Vatican – prilej de amuzament, decenii întregi, pentru contemporanii săi. După îndelungi studii de matematici superioare, la *21 decembrie 1941* reia lucrarea sub titlul *Substanţa descrisă din nou în vederea calculului substanţial matematic* (versiune din care s-a păstrat doar o mică parte). La varianta iniţială adaugă materie de-a lungul anului fără a definitiva lucrarea şi fără a apuca să publice din ea. Din toate aceste manuscrise s-a putut aşeza în coerenţă un text care a apărut la Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică în 1988 sub titlul *Doctrina substanţei.*

1940-1944. Participă la întrunirile şi conferinţele grupului "Ştiinţă şi cunoaştere" înfiinţat şi condus de profesorul Anton Dumitriu şi colaborează la *Caiete de filosofie*, revista grupului din care făceau parte matematicieni şi filosofi precum Simion Stoilov, Grigore Moisil, Al. Marinescu ş.a. În *Caiete* găsim una dintre formulările cele mai caracteristice pentru atitudinea şi concepţia lui C. P.: "... noi ştim că indiferent de vicisitudinile istorice, care devin într-o oarecare măsură inoperante, românismul este chemat la o afirmaţie de cultură dominantă... O scriem în această zi de 20 martie 1944, noi care atunci când ne-am gândit la esenţa însăşi a românismului, n-am avut niciodată complexe de inferioritate, şi nu-i un motiv să le avem în aceste zile".

1942 – *29 ianuarie.* Comitetul Sindicatului Ziariştilor din Bucureşti, după 25 de ani de exercitare a profesiunii de gazetar, îl radiază din Registrul membrilor.

23 septembrie. Se constituie ca persoană juridică Asociaţia "Prietenii operei lui Camil Petrescu" pe care C. P. a refuzat-o, de care conaţionalii au râs, dar care a izbutit cel puţin reeditarea *Ultimei nopţi...* în Editura Contemporanul. Asociaţia era condusă de cei mai buni prieteni ai scriitorului: dr Vasile Trifu, av. Aurelian Dentoiu şi arh. Ion Ionescu.

1943 – *1 ianuarie.* Apare nuvela *Moartea pescăruşului* în *Revista Fundaţiilor Regale* (anul X, nr. 1).

ianuarie. Traduce piesa *Taina nunţii* de Edouard Bourdet ce va fi pusă în scenă de Soare Z. Soare la Teatrul Naţional.

9 aprilie. Sub directoratul lui Liviu Rebreanu are loc premiera piesei *Mioara* cu subtitlul *Toată lumea e sinceră la 20 de ani*, în regia autorului. În distribuţie: Maria Botta, Stroe Atanasiu, Maria Voluntaru ş.a. Înainte de ridicarea cortinei, Tudor Arghezi a vorbit despre autor şi piesă. Deşi se juca sub bombardamentele aeriene, întrerupându-se ades, spectacolul a făcut o lungă serie.

aprilie. Cu ocazia premierei se dezlănţuie o nouă campanie de denigrare prelungită până în anul următor. Între numele active din campanie se numără Mircea Ştefănescu, Dan Botta, Toma Vlădescu, Dragoş Protopopescu şi, nu în ultimul rând, N. Carandino. Întrebarea rezumativă a campaniei era: "Imbecil sau nulitate?". De această dată, în apărarea scriitorului au sărit Tudor Arghezi (întrerupând şi colaborarea cu gazetele respective), Liviu Rebreanu, Ion Vinea, Tudor Vianu, Perpessicius ş.a.

mai. Proiectează o lucrare de psihologie din care au rămas doar primele notaţii.

15 mai. Ţine o conferinţă la Ateneul Român sub titlul *Procesul de creaţie al operelor proprii*, document esenţial din seria mărturiilor, publicată, după stenogramă, în 1972, în revista *Manuscriptum* (anul III, nr. 2).

mai-octombrie. Scrie, la îndemnul lui Rebreanu, piesa *Iată femeia pe care o iubesc*, citită în comitetul de lectură al Naţionalului la *15 octombrie* cu titlul *Ana-Bella.*

1944 – *28 februarie.* Are loc premiera piesei *Iată femeia pe care o iubesc*, în regia autorului, având în distribuţie pe Elvira Godeanu, Al. Alexandrescu, Nicolae Băltăţeanu, Niki Atanasiu, Marietta Sadova, Florin Scărlătescu ş.a. Spectacolul a făcut un mare succes de public, dar în urma bombardamentului din 4 aprilie, activitatea Teatrului Naţional s-a întrerupt, iar în bombarda-

mentul german din 23 august decorurile au fost distruse, odată cu clădirea teatrului.

23 august. Este bombardat imobilul în care locuieşte pe strada Câmpineanu, nr. 58 şi C. P. devine "sinistrat".

octombrie. Reîntors la *Revista Fundaţiilor Regale* încearcă o regenerare a revistei după cum remarcă unii dintre contemporanii săi.

1945 – *ianuarie-februarie.* O nouă şi ultimă încercare de a reedita revista *Munca intelectuală*, pe care o înscrie la Tribunalul Ilfov, şi pe care o dorea bilunară, într-un tiraj de 7500 de exemplare *(proiect nerealizat).*

februarie-iunie 1946. Înfiinţează şi conduce un *Seminar de regie experimentală* (în localul Universul) de la care s-au păstrat o serie de note (incluse în volumul postum *Comentarii şi delimitări în teatru*), seminar destinat regizorilor şi actorilor, dar la care era permis şi auditoriul. A funcţionat cu destule întreruperi, iar mărturiile participanţilor sunt puţine.

1945-1946 – Întregeşte la trei acte piesa *Act veneţian*, dar "a căutat să respecte scrupulos, asemeni datelor unui sonet, actul scris în 1919, acum devenit actul II" şi fără să sporească numărul personajelor. Reface *Jocul ielelor*, o variantă în succesiune de tablouri.

14 decembrie. Are loc, în regie proprie, premiera cu piesa *Mitică Popescu* la Teatrul Naţional cu Niki Atanasiu, Angela Teodorescu, Maria Botta, Al. Ghibericon în rolurile principale. A fost ceea ce se numeşte un triumf în teatru rămânând pe afiş ani de zile, fapt foarte rar la acea dată când erau 10-15 premiere anual.

1946 – *1 ianuarie.* Deschide în revista *Lumea* (director: George Călinescu) o rubrică intitulată *Cascada prejudecăţilor*, primul articol fiind "Despre realism".

Invitat, încă din 1945, să publice la "Fundaţia Regală pentru literatură şi artă" o ediţie completă de *Teatru*, prelucrează vechea sa traducere după *Dona Diana*, introducând scene şi tablouri noi, intensificând datele conflictului până la asumarea textului. Textul fiind sub tipar, redactează din nou *Jocul ielelor*. Scrie piesa *Profesor doctor Omu vindecă de dragoste* "din materialul adunat cu 20 de ani înainte în jurul Casei Snagov". Apar primele 2 volume din ediţia definitivată de *Teatru*, cel de-al treilea având la sfârşit date importante despre laboratorul de creaţie, va apărea în 1947.

1947 – *9 ianuarie.* Începe cu *Cuvânt către un tânăr confrate* colaborarea la *Contemporanul* (serie nouă din 15 septembrie 1946), revistă în care scrie cu o oarecare regularitate până în 1957,

când apare ultima polemică din cariera sa, de această dată cu Simion Alterescu.

12 februarie. O nouă încercare de inițiere a unui "curs de regie experimentală".

3 aprilie. Se căsătorește cu actrița Eugenia Marian avându-i ca martori pe Al. Rosseti și Maria Botta.

21 iunie. I se naște primul fiu, Camil-Aurelian.

vara-toamna. Încearcă să înființeze o companie teatrală având "ca asociat participant" Fundația Mihai I sub titulatura "Teatrul de artă" cu un "seminar de regie experimentală" în completare. Mai contribuie cu fonduri actrița Maria Botta și D. Kühnberg. Trupa cuprindea mari actori ca Storin, Ion Manolescu, Eliza Petrăchescu ș.a., dar și nume neașteptate ca Henriette Yvonne Stahl, Lucia Demetrius, Anișoara Odeanu, surorile Cordescu *(proiect nerealizat).*

17 noiembrie. Începe colaborarea la *Fapta* (director: Mircea Damian) cu articolul "Intelectualii, spre stânga", întâi cu rubrică zilnică, apoi sporadic.

1948 – *ianuarie-octombrie.* Studiază frenetic documente istorice și scrie piesa *Bălcescu* pe care o citește la Teatrul Național din București, în fața directorului Zaharia Stancu și a actorilor în *20-21 octombrie 1948,* după care încep repetițiile (ades întrerupte) sub conducerea autorului.

Devine membru al Academiei RPR.

25 octombrie-17 martie 1949. Repetă piesa *Bălcescu* în calitate de regizor, la 17 martie conducerea repetițiilor fiind preluată de Sică Alexandrescu.

1949 – *15 aprilie.* Premiera piesei *Bălcescu* cu Mihai Popescu în rolul titluar (o mare creație după părerea unanimă a publicului și a criticilor). În distribuție: Tantzi Cocea, Titus Lapteș, Ion Finteșteanu, V. Valentineanu, Eugenia Marian, Al. Critico, Marcel Anghelescu, Gh. Ciprian, Al. Giugaru ș.a.

Apare volumul de nuvele *Cei care plătesc cu viața.*

1950 – *6 mai.* I se naște al doilea fiu, Octavian-Eugeniu.

iunie. Apare volumul de nuvele *Turnul de fildeș,* la Editura pentru Literatură și Artă, cuprinzând: *Turnul de fildeș, Moartea pescărușului* și *Mănușile.*

octombrie. Începe documentarea pentru romanul de mari proporții *Un om între oameni.* În biblioteca sa au rămas mii de fișe legate de această documentare. Pierdute, majoritatea, câte mai sunt se află la Muzeul Literaturii Române și la Biblioteca Academiei (secția manuscrise).

1952 – *ianuarie.* Începe redactarea romanului *Un om între oameni* din care se publică fragmente în *Viaţa românească* în cursul anului *1953.*

1954 – *ianuarie.* Apare vol. I din *Un om între oameni.*

martie. Ţine o comunicare la Institutul de matematică al Academiei RPR, intitulată *Despre o matematică angajată şi o geometrie condiţională,* care este o întoarcere, după ani, la studiul matematicii început în anii '40.

1954-1955. Scrie vol. II la *Un om între oameni.*

Scrie scenariul cinematografic *Bălcescu,* ale cărui variante au fost în număr de 10, de la a treia încolo intervenind cu texte proprii o serie de alţi autori. S-au păstrat în arhiva C. P. referate asupra scenariului, rizibile, acum, în absurditatea pretenţiilor lor. Imputările nu se refereau la nepriceperea scenaristului în domeniul artei cinematografice, ci erau, în general, considerente dogmatice. S-a mai păstrat un caiet (actualmente în posesia Muzeului Literaturii) intitulat *Note şi referate la scenariul Bălcescu* (din care au apărut extrase în *Manuscriptum* nr. 3/1973), scris cu sinceritatea şi disperarea unui adevărat jurnal.

1955 – *29 mai.* Ţine o conferinţă despre prietenul şi discipolul său Mihail Sebastian la 10 ani de la dispariţia acestuia.

iunie. Apare vol. II din romanul *Un om între oameni* şi cu sumele încasate de la cele două volume îşi cumpără o casă pe aleea Gaillac nr. 3, acum aleea Camil Petrescu.

noiembrie. Ţine o cuvântare la "Conferinţa cadrelor artistice şi de conducere din teatrele dramatice", din care s-au păstrat doar câteva notaţii revelatoare pentru nemulţumirea dramaturgului faţă de starea instituţiilor teatrale şi repertoriul lor.

1955-1956. Lucrează la vol. III (neterminat însă) din romanul *Un om între oameni,* care apare postum.

Scrie piesa *Caragiale în vremea lui* din care apar fragmente în revista *Viaţa românească,* în 1957.

1956 – *martie.* Participă la "Consfătuirea tinerilor scriitori". Deşi în arhiva sa au rămas notaţii despre datoria scriitorilor împliniţi faţă de tânăra generaţie nu avem nici o dată certă dacă a ţinut sau nu un discurs.

Scrie poemul eroicomic pentru copii *Papuciada sau povestea despre armata viteazului Papuc,* dar, deşi avea contract cu Editura Tineretului, cartea e respinsă, deoarece "personajul negativ" era Urs şi socoteau că trimiterea este la *URSS.* Apar fragmente doar în *Viaţa românească* în acelaşi an, iar volumul s-a publicat postum.

martie. Cu ocazia reeditării romanului *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, autorul scrie o lungă prefaţă autobiografică, intitulată *Cuvânt după un sfert de veac.*

1 aprilie-1 mai 1957. Înfiinţează şi conduce, în calitate de preşedinte al colegiului de redacţie, revista *Teatrul* în care publică importante articole de teorie teatrală. Primul articol: "Obiectivitate-obiectivism".

octombrie. Apare volumul *Nuvele* în Editura de Stat pentru Literatură şi Artă (ESPLA), cuprinzând titlurile: *Cei care plătesc cu viaţa, Mănuşile, Moartea pescăruşului, Turnul de fildeş, Un episod*, nuvele la care autorul face completări faţă de ediţiile anterioare. În arhiva scriitorului există un exemplar la care autorul a mai făcut corecturi ample şi adăugiri spre retipărire.

Spre finele anului, autorul scria într-un caiet: "tot felul de note literare, medicale ş.a. Nemulţumiri. 7 piese nejucate niciodată. Darea afară din teatru. Două comandate, acum în manuscris (*Roata norocului, Caragiale*). Ultima oară jucat în 1949 cu *Bălcescu*, scos în 1950. În afară de *Bălcescu*, nu am mai fost pe afiş din 1946 cu *Mitică Popescu*".

1957 – *martie.* Apare un volum de *Versuri*, ultimul îngrijit de scriitor, volum antologic, însoţit de o postfaţă a autorului şi o prefaţă de Georgeta Horodincă (ESPLA). Spre sfârşitul anului apare şi traducerea în limba franceză a romanului *Un om între oameni* (la Editions en langues étrangères – Bucureşti) efectuată de Aurel George Boieşteanu, singura traducere la care autorul a putut urmări o parte din text.

marţi, 13 mai, orele 23,20'. Se stinge din viaţă.

După dispariţia scriitorului apar nenumărate ediţii de inedite şi reeditări, dar cea mai importantă rămâne seria *Opere*, 6 volume, îngrijite de Al. Rosetti şi Liviu Călin (Editura Minerva) întreruptă şi ea de dispariţia celor doi.

F. I.

Alături de E. Lovinescu sau de G. Călinescu, Camil Petrescu rămâne, indiscutabil, una din marile conștiințe literare ale generației interbelice. Datorită lui – în mai mare măsură decât tuturor celorlalți – aveau să se precizeze, să prindă contururi și formă, anumite tendințe confuze și anumite căutări haotice ale epocii; nu este nici o exagerare, deci, de a spune că lui Camil Petrescu, în special, i se datorează înfățișarea sub care «modernitatea» avea să se arate, de acum înainte, pentru majoritatea scriitorilor români.

LIVIU PETRESCU

EDITURA Gramar

www.gramar.ro

ISBN 978-973--591-535-3

9789735 915353

T. L. (2%): USR RO44 RNCB 5101000001710001 BCR SUCURSALA UNIREA